KOMPASAS

žmogaus teisių švietimo jauniems žmonėms vadovas

Antrasis leidimas,
atnaujintas 2023 m.

LIETUVOS ŽMOGAUS TEISIŲ CENTRAS

NK— KLASĖ

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

KOMPASAS

žmogaus teisių švietimo jauniems žmonėms vadovas

Antrasis leidimas, atnaujintas 2023 m.

Rengėjai:

Patricia Brander
Laure De Witte
Nazila Ghanea
Rui Gomes
Ellie Keen
Anastasia Nikitina
Justina Pinkeviciute

Redaktoriai:

Patricia Brander
Ellie Keen
Vera Juhász
Annette Schneider

Finalinė redakcija ir koordinavimas:

Rui Gomes

Iliustracijų autorius:

Pancho

Prie turinio prisidėjo

Janina Arsenjeva, Éva Borbély-Nagy, Karina Chupina, Hanna Clayton, Oana Nestian-Sandu, Annette Schneider, Györgyi Tóth

Lietuviškojo vertimo koordinatorės

Kristina Rūkaitė, Paulina Drėgvaitė, Monika Guliakaitė-Danisevičienė

Vertėja

Giedrė Steikūnaitė

Redaktorės

Asta Bieliauskaitė, Alma Jurgelevičienė

Maketuotoja

Rūta Martinavičiūtė

Pirmasis COMPASS leidimas (2002) buvo parengtas

Patricia Brander; Ellie Keen; Rui Gomes; Marie-Laure Lemineur ; Bárbara Oliveira Jana Ondrácková; Alessio Surian; Olena Suslova

„Kompasas“ turi keletą papildomų leidinių, skirtų demokratinio pilietiškumo ugdymui ir žmogaus teisių švietimui, kuriuos parengė Europos Tarybos Demokratinio dalyvavimo direktorato Švietimo ir jaunimo sektoriai. Daugiau informacijos rasite svetainėje www.coe.int/compass.

Už šiame vadove išsakytas nuomones atsako autoriai ir jos nebūtinai atspindi Europos Tarybos nuomonę. Šio leidinio autorinės teisės priklauso Europos Tarybai. Jokia šio leidinio dalis negali būti atgaminama ar perduodama komerciniais tikslais bet kokia forma ar bet kokiomis elektroninėmis (CDRom, internetas ir kt.) ar mechaninėmis priemonėmis, įskaitant fotokopijavimą, įrašymą ar bet kokią informacijos saugojimo ar paieškos sistemą, be raštiško Europos Tarybos Komunikacijos direktorato Leidybos skyriaus (publishing@coe.int) leidimo (kopiją siųsti Europos jaunimo centrui Budapešte, 1-3 Zivatar utca, H-1024 Budapeštas, Vengrija; el. paštas: eycb.secretariat@coe.int). Šio leidinio medžiagą leidžiama atgaminti tik nekomerciniais švietimo tikslais ir tik tinkamai nurodžius šaltinį. Pancho iliustracijų autorių teisės priklauso tik autoriui. Leidimo jas atgaminti reikia prašyti tiesiogiai iš dailininko, išskyrus atvejus, kai jos skirtos tiesiogiai naudoti su šiame vadove pateikta veikla.

Dizainas: Studio1

Piešiniai: © „Pancho"

Nuotraukos:
Viršelis: Europos Taryba / Abdullah Mosaad
66 puslapis: Europos Taryba
205 puslapis © MTI (Nelsonas Mandela)
205 © David King Collection (Evgenia Ginzburg)
206 puslapis © MTI (Martinas Lutheris Kingas)
206 puslapis © MTI (Mahatma Gandis)
207 puslapis © Stiftung Denkmal für die ermordeten Juden Europas (Berlynas), nuotr: Marko Priske
207 puslapis © Tibeto informacinis tinklas (Ngawang Sandrol)

Piešiniai 340, 341 ir 165 puslapiuose, autorius Jimmy Kazoya

© Europos Taryba, 2012 m. spalis

Pirmasis leidimas 2002 m.
Antrasis leidimas (visiškai pataisytas ir atnaujintas) 2012 m.
Pakartotinis leidimas (su pataisymais) 2015 m.
Ši atnaujinta versija 2020 m.

© Lietuvos žmogaus teisių centras
Lietuviškas leidimas 2024 m. gegužės mėn.

Lietuvišką vertimą bendrai finansavo Europos Sąjunga, Švedijos institutas ir Švedijos ambasada Vilniuje.

Bendrai finansuoja Europos Sąjunga

Swedish Institute

Embassy of Sweden

Europos Tarybos leidykla
F-67075 Strasbourg Cedex

ISBN 978-9955-473-23-7

Europos Tarybos
Generalinė sekretorė

Vaikams ir jaunimui neužtenka tiesiog turėti žmogaus teises. Tam, kad būtų įdiegta žmogaus teisių kultūra ir užtikrinta, jog mūsų jaunimas žino, kaip tas teises pasiekti bei puoselėti, ginti ir propaguoti, reikalingas šiam tikslui tinkamas švietimas.

Vaikų ir jaunimo supratimas apie žmogaus teises ir jų laikymasis taip pat labai svarbus demokratijos ateičiai. Investuoti į demokratijos ateitį reiškia teikti pirmenybę jaunimo dalyvavimui demokratiniame gyvenime, įskaitant švietimą apie žmogaus teises ir demokratinį pilietiškumą. Mūsų bendrą įsipareigojimą tai daryti valstybių ir vyriausybių vadovai dar kartą patvirtino Reikjaviko deklaracijoje.

Pirmą kartą „Kompasas“ pasirodė 2002 metais. Nuo to laiko jis padėjo daugybei savo srities profesionalų ir pilietinės visuomenės veikėjų įtraukti žmogaus teisių švietimą į daugybės jaunų žmonių gyvenimus tiek Europoje, tiek ir pasaulyje. Išverstas į 31 kalbą, jis vaidina svarbų vaidmenį formuojant teisėmis grįstą požiūrį į jaunimo reikalų politiką ir darbą su jaunimu. Tai kuria žmogaus teisių supratimą, kuris besimokančiuosius įgalina, išlieka su jais visą gyvenimą ir gali būti perduodamas ateinančioms kartoms. Tokiu būdu ne tik mokomasi, bet ir stiprinamas ilgalaikis demokratinis pilietiškumas.

Gyvybiškai svarbu, kad jauni žmonės turėtų galimybę žvelgti į gyvenimą per šią prizmę. Greitai besikeičiančiame pasaulyje netrūksta baimės ir nuogąstavimų, kuriuos sukelia ilgalaikės tendencijos ir dabarties įvykiai. Šie iššūkiai gali atrodyti neįveikiami. Tačiau jų suvokimas iš žmogaus teisių perspektyvos gali suteikti užtikrintumo ir tikėjimo, jog mūsų visuomenės itin sudėtingoms problemoms spręsti gali taikyti etiškus principus, kad žmonės gali ir turi būti remiami bei apsaugoti net ir sunkiausiais laikais.

Tas žinojimas yra svarbi dovana.

Šio „Compass“ leidinio publikavimas lietuvių kalba tapo įmanomas Lietuvos žmogaus teisių centro ir „Nepatogaus kino klasės“ dėka. Norėčiau jiems padėkoti už jų įsipareigojimą puoselėti Europos Tarybos vertybes ir Europos jaunimo ateitį.

Tikiu, kad „Kompasas“ ir toliau rodys kryptį žmogaus teisių švietimo praktikams tokiame svarbiame jų darbe.

Council of Europe
Secretary General

Brangūs mokytojai, švietėjai, edukatoriai,

Jūsų rankose ar kompiuterių ekranuose vienas išsamiausių ir profesionaliausių žmogaus teisių švietimo įrankių – Europos Tarybos „Kompasas“. Džiaugiamės galėdami Jums pristatyti atnaujintą „Kompaso“ versiją lietuvių kalba!

Kai demokratijos visame pasaulyje susiduria su vis daugiau iššūkių, o žmonės pradeda abejoti teisės viršenybe, aštrėja nuostatos pažeidžiamų grupių atžvilgiu, nuoseklus žmogaus teisių švietimas yra vienas svarbiausių įrankių šioms problemoms spręsti.

Toks švietimas puoselėja demokratines vertybes, skatina ginti savo ir kitų teises. Toks švietimas ugdo supratimą apie kiekvieno iš mūsų bendrą atsakomybę, kad žmogaus teisės taptų tikrove mūsų bendruomenėse.

Viliamės ir tikime, kad „Kompasas“ taps praktišku įrankiu Jūsų klasėje ar neformalaus švietimo veiklose, padės įtraukti bei motyvuoti jaunus žmones gyventi, mokytis ir veikti žmogaus teisių labui. Mūsų visų labui.

Kviečiame aktyviai naudoti „Kompasą“, kurio lietuvišką versiją rasite **nepatogauskinoklase.lt** ir Europos Tarybos puslapyje internete.

Lietuvos žmogaus teisių centro direktorė Jūratė Juškaitė

Padėkos

Padėkos, įvertinimo ir dėkingumo žodžiai skiriami:

- Referencinės grupės nariams už „Kompaso“ revizijas, atsidavimą, idėjas ir paramą
- Žmogaus teisių švietimo konsultacinės grupės nariams (2009–2010 m.) Aleksanderiui Bogdanovic, Annai Dobrovolskaya, Thierry Dufour, Caroline Gerbara, Georgui Pirker, Annettei Schneider, Kostas Triantafyllos ir Sarai Ufhielm – už jų atsidavimą ir rūpestį
- „Kompaso“ žmogaus teisių švietimo pažengusiesiems mokymų (ACT-HRE) bei 2009 m. ir 2010 m. vykusių Žmogaus teisių švietimo jaunimui mokymų vadovams ir dalyviams, atlikusiems mokymosi užduotis
- Žmogaus teisių švietimo forumo „Gyventi, mokytis, veikti už žmogaus teises“ dalyviams, ypač „Kompaso“ revizijos grupės nariams
- Marios Antoniou, Kazunari Fujii, Christai Meyer, Anai Rozanovai, Zsuzsannai Rutai, Agatai Stajer, Sarai Ufhielm ir Wiltrud Weidinger – už jų įnašą, idėjas ir laiką
- Julien Attuil, Régis Brillat, Davidui Cupinai, Sandrinei Jousse, Brigittei Napiwockai, Yuliai Pererai, Miguel Silvai, Dennis Van Der Veur, Agnes Von Maravic – už geranorišką tekstų apie Europos Tarybos veiklą pateikimą ir peržiūrą
- „Kompaso“ patarėjams švietimo klausimais iš Europos jaunimo centrų Budapešte ir Strasbūre (*The „Compass“ educational advisors of the European Youth Centres in Budapest and Strasbourg*): Iris Bawidamann, Goranui Buldioski, Florianui Cescon, Menno Ettema, Gisèlei Evrard, László Földi, Marai Georgescu, Dariuszui Grzemny, Sabinei Klocker, Zarai Lavchyan, Nadinei Lyamouri-Bajja, Martai Medlinskai,Yael Ohanai, Ancai Ruxandrai Pandea, Annettei Schneider ir Ingei Stuer – už kritiškas jų pastabas, kantrybę, paramą ir kūrybiškumą
- Antje Rothemund už pagalbą ir įsipareigojimą pateikti kokybišką rezultatą ir už tai, kad „Kompasas“ tapo prieinamas gimtosiomis besimokančiųjų apie žmogaus teises kalbomis
- Europos Tarybos jaunimo sektoriaus mokymų vadovų grupės nariams bekompromisį sąžiningumą teikiant atsiliepimus iš savo praktikos žmogaus teisių srityje ugdymo naudojant „Kompasą“
- „Kompasą“ vertusiems vertėjams ir redaktoriams už dalijimąsi savo patirtimis
- Visiems tiems, kurie prisidėjo – dažnai savanoriškai – prie turinio kūrimo
- Rachel Appleby už pagalbą atliekant tekstų anglų kalba korektūrą – visuomet yra erdvės tobulėjimui!
- Zsuzsannai Molnar už nuolatinę sekretorės pagalbą, taip pat kolegoms Erzsébet Banki, Ninai Kapoor, Jackie Lubelli, Vincenzai Quattrone ir Gabriellai Tisza už jų padedančias rankas ir širdis.

Dėjome visas įmanomas pastangas siekdami atrasti ir tinkamai nurodyti visų minimų tekstų ir užsiėmimų autorius. Atsiprašome, jei ką praleidome, ir džiaugsimės galėdami tai ištaisyti būsimajame leidime.

Turinys

Įvadas į 2012 m. leidimą (su 2015 m. pataisymais) 10

1 skyrius – Žmogaus teisių švietimas ir „Kompasas“– įvadas
1.1. Supažindinimas su žmogaus teisių švietimu 16
1.2. Požiūriai į žmogaus teisių švietimą „Kompase“ 28
1.3. „Kompaso“ naudojimas žmogaus teisių švietime 44

2 skyrius – Praktiniai užsiėmimai ir žmogaus teisių švietimo metodai
Užsiėmimų santrauka 70
Glausta užsiėmimų lentelė 71
58 patirtinės veiklos ir metodai, skirti žmogaus teisių švietimui 76
Žmogaus teisių kalendorius 386
Įvadiniai pratimai 393
Užsiėmimai pabaigai 398

3 skyrius – Imtis veiksmų už žmogaus teises
Apie šį skyrių 405
3.1. ŽTŠ ir aktyvizmas 406
3.2. Paprasti veiksmai dėl žmogaus teisių 410
3.3. Veiksmų plano parengimas 418

4 skyrius – Supratimas, kas yra žmogaus teisės
Įvadas 429
4.1. Kas yra žmogaus teisės? 430
4.2. Žmogaus teisių evoliucija 443
4.3. Teisinė žmogaus teisių apsauga 449
4.4. Žmogaus teisių aktyvizmas ir NVO vaidmuo 466
4.5. Klausimai ir atsakymai apie žmogaus teises 472
4.6. Galvosūkiai 475

5 skyrius – Papildoma informacija apie globalias žmogaus teisių temas

1. Aplinka 483
2. Atminimas 484
3. Darbas 485
4. Demokratija 486
6. Diskriminacija ir netolerancija 487
7. Globalizacija 488
8. Karas ir terorizmas 489
9. Kultūra ir sportas 490
9. Lytis 491
10. Migracija 492
11. Negalia ir eiblizmas 493
12. Pilietybė ir dalyvavimas 494
13. Religija ir tikėjimas 495
14. Skurdas 496
15. Sveikata 497
16. Švietimas 498
17. Taika ir smurtas 499
18. Vaikai 500
19. Žiniasklaida 501

Priedai

Pasirinkti tarptautiniai žmogaus teisių dokumentai

Pagrindinių žmogaus teisių instrumentų ratifikavimo būklė 505
Jungtinės Tautos 505
Europos Taryba 515

Žodynėlis 526

Sveiki atvykę į „Kompasą“ ir šį naują, pataisytą jo leidimą!

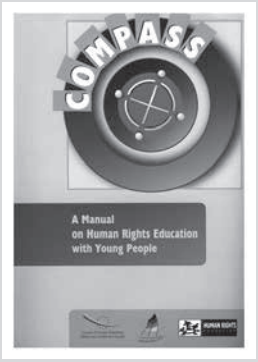

Pirmą kartą „Kompasas“ buvo išleistas 2002 metais remiantis Europos Tarybos ir sporto direktorato Žmogaus teisių švietimo jaunimo programa. Ši programa buvo sukurta todėl, kad žmogaus teisių švietimas (ŽTŠ) – t. y. edukacinės programos ir užsiėmimai, kuriais siekiama skatinti lygybę žmogiškajame orume – buvo ir tebėra neįkainojamai svarbus formuojant demokratinio pilietiškumo dimensiją visiems jauniems žmonėms ir propaguojant visuotinių žmogaus teisių kultūrą. „Kompasas“ daugybei žmonių, užsiimančių vertybėmis grįstu darbu su jaunimu ir neformaliu švietimu, yra tapęs tikru rekomendaciniu žinynu. Šiuo metu jis jau yra išverstas į daugiau nei 30 kalbų – nuo arabų ir japonų iki islandų ir baskų. Kai kuriose šalyse jis tapo teisių švietimo išteklių dalimi mokyklose, kitose jo naudoti mokyklose negalima. „Kompaso“ nuotykiai Europoje dažnai tarsi veidrodis atspinti kontrastingą žmogaus teisių švietimo realybę: vienur jis skatinamas, kitur su juo kovojama; vieni jį giria, kiti – niekina.

Po „Kompaso“ sėkmės pasirodė ir jo jaunesnysis broliukas „Kompasiukas“ (isp. *Compasito*) – žmogaus teisių švietimo vaikams vadovas. Abu šie leidiniai atitinka Europos Tarybos Demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo chartiją.

Žmogaus teisių švietimo jaunimo programos patirtys per pastarąjį dešimtmetį padėjo efektyviai sustiprinti žmogaus teisėmis grįstą požiūrį į jaunimo intervencijas ir įprastinį žmogaus teisių švietimą darbe su jaunimu bei jaunimo reikalų politikoje.

Forumo „Gyventi, mokytis, veikti už žmogaus teises“ žinutė

„Kompaso“ leidimai įvairiomis kalbomis tapo priemone, per kurią žmogaus teisių švietimas buvo įtrauktas į darbo su jaunimu darbotvarkę ir į daugybės mokyklų programas. Keliose šalyse buvo sudaryti nacionaliniai žmogaus teisių švietimo tinklai, dar labiau įtvirtinantys žmogaus teisių organizacijų ir švietimo specialistų pastangas teisę į žmogaus teisių švietimą padaryti realybe kuo daugiau vaikų ir jaunų žmonių visoje Europoje. Budapešte 2009 m. įvykęs žmogaus teisių švietimo jauniems žmonėms forumas „Gyventi, mokytis, veikti už žmogaus teises“ pažymėjo žmogaus teisių švietimo svarbą šiandieną[1]:

> Vien teisiniai instrumentai negali apginti ir propaguoti žmogaus teisių. Žmogaus teisių švietimas – t. y. mokymasis apie, per ir už žmogaus teises – yra būtinas norint užtikrinti, kad visi jas suprastų, puoselėtų ir propaguotų.
>
> Darbas naudojant "Kompasą" – žmogaus teisių švietimo jauniems žmonėms vadovą – atliekamas jaunimo ir jaunimui, akivaizdžiai rodo, kad Europos Taryba gali remtis jaunų žmonių dosnumu, užsidegimu ir sugebėjimais žmogaus teisių švietimą paversti realybe daugeliui kitų jaunų žmonių. <...> Darbo su jaunimu ir neformalaus mokymosi patirtys buvo sėkmingai panaudotos kuriant žmogaus teisių švietimo projektus visiems, įskaitant formaliojo ir neformaliojo mokymosi papildomumą.
>
> Žmogaus teisių švietimas negali būti tik NVO ir jaunimo organizacijų atsakomybė, jo įgyvendinimu negali užsiimti vien tik savanoriai. Valstybės turi didžiulę atsakomybę įgyvendinant žmogaus teisių švietimą. Jos privalo jį priimti, remti ir išlaikyti taip, kad būtų numatyti vaidmenys ir formaliojo, ir neformaliojo švietimo sektoriams.
>
> Daugeliui tų, kurie žmogaus teisių švietimu užsiima tik retkarčiais, „Kompasas“ yra tapęs apskritai viso žmogaus teisių švietimo sinonimu. Tačiau žmogaus teisės yra kur kas daugiau nei „Kompasas“. Jis tik nurodo kelius ir pasiūlo būdus patirti žmogaus teisių švietimą, tačiau kelio ir metodo pasirinkimas lieka fasilitatoriams ir patiems besimokantiesiems.
>
> „Kompasas“ nėra žmogaus teisės, tai yra švietimas dėl žmogaus teisių.

Užtikrinant „Kompaso“ aktualumą antrajame XXI a. dešimtmetyje

„Kompasas“ besimokantiesiems, švietėjams ir fasilitatoriams nurodo kryptis žmogaus teisių švietime. Tačiau kiekvienas jų turi atrasti savąjį žmogaus teisių mokymosi ir veiksmų jų labui kelią.

Per pirmuosius dešimt savo gyvenimo metų „Kompasas“ susidūrė su sparčiai gausėjančiais iššūkiais žmogaus teisėms ir žmogaus teisių švietimui. Tarp jų – globalizacijos procesų spartėjimas, išaugęs terorizmas ir pasaulinio karo su terorizmu atsakas, pasaulinė finansų krizė, žmogaus sukeltos klimato kaitos pasekmės, įvairios „gėlių“ revoliucijos Sakartvele, Ukrainoje ir keliose arabų šalyse, interneto plėtra, karai Irake ir Afganistane, cunamis ir atominė katastrofa Fukušimoje ir kt. „Kompasas“ desperatiškai šokinėjo nuo vienos krizės prie kitos ir kai kuriose srityse jau buvo pasenęs. Todėl 2012 m. pasirodė atnaujintas, pataisytas jo leidimas.

Pagrindinis mūsų rūpestis – padaryti „Kompasą“ aktualų XXI amžiaus antrajame dešimtmetyje.

Didžiausias mūsų rūpestis buvo 2012-ųjų „Kompasą“ padaryti aktualų antrajam XXI amžiaus dešimtmečiui. Atsižvelgėme į leidinio naudotojų atsiliepimus, gautus tiek gyvai, tiek internetu, taip pat ir į „istorijos pagreitį“: ne viskas, kas buvo svarbu 2002-aisiais, tebebuvo taip pat svarbu prabėgus dešimtmečiui, be to, iškilo ir naujų problemų. Tad 2012 m. „Kompaso“ leidimas buvo išplėstinė ankstesniojo versija, naujo ir seno mišinys. Tiek skaitytojai, tiek žmogaus teisių praktikai jame rado aktualius klausimus atliepiančios informacijos bei užsiėmimų ir pamatė, kad leidinyje tebėra numatytas kontraversiškų klausimų aptarimas, itin daug dėmesio skiriama besimokantiesiems ir tikimasi iš skaitytojų, kad šie ims veikti.

Kas kitaip šiame leidime?

Šiame 2015 m. leidime 1–4 skyriai yra visiškai tokie patys, kaip ir 2012 m. leidime. Tačiau čia nebeliko anksčiau 5-ajame skyriuje pateiktos išsamios aiškinamosios informacijos. Tai nereiškia, kad aiškinamoji informacija yra nesvarbi – kaip tik ji yra labai svarbi! Detali informacija visomis 19 temų prieinama internete adresu www.coe.int/compass, kur ją galima žymiai lengviau atnaujinti. Šiame 2015 m. leidime rasite trumpesnį 5-ąjį skyrių su visų temų santraukomis ir kvietimą naudojant grįžtamąjį ryšį padėti išlaikyti aiškinamąją informaciją aktualią ir atnaujinamą.

Siekiame, kad šis 2015 m. leidimas atitiktų mokytojų praktikų poreikį turėti patogų, praktišką ir išsamų žmogaus teisių švietimo vadovą. Papildomos aiškinamosios informacijos pateikimas Europos Tarybos tinklalapyje užtikrina, kad ji gali būti nuolat atnaujinama. Be to, nespausdindami tų 160 puslapių, kuriuos sudaro aiškinamoji informacija, sukūrėme mažiau sveriantį, pigesnį ir popieriaus taupymu aplinką saugoti padedantį vadovą.

Esminės „Kompaso“ vertybės ir metodai išlieka ir visiškai galioja. „Kompasas“ turėtų būti:

pakankamas: naudotojai jame ras viską, ko reikia supažindinti jaunus žmones su žmogaus teisių švietimu ir kartu jį tyrinėti;

paruoštas naudoti: siūlomi užsiėmimai nereikalauja papildomų išteklių ar ilgų pasiruošimų;

aktualus jauniems žmonėms: užsiėmimus ir žmogaus teisių klausimus lengva susieti su paauglių ir jaunuolių požiūriais bei rūpesčiais;

praktiškas ir patirtinis: prie visų užsiėmimų pateikta pasiūlymų, kaip veiksmais paversti tai, kas išmokta, taip įtraukiant dalyvius į daugiau nei vien tik kognityvinius procesus;

tinkamas ir formaliajam, ir neformaliajam švietimui: nors visi užsiėmimai yra sukurti neformaliojo švietimo aplinkai, beveik visus galima vykdyti ir mokyklos klasėse (kiek pakeitus ir pritaikius, pvz., trukmę);

pritaikomas: visus užsiėmimus galima pritaikyti prie konteksto, grupės ir visuomenės, kurioje jie vyksta ar yra „žaidžiami“. Variacijų idėjos padeda fasilitatoriams sukurti savo versijas;

pradinis taškas: besidomintys fasilitatoriai ir ugdytojai / švietėjai ras daugybę nuorodų ir siūlymų, kur galima giliau pasinerti į konkrečias temas ar daugiau sužinoti apie žmogaus teises;

bendrinis ir holistinis: „Kompasas“ gali būti naudojamas bet kokiam žmogaus teisių klausimui nagrinėti su bet kokio lygio žinių turinčiais besimokančiaisiais. Jis grindžiamas įtraukiu ir holistiniu požiūriu į mokymąsi, kuris integruoja vertybes, nuostatas, įgūdžius ir žinias.

Pradėkite!

„Kompasas“ – parašytas visiems, kurie domisi žmogaus teisėmis ir nori įsitraukti į ŽTŠ. Tie, kurie „Kompasu“ naudojasi pirmą kartą, turėtų žinoti, jog mes nedarėme jokių prielaidų nei apie jau turimas jūsų žinias apie žmogaus teises ir žmogaus teisių švietimą, nei apie temas, kurias nusprendėme nagrinėti. Nedarėme jokių prielaidų ir apie skaitytojų patirtis dėstant ar vedant užsiėmimus. Pateikiama daug patarimų, kaip vesti užsiėmimus ir pritaikyti bei praplėsti juos pagal besimokančiųjų poreikius ir remiantis praktinėmis aplinkybėmis. Atskiroje dalyje surašyti patarimai mokytojams. Kai kuriems žmonėms iš pradžių gali būti sudėtinga „imtis veiksmų“, todėl šią koncepciją išsamiai aptariame 3-iajame skyriuje, kuriame rasite ir jos vaidmens edukaciniame procese paaiškinimą.

„Kompasas“ yra informacijos, įrankių ir patarimų apie ŽTŠ rinkinys, todėl jis gali būti naudojamas įvairiai, nes nėra jokio konkretaus pradinio taško. Tačiau vis dėlto rekomenduojame pradėti peržiūrint ankstesniuose puslapiuose pateiktą šio leidinio turinį, o tuomet atsiversti patį vadovą ir susipažinti su bendrąja jo struktūra ir turiniu. Daugeliui žmonių iš pradžių įdomiausia būna užsiėmimai – viskas gerai, tačiau rekomenduojame prieš vedant bet kurį užsiėmimą pirmiausia perskaityti bent jau 1.3 skyrių „Kompaso“ naudojimas žmogaus teisių švietime“.

Tikimės, kad jums patiks šis 2015 m. „Kompaso“ leidimas. Pasidalykite savo įžvalgomis, ar mums pavyko suteikti jums reikalingos informacijos bei įrankių, ir padėkite mums tobulėti parašydami savo komentarus internete adresu www.coe.int/compass.

Išnašos

[1] Forumo „Gyventi, mokytis, veikti už žmogaus teises“ dalyvių žinutė, Gavano Titley ataskaita, Europos Taryba, 2010 m.

1 skyrius

Žmogaus teisių švietimas ir „Kompasas“– įvadas

Šio skyriaus turinys

1. Supažindinimas su žmogaus teisių švietimu 16

1.1 Kas yra žmogaus teisės? 16
1.2 Žmogaus teisių švietimo apibrėžimas 16
1.3 Žmogaus teisių švietimas yra viena pagrindinių žmogaus teisių 19
1.4 Žmogaus teisių švietimas Jungtinėse Tautose 20
1.5 Žmogaus teisių švietimas Europoje 21
1.6 Jaunimo politika ir žmogaus teisių švietimas 23
1.7 ŽTŠ su jaunimu 25
1.8 Žmogaus teisių kultūros link 26

2. Požiūriai į žmogaus teisių švietimą „Kompase“ 28

2.1 ŽTŠ skirtingose edukacinėse aplinkose 29
2.2 Pedagoginis ŽTŠ pagrindas „Kompase“ 31
2.3 ŽTŠ procesas ir rezultatai 34
2.4 ŽTŠ ir kiti edukaciniai laukai 36
2.5 DUK apie ŽTŠ įtraukimą į darbą su jaunimu 42

3. „Kompaso“ naudojimas žmogaus teisių švietime 44

3.1 Kas yra „Kompase“ 44
3.2 Fasilitavimas 45
3.3 Bendri patarimai 46
3.4 Bendri patarimai dėl užsiėmimų rengimo 50
3.5 „Kompaso“ užsiėmimų pritaikymas 55
3.6 Specialios pastabos mokytojams 57
3.7 Pagrindiniai metodai, kuriais remiasi „Kompaso“ užsiėmimai 59

1. Supažindinimas su žmogaus teisių švietimu

„Kiekvienas asmuo ir kiekvienas visuomenės organas <… > stengtųsi pasinaudodami mokymu ir švietimu skatinti pagarbą šioms teisėms ir laisvėms“

– Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos preambulė, 1948 m.

Mokymu ir švietimu skatinti pagarbą šioms teisėms ir laisvėms – žmogaus teisių švietimo (ŽTŠ) pagrindas. Tačiau prieš nagrinėjant, kas yra žmogaus teisių švietimas ir kaip jis vykdomas, būtina paaiškinti, kas yra tos „teisės ir laisvės“, su kuriomis ŽTŠ siejasi.

1.1 Kas yra žmogaus teisės?

Kaip žmonėms naudotis žmogaus teisėmis ir jas ginti, jeigu jie nėra apie jas mokęsi?

Istoriškai kiekviena visuomenė yra susikūrusi sistemas socialinei sanglaudai užtikrinti nustatant savo piliečių teises ir atsakomybes. 1948 metais tarptautinė bendruomenė pagaliau susitarė dėl visas valstybes įpareigojančio teisių kodo – tai buvo Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (VŽTD). Nuo to laiko buvo sutarta ir dėl kitų žmogaus teisių dokumentų, įskaitant 1950 m. Europos žmogaus teisių konvenciją ir 1990 m. Vaiko teisių apsaugos konvenciją (VTK).

Žmogaus teisės atspindi pagrindinius žmogaus poreikius ir nustato bazinius standartus, be kurių žmonės negali oriai gyventi. Žmogaus teisės – tai lygybė, orumas, pagarba, laisvė ir teisingumas. Tarp teisių pavyzdžių galima paminėti teisę nebūti diskriminuojamam, teisę į gyvybę, žodžio laisvę, teisę į santuoką ir šeimą bei teisę į švietimą (šio leidinio prieduose rasite ir visą VŽTD tekstą, ir jo santrauką).

Visi asmenys turi žmogaus teises lygiai, visuotinai ir amžinai. Žmogaus teisės yra visuotinės – tai reiškia, kad jos yra tos pačios visiems žmonėms visose valstybėse. Jos yra neatimamos, nedalomos ir viena nuo kitos priklausomos, t. y. jų negalima niekada atimti. Visos teisės yra lygiai svarbios ir viena kitą papildo, pavyzdžiui, teisė dalyvauti valdžioje ir laisvuose rinkimuose priklauso nuo žodžio laisvės.

Kaip žmonėms naudotis žmogaus teisėmis ir jas ginti, jeigu jie nėra apie jas mokęsi? Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (VŽTD) savo preambulėje tai pripažįsta, o 26-ajame straipsnyje suteikia visiems teisę į švietimą, kuris turėtų „didinti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms“. Žmogaus teisių švietimo tikslas – sukurti pasaulį su žmogaus teisių kultūra. Tai kultūra, kurioje gerbiamos visų teisės ir pačios teisės, kultūra, kurioje žmonės supranta savo teises ir atsakomybes, atpažįsta žmogaus teisių pažeidimus ir imasi veiksmų apsaugoti kitų teises. Tai kultūra, kurioje žmogaus teisės yra tokia pati asmenų gyvenimo dalis, kaip ir kalba, papročiai, menai ir ryšiai su vietove.

1.2 Žmogaus teisių švietimo apibrėžimas

Nuo 1948 m. nuveikta – ir tebevykdoma – daug ir įvairių darbų žmogaus teisių švietimo labui. Yra daugybė būdų vykdyti ŽTŠ, ir tai suprantama, nes žmonės skirtingai suvokia

pasaulį, ugdytojai dirba skirtingose situacijose, o skirtingoms organizacijoms ir viešosioms institucijoms rūpi skirtingi dalykai. Todėl, nors principai ir išlieka tie patys, praktika gali skirtis. Siekiant susidaryti tinkamą mokymo ir pateikiamų užsiėmimų įvairovės vaizdą, verta pasižiūrėti į įvairių „asmenų ir visuomenės organų“ vaidmenis bei interesus; taip bus galima suprasti, kaip ir kiek jie domisi ŽST.

1993 m. Pasaulinėje žmogaus teisių konferencijoje žmogaus teisių švietimas buvo paskelbtas „esminiu stabilių ir harmoningų santykių tarp bendruomenių skatinimui ir pasiekimui bei tarpusavio supratimo, tolerancijos ir taikos puoselėjimui“. 1994 m. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja paskelbė JT Žmogaus teisių švietimo dešimtmetį (1995–2004) ir paragino visas JT valstybes nares remti „visuotinei žmogaus teisių kultūrai sukurti skirtus mokymus, sklaidą ir informaciją“. Todėl vyriausybės vis daugiau dėmesio skyrė ŽTŠ remti, daugiausia per valstybinio švietimo programas. Kadangi vyriausybėms rūpi tarptautiniai santykiai, teisėtvarkos palaikymas ir bendras visuomenės funkcionavimas, ŽTŠ jos yra linkusios suvokti kaip priemonę taikai, demokratijai ir socialinei tvarkai propaguoti.

Edukacinės programos ir užsiėmimai, kuriais siekiama skatinti žmogiškojo orumo lygybę

Europos Tarybos tikslas yra sukurti bendrą demokratinę ir teisinę erdvę visame Europos žemyne, užtikrinant pagarbą esminėms jo vertybėms – žmogaus teisėms, demokratijai ir teisinei valstybei. Toks dėmesys vertybėms atsispindi visuose Europos Tarybos naudojamuose ŽTŠ apibrėžimuose. Pavyzdžiui, remiantis jos įsipareigojimu užtikrinti aktyvų jaunų žmonių dalyvavimą sprendimuose bei veiksmuose vietos ir regiono lygiu, Europos Tarybos Žmogaus teisių švietimo jaunimo programa apibrėžia, kad ŽTŠ yra:

> „edukacinės programos ir veiklos, skiriančios dėmesį **lygybės dėl žmogaus orumo skatinimui**[1] kartu su kitomis programomis, tarp kurių ir tarpkultūrinį mokymąsi, dalyvavimą bei mažumų įgalinimą skatinančios programos.“

Europos Tarybos Demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo chartijoje (2010 m.)[2] ŽTŠ apibrėžiamas taip:

> švietimas, mokymas, sąmoningumo skatinimas, informacija, praktikos ir užsiėmimai, kuriais siekiama, aprūpinant žiniomis, įgūdžiais ir supratimu bei ugdant jų požiūrius ir elgesį. **Įgalinti besimokančiuosius prisidėti prie visuotinės žmogaus teisių kultūros visuomenėje** kūrimo ir gynybos, siekiant propaguoti ir apsaugoti žmogaus teises ir pagrindines laisves.

Yra ir kitų žmogaus teisių švietimo apibrėžimų, tokių kaip organizacijos „Amnesty International“ apibrėžimas:

> ŽTŠ **yra procesas**, kuomet žmonės mokosi apie savo bei kitų teises dalyvaujamojo ir interaktyvaus mokymosi aplinkoje.

Azijos ir Ramiojo vandenyno regioninis išteklių centras žmogaus teisių švietimui pabrėžia santykį tarp žmogaus teisių ir su ŽTŠ susijusių žmonių gyvenimų:

> ŽTŠ – **dalyvaujamasis procesas**, sudarytas iš specialiai sukurtų mokomųjų užsiėmimų rinkinių, panaudojant žmogaus teisių žinias, vertybes ir gebėjimus kaip turinį, skirtą plačiajai visuomenei, kuris įgalintų suprasti savo patirtis ir įgyti savo gyvenimo kontrolę.

Jungtinių Tautų Pasaulinė žmogaus teisių švietimo programa ŽTŠ apibrėžia taip:

> *Švietimas, mokymai ir informacija, skirta* **visuotinei žmogaus teisių kultūrai**

sukurti. Visapusiškas žmogaus teisių švietimas ne tik suteikia žinių apie žmogaus teises ir jas saugančius mechanizmus, bet ir įdiegia įgūdžius, reikalingus žmogaus teisėms propoguoti, ginti ir pritaikyti kasdieniame gyvenime. Žmogaus teisių švietimas taip pat ugdo nuostatas ir elgsenas, reikalingas visų visuomenės narių žmogaus teisėms išsaugoti.

Kultūra, kurioje žmogaus teisių mokomasi, jos įgyvendinamos ir dėl jų imamasi veiksmų

Žmonių judėjimas žmogaus teisių mokymuisi vietoj termino „žmogaus teisių švietimas“ vartoja žodžius „žmogaus teisių mokymasis“ ir ypatingą dėmesį skiria žmogaus teisėms kaip gyvenimo būdui. Pabrėžiant mokymąsi, o ne švietimą, taip pat siekiama išryškinti individualius žmogaus teisių atradimo procesus ir pritaikyti juos prie žmogaus kasdienio gyvenimo.

Kiti visuomenės organai apima nevyriausybines ir vietos (angl. *grassroots*) organizacijas, kurios įprastai prisideda prie pagalbos pažeidžiamoms grupėms, aplinkos apsaugos, stebi vyriausybės, verslo ir valdžios institucijų veiksmus bei skatina socialinius pokyčius. Todėl, pavyzdžiui, organizacija „Amnesty International“ tiki, jog „žmogaus teisių švietimas yra itin svarbus šalinant esmines žmogaus teisių pažeidinėjimų priežastis, užkertant kelią žmogaus teisių pažeidimams, kovojant su diskriminacija, skatinant lygybę ir stiprinant žmonių dalyvavimą demokratiniuose sprendimų priėmimo procesuose.“[3]

ŽTŠ privalo sistemiškai normalizuoti sąmoningumą lyties klausimais ir tarpkultūrinio mokymosi plotmę.

2009 m. spalį Budapešte vykusiame jaunimui skirtame Žmogaus teisių švietimo forume „Gyventi, mokytis, veikti už žmogaus teises“ šiandieninė jaunų žmonių situacija Europoje buvo apibūdinta kaip „nesaugi ir nestabili, o tai rimtai kliudo sudaryti lygias galimybes daugybei jaunų žmonių prasmingai dalyvauti visuomenėje <...> žmogaus teisės, ypač socialinės teisės ir laisvė nuo diskriminacijos, skamba kaip tušti žodžiai arba net apsimestiniai pažadai. Tebesitęsianti diskriminacija ir socialinė atskirtis yra nepriimtina ir negali būti toleruojama.“ Todėl lygiomis galimybėmis ir diskriminacija susirūpinę dalyviai sutarė, jog „žmogaus teisių švietimas privalo sistemiškai normalizuoti sąmoningumo lyties klausimais ir lyčių lygybės perspektyvas. Be to, jis privalo įtraukti tarpkultūrinio mokymosi dimensiją <...> Tikimės, jog Europos Taryba <...> normalizuos mažumų klausimus visose žmogaus teisių švietimo programose, įskaitant lyties, etniškumo, religijos ar tikėjimo, įgalumo ir seksualinės orientacijos klausimus.“

Vyriausybės ir NVO paprastai ŽTŠ supranta jo rezultatų – pageidaujamų teisių ir laisvių – kontekste, o ugdymo akademikai didesnį dėmesį skiria vertybėms, principams ir moraliniams pasirinkimams. Veikale „Ugdymas žmogaus orumui“ (angl. *Educating for Human Dignity)*, pasirodžiusiame 1995 m., jo autorė Betty Reardon teigia, kad „Žmogaus teisių švietimo sistema yra sukurta kaip principais ir standartais paremtas socialinis ugdymas <...> ugdyti gebėjimą daryti moralinius sprendimus ir užimti principingas pozicijas – kitaip tariant, išsiugdyti moralinį ir intelektualinį vientisumą.“[4]

Mokymų vedėjai, fasilitatoriai, mokytojai ir kiti ŽTŠ praktikai, tiesiogiai dirbantys su jaunais žmonėmis, paprastai yra linkę mąstyti gebėjimų ir metodikos kategorijomis.

Žmogaus teisių švietimas – tai žmogaus teisių mokymasis.

Tikimės, jog aiškiai parodėme, kad įvairios organizacijos, ugdytojai ir kiti žmogaus teisių švietimo veikėjai naudoja skirtingus žmogaus teisių švietimo apibrėžimus, kurie priklauso nuo jų filosofijos, tikslo, tikslinės auditorijos ar narių. Tačiau egzistuoja ir akivaizdus konsensusas, kad žmogaus teisių švietimas turi tris dimensijas:

- Mokymasis apie žmogaus teises: žinios apie žmogaus teises, kas tai yra ir kaip jos saugomos ar ginamos;
- Mokymasis per žmogaus teises: suvokiant, kad kontekstas, kuriame žmogaus teisių mokymasis yra organizuojamas ir perduodamas, ir būdas, kuriuo tai yra daroma, turi atitikti žmogaus teisių vertybes (tokias kaip dalyvavimas, laisvė reikšti mintis ir t. t.), be to, žmogaus teisių švietime mokymosi procesas yra toks pat svarbus, kaip ir jo turinys;
- Mokymasis žmogaus teisių labui: ugdant įgūdžius, nuostatas ir vertybes, kad besimokantieji pritaikytų žmogaus teisių vertybes savo gyvenime ir imtųsi veiksmų – vieni ar kartu su kitais – puoselėti ir ginti žmogaus teises.

Svarstydami apie tai, kaip pateikti ŽTŠ ir padėti žmonėms įgyti reikalingų žinių, įgūdžių bei nuostatų, kad jie galėtų atlikti savo vaidmenis žmogaus teisių kultūroje, matome, jog negalime „mokyti“ ŽTŠ – jis turi būti išmokstamas per patirtį. Tad ŽTŠ taip pat yra švietimas patiriant žmogaus teises praktikoje. Tai reiškia, kad ŽTŠ, nesvarbu, kaip ir kur vyktų, turi atspindėti žmogaus teisių vertybes (mokymasis per žmogaus teises), o kontekstas ir užsiėmimai turi būti tokie, kad orumas ir lygybė būtų neatskiriama tos praktikos dalis.

Rengdami „Kompasą“ ypač atidžiai laikėmės nuostatos, kad nors ir kokie įdomūs ar žaismingi būtų metodai ar užsiėmimai, nuoroda į žmogaus teises yra būtina tam, kad mokymasis apie žmogaus teises būtų patikimas. Taip pat pateikiama įvairių pasiūlymų, kokių veiksmų galima imtis.

1.3 Žmogaus teisių švietimas yra viena pagrindinių žmogaus teisių

Žmogaus teisės yra svarbios, nes nė vienas individas negali išgyventi visiškai vienas, o patiriamos neteisybės blogina gyvenimo kokybę asmeniniu, vietos ir globaliu lygmenimis. Mūsų veiksmai Europoje daro poveikį tam, kas vyksta kitur pasaulyje. Pavyzdžiui, galbūt mūsų dėvimus drabužius gamino vaikai Azijoje, o Europos kolonijinės istorijos palikimas prisideda prie politinių ir religinių neramumų Irake, Somalyje ir Afganistane, iš kur atvykę prieglobsčio prašytojai desperatiškai beldžiasi į mūsų duris. Panašiai vyksta ir Afrikoje bei Azijoje, kur milijonai žmonių yra priversti persikelti dėl klimato kaitos padarinių, sukeltų daugiausia pramoninių valstybių. Tačiau kalbama ne tik apie tai, kad žmogaus teisių pažeidimai kituose pasaulio kraštuose atsiliepia mums; pareiga rūpintis kitais – esminė moralinė norma, egzistuojanti visose kultūrose ir religijose. Žmogaus teisės pažeidinėjamos visur – ne tik kitose šalyse, bet ir pas mus, būtent todėl ŽTŠ yra toks svarbus. Tik būdami visiškai sąmoningi, suprasdami žmogaus teises ir jas gerbdami galime tikėtis sukurti kultūrą, kurioje jos būtų gerbiamos, o ne pažeidžiamos. Todėl žmogaus teisių švietimas vis dažniau pats yra pripažįstamas kaip žmogaus teisė.

Mokslas yra skirtas tam, kad visais atžvilgiais būtų ugdoma žmogaus asmenybė ir kad būtų didinama pagarba žmogaus teisėms.

VŽTD, 26 straipsnis

ŽTŠ – ne tik moralinė, bet ir juridinė teisė, įtvirtinta tarptautinėje teisėje. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 26 straipsnis nurodo, kad kiekvienas turi teisę į švietimą: „Mokslas yra skirtas tam, kad visais atžvilgiais būtų ugdoma žmogaus asmenybė ir kad būtų didinama pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms. Jis turi skatinti visų tautų, rasinių arba religinių grupių savitarpio supratimą, pakantumą ir draugystę, taip pat turi padėti toliau plėtoti Jungtinių Tautų taikos palaikymo veiklą.“ Be to, Vaiko

teisių apsaugos konvencijos 28 straipsnyje rašoma, kad „Valstybės dalyvės imasi visų reikiamų priemonių, kad drausmė mokyklose būtų palaikoma metodais, atspindinčiais pagarbą vaiko orumui“, o 29 str. numato, kad vaiko lavinimo tikslas turi būti „kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus, <...> pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, <...> parengti vaiką sąmoningam gyvenimui laisvoje visuomenėje, pagrįstam supratimo, taikos, pakantumo <...> principais, <...> ugdyti pagarbą gamtai“.

Žmogaus teisės – tai žymiai daugiau nei tik įkvėpimo šaltinis.

ŽTŠ taip pat yra legitimus politinis reikalavimas. Forumo „Gyventi, mokytis, veikti už žmogaus teises“ paskelbtoje žinutėje pripažįstama, kad „Europos Tarybos veiksmus grindžia visuotinės vertybės, paremtos neatimamu kiekvieno žmogaus orumu“. Ir ne tik tai – joje taip pat primenama, kad žmogaus teisės yra žymiai daugiau nei tik įkvėpimo šaltinis: jos yra ir moraliniai bei politiniai įsakymai, taikomi santykiams tarp valstybių ir žmonių, taip pat pačiose valstybėse ir žmonių tarpusavio santykiuose.

1.4 Žmogaus teisių švietimas Jungtinėse Tautose

Jungtinių Tautų vaidmuo žmogaus teisių švietimo klausimu pasaulyje yra nepakeičiamas. Pasaulinėje žmogaus teisių konferencijoje, kuri vyko Vienoje 1993 m., buvo dar kartą patvirtintas esminis žmogaus teisių švietimo, mokymų ir žmogaus teises propaguojančios viešosios informacijos vaidmuo. 1994 m. Generalinė Asamblėja paskelbė Jungtinių Tautų Žmogaus teisių švietimo dešimtmetį, apėmusį laikotarpį nuo 1995 m. sausio 1 d. iki 2004 m. gruodžio 31 d.

2004 m. įkurta Pasaulinė žmogaus teisių švietimo programa, skirta žmogaus teisių kultūrai propaguoti.

Įvertinus šį dešimtmetį, 2004 m. buvo įkurta Pasaulinė žmogaus teisių švietimo programa. Pirmajame etape daugiausia dėmesio skirta žmogaus teisių švietimui pradinėje ir vidurinėje mokykloje. Visos valstybės buvo skatinamos – ir iš jų tikimasi – plėtoti iniciatyvas Pasaulinės programos ir jos Veiksmų plano sistemoje. Žmogaus teisių tarybos sprendimu, antrasis etapas (2010–2014 m.) skirtas žmogaus teisių švietimui aukštojo mokslo sistemoje ir žmogaus teisių mokymo programoms, skirtoms mokytojams, ugdytojams, valstybės tarnautojams, teisėtvarkos pareigūnams ir visų lygių kariniam personalui. Atitinkamai 2010 m. rugsėjį buvo priimtas antrojo etapo Veiksmų planas, kurį parengė Jungtinių Tautų vyriausiasis žmogaus teisių komisaras. Valstybės narės taip pat buvo raginamos toliau diegti žmogaus teisių švietimą pradinėje ir vidurinėje mokykloje. Atvira Pasaulinė programa išlieka bendra kolektyvine veiklos sistema, taip pat platforma, įgalinanti bendradarbiavimą tarp vyriausybių ir kitų suinteresuotųjų šalių.

„Kiekvienas asmuo ir kiekvienas visuomenės organas sieks mokymu ir švietimu propaguoti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms.“

JT deklaracijos dėl švietimo ir mokymo žmogaus teisių klausimais preambulė

2011 m. gruodį Generalinė Asamblėja priėmė JT deklaraciją dėl švietimo ir mokymo žmogaus teisių klausimais. Ši deklaracija laikoma novatoriška, nes tai pirmasis instrumentas, skirtas konkrečiai ŽTŠ, ir todėl tai yra labai vertingas įrankis advokacijai ir sąmoningumui apie ŽTŠ svarbą didinti. Deklaracijoje pripažįstama, kad „Kiekvienas turi teisę žinoti, ieškoti ir gauti informacijos apie visas žmogaus teises ir pagrindines laisves ir turi turėti prieigą prie žmogaus teisių švietimo ir mokymo“, o „Žmogaus teisių švietimas ir mokymas yra labai svarbus visuotinei pagarbai, laikymuisi visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių propagavimui, remiantis žmogaus teisių visuotinumo, nedalomumo ir priklausomybės vienam nuo kito principais.“ Deklaracijoje taip pat

pateiktas platus žmogaus teisių švietimo ir mokymo žmogaus teisių klausimais apibrėžimas, kuriame įtvirtinamas švietimas apie žmogaus teises, per jas ir jų labui.

Deklaracijoje pagrindinė atsakomybė „skatinti ir užtikrinti žmogaus teisių švietimą ir mokymą žmogaus teisių klausimais“ tenka vyriausybei (7 straipsnis).

JT sistemoje žmogaus teisių švietimą koordinuoja Ženevoje įsikūręs Jungtinių Tautų vyriausiasis žmogaus teisių komisaras, pavaldus Žmogaus teisių tarybai.

1.5 Žmogaus teisių švietimas Europoje

Europos Taryba

Valstybėms, kurios yra Europos Tarybos narės, žmogaus teisės turėtų būti daugiau nei tik tušti teiginiai popieriuje: žmogaus teisės yra jų teisinės sistemos dalis ir todėl turėtų būti integrali jaunų žmonių švietimo dalis. Europos šalys daug prisidėjo prie svarbiausios XX amžiaus žmogaus teisių proklamacijos – Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, kurią Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priėmė 1948 m. gruodžio 10 d. Dvejais metais vėliau priimta Europos žmogaus teisių konvencija, turinti teisinės galios visoms Europos Tarybos šalims narėms, savo principus grindė JT dokumentu. Prie žmogaus teisių, kokias jas pažįstame šiandien, iškilimo didele dalimi yra prisidėję milžiniški žmogaus teisių pažeidimai Antrojo pasaulinio karo metu Europoje ir už jos ribų.

Įsipareigojimai žmogaus teisėms taip pat yra įsipareigojimai žmogaus teisių švietimui. Investicijos į žmogaus teisių švietimą užtikrina visų ateitį; trumpalaikiai biudžeto švietimui karpymai lemia ilgalaikius nuostolius.

Forumo „Gyventi, mokytis, veikti už žmogaus teises“ žinutė, 2009 m.

1985 m. Ministrų komitetas Europos Tarybos valstybėms narėms paskelbė Rekomendaciją R (85) 7 dėl žmogaus teisių mokymo ir mokymosi mokyklose. Rekomendacijoje pabrėžiama, kad visi jauni žmonės turėtų mokytis apie žmogaus teises ruošdamiesi gyventi pliuralistinėje demokratijoje.

Rekomendaciją dar labiau sutvirtino 1997 m. vykęs antrasis Europos Tarybos viršūnių susitikimas, per kurį jos valstybių narių vadovai nusprendė „pradėti švietimo demokratiniam pilietiškumui iniciatyvą, skirtą skatinti piliečių sąmoningumą savo teisių ir atsakomybių demokratinėje visuomenėje atžvilgiu.“ Iš to kilęs švietimo demokratiniam pilietiškumui projektas suvaidino didelį vaidmenį skatinant ir remiant švietimo demokratiniam pilietiškumui ir žmogaus teisių švietimo įtraukimą į mokyklų sistemas.

Žmogaus teisių švietimo jaunimo programos įsteigimas, „Kompaso“, jo vertimų į kitas kalbas ir vėliau „Kompasiuko“ publikavimas dar labiau prisidėjo prie žmogaus teisių švietimo pripažinimo, ypač neformaliajame švietime ir darbe su jaunimu.

2010 m. pagal Rekomendaciją CM/Rec (2010) 7 Europos Tarybos Ministrų komitetas priėmė Europos Tarybos Demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo chartiją, kurioje valstybės narės raginamos įtraukti demokratinio pilietiškumo ugdymą ir žmogaus teisių švietimą į formaliojo švietimo mokyklų programas priešmokykliniame, pradiniame ir viduriniame lygmenyse bei į bendrąjį profesinį mokymą. Chartijoje valstybės narės taip pat raginamos „skatinti nevyriausybinių ir jaunimo organizacijų vaidmenį demokratinio pilietiškumo ugdyme ir žmogaus teisių švietime, ypač – neformaliajame švietime. Jos [valstybės narės] turėtų pripažinti tas organizacijas ir jų veiklas kaip vertingą visos švietimo sistemos dalį, kur įmanoma suteikti joms reikalingą pagalbą ir visiškai išnaudoti tas ekspertines žinias, kuriomis jos gali prisidėti prie visokių formų švietimo“.

Šalys narės turėtų „suteikti kiekvienam asmeniui, esančiam jų teritorijoje, demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo galimybę.“

Europos Tarybos Demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo chartija

„Suteikti kiekvienam asmeniui, esančiam jų teritorijoje, demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo galimybę“ pagal chartiją turėtų būti su žmogaus teisių švietimu susijusios valstybinės politikos ir įstatyminės bazės tikslas. Chartija nustato žmogaus teisių švietimo tikslus bei principus ir rekomenduoja galimus veiksmus priežiūros, įvertinimo ir tyrimų srityse. Chartiją lydi aiškinamasis memorandumas, kuriame pateiktos jos turinio ir praktinio panaudojimo detalės bei pavyzdžiai.

Su žmogaus teisių apauga ir propagavimu Europos Taryboje susijusio žmogaus teisių švietimo vaidmuo buvo dar labiau sustiprintas 1999 m. įkūrus Žmogaus teisių komisaro postą. Komisarui patikėta „propaguoti žmogaus teisių švietimą ir jų supratimą“, kartu su padedančiomis šalimis narėmis įgyvendinant žmogaus teisių standartus, nustatant galimus trūkumus įstatymuose bei praktikoje ir patarinėjant dėl žmogaus teisių apsaugos visoje Europoje.

Vykdydamas savo įgaliojimus, komisaras ypatingą dėmesį skiria žmogaus teisių švietimui atsižvelgdamas į tai, kad žmogaus teisės gali būti įgyvendintos tik tuomet, jei žmonės yra apie jas informuoti ir žino, kaip jas naudoti. Todėl žmogaus teisių švietimas yra labai svarbus siekiant efektyviai įgyvendinti europietiškus standartus. Keliose ataskaitose komisaras ragino šalių valdžios institucijas sustiprinti žmogaus teisių švietimą. Ne tik moksleiviai ir jaunimas, bet ir mokytojai, vyriausybės pareigūnai turi būti mokomi propaguoti tolerancijos ir pagarbos kitiems vertybes. Nuomonėje, pavadintoje „Žmogaus teisių švietimas yra prioritetas – reikalingi konkretūs veiksmai“[5], jis teigė, kad „daugiau dėmesio skiriama ruošiant moksleivius darbo rinkai nei ugdant gyvenimo įgūdžius, kurie inkorporuotų žmogaus teisių vertybes“. Anot komisaro, reikia ir „žmogaus teisių per švietimą“, ir „žmogaus teisių švietime.“

Todėl žmogaus teisių švietimo propagavimas Europos Taryboje yra ir tarpsektorinis, ir daugiadisciplinis.

Europos Taryba bendrauja ir koordinuoja savo ŽTŠ veiklas su kitomis tarptautinėmis organizacijomis, tarp jų – UNESCO, JT vyriausiasis žmogaus teisių komisaras, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO) ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (PTA). Ji taip pat buvo JT Pasaulinės žmogaus teisių švietimo programos regioninė koordinatorė.

Europos Wergelando centras

www.theewc.org

Norvegijos sostinėje Osle įsikūręs Europos Wergelando centras yra švietimo tarpkultūriniam supratimui, žmogaus teisių ir demokratinio pilietiškumo srityse dirbantis resursų centras. Jis įkurtas 2008 m. kaip bendradarbiavimo tarp Norvegijos ir Europos Tarybos projektas. Centro tikslinės grupės yra švietimo darbuotojai, tyrėjai, sprendimų priėmėjai ir kiti žinių skleidėjai.

Tarp Wergelando centro veiklų yra šios:

- mokymai mokytojų rengėjams, mokytojams ir kitiems ugdytojams;
- tyrimai ir plėtros veiklos;
- konferencijos ir ryšių kūrimo renginiai, įskaitant internetinę ekspertų duomenų bazę;
- elektroninė platforma informacijos, ugdymo priemonių ir gerosios praktikos sklaidai.

Europos Sąjunga

www.fra.europa.eu

2007 m. kaip patariamasis organas, skirtas užtikrinti ES gyvenančių žmonių pagrindinių teisių apsaugą, buvo įsteigta Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (PTA). Įsikūrusi Austrijos sostinėje Vienoje, PTA yra nepriklausomas Europos Sąjungos (ES) organas, skirtas suteikti Europos Sąjungai ir jos šalims narėms pagalbą ir ekspertinių žinių įgyvendinant Bendrijos įstatymus pagrindinių teisių klausimais. PTA taip pat turi misiją didinti žmonių sąmoningumą apie pagrindines teises, tarp kurių – ir žmogaus teisės, kaip jas apibrėžia Europos žmogaus teisių konvencija ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija.

Europos Sąjungos jaunimo programos per savo gyvavimo metus ypatingą dėmesį skyrė lygybei, aktyviam pilietiškumui ir žmogaus teisių švietimui. Daug pagal “Jaunimas” ir “Erasmus” programas vykdytų jaunimo projektų yra paremti neformaliuoju švietimu ir suteikia plačių galimybių jauniems žmonėms atrasti žmogaus teisių vertybes ir žmogaus teisių švietimą.

1.6 Jaunimo politika ir žmogaus teisių švietimas

Europos Taryba istoriškai ilgai sieja jaunimą su Europos kūrimo procesu ir jaunimo politiką laiko integralia savo darbo dalimi. Pirmieji jaunimo lyderiams skirti užsiėmimai vyko 1967 m., o 1972 m. buvo įkurtas Europos jaunimo centras ir Europos jaunimo fondas. Nuo to laiko Europos Tarybos ryšiai su jaunimu reguliariai vystėsi – jauni žmonės ir jaunimo organizacijos yra svarbūs veikėjai ir partneriai išskirtiniuose tiek organizacijos, tiek visos Europos gyvenimo momentuose. Tiek demokratizacijos procesuose buvusiose komunistinėse šalyse, tiek stiprinant taiką ir transformuojant konfliktus konfliktinėse vietovėse, tiek kovojant su rasizmu, antisemitizmu, ksenofobija ir netolerancija jauni žmonės ir jaunimo organizacijos visada pasitikėjo Europos Taryba, o ši savo ruožtu galėjo pasitikėti jaunimu. Švelnaus, gilaus saugumo Europos žemyne neįmanoma įsivaizduoti be žmogaus teisių švietimo ir demokratinio dalyvavimo.

Europos Tarybos jaunimo politikos deklaruojamas tikslas yra „suteikti jauniems žmonėms, t. y. mergaitėms ir berniukams, merginoms ir vaikinams, lygias galimybes ir patirtį, padėsiančią jiems plėsti savo žinias, gebėjimus ir įgūdžius, kad jie galėtų visavertiškai dalyvauti visuose visuomenės aspektuose“[6].

Jaunų žmonių, jaunimo organizacijų ir jaunimo politikos vaidmuo propaguojant teisę į žmogaus teisių švietimą taip pat yra aiškiai išdėstytas Europos Tarybos jaunimo politikos prioritetuose, kurių vienas yra Žmogaus teisės ir demokratija, įgyvendinamas skiriant ypatingą dėmesį šiems dalykams:

Sudaryti lygias galimybes jauniems žmonėms visavertiškai dalyvauti visuomenėje.

- užtikrinti, kad jauni žmonės visuotinai naudotųsi žmogaus teisėmis ir žmogiškuoju orumu, ir skatinti jų atsidavimą šiuo klausimu;
- skatinti aktyvų jaunų žmonių dalyvavimą demokratiniuose procesuose ir struktūrose;
- skatinti lygias galimybes visiems jauniems žmonėms dalyvauti visuose savo gyvenimo aspektuose;
- efektyviai įgyvendinti lyčių lygybę ir užkirsti kelią visoms smurto lyties pagrindu formoms;

- propaguoti sąmoningumo ugdymą ir jaunų žmonių aktyvumą aplinkos ir darnaus vystymosi klausimais;
- lengvinti visiems jauniems žmonėms prieigą prie informacijos ir konsultavimo paslaugų.

Kiti du teminiai prioritetai – gyvenimas kartu įvairialypėse visuomenėse ir jaunimo socialinė įtrauktis – taip pat glaudžiai susiję su žmogaus teisių švietimu.

Europos tarybos jaunimo politikoje taip pat numatomas glaudus bendradarbiavimas tarp vaikų ir jaunimo politikų, nes šios dvi grupės – vaikai ir jaunimas – turi daug bendrų bruožų.

www.coe.int/act4hre

2000 m., minint 50-ąsias Europos žmogaus teisių konvencijos metines, Jaunimo ir sporto direktoratas pradėjo savo Žmogaus teisių švietimo jaunimo programos veiklą. Programa užtikrino, kad Europos Tarybos veikloje su jaunais žmonėmis ir jaunimo politikoje bei darbe su jaunimu ŽTŠ būtų normalizuotas. Jaunimas ir jaunimo organizacijos šioje programoje suvaidino pagrindinį vaidmenį – jie buvo ir ugdytojai, ir žmogaus teisių gynėjai, ir daug prisidėjo prie Europos Tarybos veiklos.

HUMAN RIGHTS EDUCATION

Dar viena šios programos dimensija buvo „Kompaso“ publikavimas 2002 metais ir jo vertimas į daugiau nei 30 kalbų. Europos ir nacionaliniu lygiu vykusių mokymų vadovams bei žinių skleidėjams kursų programa prisidėjo prie formalių ir neformalių ŽTŠ edukatorių ir propaguotojų tinklų susidarymo, kurie duoda akivaizdžių rezultatų, nors ir labai skirtingų kiekvienoje šalyje. Žmogaus teisių švietimo jaunimo programos sėkmė taip pat rėmėsi šiais veiksniais:

- parama svarbiausioms regioninėms ir nacionalinėms mokymų mokytojų vadovams ir jaunimo darbuotojams veikloms šalyse narėse, organizuotoms bendradarbiaujant nacionalinėms organizacijoms ir institucijoms;
- formalių ir neformalių žmogaus teisių švietimo srityje dirbančių organizacijų ir edukatorių tinklų plėtojimu neformaliojo mokymosi metodais Europos ir nacionaliniu lygiu;
- žmogaus teisių švietimo metodų kaip pagrindinių visoje bendroje Europos Tarybos programoje diegimu jaunimo sektoriui;
- novatoriškų mokymo ir mokymosi metodų bei kokybės standartų žmogaus teisių švietimui ir neformaliam mokymuisi plėtojimu, pvz., e. mokymosi įdiegimu pagal programą „„Kompaso“ mokymai žmogaus teisių švietime pažengusiems“ (angl. *Advanced Compass Training in Human Rights Education)*;
- edukacinių metodų ir išteklių pateikimu įvairovei, žmogaus teisėms ir dalyvavimui skirtoje Europos jaunimo kampanijoje „Visi skirtingi – visi lygūs“;
- „gyvosios bibliotekos“ kaip metodikos tarpkultūriniam mokymuisi, kovai su stereotipais ir išankstinėmis nuostatomis sklaida;
- politinės ir edukacinės sistemos tarpkultūrinio dialogo užsiėmimams nuostata.

Pasitelkiant Europos jaunimo fondo pilotinių projektų žmogaus teisių švietimo temas” ši programa taip pat mobilizavo tūkstančius jaunų žmonių iš visos Europos.

2009 metais, minint 60-ąjį Europos Tarybos gimtadienį, žmogaus teisių švietimui skirtas jaunimo forumas „Gyventi, mokytis, veikti už žmogaus teises“ Europos jaunimo centruose Budapešte ir Strasbūre subūrė daugiau nei 250 dalyvių.

Forumo dalyviai paskelbė žinutę Europos Tarybos Ministrų komitetui. Joje buvo pabrėžti ŽTŠ principai ir poreikis Europoje:

- užtikrinti adekvačius sklaidos ir platinimo mastus per projektus ir partnerius nacionaliniu ir vietos lygiu bei plėtoti optimalią komunikaciją tarp Europos, nacionalinio ir vietos veiksmų lygių;
- kurti aljansus tarp formaliojo ir neformaliojo švietimo veikėjų bei žmogaus teisių institucijų, kad būtų kartu kuriamos nacionalinės žmogaus teisių švietimo programos;
- plėtoti nevyriausybinio sektoriaus partnerių gebėjimus ir kartu siekiant labiau įtraukti vyriausybinius jaunimo partnerius;
- remti tarpnacionalinį bendradarbiavimą ir tinklus žmogaus teisių švietimui;
- gilinti sąmoningumą apie konkrečius jaunimui poveikį darančius žmogaus teisių klausimus (pvz.: smurtą, atskirtį);
- įtraukti sąmoningumo lyčių klausimais požiūrį ir tarpkultūrinę dimensiją, kaip neatsiejamą nuo lygybės žmogiškajame orume koncepcijos;
- artimai susieti žmogaus teisių švietimo veiklas su jaunų žmonių realijomis, darbu su jaunimu, jaunimo politika ir neformaliuoju mokymusi;
- atsižvelgti į neišvengiamą žmogaus teisių švietimo susietumą su vaikais ir jaunimu bei jų vienas kito papildomumą;
- pripažinti ir propaguoti žmogaus teisių švietimą kaip žmogaus teisę bei didinant sąmoningumą šiuo klausimu;
- atsižvelgti į žmogaus teisių aktyvistų bei edukatorių laisvės ir saugumo apsaugą;
- plačiajai visuomenei pristatyti mažumų problemas, įskaitant lyties, etniškumo, religijos ar tikėjimo, įgalumo ir seksualinės orientacijos klausimus;
- remti aktyvų jaunimo ir vaikų dalyvavimą edukaciniuose procesuose;
- didinti sąmoningumą apie valdžios institucijų atsakomybę propaguoti ir remti žmogaus teisių švietimą tiek formaliojo, tiek neformaliojo švietimo sektoriuose.

1.7 ŽTŠ su jaunimu

Regis, akivaizdu, kad jauniems žmonėms turėtų rūpėti žmogaus teisių švietimas, tačiau realybė tokia, kad dauguma Europos jaunimo su žmogaus teisių švietimu nesusiduria. „Kompasas“ buvo sukurtas tokiai situacijai pakeisti.

Jaunų žmonių švietimas žmogaus teisių klausimais yra naudingas ne tik visuomenei, bet ir patiems jauniems žmonėms. Šiuolaikinėse visuomenėse jaunimas vis dažniau susiduria su socialinės atskirties, religinių, etninių ir nacionalinių skirtumų procesais bei globalizacijos privalumais ir trūkumais. Žmogaus teisių švietimas visus šiuos dalykus paaiškina ir taip gali padėti žmonėms geriau suprasti skirtingus įsitikinimus, nuostatas ir vertybes bei akivaizdžius modernių daugiakultūrių visuomenių, kuriose jie gyvena, prieštaravimus.

Specialiame 2008 m. kovą pasirodžiusiame „Eurobarometro“ tyrime „Europos piliečių požiūriai į aplinką“ teigiama, kad europiečiai aplinkosaugą laiko ypač svarbia; 96 proc. apklaustųjų atsakė, kad ji jiems yra labai svarbi arba gana svarbi. Jauni žmonės yra ypač linkę savo energiją ir entuziazmą skirti dalykams, kurie jiems rūpi. Vienas tokių pavyzdžių – tie 100 tūkstančių jaunų žmonių, kurie 2009 m. gruodį dalyvavo demonstracijoje Kopenhagoje, reikalaudami imtis veiksmų klimato kaitai sustabdyti.

Būdami žmogaus teisių švietėjais, turime tą energiją panaudoti. Tai, kad jaunimas imsis įgyvendinti idėjas, įrodo daugybė jau egzistuojančių jauniems žmonėms skirtų programų – nuo nedidelio masto užsiėmimų, jaunimo klubuose ar mokyklose vykdomų *ad hoc* pagrindu, iki didžiųjų tarptautinių programų, kurias įgyvendina Europos Taryba ir Europos Sąjunga.

Vienas iš pavyzdžių, kaip žmogaus teises išmanantis Europos jaunimas prie to prisideda, yra šalių ataskaitų Mažumų teisių grupei rengimas. Šiose ataskaitose, kurias naudoja valdžios institucijos, NVO, žurnalistai ir akademikai, skelbiamos mažumų problemų analizės, įtraukiami tų bendruomenių balsai ir pateikiami praktiniai patarimai bei rekomendacijos, kaip elgtis toliau. Taip žmogaus teisių švietimas gali būti laikomas prisidedančiu prie Europos žmogaus teisių teismo veiklos siunčiant aiškias žinutes, kad pažeidimai nebus toleruojami. Tačiau ŽTŠ siūlo dar daugiau: visų pirma, tai –pozityvus būdas užkirsti kelią žmogaus teisių pažeidimams ir taip užtikrinti geresnį funkcionavimą bei efektyvesnę prevenciją ir sankcijų mechanizmus. Žmonės, įgiję pagarbos ir lygybės vertybes, empatijos ir atsakomybės nuostatas, įgiję įgūdžių bendradarbiauti ir mąstyti kritiškai, apskritai bus mažiau linkę pažeidinėti kitų žmonių teises. Jauni žmonės taip pat yra ir ugdytojai, ir fasilitatoriai žmogaus teisių švietimo procesuose, taigi jie yra svarbūs ŽTŠ planų realizavimo nacionaliniu ir vietos lygiu rėmėjai bei ištekliai.

1.8 Žmogaus teisių kultūros link

„Gali nuskinti visas gėles, tačiau pavasario nesustabdysi.“

Pablo Neruda

„Visi keliai veda į Romą“ – dažnai girdimas posakis, reiškiantis, jog pasiekti tą patį tikslą galima įvairiais būdais. Kaip visi keliai veda į Romą, taip yra ir daug skirtingų būdų vykdyti ŽTŠ. Tad turbūt geriausia žmogaus teisių švietimą apibūdinti pagal tai, ko juo siekiama, t. y. sukurti kultūrą, kurioje žmogaus teisės būtų suprastos, ginamos ir gerbiamos, arba, perfrazuojant 2009 m. žmogaus teisių švietimo jauniems žmonėms forumo dalyvius, „kultūrą, kurioje žmogaus teisių mokomasi, jos įgyvendinamos ir dėl jų imamasi veiksmų“.

Žmogaus teisių kultūra nėra paprasčiausiai kultūra, kurioje kiekvienas žino savo teises, nes žinojimas nebūtinai reiškia pagarbą, o be pagarbos visuomet bus pažeidimų. Tad kaip galėtume apibūdinti žmogaus teisių kultūrą ir kokie būtų jos šalininkų bruožai? Šio vadovo autoriai, apsvarstę tokius klausimus, suformulavo keletą atsakymų (kurie nebūtinai yra galutiniai ir išbaigti). Žmogaus teisių kultūra – tai kultūra, kurioje žmonės:

- turi žinių apie žmogaus teises, pagrindines laisves ir pagarbą joms;
- turi savigarbos ir gerbia kitus; žmogaus orumas jiems yra vertybė;
- demonstruoja nuostatas ir požiūrius, kurie rodo pagarbą kitiems;
- visose srityse praktikuoja neapsimestinę lyčių lygybę;
- gerbia, supranta ir vertina kultūrinę įvairovę, ypač skirtingas tautines, etnines, religines, lingvistines ir kitokias mažumas bei bendruomenes;
- yra įgalinti ir aktyvūs piliečiai;
- propaguoja demokratiją, socialinį teisingumą, bendruomeninę harmoniją, solidarumą ir draugystę tarp žmonių ir tautų;
- aktyviai prisideda prie tarptautinių institucijų veiklos kuriant taikos kultūrą, paremtą visuotinėmis žmogaus teisių vertybėmis, tarptautiniu supratingumu, tolerancija ir smurto nenaudojimu.

Šie idealai skirtingose visuomenėse pasireiškia nevienodai, nes skiriasi jų socialinės, ekonominės, istorinės bei politinės patirtys ir realybė. Todėl skiriasi ir jų būdai vykdyti ŽTŠ. Egzistuoja skirtingi požiūriai, koks būtų geriausias ar tinkamiausias kelias judėti žmogaus teisių kultūros link, tačiau taip ir turi būti. Asmenys, asmenų grupės, bendruomenės ir kultūros turi skirtingus išeities taškus, joms rūpi skirtingi dalykai. Žmogaus teisių kultūra privalo į visa tai atsižvelgti ir tuos skirtumus gerbti.

2. Požiūriai į žmogaus teisių švietimą „Kompase“

„Kompaso“ naudojimas ŽTŠ vykdymui įvairiose kultūrose ir skirtingomis kalbomis

Pirmojo „Kompaso“ leidimo patirtis parodė, kad tikrai įmanoma parašyti vieną vadovą visai Europai. Kultūrų ir kalbų skirtumai yra ne kliūtys, o ištekliai, praturtinantys mūsų darbą. Visi gali tapatintis su žmogaus teisėmis, nes kiekvienas iš mūsų turi orumo jausmą ir jaučia pažeminimą, kai mūsų teisės yra varžomos. Be to, kadangi žmogaus teisės yra visuotinės ir susijusios su tarptautiniu mastu patvirtintais dokumentais, tokiais kaip Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, iš to kyla, kad ŽTŠ tikslai ir principai taip pat yra pritaikytini kiekvienai visuomenei, net jei praktikoje ŽTŠ visada reikia kontekstualizuoti.

Tėvai tegali duoti gerų patarimų ir vaikus nukreipti tinkamu keliu, tačiau galutinis žmogaus charakterio formavimasis yra tik jų pačių rankose.

Anne Frank

Pati Europa – įvairovės pasaulis. Šiame žemyne kalbama daugiau nei 200 kalbų. Tarp Europos sienų gyvuoja visos didžiosios religijos. Žemynas siejamas su demokratijos gimimu, bet kartu ir su vienais blogiausių fašizmo ir totalitarizmo pavyzdžių, kokius tik pasaulis yra kada matęs. Europos praeityje žymių yra palikęs Holokaustas, kolonializmas ir vergija, o šiandien Europa turi pakankamai atominių ginklų, kad galėtų sunaikinti visą gyvybę Žemėje. Tačiau Europoje kasmet vyksta Nobelio taikos premijos įteikimo ceremonija ir yra įkurtas nuolatinis, visame pasaulyje pripažintas Europos Žmogaus Teisių Teismas.

Šiandien tarp Europą sudarančių valstybių yra daug tokių, kurios net neegzistavo 1949 metais, kai buvo įkurta Europos Taryba, ir tokių, kurių sienos šimtus metų beveik nepasikeitė. Konfliktai kelia grėsmę šalių stabilumui, kai kurios sienos tebekinta ir dabar. Todėl Europoje šiandien vieni žmonės kasdien susiduria su smurtu ir konfliktais, o daugybė kitų gyvena gana taikiai, saugiai ir komfortiškai.

Kiekvienoje Europos šalyje yra ir milijonierių, ir milijonai žmonių, gyvenančių žemiau skurdo ribos. Įvairovė egzistuoja ir tarp šalių, ir jų viduje. Tapkite mokytoju vienoje Europos dalyje ir galbūt per dieną uždirbsite daugiau, nei jūsų kolegos kitoje dalyje uždirba per mėnesį. Tapkite mokytoju kuriame nors kitame regione ir galbūt išvis mėnesių mėnesius negausite jokio atlyginimo. O kaip dėl moksleivių? Privalomas mokslas varijuoja nuo 9 metų Kipre bei Šveicarijoje iki 13 metų Belgijoje ir Nyderlanduose. Moksleiviams baigus mokyklą, skiriasi ir jų galimybės gauti darbą. Taip pat labai skirtingos ir galimybės jauniems žmonėms naudotis savo socialinėmis teisėmis ir būti autonomiškiems. Remiantis „Eurostato“ duomenimis, jaunimo nedarbas varijuoja nuo 7,6 proc. Nyderlanduose iki 44,5 proc. Ispanijoje ar 43,8 proc. Latvijoje.[7]

Socialinės, kultūrinės ir politinės aplinkybės, kuriose vykdomas ŽTŠ, bendruomenėse ir šalyse yra skirtingos, todėl požiūrio, turinio ir metodų detalės taip pat privalo skirtis, nors principai ir tikslai išlieka tokie patys.

2.1 ŽTŠ skirtingose edukacinėse aplinkose

Pirmojo leidimo patirtis parodė, kad „Kompasas“ plačiai naudojamas ne tik jaunimo klubuose, organizacijose ir NVO, bet taip pat ir mokyklose, verslo įmonėse bei valdžios institucijų mokymų skyriuose. Kitaip tariant, „Kompasą“ naudoja įvairaus amžiaus žmonės skirtingose edukacinėse aplinkose.

Mūsų pirminis sumanymas buvo, kad „Kompasą“ daugiausia naudotų jaunimo darbuotojai neformalaus švietimo aplinkoje, pavyzdžiui, popamokiniuose klubuose, sporto ar bažnyčios jaunimo grupėse, universitetiniuose klubuose, žmogaus teisių grupėse, jaunimo mainais užsiimančiose organizacijose. Tokiose aplinkose pagrindinis dėmesys skiriamas asmeniniam ir socialiniam jaunų žmonių lavėjimui, tad užsiėmimai tampa holistiniai, t. y. jie ugdo žinias, įgūdžius ir nuostatas socialiniame kontekste.

Tačiau „Kompasas“ taip pat naudojamas ir formaliose aplinkose, tokiose kaip mokykla, kolegija ar universitetas, kur dažnai labiau siekiama įgyti žinių, nei lavinti įgūdžius ir nuostatas. Daugybė mokytojų randa galimybių naudoti „Kompaso“ užsiėmimus istorijos, geografijos, kalbų ir pilietinio ugdymo mokymo programose; tokių galimybių tik daugės, konsoliduojant perėjimą prie įgūdžiais paremtų mokymo programų. Mokymai darbuotojams, pavyzdžiui, mokytojams, vadybininkams, valstybės pareigūnams ir teisminių institucijų darbuotojams, užima poziciją tarp formaliojo ir neformaliojo švietimo, tačiau ir šiuo atveju mokymų vadovai naudoja „Kompasą“ tiek mokymams bendrai apie žmogaus teises, tiek kalbėdami apie lygias galimybes ar rasizmą konkrečios institucijos viduje.

Kai kurių šalių mokyklinėse sistemose „Kompasas“ buvo akredituotas kaip oficiali mokymosi priemonė. Suprasdamas, kaip svarbu su žmogaus teisių švietimu supažindinti ir jaunesnius vaikus, Europos Tarybos jaunimo skyrius taip pat sukūrė „Kompasiuką“ – žmogaus teisių švietimo vaikams vadovą. „Kompasiukas“ ypač tinka vaikams nuo 7 iki 13 metų amžiaus ir, kaip nurodo jo pavadinimas, yra paremtas „Kompaso“ metodika ir požiūriu.

Žmonės įvairiai praktikuoja ir mokosi žmogaus teisių švietimo, ir nors kiekviename „Kompaso“ užsiėmime siūlomi metodai ir dinamikos yra savaime įdomios, svarbu turėti omenyje, kad galutinis šių užsiėmimų tikslas – tai, ko dalyviai išmoksta ir ką jie gali veikti su tuo, ko išmoko. Tarp pasiūlymų tolesniems veiksmams yra ir šiedu: išbandyti užsiėmimą su šeima ar draugais arba kreiptis į žiniasklaidą. Tai tik du iš būdų, kaip „Kompasas“ gali būti naudojamas savišvietai.

„Kompasiuko“ užsiėmimai dažnai yra paprastesni, žaismingesni ir dėl savo trumpesnės trukmės potencialiai labiau tinka naudojimui klasėje.

Požiūriai į formalųjį švietimą, ypač naudojami metodai ir mokytojo vaidmuo, yra skirtingi kiekvienoje šalyje. Lygiai taip pat skiriasi ir neformaliojo švietimo – jaunimo centrų ir organizacijų, jų filosofijų ir veikimo būdų – prieinamumas. Nepaisant to, tam tikrus struktūrinius skirtumus tarp formaliojo ir neformaliojo sektorių galima apibendrinti.

Savaiminis mokymasis (savišvieta)

Savaiminiu mokymusi arba savišvieta vadinamas visą gyvenimą trunkantis mokymosi procesas, kai asmuo požiūrius, vertybes, įgūdžius bei žinias įgyja per edukacines įtakas ir išteklius savo paties aplinkoje ir per kasdienes patirtis. Žmonės mokosi iš šeimos ir kaimynų, turgavietėje, bibliotekoje, meno parodose, darbe, žaisdami, skaitydami, sportuodami. Savaiminiam mokymuisi labai svarbios masinės žiniasklaidos priemonės: vaidinimai, filmai, muzika, dainos, televiziniai debatai ir dokumentika. Mokymasis tokiu būdu dažnai yra neplanuotas ir nesustruktūrintas.

Formalusis švietimas

Žinių, požiūrių ir įgūdžių tarpusavio sąveika charakterizuoja gerą žmogaus teisių švietimą ir kaip neformalųjį švietimą.

Forumo „Gyventi, mokytis, veikti už žmogaus teises“ išvados, 2009 m.

Formalusis švietimas reiškia struktūrinę švietimo sistemą, prasidedančią pradinėje mokykloje (kai kuriose šalyse ir lopšelyje-darželyje) ir besitęsiančią iki universiteto, į ją įeina ir specializuotos profesinio ir techninio mokymo programos. Formaliajame švietime paprastai būna (pažymiu) įvertinama, ko besimokantieji išmoko, jis būna paremtas programa, kuri praktiškai sunkiai pritaikoma prie individualių poreikių ar norų. Formalusis švietimas paprastai patvirtinamas dokumentais ir baigimo pažymėjimo išdavimu.

Neformalusis švietimas

Neformalusis švietimas – tai suplanuotos, struktūrinės asmeninio ir socialinio ugdymo programos bei procesai jauniems žmonėms, sukurti taip, kad pagerintų įgūdžius ir gebėjimus už formaliojo švietimo mokymo programos ribų. Neformalusis švietimas vyksta tokiose vietose kaip jaunimo organizacijos, sporto klubai, teatro ar bendruomeninės grupės, kuriose jauni žmonės susitinka, pavyzdžiui, kartu imtis projektų, žaisti žaidimus, diskutuoti, stovyklauti, muzikuoti ar vaidinti. Neformaliojo švietimo pasiekimus paprastai būna sunku įvertinti pažymėjimu, net jei socialiai jų pripažinimas ir auga. Neformalusis švietimas taip pat turėtų būti:

- pasirinktas savo noru;
- prieinamas kiekvienam (idealiu atveju);
- organizuotas procesas su edukaciniais tikslais;
- paremtas dalyvavimu;
- koncentruotas į besimokančiuosius;
- apie gyvenimo įgūdžių išmokimą ir pasiruošimą aktyviam pilietiškumui;
- grįstas tiek individualaus, tiek grupinio mokymosi su kolektyviniu požiūriu įtraukimu;
- holistinis ir orientuotas į procesą;
- paremtas patyrimu ir veiksmu;
- organizuojamas remiantis dalyvių poreikiais.

Formalusis, neformalusis ir savaiminis švietimas yra vienas kitą papildantys ir sustiprinantys visą gyvenimą trunkančio mokymosi proceso elementai. Čia dar kartą norime pabrėžti, kad atskiri „Kompaso“ užsiėmimai gali būti naudingai pritaikomi skirtinguose kontekstuose, formaliose ar mažiau formaliose aplinkose, reguliariai ar nereguliariai. Tačiau svarbu paminėti, kad „Kompaso“ autoriai labiau linksta į tai, jog neformalusis švietimas yra naudingesnis žmogaus teisių švietimui (taip pat ir dėl to, kad „Kompasas“ pirmiausia buvo sukurtas darbui su jaunimu). Mokyklose ŽTŠ negali būti suvokiamas kaip kažkas, kas vyksta tik klasėje – tai privalo aprėpti visą mokyklą

ir bendruomenę. Pavyzdžiui, demokratinis švietimo institucijų valdymas yra plačiai pripažįstamas kaip dimensija, vaidinanti svarbų vaidmenį žmogaus teisių mokymosi (ir patikimumo) procese.[8]

Šiame vadove jūs rasite informacijos apie žmogaus teises ir daugybę su jomis susijusių problemų, taip pat daugiau kaip 60 ŽTŠ užsiėmimų jauniems žmonėms. Užsiėmimai nėra pavieniui – leidinyje rasite ir detalios informacijos apie ŽTŠ metodiką, kaip naudoti užsiėmimus įvairiose situacijose bei kaip juos adaptuoti ar išplėtoti. Taip pat pateikiame informacijos ir patarimų, kaip padėti jauniems žmonėms įsitraukti į jiems rūpimus dalykus ir „imtis veiksmų“ (3 skyrius).

2.2 Pedagoginis ŽTŠ pagrindas „Kompase“

ŽTŠ metodas ir turinys yra tarpusavyje susiję ir vienas nuo kito priklausomi.

Neužtenka vien tik žinoti apie žmogaus teises – žmonės turi ir įgyti įgūdžių bei nuostatų, kuriomis vadovaudamiesi kartu veiktų gindami žmogaus teises; reikia naudotis galva, širdimi ir rankomis, kad įvyktų ir asmeniniai, ir socialiniai pokyčiai, būtini globalinei žmogaus teisių kultūrai sukurti.

Holistinis mokymasis

Žmogaus teisių reikalai yra susiję su asmens visuma (kūnu, protu ir siela) bei visais gyvenimo etapais – nuo lopšio iki kapo. Žmogus gyvena vientisame pasaulyje, kur viskas yra tarpusavyje susiję, todėl žmogaus teisių švietimas būtinai turi būti paremtas holistiniu mokymusi. Holistinis mokymasis propaguoja žmogaus kaip visumos vystymąsi, apima jo intelektualinį, emocinį, socialinį, fizinį, meninį, kūrybinį ir dvasinį potencialą. Holistinis mokymasis taip pat reiškia, kad mokymasis vyksta socialiniame kontekste, apimančiame visas kasdienes patirtis; todėl jis yra tarpdisciplininis ir apima visus tradicinius mokykloje pagal programą dėstomus dalykus.

Holistinis požiūris taip pat reiškia, kad mokymesi stengiamės atliepti ir įtraukti kognityvinę, praktinę bei požiūrio dimensijas, t. y. ne tik tai, ką žmonės mokosi, bet ir kaip jie tą mokymąsi pritaiko savo nuostatoms ar elgesiui bei kaip tai pritaikyti veiksmui už žmogaus teises – ar vienam, ar kartu su kitais.

Susijęs su holistiniu mokymusi yra ir diferencijuotasis mokymasis. Mokymosi užsiėmimai „Kompase“ sukurti taip, kad atlieptų platų mokymosi stilių spektrą ir skirtingas proto galimybes, ugdytų ir kognityvinę, ir emocinę plotmes.

Atvirasis mokymasis

Atvirasis mokymasis yra struktūruotas taip, kad daugialypiai / sudėtingi problemų sprendimai yra ne tik įmanomi, bet jų ir tikimasi. Dalyviai nėra nukreipiami į vieną „teisingą“ logišką atsakymą, nes gyvenimas nėra tik juoda ir balta, priešingai, dviprasmybė yra pasaulio, kuriame gyvename, realybė. Atvirasis mokymasis skatina pasitikėjimą savimi išreiškiant savo nuomonę ir kritinį mąstymą. Žmogaus teisių švietime tai yra labai svarbu, nes žmogaus teisių klausimais visi dažniausiai turi skirtingas nuomones ir įvairiai juos supranta; todėl besimokantiesiems labai svarbu mokytis kartu, bet tuo pačiu metu turėti galimybę nesutarti, prieiti prie skirtingų išvadų ar požiūrių.

Vertybių paaiškinimas

Dalyviams suteikiamos galimybės identifikuoti, paaiškinti ir išreikšti savo įsitikinimus ir vertybes, priešpastatyti jas kitiems – ir visa tai daryti saugioje aplinkoje, grįstoje kiekvieno žmogaus orumu, minties bei išraiškos laisve ir pagarba kitų žmonių nuomonėms.

Dalyvavimas

Dalyvavimui būtina palanki aplinka, skatinanti besimokančiuosius prisiimti atsakomybę už užsiėmimus, kuriuose jie dalyvauja.

Dalyvavimas ŽTŠ reiškia, kad jauni žmonės dalyvauja priimant sprendimus dėl to, ką ir kaip jie mokysis apie žmogaus teises. Dalyvaudami jauni žmonės įgyja įvairių gebėjimų – tokių kaip sprendimų priėmimas, klausymasis, empatija ir pagarba kitiems, atsakomybės už savo sprendimus ir veiksmus prisiėmimas.

Taigi, ŽTŠ privalo leisti jauniems žmonėms patiems nuspręsti, kada, kaip ir kokias temas jie nori nagrinėti. Tai reiškia, kad vedėjo ar mokytojo vaidmuo – būti fasilitatoriumi, gidu, draugu ar mentoriumi, o ne žinias į galvas kalančiu mokymu vadovu, kuris kontroliuoja, ko bus mokomasi ir kaip.

Šiame vadove pateiktiems užsiėmimams būtinas aktyvus įsitraukimas: dalyviai turi būti aktyvūs ir susidomėję, o ne atsilošę ir prisiėmę tik pasyvaus stebėtojo vaidmenį. Šiuo atžvilgiu metodikos kūrėjai daug ką pasiskolino iš Augusto Boalio ir kitų socialinio švietimo, sąmoningumo kėlimo ir sąmoninimo pionierių. Jei besimokantieji / dalyviai aktyviai nedalyvauja kuriame nors užsiėmime, būtų geriau jį atidėti arba nutraukti ir paklausti jų, kodėl nedalyvauja. Tai – taip pat žmogaus teisių švietimo dalis.

Dalyvavimui reikalinga palanki aplinka, skatinanti besimokančiuosius / dalyvius prisiimti atsakomybę už veiklas bei procesus, kuriuose jie dalyvauja. Svarbu su dalyviais kalbėti nuoširdžiai ir atvirai, taip pat ir apie dalyvavimo ribas. Geriau paskelbti dalyvavimo ribas nei bandyti manipuliuoti situacija ar simuliuoti dalyvavimą.

Bendradarbiaujamasis mokymasis

Išmokti gerbti kitus ir kartu dirbti – vienas iš ŽTŠ tikslų. Bendradarbiavimu grįstame mokymesi žmonės, kartu dirbdami, mokosi siekti tiek jiems patiems, tiek visiems grupės nariams naudingų rezultatų. Bendradarbiaujamasis mokymasis propaguoja aukštesnius pasiekimus ir didesnį produktyvumą, rūpestingesnius, labiau palaikančius ir labiau įpareigojančius santykius bei didesnius socialinius gebėjimus ir savigarbą. Tai – priešinga tam, kas nutinka, kai mokymasis yra grindžiamas konkurencijos principais. Konkurencingas mokymasis dažnai tarp laimėjusiųjų skatina savanaudiškus interesus, nepagarbą kitiems ir arogranciją, o pralaimėjusieji praranda motyvaciją ir savigarbą.

Patirtinis mokymasis (mokymasis per patirtį)

Mokymasis per patirtį arba atradiminis mokymasis yra pamatinis ŽTŠ akmuo, nes esminių žmogaus teisių įgūdžių bei vertybių – tokių kaip komunikavimas, kritinis mąstymas, advokacija, tolerancija ir pagarba – išmokyti negalima; tai turi būti išmokstama per patirtis, ir tai turi būti praktikuojama.

Žinoti apie žmogaus teises yra svarbu, tačiau vien to nepakanka. Būtina, kad jauni žmonės žymiai geriau suprastų, kaip žmogaus teisės kyla iš žmonių poreikių ir kodėl jas reikia saugoti. Pavyzdžiui, tiesiogiai rasinės diskriminacijos nepatyrusiems jauniems žmonėms gali atrodyti, kad tai jiems neaktualu. Tačiau žvelgiant iš žmogaus teisių perspektyvos tokia pozicija nėra priimtina: žmonės visame pasaulyje turi atsakomybę saugoti ir kitų žmonių žmogaus teises.

„Kompase“ suteikiame patirties per tokias veiklas kaip vaidmenų pratimai ir atvejo analizės, kad dalyviai galėtų kelti klausimus ir spręsti problemas. Tačiau ir vien patirties neužtenka. Tam, kad ji būtų naudinga, svarbu reflektuoti apie tai, kas įvyko, pasidaryti išvadas ir praktikuoti, ką išmokai; nesant tokio įtvirtinimo, viskas, ko mokytasi, bus prarasta.

Tam, kad išmoktum, vien patirties nepakanka.

Davido Kolbo patirtinio mokymosi ciklas

1984 m. Davidas Kolbas išleido knygą „Patirtinis mokymasis: patirtis kaip mokymosi ir vystymosi šaltinis“ (angl. *Experiential learning: experience as the source of learning and development)*. Pagal jo sukurtą teoriją mokymosi procesas turi keturis etapus.

Visi „Kompaso“ užsiėmimai yra grindžiami šiuo modeliu. Kiekviename yra šiek tiek patirties (suplanuotas įvykis / stimulas / veikla, pvz., vaidmenų pratimas), po jo – aptarimas (2 etapas) ir apibendrinimas (3 etapas). Kiekvieno užsiėmimo aprašyme pateikti galimi klausimai aptarimui ir diskusijai, padėsiantys dalyviams reflektuoti apie tai, kas vyko užsiėmimo metu, kaip jie jautėsi ir kaip tą patirtį galima palyginti su tuo, ką jie jau žino, kaip tai siejasi su platesniu pasauliu. Pabaigoje prieinama prie 4-ojo etapo – to, kas išmokta, pritaikymo praktikoje. „Kompase“ pateikiame ir pasiūlymų tolesniems veiksmams, pvz., kaip jauni žmonės gali tai, ko išmoko, paversti savo bendruomenei naudingais veiksmais. Svarbu suprasti, kad visi keturi etapai yra esminės ir neatimamos viso mokymosi proceso dalys: nereflektavę žmonės nesupras, kokia prasmė kažką išmokti, bet nenaudoti? Jei tik atliekate „Kompaso“ užsiėmimą (1 etapas) ir pamirštate kitus etapus – tai tolygu žmogaus teisių švietimo pažeidimui!

Kai kuriuos žmones tokie socialinių pokyčių siekiai gali bauginti ir jiems gali atrodyti, kad aktyvizmo propagavimas – na, to jau per daug. Nereikia nei baimintis, nei taip galvoti. Mes, žmogaus teisių švietėjai, siekiame įkvėpti jaunus žmones susirūpinti žmogaus teisėmis bei suteikti jiems įrankius veikti tuomet ir ten, kur jiems atrodo reikalinga.

Dabar turbūt reikėtų paaiškinti, kaip „Kompase“ vartojame žodį „užsiėmimas“. Taigi, vartojame jį ir stimulo, metodo arba įvykio prasme (kurie vyksta 1-ajame mokymosi ciklo etape), ir „viso užsiėmimo / veiklos“ prasme (t. y. apimant visus keturis mokymosi ciklo etapus). Praktikoje turėtų būti aišku iš konteksto, kuriame šis žodis vartojamas, ar kalbama tik apie patį metodą, ar visą metodą kartu su aptarimo, apibendrinimo ir veiksmų ėmimosi stadijomis.

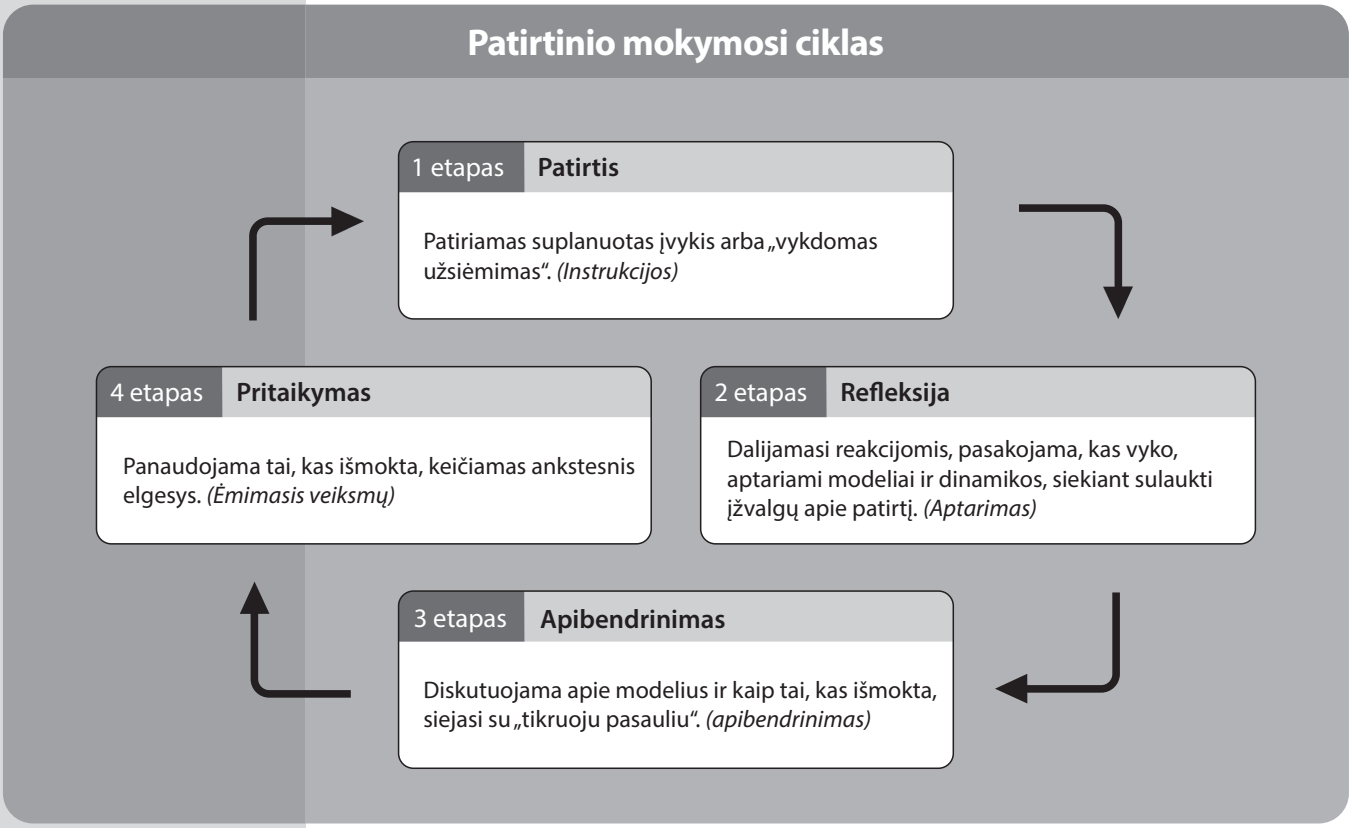

Orientacija į besimokantįjį

ŽTŠ turi labai aiškų tikslą: įgalinti mokymąsi apie žmogaus teises, dėl jų ir per jas. Nors žinios apie žmogaus teises ir gebėjimai dėl jų yra visavertės ŽTŠ dalys, jo centre yra besimokantysis – dalyvis. Svarbiausia ne tai, ką fasilitatorius ar mokytojas pasako ir perteikia, ir net ne turinys („Šiandien mokysimės apie mirties bausmę“). ŽTŠ centre – besimokantysis / dalyvis, nes svarbiausia yra tai, ko jis išmoksta ar supranta iš to, kas yra mokoma ar patiriama. Tokiu būdu visa tai pačiam dalyviui tampa aktualu (arba visai neaktualu, ką taip pat svarbu paminėti), taigi daugiau tikimybės, kad tam bus suteikta praktinės reikšmės. Orientacija į besimokantįjį turi ir kitų teigiamų pasekmių, pavyzdžiui, fasilitatoriaus gali laisvai pritaikyti darbo turinį ir lygį prie dalyvių realijų; „Kompaso“ kūrimo metu mes tai pavadinome „pradėti ten, kur žmogus yra“.

2.3 ŽTŠ procesas ir rezultatai

Svarbiausios „Kompase“ naudojamos edukacinės sistemos – mokymasis bendradarbiaujant, dalyvavimas ir mokymasis per patirtį – yra sujungiamos draugėn užsiėmimuose, po jų vykstančiose diskusijose ir tolimesnėse veiklose, ir visa tai sukuria procesą, kuris:

- pradeda nuo to, ką žmonės jau žino, nuo jų nuomonių bei patirčių, o tai jiems padeda ieškoti ir kartu atrasti naujų idėjų ir patirčių (mokymasis apie žmogaus teises);
- skatina jaunus žmones dalyvauti ir prisidėti prie diskusijų, kiek įmanoma daugiau mokytis vienas iš kito (mokymasis per žmogaus teises);
- padeda žmonėms paversti savo mokymąsi paprastais, bet efektyviais veiksmais, parodančiais, kad atmetama neteisybė, nelygybė ir žmogaus teisių pažeidimai (mokymasis dėl žmogaus teisių).

Tam, kad būtų efektyvūs švietėjai, ŽTŠ mokytojai praktikai visuomet turi atminti savo tikslą – žmogaus teisių srityje išprususį jaunimą, net jei pats jaunimas ir nusprendžia likti neaktyvus. Praktikoje nėra skirtumo tarp ŽTŠ kaip proceso ir jo rezultato; užsiėmimų metu jie abu tampa vieniu, kuriame procesas ir jo turinys, metodas ir jo rezultatai yra tarpusavyje susiję – kaip teigė Mahatma Gandhis: „Nėra kelio į taiką, pati taika yra kelias.“

Kaip ankstesniame leidinyje bandyta sudaryti žmogaus teisių kultūros charakteristikų sąrašą, taip ir čia mes, šio vadovo autoriai, pabandėme sudaryti žmogaus teisių klausimais išprususio asmens žinių, įgūdžių ir nuostatų sąrašą. Šie užrašyti gebėjimai tuomet pasitarnavo formuojant mūsų tikslų šiems užsiėmimams pagrindą.

Apibendrinant ŽTŠ rezultatus galima apibūdinti pagal žinias bei supratimą, įgūdžius ir nuostatas:

- Žmogaus teisių klausimų išmanymas ir suvokimas, kad žmonės galėtų atpažinti žmogaus teisių pažeidimus: mokymasis, kas yra žmogaus teisės, kaip jas galima ginti šalyje, kas atsakingas už jų saugojimą; kokie tarptautiniai instrumentai yra taikytini, kokių teisių dalyviai / jauni žmonės gali reikalauti (mokymasis apie žmogaus teises);
- Įgūdžiai ir gebėjimai kovoti už žmogaus teises, ginti savo ir kitų žmogaus teises, pvz., sąmoningumo kėlimas, advokacija ir kampanijos, gebėjimas pranešti atitinkamoms valdžios institucijoms ar žiniasklaidai (mokymasis dėl žmogaus teisių) ir t. t.;
- Pagarbą žmogaus teisėms išreiškiančios nuostatos, kad žmonės sąmoningai nepažeidinėtų kitų žmonių teisių ir kad dalyviai gyventų pagal žmogaus teisių vertybes; vadinamoji „horizontalioji žmogaus teisių dimensija“, taikoma santykiams tarp žmonių, o ne tik santykiams tarp žmonių ir valstybės institucijų (vadinamoji „vertikalioji dimensija“). Šios nuostatos gali atsispindėti šeimos aplinkoje, tarp bendraamžių, mokykloje, jaunimo organizacijoje ar centre (mokymasis per žmogaus teises ir jose).

Gebėjimais grįsti tikslai

Bendrai išsakyti tikslai yra naudingi, tačiau, kad būtume efektyvūs žmogaus teisių edukatoriai, privalome žymiai tiksliau nustatyti savo tikslus ir aiškiai suformuluoti, kokių gebėjimų turėtų įgyti jauni žmonės, su kuriais dirbtume. Privalome savęs paklausti: kokių žinių jauniems žmonėms reikia, kad jie giliau suprastų žmogaus teisių problemas? Kokių įgūdžių ir nuostatų jiems prireiks ginant žmogaus teises? Atsakymai į šiuos klausimus mums padės tiksliau nustatyti savo tikslus. Toliau pateiktos savybės buvo identifikuotos „Kompaso“ kūrimo metu ir praktikuojant ŽTŠ su jaunais žmonėmis visoje Europoje. Jie yra šiame vadove esančių užsiėmimų pagrindas.

Žinios ir supratimas

- Esminės koncepcijos, tokios kaip: laisvė, teisingumas, lygybė, žmogaus orumas, nediskriminacija, demokratija, visuotinumas, teisės, atsakomybės, tarpusavio priklausomybė ir solidarumas;
- Mintis, kad žmogaus teisės – tai sisteminis būdas susitarti dėl elgesio modelių šeimoje, mokykloje, bendruomenėje ir platesniame pasaulyje;
- Žmogaus teisių, jų buvusios ir būsimos dimensijos vaidmuo asmens gyvenime, bendruomenių ir kitų pasaulio žmonių gyvenimuose;

Praktikoje neturi būti skirtumo tarp ŽTŠ kaip proceso ir jo rezultato.

- Skirtumai ir panašumai tarp pilietinių / politinių ir socialinių / ekonominių teisių;
- Vietos, nacionalinės, tarptautinės institucijos, nevyriausybinės organizacijos ir individai, remiantys ir ginantys žmogaus teises;
- Įvairūs būdai suprasti ir patirti žmogaus teises skirtingose visuomenėse, skirtingose tos pačios visuomenės grupėse bei įvairūs legitimumo šaltiniai, įskaitant religinius, moralinius ir teisinius;
- Pagrindiniai socialiniai pokyčiai, istoriniai įvykiai ir priežastys, vedantys žmogaus teisių pripažinimo link;
- Teisės, pripažintos didžiuosiuose tarptautiniuose instrumentuose, skirtuose žmogaus teisių apsaugai įgyvendinti, tokiuose kaip Jungtinių Tautų Žmogaus teisių deklaracija (JTŽT), Jungtinių Tautų Vaiko teisių apsaugos konvencija (VTAK) ir Europos konvencija dėl žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos (EKŽT);
- Žmogaus teisės, saugomos nacionalinių ar valstybinių konstitucijų ir įstatymų, ir institucijos, atsakingos už jų stebėseną nacionaliniu lygiu.

Įgūdžiai

- Aktyvus klausymasis ir komunikavimas: gebėjimas išklausyti įvairias nuomones, pasisakyti už savo paties ir kitų žmonių teises;
- Kritinis mąstymas: rasti tinkamą informaciją, kritiškai vertinti įrodymus, suvokti išankstines nuostatas ir šališkumą, atpažinti manipuliacijos formas ir priimti sprendimus remiantis sveiku protu;
- Gebėjimas dirbti bendradarbiaujant ir pozityviai reaguoti į konfliktus;
- Gebėjimas organizuoti socialines grupes ir jose dalyvauti;
- Gebėjimas atpažinti žmogaus teisių pažeidimus;
- Ėmimasis veiksmų siekiant propaguoti ir saugoti žmogaus teises tiek lokaliai, tiek globaliai.

Požiūriai ir vertybės

- Atsakomybės už savo veiksmus jausmas, atsidavimas asmeniniam vystymuisi ir socialiniams pokyčiams;
- Smalsumas, atvirumas ir įvairovės vertinimas;
- Empatija ir solidarumas su kitais, pasiryžimas remti tuos, kurių žmogaus teisėms kyla grėsmė;
- Žmogaus orumo, savivertės ir kitų žmonių vertės jausmas, nepaisant socialinių, kultūrinių, lingvistinių ar religinių skirtumų;
- Teisingumo jausmas, troškimas veikti visuotinių žmogaus teisių, lygybės ir pagarbos įvairovei idealo labui.

2.4 ŽTŠ ir kiti edukaciniai laukai

Beveik kiekviena šiandienos problema pasaulyje yra susijusi su žmogaus teisių pažeidimais.

Žmogaus teisės veikia kiekvieną mūsų gyvenimo aspektą tiek lokaliai, tiek globaliai. Jei pažiūrėtume į Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją (VŽTD), pamatytume, kad beveik kiekviena šiandienos pasaulio problema – skurdas, tarša, klimato kaita, ekonominė nelygybė, AIDS, nepakankama prieiga prie švietimo, rasizmas ir karai – yra vienaip ar kitaip susiję su žmogaus teisių pažeidimais.

Sunku pasakyti, kurios iš šių neteisybių yra daugiau ar mažiau svarbios nei kitos. Požiūris priklauso nuo to, kur esi, ir tavo turimo statuso. Išties žmogaus teisių pažeidimai yra taip susiję tarpusavyje, kad imantis vieno būtinai paliečiamas ir kitas ar kiti. Žmogaus teisės yra nedalomos, viena nuo kitos priklausomos ir tarpusavyje susijusios, todėl neįmanoma tiesiog pasirinkti, kurias žmogaus teises gerbti, o kurių ne.

Šios problemos nėra išskirtinai įdomios tik žmogaus teisių švietėjams – jos lygiai taip pat aktualios visiems tiems, kurie propaguoja teisingą ir taikų pasaulį, kuriame pagarba ir lygybė yra norma. Nesvarbu, ar žmogus savo darbą vadina, tarkime, „švietimu vystymosi klausimais“, „taikos švietimu“, „švietimu darnumui“ ar „pilietiškumo ugdymu“, visi mes nagrinėjame tarpusavyje susijusius klausimus, ir „Kompasas“ mums visiems turi ką pasiūlyti. Iš tiesų, žmogaus teisės yra įvairiopos, ir jos visur pasireiškia žymiai daugiau, nei mums atrodo! Dažnai, ypač per užsiėmimus su jaunimu, remiamės jaunų žmonių atsakomybės ir orumo jausmu ir nebūtinai tai vadiname žmogaus teisių švietimu.

Pilietiškumo ugdymas / Švietimas demokratiniam pilietiškumui

Švietimas demokratiniam pilietiškumui ir žmogaus teisių švietimas skiriasi ne tikslais ir praktika, o dėmesio centru ir mastu.

Remiantis Europos Tarybos Demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo chartija, „Demokratinio pilietiškumo ugdymas ir žmogaus teisių švietimas yra glaudžiai tarpusavyje susiję ir papildo vienas kitą. Jie skiriasi ne tikslais ir praktika, o dėmesio centru ir mastu. Demokratinio pilietiškumo ugdymas pirmiausia skiria dėmesį demokratinėms teisėms ir atsakomybėms bei aktyviam dalyvavimui, susijusiam su pilietine, politine, socialine, ekonomine, teisine ir kultūrine visuomenės sferomis, o žmogaus teisių švietimui rūpi platesnis žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių visuose žmogaus gyvenimo aspektuose spektras.“

Pilietiškumo ugdymo programoje yra temų apie politiką ir valdžią, teisinę sistemą, žiniasklaidą, daugiakultūriškumą ir lygias galimybes. „Kompasas“ siūlo daugybę susijusių užsiėmimų, suskirstytų pagal temas į „Demokratiją“, „Pilietiškumą ir dalyvavimą“, „Žiniasklaidą“, „Bendrąsias žmogaus teises“, „Diskriminaciją ir netoleranciją“ bei „Lytį“.

Šios „Kompaso“ temos taip pat yra naudingos ir toms vyriausybinėms bei nevyriausybinėms organizacijoms, kurios ugdo pilietiškumą tarp imigrantų ir pabėgėlių, kuriems reikia pasirengti tapti teisiškai ir socialiai priimtais šalies piliečiais.

Asmeninis ir socialinis švietimas

Daugybėje šalių egzistuoja kokia nors švietimo forma, svarstanti individo vaidmenį visuomenėje ir padedanti paruošti jaunus žmones asmeniniams juos ištiksiantiems iššūkiams. Tai gali sutapti su pilietiškumo klausimais, bet taip pat ir apimti su laisvalaikiu susijusius individo gyvenimo aspektus, tokius kaip sportas, klubai, asociacijos, muzika, menas ar kitos kultūros formos. Tokiam švietimui gali rūpėti ir asmeniniai santykiai. Žmogaus teisės į šiuos klausimus įeina dviem pagrindiniais būdais: pirmiausia, kadangi asmenybės vystymesi ir asmeniniuose santykiuose yra moralinių bei socialinių aspektų, kurie privalo remtis žmogaus teisių vertybėmis; ir antra – nes teisė dalyvauti kultūriniame ir socialiniame gyvenime yra pripažįstama tiek VŽTD, tiek ir kitose tarptautinėse sutartyse. Net jeigu jauni žmonės, su kuriais jūs dirbate, šia teise gali naudotis, pasaulyje yra daugybė jaunų žmonių, kurie to daryti negali.

„Kompase“ yra keletas užsiėmimų, pateiktų temose „Dalyvavimas“ ir „Kultūra ir sportas“, kurie aktualūs asmeninio ir socialinio švietimo mokytojams.

Vertybinis ugdymas / Moralinis švietimas

Niekas negali būti kritikuojamas už tai, kad moko žmogaus teisių vertybių.

Vertybinis ugdymas daugelyje šalių taip pat yra dažnai sutinkamas mokyklų programose, tačiau žmonių galvose jis dažnai sukelia du esminius rūpesčius: kokias vertybes toks ugdymas turėtų įdiegti ir kaip užtikrinti, kad šios vertybės žmonėms nebūtų primetamos ar suvokiamos kaip daugumos vertybės? Tinkamas, pagrįstas ir efektyvus būdas šioms problemoms spręsti – tai pažvelgti į jas iš žmogaus teisių perspektyvos, nes žmogaus teisės remiasi visoms didžiosioms religijoms ir kultūroms bendromis vertybėmis ir yra pripažįstamos – bet nebūtinai praktikuojamos – beveik visose pasaulio šalyse. Todėl žmogaus teises grindžiančios vertybės yra iš prigimties visuotinės, net jeigu jų išraiška įvairiose visuomenėse gali labai skirtis. Žmogaus teisės taip pat yra viso pasaulio vyriausybių derybų ir konsensuso rezultatas. Todėl niekas negali būti kritikuojamas už tai, kad ugdo žmogaus teisių vertybes!

Globalusis švietimas

Globaliojo švietimo edukatoriai supranta, kaip svarbu šioje srityje laikytis holistinio požiūrio, nes jie vertina socialinių, ekonominių, aplinkos ir politinių mūsų pasaulio aspektų tarpusavio priklausomybę ir patvirtina, kad, būdami pasaulio piliečiai, turime atsakomybių savo globaliai bendruomenei.

Mastrichto deklaracijoje dėl globaliojo švietimo (2002 m.)[9] nurodoma, kad globalusis švietimas – tai švietimas, atveriantis žmonių akis ir protus apie globalizuoto pasaulio realybę ir išbudinantis juos sukurti pasaulį, kuriame būtų daugiau teisingumo, lygybės ir žmogaus teisių visiems. Jis apima švietimą vystymosi klausimais, žmogaus teisių švietimą, švietimą darnumui, švietimą taikai ir konfliktų prevencijai bei tarpkultūrinį švietimą.

Globaliojo švietimo mokytojai praktikai žmonių teises nagrinėja kaip pirminį išeities tašką savo darbe socialiniais, ekonominiais, aplinkos ir politiniais pasaulio aspektais, ir tai jiems padeda praturtinti savo mokymą.

Skatindami besimokančiuosius ir mokytojus bendradarbiauti globaliais klausimais naudojant novatorišką pedagogiką, globaliojo švietimo užsiėmimai leidžia suprasti sudėtingas šiandienos pasaulio realijas ir procesus: jie siekia išugdyti vertybes,

požiūrius, žinias ir įgūdžius, padedančius žmonėms stoti į akistatą, suprasti ir susidoroti su iškylančiais tarpusavyje susijusio pasaulio iššūkiais, kultivuojant „globalią pasaulio piliečių atsakomybės“ dvasią.

„Kompase“ pateikta įvairių užsiėmimų tema „Globalizacija“, nes daugybė žmogaus teisių problemų šiais laikais turi svarbią globalią dimensiją. Pavyzdžiui, užsiėmime „Ar galiu užeiti“ (p. 118) dalyviai simuliuoja esantys prieglobsčio prašytojai.

Tarpkultūrinis švietimas

Tarpkultūriniu švietimu siekiama išugdyti supratimą tarp kultūrų, nagrinėjant skirtumus bei panašumus tarp kultūrų ir tautų. Tarpkultūrinio supratimo stoka dažnai veda prie rasinės diskriminacijos, netolerancijos, šmeižto ir smurto tiek lokaliai, tiek globaliai. Liūdni problemų, kylančių iš žmonių negebėjimo gerbti kitų kultūrų žmones ir su jais gyventi, pavyzdžiai – tai visose visuomenėse egzistuojančios rasizmo, diskriminacijos ir smurto patirtys.

Konfliktų priežastys niekada nebūna paprastos, tačiau nelygus išteklių pasidalijimas ir nelygios politinės bei socialinės teisės paprastai būna pagrindinės priežastys, dėl kurių kyla netolerancija ir diskriminacija. Todėl žmogaus teisių perspektyva yra logiškas kelias tarpkultūrinio švietimo edukatoriams – pagalbos savo veiklai jie ras į valias tiek „Kompase“, tiek ir kitose Europos Tarybos publikacijose.

Europos Tarybos jaunimo sektorius, ypač per Europos jaunimo centrus ir Europos jaunimo fondą, daug nuveikė dėl tarpkultūrinio švietimo. 1995 m. pradėta kampanija prieš rasizmą, ksenofobiją, antisemitizmą ir netoleranciją „Visi skirtingi – visi lygūs“ buvo skirta kovoti su augančiu rasiniu priešiškumu ir netolerancija mažumoms.[10] Šiai kampanijai sukurtame edukaciniame pakete „Visi skirtingi – visi lygūs“, kuris yra „Kompaso“ pirmtakas, sudėta daug naudingų užsiėmimų, papildančių „Kompase“ esančius užsiėmimus tema „Diskriminacija ir netolerancija“.

all different all equal

Antirasistinis švietimas

Antirasistinis švietimas siekia panaikinti šimtmečius gyvavusių rasinių požiūrių ir ideologijos palikimą; kaip išeities taškas imamas patvirtinimas, kad gyvename daugiakultūrėje ir demokratinėje visuomenėje, kurioje visi piliečiai turi teisę į lygybę ir teisingumą. Kitaip tariant, antirasistinis švietimas remiasi teisėmis grįstu požiūriu ir yra glaudžiai susijęs su tarpkultūriniu švietimu.

Antirasistinio švietimo praktikams būtų labai gerai pradėti nuo „Kompaso“ skyriaus ir užsiėmimų, pateiktų temoje „Diskriminacija ir netolerancija“. Jei jus domina bendraamžių švietimo metodas, tuomet daugiau idėjų rasite kitame Europos Tarybos leidinyje „DOmino“.

Europos Taryboje žmogaus teisės, švietimas ir veiksmai prieš rasizmą sudėti po vienu stogu – tai Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (EKKRN). EKKRN užduotis – kovoti su rasizmu, rasine diskriminacija, ksenofobija, antisemitizmu ir netolerancija plačiojoje Europoje, iš žmogaus teisių apsaugos perspektyvos. Šios komisijos veikla grindžiama Europos žmogaus teisių konvencija, jos papildomais protokolais ir susijusia teismų praktika.

Švietimas vystymosi klausimais

VŽTD ir Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte yra keletas esminių punktų, padedančių žmonėms suvokti teisę į vystymąsi. Pavyzdžiui, socialinės pažangos ir geresnių gyvenimo standartų propagavimas, teisė nebūti diskriminuojamam, teisė dalyvauti viešuose reikaluose, teisė į tinkamą gyvenimo standartą ir teisė į apsisprendimą. Ten taip pat yra žmonių teisė į socialinę ir tarptautinę tvarką, pagal kurią Deklaracijoje išdėstytos teisės ir laisvės gali būti visiškai įgyvendintos.

Žmogaus teisės yra svarbi vystymosi švietimo dimensija.

Pačią teisę į vystymąsi JT paskelbė 1986 m. „Deklaracijoje dėl teisės į vystymąsi“, Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja ją priėmė rezoliucija 41/128. Teisė į vystymąsi, kuri 1993 m. buvo patvirtinta Vienos deklaracijoje, yra grupinė teisė, kurią turi bendrybių turintys žmonės, taigi ji, kaip tokia, skiriasi nuo teisių, kurias turi individai. Žmogaus teisės yra svarbi švietimo vystymosi klausimais dimensija.

Švietimo vystymosi klausimais edukatoriai jau pripažįsta, kad žmogaus teisės yra svarbus jų darbo elementas. Tačiau jie nebūtinai dirba iš teisių perspektyvos. Tradicinis būdas vykdyti švietimą vystymosi klausimais – tai nagrinėti ryšius tarp „išsivysčiusiose“ Šiaurės pusrutulio šalyse gyvenančių žmonių ir „besivystančių“ Pietų pusrutulio žmonių bei suprasti ekonomines, socialines, politines ir aplinkos jėgas, veikiančias žmonių gyvenimus. Mūsų manymu, pradėjus iš žmogaus teisių perspektyvos šis darbas būtų papildomai stimuliuojamas. Dar vienas to privalumas – „Kompase“ mūsų siūlomi užsiėmimai ugdo įgūdžius, požiūrius ir vertybes, kurie padeda žmonėms dirbti kartu ir bendrai imtis veiksmų pokyčiams įgyvendinti, o tai yra svarbus švietimo vystymosi klausimais tikslas.

„Kompaso“ temos „Darbas“, „Skurdas“, „Sveikata“, „Globalizacija“ ir „Aplinka“ turi akivaizdžiausių ryšių su švietimu vystymosi klausimais.

Švietimas darniam vystymuisi / Aplinkosaugos švietimas

Norėdami aplinkosaugos klausimams pritaikyti žmogaus teisių perspektyvą, galėtume pradėti nuo VŽTD 25 straipsnio, t. y. teisės į pakankamą gyvenimo lygį, įskaitant pakankamai maisto, drabužius ir būstą. Kadangi žmonijos gyvenimas priklauso nuo sveikos ir darnios aplinkos, atsižvelgimas į pasaulio gyventojų – ir ateities kartų – žmogaus teises aplinkosaugos klausimus iškelia į priekį. Šiandien yra ir tokių, kurie kalba apie būtinybę oficialiai pripažinti atskirą aplinkosaugos žmogaus teisę.

Gamta mums suteikia gėrybių, kurios palaiko mūsų gyvybę ir gyvenimo būdą. Tačiau jau seniai aišku, kad gyvename ribotų išteklių planetoje ir kad žmonijos veiksmai turi baisių pasekmių aplinkos sveikatai bei žmonijos gerovei. Žiūrint iš šios perspektyvos, klausimus dėl tolesnio ekonominio vystymosi reikia palyginti su jų kaina žmonijai ir visam natūraliajam pasauliui. Aplinkosaugos švietimu siekiama į šiuos klausimus atkreipti visuomenės dėmesį, paskatinti labiau rūpintis gamta ir gerbti natūralius pasaulio išteklius.

Dažnai susijęs su aplinkosaugos švietimu, švietimas darniam vystymuisi taip pat pabrėžia būtinybę aplinkosaugos ir vystymosi klausimais taikyti holistinį požiūrį. Terminas „darnus vystymasis“ bendrinėje kalboje vartojamas nuo Rio Žemės

aukščiausiojo lygio susitikimo, vykusio Rio de Žaneire 1992 m.; jis reiškia vystymąsi, kuriuo siekiama patenkinti dabarties poreikius nekeliant pavojaus ateities kartų poreikių patenkinimui. Kitaip tariant, tvarumas – tai rūpinimasis pasauliu šiandien ir siekis palikti jį tinkamą gyventi ateities kartoms. Todėl žmogaus teisių vertybės – teisingumas ir lygybė – yra pačiame tvarumo idėjos centre.

Pasak UNESCO, švietimas darniam vystymuisi siekia padėti žmonėms išsiugdyti požiūrius, įgūdžius ir žinias, kad jie galėtų priimti racionalius sprendimus, naudingus tiek sau, tiek kitiems, tiek dabar, tiek ateityje, ir pagal tuos sprendimus veikti.

Jungtinių Tautų tvaraus vystymosi švietimo dešimtmetis (2005–2014 m.), kuriam vadovauja UNESCO, siekia integruoti darnaus vystymosi principus, vertybes ir praktikas į visus švietimo ir mokymosi aspektus, siekiant spręsti socialines, ekonomines, kultūrines ir aplinkosaugos problemas, su kuriomis susiduriame XXI amžiuje.

Tarp švietimo darniam vystymuisi, vystymosi švietimo, globaliojo švietimo ir ŽTŠ egzistuoja labai artimi ryšiai, ypač ugdant požiūrius, įgūdžius ir žinias, skirtas sprendimams priimti, kurie būtų naudingi ir mums patiems, ir mūsų planetai, ir imantis veiksmų pagal tuos sprendimus. Be jau anksčiau minėtų temų, susijusių su globaliuoju ir vystymosi švietimu, „Kompase“ yra atskira, gamtai skirta tema, kurioje darnumo klausimai nagrinėjami iš žmogaus teisių perspektyvos.

Taikos švietimas

Konceptuali taikos švietimo šerdis – taip, kaip jis praktikuojamas daugelyje mokyklų ir universitetinių programų – yra smurtas bei jo kontrolė, mažinimas ir išnaikinimas. Taikos švietimas atranda sau vietą konfliktų sprendimo, daugiakultūrio, vystymosi ar aplinkosaugos švietimo, pasaulio tvarkos studijų programose. Dažniausiai naudojamas metodas – atsakyti į konkretų problemų rinkinį, kurios laikomos socialinės neteisybės, konflikto ir karų priežastimi.

Kita vertus, taikos švietimas, kylantis iš žmogaus teisių perspektyvos su jos konceptualia žmogaus orumo ir visuotinumo šerdimi, gali lengviau atvesti prie gilesnės taikos koncepcijos – ne tik taikos kaip smurto sustabdymo prasme, bet ir taikos kaip santykių atstatymo bei socialinių, ekonominių ir politinių sistemų, galinčių sukurti ilgalaikę taikią aplinką, prasme.

Taikos švietimas, kylantis iš žmogaus teisių perspektyvos, gali lengviau atvesti prie gilesnės taikos koncepcijos.

Taikos švietimas pripažįsta, kad egzistuoja daug įvairių smurto formų. Pavyzdžiui, fizinis ar elgesio smurtas, įskaitant karą; struktūrinis smurtas, t. y. iš nesąžiningų ir nelygių socialinių bei ekonominių struktūrų kylantis skurdas ir nepriteklius; politinis smurtas priespaudos sistemose, kurios paverčia vergais, baugina ir kitaip blogai elgiasi su disidentais, skurdžiai gyvenančiaisiais, bejėgiais ir marginalizuotaisiais; kultūrinis smurtas – tam tikrų žmogiškųjų tapatybių ir gyvenimo būdų nuvertinimas ir naikinimas; rasizmo, seksizmo, etnocentrizmo, kolonijinės ideologijos ir kitų moralinės atskirties formų smurtas, racionalizuojantis agresiją, dominavimą, nelygybę ir priespaudą.

Visų šių smurto formų kaip konkrečių žmogaus teisių standartų pažeidimų analizavimas suteikia konstruktyvų būdą eiti pirmyn. ŽTŠ metodika – kritinis mąstymas, patirtinis mokymasis – įtraukia ne tik konkrečios patirties elementą, bet taip pat ir normatyvinę bei apibūdinančiąją dimensijas. „Kompase“ švietimo praktikams pateikta daugybė medžiagos – ją rasite temose „Taika ir smurtas“ bei „Karas ir terorizmas“.

2.5 DUK apie ŽTŠ įtraukimą į darbą su jaunimu

Nepaisant to, ar esate jaunimo darbuotojas, mokyklos mokytojas ar su jaunimu dirbančios NVO narys, ir nepaisant to, ar jau esate įsitraukęs į vieną iš ką tik paminėtų švietimo formų, ar ne, žmogaus teisės jūsų darbe yra aktualios. Tačiau dėl įvairių priežasčių galbūt kiek dvejojate, ar imtis ŽTŠ. Čia pristatome keletą dažnai apie žmogaus teisių švietimą užduodamų klausimų ir pabandome atsakyti į kai kuriuos žmonių išreikštus susirūpinimus dėl ŽTŠ ir jo įtraukimo į savo veiklas.

? *Argi jauni žmonės neturėtų verčiau mokytis apie atsakomybes, o ne teises?*

Atsakymas: Ir teisės, ir atsakomybė yra pačiame žmogaus teisių centre, ir šiame vadove pabrėžiamos tiek teisės, tiek atsakomybės. Pirmasis Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos straipsnis skelbia, kad „Visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis. <…> Jie turi elgtis vienas su kitu kaip broliai.“ Deklaracijos 30 straipsnis teigia: „Jokia valstyb[ė], grup[ė] ar asm[uo] [neturi jokios teisės] vykdyti veiklą arba atlikti veiksmus, kuriais siekiama panaikinti šioje Deklaracijoje paskelbtas teises ir laisves.“ Tad „Kompaso“ užsiėmimai yra sukurti parodyti, kad jokia teise negali būti naudojamasi pažeidinėti kitų žmonių teises ir kad visi turi atsakomybę gerbti kitų teises.

? *O ar tėvai, mokyklų vadovai ir bendruomenių lyderiai neprieštaraus žmogaus teisių mokymui, laikydami jį politine indoktrinacija, kurstančia maištingą elgesį?*

Atsakymas: Žmogaus teisių švietimas įgalina vaikus, jaunus žmones ir suaugusiuosius laisvai dalyvauti visuomenėje ir jos vystymesi. Svarbu atskirti dalyvavimo gebėjimų ugdymą nuo partijų politikos. Diskusijas ir dalyvavimą pasitelkiantis žmogaus teisių švietimas skatina jaunus žmones ugdytis kritinį, klausimus keliantį mąstymą, priimti pagrįstus sprendimus ir atitinkamai elgtis. Šiuo atžvilgiu žmogaus teisių švietimas taip pat susijęs su pilietiniu ir politiniu švietimu, be to, jis leidžia jauniems žmonėms sujungti žmogaus teises, socialinius klausimus, švietimą ir politiką. Dėl to gali nutikti taip, kad, remdamiesi savo teise į politinį dalyvavimą ir minties laisvę, jauni žmonės įsitrauks į vietos ar nacionalines politines partijas arba iš jų išeis. Tačiau tai turi būti jų pačių pasirinkimas.

Svarbu atminti, kad, be tiesiogiai su žmogaus teisių mokymusi susijusių įgūdžių, ŽTŠ, kaip jis pateikiamas „Kompase“, padeda ugdytis ir socialinius bei komunikacijos įgūdžius, tokius kaip bendradarbiavimas, grupinis darbas, aktyvus klausymasis ir kalbėjimas.

? *Argi ne valdžios atsakomybė užtikrinti, kad žmonės turėtų galimybę sužinoti apie žmogaus teises?*

Atsakymas: Jungtinių Tautų šalys narės yra įsipareigojusios propaguoti žmogaus teisių švietimą visose mokymosi formose. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 26 straipsnyje skelbiama, kad „(1) Kiekvienas turi teisę į mokslą“ ir „(2) Mokslas yra skirtas

tam, kad visais atžvilgiais būtų ugdoma žmogaus asmenybė ir kad būtų didinama pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms.“ Teisė į švietimą ir žmogaus teisių švietimą taip pat įrašyta ir Vaiko teisių apsaugos konvencijos 28-ajame straipsnyje. Tačiau nepaisant to, daugelis vyriausybių yra labai mažai nuveikusios žmogaus teisių švietimo labui ir įtraukiant žmogaus teises į mokyklų programas. Atskiri edukatoriai ir nevyriausybinės organizacijos gali labai daug nuveikti skatinant žmogaus teisių švietimo vystymą tiek savomis, tiek bendromis pastangomis su mokyklomis ir kitomis edukacinėmis programomis, taip pat užsiimant lobizmu ir darant spaudimą vyriausybėms vykdyti savo įsipareigojimus šiuo klausimu.

? *O kas, jei mano šalyje žmogaus teisės nėra pažeidžiamos?*

Atsakymas: Pasaulyje nėra šalies, kurioje visos visų žmonių teisės būtų visados gerbiamos, tačiau teisinga teigti, kad kai kuriose šalyse žmogaus teisės pažeidžiamos dažniau ir atviriau nei kitose.

Tačiau žmogaus teisių švietimas nėra susijęs tik su žmogaus teisių pažeidimais. Visų pirma jis ugdo supratimą, kad žmogaus teisės – tai visuotinė vertybė, bendra visiems žmonėms, ir kad būtina jas ginti. Be to, jokia šalis negali skelbtis nepatirianti teisių pažeidimo. Pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių Teismas už žmogaus teisių pažeidimus yra pasmerkęs visas Europos Tarybos šalis nares. Vienas paprastas būdas susidurti su realybe – tai pasižiūrėti į savo artimą socialinę aplinką ar bendruomenę. Kas joje yra atstumtas? Kas gyvena skurde? Kurie vaikai negali naudotis savo teisėmis? Kitas būdas – pažiūrėti, kaip jūsų valdžia ir jūsų šalies verslo kompanijos pažeidinėja žmogaus teises kitose šalyse, pavyzdžiui, pardavinėdamos ginklus nedemokratiniams režimams, per tikruosius gamintojus išnaudojančias prekybos sutartis, protekcionistines taisykles ir reikalavimus dėl nuosavybės, patentus medikamentams, kad būtų sustabdyta pigesnių, nepatentuotų vaistų gamyba.

3. „Kompaso“ naudojimas žmogaus teisių švietime

Apie žmogaus teises mokyti ir mokytis galima įvairiais būdais. Tai, kaip pateiksite temą, priklausys nuo to, ar dirbate formaliajame, ar neformaliajame sektoriuje, nuo politinių, socialinių ir ekonominių jūsų šalies aplinkybių bei jaunimo, su kuriuo dirbate, amžiaus, interesų ir motyvacijos mokytis apie žmogaus teises. Taip pat, be abejonės, tai priklausys ir nuo jūsų patirties žmogaus teisių klausimais ir žmogaus teisių švietime.

Niekas iš mūsų nežino, ką mes visi kartu žinome.

Lao Dzė

Galbūt esate jaunimo darbuotojas (-a), mokymų vadovas (-ė), mokyklos ar suaugusiųjų mokytoja (-as), bažnytinės diskusijų grupės narė (-ys) ar jauna (-as) aktyvistė (-as). Kas bebūtumėte ir kur bedirbtumėte, mes tikime, kad šiame vadove būtinai rasite ką nors sau tinkamo. Jokių prielaidų apie jūsų turimus mokymo įgūdžius ar žinias apie žmogaus teises mes nedarome.

„Kompasas“ yra lankstus vadovas. Žmogaus teisių propagavimas – tai tęstinis kūrybinis procesas, kurio integralia dalimi esate ir jūs, šia knyga besinaudojantieji. Tikimės, kad mūsų pateiktas idėjas jūs panaudosite ir pritaikysite savo bei jaunų žmonių, su kuriais dirbate, poreikiams. Taip pat tikimės, kad peržiūrėsite, ką išmokę, ir mes sulauksime grįžtamojo ryšio, kurio formą rasite internete adresu www.coe.int/compass

3.1 Kas yra „Kompase“

Prieš pradedant darbą su „Kompasu“ rekomenduojame jums greitai peržvelgti visą leidinį, kad susidarytumėte įspūdį apie jo turinį. Nėra jokio specialaus taško, nuo kurio reikėtų pradėti. Norime, kad jūs patys pasirinktumėte tai, kas jums aktualu.

1 skyrius. Įvadas į žmogaus teises ir patarimai, kaip naudotis šiuo vadovu.

2 skyrius. Šiame skyriuje sudėti visi užsiėmimai. Čia rasite 58 skirtingų lygių užsiėmimus žmogaus teisėms nagrinėti pagal tai, kaip jie siejasi su pasirinktomis temomis ir įvairiomis teisėmis. Šie užsiėmimai – tai įrankiai jūsų darbui su jaunais žmonėmis.

3 skyrius. Dalyje „Imtis veiksmų“ paaiškinama, ką turime omenyje, sakydami „imtis veiksmų“, pateikiama idėjų ir patarimų, kaip propaguoti žmogaus teises bendruomenėje ir visame pasaulyje.

4 skyrius. Šiame skyriuje pateikta papildoma aiškinamoji medžiaga apie žmogaus teises ir jų istorinę plėtrą kartu su tarptautiniais standartais ir dokumentais.

5 skyrius. Čia rasite „Kompaso“ globalių temų aiškinamosios medžiagos santrauką (pačios temos yra internete adresu www.coe.int/compass. Ten taip pat yra ir patarimų informacijos paieškai bei įvertinimui.

Priedai. Pagrindinių deklaracijų, konvencijų ir žmogaus teisių tekstų santraukos ir dažnai vartojamų terminų žodynėlis.

Čia pateiktos medžiagos jums turėtų užtekti pradėti ŽTŠ su jaunais žmonėmis. „Kompasas“ buvo rašomas visiems, norintiems įsitraukti į ŽTŠ, nepriklausomai nuo to, ar jie turi mokymo įgūdžių, ar ne. Tam, kad pradėtumėte, neprivalote būti žmogaus teisių „ekspertas“; domėjimasis žmogaus teisėmis ir žmogaus teisių švietimu yra pakankama kvalifikacija.

Žmogaus teisių temos

Šiame leidinyje negalime tikėtis apimti absoliučiai visus žmogaus teisių klausimus. Todėl mes atrinkome jaunų žmonių gyvenime aktualiausiomis laikomas problemas ir jas sudėliojome pagal 20 temų. Papildoma informacija apie kiekvieną temą yra pateikta 5 skyriuje (internete adresu www.coe.int/compass), o nuorodas į užsiėmimus ir temas rasite užsiėmimų santraukoje, 70 psl.

20 globalių temų (abėcėlės tvarka pagal jų angliškąjį variantą):

1. Vaikai
2. Pilietiškumas ir dalyvavimas
3. Kultūra ir sportas
4. Demokratija
5. Negalia ir eiblizmas
6. Diskriminacija ir netolerancija
7. Švietimas
8. Aplinka
9. Lytis
10. Bendrosios žmogaus teisės
11. Globalizacija
12. Sveikata
13. Žiniasklaida
14. Migracija
15. Taika ir smurtas
16. Skurdas
17. Religija ir tikėjimas
18. Atminimas
19. Karas ir terorizmas
20. Darbas

3.2 Fasilitavimas

„Kompase“ žodžiu „fasilitatoriai“ vadiname žmones, kurie paruošia, veda ir koordinuoja užsiėmimus. Fasilitatorius (-ė) – tas, kuris „padeda dalykams įvykti“, kuris padeda ir ragina kitus mokytis bei plėsti savo pačių galimybes. Fasilituodami sukuriate saugią aplinką, kurioje žmonės mokosi eksperimentuodami, nagrinėdami, duodami ir imdami. Nėra taip, kad vienas asmuo būtų lyderis – „ekspertas“, suteikiantis žinių visiems kitiems. Dalydamiesi patirtimi, ugdytis ir augti turi visi – tiek dalyviai, tiek fasilitatoriai.

Galimybės būti jaunų žmonių fasilitatoriumi ir dirbti lygybės ir bendradarbiavimo kupinoje aplinkoje Europoje skiriasi. Formaliojo švietimo sektoriuje matome skirtingus švietimo tikslus ir filosofijas, klasės valdymo technikas ir mokymo programas. Moksleiviams ir studentams nėra įprasta patiems nuspręsti, ko jie nori mokytis, o mokytojams nėra įprasta imtis fasilitatoriaus vaidmens. Neformaliajame sektoriuje variacijos taip pat – skiriasi ne tik organizacijų tikslai ir filosofijos, bet ir jų siūlomi užsiėmimai bei galimybės, o lyderystės stiliai varijuoja nuo autoritarinių iki demokratinių. Šie skirtumai akivaizdūs ir tarp šalių, ir pačių šalių viduje.

Visi mes gyvename ir dirbame pagal edukacines ir socialines savo visuomenės normas, todėl lengva nepastebėti ar pamiršti mūsų pačių etnocentrizmo neišvengiamumą. Dėl to mums atrodo savaime suprantama, kad kažką daryti reikia būtent taip, ir dėl to tam tikri dalykai mums atrodo normalūs. Norint pagerinti savo fasilitavimo įgūdžius, jums gali būti naudinga pareflektuoti apie savo stilių, praktiką ir santykį su jaunais žmonėmis, su kuriais dirbate[11].

Būkite pasirengę perduoti atsakomybę už savo mokymąsi besimokantiems.

Būnant lyderio pozicijoje, sunku „paleisti“ dalį kontrolės, tačiau, kaip ŽTŠ fasilitatorius (-ė), turite būti pasiruošę atsakomybę už mokymąsi perduoti patiems besimokantiesiems, leisti jiems analizuoti aptariamą situaciją ar problemą, mąstyti ir patiems prieiti prie tam tikrų išvadų. Tai nereiškia, kad absoliučiai visa atsakomybė perkeliama ant jaunų žmonių pečių. Fasilitatoriams tenka sudėtinga užduotis sukurti saugią aplinką, kurioje jauni žmonės gali mokytis jų brandos lygiui ir gebėjimui dalyvauti tinkamoje aplinkoje.

Tačiau dėl veiklos konteksto gali prireikti daugiau pritaikyti ir mokytojui, fasilitatoriui ar auklėtojui gali tekti dilemos. Pavyzdžiui, jei žmogaus teisių švietimo pamokos ar kursai yra privalomi, tai gali turėti įtakos rezultatams ir galbūt mokinių požiūriui į žmogaus teises. Kitas aspektas yra susijęs su vertinimu, kuris būdingas visoms formaliojo švietimo sistemoms ypač jei tik tai, kas vertinama, yra vertinama rimtai mokykloje.

„Techninė“ fasilitavimo mokyklos ar klasės aplinkoje pusė nebūtinai labai skiriasi nuo neformaliojo sektoriaus konteksto, o „Kompaso“ instrukcijos tinka jiems abiem.

Problemų sprendimas kaip ŽTŠ pagrindas

Žmogaus teisių klausimai dažnai būna kontraversiški, nes žmonių vertybinės sistemos skiriasi, tad jie skirtingai suvokia teises ir atsakomybes. Šie skirtumai, pasireiškiantys kaip nuomonių skirtumai, yra mūsų šviečiamojo darbo pagrindas.

Du svarbūs ŽTŠ tikslai yra šie: pirmiausia, lavinti jaunų žmonių įgūdžius vertinti skirtingus požiūrius apie kokį nors dalyką, bet nebūtinai su jais sutikti; antra – padėti jiems išsiugdyti įgūdį surasti abipusiai priimtinus problemų sprendimus.

Naudingų idėjų, kaip spręsti šią problemą, galima rasti leidinyje Educating for democracy: Background materials on democratic citizenship and human rights education.

Šis vadovas ir jame pateikti užsiėmimai yra pagrįsti prielaida, kad nuomonių skirtumai gali būti konstruktyviai panaudojami mokymosi procese. Kaip ir daugumoje neformaliojo švietimo veiklų, tikslas – ne kad visi dėl ko nors vieningai sutartų, o kad išsiugdytų įgūdį kritiškai mąstyti, išklausyti vienas kitą, išreikšti savo nuomonę ir gerbti nuomonių skirtumus.

Užsiėmimų fasilitavimas ir konstruktyvus konfliktų sprendimas gali kelti tam tikrą baimę, tačiau taip būti neturėtų. Prie kiekvieno užsiėmimo pateikti „Patarimai fasilitatoriams“ ir „Daugiau informacijos“ padės jums darbe.

3.3 Bendri patarimai

„Kompasą“ turėtumėte naudoti taip, kad jis atitiktų tiek jūsų, tiek jaunų žmonių, su kuriais dirbate, poreikius. Nesvarbu, kurį puslapį atsiversite pirmiausia. Galite naudoti „Kompasą“ kaip informacijos apie žmogaus teises šaltinį – svarbiausias konvencijas, kaip jos buvo pirmąkart suformuluotos 1948 m. ir kaip nuo to laiko jos keitėsi. Taip pat „Kompasą“ galite naudoti kaip informacijos apie žmogaus teises, susijusias su skurdu, lyties klausimais ir kitomis temomis, rinkinį. Tačiau žmones paprastai labiausiai domina užsiėmimai, nes tai – ŽTŠ įrankiai.

Kaip pasirinkti užsiėmimą

Prieš imantis bet kokios veiklos, pirmiausia jums turi būti labai aišku, ką norite pasiekti – turite nusistatyti savo tikslus. Tuomet jau galite rinktis užsiėmimą pagal jūsų norimą nagrinėti temą ir metodą, kurį naudodami tiek jūs, tiek jauni žmonės jaustųsi patogiai. Jis turėtų būti jums ir jūsų grupei tinkamo lygio ir trukti numatytą laiką.

Atidžiai bent du kartus perskaitykite užsiėmimo aprašymą ir pabandykite įsivaizduoti, kaip į jį grupė reaguotų, ką sakytų. Labai tikėtina, kad jums norėsis užsiėmimą kaip nors truputį pakeisti – ne tik pritaikyti „Aptarimo ir apibendrinimo“ klausimus, kad būtų išmokta to, ko siekiate. Įsitikinkite, jog turite viską, ko jums prireiks. Patikrinkite, ar užteks vietos ir erdvės, ypač jei dalyviai išsiskirstys dirbti mažesnėse grupėse.

Visi užsiėmimai pateikti tuo pačiu standartiniu formatu. Ikonos (grafiniai simboliai) ir antraštės padeda iškart lengviau suvokti viso užsiėmimo esmę.

Užsiėmimų aprašymuose naudojamų simbolių ir antraščių paaiškinimas

Temos

Bendros žmogaus teisės

Temos yra tos, kurias mes nusprendėme pristatyti „Kompase“, pvz., bendrosios žmogaus teisės, skurdas ar sveikata.

Žmogaus teisės yra tarpusavyje susijusios ir nedalomos, o skirtingos jų dalys kartais sutampa; tai reiškia, kad kiekvienas užsiėmimas neišvengiamai yra susijęs su keletu temų. Mes nurodome tris temas, su kuriomis tas konkretus užsiėmimas akivaizdžiai siejasi.

Sudėtingumas

1 lygis

Šiuo simboliu norime nurodyti ir metodo sudėtingumą, ir kritinio mąstymo, analitinių bei komunikacijos įgūdžių lygį, kuris reikalingas, kad dalyviai užsiėmimu mėgautųsi.

Daugumoje užsiėmimų, kuriems pakanka elementarių įgūdžių, naudojamas paprastas metodas, jie greitai paruošiami ir paprastai ilgai netrunka. Kita vertus, gerų komunikacijos ir mąstymo įgūdžių reikalaujantys užsiėmimai dažnai būna suskirstyti į atskirus komponentus, jiems reikalingas ilgesnis pasiruošimas ir jie patys trunka ilgiau.

1 lygio užsiėmimai yra trumpi ir paprasti. Tačiau jie yra vertingi, nes padeda žmonėms vieniems su kitais bendrauti. Energijos suteikiantys pratimai (angl. *Energisers)* ir užduotys-ledlaužiai (angl. *Ice-breakers)* priklauso šiai kategorijai.

2 lygio užsiėmimams nebūtinos išankstinės žinios apie žmogaus teises ar geri asmeninio ir grupinio darbo įgūdžiai. Daugelis šio lygio užsiėmimų sukurti taip, kad padėtų žmonėms išsiugdyti komunikacinius ir grupinio darbo įgūdžius, tuo pat metu skatinant domėjimąsi žmogaus teisėmis.

3 lygio užsiėmimai yra sudėtingesni, sukurti siekiant pagilinti kokios nors problemos suvokimą ir įžvalgas. Jiems reikalingi aukštesnio lygio gebėjimai diskutuoti ar dirbti grupėje.

4 lygio užsiėmimams reikalingi geri grupinio darbo ir diskutavimo įgūdžiai, dalyvių koncentracija ir bendradarbiavimas; juos parengti užtrunka ilgiau. Užsiėmimai yra daugiau aprėpiantys, nes suteikia platesnį ir gilesnį problemų supratimą.

Grupės dydis

Nurodome žmonių skaičių, reikalingą sėkmingam užsiėmimo vyksmui. Jei dalis užsiėmimo vyksta mažose grupėse, tuomet jų dydis nurodomas skliausteliuose.

Laikas

Pateikiame bendrą laiko nuorodą (minutėmis), kurios prireiks visam užsiėmimui, įskaitant aptarimą ir diskusiją pagal nurodytą dalyvių skaičių. Į šį numatomą laiką neįskaičiuotos su kitu etapu susijusios diskusijos ar veiksmai.

Kiek tiksliai laiko jums prireiks, turėsite įvertinti patys. Jei dirbate su daug mažų grupelių, tuomet duokite joms daugiau laiko grįžtamajam ryšiui plenariniame posėdyje (bendrojoje grupėje). Jei grupė didelė, turite numatyti daugiau laiko kiekvienam dalyviui leisti pasisakyti per aptarimą ir apibendrinimą.

Apžvalga

Nurodome užsiėmimo temą ir pagrindinį jame naudojamą metodą. Pavyzdžiui, tai gali būti užsiėmimas apie prieglobsčio prašančius žmones arba žiniasklaidos šališkumą, naudojant diskusijų mažose grupelėse arba vaidmenų pratimo metodą.

Susijusios teisės

Gebėjimas susieti patirtis ir įvykius su konkrečiomis žmogaus teisėmis – pagrindinis žmogaus teisių švietimo tikslas. Tačiau kadangi žmogaus teisės yra tarpusavyje susijusios ir nedalomos, kai kurie jų elementai kartojasi, tad kiekvienas užsiėmimas neišvengiamai siejasi su keliomis teisėmis. Todėl su nuoroda į VŽTD santrauką nurodome tris tame užsiėmime labiausiai išryškintas teises, apie kurias derėtų padiskutuoti per aptarimą ir apibendrinimą.

Tikslai

Tikslai yra susiję su įgūdžiais paremtais ŽTŠ mokymosi tikslais 34–35 psl. apibūdintų žinių, įgūdžių, nuostatų ir vertybių atžvilgiu.

Priemonės

Čia pateikiamas užsiėmimui reikalingų priemonių sąrašas.

Pasiruošimas

Dalykų, kuriuos fasilitatorius (-ė) turi padaryti prieš užsiėmimą, sąrašas.

Laikome savaime suprantama, kad fasilitatoriai iš anksto pasidomės aptariamais klausimais ir, jei būtina, perskaitys 5-ajame skyriuje www.coe.int/compass pateiktą aiškinamąją informaciją. Todėl prie kiekvieno užsiėmimo tai nebekartojama.

Instrukcijos

Instrukcijų, kaip vesti užsiėmimą, sąrašas.

Aptarimas ir apibendrinimas

Čia pateikiame keletą klausimų, padėsiančių fasilitatoriui (-ei) atlikti užsiėmimo aptarimą ir apibendrinimą. Klausimais stengiamasi nurodyti kryptį ir mes tikimės, kad bent dalį klausimų sugalvosite jūs patys – taip užtikrinsite, kad bus pabrėžti jūsų tikslus atitinkantys mokymosi elementai.

Patarimai fasilitatoriams

Metodo paaiškinimai ir pastabos, ką vertėtų turėti omenyje. Pavyzdžiui, jei dirbate stereotipų apie mažumas tema, ar jūsų grupėje yra tos mažumos atstovas?

Variacijos

Čia pateikiame idėjų, kaip galite pritaikyti užsiėmimą skirtingoms situacijoms ir jį praplėsti. Tačiau tai – tik pasiūlymai, o jūs, kaip fasilitatorius (-ė), turite žinoti, jog galite savo nuožiūra keisti užsiėmimą, kad jis kuo geriau atitiktų grupės poreikius.

Pasiūlymai tolesnei eigai

Vien tik suorganizuoti užsiėmimą nepakanka – reikalinga tolesnė eiga, įtvirtinanti išmoktus dalykus ir užtikrinanti, kad jie nėra pamiršti. Be to, reikia atminti, kad svarbus ŽTŠ tikslas – įgalinti jaunus žmones imtis veiksmų jiems rūpimais klausimais.

Todėl pateikiame idėjų, ką daryti po to: pvz., siūlome temų, kuriomis galėtumėte pasidomėti artimiausioje bibliotekoje ar internete ir paskui apie tai papasakoti visai grupei. Taip pat pateikiame idėjų kitoms veikloms, kuriomis galbūt norėtumėte užsiimti.

Idėjos veiksmui

Imtis veiksmų yra svarbus ŽTŠ tikslas ir mes norime suteikti jauniems žmonėms įgūdžių imtis veiksmų jiems rūpimais klausimais. Tai norime pabrėžti, todėl parengėme atskirą veiksmams skirtą skyrių – tai 3 skyrius, be to, idėjų veiksmams pateikiame prie kiekvieno užsiėmimo.

Svarbiausios datos

JT ir daug kitų organizacijų švenčių arba atmintinomis dienomis siekia atkreipti visuomenės dėmesį į skirtingus žmogaus teisių aspektus. Esame surinkę daugiau nei 90 tokių „svarbiausių datų“. Mūsų siūlymas jums – naudoti minėtinas dienas kaip savotiškus kabliukus, ant kurių galite „kabinti“ savo veiksmus. Pavyzdžiui, grupė jaunų prieglobsčio prašytojų Danijoje susibūrė draugėn su vietine Danijos Raudonojo Kryžiaus jaunimo šaka – šios turimoje kavinėje visi kartu birželio 20-ąją – Pabėgėlių dieną – surengė viešą renginį.

Daugiau informacijos

Čia pateikiame papildomą aiškinamąją informaciją, glaudžiai susijusią su konkrečiu užsiėmimu. Bet kokiu atveju jums patariame atsiversti „Kompaso“ 5-ąjį skyrių (www.coe.int/compass), kuriame rasite aiškinamąją informaciją, susijusią su konkrečiomis tame užsiėmime minimomis temomis.

Dalomoji medžiaga

Tai – vaidmenų kortelės, informaciniai biuleteniai ir diskusijų kortelės, kurių kopijų turėsite pasidaryti. Galite savo nuožiūra dalomąją medžiagą keisti priklausomai nuo savo grupės poreikių.

3.4 Bendri patarimai dėl užsiėmimų rengimo

Labai retai užsiėmimai vyksta tiksliai taip, kaip numatyta. Tai ir dovana, ir iššūkis dirbant su „Kompasu“. Privalote reaguoti į tai, kas vyksta, ir mąstyti esamuoju momentu. Atminkite du pagrindinius dalykus: nusistatykite aiškius tikslus ir būkite pasiruošę.

Kofasilitavimas

Jei tik įmanoma, visada fasilituokite užsiėmimą drauge su kitu asmeniu. Mokytojai žino, kad tai – „komandinis mokymas“. Privalumas yra tai, kad atsakomybę padėti mažoms grupelėms ar atliepti individualius poreikius tokiu atveju dalijasi jau du žmonės. Užsiėmimą vedant dviem žmonėms, lengviau pritaikyti jo greitį ir ritmą ir taip išlaikyti grupės dėmesį. Du fasilitatoriai gali vienas kitam padėti, jei įvyksta kas nors neplanuota, be to, atpildas aptariant užsiėmimą žymiai didesnis, kai tai darote dviese, o ne vienas.

Kofasilituojant būtina, kad abu fasilitatoriai kartu ruoštųsi užsiėmimui ir kiekvienas jų aiškiai žinotų savo vaidmenį. Dar geriau veiklas išplėtoti visiems kartu, komandoje, geriausiu atveju – įtraukiant ir jaunus žmones.

Kruopštus pasiruošimas

Įsitikinkite, kad visą su užsiėmimu susijusią informaciją perskaitėte, geriausia – du kartus! Susidėliokite viską savo galvoje ir pabandykite vizualizuoti, kaip viskas vyks. Tuomet pabandykite įsivaizduoti, kaip grupė reaguos ir ką ji sakys. Neišvengiamai bus užduota klausimų, į kuriuos atsakymų jūs neturite. Tačiau taip ir turi būti: jūs čia taip pat atėjote mokytis kartu su jaunais žmonėmis. Nepaisant to, turėtumėte užtikrinti, kad esate pakankamai gerai ta tema informuoti ir perskaitę aiškinamąją informaciją.

Įsitikinkite, kad po ranka turite visas reikalingas priemones ir net kiek daugiau – jei kartais dalyvautų daugiau žmonių, nei tikėjotės, kam nors sulūžtų pieštukas ar pasibaigtų flomasteris.

Laiko valdymas

Atidžiai planuokite laiką ir pasistenkite per daug visko į turimą laiką neprigrūsti. Jei užsiėmimas vyksta ilgiau, nei planavote, pabandykite jį sutrumpinti, kad liktų užtektinai laiko diskusijai (žr. pastabas apie mokymosi ciklą, psl. 34–35. Dažnu atveju gerai būtų įtraukti ir pačius dalyvius: paklausti jų, ar nori baigti užsiėmimą tuojau pat ar po penkių minučių, o galbūt problemą išspręsti galima dar kitaip.

Kita vertus, jei dar liko daug laiko, nesistenkite dirbtinai ištęsti diskusijos – verčiau pasidarykite pertraukėlę arba sužaiskite trumpą, linksmą, aktyvinantį žaidimą.

Saugios aplinkos sukūrimas

Jauni žmonės, su kuriais dirbsite, turi jaustis laisvi ieškoti, atrasti, bendrauti ir dalytis vienas su kitu. Būkite patys savimi, draugiški, padrąsinantys ir linksmi. Nevartokite žargono ar žodžių, kurių dalyviai gali nesuprasti. Žmonės jaučiasi saugiai tuomet, kai žino, kas vyksta, todėl svarbu, kaip pristatysite užsiėmimą. Negalite tiesiog pradėti tarsi iš niekur nieko – turite užsiėmimą įvesti į kontekstą. Tai padaryti galima pasitelkus, tarkime, „Ledlaužio“ užduotį.

Pagrindinių taisyklių nustatymas

Svarbu, kad visi grupėje esantys žmonės suprastų pagrindines dalyvaujamųjų, patirtinių užsiėmimų taisykles. Pavyzdžiui, kiekvienas turi prisiimti savo atsakomybės už sesiją dalį, ir kiekvienas turi turėti galimybę dalyvauti, kalbėti ir būti išklausytas. Niekas neturėtų jaustis spaudžiamas sakyti tai, ko nenori. Šias pagrindines taisykles reikėtų aptarti ir dėl jų susitarti tik pradėjus dirbti su klase ar grupe; be to, retkarčiais derėtų jas peržiūrėti, ypač prie grupės prisijungus naujiems žmonėms.

Aiškių instrukcijų davimas

Visuomet įsitikinkite, jog visi dalyviai suprato instrukcijas ir žino, ką turi daryti. Gerai, jei pradėtumėte bendrais bruožais paaiškindami, apie ką bus užsiėmimas, ką jame darysite, pavyzdžiui, kad tai bus vaidmenų pratimas. Pasakykite, kiek laiko skirta konkrečiai užduočiai, ir praneškite, kai iki numatytos pabaigos liks penkios minutės, kad grupė spėtų užduotį laiku pabaigti.

Diskusijų fasilitavimas

Diskusijos yra viso ŽTŠ proceso šerdis. Būtinai užtikrinkite, kad visi dalyvauti norintys grupės nariai gali diskutuoti. Vartokite tai konkrečiai grupei pažįstamus žodžius, pasakymus ir kalbą, paaiškinkite jiems nesuprantamus žodžius; psl. 526–530 yra žodynėlis. Paraginkite dalyvius pasidalyti savo nuomone. Užtikrinkite, kad aptarimuose būtų tinkama globalių ir lokalių aspektų pusiausvyra – taip dalyviai tai suvoks kaip aktualų jų gyvenime dalyką.

Kartais diskusijos užstringa. Jums reikės išsiaiškinti, kodėl. Tarkime, tai gali įvykti dėl to, kad tema jau baigta arba ji pernelyg emocinga. Jums patiems reikės nuspręsti, ar diskusiją pratęsti užduodant taiklų klausimą, keisti jos kryptį ar tiesiog palikti, kaip yra. Niekuomet negalvokite, jog privalote pateikti atsakymus į dalyvių klausimus ar išspręsti jų problemas; pati grupė turi tuos atsakymus rasti klausydamiesi vienas kito ir dalydamiesi vienas su kitu. Žinoma, jie gali paklausti jūsų nuomonės ar patarimo, tačiau sprendimus priima pati grupė.

Aptarimas ir apibendrinimas

Joks „Kompaso“ užsiėmimas negali būti užbaigtas be aptarimo ir apibendrinimo. Ši užsiėmimo dalis – tai mokymosi raktas: ji padeda dalyviams tai, ko jie išmoko, pamatyti platesniame kontekste. Duokite dalyviams pakankamai laiko užbaigti užsiėmimą ir, jei būtina, išeikite iš savo vaidmens prieš aptardami, kas įvyko ir ko buvo išmokta.

Kiekvieno užsiėmimo pabaigoje būtinai pakalbėkite apie tai, ko dalyviai išmoko ir kaip tai siejasi su jų gyvenimu, bendruomene ir platesniu pasauliu. Be refleksijos žmonės iš savo patirčių nelabai ko išmoksta.

- Rekomenduojame aptarimą ir apibendrinimą vykdyti paeiliui ir eilės tvarka, užduodant dalyviams klausimus, susijusius su:
- tuo, kas įvyko užsiėmimo metu ir kaip dalyviai tuo metu jautėsi;
- ką jie sužinojo apie save;
- ko jie išmoko svarstydami užsiėmimo temas ir su jomis susijusias žmogaus teises;
- kaip jie gali panaudoti tai, ką išmoko.

Peržiūra

Be reflektavimo, žmonės daug ko neišmoksta iš savo patirčių.

Periodiškas apibendrinimas arba patikrinimas, ką darote ir ko mokotės, yra svarbus, nes jis padeda jums susidaryti bendrą situacijos vaizdą ir pagerinti savo praktiką. Kada peržiūrą darysite, priklausys nuo jūsų aplinkybių – galbūt seminaro pabaigoje arba po dviejų trijų pamokų ar susitikimų.

Kada bedarytumėte peržiūrą, reikėtų rasti laiko atsipalaiduoti, nurimti ir pareflektuoti:

- kaip, jūsų nuomone, užsiėmimas (-ai) vyko: pasiruošimas, laiko valdymas ir t. t.;
- ko dalyviai išmoko ir ar jie pasiekė mokymosi tikslus;
- kokie rezultatai: ko grupė imsis dabar, po šių užsiėmimų;
- ko jūs pats (-i) išmokote aptariamais klausimais ir apie užsiėmimo fasilitavimą.

Periodiška peržiūra su visa grupe taip pat yra svarbi, tačiau ji turėtų būti smagi, tad nepaverskite tos peržiūros dar viena diskusija, ypač jei jau gana daug laiko skyrėte aptarimui ir apibendrinimui. Keletą siūlomų technikų, įskaitant tokias, kuriose naudojama kūno kalba, piešiniai ir skulptūros, rasite 2 skyriaus skyrelyje „Užsiėmimai pabaigai“, psl. 398–401.

Tempas

Daugumą užsiėmimų galima sėkmingai atlikti per 90 minučių, tad neturėtų būti labai sunku išlaikyti gerą ritmą. Vis dėlto, norint išlaikyti dalyvius įsitraukusius, gali padėti trumpos pertraukėlės (pvz., tarp užsiėmimo ir aptarimo bei apibendrinimo, arba tarp aptarimo ir tolesnių veiksmų etapo). Jei energijos dalyviams akivaizdžiai trūksta, galite atlikti aktyvinantį pratimą. Tačiau taip pat atminkite, kaip svarbu leisti žmonėms po užsiėmimo pailsėti.

Grįžtamasis ryšys arba atsiliepimai

Grįžtamasis ryšys – tai atsiliepimas apie tai, ką kažkas pasakė ar padarė. Teikti ir priimti grįžtamąjį ryšį yra įgūdis, kurį turėsite padėti išmokti grupės nariams. Labai dažnai grįžtamasis ryšys būna suprantamas kaip destruktyvi kritika, nors kalbėtojo tikslas galbūt buvo visai ne kritikuoti. Pagrindiniai grįžtamąjį ryšį lydintys žodžiai turėtų būti „pagarba“, „konkretumas“ ir „argumentai“.

Teikiant grįžtamąjį ryšį (atsiliepimus) labai svarbu gerbti kitą žmogų, remtis tuo, ką jis ar ji pasakė ar padarė, ir pateikti požiūrį grindžiančių argumentų. Tarkim, galima sakyti: „Aš visiškai nesutinku su tuo, ką tu ką tik pasakei, nes…“ Daugelis žmonių gali be vargo išsakyti neigiamus atsiliepimus, o tai gali būti skausminga. Jūsų, kaip fasilitatoriaus, užduotis yra rasti būdų užtikrinti, kad grupės nariai savo atsiliepimus išsakytų remdamiesi noru pagelbėti. Pavyzdžiui:

- užtikrinant, kad atsiliepimai būtų pradedami pozityviu teiginiu;
- gerbiant kitą asmenį ir vengiant jį ar jo žodžius / veiksmus menkinančių pastabų;
- dėmesį sutelkiant į elgesį, o ne į asmenį;
- pateikiant savo teiginių priežastis;
- prisiimant atsakomybę už savo žodžius – vartojant „aš manau / sakau…“ sakinių konstrukcijas.

Priimti grįžtamąjį ryšį gali būti sunku, ypač jei dėl kažko nesutariama. Jūsų užduotis – padėti jauniems žmonėms mokytis iš savo patirčių ir padėti jiems jaustis palaikomiems, o ne sumenkintiems. Paraginkite dalyvius pirmiausia atidžiai išklausyti atsiliepimų, nepuolant ginti savęs ar savo pozicijos. Ypač svarbu, kad dalyviai suprastų, ką tiksliai turi omenyje grįžtamąjį ryšį teikiantis asmuo, ir kad turėtų laiko įvertinti jo žodžius prieš nuspręsdami, priimti juos ar atmesti.

Pasipriešinimas iš dalyvių

Dalyvaujamieji užsiėmimai reikalauja daug energijos, tad nors ir naudosite įvairias technikas, pvz., diskusijas, piešimą, vaidmenų pratimus ar muziką, neišvengiamai ne visiems dalyviams patiks visos vykdomos veiklos. Jei dalyvis yra užtikrintas ir geba paaiškinti, kodėl jam nepatinka kažkuri veikla, tuomet jūs galėsite prisitaikyti prie jo ar jos poreikių pasitelkę dialogą ar derybas.

Sakydami „pasipriešinimas iš dalyvių“, turime omenyje tyčinį trukdantį elgesį. Anksčiau ar vėliau visi fasilitatoriai susiduria su dalyvių pasipriešinimu, kuris gali pasireikšti įvairiais pavidalais. Savimi neužtikrintas jaunuolis gali trukdyti užsiėmimui girgždindamas savo kėdę, niūniuodamas ar kalbindamas šalia sėdintįjį. Tarp subtilesnių trukdymo sesijai būdų – su tema nesusijusių klausimų uždavinėjimas arba visko nuleidimas juokais. Kitas „žaidimas“, kurį žaidžia tokioje pozicijoje atsidūrę dalyviai, yra „fasilitatoriaus nužeminimas“: pvz., jie gali sakyti: „Jūs nieko nesuprantat, labai seniai buvot jaunas“ arba „Bet kas, tik ne dar daugiau diskusijų… Kodėl negalim tiesiog ką nors veikti?“ Trečias galimas „žaidimas“ yra bandymas išvengti mokymosi, pvz., sakant: „Taip, bet…“

Žinoma, geriausia būtų tokio priešinimosi išvengti. Tai galite padaryti atidžiai stebėdami kiekvieną grupės narį ir bandydami iš anksto nuspėti jautrias emocijas, kurias gali sukelti tam tikras užsiėmimas ar kuri nors vaidmenų pratimo arba simuliacijos dalis. Įsitikinkite, jog visi dalyviai jaučiasi saugūs ir žino, kad jie visiškai neprivalo sakyti ar atskleisti apie save kažko, ko nenori. Prieš pradėdami bet kurį užsiėmimą, leiskite dalyviams apšilti, o po jo – nurimti.

Galiausiai, neužmirškite palikti pakankamai laiko aptarimui ir diskusijai – kiekvienas dalyvis turi jausti, kad jų nuomonė ir dalyvavimas yra vertinamas.

Kaip tvarkytis susidarius sudėtingai situacijai, turėsite nuspręsti patys, tačiau atminkite, kad paprastai geriausias būdas išspręsti problemą yra ją atvirai pateikti ir leisti pačiai grupei atrasti jos sprendimą. Nesivelkite į ilgas diskusijas ar ginčus su vienu kuriuo grupės nariu, nes tai gali sukelti kitų dalyvių pasipiktinimą ar juos suerzinti, ir tuomet jie praras susidomėjimą.

Konfliktų sprendimas

Konfliktas yra neišvengiamas ir reikalingas žmogaus teisių švietimo aspektas.

Jeigu tinkamai sprendžiami, konfliktai gali būti naudingi ir kūrybiški – tiesą sakant, jie yra neišvengiamos ir būtinos ŽST sudedamosios dalys! Kai svarstomi žmogaus teisių klausimai, išvengti nesutarimų ar emocijų yra neįmanoma, nes žmonės skirtingai suvokia pasaulį ir todėl jų įsitikinimais, prielaidomis ir išankstinėmis nuostatomis bus suabejota. Konfliktas kaip žmogaus teisių švietimo dalis suteikia žmonėms galimybę išsiugdyti reikalingus įgūdžius bei požiūrius, tokius kaip kritinis mąstymas ir bendradarbiavimas, empatija ir teisingumo jausmas.

Konfliktus sunku nuspėti iš anksto ir gali būti nelengva išspręsti, ypač jeigu jie kyla dėl to, kad dalyviai jaučiasi nesaugiai imdamiesi su emocijomis ir vertybėmis susijusių klausimų, jeigu jiems nepakanka gebėjimų dirbti grupėje arba jų požiūriai ar vertybės kardinaliai skiriasi. Stenkitės išlikti ramūs ir nesivelkite į konfliktus tarp individų grupėje.

„Kompaso“ užsiėmimais siekiama suteikti mokymosi patyrimus saugioje aplinkoje. Atidžiai juos rinkitės ir pritaikykite, kaip jums reikia. Panaudokite juos stengdamiesi iš dalyvių išgauti skirtingas nuomones; informuokite dalyvius, kad turėti skirtingas nuomones yra visiškai normalu, ir kad žmogaus teisių visuotinumas nereiškia, jog visi jas vienodai supranta.

Keletas patarimų:

- Skirkite pakankamai laiko aptarimui ir diskusijai. Jei reikia – skirkite jo dar daugiau;
- Padėkite paaiškinti dalyvių pozicijas, nuomones ir interesus;
- Sumažinkite įtampą grupėje. Pavyzdžiui, paprašykite visų atsisėsti arba tris minučių pasitarti mažose grupelėse, arba pasakykite ką nors, kas padėtų esamą situaciją pamatyti platesniame kontekste;
- Paraginkite dalyvius aktyviai klausytis vienas kito;
- Pabrėžkite tai, kas žmones vienija, o ne kas juos skiria;
- Bandykite atrasti konsensusą. Skatinkite žmones susitelkti ties bendrais interesais, o ne bandyti ieškoti kompromisų ir atsitraukti nuo savo išdėstytų pozicijų;
- Ieškokite būdų, kurie problemą išspręstų nebeįžiebdami konflikto;
- Pasisiūlykite atskirai pasikalbėti su konkrečiais individais, bet kitu metu.

Kilus rimtesniam ir gilesniam konfliktui, galbūt geriau jo sprendimo paieškas atidėti, kol pasitaikys geresnė proga išspręsti problemą. Tuo tarpu galite pasvarstyti, kaip į konfliktą pažvelgti iš kitokio kampo. Be to, atidėdami bandymus išspręsti konfliktą jūs paliekate laiko į jį įsivėlusiems pareflektuoti apie susidariusią situaciją ir sugalvoti naujų sprendimų.

Grupėje kylančius konfliktus ir jų sprendimų būdus galima panaudoti siekiant išugdyti supratimą apie plačiajame pasaulyje vykstančių konfliktų priežastis. Taip pat ir atvirkščiai: diskusijos apie tarptautinius konfliktus gali suteikti įžvalgų apie asmeninio lygmens konfliktus.

3.5 „Kompaso“ užsiėmimų pritaikymas jūsų reikmėms

„Kompaso“ užsiėmimai yra išbandyti įvairiausiose tiek formaliojo, tiek neformaliojo švietimo aplinkose; dalyvių atsiliepimai mums parodė, kad, kaip neva sakė Abraomas Linkolnas, „Galima įtikti daliai liaudies visą laiką ir visai liaudžiai tam tikrą laiką, tačiau negalima įtikti visai liaudžiai visą laiką“ – ir tai tikra tiesa! „Kompasas“ – tai vedlys, padėsiantis jums jūsų darbe, bet jis nėra receptų knyga ar akmens plokštėse įrašytas kanonas.

„Kompaso“ autoriai susidūrė su dviem dideliais iššūkiais. Pirmasis – kaip jo užsiėmimus padaryti pakankamai visuotinius, kad juose nagrinėjami klausimai būtų aktualūs plačioms auditorijoms, tačiau tuo pat metu ir pakankamai detalius, kad pasiektų pačią tam tikrų grupių jaučiamo susirūpinimo konkrečia tema esmę. Antrasis iššūkis yra atvirkščias: pateikti užsiėmimus, kurie pakankamai giliai nagrinėtų tam tikroms grupėms svarbius dalykus, bet kartu ir nebūtų nei neaktualūs, nei per daug jautrūs kitoms.

Dėl šių priežasčių čia pateiktus užsiėmimus greičiausiai turėsite pritaikyti ar truputį pakeisti, kad jie atitiktų jaunų žmonių, su kuriais dirbate, poreikius. Šio vadovo 59 psl. yra poskyris apie „Kompase“ naudojamus bazinius metodus. Supratus, kaip veikia įvairios technikos, jums bus lengviau pritaikyti užsiėmimus prie savo grupės poreikių.

Užsiėmimų pritaikymas

Užsiėmimai – tai įrankiai, su kuriais dirbame: turite būti tikri, kad jie atitinka jūsų pasirinktus klausimus ir kad naudojamas užsiėmimo metodas tiks jūsų grupei.

Kruopštus užsiėmimo pritaikymas prie jaunimo, su kuriuo dirbama, poreikių yra fasilitatoriaus atsakomybė.

Praktiniai aspektai

Spręsdami, kuris metodas yra tinkamiausias, apsvarstykite praktinius aspektus.

Sudėtingumas. Jeigu jo lygis per aukštas, pagalvokite, kaip būtų galima užsiėmimą palengvinti. Pavyzdžiui, susiaurinkite temų ratą, perrašykite teiginių korteles ar sugalvokite naujų klausimų aptarimui ir diskusijai. Jei manote, kad yra rizika, jog dalyviams gali būti nuobodu arba jie jausis įžeisti dėl pernelyg lengvo užsiėmimo, tuomet jį panaudokite kaip trumpą ir smagų įvadą į temą.

Grupės dydis. Jei dirbate su didele grupe, jums gali prireikti papildomų fasilitatorių ir daugiau laiko. Jei skiriate daugiau laiko, žiūrėkite, kad nei užsiėmimas, nei jo aptarimas ir apibendrinimas pernelyg neužsitęstų. Galbūt galite per aptarimo ir apibendrinimo etapus didelę grupę padalyti pusiau, o apsitarusios tarpusavyje jos abi gali trumpai pristatyti savo mintis visai grupei. Jei naudojate vaidmenų pratimą, galite paprašyti dviejų žmonių drauge vaidinti vieną vaidmenį ar juo dalytis.

Jei dirbate su nedidele grupe, o užsiėmimas reikalauja darbo mažose grupelėse, tuomet verčiau sumažinkite grupelių, o ne žmonių jose skaičių. Taip išlaikysite nuomonių įvairovę kiekvienoje grupelėje.

Laikas. Galbūt vienam užsiėmimui jums prireiks dviejų sesijų. Arba galite suorganizuoti taip, kad užsiėmimas vyktų tuo metu, kai jam tikrai turėsite pakankamai laiko, pvz., per dvi viena po kitos einančias pamokas mokykloje. Jei dirbate jaunimo centre, užsiėmimą darykite savaitgalį.

Apžvalga. Čia rasite trumpą bazinės technikos, kuria pagrįstas kiekvienas užsiėmimas, aprašymą kartu su patarimais, kaip tą metodą naudoti.

Priemonės. Improvizuokite! Jei neturite didelių popieriaus lapų, nusipirkite tapetų ir juos sukarpykite. Jei esate mažoje ar baldų pilnoje patalpoje, kurioje neužtenka vietos judėti ar pasiskirstyti į mažesnes grupeles, pabandykite surasti didesnę patalpą; arba, jei oras geras – kodėl gi neišėjus į lauką?

Pasiruošimas. Mąstykite kūrybiškai! Jei norite ką nors nukopijuoti ir neturite kopijavimo aparato, bet turite kompiuterį ir spausdintuvą, tuomet tiesiog padarykite skaitmeninę nuotrauką ir atspausdinkite jums reikalingą kopijų kiekį.

Instrukcijos. Kai kurie užsiėmimai suskirstyti į dvi dalis. Gali būti, kad pirmosios dalies jums užteks savo tikslams pasiekti.

Variacijos. Variacijoms reikės arba mažiau, arba daugiau laiko nei pagrindiniam užsiėmimui. Turėkite tai omenyje.

Aptarimas ir apibendrinimas. Jei siūlomi klausimai neatitinka jūsų poreikių, sugalvokite naujų. Įkvėpimui panaudokite aiškinamąsias pastabas. Tačiau visuomet išlaikykite aiškų ryšį su žmogaus teisėmis.

Pasiūlymai būsimiems užsiėmimams. Jei rekomenduojami pasiūlymai netinka, yra neaktualūs ar kelia praktinių problemų, tuomet raskite kitų. Tam galite pasinaudoti užsiėmimų santrauka, pateikta 70 puslapyje.

Idėjos veiksmui. Jei rekomenduoti pasiūlymai netinka, yra neaktualūs ar kelia praktinių problemų, tuomet raskite kitų. Čia padėti gali 3 skyrius „Ėmimasis veiksmų“.

Užsiėmimų plėtojimas

Išplėtoti užsiėmimą yra sudėtingesnis darbas nei jį pritaikyti. Pavyzdžiui, jums gali patikti esamo užsiėmimo turinys – teiginių ar vaidmenų kortelės, tačiau galbūt tinkamesnis jums atrodo kitas metodas. Pavyzdžiui, galite panaudoti teiginių korteles iš 244 psl. esančio užsiėmimo „Minutėlę – *just a minute*“ kartu su 208 psl. pateikto užsiėmimo „Kur stovi tu – *where do you stand*“ metodu.

Arba galbūt norite nagrinėti prieglobsčio prašymo ir pabėgėlių klausimus, ir jums patinka užsiėmimo „Ar galiu užeiti? - can I come in?“ idėjos, tačiau dėl vienos ar kitos priežasties jums atrodo, kad šio užsiėmimo metodas – vaidmenų pratimas – yra netinkamas. Tokiu atveju vis tiek galite padalyti grupę į grupeles, kaip nurodyta šio užsiėmimo aprašyme, joms išdalyti vaidmenų korteles, tačiau panaudoti 62 psl. apibūdintą techniką „Žuvyčių akvariumas“ ir paprašyti dviejų „pabėgėlių“ bei dviejų „imigracijos pareigūnų“ kiekvienam iš eilės pateikti savo pusės argumentų. Kitas variantas, ypač tinkamas didelėse klasėse dirbantiems mokytojams, yra surengti diskusijų debatus (žr. 63 psl.) arba informuoti visus dalyvius perskaitant vaidmenų korteles ir tada surengti tikrus debatus, pvz., tema „Ši klasė yra įsitikinusi, kad mūsų šalyje visi pabėgėliai turėtų būti svetingai priimami“.

Bendri patarimai

Skatinkite jaunus žmones domėtis, kas vyksta juos supančiame pasaulyje tiek lokaliai, tiek globaliai, ir kaip pradinį išeities tašką savo darbui – bendram darbui – pasiūlykite nagrinėti juos dominančius klausimus. Visuomet bandykite įtraukti jaunus žmones į sprendimus, kaip ir ko jie nori išmokti. Kiek giliai jie įsitrauks, priklausys nuo to, ar dirbate formaliojo, ar neformaliojo švietimo aplinkoje, nuo dalyvių amžiaus, turimo laiko ir išteklių. Tačiau kai tik įmanoma, kvieskite dalyvius pačius nuspręsti, kokiuose užsiėmimuose jie norėtų dalyvauti.

Su kontroversiškais ar provokuojančiais klausimais elkitės atsargiai ir iš anksto apgalvoję. Jei koks nors klausimas jūsų visuomenėje yra tabu ir, tikėtina, sukels valdžios institucijų pasipriešinimą, pamąstykite, kaip galėtumėte jį panagrinėti iš kitos pusės, nebūtinai tiesiogiai. Pavyzdžiui, kvieskite dalyvius pareflektuoti apie su žodžio laisve susijusias teises naudodami istorinį pavyzdį. Būtent tokiu būdu svarstomi religijos, LGBT žmonių teisių ir teisės į santuoką bei šeimą klausimai – užsiėmime „Tikintieji – *believers*“ (psl. 355) ir „Greitai bus pasenę – *soon to be outdated*“ (psl. 171).

Dalyviai neturėtų jaustis gėdingai ar būti priversti atskleisti daugiau negu jie nori apie save ar savo įsitikinimus.

Gyvename pasaulyje, kuriame tam tikri dalykai yra kontroversiški ar skaidantys – tai realybė, kurios pripažinimas yra svarbi ŽTŠ dalis. Tačiau kalbėdami apie su kontroversiškais ar provokuojančiais klausimais susijusias teises turite būti užtikrinti, kad dalyviai jaučiasi saugūs, kad jie nejaučia gėdos ar prievartos atskleisti apie save ar savo įsitikinimus daugiau, nei patys norėtų. Todėl teiginio pratimas ar atvejo analizė yra geri metodai, sukuriantys tam tikrą atstumą tarp asmens ir temos. Kitas būdas – paraginti dalyvius patyrinėti skirtingus požiūrius. Pavyzdžiui, jie galėtų pasikviesti žmogų iš atitinkamos mažumos pasidalyti savo požiūriu su visa grupe.

Jei dalyviai jūsų grupėje yra susiskaldę kokiu nors klausimu, pavyzdžiui, jei keletas jų (mažuma) mano, kad tam tikras dalykas jiems nėra svarbus ar aktualus, paprašykite jų paaiškinti ir pateisinti savo pozicijas. Jums reikės pasistengti, kad jie priimtų idėją tą nenorimą klausimą vis dėlto panagrinėti. Geri būdai sužadinti smalsumą yra filmo parodymas, vizitas (į pabėgėlių centrą, benamiams žmonėms skirtą centrą, etninę parduotuvę ar kavinę), su ta tema tiesiogiai susijusio žmogaus pasikvietimas pasikalbėti su visa grupe.

Jauniems žmonėms svarstant apie veiksmų ėmimąsi, jūs turėsite būti pasiruošę jiems patarti apie jų siūlomo veiksmo pasekmes. Jie turėtų visiškai suvokti galimas ar tikėtinas asmenines, socialines ir politines savo siūlomo veiksmo pasekmes. Svarbus ŽTŠ tikslas – skatinti jaunus žmones mąstyti savo galva ir prisiimti atsakomybę; todėl jūs turėtumėte jiems papasakoti apie galimus sunkumus, pagrįsti savo nuomonę ir patarti. Jei nutiks taip, kad jums reikės įtikinti jaunuolius, jog tam tikra veiksmo forma yra nepatartina, tuomet turėtumėte pateikti jos alternatyvų (žr. 3 skyrių „Ėmimasis veiksmų“, kuriame rasite idėjų įvairioms veiksmų formoms).

3.6 Specialios pastabos mokytojams

Iš mokytojų atsiliepimų žinome, kad „Kompasas“ yra naudojamas visos Europos mokyklose – per užsienio kalbos pamokas, geografiją, istoriją, pilietinį ugdymą ir politines studijas. Pavyzdžiui, užsienio kalbos pamokose užsiėmimo „Visi skirtingi – visi lygūs“ (368 psl.) citatas galima naudoti kaip tekstus žodyno plėtimui ir suvokimui, o užsiėmimas „Minutėlę – *just a minute*“ (244 psl.) labai tinka kalbėjimo įgūdžiams gerinti. Statistiniai duomenys (juos galima rasti įvairiuose papildomos aiškinamosios informacijos skyreliuose, 5 skyriuje: www.coe.int/compass), pavyzdžiui, apie vaikų darbą, lyčių nelygybę ir prieigą prie švietimo gali būti naudojami matematikos pamokose vietoj vadovėlinių pavyzdžių ir taip prisidėti prie žinojimo apie žmogaus teisių klausimus bei domėjimosi jais. „Gyvybės voratinklis – *web of life*“ galima naudoti biologijos pamokose kaip įvadą į pamokas apie maisto tinklus ar bioįvairovę; „Pasakojimas apie du miestus – *a tale of two cities*“ – socialinėse studijose; „Tikinčiuosius – *believers*“ – religiniame ugdyme; „Ašikės istorija – *Ashique's story*“ ir „Atsargiai, mes jus stebime – *beware we are watching*“ geografijos pamokose suteiktų dar vieną požiūrį į prekybą, o „Kovotojų už teises – *fighters for rights*“ pavyzdžiai paįvairintų pamokas apie pasaulio reikalus. Galimybės – neribotos.

Gali būti fundamentalių iššūkių atitikti žmogaus teisių švietimui klasės aplinkoje.

Būtina pripažinti, kad ŽTŠ tikslams pasiekti mokyklos klasės aplinkoje yra keletas esminių kliūčių. Pavyzdžiui, įprastinės pamokos laiko gali užtekti tik patiems trumpiausiems užsiėmimams pabaigti, arba moksleiviai nebūtinai gali daryti įtaką sprendimams dėl to, ką jie mokysis. Be to, galimybės pritaikyti tai, ko išmokta, gali būti žymiai labiau ribotos, tačiau visi šie sunkumai įveikiami. Pavyzdžiui, mokytojai randa būdų tokioms kliūtims kaip ribotas tvarkaraštis įveikti darydami užsiėmimą dvi pamokas arba pasinaudodami „teminėmis savaitėmis“, per kurias įprastiniai tvarkaraščiai nėra taikomi.

Kai kuriose šalyse ŽTŠ reikalauja pokyčių klasės praktikoje, kad vietoj „kreidos ant lentos“ (kuomet mokytojas pateikia mokiniams informaciją, kurią šie turi išmokti atmintinai) būtų pereinama prie kritinio mąstymo ir labiau nepriklausomo mokymosi skatinimo. Šalyse, kuriose mokytojai paprastai neatlieka mokymų vadovo, patarėjo ar fasilitatoriaus vaidmens, pokyčius reikia įgyvendinti pamažu, kad tiek patys mokytojai, tiek mokiniai jaustųsi gerai dirbdami demokratinėje aplinkoje, kurioje vyrauja klausimų kėlimas ir išraiškos laisvė. Pokyčius įgyvendinti mokytojams padės „Kompase“ naudojamų metodų ir technikų supratimas; jos aprašytos žemiau (59 psl.), ten taip pat rasite ir patarimų, kaip organizuoti diskusijas daug mokinių turinčiose klasėse. Kitas būdas ugdytis fasilitavimo įgūdžius – tai dirbti su kuo nors, turinčiu tokio darbo patirties. Pavyzdžiui, iš vietos žmogaus teisių organizacijos galite pasikviesti mokymų vadovą, kuris surengtų sesiją vienas arba kartu su jumis.

Idealiu atveju visų dėstomųjų dalykų mokytojai turėtų būti sistemiškai įgiję tinkamų gebėjimų. Kaip tai padaryti, gali paaiškinti leidinys „Kaip visi mokytojai gali padėti pilietiškumo ir žmogaus teisių švietimui: gebėjimų ugdymo sistema“ (angl. *How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences)*.[13]

Neseniai Danijos vidurinėse mokyklose vykdyto nedidelio tyrimo apie „Kompaso“ ir „Visi skirtingi – visi lygūs“ patirtinių užsiėmimų naudojimą metu buvo pabrėžta keletas praktinių iššūkių.

Tyrimas atskleidė, kad užsiėmimai visiems labai patiko, o mokytojai pažymėjo, kad moksleiviai labai į juos įsitraukė. Tačiau aptarimo ir apibendrinimo etapuose susidurta su tam tikrais sunkumais: moksleiviams buvo nelengva išsilaisvinti iš jiems įprastos klasės rutinos ir savo komentarus orientuoti ne į mokytoją, o į kitus moksleivius; tai reiškia, kad būta labai nedaug dialogo, laisvo apsikeitimo idėjomis ar „bendraamžiai – bendraamžiams“ mokymosi. Moksleiviai tikėjosi sulaukti komentarų ar pataisymų iš mokytojo ir kad šis juos kvies kalbėti vieną po kito. Rezultatas – užsiėmimo dalyviai daugiau laiko praleido galvodami, ką pasakys, o ne klausydamiesi, ką sako kiti, ir jiems atsakydami. Be to, buvo sunku pakeisti įprastinę klasės dinamiką, tad įprastai dominuojantis moksleivis ir toliau dominavo, o linksmasis vaidino kvailį.

Žmogaus teisių švietimas negali būti priverstinis ar vien pagal mūsų standartus.

Taigi padarytos išvados, kad „Kompaso“ užsiėmimų naudojimas klasėje gali būti labai vertingas, nes įtraukia moksleivius į temą, tačiau kartu tikėtina, jog ne visi ŽTŠ tikslai – ypač ugdyti bendradarbiavimą ir įgūdžius prisiimti atsakomybę bei imtis veiksmų – tokiu būdu gali būti pasiekti. Nepaisant to, mokyklos gali svariai prisidėti ugdant tam tikrus įgūdžius, išdėstytus 34 psl. kaip ŽTŠ rezultatai, pvz., aktyvų klausymąsi komunikacijos įgūdžius, kritinį mąstymą ir smalsumą. Panašiai ir veiksmų ėmimasis mokyklos aplinkoje iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti problemiškas. Tačiau ėmimasis veiksmų gali būti skirtingas, o klasėje gali reikšti pagerėjusį bendrą elgesį, didesnę atidą bendraamžiams, mokinių sprendimą patiems daugiau sužinoti apie žmogaus teisių herojus arba kritiškesnį požiūrį į istoriją. Daugiau idėjų, kaip imtis veiksmų, pateikta 3-iajame skyriuje.

Jei mokytojams sunku vykdyti didžiąją dalį užsiėmimų, jie turėtų atminti, kad ŽTŠ taip pat reiškia žinių ir supratimo plėtimą, pvz.: žinių apie tai, kas yra žmogaus teisės, apie istorinę teisių raidą, teisinius instrumentus bei žmogaus teisių reikšmingumą pilietinės visuomenės ir pasaulinės taikos palaikymui – visa tai turi savo vietą ir formaliojo švietimo sistemoje. Papildoma aiškinamoji informacija apie žmogaus teises ir pasaulinę tematiką (kurią rasite 4 ir 5 skyriuose bei prieduose) pati savaime yra vertinga mokymo ir mokymosi medžiaga.

Mokytojai, dirbantys su 7–13 m. vaikais, turėtų iš arčiau susipažinti su „Kompasiuku“ – žmogaus teisių vadovu darbui su vaikais, kurio užsiėmimai galbūt labiau tinka mokyklinės klasės aplinkai.

Pabaigoje – pastaba apie „šiukšlinį ŽTŠ“, t. y. mokymą, kuris apsimeta esąs ŽTŠ, tačiau negali būti pripažintas žmogaus teisių švietimu dėl to, kaip jis vykdomas. Yra daugybė būdų vykdyti žmogaus teisių švietimą, tačiau, kaip paaiškinta šio skyriaus pradžioje, labai svarbu yra procesas. Todėl tam, kad bet koks su žmogaus teisėmis susijęs mokymas būtų pripažintas kaip ŽTŠ, jis turi būti vykdomas gerbiant besimokančiuosius ir įgalinant juos gerbti ir branginti žmogaus teises. ŽTŠ negali būti primestas ar diktuojamas. Be to, ŽTŠ negali būti suprantamas kaip kažkas izoliuotai vykstantis klasėje – jis turi apimti visą mokyklą ir platesnę bendruomenę.

3.7 Pagrindiniai metodai, kuriais remiasi „Kompaso“ užsiėmimai

Norint sėkmingai vykdyti “Komposo” užsiėmimus, būtina suprasti pagrindinius metodus arba technikas, kuriomis jie remiasi.

Tuos metodus mes vadiname „užsiėmimais“, nes per juos dalyviai būna protiškai (dažnai ir fiziškai) aktyvūs. Tačiau tai yra kur kas daugiau nei tik „užsiėmimai“ laikui leisti: jie turi aiškius edukacinius tikslus, ir mes juos naudojame tikslingai. Kartais užsiėmimai vadinami žaidimais. Tai tarsi reikštų, kad užsiėmimai yra smagūs – ir jie tikrai tokie yra! Deja, yra žmonių, kuriems žodis „žaidimas“ asocijuojasi tik su mažų vaikų žaidimais, ir jie visiškai pamiršta rimtą edukacinę žaidimų vertę.

Pagrindinės metodikos supratimas jums padės ir tuomet, kai turėsite pritaikyti individualius užsiėmimus jaunimo, su kuriuo dirbate, poreikiams, ir tada, kai išplėsite ar kursite savo užsiėmimus. Be to, rašydami instrukcijas užsiėmimams vesti, darėme prielaidą, kad tokie terminai kaip „darbas grupėje“, „minčių lietus“ ar „vaidmenų pratimas“ yra visiems žinomi ir suprantami. Jie paaiškinami ir čia.

Darbas grupėje

Darbas grupėje yra daugelio pratimų pamatas; jis vyksta, kai žmonės dirba kartu, derina skirtingus savo įgūdžius bei talentus ir pasinaudoja savo stiprybėmis užduočiai įvykdyti. Darbo grupėje privalumai:

- Skatina atsakomybę. Kai žmonės jaučia, kad tai, ką daro, yra jų, paprastai jie žymiai aktyviau įsitraukia ir stengiasi užtikrinti gerus rezultatus;
- Ugdo komunikacinius įgūdžius. Žmonės turi klausytis kitų ir suprasti, ką jie sako, mokėti atsakyti į jų išsakytas mintis ir išreikšti savąsias;
- Moko bendradarbiauti. Žmonės netrunka suvokti, kad siekiant bendro tikslo jiems sekasi geriau, kai jie vienas su kitu bendradarbiauja, o ne rungtyniauja;
- Naudoja sprendimų priėmimo įgūdžius. Žmonės netrunka suvokti, kad geriausias sprendimų priėmimo būdas – apžvelgti visą turimą informaciją ir pabandyti surasti visas puses tenkinantį sprendimą. Tas, kuris jaučiasi išstumtas iš sprendimų priėmimo proceso, gali trukdyti visos grupės darbui ir nesilaikyti sprendimo, kurį priėmė likusi grupės dalis.

Svarbu pažymėti, kad sėkmingas grupės darbas turi orientuotis į užduotį; būtina turėti aiškų klausimą, į kurį ieškomas atsakymas, arba aiškiai išsakyta problema, kuriai reikia rasti sprendimą. Visai neproduktyvu tiesiog liepti žmonėms „aptarti šį klausimą“. Kokia bebūtų tema, labai svarbu aiškiai apibrėžti užduotį ir kad dalyviai būtų susikoncentravę siekti tikslo, apie kurį reikėtų papasakoti visai grupei. Tačiau tai nereiškia, kad galutinis rezultatas – vienintelis svarbus dalykas! Esmė tai, kad dirbdami kartu aiškiai apibrėžtoje sistemoje dalyviai gali geriau mokytis paties proceso metu.

Didžiojoje dalyje „Kompaso“ užsiėmimų organizuojamas darbas mažose grupelėse mokymosi ciklo „patirties“ etape (užsiėmimas) ir darbas visoje grupėje „refleksijos“ ir „apibendrinimo“ etapuose (aptarimas ir apibendrinimas). Darbas mažose grupelėse skatina dalyvauti visus ir padeda ugdyti bendradarbiavimu paremtus komandinius įgūdžius. Mažos grupelės dydis priklauso nuo praktinių dalykų, pvz., kiek iš viso yra

žmonių ir kiek erdvės turite. Mažą grupelę gali sudaryti 2 ar 3 žmonės, bet geriausia jose dirbti 6–8 žmonėms. Darbas mažose grupelėse gali trukti 15 minučių, vieną valandą ar visą dieną – tai priklauso nuo konkrečios užduoties.

Minčių lietus

Minčių lietus yra būdas pristatyti naują temą, skatinti kūrybiškumą ir per trumpą laiką generuoti daug idėjų. Jį galima naudoti konkrečiai problemai spręsti ar klausimui atsakyti.

Kaip vyksta minčių lietus:

1. Nuspręskite, apie ką norite „lyti mintimis“, ir suformuluokite tai trumpu klausimu ar teiginiu.
2. Tą klausimą ar teiginį užrašykite ant didelio popieriaus lapo ar lentos ir pakabinkite taip, kad visi galėtų matyti.
3. Paprašykite dalyvių pasidalyti savo mintimis. Jūs mintis užrašysite po klausimu ar teiginiu vienu žodžiu arba trumpa fraze.
4. Baikite minčių lietų tuomet, kai nebelieka idėjų, o tada...
5. Garsiai perskaitykite užrašytus žodžius ar frazes ir paprašykite dalyvių pakomentuoti.
6. Reziumuokite ir, pasinaudodami naujai įgytomis žiniomis, pereikite prie kito užsiėmimo ar diskusijos.

Minčių lietaus taisyklės:

1. Užrašykite VISUS naujus pasiūlymus. Dažnai nutinka taip, kad kūrybiškiausi ar „beprotiškiausi“ pasiūlymai yra patys naudingiausi ir įdomiausi!
2. Iki pat pabaigos niekas negali nei komentuoti, nei kritikuoti to, kas rašoma ant lentos ar popieriaus lapo.
3. Neskatinkite kartojimosi. Jei kas nors pasiūlo idėją, kuri jau užrašyta, padėkokite ir švelniai parodykite, kur ją jau esate užrašę.
4. Raginkite visus dalyvauti.
5. Savo idėjas išsakykite tik tuomet, jei tai būtina norint paskatinti visą grupę.
6. Jei pasiūlymas neaiškus, paprašykite paaiškinti.

Rašymas ant sienos

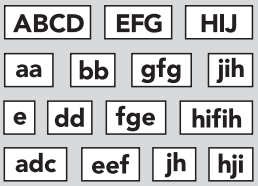

Tai – minčių lietaus forma. Fasilitatorius užrašo klausimą ar teiginį, apie kurį bus „lyjama mintimis“ – geriausia tai padaryti ant plačios, tuščios sienos. Tačiau ne fasilitatorius ant jos užrašinėja visų garsiai sakomas mintis, o dalyviai jas patys užrašo ant popieriaus lapelių (tam labai tinka lipnūs spalvoti lapeliai) ir patys prilipina ant sienos. Šio metodo privalumai: dalyviai gali ramiai apgalvoti savo atsakymus neveikiami kitų žmonių nuomonių, be to, lapelius galima lengvai perlipinti, o tai padeda sugrupuoti panašias idėjas diskusijos metu.

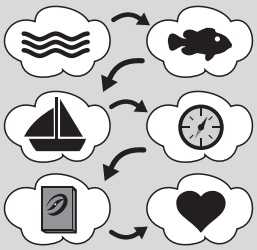

Asociacijų žaidimas

Tai – dar viena minčių lietaus forma, kurią galima naudoti kaip ledlaužį arba įvadą į diskusiją ar užsiėmimą. Dalyviai sėdi ratu, fasilitatorius pradeda ištardamas raktažodį (pasirinktą žodį, kuris geriausiai atitinka pristatomą temą). Einant ratu, kiekvienas dalyvis pirmiausia pakartoja raktažodį, o tuomet ištaria kitą žodį – patį pirmąjį su raktažodžiu susijusį žodį, kuris šauna į galvą. Žaidimo variacija: dalyviai atkartoja žodį, kurį pasakė prieš tai kalbėjęs grupės narys.

Diskusijų užsiėmimai

Diskusijos yra integrali ŽTŠ dalis, nes diskutuodami žmonės išmoksta analizuoti informaciją, kritiškai mąstyti, išsiugdo komunikacijos įgūdžius, dalijasi nuomonėmis ir mokosi iš patirties; būtent todėl „aptarimas ir apibendrinimas“ yra esminė kiekvieno užsiėmimo dalis.

Yra daugybė būdų organizuoti diskusiją, o kai kurie jų – ypač tie, kuriems reikalingas tam tikras bendradarbiavimas ir dalyvavimas – gali būti pagrįstai laikomi savarankiškais užsiėmimais. Pavyzdžiui, diskusijos mažose grupelėse, kai dalyviai turi išspręsti tam tikrą problemą, gali būti laikomos užsiėmimais, pvz.: „Minutėlę – *just a minute*“ (244 psl.) ar „Pasikalbėkime apie seksą – *lets talk about sex*“ (276 psl.). Nereikia nė minėti, kad po tokio užsiėmimo dalyviai vis tiek turi aptarti ir įvertinti tai, ko išmoko!

Diskusijos didelėse grupėse

„Dūzgiančios grupelės“

Šis metodas pasitarnauja tuomet, kai visos grupės diskusijoje nekyla jokių minčių. Paprašykite dalyvių keletą minučių temą aptarinėti porose arba mažose grupelėse, o tuomet pasidalinti savo idėjomis su visa grupe. Netrukus pamatysite, kad aplinkui pradėjo „dūgzti“ pokalbiai, o dalyviai – „dūgzti“ idėjomis!

Teiginių pratimas

Ši technika padeda dalyviams išreikšti nuomonę, kurią nebūtinai reikia pagrįsti. Tai – švelnus būdas paskatinti dalyvius pasitikėti savimi ir išreikšti savo nuomonę.

Paruoškite keletą teiginių (turėtų užtekti 4–6) tema arba temomis, kurias norite su grupe panagrinėti. Padarykite du ženklus: „Sutinku“ ir „Nesutinku“ ir padėkite juos ant grindų 6–8 metrų atstumu vienas nuo kito. Jei norite, galite tarp abiejų ženklų ant žemės nutiesti virvutę arba lipnią juostą – tai simbolizuotų tęstinumą tarp dviejų nuomonės kraštutinumų.

Perskaitykite vieną iš savo pasiruoštų teiginių ir paprašykite dalyvių atsistoti tarp dviejų kraštutinumų toje vietoje, kuri atitinka jų nuomonę; neapsisprendusieji lieka pačiame centre. Pakvieskite dalyvius paaiškinti, kodėl jie stovi būtent toje vietoje. Paraginkite juos pakeisti savo vietą linijoje, jei, išgirdę naujus argumentus, jie pakeitė savo pradinę nuomonę.

Šio pratimo variacija vadinasi „Požiūriai“. Padarykite keturis ženklus, kurių kiekvieną prikabinkite prie vienos iš keturių patalpos sienų: „Sutinku“, „Nesutinku“, „Nežinau“, „Noriu kai ką pasakyti“. Kaip ir prieš tai, dalyviai atsistoja šalia to teiginio, kuris jiems yra tinkamiausias, ir jie gali bet kada keisti savo poziciją.

„Žuvyčių akvariumas“

Šis metodas padeda dalyviams nukreipti savo komentarus vienam į kitą, o ne į fasilitatorių ar mokytoją. Pakvieskite kelis (idealiu atveju 6–8) dalyvius susėsti mažu ratu patalpos viduryje ir diskutuoti kokia nors tema; visi kiti dalyviai tuo metu sėdi aplink juos ir klausosi „žuvyčių akvariumo“. Vienam iš stebinčiųjų užsinorėjus prisidėti prie diskusijos, tas žmogus prieina arčiau ir atsitupia ar atsiklaupia šalia vienos iš „žuvų“. Ta „žuvis“ tuomet apsikeičia su juo vietomis, t. y. prisijungia prie besiklausančiųjų.

Šis metodas turi keletą privalumų, kurių pagrindinis – tai, kad dalyviai gali kontroliuoti diskusiją: asmuo gali pradėti kalbėti tuomet, kai pats nusprendžia, o kiti grupės nariai gali nutildyti asmenį, kuris ilgai kalba arba nuolat kartoja tą patį – jį tiesiog gali pakeisti kitu.

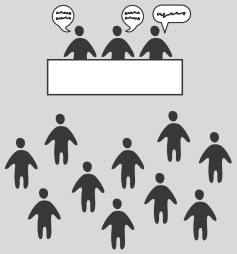

Debatai

Tradiciniai debatai yra naudingi, ypač klasėje, kurioje yra mažiau galimybių naudoti kitus diskusijos metodus. Jeigu, pavyzdžiui, visa klasė diskutuos tema „Tikime, kad žmogaus teisės nėra visuotinės, o tik Vakarų išradimas“, tuomet leiskite vienam iš moksleivių, o ne mokytojui, būti jų pirmininku.

Kita debatų forma – tai specialistų grupės debatai: grupė „ekspertų“ pakviečiama atsakyti į auditorijos klausimus. Tai yra geras būdas paskleisti informaciją, paskatinti kelti klausimus, įgalinti žmones nagrinėti skirtingus požiūrius ir parodyti, kad žmogaus teisės yra sudėtingos. Pavyzdžiui, išdalinkite užsiėmimo „Makah banginių medžioklė – *Makah whaling*“ (215 psl.) vaidmenų korteles aštuoniems savanoriams (po du žmones reprezentuos kiekvieną iš keturių besigindančiųjų organizacijų). Šie aštuoni žmonės korteles naudoja savo pozicijoms paruošti, tuomet sėdasi prie stalo atsakinėti į klausimus ir įrodinėti savo požiūrius likusiai klasei. Pabaigoje visa klasė gali balsuoti, ar banginių medžioklę derėtų uždrausti, ar ne.

Diskusijos mažose grupelėse

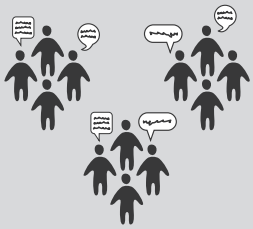

Diskusijas geriausia rengti mažose grupelėse, nes tuomet visi turi daugiau galimybių pasisakyti. Žmonės ne tik drąsiau jaučiasi reikšdami savo mintis mažose grupelėse, bet ir kiekvienam jų tenka daugiau bendro laiko pasisakymams.

Diskusijų užsiėmimai remiasi kokia nors stimuliuojančia medžiaga, kuri paprastai pateikiama kortelėse. Tokie stimulai gali būti TV naujienų reportažai, plakatai, teiginių kortelės, atvejų analizės, paveikslėliai. Ruošiant stimuliuojančias priemones, svarbu turėti omenyje savo tikslinę grupę ir vengti informacijos, kuri galėtų įžeisti arba būti pernelyg asmeniška. Taip pat reikia atsižvelgti į jaunesnių grupių skaitymo įgūdžius ir kalbos įgūdžius, jei dirbate daugiakultūrėje grupėje; abiem atvejais jūsų kalba turi būti paprasta. Informacija kortelėse turi būti kaip įmanoma trumpesnė, geriausia 2–8 eilutės ir pusė A4 lapo (tačiau tai – maksimumas).

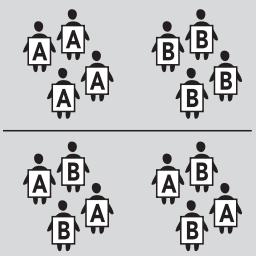

AAA BBB CCC

Ši technika labai naudinga tuomet, kai norite, kad žmonės išsiugdytų žinias ir supratimą be jūsų „mokymo“. Žmonės dirba mažose grupelėse, kad pagilintų savo suvokimą kokiu nors pasirinktos temos aspektu. Tuomet grupelės persigrupuoja ir dalijasi įgytomis žiniomis.

Kiekvienai grupei paruoškite teiginio ar klausimo kortelę ta tema, kuria norite dirbti. Kiekviena grupė aptarinės skirtingą to paties dalyko aspektą.

Paprašykite dalyvių pasidalyti į tris mažas grupeles: grupę A, grupę B ir grupę C. Kiekvienai grupei duokite laiko (dėl kurio iš anksto sutarsite) klausimui ar problemai aptarti. Tuomet jas perskirstykite taip, kad kiekvienoje naujoje grupelėje būtų po vieną narį iš ankstesnės grupelės; kitaip tariant, naujosios grupelės yra sudarytos iš ABC, ABC ir ABC. Duokite ABC grupelėms užduotį išspręsti problemą ar pasiekti konsensusą, reikalaujantį kiekvieno nario indėlio.

Teiginiai kepurėje

Tai – jautrus būdas pristatyti temą, prakalbinti žmones ar sukurti idėjų. Paruoškite teiginių ar klausimų kortelių ir sudėkite jas į kepurę. Šią paleiskite ratu arba padėkite į rato vidurį. Paprašykite dalyvių iš eilės ištraukti po kortelę ir ją pakomentuoti.

Fasilitatorius (-ė) gali paprašyti pačių dalyvių paruošti teiginių ar klausimų korteles. Taip klausimai grupei gali būti pateikti anonimiškai, o tai naudinga aptarinėjant klausimus, kurie gali būti jautrūs.

Kopėčių rikiavimas

Reitingavimas

Ši diskusijos užsiėmimo forma naudinga tuomet, kai norite paskatinti koncentruotą diskusiją mažose grupelėse. Kiekvienai grupelei reikės turėti po vieną teiginių kortelių rinkinį; tinkamas teiginių skaičius – nuo 9 iki 12. Pasirinkite paprastus, su aptariama tema susijusius teiginius ir užrašykite juos po vieną ant kortelių.

Grupės aptaria teiginius ir bando susitarti dėl jų svarbos eiliškumo. Skirstyti galima kopėčių arba deimanto principu. Kopėčių reitingavime svarbiausias teiginys yra viršuje, už jį truputį mažiau svarbus – po juo ir t. t. iki paties nesvarbiausio teiginio, kuris atsiduria pačioje apačioje.

Deimantinis rikiavimas

Deimantiniam reitingavimui jums reikės devynių teiginių kortelių. Pirmiausia dalyviai derasi, kuris iš teiginių yra svarbiausias, tada – kurie du iš likusiųjų yra mažiau svarbūs, po to – kurie trys yra vidutiniškai svarbūs ir t. t., kaip parodyta diagramoje. Kadangi klausimai dažnai nėra tik „juodi“ ar „balti“, toks reitingavimas dažnai būna tinkamesnis metodas už aukščiau minėtą paprastą reitingavimą. Jame mažiau gudravimo, todėl dalyviams jis priimtinesnis. Taip pat jis suteikia daugiau galimybių konsensusui pasiekti. Galima reitingavimo metodo variacija – surašyti aštuonis teiginius ir vieną kortelę palikti tuščią, kad dalyviai patys ant jos galėtų užrašyti devintąjį teiginį.

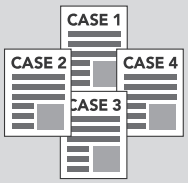

Atvejo analizės

Atvejo analizės yra trumpi pasakojimai arba istorijos apie žmones ar įvykius, skirti tam tikrai problemai iliustruoti. Kaip ir teiginių kortelės, jie yra naudingi įrankiai nedidaktiškai pateikti informaciją. Jie vertingi ir tuo, kad sukuria atstumą tarp dalyvių ir aptariamos problemos, todėl temos aptarimas tampa mažiau grėsmingas. Pavyzdžiui, jei jūsų grupėje yra peštukų, priekabiautojų ar patyčiomis užsiimančių asmenų ir jūs norite šią temą panagrinėti, galite pateikti pasakojimą apie patyčias, kuriame būtų paralelių su tikrąja situacija. Dalyviai perskaito istoriją, analizuoja problemą ir bando pateikti siūlymų, kaip ją išspręsti.

Drama

Idėjų ir problemų nagrinėjimas per dramą (teatrą) gali suteikti žmonėms erdvę emocijoms, mintims, svajonėms ir kūrybiškumui, kurių jie galbūt neturėtų kur išreikšti. Drama įtraukia žmogų visą – jo protą, širdį ir kūną, tad veikia ne tik intelektas, bet ir emocijos bei pojūčiai; būtent dėl to drama yra galingas įrankis. Be to, ji yra ir labai efektyvi technika, nes tinka visų mokymosi tipų žmonėms – klausos, vizualiniams ir kinestetiniams arba teikiantiems prioritetą lytėjimo pojūčiui.

Po bet kokio dramos pagrindu vykdomo užsiėmimo, įskaitant vaidmenų pratimus ir simuliacijas, ypač svarbus yra aptarimas. Žaidėjams gali prireikti šiek tiek laiko „išeiti“ iš savo vaidmenų prieš pradedant diskusiją apie tai, kaip jie jautėsi pratimo metu ir kodėl elgėsi būtent taip.

Vaidmenų pratimai

Vaidmenų pratimas – tai trumpa dalyvių vaidinama drama. Nors vaidindami kokias nors situacijas dalyviai remiasi savo pačių gyvenimiškomis patirtimis, paprastai vaidmenų pratimai yra improvizuojami. Jie gali padėti geriau suprasti tam tikrą situaciją ir sukelti empatiją joje vaizduojamiems žmonėms, taip pat padeda patirti sunkias situacijas saugioje aplinkoje.

Vaidmenų pratimus reikia naudoti jautriai ir atsakingai. Pirmiausia svarbu užtikrinti, kad dalyviai turėtų laiko išeiti iš savo vaidmens. Antra, privaloma gerbti individų jausmus ir socialinę grupės struktūrą. Pavyzdžiui, žaidžiant vaidmenų pratimą apie žmones su negalia reikia atsižvelgti į tai, kad galbūt kai kurie dalyviai patys turi kokią nors negalią (kuri gali būti nematoma), jų giminės ar artimi draugai. Jie neturėtų jaustis įžeisti, verčiami „prisipažinti“ ar marginalizuojami. Jei taip nutinka, priimkite tai rimtai, atsiprašykite ir paaiškinkite.

Be to, atsargiai elkitės su stereotipais. Per vaidmenų pratimus paaiškėja, ką dalyviai iš tikrųjų galvoja apie tam tikrus žmones, nes jie juos vaidina arba imituoja. Dėl to šie pratimai ir yra labai smagūs! Tačiau per aptarimą gerai būtų paklausti: „Ar manote, kad tie žmonės realiame gyvenime iš tiesų yra tokie, kokius juos suvaidinote?“ Parodyti žmonėms būtinybę nuolatos kritiškai peržvelgti informaciją yra gera edukacinė praktika; paklauskite dalyvių, iš kur jie gavo informaciją, kuria grindė savo personažus.

Simuliacijos

Simuliacijas galima laikyti išplėstais, struktūrizuotais vaidmenų pratimais (bet juose mažiau improvizacijos), įtraukiančiais dalyvius į jiems nepažįstamas situacijas ir vaidmenis. Pavyzdžiui, teismo salė užsiėmime „Prieiga prie medikamentų – *access to medicaments*“ (301 psl.) yra apibrėžta ir tiksliai apibūdinta, o dalyviams jų būsimi vaidmenys yra detaliai paaiškinti. Simuliacijoms reikia didesnio emocinio įsitraukimo ir intelektinių gebėjimų, ypač tų žaidėjų, kurie turi pasisakyti už požiūrį, su kuriuo asmeniškai nesutinka.

Forumo teatras

Forumo teatras – interaktyvi teatro forma, skatinanti auditorijos dalyvavimą ir nagrinėjanti skirtingus problemos sprendimų variantus. Forumo teatrą (dar vadinamą Boalio teatru, Engiamųjų teatru arba Teatru vystymuisi) XX a. 8-ajame deš. sukūrė Augusto Boalis, norėjęs įgalinti savo žiūrovus.

Forumo teatras yra vaidmenų pratimo forma. Žiūrovai stebi trumpą pasirodymą, kurio pagrindinis veikėjas patiria priespaudą arba susiduria su kliūtimi, kurios negeba įveikti; tema pristatoma taip, kad turėtų aiškių ir ryškių sąsajų su žiūrovų gyvenimais. Po pirmo suvaidinimo spektaklis kartojamas, tuomet žiūrovai jau gali eiti į sceną ir siūlyti protagonistui kitus galimus (alternatyvius) jo elgesio variantus. Aktoriai nagrinėja tokių pasirinkimų pasekmes kartu su žiūrovais; tai sukuria tam tikrus teatrinius debatus, kurių metu repetuojamos patirtys ir idėjos bei jomis dalijamasi, o tai generuoja ir solidarumą, ir įgalinimo jausmą.

Forumo teatras yra labai naudingas įrankis ŽTŠ, pvz., nagrinėjant būdus, kaip spręsti problemas ar konfliktus. Jis leidžia žmonėms patiems eiti į sceną ir nagrinėti įvairias galimybes. Taip tai gali tapti tikros situacijos repeticija arba pagalba atrandant ir analizuojant alternatyvas bet kokiai situacijai praeityje, dabartyje ir ateityje.

Audiovizualiniai metodai

Paveikslėlių naudojimas: nuotraukos, karikatūros, piešiniai, koliažai

„Vienas paveikslėlis lygus tūkstančiui žodžių.“ Vizualiniai paveikslėliai yra galingi įrankiai tiek informacijai suteikti, tiek susidomėjimui žadinti. Atminkite, kad ir piešimas – svarbi saviraiškos ir komunikacijos priemonė ne tik tiems, kurių stiprus vizualinis mąstymas, bet ir tiems, kurie nelabai tvirtai jaučiasi išreikšdami save žodžiais. Idėjos užsiėmimams su paveikslėliais ir piešiniais pateikiamos 2-o skyriaus poskyryje, pavadintame „Žaidžiant su paveikslėliais – *Playing with pictures*“ (375 psl.).

Patarimai, kaip susikurti paveikslėlių kolekciją

Paveikslėliai yra toks įvairiapusis įrankis, kad fasilitatoriams rekomenduojama susikurti nuosavą jų archyvą. Paveikslėlių galima prisirinkti iš laikraščių, žurnalų, plakatų, kelionių brošiūrų, atvirukų ar atviručių.

Apkarpykite paveikslėlių kraštus, priklijuokite ant storesnio popieriaus ir apdenkite permatoma lipnia plėvele, kad būtų apsaugoti ir malonūs paliesti. Jūsų kolekcija labiau panėšės į kortelių rinkinį, jeigu jas visas padarysite vienodo dydžio. Idealiausia būtų A4 dydžio, bet ir A5 yra geras, praktiškas kompromisas.

Būtų naudinga kitoje paveikslėlio pusėje užrašyti tik jo nuorodos numerį, o šaltinį, originalų pavadinimą ir kitą naudingą informaciją užsirašyti kur nors kitur. Tuomet ši informacija nedings, bet ir neblaškys žmonių užsiėmimo metu, jie galės sutelkti dėmesį tik į patį paveikslėlį.

Rinkdamiesi paveikslėlius, pasistenkite juos surinkti iš visų keturių pasaulio dalių, taip pat iš skirtingų natūralių ir socialinių aplinkų. Rinkdamiesi žmones vaizduojančius

paveikslėlius, siekite įvairovės ir turėkite omenyje lytį, rasę, (ne)galią, amžių, tautybę ir kultūrą. Taip pat atminkite jų dydžio ir spalvos lemiamą atskirų paveikslėlių poveikį – tai gali iškreipti paveikslėlio supratimą, tad pasistenkite savo kolekciją harmonizuoti, kad turėtumėte pakankamai vientisą rinkinį.

Nepamirškite patikrinti, ar naudodami nuotraukas ir paveikslėlius nepažeidžiate autoriaus teisių.

Filmų, vaizdo įrašų ir radijo laidų naudojimas

Filmai, vaizdo įrašai ir radijo laidos yra galingi ŽTŠ įrankiai, labai mėgstami jaunimo. Diskusija pažiūrėjus kokį nors filmą – gera tolesnio darbo pradžia. Per ją galima kalbėti apie pirminę žmonių reakciją į filmą, ar gyvenime taip irgi nutinka, ar veikėjai vaizduojami realistiškai, o galbūt jie bandė reklamuoti kokį nors politinį ar moralinį požiūrį, ir, žinoma, apie tai, kurios žmogaus teisės tame filme paliestos!

Nepamirškite patikrinti, ar vaizdo įrašai, kuriuos norite naudoti, nėra kaip nors apriboti autoriaus teisių. Filmo rodymas klasėje ar jaunimo grupei gali būti laikomas viešu rodymu, kuriam reikalingas jo autorių leidimas.

Fotografavimas, filmų ir vaizdo įrašų kūrimas

Naudojant skaitmenines vaizdo kameras ir išmaniąsias telefonų technologijas fotografavimas ir filmavimas šiandien yra prieinamas beveik visiems. Jaunimo sukurtos nuotraukos ir filmai akivaizdžiai parodo jo požiūrį ir yra patraukli medžiaga publikai.

Videolaiškai

Videolaiškai yra įrodytas būdas užtvaroms ir išankstiniams nusistatymams sugriauti. Jie padeda žmonėms, kurie kitu atveju negalėtų gyvai susitikti, „kalbėtis“ ir dalytis įžvalgomis apie savo gyvenimus ir kas jiems yra svarbu. Vienas pavyzdžių – britų televizijos projektas, kuriame romė ir šalia siūlomos naujos romų stovyklavietės gyvenanti moteris griežtai atsisakė viena su kita kalbėtis, tačiau derybininkams pavyko įtikinti jas nusiųsti viena kitai po keletą videolaiškų. Jos abi tas videolaiškų serijas pradėjo parodydamos savo namus ir supažindindamos su savo šeimomis. Kituose laiškuose pamažu atskleidžiant daugiau asmeninio gyvenimo detalių, išankstinės nuostatos išsisklaidė – jas pakeitė supratimas ir empatija. Abi moterys suprato turinčios daugiau bendro, nei kada galėjusios įsivaizduoti, ir galiausiai susitarė susitikti gyvai.

Žiniasklaida: laikraščiai, žurnalai, radijas, televizija, internetas

Žiniasklaida – užtikrintas medžiagos diskusijoms šaltinis. Visuomet įdomu padiskutuoti apie tai, kaip naujienos ar informacija yra pristatoma, ir paanalizuoti jų tendencingumą bei stereotipus. Tolesnės diskusijos gali aprėpti tokius dalykus kaip žiniasklaidos savininkai, politinis iškraipymas, cenzūra ir išraiškos laisvė. Užsiėmimas „Pirmasis puslapis – *front page*“ (291 psl.) konkrečiai skirtas šiems klausimams; daugiau papildomos aiškinamosios informacijos apie žiniasklaidą rasite internete adresu www.coe.int/Kompasas. Pakartosime: nepamirškite patikrinti, ar jūsų norima naudoti medžiaga nėra saugoma autoriaus teisių.

Išnašos

[1] Paryškinimai – autorių

[2] Ministrų komiteto rekomendacija CM/Rec(2010)7 dėl Europos Tarybos Chartijos dėl demokratinio pilietiškumo ugdymo ir švietimo žmogaus teisių srityje

[3] http://www.amnesty.org/en/human-rights-education

[4] Betty A. Reardon: „Educating for Human Dignity – Learning about rights and responsibilities", Pensilvanijos universiteto leidykla, 1995 m.

[5] www.fra.europa.eu (prieiga 2010 m. spalio 13 d.)

[6] Ministrų komiteto rezoliucija dėl Europos Tarybos jaunimo politikos, CM/Res(2008)23 Jungtinės Tautos, Pasaulinės ŽTŠ programos veiksmų planas – pirmasis etapas Ženeva, 2006 m.

[7] Eurostato 2009 m. gruodžio duomenys – Eurostato naujienų pranešimas 16/2010, 2010 m. sausio 29 d.

[8] Žr. pvz. Backman, E. & Trafford, B. (2006) Democratic governance of schools. Strasbūras: Europos Taryba

[9] „Global Education Guidelines – Concepts and Methodologies on Global Education for Educators and Policy Makers", Europos Tarybos Šiaurės-Pietų centras, 2008 m.

[10] Antroji „Visi skirtingi – visi lygūs" Europos jaunimo kampanija už įvairovę, žmogaus teises ir dalyvavimą buvo vykdoma 2007–2008 m.

[11] Mokomojoje medžiagoje „Training Essentials" ir „Organisational Management" pateikiama naudingos informacijos apie mokymosi stilius ir fasilitatorių bei mokymų vadovų požiūrius. Mokomoji m-ga „Training Essentials", Europos Tarybos leidykla, 2002 m. Mokomoji m-ga „Organisational Management", Europos Tarybos leidykla, 2000 m. Parsisiųsti galima iš: www.youth-partnership-eu.coe.int

[12] Gollob, R., Krapf, P., Ólafsdóttir, Ó., ir Weidinger, W. (2010) Educating for democracy: Background materials on democratic citizenship and human rights education. Strasbūras: Europos Taryba

[13] Brett, P., Mompoint-Gaillard, P. ir Salema M.H. (2009) How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences. Strasbūras: Europos Taryba

2 skyrius

Praktiniai užsiėmimai ir žmogaus teisių švietimo metodai

Užsiėmimų santrauka

	Lygis	Vaikai	Pilietiškumas ir dalyvavimas	Kultūra ir sportas	Demokratija	Negalia ir eiblizmas	Diskriminacija ir netolerancija	Švietimas	Aplinka	Lytis	Bendros žmogaus teisės	Globalizacija	Sveikata	Žiniasklaida	Migracija	Taika ir smurtas	Skurdas	Religija ir tikėjimas	Atminimas	Karas ir terorizmas	Darbas	Puslapis
3 dalykai	2								✓						✓					✓		76
Akmenų mėtymas	2	✓														✓				✓		80
Ant kopėčių	3		✓	✓	✓																	84
Ar galiu užeiti?	3						✓								✓	✓						88
Ar turime alternatyvų?	3	✓											✓			✓						94
Aš noriu dirbti!	3					✓	✓														✓	99
Ašikės istorija	2	✓										✓									✓	106
Atminties žodžiai	2			✓															✓	✓		112
Atsakas rasizmui	3			✓			✓									✓						117
Atsargiai, mes jus stebime	3		✓						✓			✓										123
Balsuoti ar nebalsuoti?	4		✓		✓						✓											128
Beieškant ryšių	4		✓		✓						✓											134
Chahalis prieš JK	4				✓											✓				✓		139
Darbas ir kūdikiai	2						✓			✓											✓	147
Dosta!	4						✓												✓	✓		151
Elektrinė	3		✓								✓					✓						157
Gėlių galia	2	✓									✓							✓				161
Gyvybės voratinklis	2								✓			✓	✓									166
Greitai bus pasenę	2							✓				✓						✓				171
Herojės ir herojai	2		✓				✓			✓												176
Kai išauš rytojus	2											✓		✓		✓						180
Kalbos barjeras	2						✓								✓					✓		185
Kas aš yra?	2						✓			✓								✓				189
Kelias į Lygybės žemę	2						✓	✓		✓												192
Kiek mums reikia?	3							✓					✓							✓		195
Kovotojai už teises	2			✓			✓											✓				202
Kur stovi tu?	2		✓								✓						✓					208
Laiko juostos	3										✓							✓	✓			211
Makahų banginių medžioklė	4			✓					✓			✓										215
Mano gyvenimas nėra šou!	3							✓						✓		✓						227
Matyk galią!	2	✓				✓	✓															232
Mečetė Miegamiestyje	2		✓				✓											✓				237
Minutėlę	2			✓							✓	✓										244
Mūsų ateitys	2	✓							✓				✓									249
Namų reikalai	3									✓			✓			✓						254
Neigimas ir iškraipymas	3				✓		✓												✓			262
Pasakojimas apie du miestus	4		✓						✓												✓	266
Pasikalbėkime apie seksą!	4						✓			✓			✓									276
Pasikeisk akinius	2					✓									✓		✓					281
Peštynės dėl turtų ir galios	3											✓	✓				✓					286
Pirmasis puslapis	3								✓			✓		✓								291
Pirštai ir nykščiai	4								✓						✓	✓						296
Prieiga prie medikamentų	4						✓					✓	✓									301
Profsąjungos susirinkimas	3		✓		✓																✓	308
Rinkimų triukai	2		✓		✓						✓											313
Skirtingi atlyginimai	2						✓			✓											✓	317
Smurtas mano gyvenime	3												✓			✓				✓		322
Sportas visiems	2			✓		✓							✓									326
Suvaidinkite	2	✓	✓								✓											332
Švietimas visiems?	2	✓	✓					✓														335
Tegu kiekvieno balsas būna išgirstas	3	✓	✓					✓														342
Teisių bingo!	1										✓											347
Terorizmas	2											✓				✓				✓		350
Tikintieji	3			✓			✓											✓				355
Vaikų teisės	2	✓						✓			✓											360
Vietos paveldo objektai	2						✓				✓							✓				365
Visi skirtingi – visi lygūs	2						✓					✓		✓								368
Žaidimas „Nupiešk žodį"	1										✓											372
Žaidžiant su paveikslėliais	1										✓											375
Ženk žingsnį į priekį	2						✓				✓						✓					380
Žmogaus teisių kalendorius																						386
Įvadiniai pratimai	2																					393
Užsiėmimai pabaigai	1																					398

Glausta užsiėmimų lentelė

Pavadinimas (Title)	Temos	Apžvalga	Susijusios teisės
3 dalykai (3 things)	• Migracija • Karas ir terorizmas • Aplinka	Naudojama diskusija ir deimantinis reitingavimas, padėsiantys suprasti, ką reiškia staiga palikti savo namus.	Teisė prašyti kitose šalyse prieglobsčio nuo persekiojimo. Religijos ir tikėjimo laisvė. Nuomonės ir informacijos laisvė.
Akmenų mėtymas (Throwing Stones)	• Karas ir terorizmas • Taika ir smurtas • Vaikai	Vaidmenų pratimas apie priežastis, kodėl žmonės griebiasi smurto.	Teisė į gyvenimą, laisvę ir asmens saugumą. Teisė būti pripažintam kaip asmeniui prieš įstatymą. Teisė į lygią apsaugą prieš įstatymą.
Ant kopėčių (On the ladder)	• Pilietiškumas ir dalyvavimas • Demokratija • Kultūra ir sportas	Vaidmenų pratimas ir diskusija. Dalyviai reflektuoja apie jaunimo dalyvavimo reikšmę ir būdus, kaip padidinti pačių dalyvavimą vietos bendruomenėje.	Teisė dalyvauti valdyme ir laisvuose rinkimuose. Teisė dalyvauti kultūriniame gyvenime. Nuomonės ir informacijos laisvė.
Ar galiu užeiti? (Can I come in?)	• Migracija • Diskriminacija ir netolerancija • Taika ir smurtas	Vaidmenų pratimas apie grupę pabėgėlių, bandančių pabėgti į kitą šalį. Temos: • Pabėgėlių padėtis • Socialiniai ir ekonominiai argumentai prieglobsčio suteikimui ir nesuteikimui	Teisė prašyti prieglobsčio kitose šalyse. Teisė nebūti išsiųstam iš šalies (teisė nebūti grąžintam į šalį, kur grėstų persekiojimas arba mirtis). Laisvė nuo diskriminacijos.
Ar turime alternatyvų? (Do we have alternatives?)	• Taika ir smurtas • Vaikai • Sveikata	Vaidmenų pratimas apie: • tarpusavio smurtą • patyčias	Laisvė nuo žeminančio elgesio.Teisė į orumą. Teisė būti apsaugotam nuo visų formų fizinio ir psichologinio smurto.
Aš noriu dirbti! (I want to work)	• Negalia ir eiblizmas • Darbas • Diskriminacija ir netolerancija	Vaidmenų pratimas tyrinėjant su žmonių, turinčių negalią, teise į įdarbinimą susijusius dalykus.	Teisė į darbą. Teisė nebūti diskriminuojamam. Teisė į tinkamą gyvenimo lygį.
Ašikės istorija (Ashique's story)	• Vaikai • Darbas • Globalizacija	Šis užsiėmimas yra paremtas diskusija. Pradinis taškas – dirbančio vaiko atvejo analizė. Dalyviai nagrinėja vaikų darbą, jo priežastis ir kaip tai užbaigti.	Apsauga nuo ekonominio išnaudojimo. Teisė į švietimą. Teisė į poilsį ir laisvalaikį.
Atminties žodžiai (Memory tags)	• Atminimas • Karas ir terorizmas • Kultūra ir sportas	Dalyviai visi kartu sukuria „žodžių debesį", reprezentuojantį mintis ir jausmus, kuriuos jiems sukelia vieši karo memorialai.	Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą. Teisė dalyvauti kultūriniame gyvenime. Minties ir sąžinės laisvė.
Atsakas rasizmui (Responding to racism)	• Diskriminacija ir netolerancija • Kultūra ir sportas • Taika ir smurtas	Vaidmenų pratimas apie kritinį incidentą, siekiant nagrinėti šiuos dalykus: • rasizmą, stereotipus ir kultūrinius skirtumus • tam tikrų rasizmo ir išankstinių nuostatų paplitimą, ypač prieš romus • kaip kovoti su rasizmu mokykloje ar kitoje švietimo organizacijoje	Lygybė orumu ir teisės. Laisvė nuo diskriminacijos. Minties, sąžinės ir religijos laisvė.
Atsargiai, mes jus stebime ***(Beware, we are watching)***	• Globalizacija • Aplinka • Pilietiškumas ir dalyvavimas	Dalyviai sužino apie socialinę, ekonominę ir aplinkosauginę medvilninių marškinėlių kainą. Tuomet jie planuoja ir vykdo veiksmą kaip atsaką į žmogaus teisių pažeidimus.	Teisė į trokštamą darbą ir jungtis į profesines sąjungas. Teisė į tinkamą gyvenimo lygį. Teisė į saugią ir sveiką aplinką.
Balsuoti ar nebalsuoti? ***To vote, or not to vote?)***	• Demokratija • Pilietiškumas ir dalyvavimas • Bendros žmogaus teisės	Bendruomenės apklausa siekiant panagrinėti balsavimą rinkimuose ir pilietinį dalyvavimą.	Teisė dalyvauti valdyme ir laisvuose rinkimuose. Nuomonės ir išraiškos laisvė. Teisė į taikų susibūrimą ir asociaciją.
Beieškant ryšių ***(Making links)***	• Pilietiškumas ir dalyvavimas • Demokratija • Bendros žmogaus teisės	Derybos dėl piliečių, vyriausybės, NVO ir žiniasklaidos teisių ir atsakomybių demokratijoje.	Teisė dalyvauti valdyme ir laisvuose rinkimuose. Informacijos ir išraiškos laisvė. Visi turi pareigų bendruomenei.
Chahalis prieš JK (Chahal v. UK	• Karas ir terorizmas • Taika ir smurtas • Demokratija	Simuliacija – mini teismo procesas, atkartojantis tikrą Europos Žmogaus Teisių Teisme nagrinėtą bylą	Laisvė nuo kankinimų. Teisė prašyti prieglobsčio. Teisė į teisingą ir viešą teismo procesą.

Pavadinimas (Title)	Temos	Apžvalga	Susijusios teisės
Darbas ir kūdikiai (Work and babies)	• Darbas • Lytis • Diskriminacija ir netolerancija	Vaidmenų pratimas šiomis temomis: • Reprodukcinės teisės darbovietėje • Moterų diskriminacija darbovietėje	Teisė į trokštamą darbą ir jungtis prie profesinių sąjungų. Teisė į santuoką ir šeimą. Laisvė nuo diskriminacijos.
Dosta!	• Atminimas • Karas ir terorizmas • Diskriminacija ir netolerancija	Dalyviai suplanuoja ir įvykdo veiksmo projektą, skatinantį sąmoningumą apie Holokausto aukas romus.	Teisė nebūti diskriminuojamam. Teisė į gyvybę. Teisė laisvai judėti teisės.
Elektrinė (Power Station)	• Taika ir smurtas • Pilietiškumas ir dalyvavimas • Bendros žmogaus teisės	Dalyviai kalba apie jų kasdienybėje dažnai vykstančius smurto veiksmus, tuomet ieško kūrybiškų būdų, kaip to išvengti ir rasti problemų sprendimų.	Teisė į gyvybę, laisvę ir asmeninį saugumą. Laisvė nuo diskriminacijos. Laisvė nuo kišimosi į privatumą, šeimą, namus ir susirašinėjimą.
Gėlių galia (Flower power)	• Bendros žmogaus teisės • Religija ir tikėjimas • Vaikai	Šio užsiėmimo pabaigoje turėsite gėlių sieną, reprezentuojančią grupės įvairovę. Tai kūrybinis užsiėmimas, vedantis prie diskusijos apie žmogaus teises apskritai: kas tai yra, kodėl jos egzistuoja ir kaip turėtume jas ginti.	Visos.
Gyvybės voratinklis (Web of life)	• Aplinka • Globalizacija • Sveikata	Minčių lietus apie pasaulinio maisto voratinklio sąsajas. Dalyviai nagrinėja: • gyvų ir negyvų būtybių tarpusavio priklausomybę • neišvengiamą visos žmogaus veiklos poveikį aplinkai ir to pasekmes	Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą. Teisė laisvai naudotis savo (liaudies) gamtos turtais ir ištekliais. Tikėjimo ir religijos laisvė.
Greitai bus pasenę (Soon to be outdated)	• Religija ir tikėjimas • Globalizacija • Švietimas	Diskusija apie tai, kaip vystosi įsitikinimai, kaip jie stiprinami ir kaip bei kodėl laikui bėgant jie kinta.	Minties, sąžinės ir religijos laisvė. Nuomonės ir išraiškos laisvė. Teisė laisvai dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime.
Herojės ir herojai (Heroines and heroes)	• Lytis • Diskriminacija ir netolerancija • Pilietiškumas ir dalyvavimas	Individualus, mažų ir didelės grupės darbas, minčių lietus ir diskusija apie: • herojes ir herojus kaip socializacijos ir kultūros simbolius • kaip lyčių stereotipai įsišaknija istorijoje, kultūroje ir kasdieniame gyvenime	Teisė į lygybę. Laisvė nuo diskriminacijos. Nuomonės ir išraiškos laisvė.
Kai išauš rytojus (When tomorrow comes)	• Taika ir smurtas • Globalizacija • Žiniasklaida	Naudojami informaciniai lapai ir diskusija, nagrinėjant šiuos klausimus: • visuomenės apsauga nuo nusikaltėlių • nusikaltėlių žmogaus teisės • mirties bausmė	Teisė į gyvybę. Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio. Teisė į lygybę orumu.
Kalbos barjeras (Language barrier)	• Migracija • Karas ir terorizmas • Diskriminacija ir netolerancija	Sunkumų, su kuriais prašydami prieglobsčio susiduria pabėgėliai, simuliacija. Tarp keliamų klausimų: • frustracijos ir emociniai faktoriai, su kuriais susiduria pabėgėliai • kalbos barjero peržengimas • diskriminacija vykstant prašymo procedūrai	Teisė prašyti prieglobsčio ir jį gauti. Teisė nebūti diskriminuojamam dėl savo etninės kilmės ar kilmės šalies. Teisė į nekaltumo prezumpciją.
Kas aš yra? (Who are I?)	• Lytis • Diskriminacija ir netolerancija • Religija ir tikėjimas	Zvimbagrupės, minčių lietus, piešimas ir grupinės diskusijos apie tapatybę.	Lygybė orumu ir teisės. Laisvė nuo diskriminacijos. Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą.
Kelias į Lygybės žemę (Path to Equality-land)	• Lytis • Diskriminacija ir netolerancija • Švietimas	Šis užsiėmimas susideda iš darbo mažose grupėse, vaizduotės ir piešimo; taip nagrinėjama lyčių lygybė ir moterų diskriminacija.	Laisvė nuo diskriminacijos lyties pagrindu. Teisė į santuoką ir šeimą. Teisė į lygybę prieš įstatymą.
Kiek mums reikia? (How much do we need?)	• Karas ir terorizmas • Sveikata • Švietimas	Diskusija ir sprendimų priėmimas. Dirbdami mažose grupėse, dalyviai sprendžia, kaip jie perskirstytų pasaulinio karinio biudžeto pinigus, kad užpildytų keturių darnaus vystymosi tikslų (DVT) finansavimo skylę.	Teisė į gyvybę, laisvę ir asmeninį saugumą. Teisė į vystymąsi. Teisė į tinkamą gyvenimo lygį. Teisės į sveikatą ir į švietimą.
Kovotojai už teises (Fighters for rights)	• Bendros žmogaus teisės • Žiniasklaida • Pilietiškumas ir dalyvavimas	Informacijos kortelės naudojamos stimuliuoti domėjimąsi žmogaus teisių herojais. Tarp aptariamų dalykų yra: • politinės represijos • žmogaus teisių aktyvistai XX a. • kova už teises įvairiose šalyse	Nuomonės ir išraiškos laisvė. Teisė į lygybę prieš įstatymą ir teisė į teisingą teismą. Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio.

Pavadinimas (Title)	Temos	Apžvalga	Susijusios teisės
Kur stovi tu? **(Where do you stand?)**	• Bendros žmogaus teisės • Pilietiškumas ir dalyvavimas • Skurdas	Šiame diskusijų užsiėmime žmonės tiesiogine to žodžio prasme stoja už savo nuomonę.	Visos.
Laiko juostos **(Timelines)**	• Bendros žmogaus teisės • Atminimas • Religija ir tikėjimas	Dalyviai sudarinėja kolektyvinę laiko juostą, kurioje žymimi įvykiai – teisių koncepcijos vystymosi etapai – nuo 2000 m. pr. m. e. iki šių dienų bei spekuliuojama į ateitį. Šis metodas gali būti naudojamas nagrinėjant bet kurios žmonių grupės istoriją.	Teisė į švietimą, įskaitant žmogaus teisių švietimą. Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą. Religijos ir tikėjimo laisvė.
Makahų banginių medžioklė **(Makah whaling)**	• Kultūra ir sportas • Aplinka • Globalizacija	Darbas mažose grupėse, vaidmenų pratimas, diskusija ir konsensuso ieškojimas šiais klausimais: • tvarus jūros išteklių naudojimas • čiabuvių žmonių teisė patiems spręsti dėl savo ekonominio, socialinio ir kultūrinio vystymosi	Teisė dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime. Teisė į maistą ir prieigą prie natūralių išteklių. Teisė į gyvybę, laisvę ir asmeninį saugumą.
Mano gyvenimas nėra šou! **(My life is not a show!)**	• Žiniasklaida • Taika ir smurtas • Švietimas	Siekiama plėsti žmonių žinias apie informacinių komunikacijos technologijų (IKT) blogybes, ypač kibernetines patyčias.	Teisė į minties, nuomonės ir išraiškos laisvę. Laisvė nuo kišimosi į privatumą, šeimą, namus ir susirašinėjimą. Laisvė nuo nežmoniško ar žeminančio elgesio.
Matyk galią! **(See the ability!)**	• Negalia ir eiblizmas • Diskriminacija ir netolerancija • Vaikai	Praktinis užsiėmimas, skatinantis empatiją žmonėms su negalia. Tarp aptariamų dalykų yra: • kliūtys, su kuriomis susiduria žmonės su negalia integruodamiesi į visuomenę • žmonių su negalia teisių suvokimas kaip pagrindinių žmogaus teisių	Teisė nebūti diskriminuojamam. Lygybė orumu ir teisės. Teisė į socialinę apsaugą.
Mečetė Miegamiestyje **(A Mosque in Sleepyville)**	• Religija ir tikėjimas • Diskriminacija ir netolerancija • Pilietiškumas ir dalyvavimas	Ginčas dėl naujos mečetės statybos tradiciškai krikščioniškame krikščioniškame rajone, simuliuojant miestelio tarybos susirinkimą.	Laisvė nuo diskriminacijos. Religijos ir tikėjimo laisvė. Nuomonės ir informacijos laisvė.
Minutėlę **(Just a minute)**	• Kultūra ir sportas • Globalizacija • Bendros žmogaus teisės	Dalyviai turi būti greiti ir kūrybiški – jie vieną minutę kalbės apie santykį tarp sporto ir žmogaus teisių.	Visos.
Mūsų ateitys **(Our futures)**	• Vaikai • Aplinka • Sveikata	Dalyviai piešia, kontempliuoja ir diskutuoja apie savo viltis ir susirūpinimą dėl savo kartos ateities. Tarp aptariamų dalykų yra: • aplinkosaugos klausimai, darantys poveikį ateities kartoms • kaip vietos vystymasis patenkina arba nepatenkina vietos gyventojų poreikių • vystymąsi lemiančios jėgos	Teisė į nuomonę ir informacijos prieinamumą. Teisė būti išgirstam visais klausimais, susijusiais su vaiko interesais. Teisė į padorų gyvenimo lygį.
Namų reikalai **(Domestic affairs)**	• Lytis • Taika ir smurtas • Sveikata	Aptariami įvairūs atvejai, analizuojamos smurto artimoje aplinkoje priežastys ir kaip jo išvengti.	Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą. Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio. Teisė į lygybę prieš įstatymą.
Neigimas ir iškraipymas **(Denial and distortion)**	• Demokratija • Diskriminacija ir netolerancija • Atminimas	Ši veikla skatina dalyvius apmąstyti, kaip tam tikri istoriniai įvykiai yra nevisiškai pripažįstami, instrumentalizuojami arba jų svarba menkinama.	Teisė į laisvę nuo diskriminacijos. Teisė į nuomonę ir informacijos prieinamumą. Teisė į švietimą.
Pasakojimas apie du miestus **(Tale of two cities)**	• Pilietiškumas ir dalyvavimas • Aplinka • Darbas	Stalo žaidimas, kuriame žaidėjai balsuoja, kokiame mieste norėtų gyventi ir kokiomis paslaugomis džiaugtis. Tarp aptariamų dalykų yra: • socialinis solidarumas • mokesčių mokėjimo pasekmės • vietinės demokratijos vertė	Teisė į socialinę apsaugą. Teisė turėti nuosavybės. Teisė į tinkamą gyvenimo lygį.

Pavadinimas (Title)	Temos	Apžvalga	Susijusios teisės
Pasikalbėkime apie seksą! (Let's talk about sex!)	• Lytis • Diskriminacija ir netolerancija • Sveikata	Naudojama „žuvyčių akvariumo" technika nagrinėti požiūrius į seksualumą, įskaitant ir homofobiją.	Teisė į lygybę. Laisvė nuo diskriminacijos. Saviraiškos ir asociacijų laisvės.
Pasikeisk akinius (Change your glasses)	• Skurdas • Negalia ir eiblizmas • Migracija	Labai paprastas užsiėmimas lauke: dalyviai vietovę nagrinėja kieno nors kito akimis.	Visos.
Peštynės dėl turtų ir galios (Scramble for Wealth and Power)	• Skurdas • Globalizacija • Sveikata	Peštynių dėl turtų ir galios, nelygybės ir skurdo neteisybės simuliacija.	Lygybė orumu ir teisės. Teisė į tinkamą gyvenimo lygį. Teisė į sveikatą, maistą ir pastogę.
Pirmasis puslapis (Front page)	• Žiniasklaida • Globalizacija • Aplinka	Simuliacija – grupė žurnalistų ruošia pirmąjį savo rytojaus laikraščio puslapį, kuris jau turi keliauti į spaudą. Žmonės dirba mažose grupelėse ir nagrinėja: • žiniasklaidos tendencingumą, stereotipizavimą ir objektyvumą • žiniasklaidos vaidmenį kalbant žmogaus teisių klausimais	Teisė į minties, nuomonės ir išraiškos laisvę. Laisvė nuo kišimosi į privatumą, šeimą, namus ir susirašinėjimą. Teisė dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime.
Pirštai ir nykščiai (Fingers and thumbs)	• Aplinka • Taika ir smurtas • Migracija	Žaliausios jaunimo grupės konkurso simuliacija. Ar jie žais sąžiningai, ar sukčiaus?	Teisė į lygybę prieš įstatymą. Teisė į gyvybę ir išgyvenimą. Teisė į tarptautinę tvarką, kurioje teisės ir laisvės gali būti visiškai įgyvendintos.
Prieiga prie medikamentų (Access to medicaments)	• Sveikata • Globalizacija • Diskriminacija ir netolerancija	Simuliacija, paremta 2001 m. „AIDS vaistų" bandymais Pietų Afrikoje.	Teisės į gyvybę ir orumą. Teisė į iš mokslinės produkcijos kylančių moralinių ir materialinių interesų apsaugą. Teisė į sveikatą.
Profsąjungos susirinkimas (Trade Union meeting)	• Darbas • Demokratija • Pilietiškumas ir dalyvavimas	Susirinkimo simuliacija, susitinka darbdavys ir darbuotojai kartu su savo profsąjungos atstovais derėtis dėl atlyginimo ir darbo sąlygų. Tarp aptariamų dalykų: • profesinių sąjungų vaidmuo • kolektyvinės derybos darbovietėje • darbininkų teisės	Teisė į darbą. Teisė į sąžiningas darbo sąlygas. Teisė formuoti ir jungtis prie profesinių sąjungų bei streikuoti.
Rinkimų triukai (Electioneering)	• Demokratija • Pilietiškumas ir dalyvavimas • Bendros žmogaus teisės	Diskusija paremtas užsiėmimas apie: • su demokratija susijusias teises ir atsakomybes • demokratinę diskusiją	Teisė dalyvauti valdžioje ir teisė į laisvus rinkimus. Nuomonės ir išraiškos laisvė. Minties laisvė.
Skirtingi atlyginimai (Different Wages)	• Darbas • Lytis • Diskriminacija ir netolerancija	Simuliacija, parodanti žmonėms darbo rinkos realijas. Potemės: • Skirtingi atlyginimai už tą patį darbą • Diskriminacija darbe • Žemų atlyginimų jauniems darbuotojams politika	Teisė į trokštamą darbą ir jungtis prie profesinių sąjungų. Teisė į sąžiningą atlyginimą ir lygiavertį atlyginimą už lygiavertį darbą. Teisė nebūti diskriminuojamam dėl amžiaus ir lyties.
Smurtas mano gyvenime (Violence in my life)	• Taika ir smurtas • Karas ir terorizmas • Sveikata	Nagrinėjamos asmeninės smurto tarp žmonių patirtys.	Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą. Minties, sąžinės ir religijos laisvė. Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio.
Sportas visiems (Sports for all)	• Negalia ir eiblizmas • Kultūra ir sportas • Sveikata	Labai energingas užsiėmimas. Dalyviai naudojasi savo vaizduote ir kūrybiškumu, kurdami naujus žaidimus.	Teisė džiaugtis fizine ir psichikos sveikata. Lygybė orumu ir teisės. Teisė į poilsį ir laisvalaikį.
Suvaidinkite (Act it out)	• Bendros žmogaus teisės • Vaikai • Pilietiškumas ir dalyvavimas	Per šį dramos užsiėmimą dalyviai pademonstruoja bendrą savo turimą žmogaus teisių suvokimą.	Visos žmogaus teisės.
Švietimas visiems? (Education for All?)	• Švietimas • Vaikai • Pilietiškumas ir dalyvavimas	Dalyviai turi surasti ir sudėti kartu kortelių poras, galvodami apie nelygybes švietimo srityje pasaulyje ir kaip pasiekti 4 darnaus vystymosi tikslą (DVT): kokybiškas švietimas visiems.	Teisė į švietimą. Teisė į pilną fizinį, protinį, dvasinį, moralinį ir socialinį vystymąsi. Teisė į lygybę.

Pavadinimas (Title)	Temos	Apžvalga	Susijusios teisės
Tegu kiekvieno balsas būna išgirstas (Let every voice be heard)	• Švietimas • Pilietiškumas ir dalyvavimas • Vaikai	Diskusijų pratimas mažose grupelėse ir plenarinėje sesijoje, diskutuojant: • kas yra švietimas ir kaip jis atitinka žmonių poreikius arba jų neatitinka • kaip dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose	Teisė į švietimą, įskaitant teisę į žmogaus teisių švietimą. Nuomonės ir išraiškos laisvė. Teisė dalyvauti savo šalies valdyme.
Teisių bingo! (Rights Bingo!)	• Bendros žmogaus teisės	Paprasta viktorina ir žaidimo „Bingo!“ variacija, kurioje žmonės dalijasi savo žmogaus teisių žiniomis ir patirtimis.	Visos ir bet kurios.
Terorizmas (Terrorism)	• Karas ir terorizmas • Taika ir smurtas • Globalizacija	Naudodami atvejų analizes, dalyviai diskutuoja, kas yra teroro aktas, ir suformuluoja terorizmo apibrėžimą	Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą. Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio. Teisė į taiką.
Tikintieji (Believers)	• Religija ir tikėjimas • Kultūra ir sportas • Diskriminacija ir netolerancija	Dalyviai palygina skirtingus savo įsitikinimus.	Tikėjimo ir religijos laisvė. Nuomonės ir informacijos laisvė. Laisvė nuo diskriminacijos.
Vaikų teisės (Children's rights)	• Vaikai • Bendros žmogaus teisės • Švietimas	Šiame užsiėmime naudojamas deimanto reitingavimo metodas, siekiant skatinti diskusiją apie Vaiko teisių konvenciją (VTK), įskaitant: • esmines žmogaus teises ir ypatingas vaikų teises pagal VTK • konvencijoje nurodomas pareigas ir atsakomybes • kaip teisių reikalauti	Vaiko teisės (visos). Teisė laisvai reikšti savo požiūrį į visus su juo / ja susijusius reikalus. Teisė į apsaugą nuo ekonominio išnaudojimo. Teisė į poilsį ir laisvalaikį bei džiaugtis savo kultūra.
Vietos paveldo objektai (Local heritage sites)	• Bendros žmogaus teisės • Diskriminacija ir netolerancija • Religija ir tikėjimas	Užsiėmimo metu dalyviai tyrinėja aplinką ir paveldo objektus susieja su žmogaus teisėmis.	Teisė į švietimą. Teisė į religijos ir tikėjimo laisvę. Teisė dalyvauti kultūriniame bendruomenių gyvenime.
Visi skirtingi – visi lygūs (All equal – all different)	• Diskriminacija ir netolerancija • Globalizacija • Žiniasklaida	Trumpa viktorina, pakankamai provokuojanti, kad būtų pati savaime įdomi, bet taip pat gali būti pagrindas veiksmingai grupinei diskusijai.	Lygybė orumu. Teisė į teises ir laisves be jokių skirtumų. Teisė į pilietybę.
Žaidimas „Nupiešk žodį“ ("Draw-the-word" game)	• Bendros žmogaus teisės	Komandinis žaidimas, kurio dalyviai turi kūrybiškai nupiešti su žmogaus teisėmis susijusį žodį.	Nuomonės ir išraiškos laisvė. Minties laisvė. Lygybė orumu ir teisėmis.
Žaidžiant su paveikslėliais (Playing with pictures)	• Bendros žmogaus teisės	Dalyviai nustato paveikslėlius, iliustruojančius Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (VŽTD) straipsnius.	Visos.
Ženk žingsnį į priekį (Take a step forward)	• Diskriminacija ir netolerancija • Skurdas • Bendros žmogaus teisės	Visi esame lygūs, tačiau kai kurie yra lygesni nei kiti. Šiame užsiėmime dalyviai prisiima įvairius vaidmenis ir juda pagal tai, kiek galimybių gyvenime jie turi.	Teisė į lygybę orumu ir teises. Teisė į švietimą. Teisė į gyvenimo lygį, tinkantį gerai sveikatai ir gerovei palaikyti.
Žmogaus teisių kalendorius	• Visos	Šis kalendorius – tai atnaujintas mėginimas sudaryti sąrašą dienų, kuriomis žmonės visame pasaulyje žymi žmogaus teises; kovotojai už teises yra pagerbiami, žmogaus teisių pažeidimai prisimenami, viltys ir džiaugsmas – švenčiami. Šios svarbiausios datos yra sudarytos iš oficialių JT tarptautinių dienų, NVO pripažintų pasaulinių dienų, istorinių įvykių datų ir kai kurių žymių žmogaus teisių aktyvistų gimtadienių. Kalendoriaus negalima laikyti pilnu ar baigtiniu sąrašu, o verčiau pradiniu tašku; raginame jus pačius į jį pridėti atmintinų datų.	Visos.
Įvadiniai pratimai	• Bendros žmogaus teisės	Čia aprašomi įvadiniai pratimai ne tik padeda sukurti pozityvią aplinką grupėje, bet ir smagiai pristato žmogaus teisių idėjas.	Visos.
Užsiėmimai pabaigai	• Bendros žmogaus teisės	Peržiūra – esminė patirtinio mokymosi ciklo dalis, o jo pagrindu šis žmogaus teisių švietimo vadovas ir yra parengtas. Čia pateikti užsiėmimai yra paprastas ir smagus būdas padėti žmonėms mokytis iš savo patirčių. Juos galima naudoti ir po vieno „Kompaso“ užsiėmimo, tačiau nereikėtų jais pakeisti detalaus aptarimo ir apibendrinimo. Jie yra naudingiausi mokymų dienos pabaigoje, kad dalyviai galėtų kartu pamąstyti, ką ir kaip jie mokosi, ir kai fasilitatoriui norisi greito grįžtamojo ryšio.	Teisė į žmogaus teisių švietimą. Teisė į švietimą. Teisė dalyvauti.

Migracija

Karas ir terorizmas

Aplinka

2 lygis

dydis bet koks

30 minučių

3 dalykai

Gyventi – tai rinktis. Tačiau norėdamas gerai pasirinkti, privalai žinoti, kas esi ir kas tau svarbu, kur nori eiti ir kodėl.

Kofis Annanas

Temos	• Migracija • Karas ir terorizmas • Aplinka
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks (mažos grupelės: 5–6)
Trukmė	30 minučių
Apžvalga	Naudojama diskusija ir deimantinis reitingavimas, padėsiantys suprasti, ką reiškia staiga palikti savo namus.
Susijusios teisės	• Teisė prašyti kitose šalyse prieglobsčio nuo persekiojimo • Religijos ir tikėjimo laisvė • Nuomonės ir informacijos laisvė
Tikslai	• Skatinti supratimą, ką reiškia būti priverstam palikti savo namus • Ugdyti sprendimų priėmimo ir konsensuso įgūdžius • Skatinti empatiją ir solidarumą su pabėgėliais
Priemonės	• Nedideli popieriaus lapeliai (apie 8cm x 8cm), kiekvienam daly viui po 3 • Pieštukai arba tušinukai, kiekvienam dalyviui po vieną

Eiga

1. Pristatykite migracijos temą surengdami minčių lietų apie tai, kodėl žmonės kraustosi gyventi kitur.
2. Paaiškinkite dalyviams, kad užsiėmimo metu jie turės įsivaizduoti esą priversti bėgti iš savo namų. Remkitės minčių lietumi ir nurodykite faktorius, dėl kurių žmonės yra priversti bėgti, pvz.: karas, gaivalinės nelaimės, persekiojimas ar terorizmas. Tuomet paprašykite grupės atspėti, kiek žmonių pasaulyje yra perkelti.
3. Dabar paprašykite jų susiskirstyti mažomis grupelėmis ir kiekvienai jų paduokite popieriaus ir pieštukų.
4. Paprašykite visų įsivaizduoti, kad staiga dėl tam tikrų priežasčių jie yra priversti palikti savo namus ir su savimi gali pasiimti tik tris daiktus. Kokius pasiimtų? Tegu užrašo juos ant popieriaus lapelių, po vieną ant vieno lapelio.
5. Tuomet paprašykite visų po vieną iš eilės pristatyti savo pasirinkimus ir paaiškinti, kodėl tai pasirinko.
6. Paprašykite dalyvių kartu aptarti įvairius pasirinkimus bei priežastis, pabandyti prieiti konsensusą ir išdėstyti daiktus prioriteto tvarka naudojant deimantinį reitingavimą (žr. psl. 63).
7. Galiausiai leiskite jiems susipažinti su kitų grupių darbu.

Aptarimas ir apibendrinimas

Iš pradžių aptarkite, kaip kiekviena grupė sureitingavo daiktus, o tuomet padiskutuokite, ką dalyviai išmoko ir kaip tai susiję su žmogaus teisėmis.

- Ar kurie nors iš daiktų, kuriuos žmonės pasiimtų su savimi, nustebino?
- Ar buvo lengva daiktus sureitinguoti? Kokių nuomonių skirtumų buvo matyti grupėse?
- Kaip skyrėsi ar kuo buvo panašūs grupių reitingai?
- Ar žmonės buvo praktiški? Ar jiems rūpėjo tik fizinis išgyvenimas, o galbūt jie pagalvojo ir apie emocines ar dvasines reikmes?
- Ar būtų labai sunku, jei tau iš tiesų tektų bėgti?
- Jei reikėtų bėgti, ko jie labiausiai ilgėtųsi?
- Ar jie pažįsta ką nors, kas turėjo bėgti?
- Ar šis užsiėmimas realistiškas? Ar visada žmonės gali rinktis, ką su savimi pasiimti?
- O kaip dėl vaikų ir jaunimo? Ar tikėtina, kad į jų specialius poreikius bus atsižvelgta, tėvams kraunantis daiktus?
- Ką galime padaryti, kad atkreiptume dėmesį į mūsų bendruomenėje (arba pasaulyje) esančių pabėgėlių poreikius?
- Kurios žmogaus teisės konkrečiai gina pabėgėlius?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Pristatydami užsiėmimą, paskatinkite dalyvius pamąstyti apie migraciją apskritai. Žmonės migruoja dėl darbo ar studijų, potvynių, žemės drebėjimų ar sausrų, karo ir persekiojimo arba todėl, kad toks jų gyvenimo būdas. Po minčių lietaus judėjimo priežastis suskirstykite į du sąrašus pagal tai, ar tai yra „stumiantys“ faktoriai (karas ar persekiojimas tėvynėje), ar „traukiantys“ (geresnės darbo ir studijų galimybės kitose šalyse).

4-ajame žingsnyje turėsite pateikti scenarijų, kad dalyviai dirbtų su ta pačia schema. Pasirinkite grupei tinkamiausią ar įdomiausią situaciją. „Karas“ gali būti sunkoka, jei niekas grupėje jo nėra patyręs, o teroristinio išpuolio scenarijus – realistiškesnis. Pabandykite sukurti scenarijų, kurį būtų galima lengvai įsivaizduoti kaip realų. Jei kaip priežastį pasirinksite „potvynį“, tuomet, jei jūsų miestelis įsikūręs slėnyje, prasminga sakyti, kad kyla upės lygis, potvyniai grasina nunešti tiltus, ir visos aplinkinės teritorijos bus apsemtos. Kita vertus, jei gyvenate kalnuotoje vietovėje, tuomet grėsmę gali kelti stiprūs lietūs, dėl kurių susidariusi nuošliauža gali pridaryti žalos miestui. Paaiškinkite dalyviams, kad jie turi įsivaizduoti turintys bėgti iš savo pačių namų, kad sugrįžti negalės ir kad jiems gali tekti ilgą laiką – gal net ir iki gyvenimo pabaigos gyventi kitur.

Tai, kokius daiktus pasirinks, jų praktiškumą lems dalyvių brandos lygis. Taip pat tai priklausys nuo daugelio kitų faktorių, pvz., nuo oro, metų laiko ir bėgimo priežasties. Pavyzdžiui, potvynio metu, jei negalės plaukti, galbūt jie pasiims kokį daiktą, kurį panaudos kaip plaustą. Svarbu pabrėžti, kad, kalbant apie asmeninius pasirinkimus, nėra nei teisingų, nei klaidingų atsakymų, nors kai kurie pasirinkimai gali būti išmintingesni ir praktiškesni nei kiti.

Svarbi data

Gruodžio 18 d.
Tarptautinė migrantų diena

Pasak UNHCR,
2010 m. pabaigoje:
10,55 mln. žmonių buvo pabėgėliai;
14,7 mln. – perkelti šalies viduje; ir
3,5 mln. žmonių be pilietybės.

Pastaba:

žodžių „pabėgėliai“, „šalies viduje perkelti asmenys“, „prieglobsčio prašytojai“ ir „migrtuojantys darbininkai“ apibrėžimus bei paaiškinimus, kuo jie skiriasi, rasite 5-ojo skyriaus migracijos poskyryje internete: www.coe.int/compass

Nuo karo ir persekiojimo bėgantys prieglobsčio prašytojai Danijoje sakė, kad pirmas jų prioritetas buvo pasiimti pinigų. Pasas ar asmens tapatybės kortelė – taip pat svarbu, bet, kaip jie sakė, „prireikus visada galima nusipirkti suklastotus dokumentus.“ Tas pats galioja ir šiltiems drabužiams bei maistui; turint pinigų, kiti dalykai yra lengvai pasiekiami. Kai kuriems labai svarbi buvo Biblija.

Rekomenduojama naudoti deimanto reitingavimą ir lipnius lapelius, nes galutinius sprendimus priimti yra sunku ir neįprasta, be to, šis metodas yra konkretus, o lapelius, kaip ir mintis, galima lengvai perdėlioti diskusijai įsibėgėjus.

Variacijos

Šį metodą galima naudoti tyrinėjant žmonių požiūrius į visus temų aspektus. Pvz.:

- Vaikai: kokie yra 3 svarbiausi laimingos vaikystės bruožai?
- Pilietiškumas ir dalyvavimas: kokios yra 3 svarbiausios žmogaus savybės, kurių reikia norint gyventi daugiakultūrėje visuomenėje?
- Kultūra ir sportas: kokie 3 tavo kultūros aspektai tau yra patys svarbiausi?
- Demokratija: kokių 3 svarbiausių dalykų šaliai reikia, kad joje gerai funkcionuotų demokratija?
- Negalia ir eiblizmas: judėjimas daugeliui žmonių su negalia kelia problemų. Kokie 3 patobulinimai tavo mieste būtų patys veiksmingiausi, pvz., aklajam?
- Diskriminacija ir netolerancija: išvykstate į ilgą kelionę traukiniu, vagone sėdėsite su žmonėmis iš įvairių šalių. Pasirinkite 3 tautybes, su kurių atstovais labiausiai norėtumėte keliauti viename vagone (užsiėmimą galite praplėsti pridėdami klausimą: su kurių 3 tautybių žmonėmis mažiausiai norėtumėte keliauti viename vagone?).
- Švietimas: kokių 3 pasaulio kalbų turėtų mokytis vaikai visame pasaulyje, siekiant skatinti bendravimą tarp žmonių ir tarpusavio supratimą?
- Aplinka: kokias 3 rūšis, kurioms gresia išnykimas, WWW turėtų raginti saugoti kitoje savo kampanijoje?
- Lytis: nurodykite 3 pagrindines priežastis, kodėl lyčių diskriminacija tebeegzistuoja.
- Globalizacija: kurie 3 Tūkstantmečio vystymosi tikslai jums yra patys svarbiausi?
- Sveikata: tabakas, kokainas, alkoholis, hašišas, efedrinas, „Viagra“? Apie kuriuos 3 narkotikus labiausiai trūksta informacijos jaunimui jūsų šalyje?
- Žiniasklaida: kokios 3 inovacijos žiniasklaidoje per pastaruosius 10 metų labiausiai prisidėjo prie žmogaus teisių skatinimo?
- Migracija: jei tau tektų palikti savo šalį, kuriose 3 pasaulio šalyse labiausiai norėtum gyventi?
- Taika ir smurtas: kokios yra 3 didžiausios grėsmės taikai pasaulyje?
- Skurdas: kokie 3 veiksmai / žingsniai būtų patys veiksmingiausi norint panaikinti skurdą?
- Religija ir tikėjimas: kokie 3 dalykai yra veiksmingiausi, kovojant su fundamentalizmo plėtra?
- Atminimas: prisiminkite kokį nors nacionaliniam istoriniam įvykiui skirtą paminklą jūsų šalyje. Pasiūlykite 3 būdus, kaip būtų galima organizuoti viešą renginį, kad jis būtų dokumentuojamas ir iš jo būtų galima pasimokyti neiškraipant esmės.
- Karas ir terorizmas: jau yra tarptautinis susitarimas dėl sausumos minų uždraudimo. Kokius 3 ginklus derėtų uždrausti dabar?
- Darbas: kurie 3 teisės į padorų darbą pažeidimai jums labiausiai kelia nerimą?

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jei grupė norėtų daugiau patyrinėti, ką reiškia palikti namus ir prašyti prieglobsčio, galima surengti užsiėmimą „Ar galiu užeiti?“ psl. 88 arba „Kalbos barjeras“ psl. 185.

Galvojimas apie praeities įvykius sukelia įvairiausių prisiminimų; jei grupė norėtų pamąstyti apie tai, kokius prisiminimus sukelia karo memorialai, tiktų suorganizuoti užsiėmimą „Atminties žodžiai “ psl. 112.

Idėjos veiksmams

Paklauskite šeimos narių, draugų ar kolegų, kokius 3 daiktus jie pasiimtų su savimi, ir išprovokuokite diskusiją apie žmogaus teises ir pabėgėlius.

Raskite vietinę organizaciją, dirbančią su prieglobsčio prašytojais ir pabėgėliais, ir išsiaiškinkite, kaip galite jiems padėti.

Karas ir terorizmas

Taika ir smurtas

Vaikai

2 lygis

12–20 (mažos grupelės: 6-7)

90 minučių

Akmenų mėtymas

Ginčydamasis su akmeniu, kiaušinis visuomet neteisus.

Afrikietiška patarlė

Temos	• Karas ir terorizmas • Taika ir smurtas • Vaikai
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	12–20 (mažos grupelės: 6–7)
Laikas	90 minučių
Apžvalga	Vaidmenų pratimas apie priežastis, kodėl žmonės griebiasi smurto.
Susijusios teisės	• Teisė į gyvenimą, laisvę ir asmens saugumą • Teisė būti pripažintam kaip asmeniui prieš įstatymą • Teisė į lygią apsaugą prieš įstatymą
Tikslai	• Suteikti supratimą, kodėl žmonės griebiasi smurto ir kokios jų smurto pasekmės • Ugdyti įgūdžius atsakyti į smurtą nesmurtiniu būdu • Propaguoti atjautos, teisingumo ir atsakomybės jausmą
Priemonės	• Dalomosios medžiagos kopijos, kiekvienai grupelei po vieną • Akmenys (nebūtina)
Pasiruošimas	• Padarykite dalomosios medžiagos kopijų – kiekvienai grupelei po vieną. Grupėms reikės turėti vietos parepetuoti ir tuomet pristatyti savo trumpą vaidinimą visiems.

Eiga

1. Paprašykite dalyvių prisiminti atvejį, kai jie jautėsi pikti ar įsiutę ir norėjo padaryti ką nors destruktyvaus. Palikite keletą minučių tylos, kad žmonės mintimis sugrįžtų į būseną, kurioje tuo metu buvo.
2. Keleto savanorių paprašykite su kitais grupės nariais pasidalinti tais įvykiais, trumpai papasakojant, kas įvyko, bei apibūdinant savo emocijas.
3. Dabar pristatykite vaidmenų pratimą atsistodami į pozą žmogaus, kuris tuoj tuoj mes akmenį. Jūsų povyza turi išreikšti stipraus pykčio apimtą žmogų, tyčia mesiantį akmenį. Šią pozą išlaikykite keletą sekundžių.
4. Padalinkite dalyvius į mažas grupelės po 6–7. Pasakykite, kad jie turi 30 minučių paruošti trumpą vaidinimą, kuriame parodomas incidentas, turintis pasibaigti tuoj akmenį mesiančio žmogaus poza.
5. Išdalinkite klausimų kopijas ir paaiškinkite, kad jos padės suplanuoti vaidinimą.
6. Po 30 minučių pakvieskite grupeles susiburti kartu, tegu jos paeiliui visai grupei pristato savo vaidinimus. Po kiekvieno vaidinimo palikite keletą minučių žiūrovams reaguoti į tai, ką matė, ir užduoti klausimų.
7. Tuomet pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

- Ar jums atrodė, kad įvairūs vaidmenų pratimai turi prasmę? Ar jie padėjo jums geriau suprasti, kas galėtų išprovokuoti žmogų mesti akmenį?
- Ar buvo jausmų bei emocijų, kurios pasikartojo skirtinguose vaidinimuose ir buvo labai svarbios troškimui smurtauti?
- Kaip manote, kodėl žmonės kartais pajunta poreikį ką nors sudaužyti arba ką nors sužeisti? Ar žalos padarymo aktas iš tiesų padeda išspręsti tai, kas jį sukėlė? Kodėl / kodėl ne?
- Ar šis užsiėmimas jums padėjo geriau suprast savo paties ar kitų smurtinius veiksmus? Kaip?
- Ar yra tokių smurto veiksmų, kurių jūs niekaip negalite suprasti? Ar suprantate, kodėl žmonės kariauja karus arba sprogdina pastatus ar kitus žmones?
- Kaip jūs suprantate teroro grėsmes, su kuriomis susiduria kai kurios šalys?
- Ar yra skirtumas tarp supratimo, iš kur smurtas kilo, ir jo pateisinimo? Ar svarbu suprasti, kas slypi už smurto aktų? Kodėl? Kodėl ne?
- Kaip geriausia atsakyti į smurto aktus? Kokie yra atsako su dar daugiau smurto bei taikaus atsako privalumai ir trūkumai?
- Kurioms žmogaus teisėms grėsė pavojus kiekviename vaidinime?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Jei grupės nariai vieni kitus mažai pažįsta, galite apsispręsti pirmosios reflektyvios užduoties jiems neduoti. Arba galite daryti pirmąją individualios refleksijos dalį, tačiau leiskite dalyviams savo jausmais pasidalinti mažose grupelėse, jeigu jie nori jais dalintis su kitais.

Vaidmenų pratimai gali suteikti dalyviams galimybę išreikšti tikrąsias savo frustracijas, todėl jums gali tekti duoti daugiau laiko juos patyrinėti neskubant.

Leiskite kelias minutes tarp vaidinimų grupelei pasijusti vertinamai, o kitiems – užduoti jai klausimų, tačiau šiame etape diskusijos neturėtų užimti per daug laiko. Geriausia būtų pirmiausia pažiūrėti visus vaidinimus, o tuomet pereiti prie diskusijos juose iškeltais klausimais.

Aptarimo metu gali būti naudinga tiesiogiai iškelti teroristinio smurto klausimą, arba jaunimas jį iškels patys. Pabandykite leisti vykti laisvai diskusijai apie galimus teroristinių aktų motyvus iškart jų nesmerkiant. Gerai būtų atskirti galimas psichologines tokių aktų priežastis nuo jų tikėtinų pasekmių; galbūt jums norėsis atlikti šį pratimą su visa grupe, panaudojant problemų medį (žr. žemiau).

Svarbu pabandyti atrasti balansą tarp siejimosi su smurto aktų vykdytojais kaip su individais ir žmonėmis ir smurto veiksmų laikymo nepriimtinais, ypač kai jų pasekmės verčia kentėti kitus.

Abi šios pozicijos atitinka žmogaus teisių idėją ir abi yra būtinos norint rasti būdų sustabdyti smurto ratą ir abipusį nepasitikėjimą.

Svarbi data

Vasario 12 d.
Raudonų rankų diena

Variacijos

Daugelio žmonių galvose akmens metimas yra susijęs su vaizdais iš okupuotos Palestinos bei žiniasklaidos pranešimais apie jaunus palestiniečius, įskaitant ir mažus vaikus, mėtančius akmenis į Izraelio kareivius. Galite tai panaudoti kaip scenarijų refleksijai apie tai, kaip karas pažeidžia vaikų žmogaus teises.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Paimkite tikrą smurto pavyzdį iš savo bendruomenės ir pabandykite sugalvoti link jo nuvedusių veiksmų naratyvą. Galite tai pavaizduoti kaip laiko juostą, kai vienas įvykis veda prie kito. Paprašykite grupės identifikuoti taškus laiko juostoje, kai smurtui buvo galima užkirsti kelią arba konfliktą buvo galima deeskaluoti.

Terorizmo temą toliau galite nagrinėti per užsiėmimą „Chahalis prieš JK“, psl. 139.

Akmens metimas kartais yra asocijuojamas su mirties bausme užmėtant akmenimis. Santykis tarp religinių bei kultūrinių papročių ir žmogaus teisių visuomet įdomus ir dažnai kontroversiškas. Jei grupei įdomu, kaip laikui bėgant keičiasi papročiai ir įsitikinimai, atsiverskite užsiėmimą „Greitai bus pasenę“, psl. 171.

Arba galite naudoti užsiėmimą „Mano gyvenimas nėra šou“ (psl. 227) apie kibernetinių terorizuotojų vykdomą smurtą.

Idėjos veiksmams

Pasirinkite keletą iš smurto jūsų bendruomenėje pavyzdžių, kuriuos minėjote užsiėmimo pradžioje, ir išsiaiškinkite, kurios organizacijos siekia spręsti šias problemas bei padeda abiem pusėms – tiek aukoms, tiek smurto vykdytojams. Išsiaiškinkite, kaip grupė gali stabdyti įvairius smurto veiksmus.

2008 m. JT apskaičiavo, kad pasaulyje yra daugiau nei 250 tūkst. vaikų karių.

Tarp Raudonų rankų kampaniją remiančių organizacijų yra „Human Rights Watch“, „Amnesty International“, „Youth Red Cross Germany“, „Terre des homes“ ir „Plan International“. www.redhandday.orgredhandday.org.

Sužinokite daugiau apie šiuos smurtauti priverstus vaikus ir prisijunkite prie vienos iš daugybės kampanijų, siekiančių sustabdyti nepilnamečių vertimą būti kariais. Taip pat galite daugiau sužinoti apie buvusių vaikų karių reabilitacija užsiimančių organizacijų darbą. Paieškos langelyje įrašykite „vaikai kariai“, arba pradžiai atsiverskite www.warchild.org, www.hrw.org arba www.redhandday.org.

Daugiau informacijos

Problemų medis – tai naudingas vizualinis įrankis problemoms analizuoti. Jis yra minčių lietaus ir proto žemėlapio kombinacija. Medžio kamienas reprezentuoja problemą. Pradžioje žmonės nustato problemos priežastis, kurias reprezentuoja šaknys, o tada – pasekmes (šakas). Pvz., problemas ir jų pasekmes gali lemti socialiniai, ekonominiai ir politiniai faktoriai arba žmonių nuostatos ir elgesys.

Daugiau informacijos rasite www.thechangeagency.org įrašę frazę „problem tree analysis“ (problemų medžio analizė).

Pastaba

Šis užsiėmimas paremtas idėja, publikuota „Playing with Fire“ (Žaidžiant su ugnimi), aut. Fiona Macbeth ir Nickas Fine'as, „New Society Publishers“, 1995 m.

Dalomoji medžiaga

Klausimai apsvarstymui

Planuodami savo vaidinimą, turėkite omenyje šiuos klausimus:

- Kas yra šis asmuo ir į ką jis meta akmenį?
- Koks yra santykis tarp asmens, kuris meta akmenį, ir objekto ar asmens, į kurį jis metamas?
- Ar tas žmogus vienas, ar kažkas yra su juo?
- Jei šalia yra kitų, kaip jie dalyvauja šiame incidente, jeigu išvis dalyvauja?
- Ką šis asmuo nori pasiekti mesdamas akmenį?
- Kokie įvykiai privedė prie akmens metimo: ar tai impulsyvus gestas, ar suplanuotas?
- Ar būta kokio konkretaus įvykio, nulėmusio sprendimą mesti akmenį?
- Kokie jausmai sukasi šio asmens galvoje, jam ar jai ruošiantis mesti akmenį?
- Kokie jausmai ar frustracijos sukosi jo ar jos galvoje prieš šį aktą?

Pilietiškumas ir dalyvavimas

Demokratija

Kultūra ir sportas

3 lygis

12–30

120 minučių

Ant kopėčių

Kaip piliečiai, mes visi privalome įsitraukti, nes tik piliečiai ką nors gali pakeisti.

José Saramago

Temos	• Pilietiškumas ir dalyvavimas • Demokratija • Kultūra ir sportas
Grupės dydis	12 - 30
Sudėtingumas	3 lygis
Laikas	120 minučių
Apžvalga	Vaidmenų pratimas ir diskusija. Dalyviai reflektuoja apie jaunimo dalyvavimo reikšmę ir būdus, kaip padidinti pačių dalyvavimą vietos bendruomenėje.
Susijusios teisės	• Teisė dalyvauti valdyme ir laisvuose rinkimuose • Teisė dalyvauti kultūriniame gyvenime • Nuomonės ir informacijos laisvė
Tikslai	• Pamąstyti, kaip jaunimas gali dalyvauti, ir pakalbėti apie faktorius, kurie tą dalyvavimą palengvina arba sunkina • Lavinti įgūdžius bendradarbiauti, organizuotis ir imtis veiksmų kartu su kitais • Ugdyti atsakomybės už savo veiksmus jausmą
Priemonės	• Dalomoji medžiaga: „Dalyvavimo kopėčios“ (t. p. žr. sk. „Pilietiškumas ir dalyvavimas“, 5 sk., www.coe.int/compass) • Didelis popieriaus lapas, žymiklis ir žirklės • Maži popieriaus lapeliai, kuriuos reikės klijuoti ant sienos • Siena
Pasiruošimas	• Padarykite dalomosios medžiagos kopijų – kiekvienai grupelei po vieną • Pagaminkite 6 ženklus: „kliūtys“, „kontrolė“, „jokios kontrolės“, „įgalinantys faktoriai“, „kontrolė“, „jokios kontrolės“

Eiga

1 dalis. Kas yra dalyvavimo kopėčios? (45 minutės)

1. Paklauskite dalyvių, kaip jie supranta žodžius „jaunimo dalyvavimas“.
2. Padalinkite „dalyvavimo kopėčių“ diagramą ir paaiškinkite, kad tai – vienas iš modelių, kaip suprasti skirtingus dalyvavimo būdus. Trumpai aptarkite skirtingus lygius.
3. Padalinkite grupę į 8 grupeles. Paskirkite po vieną dalyvavimo lygį kiekvienai grupelei ir paprašykite jų paruošti trumpą (2–3 minučių trukmės) vaidmenų pratimą, kuris iliustruotų jiems priskirtą lygį.
4. Kai grupės bus pasiruošusios, pakvieskite jas vieną po kitos pristatyti savo vaidinimus. Jeigu dalyviai to nori, leiskite jiems po pasirodymų vieni kitiems užduoti klausimų.

2 dalis. Kaip mes dalyvaujame

5. Paprašykite dalyvių 5 minutes dirbti individualiai, bandant savo gyvenime rasti kaip įmanoma daugiau 8 lygių pavyzdžių. Liepkite apmąstyti, ką jie daro visais savo gyvenimo aspektais: namuose, mokykloje, klubuose, darbe, su šeima ir draugais.
6. Tuomet pakvieskite dalyvius pasidalinti savo pavyzdžiais mažose grupelėse po 4–5 žmones. Aptarinėjant pavyzdžius, paprašykite dalyvių sugalvoti kliūčių (dalykų, kurie jiems trukdytų lipti kopėčiomis į viršų) ir įgalinančių faktorių (dalykų, kurie jiems padėtų lipti kopėčiomis į viršų). Kiekvieną dalyką jie turi užrašyti ant atskiro lipnaus lapelio.
7. Grupėms diskutuojant, prilipinkite savo iš anksto pasiruoštas antraštes „kliūtys“ ir „įgalinantys faktoriai“ ant sienos maždaug 2 metrų atstumu. Tuomet sukvieskite grupes ir paprašykite jų prilipinti savo lapelius ant sienos po atitinkamomis antraštėmis.
8. Kartu su dalyviais peržiūrėkite abu sąrašus. Paprašykite paaiškinti neaiškius teiginius ir išspręsti bet kokius nesutarimus tarp dalyvių dėl teiginių pozicionavimo.
9. Dabar ant sienos po pirmosiomis antraštėmis pakabinkite ženklus „kontrolė“ ir „jokios kontrolės“ ir paprašykite dalyvių kiekvieną sąrašą padalinti į du sąrašus pagal tai, ar teiginiai yra apie dalykus, kuriuos jie gali (arba galėtų) kontroliuoti, ar jie susiję su išoriniais faktoriais, kurių kontroliuoti negalima.
10. Galiausiai peržvelkite lapelių pozicijas visuose keturiuose sąrašuose. Tuomet pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

- Ar užsiėmimas padėjo jums aiškiau pamąstyti apie tai, kaip jūs dalyvaujate skirtingose savo gyvenimo srityse? Kas jus labiausiai nustebino?
- Kaip manote, ar apskritai jaunimo dalyvavimas – jūsų mokykloje, klube, bendruomenėje – yra aukšto ar žemo lygio? Kokios priežastys tai lemia?
- Ar apskritai yra svarbu, ar jaunimas aktyviai dalyvauja, ar ne? Kodėl?
- Ar prastą dalyvavimą jie aiškina daugiausia vidiniais (psichologiniais) faktoriais, ar išoriniais?
- Kaip žmonės jaučiasi, kai jie tikrai dalyvauja, kitaip tariant, kai jų dalyvavimas nėra tik formalus?
- Ar grupės nariai norėtų dalyvauti aukštesnėje „pakopoje“ nei dabar? Jei taip, kokiose srityse? Kokios tai palaikančios priežastys ir kokios – tam prieštaraujančios?
- Ar grupės nariai norėtų dalyvauti žemesnėje „pakopoje“ nei dabar? Jei taip, kokiose srityse? Kokios tai palaikančios priežastys ir kokios – tam prieštaraujančios?
- Kiek dalyvių mano, kad jie galėtų dalyvauti daugiau, nei dalyvauja dabar, ir kiek jų mano, kad taip ir padarys? Jei taip – kaip ir kada?
- Kaip teisė dalyvauti sprendimų priėmimo procese garantuojama žmogaus teisių dokumentuose?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

I2-oje dalyje paraginkite dalyvius sugalvoti kaip įmanoma daugiau skirtingų dalyvavimo būdų. Idėjų pasisemti galite sk. „Pilietiškumas ir dalyvavimas“, kurį rasite www.coe.int/compass.

Pristatydami dalyvavimo kopėčias paaiškinkite, kad šiuo modeliu nesakoma, jog būti „aukščiausiame“ lygyje visuomet yra geriausias dalykas. Skirtingose situacijose ir

Svarbi data

Rugsėjo 28 d.
Teisės žinoti diena

priklausomai nuo turimų ekspertinių žinių, laiko ar susidomėjimo lygio, tinkamiausias būdas dalyvauti gali būti, pvz., kaip konsultantas ar atstovas. Nėra nieko „blogo“, kai tam tikrose situacijose su tavimi viso labo konsultuojamasi ar išvis esi tik informuojamas. Tačiau trys žemiausios pakopos – manipuliacija, dekoracija ir popierizmas – yra nepriimtinos ir negali būti laikomos dalyvavimu, nes įsitraukimas yra minimalus arba jo nėra visai. Šitai pabrėžkite ir įsitikinkite, kad niekas tuo neabejoja.

Grupei bandant sugalvoti įgalinančių faktorių ir kliūčių, padėkite jiems kiek galima daugiau teiginių prilipinti kategorijoje „kontrolė“. Galite pateikti keletą pavyzdžių arba priminti, kad kliūtys gali būti tiek psichologinės, tiek fizinės ar struktūrinės.

Diskusijų metu paraginkite dalyvius rasti būdų, kaip apeiti tai, kas atrodo kaip kliūtis, pvz., jeigu jie sakys, kad „mums neleidžia valdžia (mokytojai, taryba klube ar koledže…)“, paklauskite, ar jie bent pamėgino pasidomėti!

Jeigu jie sakys: „Nemanom, kad galim tai padaryti“, paklauskite, kaip jie galėtų įrodyti galintys tai padaryti!

Jeigu jie sakys: „Tai tik supykdys mano tėvus / mokytojus / vietos valdžią“, pasiūlykite kitaip suformuluoti klausimą, kad tas asmuo galbūt reaguotų kitaip.

Šį užsiėmimą galite panaudoti kaip galimybę pakalbėti apskritai apie grupės narių dalyvavimą mokyklos ar klubo veiklose. Galite panagrinėti būdus, kaip jūs ar jie patys galėtų padėti daugiau dalyvauti ir imtis iniciatyvų.

Diskusija apie tai, ar kai kurie grupės nariai sudaro kliūčių kitiems ir taip užkerta kelią jų dalyvavimui, gali būti būdas tvarkytis su bendraamžių spaudimu ir patyčiomis.

Variacijos

Vaidmenų pratimus pradžioje galite panaudoti kliūčių ir įgalinančių faktorių nagrinėjimui, užuot raginę jaunus žmones mąstyti apie atvejus iš savo gyvenimo. Po kiekvieno pasirodymo pasinaudokite forumo teatro technika (žr. 1 sk., psl. 65) ir paprašykite dalyvių veiksmą pratęsti kitaip. Tai jiems leis panagrinėti būdus, kaip dorotis su kliūtimis situacijose, pasitaikančiose jų gyvenime, kad jos netrukdytų jiems aktyviau dalyvauti.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Kartu su grupe sukurkite veiksmų planą, kaip ugdyti žmonių atsakomybę už tai, ką jie daro ir ko mokosi.

Užsiėmimas „Atsargiai, mes stebime“ (psl. 123) propaguoja asmeninį veiksmą ir atsakomybę bei parodo dalyvavimo kampanijose būdus.

Idėjos veiksmams

Pasiūlykite grupei sudaryti sąrašą dalykų, kuriuos jie norėtų savo vietos bendruomenėje pakeisti. Tada paprašykite iš to sąrašo identifikuoti vieną ar du dalykus, kuriuos jie mano galį paveikti, ir panagrinėti, kaip jų balsas galėtų būti girdimas arba kaip jie galėtų daryti įtaką pokyčiams kokiu nors kitokiu būdu. O tuomet paraginkite tas idėjas įgyvendinti!

Daugiau informacijos

Jaunimo dalyvavimas – tai aktyvus jaunų žmonių įsitraukimas savo bendruomenėse; tam reikalingas aktyvus dalyvavimas planuojant ir sprendžiant bet kokią veiklą, į kurią istoriškai jaunimas nebuvo įsitraukęs, tai gali būti, pvz., su sportu, mokykla, klubais, asociacijomis ir vietos bendruomene susijusios veiklos. Tai reiškia, kad jauni žmonės yra

įsitraukę vystant kokį nors veiksmą, kuris atitinka tikrus poreikius, ir kad jis taip pat turi poveikį ar pasekmę kitiems, t. y. ne tik patiems jauniems dalyviams.

Europos Taryba yra išleidusi vadovą atnaujintai Europos chartijai dėl jaunų žmonių dalyvavimo vietos ir regioniniame gyvenime, pavadintą „Have your say“ (Pasisakyk). Tai – nuostabus leidinys apie jaunimo dalyvavimą, jame yra ir atskiras skyrius apie veiklas.

www.coe.int/youth/haveyoursay

Europoje egzistuoja konsoliduota jaunimo dalyvavimo ir atstovavimo tradicija. Pavyzdžiui, Europos Tarybos įsipareigojimas skatinti didesnį jaunimo dalyvavimą gali būti atskleidžiamas per bendrą valdymą jaunimo sektoriuje. Patariamoji taryba jaunimo klausimais draugėn suburia 30 atstovų iš tarptautinių jaunimo nevyriausybinių organizacijų ir nacionalinių jaunimo tarybų, kurios kartu su vyriausybiniais jaunimo atstovais Europos jaunimo iniciatyviniame komitete sprendžia dėl prioritetų bei programų ir teikia rekomendacijas ateities politikai ir programoms. Patariamoji taryba taip pat formuluoja nuomones ir pasiūlymus bet kokiu jaunimą liečiančiu klausimu Europos Taryboje.

Patariamoji taryba jaunimo klausimais

Europos jaunimo forumas yra nepriklausoma, demokratinė jaunimo vadovaujama platforma, reprezentuojanti apie 100 nacionalinių jaunimo tarybų ir tarptautinių jaunimo organizacijų. EJF siekia įgalinti jaunus žmones aktyviai dalyvauti visuomenėje gerinant savo pačių gyvenimus, atstovaujant jų bei jų organizacijų poreikiams ir interesams prieš Europos institucijas, Europos Tarybą ir Jungtines Tautas. EJF tiki, kad būtina sukurti „dalyvavimo kultūrą“. Tai reiškia, kad jaunimo politika turi žengti koja kojon su augančiu jaunimo dalyvavimu sprendimų priėmimo procesuose dėl klausimų, kurie jiems rūpi ir juos veikia.

Europos jaunimo forumas: www.youthforum.org

1992 m. Rogeris Hartas sukūrė modelį
„Vaikų dalyvavimas nuo simbolinio iki pilietiškumo“
(UNICEF tyrimų centras „Innocenti“, Florencija):

Dalyvavimas:

8 pakopa: Jungtinis sprendimų priėmimas
7 pakopa: Jaunų žmonių iniciatyva ir vadovavimas
6 pakopa: Suaugusiųjų iniciatyva, jungtinis sprendimų priėmimas
5 pakopa: Jauni žmonės informuojami, su jais konsultuojamasi
4 pakopa: Jauni žmonės informuojami ir paskiriami

Nedalyvavimas:

3 pakopa: Jaunais žmonėmis pasinaudojama
2 pakopa: Jauni žmonės kaip dekoracija
1 pakopa: Jaunais žmonėmis manipuliuojama

Ar galiu užeiti?

„Pabėgėli, varyk namo!“ – Varytų, jei galėtų.

Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	6–20
Trukmė	60 minučių
Temos	• Migracija • Diskriminacija ir netolerancija • Taika ir smurtas
Apžvalga	Vaidmenų pratimas apie grupę pabėgėlių, bandančių pabėgti į kitą šalį. Temos: • Pabėgėlių padėtis • Socialiniai ir ekonominiai argumentai prieglobsčio suteikimui ir nesuteikimui
Susijusios teisės	• Teisė prašyti prieglobsčio kitose šalyse • Teisė nebūti išsiųstam iš šalies (teisė nebūti grąžintam į šalį, kur grėstų persekiojimas arba mirtis) • Laisvė nuo diskriminacijos
Tikslai	• Plėsti žinias ir suvokimą apie pabėgėlius ir jų teises • Praktikuoti įgūdį pateikti argumentus ir juos vertinti • Skatinti solidarumą su žmonėmis, kurie yra netikėtai priversti palikti savo namus
Priemonės	• Vaidmenų kortelės • Lenta arba dideli popieriaus lapai • Kreida ir / arba baldai „pasienio postui“ • Rašikliai ir popierius stebėtojų užrašams
Pasiruošimas	• Padarykite vaidmenų kortelių kopijų. Kiekvienas pasienietis, pabėgėlis ir stebėtojas turi turėti po kortelę. • Paruoškite sceną vaidmenų pratimui. Pavyzdžiui, galite ant grindų nubrėžti liniją, kuri bus „pasienis“, arba sustatyti baldus taip, kad jie sudarytų fizinę sieną su tarpu, kuriame bus įsikūręs „patikros postas“. Jums reikės stalo, kuris taps „pasieniečių biuru“. • Paieškokite informacijos pabėgėlių klausimais, pasidomėkite dabartine pabėgėlių situacija pasaulyje.

Eiga

1. Paaiškinkite, kad tai yra vaidmenų pratimas apie grupę pabėgėlių, bėgančių iš savo tėvynės ir norinčių patekti į svečią šalį, kurioje jiems bus saugiau.
2. Pradėkite minčių lietumi – taip pamatysite, ką žmonės žino apie pabėgėlius. Jų minimus punktus sužymėkite dideliame popieriaus lape – teiginių prireiks vėliau vyksiančiai diskusijai.
3. Parodykite dalyviams „sceną“ ir paaiškinkite scenarijų. Pasakykite, kad jie yra X ir Y pasienyje. Ką tik atvyko daug pabėgėlių. Jie nori kirsti sieną ir patekti į Y. Jie alkani,

pavargę, sušalę ir keliavę ilgą kelią iš savo tėvynių P, Q ir R. Kai kurie turi truputį pinigų ir tik keli – tapatybės dokumentus ar pasus. Y šalies pasieniečių nuomonės šioje situacijoje skiriasi. Pabėgėliai yra beviltiškoje situacijoje ir naudoja skirtingus argumentus, norėdami įtikinti pasieniečius juos įleisti.

4. Padalinkite dalyvius į tris grupes: viena bus pabėgėliai, kita – Y šalies pasieniečiai, o trečia – stebėtojai.
5. Pasiūlykite „pabėgėliams“ ir „pasieniečiams“ susitarti, kokį vaidmenį kiekvienas vaidins ir kokie bus jų argumentai. Patarkite stebėtojams dėl grįžtamojo ryšio. Išdalinkite vaidmenų korteles ir duokite 15 minučių pasiruošimui.
6. Pradėkite vaidmenų pratimą. Patys spręskite, kada baigti, tačiau 10 minučių turėtų užtekti.
7. Duokite stebėtojams 5 minučių pasiruošti savo komentarus; tuomet pradėkite aptarimą ir apibendrinimą.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite paprašydami stebėtojų bendrai pakomentuoti visą vaidmenų pratimą. Tada pakomentuoti paprašykite dalyvių: kaip jie jautėsi būdami pabėgėliais arba pasieniečiais? Tuomet pereikite prie bendros diskusijos ir ko dalyviai išmoko.

- Ar su pabėgėliais elgtasi sąžiningai?
- Pabėgėliai turi teisę į apsaugą – tai numato 14-as Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos straipsnis ir 1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso. Ar pabėgėliams ta teisė į apsaugą buvo suteikta? Kodėl? Kodėl ne?
- Ar šalys privalo turėti teisę atstumti pabėgėlius? Kokiais atvejais? Dėl kokių priežasčių?
- Ar atstumtumėte žmones, jei būtumėte pasienietis? O kas, jei žinotumėte, kad tiems žmonėms savoje šalyje gresia mirtis?
- Kaip pabėgėliai pasitinkami jūsų šalies pasienyje? Ar pažeidžiamos jų žmogaus teisės? Kurios? Kas gali ir turėtų būti daroma, kad žmonės netaptų pabėgėliais?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Pabėgėlių situacija Europoje gerokai skiriasi, tad jums reikėtų pasvarstyti, kaip pritaikyti šio užsiėmimo scenarijų savo tikslams. Padėtų, jei sugalvotumėte istoriją apie fiktyvias šalis X ir Y, kuriose vyksta veiksmas; šalį Z, esančią už šalies Y; ir šalis P, Q ir R, iš kurių pabėgėliai traukiasi.

Sužinokite pabėgėlio ir prieglobsčio prašytojo apibrėžimus (žr. papildomą skyrių apie migraciją). Taip pat užsirašykite pagrindines šalis, iš kurių pabėgėliai atvyksta, ir pabėgėlių skaičių kaimyninėse šalyse. Sužinokite, kiek pabėgėlių yra jūsų šalyje ir kitose Europos šalyse. Visą informaciją rasite tinklalapyje unhcr.org.

Naudodami minčių lietų nustatykite, ką žmonės jau žino apie tai, kodėl pabėgėlių yra, dėl kokių priežasčių žmonės palieka savo tėvynę, iš kur jie atvyksta ir kur keliauja. Tai padės jums nuspręsti, kaip pakreipti aptarimą ir apibendrinimą ir kokios papildomos informacijos jums gali prireikti tame etape.

Pagalvokite, ką darysite, jei kuris nors jūsų grupės narys yra pabėgėlis. Jei tas asmuo sutiktų, galėtumėte jo patirtis panaudoti kaip informacijos šaltinį.

Svarbi data

Birželio 20 d.
Pasaulinė pabėgėlių diena

Tos trys grupės neturi būti vienodo dydžio. Pvz., galite turėti tris ar keturis stebėtojus, o likę grupės nariai bus aktyvūs vaidmenų atlikėjai. Realybėje labiausiai tikėtina, kad pabėgėlių bus žymiai daugiau nei pasieniečių – tai galbūt jums norėsis atliepti vaidmenų pratime. Geras patarimas: stebėtojams suteikti „žurnalistų“ vaidmenį, o aptarimo metu jų pateikti komentarai bus „reportažas“.

Pasvarstykite, ką norite šiuo užsiėmimu pasiekti ir kaip paruošti situaciją. Ar jūsų pabėgėliai – tai masė išvargusių, peralkusių, beviltiškų žmonių? Jei taip, galite šį užsiėmimą vykdyti lauke – miške ar prie ežero, kur jūsų pabėgėliai galėtų atplaukti perpildyta, kiaura valtimi. Jei esate viduje ir norite sudaryti tamsios, šaltos nakties atmosferą – išjunkite šviesas ir atidarykite visus langus. O gal pabėgėliai atvyksta į oficialų sienos kirtimo punktą mažomis grupelėmis? Tokiu atveju pastatykite „biurą“, kur pareigūnai gali (greitai) patikrinti pabėgėlių pasus ir paklausti, iš kur jie atkeliavo.

Peržiūrėkite vaidmenų korteles ir, jei reikia, jas pritaikykite sau.

Turėkite omenyje, kad vaidmenų pratimas gali greitai virsti labai chaotišku. Tokiu atveju sustabdykite veiksmą (kaip tai daroma forumo teatre) ir paprašykite žurnalistų paimti iš pabėgėlių ir pasieniečių interviu. Tai padės visiems nurimti ir atidžiau klausytis.

Variacijos

Po aptarimo sužaiskite vaidmenų pratimą dar kartą, tačiau tegu dalyviai apsikeičia vaidmenimis. Stebėtojai dabar turės papildomą užduotį – pastebėti skirtumus tarp pirmo ir antro vaidinimo, ypač skirtumus, dėl kurių pabėgėlių teisių apsauga padidėjo.

Galite suburti ir ketvirtąją grupę – t. y. norinčius kažkuo padėti piliečius, kurie realiai gali mažai padaryti, nes juos riboja tiek policija, tiek biurokratija.

Vėliau, praėjus kažkiek laiko, surenkite papildomą vaidmenų pratimą, kuriame dalyvautų UNHCR arba Raudonojo Kryžiaus atsiųsta komanda, turinti padėti pabėgėliams iš šalies X.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Sužinokite daugiau apie pabėgėlius savo šalyje, ypač apie jų kasdienio gyvenimo realybę. Dalyviai galėtų susisiekti su vietine pabėgėlių asociacija ir parengti interviu su jos darbuotojais, savanoriais ir pačiais pabėgėliais.

Atsidarykite tinklalapį www.newtimes.dk, kuriame rasite Danijoje gyvenančių prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių parašytas istorijas (anglų kalba). Pasirinkite vieną jų ir aptarkite savo atsaką. Britanijos Raudonasis Kryžius turi informacijos ir veiklų apie pabėgėlius, kurios rengiamos pagal jų projektą „Positive Images“: www.redcross.org.uk. Savo žinias apie pabėgėlius grupė gali pasitikrinti www.proprofs.com

Mokyklos klasė galbūt norės tęsti šią temą – tai padaryti ji gali ieškodama informacijos apie UNHCR vaidmenį (http://www.unhcr.ch) ir tuomet parašydama „oficialią ataskaitą“, kurioje būtų šie punktai:

- Argumentai, įtikinę pasieniečius pabėgėlius įleisti
- Netinkamas pasieniečių elgesys
- Rekomendacijos, ką šalis Y turėtų daryti, kad apsaugotų pabėgėlių teises.

Aptarkite šiandieninę situaciją Europoje. Koks yra politikų atsakas? Kuo skiriasi įvairių šalių požiūriai į pabėgėlius ir kodėl jie skiriasi? Pavyzdžiui, galite palyginti savo

įsipareigojimus pabėgėliams gerbiančių šalių ir savo sienas jiems uždarančių valstybių politiką. Paprašykite grupės susiskirstyti į kelias grupeles, kurių kiekviena reprezentuotų vis kitą šalį, ir sukurti europinį planą krizei išspręsti.

Taip pat galite paklausti, koks yra paprastų žmonių jūsų šalyje bei kitose Europos šalyse požiūris ir ką jie daro? Be abejonės, čia būtinai reikia užduoti ir kitą klausimą – kaip mes tai žinome ir ar galime kalbėti taip apibendrintai? Čia gali būti naudinga paieškoti šališkumo žiniasklaidos reportažuose.

Padiskutuokite, ar Ženevos Konvencija atitinka dabarties poreikius, ar ją reikia atnaujinti. Pvz., daugelyje šalių tam, kad gautų pabėgėlio statusą, prieglobsčio prašytojas privalo įrodyti, jog yra persekiojamas asmeniškai; neužtenka būti persekiojamos grupės nariu ar būti iš karo zonos. Be to, Konvencija neapima klimato pabėgėlių.

Galbūt jums norėsis surengti užsiėmimą „3 dalykai“ – jis padės žmonėms suprasti, ką reiškia staiga būti priverstam palikti namus, neturint laiko net susirinkti daiktus. Jeigu norite išmėginti užsiėmimą, kuris parodo, kas įvyksta po to, kai pabėgėliai kerta sieną ir paprašo prieglobsčio, galite vesti užsiėmimą „Kalbos barjeras“ (psl. 185). Taip pat galite sukurti koliažą arba plakatų, iliustruojančių sunkumus, su kuriais susiduria pabėgėliai: žr. „Žaidžiant su paveikslėliais“, psl. 375.

Idėjos veiksmams

Susisiekite su vietine ar nacionaline organizacija, dirbančia su jūsų šalyje gyvenančiais pabėgėliais, ir pažiūrėkite, kaip galite jiems padėti. Pvz., dauguma jų yra vieniši, jiems sunku integruotis; jie bus dėkingi už naujas draugystes ar pagalbą mokantis vietinės kalbos.

Ypač pažeidžiami yra vaikai, prieglobsčio prašantys vieni, be lydinčio šeimos nario. Grupė gali išsiaiškinti, kas jų šalyje nutinka šiems nepilnamečiams, bei kaip jiems padėti: tapti draugu, padėti mokytis kalbos, žaisti futbolą, kartu leisti laisvalaikį.

Pabėgėlių ir migrantų apibrėžimus bei statistiką apie juos galite rasti 5-ojo skyriaus migracijos poskyryje: www.coe.int/compass

Į savo mokyklą ar klubą pasikvieskite su pabėgėliais dirbančią NVO arba net ir patį pabėgėlį, kad daugiau sužinotumėte, kaip pabėgėliai patenka į jūsų šalį, apie prieglobsčio suteikimo procesą ir dabartinį jų gyvenimą.

Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro (JTVPK / UNHCR) tinklalapyje yra daug informacijos, skrajučių ir vaizdo įrašų, kuriuos naudodami galite savo organizacijoje ar mokykloje surengti renginį apie pabėgėlius: http://www.unhcr.org.

Daugiau informacijos

Pabėgėliai yra žmonės, turintys judėti, jeigu nori išgelbėti savo gyvybę arba išsaugoti savo laisvę. Jie neturi jokios apsaugos iš savo valstybės – išties, dažnai juos grasina persekioti būtent jų valdžia. Jeigu kitos šalys jų neįsileidžia ir jiems nepadeda, jos galimai juos pasmerkia mirčiai – arba nepakeliamam gyvenimui šešėliuose, be pagalbos ir be teisių.

Kitos naudingos svetainės:
http://councilforeuropeanstudies.org/; http://www.refugeesinternational.org/

Dalomoji medžiaga

Pabėgėlių vaidmens kortelė

Pabėgėlių argumentai ir variantai

Jūs atliksite vaidmenų pratimą, kuriame būsite grupė pabėgėlių; pasiruošdami kiekvienas nuspręskite dėl savo tapatybės: amžiaus, lyties, šeiminių santykių, profesijos, turtinės situacijos, religijos ir daiktų, kuriuos su savimi nešatės. Be to, nuspręskite, ar esate iš šalies P, Q ar R ir ar bėgate nuo karo, persekiojimo, žmonių teisių negerbimo ar ko kito. Pasiruoškite savo argumentus ir taktiką. Jums spręsti, ar savo argumentus teiksite kaip grupė, ar kiekvienas individualiai. Galite pasinaudoti šiais argumentais arba kitais, kokius tik sugalvojate:

- Prašyti prieglobsčio yra mūsų teisė pagal įstatymą.
- Mūsų vaikai alksta, jūsų moralinė pareiga yra mums padėti.
- Jei grįšiu, mane nužudys.
- Neturiu pinigų. Su savim turiu tik du papuošalus, kurie man labai brangūs.
- Neturiu daugiau, kur eiti.
- Savo mieste buvau gydytojas / slaugytojas / inžinierius.
- Tenoriu kažkur prisiglausti, kol man bus saugu grįžti namo.
- Į jūsų šalį buvo įleisti kiti pabėgėliai. Tai kodėl ne mes?
- Kur mes esame? Kontrabandininkai žadėjo, kad mus atveš į šalį Z.
- Pabandysiu pareigūnus papirkti, kad mus įleistų.
- Mano mama ir brolis jau yra šalyje Y; aš keliauju į Z, nenoriu užstrigti Y.

Ką dar jums reikėtų apgalvoti:

- Ar kas nors iš jūsų turi dokumentus? Ar jie tikri, ar padirbti?
- Ar išsiskirsite, jei pasieniečiai to paprašys?
- Ką darysite, jei jie bandys jus išsiųsti atgal?
- Kokie variantai jums belieka? Pvz., ar yra kokia pabėgėlių stovykla, kurioje galėtumėte apsistoti? Ar kaip nors galite gauti asmens dokumentą? Ar galite susirasti ir sumokėti žmones gabenantiems kontrabandininkams? Ar yra koks kitas kelias, kad patektumėte į šalį Y?

Stebėtojų vaidmens kortelė

Jūsų darbas – stebėti vaidmenų pratimą. Jo pabaigoje būsite paprašyti pakomentuoti. Pasirinkite, kas iš jūsų tai darys.

Stebėdami turėtume galvoti – be kitų dalykų – ir apie:

- Skirtingus tiek pabėgėlių, tiek pasieniečių vaidmenis.
- Moralinius ir teisinius jų naudojamus argumentus ir kaip jie juos pateikia.
- Ar nevyksta kokie nors žmogaus teisių pažeidimai.

Turite patys nuspręsti, kaip viską žymėsitės. Pvz., galbūt pasidalinsite į dvi mažesnes grupes, kad viena stebėtų pasieniečius, o kita – pabėgėlius.

Pasienio pareigūnų vaidmens kortelė

Pasienio pareigūnų argumentai ir variantai

Pasiruoškite savo argumentus bei taktiką. Jums spręsti, ar savo argumentus teiksite kaip grupė, ar kiekvienas individualiai. Galite pasinaudoti šiais argumentais arba kitais, kokius tik sugalvojate:

- Jie yra beviltiškoje situacijoje: negalime jų išsiųsti atgal.
- Jei juos išsiųsime atgal, būsime morališkai atsakingi už jų areštą, kankinimą ar nužudymą.
- Esame teisiškai įpareigoti pabėgėlius priimti.
- Jie neturi pinigų ir jiems reikės valstybės paramos. Mūsų valstybė negali sau to leisti.
- Ar jie turi kokius nors kelionės ar kitus tapatybės dokumentus? Ar jie tikri, ar padirbti?
- Ar jie atrodo kaip tikri pabėgėliai? Gal jie tik ieško geresnio gyvenimo?
- Mūsų šalis su kai kuriomis jų šalimis partneriauja verslo ir karinėje srityse. Negalime leisti, kad mus pamatytų kaip jų gynėjus.
- Galbūt jie turi mums reikalingų įgūdžių?
- Mūsų šalyje pabėgėlių jau pakanka. Turime pasirūpinti savo pačių žmonėmis. Jie turėtų keliauti į turtingesnes šalis.
- Galim reikalauti, kad jie sumokėtų mums kyšį, kad juos įleistume.
- Jei įleisim šituos, tai ir kiti reikalaus būti įleisti.
- Jie nemoka mūsų kalbos, jų kita religija ir jie valgo kitokį maistą – jie nesiintegruos.
- Tarp jų gali slapstytis teroristai arba karo nusikaltėliai.
- Mums leidžiama priimti tik tuos, kurie sakosi bėgantys nuo karo šalyje P.
- Ar jie nori prašyti prieglobsčio šalyje Y?
- Ar jie turi pinigų ar vertingų daiktų, kad galėtų save išlaikyti tol, kol svarstomas jų prieglobsčio prašymas?

Prieš vaidmenų pratimą pamąstykite apie:

- Ar visus pabėgėlius praleisite per sieną?
- Ar praleisite tik kai kuriuos? Kuriuos ir dėl kokių priežasčių?
- Ar išskirstysit juos pagal amžių, profesiją, turtinę padėtį?..
- O gal imsitės ko nors kito? Ko?

Pastaba

Šis užsiėmimas pritaikytas pagal organizacijos „Amnesty International" leidinį „First Steps: A Manual for starting human rights education" (Pirmieji žingsniai: žmogaus teisių švietimo vadovas), Londonas, 1997 m.

Naujausią užsiėmimo versiją rasite „On the Borders of Europe Workshop" (Dirbtuvės Europos pasienyje), www.amnesty.org

Citata „„Pabėgėli, varyk namo!" – Varytų, jei galėtų" buvo vienos UNHCR kampanijos šūkis.

Taika ir smurtas

Vaikai

Sveikata

3 lygis

9–24 (3 pogrupiai)

90 minučių

Ar turime alternatyvų?

O, kad būčiau turėjęs su kuo apie tai pasikalbėti.

Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	9–24 (3 pogrupiai)
Trukmė	90 minučių
Temos	• Taika ir smurtas • Vaikai • Sveikata
Apžvalga	Vaidmenų pratimas apie: • Tarpusavio smurtą • Patyčias
Susijusios teisės	• Laisvė nuo žeminančio elgesio • Teisė į orumą • Teisė būti apsaugotam nuo visų formų fizinio ir psichologinio smurto
Tikslai	• Įgyti žinių ir supratimą apie patyčių priežastis ir pasekmes • Lavinti įgūdžius stoti į akistatą su šia problema • Ugdyti empatiją patyčių aukoms
Priemonės	• Vaidmenų pratimo scenų kopijos (kiekvienai grupei po sceną) • Viena kopija „Tikrų istorijų“ • Erdvė vaidmenų pratimui

Eiga

1. Pristatykite užsiėmimą. Paaiškinkite, kad dalyviai dirbs mažose grupelėse ir ruoš vaidmenų pratimus patyčių tema.
2. Surenkite trumpą minčių lietų tema „Kas yra patyčios ir priekabiavimas?“, kad įsitikintumėte, jog visi sutinka, kas yra patyčios, kokių formų jos gali būti ir kad jos gali vykti bet kurioje mokykloje, koledže, klube, organizacijoje ar darbo vietoje.
3. Padalinkite dalyvius į tris grupes ir kiekvienai jų paskirkite po vieną sceną. Duokite grupėms 15 minučių parepetuoti ir paruošti savo vaidmenų pratimus.
4. Kai jie bus pasiruošę, paeiliui pakvieskite grupeles pristatyti savo sceną.
5. Nekomentuokite tol, kol visos grupės pristatys savo scenas ir sueis į plenarinę sesiją diskusijai.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite aptardami vaidmenų pratimus.

- Iš kur grupės gavo medžiagos savo scenoms suvaidinti? Iš pasakojimų, filmų apie patyčias ar iš asmeninės patirties?
- Ar suvaidintos scenos buvo realistiškos?
- Kurie 1-oje scenoje pasakyti dalykai buvo konstruktyvūs ir padėjo situacijai, o kurie ją pablogino?

- Remiantis 2-ąja scena, ar lengva nuoširdžiai kalbėtis su draugu, kuris tyčiojasi iš kitų ir prie jų priekabiauja? Apskritai paėmus, kokie būdai turėtų teigiamą poveikį, o kokie – neigiamą?
- Remiantis 3-iąja scena, ar lengva nuoširdžiai kalbėtis su draugu, iš kurio tyčiojamasi? Kaip geriausia rasti aukai priimtinus sprendimus?

Dabar paprašykite trijų dalyvių savanoriškai garsiai perskaityti tris „tikras istorijas“. Paprašykite visų bendrai jas pakomentuoti, o tuomet pakalbėkite apie patyčių priežastis, kaip su jomis galima kovoti ir su kokiomis žmogaus teisėmis tai siejasi.

- Kaip manote, koks jausmas, kai iš tavęs tyčiojasi?
- Ar tas, iš kurio tyčiojamasi, yra pats dėl to kaltas?
- Kodėl priekabiautojai tyčiojasi? Pavyzdžiui, ar priekabiaudami prie kitų jie bando kažką įrodyti?
- Ar patyčios yra smurto forma?
- Ar patyčios susijusios su galia?
- Ar patyčios – neišvengiamos?
- Jei kas nors iš jūsų draugų patiria patyčias, ar turėtumėte apie tai papasakoti kokiam nors suaugusiajam, net jei jūsų draugas jums apie tai pasisakė pasitikėdamas, kad niekam neišplepėsite?
- Kokios yra dažniausiai pasitaikančios išankstinės nuostatos apie žmones, iš kurių tyčiojamasi?
- Kas turėtų kontroliuoti patyčių problemą?
- Ką būtumėt darę jūs, jei būtų tyčiojamasi iš jūsų?
- Ką reikėtų daryti su priekabiautojais? Kaip jie gali išmokti nustoti tyčiotis? Ar juos reikia bausti?
- Kurioms žmogaus teisėms kilo grėsmė pateiktuose atvejuose?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Patyčios gali būti tiesioginės arba netiesioginės. Tiesioginės patyčios – tai toks elgesys kaip pravardžiavimas, erzinimas, stumdymas, mušimas ar puolimas, kuprinės ar kitų asmeninių daiktų paėmimas ir mėtymas, vertimas atiduoti pinigus ar kitus daiktus, grasinimas arba puolimas dėl žmogaus religijos, spalvos, negalios ar įpročių. Netiesioginės patyčios – tai toks elgesys kaip gandų skleidimas siekiant savo auką socialiai izoliuoti. Taip elgtis paprastai pradeda vienas ar keli asmenys, numatę konkrečią auką ar aukas. Abiem atvejais esminis komponentas yra fizinis ar psichologinis bauginimas, pasitaikantis sistemiškai per tam tikrą laiką ir sukuriantis tęstinį priekabiavimo ir netinkamo elgesio šabloną.

Jeigu dirbate su įtraukimo grupe arba klube, koledže ar darbo vietoje, galbūt norėsite pritaikyti scenas konkrečioms savo aplinkybėms. Turėkite omenyje, kad jūsų grupėje gali būti patyčias patyrusių žmonių. Atitinkamai formuokite grupes ir dalinkitės scenas.

Variacijos

Užuot atlikusios vaidmenų pratimą, visos trys grupės gali analizuoti kiekvieną sceną ir paaiškinti, kaip jos išspręstų tą problemą.

Galite susikoncentruoti į vieną iš scenų ir duoti kiekvienai grupei tą patį scenarijų.

Svarbi data

Birželio 4 d.
Tarptautinė nekaltų vaikų – smurto aukų diena

Taip kiekviena grupė pristatys savą šios istorijos versiją su skirtingais sprendimais ir alternatyvomis. Privalumas šiuo atveju tai, kad galite gauti geresnių įžvalgų ir daugiau galimų problemos sprendimų.

Jei laiko liko nedaug arba neturite erdvės vaidmenų pratimui, tikras istorijas galite naudoti diskusijoms mažose grupelėse. Paprašykite žmonių pareflektuoti apie tas situacijas ir pasiūlyti konkrečių sprendimų ir alternatyvų bei pasvarstyti, ką jie darytų to žmogaus, iš kurio tyčiojamasi, vietoje.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Sužinokite, ar jūsų apylinkėse yra kokių nors programų, pagal kurias moderuoti konfliktus rengiami bendraamžių edukatoriai (jauni savanoriai). Paprašykite jų atstovą ateiti pakalbėti su jūsų grupe ir apsvarstykite galimybę sukurti bendraamžių mediatorių sistemą savo mokykloje, koledže ar klube.

Jei jus domina gerų bendraamžių švietimo praktikų pavyzdžiai, tuomet atsiverskite „The peacemaker project in Offenbach, Germany, an example for peer mediation in schools“ (Taikos palaikymo projektas Ofenbache, Vokietijoje – bendraamžių mediavimo pavyzdys mokyklose), kurį rasite „DOmino“ 5.1 skyriuje.

Jei norite panagrinėti priekabiavimą skaitmeninėje erdvėje, tuomet atsiverskite užsiėmimą „Mano gyvenimas nėra šou“, psl. 227. Arba galbūt grupė panorės sukurti antipatyčių politiką savo mokyklai ar organizacijai. Užsiėmime „Atsakas rasizmui “, psl. 117, aprašytas metodas, kaip sukurti antirasistinę politiką, taip pat tinka antipatyčių politikos kūrimui.

„DOmino“ 4-ojo skyriaus „Istorijose, kurias pasakoja jaunimas“, galite paskaityti Gaboro pasakojimą, kaip iš jo buvo tyčiojamasi mokykloje, nes jis žydas. Galite jį panaudoti diskusijoje apie antisemitizmą arba užduoti klausimą: „Ką tokioje situacijoje darytumei tu?“

Idėjos veiksmams

Raskite grupę ar asociaciją, dirbančią su patyčių problema jūsų šalyje, ir pasisiūlykite padėti.

Jei jūsų grupė ypač kūrybinga, pasiūlykite patiems sukurti scenas ir jas suvaidinti kitiems.

Grupės nariai taip pat gali suorganizuoti ir vesti debatus patyčių tema savo mokykloje ar bendruomenėje.

Kartu su kitais draugais savo mokykloje ar bendruomenėje suburkite grupę, padedančią jauniems patyčias patiriantiems žmonėms.

Daugiau informacijos

Kartais priekabiautojai nesupranta, kaip blogai jie verčia kitą žmogų jaustis. Galbūt jiems atrodo, kad jie tik truputį erzina arba nekaltai juokauja, kad visiems „būtų linksma“! Galbūt viskas iš tiesų taip ir prasidėjo, tačiau po keleto dienų ar savaičių žmogų, iš kurio juokiamasi, tai pradeda neigiamai veikti. Kartais priekabiautojai mano, kad kabinėjimasis prie žmonių juos verčia atrodyti kietai. Jie gali pavydėti tam, iš kurio tyčiojasi, galbūt išvaizdos. Galbūt jie yra įpratę sulaukti daug dėmesio, o kai kas nors

perima visą aplinkinių dėmesį, jiems tai nepatinka, tad jie pradeda tą žmogų skaudinti. Dažnai priekabiautojams trūksta socialinių įgūdžių ir jie nemoka būti gerais draugais. Priekabiautojai gali turėti problemų namuose – smurtą namuose matantis asmuo, stebėdamas, kaip tėvai blogai vienas su kitu elgiasi, tiesiog ima kopijuoti tai, ką mato. Jie jaučiasi blogai, todėl nori skaudinti kitus, kad ir kiti jaustųsi blogai. Fizinės bausmės taip pat gali privesti prie patyčių, nes jos moko vaikus, kad smurtas yra priimtina ir tinkama konfliktų sprendimo strategija arba būdas, kaip priversti žmones daryti tai, ko nori tu. Apie Europos Tarybos kampaniją sustabdyti pliaukštelėjimus galite pasiskaityti čia: www.coe.int „Abolishing corporal punishment of children, questions and answers" (Fizinių bausmių vaikams panaikinimas, klausimai ir atsakymai).

Priekabiautojams reikia pagalbos. Jie privalo suprasti, kodėl tyčiojasi ir priekabiauja, ir išmokti pakeisti savo elgesį, ypač tvarkytis su savo jausmais taip, kad neskaudintų kitų. Įsitraukimas į praktinius užsiėmimus, kuriuose jie gali atrasti naujų interesų, atitolinančių nuo patyčių, ir kuriuose galėtų pademonstruoti savo talentus, padės jiems sustiprinti pasitikėjimą savimi ir pradėti galvoti apie save kaip apie gerą žmogų, kuris neskaudina kitų.

Daugiau informacijos rasite: www.bullying.co.uk , www.bullying.org, www.bullyonline.org arba į savo interneto paieškos laukelį įrašykite „patyčios".

Šaltiniai

www.bullying.co.uk
www.bullying.org
www.bullyonline.org
www.bullybusters.org.uk
www.kidshealth.org
www.teenhelp.org
www.breaktheabusecycle.com
www.bullying.com.

Dalomoji medžiaga

Scenos vaidmenų pratimams

Scena 1

Moksleivis (-ė) kreipiasi į suaugusiuosius ir bando paaiškinti, kad iš vieno (-os) bendraklasio (-ės) tyčiojamasi. Vyriausioji mokytoja yra tradicinė autoritarė. Jos nuomone, elgesio normos smunka, o apie šių laikų jaunimą ji išvis prastos nuomonės. Klasės auklėtoja nenori už šią situaciją prisiimti atsakomybės. Kitos mokytojos problemos tinkamai neįvertina ir nesupranta, kad priekabiautojų elgesys yra patyčios. Savivaldybės vaikų priežiūros tarnybos darbuotoja susirūpinusi, tačiau dabar ji per daug užsiėmusi kitais darbais, kad įsikištų.

Scena 2

Grupė moksleivių bando pasikalbėti su draugu, kuris tyčiojasi iš jaunesnio moksleivio.

Scena 3

Keletas moksleivių kalbasi apie vieną savo draugų, iš kurio tyčiojasi vyresni moksleiviai. Jie norėtų savo draugui padėti, todėl analizuoja galimus būdus tai padaryti.

Tikros istorijos

Istorija 1

„Man 12 metų. Nekenčiu eiti į mokyklą, nes ten niekas manęs nemėgsta. Viena tokia grupė vaikų mane nuolatos pravardžiuoja. Jie sako, kad aš bjauri ir stora ir kad mano tėvams turėtų būti dėl manęs gėda. Mano geriausia draugė su manim nebesikalba, ji net susidraugavo su kai kuriais vaikais iš tos grupės. Nekenčiu jos. Jaučiuosi labai vieniša ir bijau, kad tai, ką jie sako apie mano tėvus, yra tiesa."

Rosanna

Istorija 2

„Šiemet pradėjau lankyti naują koledžą ir nuo pat pirmos dienos jaučiau, kad kai kurios merginos į mane žiūri kreivai. Tuomet supratau, kad jos pavydi, nes aš populiari tarp vaikinų. Ant savo spintelės durų ėmiau rasti grasinančių raštelių. Sulaukiau nemalonių skambučių namų telefonu. Keletą kartų jos net pavogė mano knygas. Praėjusią savaitę, kai nuėjau į tualetą, trys merginos mane sekė, rėkė ant manęs, grasino peiliu ir pasakė, kad turėčiau eiti mokytis kitur, išvadino mane kekše. Nebegaliu to pakęsti. Esu išsigandusi ir pikta. Bandžiau pasikalbėti su direktore, bet ji nelabai manęs klausėsi. Nežinau, ką daryti."

Lisbeth

Istorija 3

„Šiemet pradėjau lankyti naują koledžą ir nuo pat pirmos dienos jaučiau, kad kai kurios merginos į mane žiūri kreivai. Tuomet supratau, kad jos pavydi, nes aš populiari tarp vaikinų. Ant savo spintelės durų ėmiau rasti grasinančių raštelių. Sulaukiau nemalonių skambučių namų telefonu. Keletą kartų jos net pavogė mano knygas. Praėjusią savaitę, kai nuėjau į tualetą, trys merginos mane sekė, rėkė ant manęs, grasino peiliu ir pasakė, kad turėčiau eiti mokytis kitur, išvadino mane kekše. Nebegaliu to pakęsti. Esu išsigandusi ir pikta. Bandžiau pasikalbėti su direktore, bet ji nelabai manęs klausėsi. Nežinau, ką daryti."

Andrey

Aš noriu dirbti!

Ir turiu tam įgūdžių!

Temos	• Negalia ir eiblizmas • Darbas • Diskriminacija ir netolerancija
Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	20
Laikas	120 minučių
Apžvalga	Vaidmenų pratimas tyrinėjant su žmonių, turinčių negalią, teise į įdarbinimą susijusius dalykus.
Susijusios teisės	• Teisė į darbą • Teisė nebūti diskriminuojamam • Teisė į tinkamą gyvenimo lygį
Tikslai	• Suprasti su negalia susijusius poreikius darbo vietoje ir visuomenėje • Praktikuoti pasisakymo už save įgūdžius • Ugdyti atsakomybės jausmą ir žmogaus orumo sąmoningumą
Priemonės	• Vaidmenų kortelių kopijos • Popierius ir rašikliai stebėtojams • Staliukas ir 2 kėdės vaidmenų žaidėjams, kėdės stebėtojams
Pasiruošimas	• Pasidarykite vaidmenų kortelių kopijų

Eiga

1. Paklauskite dalyvių, kaip jie supranta teisę į darbą. Šią informaciją panaudokite užsiėmimo pabaigoje paaiškindami, ką apima žmogaus teisių teisė, tačiau negalios aspekto dar nediskutuokite.
2. Dabar paprašykite dalyvių pagalvoti, su kokiomis kliūtimis žmonės su negalia gali susidurti ieškodami darbo. Trumpai paaiškinkite „prisitaikymo proto ribose“ koncepciją.
3. Paaiškinkite dalyviams, kad jų vaidmenų pratimas bus interviu dėl biuro asistento darbo mažos įmonės klientų aptarnavimo departamente. Visi kandidatai turi kokią nors negalią. Penkių savanorių paprašykite suvaidinti darbdavius, kurie rengs interviu, o kiti penki bus darbo ieškantieji.
4. Išdalinkite vaidmenų korteles. Leiskite kiekvienam žaidėjui pasirinkti vieną ar du draugus, kurie jam padėtų sugalvoti savo vaidmenį. Pasiruošimui skirkite 10–15 minučių.
5. Staliuką ir 2 kėdes pastatykite kambario viduryje, o likusių grupės narių paprašykite atsisėsti kitur – jie bu stebėtojai. Vieno jų paprašykite sekti laiką.
6. Pradėkite vaidmenų pratimą. Pirmojo darbdavio paprašykite pakviesti pirmąjį kandidatą. Interviu turėtų būti trumpas, ne ilgesnis nei 5 minutės.
7. Pakvieskite antrąjį darbdavį atsisėsti prie stalo ir pasikalbėti su antruoju kandidatu.
8. Pabaigus visus interviu, pakvieskite dalyvius išeiti iš savo vaidmens ir prisijungti prie stebėtojų aptarimui ir apibendrinimui.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite klausimu kandidatams:

- Kaip jautėtės simuliacijos metu? Kas jums patiko, o kas – ne?
- Kaip manote, ar gerai pavyko įsijausti į savo vaidmenį? Kas buvo sunkiausia?

Tuomet paklauskite darbdavių:

- Kaip jautėtės simuliacijos metu? Kas jums patiko, o kas – ne?
- Kaip manote, ar gerai pavyko įsijausti į savo vaidmenį? Kas buvo sunkiausia?

Tada paprašykite stebėtojų pakomentuoti:

- Ar tokios situacijos galėtų nutikti tikrame gyvenime?
- Ar darbdaviai su kandidatais elgėsi pagarbiai ir supratingai?

Tada į diskusiją įtraukite visus:

- Ką galite pasakyti apie žmonių su negalia teise į darbą? Kaip manote, ar realiai jų teisė į darbą yra garantuojama?
- Kaip manote, kokios pagrindinės didelio nedarbo lygio tarp žmonių su negalia priežastys? Ar tai sąžininga?
- Jūsų nuomone, kas turėtų užtikrinti, kad su negalią turinčiais žmonėmis būtų elgiamasi sąžiningai? Ką manote apie „prisitaikymo proto ribose“ idėją?
- Ar pažįstate ką nors, kas yra patyręs kokią nors – bet kokią – diskriminaciją ieškodamas darbo? Ar ką nors panašaus esate patyrę patys?
- Kaip galime dirbti, kad pakeistume visuomenės diskriminacinius požiūrius?
- Kurios žmogaus teisės paliečiamos, kalbant apie darbo galimybes žmonėms su negalia?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Pamėginkite užtikrinti, kad dalyviai savo vaidmenų pernelyg neišpūstų, o elgtųsi kaip įmanoma panašiau į tai, kaip kažkas elgtųsi tokioje situacijoje. Tai gali būti ypač svarbu „darbdaviams“, kuriems gali knietėti atlikti „piktojo darbdavio“ vaidmenį.

Interviu metu vaidmenų neatliekantys dalyviai turėtų tyliai viską stebėti, įsidėmėti, kaip vaidmenys pristatomi bei konkrečius sunkumus, kuriuos jie mato darbdavio arba kandidato vaidmenyse.

Informuokite kandidatų vaidmenį atliekančius dalyvius, kad vaidmenų kortelėse yra „pakankamo prisitaikymo“ pavyzdžių, kurių darbdaviams gali tekti imtis siekiant užtikrinti, kad su negalią turinčiais žmonėmis elgiamasi sąžiningai.

Galbūt norėsite aptarti galimus veiksmus, kurių gali imtis žmonės su negalia ir jaunimo aktyvistai, bandydami pakeisti darbdavių požiūrį. Taip pat galite padiskutuoti, kiek tipiškas vaidmenų pratimo „darbdavių“ išreikštas požiūris į negalią ar žmones su negalia.

Diskutuodami apie galimas didelio žmonių su negalia nedarbo lygio priežastis, galite pateikti šiuos pavyzdžius:

- darbo vietoje trūksta žinių apie negalios poreikius
- žinių apie tai, ką negalią turintys žmonės sugeba padaryti, stoka
- prasti darbai daugumai žmonių su negalia

- įdarbinimas dėl „neteisingų“ priežasčių (pvz., taip liepė įstatymas ar kvotos, bet tinkamai prie to neprisitaikoma)
- naujų ir prisitaikančių technologijų baimė
- daugybės žmonių su negalia tendencija šį faktą slėpti.

Pamėginkite pabrėžti tiek darbdavių, tiek žmonių su negalia atsakomybę būti savo pačių advokatais. Galbūt norėsite apsvarstyti, kodėl žmonėms su negalia dažnai atrodo, kad ieškant darbo jiems savo negalią reikia slėpti? Ar dalyviai žino kokių nors pavyzdžių? Kaip galima tam užkirsti kelią?

Variacijos

Galite pasiūlyti dalyviams darbo skelbimą šiam vaidmenų pratimui parašyti iš anksto, nurodant darbo pobūdį ir ieškomo darbuotojo profilį.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Priklausomai nuo turimo laiko ir grupės narių suvokimo apie negalią ir žmonių su negalia įdarbinimo problemas, galite paprašyti jų parengti rekomendacijas:

- Kaip pakeisti darbdavių požiūrį
- Surengti kampaniją apie įsidarbinimo teises ir kelti sąmoningumą su tuo susijusiais klausimais

Duokite grupėms 30 minučių diskusijai ir savo rekomendacijų užrašymui ant didelio popieriaus lapo, tuomet kiekvienai grupei skirkite po 5 minutes joms pristatyti.

Jeigu grupei patinka vaidmenų pratimai ir ji norėtų panagrinėti su dirbančių motinų diskriminacija susijusius dalykus, tuomet galbūt patiks užsiėmimas „Darbas ir kūdikiai“, esantis psl. 147.

Kitas užsiėmimas apie darbą yra „Profsąjungos susirinkimas“, psl. 308. Tai – darbdavio ir darbuotojų susitikimo su profsąjungos atstovais dėl atlyginimo ir darbo sąlygų gerinimo simuliacija.

Žmonėms su negalia darbo sąlygos pagerėjo po ilgos ir sunkios lobistinės veiklos. Jeigu norite surengti apklausą ir sužinoti žmonių požiūrį į balsavimą per rinkimus ir pilietinį dalyvavimą, tuomet pasinaudokite užsiėmimu „Balsuoti ar nebalsuoti“ (psl. 128).

Idėjos veiksmams

Pamėginkite išsiaiškinti, ar jūsų gyvenamojoje vietovėje veikiančios organizacijos ar įmonės turi savo vidinę politiką dėl žmonių su negalia. Grupė gali surengti apklausą ir pamatyti, ar organizacijos žino apie JT Konvencijoje dėl žmonių su negalia teisių esančius reikalavimus, ir išsiaiškinti jų reakciją į tai.

Svarbi data

Spalio 7 d.
Pasaulinė padoraus darbo diena

Daugiau informacijos

Faktai apie negalią iš Europos negalios forumo

- Europos Sąjungoje yra 65 milijonai žmonių su negalia.
- Žmonės su negalia nedirba 2–3 kartus dažniau nei neturintys negalios.
- Tik 16 proc. tų, kurie susiduria su darbo apribojimais, gauna kokią nors pagalbą, kad galėtų dirbti.
- Daug žmonių su negalia yra „atkalbėti darbuotojai“ ir net nebando patekti į darbo rinką. Todėl jie klasifikuojami kaip neaktyvūs.
- Kuo didesnė negalia, tuo mažesnis dalyvavimas darbo rinkoje. Tik 20 proc. žmonių su sunkia negalia dirba – palyginimui, dirba 68 proc. žmonių be negalios.
- Visoje Europoje 38 proc. žmonių su negalia 16–34 amžiaus žmonių yra uždirbę pajamų, palyginus su 64 proc. žmonių, neturinčių negalios. Žmonių su negalia pajamos yra dramatiškai mažesnės už žmonių be negalios pajamas.

Šaltinis: www.edf-feph.org

Skaičiuojama, kad Europos Tarybos šalių narių populiacija yra 800 milijonų, o tai reiškia, kad tarp šių sienų yra maždaug 80 milijonų žmonių su negalia. PSO skaičiuoja, kad šiandien pasaulyje daugiau nei milijardas žmonių, arba maždaug 15 proc. visų pasaulio gyventojų, turi kokią nors negalią. Šis skaičius auga dėl karo ir destrukcijos, nesveikų gyvenimo sąlygų arba žinių apie negalią, jos priežastis, prevenciją ir gydymą trūkumo. Tarp negalią turinčių žmonių moterys, vaikai, senoliai, kankinimo aukos, pabėgėliai ir perkelti asmenys bei darbininkai migrantai yra ypač pažeidžiami. Pvz., moterys su negalia diskriminuojamos ir dėl lyties, ir dėl savo negalios.

Teisė dirbti

Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas

6 straipsnis:

Valstybės, šio Pakto Šalys, pripažįsta teisę į darbą, apimančią kiekvieno žmogaus teisę gauti galimybę užsidirbti pragyvenimui darbu, kurį jis laisvai pasirenka arba kurį dirbti jis laisvai sutinka (...)

7 straipsnis:

Valstybės, šio Pakto Šalys, pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę į teisingas ir palankias darbo sąlygas (...)

Europos socialinė chartija (ESC)

I dalis

Kiekvienas žmogus privalo turėti galimybę savo laisvai pasirinktu darbu užsidirbti pragyvenimą.

Visi darbuotojai turi teisę į tinkamas darbo sąlygas.

JT Žmonių su negalia teisių konvencija

Ši sutartis buvo pradėta pasirašyti 2007 m. kovą ir įsigaliojo 2008 m. kovą.

27 straipsnis:

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta žmonių su negalia teisę į darbą lygiai su kitais asmenimis; ši teisė apima teisę į galimybę užsidirbti pragyvenimui

iš laisvai pasirinkto darbo ar iš laisvai priimto darbo pasiūlymo darbo rinkoje ir darbo aplinkoje, kuri yra atvira, tinkama visiems ir prieinama žmonėms su negalia. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina ir skatina įgyvendinti teisę į darbą, įskaitant teisę į darbą tų asmenų, kurie tampa su negalia dirbdami, imdamosi atitinkamų priemonių, įskaitant ir teisės aktų priėmimą <…> .

„Pakankamas prisitaikymas“

Pakankamas prisitaikymas – tai bet koks pokytis ar darbo, darbinės aplinkos ar įprastinės darbo tvarkos pritaikymas, leidžiantis žmonėms su negalia teikti prašymą priimti į darbą, atlikti darbo funkcijas arba naudotis lygia prieiga prie kitiems individams darbo vietoje prieinamų privalumų. Pavyzdžiui, aklas mašininkas (tekstų surinkėjas) negali naudotis standartiniu kompiuteriu ir klaviatūra. Tokių kliūčių įveikimui ir buvo sukurtas pakankamo prisitaikymo konceptas. Kai koks nors darbo vietos aspektas pastato žmogų su negalia į reikšmingai prastesnę poziciją nei žmones, kurie neturi negalios, darbdaviai turi imtis veiksmų, kad „sulygintų“ darbo aplinką. Pagal naująją Žmonių su negalia teisių konvenciją darbdaviai bus įpareigoti atlikti tokį „pakankamą prisitaikymą“, o jo neatlikimas bus laikomas diskriminacija.

Daugiau informacijos apie negalią ir žmogaus teisių švietimą rasite tinklalapyje www.hrea.org

Dalomoji medžiaga

Vaidmenų kortelės

1 kandidatas:

Tu esi sunkiai girdintis žmogus. Esant geram apšvietimui tau gerai sekasi skaityti iš lūpų. Visada pasitikrini, ar gerai supratai tai, kas sakoma, paklausdamas: „Ar aš teisus, kad...?“. Tam, kad organizacijoje dirbtum efektyviai, tau reikės indukcinio aparato susirinkimų kambaryje (laidelio, kuris padeda garsus perduoti tiesiai į klausos aparatą), telefono su garso stiprintuvu ir šviesos aliarmo arba tekstinio telefono.

Pagalvok, ko tau reikės paklausti interviu metu ir kaip tu tai padarysi.

2 kandidatas:

Tu esi kurčias asmuo ir naudoji gestų kalbą. Į interviu ateisi su vertėju, o tai reikš, kad interviu truks ilgiau. Darbo vietoje tau reikės tekstinio telefono („Tele-Typewriter“ – prietaiso, vietoj balso naudojančio tekstą komunikacijai telefono linijomis) ir / arba teksto konvertavimo paslaugos (operatoriaus paslaugos, leidžiančios žmonėms, kurie yra kurti, neprigirdintys, nekalbantys arba kurčnebyliai, skambinti standartiniams telefono naudotojams su klaviatūros arba asistuojančio prietaiso pagalba), kuri padėtų tau bendrauti su klientais.

Pagalvok, ko tau reikės paklausti interviu metu ir kaip tu tai padarysi.

Pastaba: tau reikės kito dalyvio paprašyti pabūti tavo vertėju.

3 kandidatas:

Tu esi aklas žmogus ir tave turi lydėti asistentas, kurio kelionės į interviu išlaidas turi apmokėti darbdavys. Darbo vietoje tau reikės kompiuterio su specialia klaviatūra ir programinės įrangos, kuri tau „sako“ ekrane esantį tekstą. Kad galėtum judėti, tau reikės atsivesti savo šunį vedlį. Tu gerai žinai, kad darbdaviams gali nesinorėti tavęs įdarbinti, nes tau reikės technologinės pagalbos, kuri kainuoja ir kurią gauti nėra lengva.

Pagalvok, ko tau reikės paklausti interviu metu ir kaip tu tai padarysi.

Pastaba: tau reikės kito dalyvio paprašyti tave atlydėti.

4 kandidatas:

Tu esi vežimėliu besinaudojantis žmogus. Tau reikia, kad pastatas būtų pritaikytas vežimėliams, kad prie pat būtų automobilių stovėjimo aikštelė ir kad visos durys, liftai, tualetai, biurai ir bendros patalpos būtų pritaikytos asmenims, judantiems vežimėliais. Jeigu kur nors yra laiptai, prie jų turės būti instaliuotos rampos. Tau taip pat reikės modifikuotos darbo vietos su stalu, po kuriuo galima patalpinti vežimėlį.

Pagalvok, ko tau reikės paklausti interviu metu ir kaip tu tai padarysi.

5 kandidatas:

Tu esi disleksiją turintis asmuo ir pateikei prašymą priimti tave į darbą, kuriame reikės skaityti ir rašyti laiškus. Tavo kvalifikacijos šiam darbui yra puikios – tu nuostabiai skaitai ir rašai, tačiau tau sunku dirbti triukšmingose ar streso kupinose situacijose ir greitai. Paprašai daugiau laiko laiškų rašymo testui užbaigti – tai tavo priėmimo į darbą proceso dalis.

Pagalvok, ko tau reikės paklausti interviu metu ir kaip tu tai padarysi.

Darbdavių vaidmenų kortelės

1 darbdavys:

Tavęs laukia darbo pokalbis su sunkiai girdinčiu žmogumi. Su juo tu kalbi pusiau praverta burna, dažnai nusisuki ir sėdi prastai apšviestoje aplinkoje, tad aiškiai matyti tavo burną yra sunkoka. Kalbėk greitai ir būk nekantrus, nenorėk atsakinėti į paaiškinimo reikalaujančius kandidato klausimus. Kai jis / ji paprašys ką nors pakartoti, daryk tai nenoriai ir pernelyg išpūstai, sudarydamas įspūdį, kad kandidatas yra kvailas, jei nesuprato pirmą kartą.

Pagalvok, kokius klausimus galėtum užduoti kandidatui interviu metu.

2 darbdavys:

Tavęs laukia darbo pokalbis su visiškai kurčiu žmogumi, tu su juo bendrausi per vertėją. Interviu metu ką nors sakydamas tu žiūri į vertėją, ne į kandidatą. Tu skubi ir nenori iššvaistyti per daug savo laiko laukdamas, kol tavo žodžiai bus išversti arba kol kandidatas iškomunikuos savo komentarus vertėjui. Tokiais atvejais tu dažnai pertrauki kurčiąjį. Tau nesuprantama, kaip kurčias asmuo galės bendrauti su klientais, ir tau atrodo, kad gestų kalbos vertimas interviu metu yra laiko švaistymas. Tau taip pat atrodo, kad kurčiajam darbovietėje visada reikės gestų kalbos vertėjo – nors ji / jis tai neigia, – o tu negali sau leisti įdarbinti dar vieno žmogaus.

Pagalvok, kokius klausimus galėtum užduoti kandidatui interviu metu.

3 darbdavys:

Tavęs laukia darbo pokalbis su aklu žmogumi ir tau nesuprantama, kaip aklas žmogus tiktų šiam darbui. Esi įsitikinęs, kad reikalinga technika bus per daug brangi ir bet kokiu atveju nekompensuotų aklumo negalios. Taip pat tau rūpestį kelia tai, kad kiti darbuotojai su šiuo negalės bendrauti.

Pagalvok, kokius klausimus galėtum užduoti kandidatui interviu metu.

4 darbdavys:

Tavęs laukia darbo pokalbis su žmogumi, kuris juda vežimėliu. Jis paklaus apie tai, tačiau tavo pastatas vežimėliams yra visai nepritaikytas. Tu puikiai žinai, kad visi reikalingi pritaikymai tau būtų per brangūs, bet mėginsi šito nepanaudoti kaip priežasties nepriimti šio žmogaus į darbą, nes žinai, kad diskriminacija dėl negalios yra neteisėta. Bandysi rasti kitų pasiaiškinimų ir priežasčių, nors iš tiesų tu tiki, kad šis kandidatas šiam darbui labai tinka.

Pagalvok, kokius klausimus galėtum užduoti kandidatui interviu metu.

5 darbdavys:

Tavęs laukia darbo pokalbis su disleksiją turinčiu žmogumi ir tave erzina visi jo / jos papildomi reikalavimai. Visi kandidatai turėjo atlikti jų laiškų rašymo gebėjimus parodantį testą, ir tu nesi pasiruošęs priimti to fakto, kad šiam kandidatui reikia daugiau laiko užduočiai įvykdyti. Tau atrodo, kad jei jis / ji nesugeba per nustatytą laiką parašyti laiško tokiomis pat sąlygomis, kaip ir visi kiti kandidatai, tuomet jo nereikėtų priimti į šį darbą.

Pagalvok, kokius klausimus galėtum užduoti kandidatui interviu metu.

Vaikai

Darbas

Globalizacija

2 lygis

5+

90 minučių

Ašikės istorija

Vaikų darbas atneša šeimoms ir bendruomenėms būtinų pajamų. Jį atėmus, labiausiai nukentėtų vaikai. Argi su tuo nesutinkate?

Temos	• Vaikai • Darbas • Globalizacija
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	5+
Trukmė	90 minučių
Apžvalga	Šis užsiėmimas yra paremtas diskusija. Pradinis taškas – dirbančio vaiko atvejo analizė. Dalyviai nagrinėja vaikų darbą, jo priežastis ir kaip tai užbaigti.
Susijusios teisės	• Apsauga nuo ekonominio išnaudojimo • Teisė į švietimą • Teisė į poilsį ir laisvalaikį
Tikslai	• Praplėsti žinias apie vaikų darbą, ypač darnaus vystymosi tikslų (DVT) kontekste • Lavinti kritinį mąstymą ir įgūdžius analizuoti sudėtingas problemas • Kultivuoti teisingumo ir atsakomybės siekiant rasti sprendimus žmogaus teisių pažeidimams vertybes
Priemonės	• Ašikės gyvenimo faktų kopijos – kiekvienam dalyviui po vieną • Tušinukai arba žymikliai, kiekvienai grupelei po vieną • Dideli popieriaus lapai (A3)
Pasiruošimas	• Nukopijuokite lapo „Sprendimų idėjos“ dizainą ant didelių A3 formato popieriaus lapų: kiekvienai mažai grupelei po vieną ir dar vieną – bendrai sesijai • Patys daugiau sužinokite apie vaikų darbą, jo apibrėžimą ir paplitimą • Patys daugiau sužinokite apie darnaus vystymosi tikslus

Eiga

1. Paklauskite dalyvių, ką jie žino apie vaikų darbą.
2. Paaiškinkite, kad šis užsiėmimas paremtas Ašikės – Pakistano plytų gamykloje dirbančio vaiko – istorija. Jūsų užduotis – pamėginti rasti būdų pakeisti Ašikės situaciją.
3. Apšilimui surenkite vieną „bendro istorijų pasakojimo“ raundą. Sugalvokite įmantrų pasakojimą apie įprastą Ašikės gyvenimo dieną. Paeiliui rate paprašykite kiekvieno dalyvio pridėti po sakinį.
4. Padalinkite dalyvius į mažesnes grupes (daugiausia 5 žmonės grupėje). Duokite 10 minučių perskaityti istoriją ir pasidalyti savo komentarais.
5. Kiekvienai grupei duokite po „Sprendimų idėjos“ lapo kopiją. Paaiškinkite, kad

jų užduotis – sugalvoti sprendimų problemoms, su kuriomis susiduria Ašikė ir kiti vaikai, dirbantys kaip ir jis. Dalyviai turi atitinkamuose stulpeliuose surašyti galimus žingsnius, kurių galima imtis siekiant problemą išspręsti „rytoj“, „kitą mėnesį“ arba „iki 2030 metų“. Dalyviai turi 30 minučių šiai užduočiai įvykdyti; jie turi nominuoti vieną žmogų, kuris tai pristatys visai grupei.

6. Susirinkus visai grupei, paprašykite dalyvių paeiliui pakomentuoti visus stulpelius. Visas idėjas trumpai užrašykite ant popieriaus lapo. Leiskite dalyviams apie jas padiskutuoti, bet turėkite omenyje laiko apribojimus!
7. Pabaigus aptarinėti lentelę, pereikite prie bendros diskusijos ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

Diskusijos gylis priklausys nuo bendrų dalyvių turimų žinių, tačiau pabandykite apimti klausimus, susijusius su jų požiūriu į vaikų darbą ir kitus galimus sprendimus.

- Ką dalyviai jau žinojo apie vaikų darbą prieš šį užsiėmimą? Kaip jie tai žinojo? Iš kur jie ėmė informaciją?
- Ar jų šalyje / mieste egzistuoja vaikų darbas? Kokius darbus atlieka vaikai ir kodėl jie dirba?
- Ar vaikams turi būti leidžiama dirbti, jei jie to nori?
- „Vaikų darbas atneša šeimoms ir bendruomenėms būtinų pajamų. Jį atėmus, labiausiai nukentėtų vaikai.“ Ką į tai atsakytumėte?
- Kaip mes, vartotojai, gauname naudos iš vaikų darbo?
- Ar sunku buvo sugalvoti galimų veiksmų, kaip išspręsti vaikų darbo problemą? Kurį iš stulpelių – „rytoj“, „kitą mėnesį“ ar „iki 2030 metų“ – buvo sunkiausia užpildyti? Kodėl?
- Jau yra vykę daug įvairiausių nacionalinių ir tarptautinių konferencijų, pasirašyta deklaracijų dėl vaikų darbo. Kodėl tai tebėra tokia didelė problema?
- Kaip VŽTD ir Vaiko teisių konvencija apsaugo vaikus nuo išnaudojimo?
- Kas turėtų būti atsakingas už šios problemos išsprendimą? (paimkite kitos spalvos rašiklį ir pasiūlymus užrašykite ant popieriaus lapo)
- Ką gali padaryti paprasti eiliniai žmonės, tokie kaip mes, kad prisidėtų prie DVT pasiekimo, ypač didelio skurdo panaikinimo ir visuotinio pradinio švietimo? Kaip ir kada?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Jeigu dalyviai apie vaikų darbą beveik nieko nežino arba žino mažai, galite užsiėmimą pradėti pateikdami jiems keletą faktų apie vaikų darbą ir jo pasekmes. Vienas linksmesnių būdų tai padaryti – statistinius duomenis, pateiktus žemiau („Daugiau informacijos“), paversti trumpa viktorina.

Jums reikėtų pabrėžti, kad 2030-ieji – tai metai, kai numatyta pasiekti darnaus vystymosi tikslus (DVT). Jeigu reikia, paaiškinkite, kad DVT toliau numatomi ten, kur 2015 m. buvo pasiekti Tūkstantmečio vystymosi tikslai. Visi 17 DVT atspindi realybę – tai, kad žmogaus vystymosi reikalai yra sudėtingi ir vienas su kitu persidengia.

Trys DVT, susiję su Ašikės situacija:

- **1 tikslas** – panaikinti bet kokį skurdą bet kurioje vietoje.
- **4 tikslas** – užtikrinti įvairiapusį ir nešališką kokybišką ugdymą bei skatinti visiems prieinamą mokymąsi visą gyvenimą.

Svarbi data

Birželio 12 d.
Pasaulinė kovos su vaikų darbu diena

• **8 tikslas** – skatinti tvarią, visapusę ir darnią ekonomikos raidą, užtikrinti visuotinį ir produktyvų aprūpinimą darbu visiems.

Daugiau informacijos apie DVT rasite užsiėmime „Kiek mums reikia?“ (psl. 195) ir www.undp.org

Grupėms gali būti sunku rasti sprendimų pirmiems dviem stulpeliams („rytoj“ ir „kitą mėnesį“), o tai gali sukelti bejėgiškumą ir frustraciją. Galite dalyvius motyvuoti perskaitydami šį tekstą:

„Užduotis didelė, bet ne tokia didelė, kad būtų neįvykdoma arba taptų našta. Finansinė kaina būtų tarsi kaištis krosnyje, nes juk pinigai būtų panaudoti geresnei Indijai sukurti. <...> Vaikų darbo problemą čia sukūrė ne išteklių trūkumas, o tikro uolumo stoka. Neleiskime tam tęstis. Sudėkime kartu visi savo jėgas ir padėkime vaikui jo paties labui bei visos šalies labui.“ Indijos Aukščiausiasis Teismas byloje M.C. MEHTA prieš Tamil Nadu valstiją & Orsą, 1996 m.

Paprastai dalyviai supranta, kad, norint rasti veiksmingų ir ilgalaikių problemos sprendimų, pirmiausia reikia nustatyti jos priežastis. Šias išanalizavus, sprendimai dažnai tampa akivaizdesni. Tačiau jums gali prireikti tai pasakyti kai kurioms grupėms, ypač jei joms sunku rasti sprendimų. Sprendimo idėjų galite pasufleruoti pasiūlydami ką nors iš šių dalykų:

- Sumažinti skurdą, kad vaikų darbo reikėtų mažiau
- Padidinti suaugusiųjų atlyginimus, kad vaikams ne taip labai reikėtų dirbti
- Vystyti švietimą, kad jis būtų vaikams patrauklesnis ir labiau atlieptų jų poreikius
- Vystyti tarptautinius vaikų įdarbinimo standartus
- Uždrausti produktus, kurių gamyboje dalyvavo vaikai
- Sukurti pasaulinius minimalius darbo standartus kaip reikalavimą norint būti Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) nare

Panaudokite naujienų pranešimus apie vaikų darbą – tiek vietinius, tiek iš pasaulio, kad šis užsiėmimas būtų aktualus ir įtraukiantis.

Variacijos

Jeigu norite dar prieš užsiėmimą praplėsti dalyvių žinias apie vaikų darbą, galite panaudoti viktoriną, pvz., iš tinklalapių www.unicef.org arba www.thinkquest.org.

Vietoj apšilimo su „bendru istorijų pasakojimu“ (3-ias eigos žingsnis), paskirstykite dalyvius į mažesnes grupeles (daugiausia – 5 žmonės grupėje). Duokite kiekvienai grupei penkis A3 dydžio lapus ir paprašykite jų nupiešti penkis įprastinės Ašikės gyvenimo dienos įvykius tarsi komiksų juostoje. Grupėms pabaigus darbą, paprašykite jų pristatyti piešinius.

Komiksus gerai mokantys piešti fasilitatoriai gali nupiešti Ašikės istoriją kaip komiksą – kiekviena jo gyvenimo scena atskirame kvadrate. Tegu ji lieka paprasta, tik su pagrindine informacija. Padarykite istorijos kopijų (kiekvienai grupei po vieną) ir iškirpkite kvadratėlius. Kiekvienai grupei pateikite po paveikslėlių rinkinį ir paprašykite jų sukurti istoriją apie Ašikę pridedant trumpus tekstukus ar kalbos burbulus. Grupėms pabaigus dirbti, paprašykite jų savo istorijas pristatyti.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Įkvėpkite grupės narius tapti aktyviais kampanijų už teises veikėjais: papasakokite jiems apie tai, kaip 12-metis kanadietis kartu su savo draugais įkūrė organizaciją „Vaikai gali išlaisvinti vaikus“ po to, kai laikraštyje perskaitė apie 12-mečio pakistaniečio, dirbusio gamykloje ir viešai kalbėjusio prieš vaikų darbą, nužudymą. http://en.wikipedia.org/wiki/Free_the_Children

Sužinokite, kaip dirbantys vaikai Peru susiorganizavo į Nacionalinį perujiečių jaunųjų darbuotojų organizacijų judėjimą (ispanų k.): http://mnnatsop-natsperu.blogspot.com/

Galbūt norėsite panagrinėti nelygybę ir galimybes jauniems žmonėms savo pačių visuomenėje su užsiėmimo „Ženk žingsnį į priekį“ pagalba.

Jei norite daugiau sužinoti apie DVT ir pamatyti, kiek kainuotų Ašikės gyvenimo pagerinimas, palyginus su karui išleidžiamomis sumomis, atsiverskite 205-ajame puslapyje esantį užsiėmimą „Kiek mums reikia?“

Priartinkite šią temą prie dalyvių realijų. Paklauskite grupės: kur riba tarp darbdavių, kurie išnaudoja tokius vaikus kaip Ašikė, ir darbdavių, mokančių neįtikėtinai mažus atlyginimus jauniems žmonėms, dirbantiems vakarais arba šeštadieniais, kad turėtų kišenpinigių savo išlaidoms arba išlaikytų save mokslo metu? O kaip tėvai, kurie liepia vaikams atlikti savo pareigas namuose arba padėti šeimos versle? Kokių patirčių turi patys dalyviai? Jei dalyviai nori daugiau padirbėti su šiomis idėjomis, atsiverskite edukaciniame pakete „Visi skirtingi – visi lygūs“ esantį užsiėmimą „Mano vaikystė“.

Idėjos veiksmams

Galite dalyvauti kampanijose, pvz.: http://www.cleanclothes.org ir pradėti rinktis drabužius bei kitus daiktus, kuriuos perkate, pagal šalių reitingą.

Remiantis TDO 2013 m. duomenimis, nuo 2000 metų dirbančių vaikų skaičius pasaulyje sumažėjo trečdaliu, nuo 246 milijonų iki 168 milijonų. Daugiau nei pusė jų – 85 milijonai – dirba pavojingą darbą (2000 m. tokių buvo 171 mln.).

Daugiau informacijos

Vaikų darbas – tai vaikų įdarbinimas reguliariame darbe. Šią praktiką daug tarptautinių organizacijų laiko išnaudojančia ir daugelyje šalių ji yra neteisėta.

Vaikų darbas skiriasi nuo atsitiktinio ar nepilnos darbo dienos darbo, kuriuo daugybė vaikų ir jaunimo užsiima, norėdami užsidirbti kišenpinigių ar prisidėti prie stipendijos. Tačiau tai nereiškia, kad kartais neišnaudojami ir žmonės, užsidirbantys kišenpinigius.

5-ajame skyriuje, kurį rasite www.coe.int/compass, skyrelyje apie vaikus ir darbą rasite daugiau informacijos apie vaikų darbą, vaikų pagamintus produktus, ką tarptautinė teisė sako apie vaikų darbą ir tokio darbo pasekmes pačiam vaikui.

Šioje lentelėje parodytas 5–17 metų dirbančių vaikų skaičius.

Organizacijos „Environmental Justice Foundation“ ataskaitoje „Children behind our cotton“ (Mūsų medvilnę ruošiantys vaikai) aprašomos šokiruojančios sąlygos, kurias kenčia maždaug milijonas vaikų (kai kurie jų – vos 5-erių metų amžiaus), dirbančių 12 valandų per dieną per karščius ir per šalčius bei patiriančių fizinį, žodinį ir kartais seksualinį smurtą. http://www.ejfoundation.org/page481.html

Dirbantys vaikai, vaikų darbas ir pavojingas darbas pagal regioną, 5–17 m. amžiaus grupė, 2012 m.

Regionas	Dirbantys vaikai		Vaikų darbas		Pavojingas darbas	
	(`000)	%	(`000)	%	(`000)	%
Azija ir Ramusis vandenynas	129,358	15.5	77,723	9.3	33,860	4.1
Lotynų Amerika ir Karibai	17,843	12.5	12,505	8.8	9,638	6.8
Į Pietus nuo Sacharos esančios Afrikos šalys	83,570	30.3	59,031	21.4	28,767	10.4
Artimieji Rytai ir Šiaurės Afrika	13,307	12.1	9,244	8.4	5,224	4.7
Iš viso pasaulyje	**264,427**	**16.7**	**167,956**	**10.6**	**85,344**	**5.4**

Nuoroda. 1 ir 2 lentelės iš Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) „Pažangos kovojant su vaikų darbu vertinimas ir tendencijos 2000-2012 m.“.
Pastaba: (a) Regionų sumų suma yra mažesnė nei pasaulio sumų suma, nes į pastarąsias įtrauktos šalys, kurios nepriklauso keturių pagrindinių čia pateiktų regionų.

Dalomoji medžiaga

Dalomoji medžiaga 1: Ašikės gyvenimo faktai

Asmeninė informacija

Vardas: Ašikė Hašmiras

Amžius: 11 metų

Tautybė: pakistanietis

Šeima: tėvai, 2 seneliai, 1 sesuo ir 3 broliai

Šeimos pajamos: apie 70 €/mėn.

„Profesiniai“ duomenys

„Profesija“: darbininkas plytų gamykloje

Darbo valandos: 12–16 valandų kasdien (1/2 val. pertrauka) – 6 dienas per savaitę

Darbo produktyvumas: apie 600 plytų per dieną

Atlyginimas: 1,3 euro už 1000 plytų (bet 50 proc. eina jo šeimos paimtai paskolai grąžinti)

Dirba nuo 5-erių metų

Kita informacija

Jo šeima yra baudžiavoje 2 metus, nes jie pasiėmė maždaug (P)Rs.6000 (110 eurų) paskolą. Dabar su palūkanomis jie yra skolingi apie 280 eurų.

Tėtis Ašikę išleido į mokyklą, kur jis išbuvo 3 mėnesius, tačiau gamyklos savininkas jį iš mokyklos grąžino atgal į gamyklą.

Jo tėvas buvo nubaustas už tai, ką padarė.

Šeimos pajamos yra labai mažos, todėl jų neužtenka išleisti vaikus į mokyklą ir suteikti jiems tinkamo maisto bei sveikatos priežiūrą.

Šaltinis: http://www.freethechildren.org

Dalomoji medžiaga 2: Sprendimų idėjos

Ką galima padaryti dėl Ašikės ir kitų dirbančių vaikų situacijos?

Rytoj?	Kitą mėnesį?	Iki 2030 m.?

Atminimas

Karas ir terorizmas

Kultūra ir sportas

2 lygis

10–15

120 minučių

Atminties žodžiai

Iki tol, kol liūtai turės savus istorikus, medžioklės pasakojimuose visada bus šlovinami medžiotojai.

Afrikietiška patarlė

Temos	• Atminimas • Karas ir terorizmas • Kultūra ir sportas
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	10-15
Laikas	120 minučių
Apžvalga	Dalyviai visi kartu sukuria žodžių debesį, reprezentuojantį mintis ir jausmus, kuriuos jiems sukelia vieši karo memorialai.
Susijusios teisės	• Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą • Teisė dalyvauti kultūriniame gyvenime • Minties ir sąžinės laisvė
Tikslai	• Pamąstyti apie nacionalinius faktus bei mitus apie praeities karus ir viešų karo memorialų vaidmenį • Lavinti kūrybiškumą ir gebėjimą nepriklausomai mąstyti • Lavinti vaizduotę ir atjautą
Priemonės	• Dideli popieriaus lapai • Lipni juosta • Daug spalvotų flomasterių • Karo memorialų nuotraukos (nebūtina) • Žodžių debesų pavyzdžiai (nebūtina)
Pasiruošimas	Pagaminkite didžiulį popieriaus lapą (maždaug 1,5x1,5 m) suklijuodami kelis didelius popieriaus lapus. Jis turi būti tokio dydžio, kad visi grupės nariai galėtų rasti sau vietą. Viduryje nubrėžkite neryškią liniją.

Eiga

1. Įsitikinkite, jog visi žino, kas yra žodžių debesis, ir paaiškinkite, kad grupė kurs neelektroninį žodžių debesį, kuris iliustruos prisiminimus bei asociacijas, kurias sukelia karo memorialai.
2. Paprašykite dalyvių individualiai sugalvoti nacionalinį jų rajone esantį memorialą, pastatytą kuriam nors karui atminti, pvz., Antrajam pasauliniam karui. Dalyviai turi pabandyti prisiminti, kaip jis atrodo, ir atpažinti, kokius jausmus, idėjas bei asociacijas – tiek teigiamas, tiek neigiamas – jis jiems sukelia.
3. Pakvieskite visus pasiimti spalvotą flomasterį ir sustoti aplink popieriaus lapą. Dirbdami individualiai, dalyviai turi rašyti savo individualius „žodžius“ ant bendro popieriaus lapo, remdamiesi šiais principais:

a. Žodžiai yra visiškai individualūs – paprasčiausiai tokie, kaip jūs suprantate tam tikrą objektą.
b. Negatyvias asociacijas rašykite kairėje pusėje; kuo negatyvesnė asociacija, tuo kairiau ji turi būti užrašyta.
c. Teigiamas asociacijas rašykite dešinėje pusėje; kuo pozityvesnė asociacija, tuo dešiniau ji turi būti užrašyta.
d. Stiprius jausmus, kuriuos sukėlė memorialas, reikia užrašyti didesnėmis raidėmis nei ne tokius ryškius jausmus.

4. Dalyviams surašius savo žodžius, paprašykite jų iš toliau pažvelgti į bendrą rezultatą. Paklauskite:
   a. Ar debesyje yra stiprių žinučių?
   b. Ar kurie nors žodžiai juos nustebino?
   c. Ar daugiau pozityvių, ar negatyvių jausmų?
   d. Kokie stipriausi sukelti jausmai?
   e. Kaip manote, ar taip karą turėtų prisiminti ateities kartos? Ko trūksta arba kur reikia pakreipti balansą?
5. Dabar pakvieskite dalyvius vėl paimti žymiklius. Šįkart jie turi galvoti ne apie tikrus, egzistuojančius memorialus, o apie įsivaizduojamą memorialą, kuris kiekvienam jų siųstų pačią svarbiausią žinutę apie karą. Tegu dalyviai kartoja tą patį žodžių rašymo procesą, kaip ir anksčiau – individualiai, ant to paties popieriaus lapo, kuriame rašė ir pirmąsias savo žinutes. Paaiškinkite, kad žodžių debesis dabar yra vieša erdvė ir negali būti ištrinta, tad nauji žodžiai turi būti rašomi virš pirmųjų.
6. Kai debesis bus baigtas, pakvieskite dalyvius darkart pasižiūrėti į bendrą vaizdą, o tuomet pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradžioje padiskutuokite apie žodžių debesies rašymo procesą, tuomet pereikite prie su atmintimi ir žmogaus teisėmis susijusių dalykų:

- Kiek jautėtės galintys kontroliuoti galutinę debesies formą? Ar jus erzino kitų žinutės, rašomos stipriau nei jūsiškės?
- Ar kuriant antrąjį debesį jūs veikėte individualiai, o galbūt buvote susigundę apsitarti su kitais arba sujungti jėgas?
- Kokią įtaką jums darė kitų žmonių rašomi žodžiai?
- Kaip labai galutinis debesis skiriasi nuo pirmojo ir kokios yra pagrindinės žinutės?
- Ar galutiniame debesyje yra žinučių ateities kartoms apie Antrąjį pasaulinį karą, kurios, jūsų nuomone, yra geresnės nei pirmajame? Kodėl? Kodėl ne?
- Kodėl oficialūs memorialai „šlovina“ karą? Kaip manote jūs, ar karą reikia šlovinti?
- Ar jums žinoma, kad net ir karo metu egzistuoja minimalūs Ženevos konvencijose užrašyti standartai, kuriais turi vadovautis kovojančios pusės? Ar galite jų išvardyti?
- Ar jums atrodo teisinga, jog karo metu kareiviai iš esmės praranda savo teisę į gyvybę?
- Kokią žinutę oficialūs memorialai siunčia apie kitą, „priešo“, pusę? Kaip šią žinutę mes turėtume suprasti šiandien?

Svarbi data

Gegužės 8–9 d. Atminimas ir susitaikymas tiems, kurie prarado gyvybę per Antrąjį pasaulinį karą

- Ar lengva jums buvo įsivaizduoti kitokį memorialą? Koks jis būtų? Kas jums buvo svarbu ir kas – sunku?
- Ar memorialas išvis gali mums priminti karo siaubus? Kaip manote, ar bent jau reikia pabandyti?
- Kaip manote, kaip tie, kurie išgyveno karą arba jame žuvo, norėtų, kad tas istorijos periodas būtų prisimenamas? Ar jų žodžių debesis skirtųsi nuo jūsiškio?
- Jei kare būtumėte praradę artimą žmogų, kaip norėtumėte, kad jis būtų prisimenamas, ir ką ateinančiai kartai norėtumėte pasakyti apie karą?
- Ar šis užsiėmimas praplėtė jūsų žmogaus teisių suvokimą? Kaip?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Galite pažaisti spalvomis. Pvz., galite pasiūlyti visas neigiamas asociacijas rašyti juodu žymikliu, o teigiamas – kita spalva; arba, tolstant nuo centrinės linijos, galite pažaisti tamsesniais ir šviesesniais atspalviais; arba, jei norite, kad antrasis debesis išsiskirtų iš pirmojo, galite paprašyti, kad visi žodžiai pirmajame debesyje būtų rašomi viena spalva, o 5-ajame žingsnyje pridėtieji – kita.

Jei manote, kad tai padės, naudokite memorialų nuotraukas, tačiau galbūt pamatysite, kad veiksmingiau yra paprašyti dalyvių pirmąjį debesį užbaigti iš atminties; tai bus geras pačių reikšmingiausių žinučių testas!

Pirmojo aptarimo (4-ajame žingsnyje) neužtęskite. Pasinaudokite juo sukelti skirtingoms mintims apie tai, kaip praeitis prisimenama, ir stimuliuoti kūrybinį mąstymą apie alternatyvius memorialų tipus. Jei žmonės jaučia, kad pirmasis debesis tiksliai atspindi tai, kaip jie norėtų, kad įvykiai būtų prisimenami, pabandykite panaudoti idėjas iš papildomos informacijos apie atminimą, pateiktos 5-ajame skyriuje, kurį rasite www.coe.int/compass.

Antrojo žodžių rašymo etapo metu suteikite žmonėms laisvę adaptuoti arba keisti egzistuojantį debesį savo nuožiūra bei padiskutuoti su kitais apie savo idėjas – nors šiaip jie turi dirbti individualiai.

Antrajame raunde dar turėtų likti pakankamai erdvės naujiems žodžiams pridėti. Gal jums atrodys, kad žodžių debesis bus nebeįskaitomas ir liks neaiškus, tačiau tai – tik refleksija to, kas nutinka tikrame gyvenime: turite tai, ką prieš jus jau kažkas padarė. Naujų žodžių rašymas ant senųjų gali padėti iškomunikuoti žinutę, kad suvokimai – tai kultūrinis reikalas, ir kadangi visi mąsto skirtingai, sunku pasiekti, kad tavo balsas būtų išgirstas. Tačiau, jei manote, kad grupei taip bus lengviau analizuoti savo mintis ir jausmus, tuomet darykite du atskirus debesis.

Variacijos

Rašyti dalyviai gali ne tiesiai ant popieriaus, o ant atskirų lapelių, kuriuos galima lengvai perdėlioti. Tai padės daryti pokyčius antrojoje žodžių rašymo fazėje, pvz., sudedant panašius žodžius vieną šalia kito, kad jie labiau išsiskirtų.

Jei jums atrodo tinkamiau, galite naudoti kitus istorinius įvykius, nebūtinai Antrąjį pasaulinį karą, pvz., Holokaustą, Pirmąjį pasaulinį karą, pilietinį ar regioninį karą. Vienintelis svarbus dalykas tas, kad šie įvykiai būtų kaip nors viešai paminimi.

Jaunimui gali būti įdomu palyginti savo karo supratimą su tų, kurie jį išgyveno. Tokiu atveju po pirmojo žodžių debesies galite užsiėmimą sustabdyti ir leisti dalyviams pasikalbėti su vyresniąja karta apie tai, kaip jie norėtų, kad karą prisimintų ateities kartos, ar, jų manymu, dabartiniai karo memorialai yra tinkami.

Žodžių debesį (rašytą ranka ar elektroninį) galite naudoti po daugelio kitų „Kompaso“ užsiėmimų, ypač tais atvejais, kai norite parodėlei sukurti tam tikros vizualinės medžiagos.

Alternatyvios datos yra, pvz.: sausio 27 d. (Holokausto atminimo diena) arba rugpjūčio 23 d. (Tarptautinė diena prekybos vergais ir vergovės panaikinimui atminti).

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Savo gyvenamojoje vietovėje surenkite tyrimą: išsiaiškinkite, kiek gatvių joje pavadinta kariuomenės vadų ar žymių mūšių vardais arba kiek gatvių pavadinta žymių taikos labui dirbusių žmonių vardais. Sužinokite, kas jūsų savivaldybėje sprendžia, kaip pavadinti gatves, ir pasiūlykite jiems sąrašą žmonių, kuriuos, jūsų manymu, taip derėtų pagerbti.

Jei jaunimui įdomu, kaip jų žodžių debesis iš tikrųjų atrodytų, paprašykite 2 savanorių tuos žodžius suvesti į kompiuterinį dokumentą ir nukopijuoti į http:// www.wordle.net/create. Tuomet dalyviai gali jį atsispausdinti arba išsaugoti viešoje galerijoje kaip savo minčių apie memorialus atsiminimą.

Galite atsiversti užsiėmimą „Minutėlę“ (psl. 244), kuriame rasite pasiūlymą apsvarstyti su Hitlerio olimpiniu stadionu Berlyne susijusius dalykus ir ką reikėtų su tuo pastatu daryti.

Jeigu grupė norėtų pagalvoti apie herojus ir herojes ir apie tai, už ką mes juos prisimename ir gerbiame, tuomet atsiverskite užsiėmimą „Herojės ir herojai“ (psl. 176).

Idėjos veiksmams

Net jeigu šis užsiėmimas ir vedamas kaip viena sesija, jaunimą vis tiek galima paraginti pasikalbėti su vyresniąja karta ir būti geriau informuotiems.

Surenkite memorialinį renginį pagerbti taikos labui atsidėjusį herojų. Tai gali būti festivalis su muzika ir šokiais, paroda arba „vyksmas“, kurio metu sukuriamas kolektyvinis atminimo monumentas. Pareklamuokite šį renginį ir paprašykite žmonių padovanoti jam daiktą, kuris jiems simbolizuoja atminimą. Tai gali būti bet kas – pvz., baltoji aguona, kare žuvusio artimojo nuotrauka arba batai, su kuriais jis pirmąkart įžengė į jūsų šalį ir pasiprašė prieglobsčio.

Daugiau informacijos

Žodžių debesis yra vizualinis raktažodžių vaizdavimas. Paprastai žodžiai yra surašyti abėcėlės tvarka, o žodžių svarbą rodo jų dydis arba spalva; tad žodžių debesį galima suprasti kaip kūrybišką grafą. Internete, kur ši idėja ir buvo išvystyta, tokie žodžiai paprastai yra internetinės nuorodos į su tuo žodžiu susijusių dalykų kolekciją.

Kitame puslapyje pateiktas pavyzdys, kaip tai atrodo.

Dalomoji medžiaga

Instrukcijos

- Lapo viduryje nubrėžkite neryškią liniją.
- Negatyvias asociacijas rašykite kairėje pusėje; kuo negatyvesnė asociacija, tuo kairiau ji turi būti užrašyta.
- Teigiamas asociacijas rašykite dešinėje pusėje; kuo pozityvesnė asociacija, tuo dešiniau ji turi būti užrašyta.
- Stiprius jausmus, kuriuos sukėlė memorialas, reikia užrašyti didesnėmis raidėmis nei ne tokius ryškius jausmus.

Žodžių debesies pavyzdys

Atsakas rasizmui

Visi privalo pastebėti ir kovoti su rasiniu priekabiavimu ir rasistiniais incidentais!

Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	4-30 (mažos grupelės 4-5)
Laikas	120 minučių
Temos	• Diskriminacija ir netolerancija • Kultūra ir sportas • Taika ir smurtas
Apžvalga	Vaidmenų pratimas apie kritinį incidentą, siekiant nagrinėti šiuos dalykus: • rasizmą, stereotipus ir kultūrinius skirtumus • tam tikrų rasizmo ir išankstinių nuostatų paplitimą, ypač prieš romus • kaip kovoti su rasizmu mokykloje ar kitoje švietimo organizacijoje
Susijusios teisės	• Lygybė orumu ir teisės • Laisvė nuo diskriminacijos • Minties, sąžinės ir religijos laisvė
Tikslai	• Gilinti kultūrinių skirtumų ir institucinio rasizmo supratimą • Ugdyti demokratinio dalyvavimo, komunikacijos ir bendradarbiavimo įgūdžius • Propaguoti atsakomybę, teisingumą ir solidarumą
Priemonės	• Dideli popieriaus lapai ir rašikliai • 4 savanoriai vaidmenų pratimui • Vaidmenų kortelės • Kritiško incidento kortelė • Gairės fasilitatoriams • Mokyklos politikos ir gairių dėl rasinių incidentų kopijos; dviem dalyviams po vieną kopiją • Dalomosios medžiagos „Keletas praktinių punktų apsvarstymui“ kopijos – arba juos užrašykite ant didelio popieriaus lapo • Popierius ir rašikliai
Pasiruošimas	• Peržiūrėkite kritišką incidentą ir, jei reikia, pritaikykite savo situacijai. • Pasirinkite keturis savanorius ir paprašykite jų kritiško incidento pagrindu paruošti labai trumpą vaidmenų pratimą bei parodyti jį visai grupei. • Padarykite 5 kritiško incidento kortelės kopijas (po vieną visiems vaidintojams ir fasilitatoriui (-ei). • Fasilitatoriui (-ei) padarykite gairių kopiją.

Eiga

Šis užsiėmimas susideda iš dviejų dalių: 1 dalis – tai apžvalga, kaip mes suprantame žodį „rasizmas“; 2 dalyje rašomos nuostatos mokyklai, klubui ar organizacijai, kaip elgtis įvykus rasistiniam incidentui.

1 dalis. Apžvalga: kaip mes suprantame žodį „rasizmas“?

1. Užsiėmimą pradėkite minčių lietumi apie rasizmą.
2. Rasistiniai incidentai ir potencialūs tarpkultūriniai nesusipratimai vyksta kasdien. Pasvarstykite, kokius kasdienius incidentus ir elgesį žmonės supranta kaip rasistinius.
3. Paprašykite keturių savanorių suvaidinti vaidmenų pratimą. Duokite jiems vaidmenų korteles, kritiško incidento kopijas ir 15 minučių pasiruošimui.
4. Paaiškinkite, kad visi kiti yra stebėtojai. Jiems išdalinkite popierių, rašiklius ir paaiškinkite, kad jie stebės tris trumpas scenas. Tarp jų bus trumpos pertraukėlės, per kurias stebėtojai turės užsirašyti svarbiausius žodžius, apibūdinančius jų atsaką.
5. Paprašykite savanorių suvaidinti scenas.
6. Pabaigoje trumpai dalyvių paklauskite:

a. Ką užsirašėte per pirmąją pertraukėlę? Kas lėmė tokias jūsų išvadas?

b. Ką užsirašėte per antrąją pertraukėlę? Kas lėmė tokias jūsų išvadas?

c. Ką supratote pačioje pabaigoje? Kokias prielaidas darėte?

7. Padiskutuokite apie tai, ką galėjo – ar turėjo – daryti mokytojai, Gyulos tėtis ir mokyklos direktorius, kad užtikrintų teisingą rezultatą?

2 dalis. Nuostatų, kaip elgtis įvykus rasistiniam incidentui, kūrimas

1. Paaiškinkite, kad šios užsiėmimo dalies tikslas yra sukurti gaires, kaip elgtis įvykus rasistiniam incidentui, ir surašyti mokyklos nuostatas šiuo klausimu.
2. Surenkite trumpą minčių lietų apie skirtingas žmonių grupes mokykloje, tai gali būti, pvz., moksleiviai, mokytojai, direktorius (-ė), valytojai (-os), bibliotekininkai (-ės), mokyklos autobusų vairuotojai (-os), tarkim, žaidimų aikštelės prižiūrėtojai (-os).
3. Tuomet paprašykite dalyvių pasidalinti į mažas grupeles po keturis ar penkis žmones ir jose apsvarstyti įvairių mokyklos bendruomenės narių pareigas ir atsakomybes rasistinių incidentų atžvilgiu.
4. Pakvieskite dalyvius savo idėjas pristatyti visai grupei. Fasilitatorius (-ė) pagrindinius punktus turi pažymėti lentoje.
5. Paprašykite dalyvių peržiūrėti jų mokykloje jau egzistuojančią politiką ar gaires. Ką reikėtų atnaujinti?
6. Dabar paraginkite dalyvius sukurti politiką (nuostatas). Tegu kiekviena maža grupelė apsiriboja vienu darbo aspektu (žingsniu ar priemone). Pavyzdžiui, jeigu reikalingas bendras mokyklos pareiškimas apie rasizmą ir diskriminaciją, tuomet viena grupelė turėtų būti atsakinga už jo parašymą. Grupelės taip pat turėtų padiskutuoti apie būdus, kaip savo rezultatus pristatyti visiems, pvz., panaudojant ne tik užrašus, bet ir paveikslėlius, koliažus ir kūnų skulptūras, kurios geriau išreikštų jų jausmus.
7. Visai grupei susėdus kartu, paprašykite grupelių pademonstruoti savo darbo rezultatus ir padiskutuoti, kaip būtų galima jų idėjas įgyvendinti.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite apžvelgdami patį užsiėmimą ir kokias žmogaus teises jis apima, tuomet pakalbėkite apie tai, ką dalyviai išmoko ir ko jie turėtų imtis toliau.

- Ar rasizmas yra plačiai paplitęs jūsų mokykloje ar visuomenėje?
- Ar esate girdėję apie jūsų mokykloje ar bendruomenėje įvykusius rasistinius incidentus?
- Ar kurios nors grupės atakuojamos daugiau nei kitos? Kurios? Kodėl? Ar tos pačios buvo puolamos ir prieš dvidešimt ar penkiasdešimt metų?
- Kaip jūsų šalyje ir kitose Europos šalyse elgiamasi su romais?
- Kokie yra jūsų stereotipai apie romus? Iš kur jie kyla? Kaip juos galima kvestionuoti?
- Kurioms žmogaus teisėms gresia pavojus kritiškame incidente?
- Ar dalyvių supratimas apie tai, kas yra rasistinis incidentas, po užsiėmimo kaip nors pasikeitė? Kaip? Pateikite pavyzdžių.
- Kieno atsakomybė yra užtikrinti, kad jūsų mokykloje ar organizacijoje rasistinių incidentų nebūtų?
- Yra svarbu turėti nuostatas, kaip elgtis rasistinių incidentų atvejais, tačiau ar ne geriau būtų, jei jos išvis nebūtų reikalingos? Ką reikėtų daryti, kaip šalinti rasistinio elgesio priežastis tiek mokykloje, tiek ir plačiojoje visuomenėje?

Svarbi data

Kovo 21 d.
Tarptautinė rasinės diskriminacijos panaikinimo diena

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Gerai žinokite grupės narių kilmę ir užsiėmimą atitinkamai pritaikykite.

Žmonės labiau įsitrauks, jei bus kalbama apie dalykus, kurie jiems yra realūs. Kita vertus, turite būti pasirengę emocijoms, kurios gali sukilti. Labai svarbu atkreipti dėmesį į jausmus tų dalyvių, kurie patys jaučiasi buvę mokykloje diskriminuojami.

Minčių lietus yra klasikinis užsiėmimo pradėjimo būdas, tačiau galite jį pagyvinti ir paskatinti pasakydami rasistinį juokelį. Geriau pasirinkite tokį, kuriame juokiamasi iš grupės, kurios atstovų jūsų klasėje nėra. Kiekvienoje šalyje yra tradicija pasakoti anekdotus apie kitų šalių žmones. Diskusiją galite pradėti pakviesdami grupės narius pasidalinti pora tokių anekdotų su kitais. Tuomet galite pakalbėti apie ribą, kuri skiria rasistinius ir nerasistinius juokelius. Pvz., ar anekdotai apie romus ar žydus yra nacionalistiniai, ar rasistiniai? Tai leis lengviau suformuluoti rasistinio juokelio ir rasistinio incidento apibrėžimą (žr. žemiau, sk. „Daugiau informacijos“).

1-osios dalies 5-ajame žingsnyje galbūt jums labiau norėsis panaudoti forumo teatro arba vaizdo teatro techniką, žr. psl. 65.

1-osios dalies 6-ajame žingsnyje dalyviai gali tapti labai emocingi. Tai gali atsispindėti jų užrašuose po kiekvienos scenos ir dėl to gali tapti sunku sekti procesą. Bus geriau, jei viskas liks konkretu, o dėmesį nukreipsite į tai, ką turi daryti aktoriai.

Gali būti, kad 2-osios dalies 4-ojo žingsnio išvados yra nepakankamai sufokusuotos, ir dalyviai negalės jų panaudoti kitame žingsnyje. Tokiu atveju galite pasinaudoti dalomąja medžiaga „Keletas praktinių punktų apsvarstymui“ ir paraginti grupes atlikti pirmus keturis žingsnius.

Variacijos

Šį užsiėmimą galima adaptuoti ir kitoms temoms, tokioms kaip patyčios. Jei patyčių tema jums atrodo problemiška, galite pirmiausia atsiversti užsiėmimą „Ar turime alternatyvų?“ (psl. 94), o po to bandyti sukurti politiką / nuostatas prieš patyčias.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Situaciją ir nuostatas peržiūrėkite reguliariai, pvz., kartą ar du per metus. Politiką peržiūrėti reikia, kad būtų užtikrinama, jog ji iš tiesų atitinka tikslus. Visuomenei keičiantis, politika turi būti atnaujinama, kad ir toliau atitiktų besikeičiančių aplinkybių keliamus iššūkius.

Jeigu norite surengti kampaniją, užsiėmimas „Dosta!“ (psl. 151) jums padės sugalvoti veiksmą.

Dar vienas užsiėmimas, kuriame pabrėžiamos išankstinės nuostatos ir diskriminacija, yra „Mano gyvenimas nėra šou“ (psl. 227). Jo tema – kibernetinės patyčios. Jeigu grupė nori apžvelgti žmonių su negalia diskriminaciją, galima atsiversti užsiėmimą „Sportas visiems“, psl. 326.

Idėjos veiksmams

Tęskite politikos savo mokykloje ar organizacijoje kūrimo darbus ir užtikrinkite idėjų įgyvendinimą. Grupė taip pat gali prisijungti prie antirasistinių projektų kitose šalyse. Pvz., prie „Schools Without Racism“ (Mokyklos be rasizmo) – programos, reikalaujančios, kad mažiausiai 60 proc. mokyklos populiacijos pasirašytų ir įgyvendintų bendrą antidiskriminacinį pareiškimą http://members. multimania.nl/astrada/szr/swr. html

Daugiau informacijos

Rasizmo apibrėžimai

Apskritai paėmus, rasizmas susideda iš elgesio, žodžių ar praktikų, kurios žmones pervertina arba nuvertina dėl jų odos spalvos, kultūros ar etninės kilmės. Subtiliosios jo formos yra lygiai tokios pat žalingos, kaip ir atviroji.

Institucionalizuotą rasizmą galima apibūdinti kaip kolektyvinį organizacijos negebėjimą suteikti tinkamų ir profesionalių paslaugų žmonėms dėl jų odos spalvos, kultūros ar etninės kilmės. Jis matomas arba aptinkamas procesuose, požiūriuose ir elgesyje, kuris tampa diskriminacija, pasireiškiančia išankstinėmis nuostatomis, neišmanymu ir rasistiniais stereotipais, menkinančiais etninių mažumų žmones. Rasistiniai incidentai ir priekabiavimas gali vykti bet kurioje institucijoje, nesvarbu, kiek joje yra skirtingos etninės kilmės moksleivių.

Rasistinis incidentas – tai bet koks incidentas, kurį jo auka ar bet kuris kitas asmuo laiko rasistiniu.

Fizinis priekabiavimas: susideda iš akivaizdesnių smurtinių atakų ar fizinio priekabiavimo prie vaikų ar suaugusių iš mažumų grupių pavyzdžių, taip pat ir „nedidelio“ priekabiavimo incidentų, kurie kartu gali turėti kumuliacinį efektą.

Žodinis priekabiavimas: mažumų pravardžiavimas ir bet kokia asmens kilmės ar kultūros (pvz., muzikos, aprangos ar vartojamo maisto) pajuoka yra akivaizdūs pavyzdžiai. Tačiau pasitaiko ir kitokių žodinio priekabiavimo formų, kurios yra ne tokios akivaizdžios ir kurias vykdo moksleiviai, mokytojai ar kiti suaugusieji, pvz., nevykę rasinio pobūdžio komentarai, dėl kurių įsižeidžiama.

Nebendradarbiavimas ir nepagarba: atsisakymas bendradarbiauti ar parodyti pagarbą mažumų moksleiviams, studentams, mokytojams, jaunimo lyderiams ir kitiems mokykloje ar edukacinėje bendruomenėje gali reikšti rasistinį incidentą, jei yra rasistinės motyvacijos įrodymų arba jeigu „aukai“ atrodo, kad ta motyvacija buvusi rasistinė. Nepagarba taip pat gali būti iš anksto nenumatyta, pvz., jeigu mokytojas arba mokymų vedėjas demonstruoja moksleivio kultūrinių praktikų neišmanymą taip, kad auka jaučiasi nepatogiai ar kad prie jo yra priekabiaujama.

Kiti incidentai: rasistiniai juokeliai ir rasistinio žodyno vartojimas, rasistinių atributų, ženkliukų, marškinėlių ir t. t. nešiojimas, rasistinis grafitis, rasistinės literatūros ar plakatų sklaida, rasistinių ar fašistinių organizacijų egzistavimas šalia mokyklos bendruomenės ar joje arba suaugusiųjų stereotipai, galintys paskatinti diskriminaciją.

Daugybė rasistinių incidentų nebus tokie akivaizdūs. Tokius užslėptus veiksmus dažnai būna sunkiausia aptikti ir su jais kovoti. Didelė dalis rasistinių incidentų, į kuriuos įsivėlę moksleiviai ar studentai, nevyks mokytojų ar kitų suaugusiųjų akivaizdoje. Todėl svarbu, kad mokyklos sukurtų strategijas, kurios užtikrintų, jog visi mokyklos bendruomenės nariai yra jautrūs tam ir prisiima atsakomybę už pranešimą apie incidentus bei kovą su jais.

Daugiau informacijos apie rasizmą, antisemitizmą, antičigonizmą ir romafobiją rasite skyrelyje „Diskriminacija ir netolerancija“ (5 skyrius, www.coe.int/compass).

Dalomoji medžiaga

Vaidmenų kortelės

Mokyklos direktoriaus (-ės) vaidmens kortelė

Jūsų didžiausias rūpestis – mokyklos reputacija saugumo ir vagysčių atžvilgiu

1 mokytojo(s) vaidmens kortelė

Jūs pastebėjote, kad iš mokyklos dingsta ir kiti daiktai, ne tik pinigai. Praėjusią savaitę pastebėjote, kad Gyulas į mokyklą atsinešė mobilųjį telefoną.

2 mokytojo(s) vaidmens kortelė

Jūs esate Gyulo klasės auklėtoja(s). Gana gerai jį pažįstate ir jums jis patinka. Tai geraširdis, protingas berniukas, kuris labai stengiasi, bet neturi nė vieno draugo.

Tėvo vaidmens kortelė

Gyulas – geras berniukas. Jūs žinote, kaip svarbu išsilavinimas, todėl prieš išleisdamas jį žaisti futbolą visada patikrinate, ar Gyulas atliko namų darbus. Praėjusią savaitę buvo jo gimtadienis.

Kritiškas incidentas

Visos scenos vyksta direktoriaus (-ės) kabinete.

1 scena: direktorius (-ė), 1 mokytoja(s) ir 2 mokytoja(s)

Visi trys diskutuoja apie problemą ir savo reakcijas į pastaruoju metu mokykloje padažnėjusias vagystes. Įvyko keli incidentai: pvz., viskas prasidėjo dingus tušinukui, bet nuo to laiko dingo dar keli daiktai, nors daugiausia – pinigai. Sklando gandai, kas tai galėtų būti, tačiau tikėtina, kad kaltininkas yra romas Gyulas.

Trukmė: 3–5 minutės

2 scena: direktorius (-ė), Gyulo tėtis ir 1 mokytoja(s)

Direktorius (-ė) verčia Guylo tėtį pripažinti, kad jo sūnus – vagis. Tėtis kartoja, kad Gyulas niekada to nepadarytų. Tačiau jis vis tiek atsiprašo ir pasisiūlo sumokėti pavogtus pinigus.

Mokytojams ši situacija nemaloni, ir jie prisižada išlaikyti ją paslaptyje. Gyulas mokykloje likti gali, tačiau jo tėvas savo sūnų turi labiau prižiūrėti.

Trukmė: 3–5 minutės

3 scena: direktorius (-ė) ir 2 mokytoja(s)

Direktorius (-ė) ir 1 mokytoja(s) diskutuoja apie pagerėjusį mokyklos mikroklimatą. Jie patenkinti, kad problema išspręsta.

Įeina 1 mokytoja(s): ji(s) praneša žinią, kad prie mokyklos vartų policija už vagystes ką tik suėmė moksleivį (ne Gyulą). Regis, jis prisipažino pavogęs visus pinigus.

Jie padiskutuoja apie savo reakcijas į šią žinią.

Trukmė: 3–5 minutės

Gairės fasilitatoriui (-ei)

Leiskite savanoriams suvaidinti scenas. Per pertraukėles tarp scenų turite įsiterpti su klausimais ir paprašyti stebėtojų užrašyti svarbiausius žodžius, kuriais apibūdinamas jų atsakas į sceną.

Pirmoji pertraukėlė: pirmasis klausimas stebėtojams: jei būtumėt direktorius (-ė), ką darytumėt?

Antroji pertraukėlė: antrasis klausimas stebėtojams: kaip manote, ar ši situacija išspręsta patenkinamai?

Trečioji pertraukėlė: trečiasis klausimas stebėtojams: ką galvojate dabar?

Keletas praktinių aspektų, kuriuos patartina apsvarstyti stiprinant antirasistinę politiką / nuostatas.

Sprendžiant rasistinio priekabiavimo ir rasistinių incidentų problemą, reikalingas visos mokyklos (organizacijos) pasiryžimas sukurti ir įgyvendinti politiką / nuostatas. Labai svarbu, kad rasistinių incidentų sprendimo būdai atitiktų bendrą mokyklos / organizacijos politiką ir praktiką. Problemas reikėtų laikyti „ypatingomis, bet ne atskiromis“. Keletas praktinių aspektų apsvarstymams:

- Reikia pateikti aiškų politinį pareiškimą parodant, kad jokie rasistiniai incidentai ar rasistinis priekabiavimas nebus toleruojami.
- Mokykla turėtų aiškiai nurodyti, kokių procedūrų imtis įvykus rasistiniam incidentui.
- Visi metodai, įskaitant procesus ir susitartus veiksmus sprendžiant incidentus, turi būti taikomi visiems mokyklos bendruomenės nariams: vadovams, darbuotojams (ir dėstantiems, ir ne), tėvams, moksleiviams, studentams ir svečiams.
- Privalo būti aiškiai suprasta, kad visi mokyklos bendruomenės nariai prisiima atsakomybę pastebėti ir kovoti su rasistiniais incidentais ir rasistinėmis priekabėmis.
- Būtinas nuoseklumas, kad visi žinotų, ko iš jų tikimasi.
- Reikia suprasti, kad būtina atsakyti į incidentą iškart jam įvykus arba kai apie jį pranešama.
- Visi vėliau vykstantys atsakai į incidentą turi būti vykdomi per sutartą laiko tarpą.

Šaltinis: http://www.northants-ecl.gov.uk/apps/IPS/msc/rig/hme.asp

Atsargiai, mes jus stebime

Niekas nepadarė didesnės klaidos už tą, kuris nieko nedarė, nes galėjo padaryti tik mažai.

Edmundas Burke

Sudėtingumas	3 lygis
Temos	• Globalizacija • Aplinka • Pilietiškumas ir dalyvavimas
Apžvalga	Dalyviai sužino apie socialinę, ekonominę ir aplinkosauginę medvilninių marškinėlių kainą. Tuomet jie planuoja ir vykdo veiksmą kaip atsaką į žmogaus teisių pažeidimus.
Susijusios teisės	• Teisė į trokštamą darbą ir jungtis į profesines sąjungas • Teisė į tinkamą gyvenimo lygį • Teisė į saugią ir sveiką aplinką
Grupės dydis	Bet koks (mažos grupelės 5–8)
Trukmė	1 dalis: 45 minutės. 2 dalis: įvairiai. 3 dalis: įvairiai
Tikslai	• Sužinoti apie globalią drabužių pramonės natūrą ir suprasti tikrąją mūsų perkamų drabužių kainą • Lavinti informacijos analizės, planavimo ir veiksmų įgyvendinimo įgūdžius • Skatinti kūrybiškumą, vaizduotę ir įsipareigojimą aktyvizmui
Priemonės	• Dideli popieriaus lapai ir žymikliai • Dalomoji medžiaga
Pasiruošimas	• Padarykite informacinio lapo kopijų – kiekvienam dalyviui po vieną • Suvokite savo vaidmenį remiant dalyvių įsitraukimą!

Globalizacija

Aplinka

Pilietiškumas ir dalyvavimas

3 lygis

bet koks (mažos grupelės 5–8)

1 dalis: 45 minutės.
2 dalis: įvairiai.
3 dalis: įvairiai

Eiga

1 dalis: Susipažinimas su svarstomais klausimais

1. Paaiškinkite, kad grupė atidžiau panagrinės, kokius drabužius perka ir savo drabužių socialinį, ekonominį bei aplinkosauginį poveikį.
2. Paprašykite dalyvių pasižiūrėti į savo dėvimų marškinėlių ar megztinių etiketes: kur jie pagaminti ir iš ko? Kiek jie kainavo? Ant didelio popieriaus lapo sudarykite visų šalių ir kainų sąrašą.
3. Paklauskite, ar kalbama tik apie pinigus. Tuomet padalinkite informacinius lapus „Tikrosios medvilnės kainos beieškant“ ir „Tikroji vienų medvilninių marškinėlių kaina“; duokite dalyviams 5 minučių juos perskaityti.
4. Tuomet surenkite minčių lietų apie su šia informacija susijusius dalykus, pvz.: darbo teises, įskaitant vaikų darbą, išteklių – vandens bei kuro – naudojimą, pesticidų ir kitų nuodų daromą žalą gamtai bei globalizacijos pasekmes.
5. Paklauskite grupės, kaip, žinodami šią informaciją, jie jaučiasi pirkdami marškinėlius. Kokių veiksmų jie gali imtis? Surenkite minčių lietų, pvz.: labiau rūpintis savo drabužiais, kad jie taip greitai nenusidėvėtų, nuo šiol pirkti tik sąžiningos prekybos ženklu pažymėtus marškinėlius, surengti kampaniją, kad apie

šiuos dalykus sužinotų ir jų bendraamžiai. Padiskutuokite, kurias idėjas, dalyvių nuomone, jie labiausiai norėtų įgyvendinti. Leiskite jiems pasiieškoti daugiau informacijos ir apgalvoti savo idėjų realistiškumą.

2 dalis: Sprendimai dėl veiksmų

6. Leiskite dalyviams peržiūrėti savo tyrinėjimus, apibrėžti idėjas ir sutarti, kokių veiksmų imtis.
7. Paprašykite jų pasiskirstyti mažomis grupelėmis pagal tai, kokių veiksmų jie nori imtis, ir trumpai aprašyti savo siūlymą, kuriame turėtų būti nurodyta:
   - Aiškūs tikslai
   - Siūlomos veiklos apibūdinimas (boikotas, koncertas, TV ar radijo laida, gatvės teatras, skrajutės ir t. t.), įskaitant ir savo pasirinkimo priežastis
   - Veiklos pasiruošimo ir vykdymo tvarkaraštis
   - Vieta, kur veikla vyks (mokyklos, vieši pastatai ir t. t.)
   - Numatytos išlaidos ir reikalingi ištekliai.
8. Paprašykite visų grupių pateikti savo siūlymus, o kitų dalyvių – pakomentuoti ir pasiūlyti, kaip juos galima patobulinti.

3 dalis: Vykdymas

- Arba pasirinkite vieną veiksmą, kuriame dalyvaus visa grupė, arba leiskite dalyviams dirbti mažose grupėse – kiekviena vykdys savo veiksmą.
- Veiksmą ar kampaniją įgyvendinus, peržiūrėkite, kaip viskas vyko ir ką grupė pasiekė.

Aptarimas ir apibendrinimas

Po 1 dalies:

- Ar pinigai – tai svarbiausia kaina? Jei ne, kodėl?
- Kiek svarbi yra socialinė, ekonominė, aplinkos kaina? Ar viena yra svarbesnė už kitą? Kurios žmogaus teisės yra pažeidžiamos?
- Kiek jūs būtumėt pasiruošę sumokėti už marškinėlius?
- Ko reikia gerai kampanijai?
- Ar manote, kad darbuotojų apsaugos srityje dirbančios institucijos, tokios kaip NVO, tarptautinės organizacijos, JT agentūros ir kampanijas prieš globalizaciją vykdančios organizacijos, ką nors realiai keičia? Kodėl?

Po 2 dalies:

- Ar lengva buvo susitarti dėl veiksmų plano? Ar visi patenkinti tuo, kaip mažose grupelėse vyko sprendimų priėmimas? Kodėl? Kodėl ne?
- Kodėl dalyviai pasirinko imtis būtent to veiksmo?
- Ar visi jaučiasi esantys įsitraukę? Kodėl? Kodėl ne?
- Į kuriuos žmogaus teisių pažeidimus įvairios grupės taikosi?

Po 3 dalies:

- Kaip vyko veiksmas ar kampanija? Ar taip, kaip suplanuota? Kodėl? Kodėl ne?
- Ką jums reikėtų prisiminti kitam kartui?
- Ar visi jautėsi įsitraukę ir kad jų gebėjimai buvo panaudoti? Jei ne, ką būtų galima daryti geriau kitą kartą?
- Ką dar išmokote iš šio užsiėmimo ir veiksmo?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Būkite gerai pasiruošę. Perskaitykite 3-iame skyriuje pateiktą skyrelį apie ėmimąsi veiksmų, kad žinotumėte, kaip jų imtis ir kaip viską suorganizuoti. Taip pat papildomoje informacijoje apie pilietiškumą ir dalyvavimą rasite informaciją apie Harto dalyvavimo kopėčias, kurią taip pat turėtumėte perskaityti: www.coe.int/compass.

Informacijos apie tarptautines kompanijas rasite papildomoje medžiagoje apie globalizaciją, pateiktoje www.coe.int/compass. Prieš pradėdami šį užsiėmimą, pasidomėkite, ar „Clean Clothes Campaign“ (Švarių drabužių kampanija) arba panaši organizacija turi padalinį jūsų šalyje.

Sužinokite apie veiksmus, kurių imasi „Clean Clothes Campaign“, ir pasvarstykite – galbūt jums verta pasinaudoti jų jau sukurtais įrankiais. Juk yra žymiai lengviau imtis veiksmų, pvz., savo grupės tinklalapyje ar tinklaraštyje įkelti CCC vaizdo įrašą apie sportinę aprangą, nei patiems pagaminti edukacinės medžiagos. Todėl pabrėžkite, kad dalyviai turi visišką laisvę „išgalvoti“ bet kokią naują kampanijos strategiją.

Jei norite kainą įvertinti anglies pėdsaku, tuomet „Ecometrica“ yra įvertinusi drabužių anglies pėdsaką, kaip pavyzdį naudodama 3 poras apatinių. Tikėtina, kad apatinių ir marškinėlių emisijų profilis bus panašus – nors apatinius turbūt reikėtų plauti dažniau, tačiau lyginti rečiau! Rezultatas – 57 kilogramai CO_2 nuo lopšio iki karsto. Tinklalapyje www.ecometrica.co.uk paieškos lange įrašykite frazę „apparel fact sheet“.

Variacijos

1-ąją šio užsiėmimo dalį galite pakeisti, kad paskatintumėte dalyvius giliau pamąstyti apie tikrąją drabužių kainą. Taigi:

1. Pradėkite paklausdami dalyvių, kiek kainavo jų marškinėliai, ir sutarkite dėl vidutinės kainos.
2. Tuomet paprašykite jų pasižiūrėti į etiketes – iš kur atkeliavo jų marškinėliai?
3. Tada paprašykite mažų grupelių pateikti minčių apie viso gamybinio proceso žingsnius nuo medvilnės auginimo iki prekės pardavimo parduotuvėje.
4. Surinkę visą grupę, palyginkite tuos sąrašus ir sudarykite vieną bendrą sąrašą, kuriame būtų visi skirtingi elementai, surašyti skiltyse: transportas, darbo jėgos kaina, energijos panaudojimas ir t. t.
5. Tuomet vėl mažose grupėse paprašykite dalyvių kiekvienam dalykui nurodyti kainą, pvz. kiek, jų nuomone, kainuoja medvilnės auginimas, atsieina visa darbo jėga, transportavimas ir t. t.
6. Surinkę visą grupę, padiskutuokite apie tai, ką surašė grupelės.
7. Galiausiai padalinkite informacinius lapus ir paprašykite dalyvių juos pakomentuoti.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Susisiekite su „Clean Clothes Campaign“ padaliniu savo šalyje, kad galėtumėte pratęsti jūsų grupės pradėtą darbą.

Galite ištirti sportinių batų sąžiningos prekybos problemas. Čia rasite statistinių duomenų apie tikrąją sportbačių kainą: http://www.vetementspropres.be

Svarbi data

Antras gegužės šeštadienis
Pasaulinė sąžiningos prekybos diena

Galbūt grupė norės patyrinėti su įmonių socialine atsakomybe susijusius klausimus ir dilemas. Pavyzdžiui, daug kilnių kampanijų ir renginių finansiškai remia žmogaus teises pažeidinėjančios kompanijos. Gamybos procesuose šios kompanijos taip pat teršia gamtą. Galbūt grupė norės aptarti ir keletą klausimų, kuriuos savo teiginyje kelia kino kūrėjas ir „Peace One Day“ įkūrėjas Jeremy Gilley: „Peace One Day“ požiūriu, be kompanijų rėmėjų mes negalėtume nei egzistuoti, nei funkcionuoti. Mano pozicija yra labai aiški. Esu įsitikinęs, kad, norint padaryti įtaką tiekimo grandinei, mes privalome būti „kambary“. Labai sunku, o gal net ir neįmanoma rasti kompaniją, kurios visa tiekimo grandinė nuo apačios iki pat viršaus 100 procentų atitiktų tarptautines žmogaus teises ir prekybos įstatymus, nors, savaime suprantama, tokia pozicija būtų geidžiama.“

Konkrečiai su šiuo pavyzdžiu susijusios informacijos galima rasti www.peaceoneday.org ir http://www.clearingthehurdles.org.

Jei grupė nori panagrinėti teisę į trokštamą darbą ir galimybę jungtis prie profesinių sąjungų, galima surengti užsiėmimą „Ašikės istorija“ (psl. 106), kurio tema – vaikų darbas, arba „Profsąjungos susirinkimas“ (psl. 308). Jei buvo paminėta sportinė avalynė ir žmonės nori panagrinėti kitas su sportu susijusias žmogaus teises, tuomet galite vesti užsiėmimą „Minutėlę“ (psl. 244).

Idėjos veiksmams

Tęskite savo pradėtus darbus susitikdami su kitomis vietinėmis interesų grupėmis ir kartu pažymėkite Pasaulinę sąžiningos prekybos dieną. Daug įkvėpimo rasite http://www.wftday.org/.

Visas žinias ir patirtis, įgytas šiame ką tik jūsų atliktame darbe, galite pritaikyti kitai kampanijai jūsų grupei rūpimu klausimu. Metų eigoje yra gausybė galimybių prisijungti prie kitų ir didinti sąmoningumą įvairiais žmogaus teisių klausimais, pvz., moterų teisių klausimais – Tarptautinę moters dieną (kovo 8-ąją); pabėgėlių klausimais – birželio 20-ąją; visomis žmogaus teisėmis – gruodžio 10 d. Bendradarbiaudami su kitais pademonstruosite solidarumą su tais, kurie kovoja už žmogaus teises, susirasite naujų draugų, jums bus linksma ir daug ko išmoksite.

Daugiau informacijos

Yra daug organizacijų, dirbančių sąžiningos gamybos ir prekybos labui. Interneto paieškos langelyje paieškokite savo vietovėje dirbančių organizacijų. Šios organizacijos turi partnerių daugelyje Europos šalių:

- www.cleanclothes.org pateikia daug informacijos ir vykdo kampanijas, kuriose jūs galite dalyvauti.
- „Clothes for a Change Campaign“ pateikia straipsnį: „Did child labour make your shirt?“ (Ar tavo marškinėlius pagamino vaikai?) http://www.organicconsumers.org
- „People Tree“ yra sąžiningos prekybos mados tarptautiniu mastu pionieriai: http://www.peopletree-foundation.org/
- „Environmental Justice Foundation“ ataskaitoje „Children behind our cotton“ detaliai aprašytos šokiruojančios sąlygos, kurias kenčia maždaug milijonas vaikų (kai kurie jų – vos penkerių metų amžiaus), dirbančių 12 valandų per parą karštu ir šaltu oru, daugelis jų patiria fizinį, verbalinį ir kartais seksualinį smurtą: http://www.ejfoundation.org

- „Fair Wear Foundation“ misija yra pagerinti darbo sąlygas drabužių pramonėje: http://fairwear.org
- „Fair Trade Resource Network“ yra informacinis tinklas, kuriuo siekiama padidinti sąžiningą prekybą ir „sukurti rinką, kuri vertintų maistą, kurį mes valgome, daiktus, kuriais naudojamės, gaminančius žmones“: www.ftrn.org
- „Play Fair“ kampanija – tai darbo teisių grupių koalicija, kuri siekia priversti sportinių prekių ženklų gamintojus, gaminančius daiktus olimpinėms žaidynėms, nutraukti darbuotojus išnaudojančių gamyklų dalyvavimą savo tiekimo grandinėse ir gerbti darbo teises: www.clearingthehurdles.org

Dalomoji medžiaga

Tikrosios medvilnės kainos beieškant

Medvilniniai marškinėliai yra skirtingų pasaulinių industrijų gaminys, gaminamas beveik visose pasaulio šalyse. Štai pavyzdys:

Tipiškas medvilnės ūkis Burkina Fase yra nuosavi 6 ar 8 hektarų dydžio ūkeliai, kuriuose dirba visa šeima. Kilogramas Burkina Fase pagamintos medvilnės žaliavos yra vertinamas 23 euro centais. Daugeliui medvilnės augintojų šie pinigai yra vieninteliai, kuriuos jie gauna per visus metus.

Iš ūkio medvilnė pervežama į valymo gamyklą, kurioje jos valymas kainuoja 56 euro centus už kilogramą. Darbuotojams kas dvi savaites mokama po 73,40 EUR.

Tuomet medvilnė pervežama į Togo uostą Lomę, kur ji parduodama prekeiviams po 88 euro centus už kilogramą. Daugiau nei pusė parduodama Kinijai – laivais ji plukdoma į tokius uostus kaip Šanchajus, kur parduodama verpimo fabrikams po 97 euro centus už kilogramą. Dauguma gamyklos darbuotojų kilę iš skurdžių kraštų, dažnai – Kinijos gūdumos. Jie gyvena gamyklos bendrabučiuose ir dirba ilgas valandas, o gauna grašius.

Tuomet drabužiai, pagaminti žymiausiems Vakarų prekių ženklams (dažnai – toje pačioje gamykloje, kur verpiamas pluoštas), nuvežami į uostą ir sukraunami eksportui. Vidutiniškai į JAV importuoti marškinėliai kainuoja 1,10 EUR, bet Manheteno parduotuvėse dvejus galima įsigyti už 14,70 EUR.

Medvilnė, savo kelionę pradėjusi Afrikoje, kur jos kilogramas kainavo 0,56 EUR, dabar kainuoja 18,40 EUR.

Ši informacija yra internete: BBC naujienų kanalo laida „Tracking the true cost of cotton“, 2007 m. gegužės 2 d.

Ši informacija yra internete: BBC naujienų kanalo laida „Tracking the true cost of cotton“, 2007 m. gegužės 2 d.

Tikroji vienų medvilninių marškinėlių kaina

- Sunaudota vandens: 2,157 litrų (45 proc.– laistymui)
- Sunaudota energijos: 8 kilovatvalandės elektros verpimo ir siuvimo mašinoms
- 41.6–110 litrų kuro transportavimui sausuma ir jūra
- Transportavimo atstumai: 8,851–15,128+ km
- Dujų emisijos: NOx, CO, CO2, (šiltnamio dujos) SO2, N2O, lakieji junginiai
- Toksinai: 1–3 g pesticidų, dyzelinių variklių išmetamieji teršalai, sunkieji metalai (dažai)
- Kaina importuojant: 0.44–0.77 EUR
- Vaikų darbas: 17-oje šalių vidutinė alga yra 0.37 EUR per dieną
- Įvairūs: 53–91 g trąšų

Šaltinis: „Earth Intelligence Network“, http://true-cost.re-configure.org/ http://forum.re-configure.org

Demokratija

Pilietiškumas ir dalyvavimas

Bendros žmogaus teisės

4 lygis

Bet koks

270 minučių

Balsuoti ar nebalsuoti?

Balsavimas – tai pilietinis sakramentas.

Theodore'as Hesburghas

Temos	• Demokratija • Pilietiškumas ir dalyvavimas • Bendros žmogaus teisės
Sudėtingumas	4 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Laikas	270 minučių
Apžvalga	Bendruomenės apklausa siekiant panagrinėti balsavimą rinkimuose ir pilietinį dalyvavimą.
Susijusios teisės	• Teisė dalyvauti valdyme ir laisvuose rinkimuose • Nuomonės ir išraiškos laisvė • Teisė į taikų susibūrimą ir asociaciją
Tikslai	• Suprasti priežastis, dėl ko verta rinkimuose pasinaudoti savo balsu • Ugdyti įgūdį kritiškai rasti ir analizuoti informaciją • Vertinti kiekvieno piliečio asmeninį indėlį demokratijoje
Priemonės	• Apklausos lapai 1 ir 2 – vienas rinkinys porai • 1 apklausos laukelio kopijos, paaiškinimai, kaip atlikti apklausą – po vieną kiekvienai porai • Pieštukai arba rašikliai • Dideli popieriaus lapai (A3) • Lipni juosta
Pasiruošimas	• Nukopijuokite 2 apklausos laukelį, pavyzdinį apklausos lapą ant didelio popieriaus lapo kaip pagalbą duodant instrukcijas. • Ant didelių popieriaus lapų nukopijuokite apklausos lapus 1 ir 2 – juose rašysite rezultatus. • Suplanuokite užsiėmimo tvarkaraštį. Pirmai daliai jums reikės 60 minučių (apklausos pristatymas), antrai daliai – mažiausiai 120 minučių (apklausa) ir trečiai daliai – 90 minučių (rezultatų analizavimas, aptarimas ir apibendrinimas).

Eiga

1 dalis: Apklausos pristatymas

1. Paaiškinkite, kad pagrindinis šios sesijos tikslas – paruošti grupę atlikti bendruomenės apklausą siekiant nustatyti priežastis, kodėl žmonės balsuoja arba nebalsuoja.
2. Paklauskite dalyvių, ar jie ketina balsuoti nacionaliniuose ar vietiniuose rinkimuose kitą (pirmą?) kartą, kai pasitaikys tokia galimybė. Tegu pakelia rankas, tuomet dalyvius padalinkite į dvi grupes: ketinantys balsuoti (A) ir ketinantys nebalsuoti (B). Tie, kurie nežino, gali būti atsitiktiniu būdu paskirstomi į bet kurią grupę, kad jose būtų kaip įmanoma lygesnis dalyvių skaičius.
3. Paprašykite grupių sudaryti priežasčių, kodėl jie ketina balsuoti ar nebalsuoti, sąrašą ir surašyti jas ant didelio popieriaus lapo. Sąrašams paruošti duokite maždaug 15 minučių.
4. Sukvieskite grupes kartu ir paprašykite A ir B atstovų garsiai perskaityti savo sąrašus. Duokite laiko trumpai diskusijai, pridėkite papildomų pasiūlymų abiem sąrašams.

5. Išdalinkite 1 ir 2 apklausos lapų kopijas. Parodykite didžiąją jūsų paruoštą kopiją. Įsitikinkite, kad dalyviai supranta, jog 1 lapas skirtas nebalsuojančių atsakymams, 2 lapas – balsuojančiųjų. Pabrėžkite, kad lapai panašūs, skiriasi tik antras klausimas. Peržiūrėkite klausimus kartu su grupe – pažiūrėkite, ar visi juos supranta.
6. Dabar paaiškinkite atsakymų užrašymo metodą. Parodykite pavyzdį ir paaiškinkite, kaip naudoti „5 brūkšnelių“ metodą skaičiavimui.
7. Išdalinkite paaiškinimų, kaip daryti interviu, kopijas – kiekvienai porai po vieną. Paaiškinkite:
   - Kaip užtikrinti, kad apklausos dalyviai būtų pasirenkami atsitiktinai
   - Kiek žmonių apklaus kiekviena pora? (kuo daugiau, tuo geriau!)
   - Kur ir kaip apklausa bus vykdoma
   - Kada ji bus vykdoma
   - Kada reikės sugrįžti ir padiskutuoti apie rezultatus

2 dalis: Apklausa

1. Įsitikinkite, kad visiems aiškios jų užduotys, tuomet pradėkite apklausą.
2. Susitarkite sugrįžimo laiką.

3 dalis: Rezultatų analizė

Grupės susitinka analizuoti rezultatus ir apie juos padiskutuoti. Tam jums reikės 60 minučių.

1. Paprašykite porų sudėti visų apklausos laukelių duomenis ir juos įtraukti į dvi didžiąsias lenteles. Tokiu būdu visų grupelių informacija sudedama kartu ir galima apskaičiuoti visos grupės informaciją. Taip pat reikia užrašyti apklaustųjų išsakytas „priežastis“. Jei ta pati priežastis minėta keletą kartų, užrašykite, kiek kartų – vėlgi naudodami „penkių brūkšnelių“ metodą.
2. Surinkus visą informaciją, paprašykite pateikti šią statistiką:
   - Bendras apklaustų žmonių skaičius
   - Balsuojančiųjų ir nebalsuojančiųjų proporcija
   - Moterų ir vyrų proporcija
   - Apklaustų žmonių kiekvienoje amžiaus grupėje proporcijos
   - Amžiaus grupė su mažiausiai balsuojančiųjų
   - Amžiaus grupė su daugiausiai balsuojančiųjų
   - Dažniausiai išsakytos nebalsavimo priežastys
   - Dažniausiai išsakytos balsavimo priežastys
   - Ar žmonės labiau išsakė priežastis (abiejų pusių), susijusias su žmonėmis, ar su partijomis
3. Dabar padiskutuokite, ar žmonėms patiko apklausa, apie jų patirtis ir ko jie išmoko.

Aptarimas ir apibendrinimas

Bendrojoje diskusijoje apie rezultatus galite paliesti keletą skirtingų klausimų, pvz.:

- Kaip grupės jautėsi vykdydamos apklausą? Ar žmonės buvo pasiruošę atsakyti į apklausos klausimus?
- Ar buvo sunku atlikti apklausą? Ar jiems patiko tai daryti?
- Ar grupei pavyko gauti „reprezentatyvų“ bendros populiacijos vaizdą? Kokie sunkumai iškilo tai darant?
- Kokios problemos kyla darant išvadas iš grupių surinktų rezultatų? Kaip to būtų galima išvengti?
- Ar grupę nustebino kuri nors statistika?
- Ar apklausos rezultatai buvo kaip nors netikėti?
- Ar žmonių atsakymai atliepė jūsų grupės jausmus? Kaip manote, ar jūsų grupė yra „reprezentatyvi“ visos populiacijos atžvilgiu?

Svarbi data

Kovo 18 d.
Pirmieji parlamento rinkimai Europoje su visuotine teise balsuoti

- Ar, atlikdami apklausą darkart, jie ką nors darytų kitaip? Ar padaryta kokių nors klaidų?
- Ar apklausos rezultatai suteikia realistišką jūsų bendruomenės balsavimo vaizdą? Kodėl? Kodėl ne?
- Ar galite pasitikėti išvadomis? O gal reikėtų rezultatus priimti su žiupsniu druskos?
- Statistika dažnai pateikiama kaip argumentą pagrindžiantis faktas. Ar turėtų žmonės statistika visiškai pasitikėti?
- Kaip grupė dabar supranta savo balso panaudojimo poreikį – arba to nedarymą? Ar kas nors pakeitė savo nuomonę (į bet kurią pusę!)? Jei taip, kokie argumentai jus įtikino?
- Ar turime žmogaus teisę balsuoti? Kaip demokratija įtvirtinta žmogaus teisių dokumentuose?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

1 dalis – apklausos planavimas – skirta paruošti dirvai apklausai, t. y. 2-ai daliai. Pačioje pradžioje galite aiškiai pasakyti, kad šio užsiėmimo tikslas – suteikti jauniems žmonėms galimybę pajusti savo vertę prisidedant prie demokratinių procesų. Patartina pabrėžti būtent šį aspektą, o ne „įtikinti" juos pasinaudoti savo balsu. Paaiškinkite, kad norite, jog kiekvienas grupės narys sesijos pabaigoje pats priimtų sprendimą, tačiau kad jis tai padarytų, svarbu, jog suprastų visas skirtingas priežastis, kodėl balsuoti yra gerai.

Pabandykite diskusiją apie tai, balsuos žmonės ar ne (4-as žingsnis), padaryti kaip įmanoma „objektyvesnę", nebandydami „balsuojančiųjų" mėginti įtikinti „nebalsuojančiųjų". Šiai diskusijai neskirkite per daug laiko – ji reikalinga tik nuotaikai prieš apklausą sukurti.

Kalbant apie tai, kaip vykdyti interviu (7-as žingsnis), jums reikės atsižvelgti į sunkumus, su kuriais grupė gali susidurti atlikdama tokią apklausą. Kai kuriose bendruomenėse žmonės jaučiasi nejaukiai, kai gatvėje juos kamantinėja nepažįstami žmonės. Tokiu atveju būtų geriau, jei grupės nariai apklaustų savo draugus ir pažįstamus.

Labai svarbu, kad teisingai įvertintumėte, kiek informacijos grupė gali išanalizuoti. Nesirinkite jos per daug, kad apskaičiuojant nesprogtų galva. Jei grupė didelė, kiekviena pora turėtų apklausti mažiau žmonių, nei jei grupė maža.

Pavyzdys, kaip užpildyti lapą

Apklausos 1 lapas: Nebalsuojantieji

1 klausimas. Kurioje amžiaus grupėje esate? (nebūtina atsakyti)

	Mažiau nei 25	25–40	40–60	Virš 60	Nenoriu sakyti
Vyras	𝍸 𝍸 ||	𝍸 𝍸 ||	𝍸 𝍸 ||	𝍸 ||	𝍸 𝍸 ||
Moteris	𝍸 ||	||	𝍸 ||	||	||

2 klausimas. Dėl kokios pagrindinės priežasties nebalsavote paskutiniuose rinkimuose?

Maniau, kad galutiniam rezultatui tai neturės jokios įtakos	Nebuvo nieko, už ką norėčiau balsuoti	Nesutikau nė su viena siūloma politika	Man nusispjaut	Kita priežastis (detalizuokite)
𝍸 𝍸 ||	𝍸 ||	𝍸 𝍸 𝍸 𝍸 ||	𝍸	Tuo metu buvau kažkur kitur Nepasitikiu politikais Kažkas manęs paprašė nebalsuoti

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Perskaitykite informaciją, pateiktą 5-ojo skyriaus dalyje apie demokratiją www.coe.int/compass, ir taip pat išsiaiškinkite, kuriais metais moterys jūsų šalyje gavo balso teisę. Taip pat galite išsiaiškinti, kurios jūsų visuomenės grupės ir šiandien negali balsuoti (pvz., vaikai, imigrantai, kaliniai). Padiskutuokite apie priežastis, ar manote, kad tai teisinga.

Taip pat galite suorganizuoti debatus su kitomis grupėmis ar mokyklomis apie tai, ar turėtų būti pakeistas balsavimo amžius.

Demokratinėje visuomenėje žmonės turi daug galimybių imtis veiksmų jiems rūpimais klausimais. Užsiėmimas „Elektrinė“, esantis 157 psl., suteikia dalyviams šansą pamąstyti apie būdus socialiniams pokyčiams propaguoti.

Idėjos veiksmams

Suorganizuokite šventę tą dieną, kurią jūsų šalyje moterys gavo teisę balsuoti.

Jeigu savo visuomenėje atradote teisės balsuoti neturinčių grupių ir manote, kad tai nesąžininga, parašykite laišką savo Seimo nariams ir išreikškite savo grupės susirūpinimą. Pabandykite surinkti daugiau parašų po laiško tekstu.

Daugiau informacijos

Jus gali sudominti įrankis dalyvavimui balsavimu propaguoti – Taškokratija (angl. *Dotmocracy*). Šis lygių galimybių ir dalyvaujamojo grupinio sprendimų priėmimo procesas – tai fasilitavimo metodas rinkti ir prioritetizuoti idėjas iš didelio žmonių skaičiaus. Dalyviai surašo savo idėjas ir po jomis sužymi taškais savo prioritetus. Galutinis rezultatas – panaši į grafiką vizualinė grupės kolektyvinių prioritetų reprezentacija. http://www.dotmocracy.org/

Dalomoji medžiaga

Kaip vykdyti apklausą

Kaip rasti respondentus

Galimus respondentus rinkitės atsitiktine tvarka: kitaip tariant, negalite rinktis žmonių apklausai, nes jie jauni, seni, gražūs, moterys ir t. t. Pasistenkite išvengti išankstinių nuostatų.

Paklauskite žmogaus, kurį norite apklausti, ar jam nesunku būtų atsakyti į keletą apklausos klausimų. Paaiškinkite, kas esate, ir pasakykite, kad atsakymai bus anonimiški, o apklausos rezultatai nebus skelbiami viešai – jie skirti tik šios grupės naudojimui.

Kaip vykdyti interviu

Jeigu jūsų užkalbintas žmogus sutinka dalyvauti apklausoje, paklauskite, ar ji(s) dalyvavo praėjusiuose rinkimuose. Jei atsakymas yra „ne“, pildykite 1 – „nebalsuojančiųjų“ lapą. Jei atsakymas yra „taip“, pildykite 2 – „balsuojančiųjų“ lapą.

1 klausimas: Savo amžių dalyviai gali sakyti, tik jei to nori patys. Jei ne, varnelę padėkite paskutiniame stulpelyje.

2 klausimas: Parodykite respondentams galimus variantus ir paprašykite pasirinkti vieną. Jeigu jų priežastys kitos, užrašykite jas stulpelyje E. Pastaba: skirtumas tarp B ir C tas, kad B – tai su konkrečiu žmogumi susijusi priežastis, o C – su partija susijusi priežastis.

Žymėkitės aiškiai, kad paskui būtų galima lengvai suskaičiuoti. Viename lape reikėtų registruoti kaip įmanoma daugiau žmonių. Žymėti reikia tik vieną kartą – po vieną atsakymą kiekvienam asmeniui.

Apklausos 1 lapas: Nebalsuojantieji

1 klausimas. Kurioje amžiaus grupėje esate? (nebūtina atsakyti)

	Mažiau nei 25 m.	25–40 m.	40–60 m.	Virš 60 m.	Nenoriu atskleisti
Vyras					
Moteris					

2 klausimas. Dėl kokios pagrindinės priežasties nebalsavote paskutiniuose rinkimuose?

A. Maniau, kad galutiniam rezultatui tai neturės jokios įtakos

B. Nebuvo nieko, už ką norėčiau balsuoti

C. Nesutikau nė su viena siūloma politika

D. Man nusispjaut

E. Kita priežastis (detalizuokite):

A	B	C	D	E

Apklausos 1 lapas: Balsuojantieji

1 klausimas. Kurioje amžiaus grupėje esate? (nebūtina atsakyti)

	Mažiau nei 25 m.	25–40 m.	40–60 m.	Virš 60 m.	Nenoriu atskleisti
Vyras					
Moteris					

2 klausimas. Dėl kokios pagrindinės priežasties balsavote paskutiniuose rinkimuose?

A. Jaučiau, kad tai yra mano demokratinė pareiga

B. Norėjau balsuoti už [konkretų žmogų]

C. Norėjau balsuoti už [konkrečią partiją]

D. Nenorėjau, kad laimėtų [kitas žmogus ar partija]

E. Dėl kitos priežasties (detalizuoti):

A	B	C	D	E

Beieškant ryšių

Demokratija – tai ne kažkas, kuo tu tiki ar ant ko kabini savo skrybėlę; tai yra tai, ką darai. Tu dalyvauji. Jei nustoji daryti, demokratija griūna.

Abbie Hoffman

Temos	• Pilietiškumas ir dalyvavimas • Demokratija • Bendros žmogaus teisės
Sudėtingumas	4 lygis
Grupės dydis	8–20
Laikas	120 minučių
Apžvalga	Derybos dėl piliečių, vyriausybės, NVO ir žiniasklaidos teisių ir atsakomybių demokratijoje.
Susijusios teisės	• Teisė dalyvauti valdyme ir laisvuose rinkimuose • Informacijos ir išraiškos laisvė • Visi turi pareigų bendruomenei
Tikslai	• Išvystyti supratimą tarp teisių ir atsakomybių • Lavinti diskusijos ir bendradarbiavimo įgūdžius • Skatinti pilietinę atsakomybę
Priemonės	• Po A4 dydžio popieriaus lapą ir pieštuką kiekvienai grupei – užrašams • 4 dideli (A3) popieriaus lapai (po vieną kiekvienos grupės užrašams) • Po 3 žymiklius – raudoną, žalią ir mėlyną – kiekvienai grupei • 4 paprastų arba vilnos siūlų ritiniai (skirtinga spalva kiekvienai grupei) • Kiekvienai grupei – po lipnios juostos ritinėlį • Žirklės • Žaidimo taisyklės (dalomoji medžiaga) – po vieną kiekvienai grupei
Pasiruošimas	• Iš kiekvieno siūlų kamuolio atkirpkite po 6 virveles (1,5 m ilgio), tad iš viso turėsite 24 virveles (kiekvienos spalvos po 6, po spalvą kiekvienai grupei).

Eiga

1. Paaiškinkite, kad šio užsiėmimo tikslas yra nubraižyti santykių tarp keturių „veikėjų“ (idealioje demokratinėje visuomenėje) „žemėlapį“.
2. Suskirstykite dalyvius į keturias vienodo dydžio grupes; tai bus keturi demokratijos „veikėjai“: valdžia, NVO sektorius, žiniasklaida ir piliečiai.
3. Išdalinkite grupėms po A4 dydžio lapą ir pieštuką užrašams ir paprašykite jų 10 minučių pamąstyti apie vaidmenį, kurį jų „veikėjas“ atlieka demokratinėje visuomenėje, t. y. kokios yra pagrindinės jo atliekamos funkcijos. Baigiantis laikui grupė turi sutarti dėl penkių pačių svarbiausių funkcijų.

4. Tuomet dalyviai ruoš savo „veiklos lapus“. Padalinkite jiems A3 dydžio lapus, raudonus žymiklius ir paprašykite viršuje užrašyti savo reprezentuojamą „veikėją“, o po juo – penkias svarbiausias jo funkcijas.
5. Pakvieskite grupes pristatyti savo „veiklos lapus“. Leiskite grupėms į juos reaguoti. Paklauskite, ar jie sutinka dėl pagrindinių šių keturių „veikėjų“ funkcijų. Grupės gali redaguoti savo sąrašus, jei, išgirdusios kitų narių komentarus, nori tai daryti.
6. Dabar grupės tegu vėl susėda atskirai viena nuo kitos; išdalinkite joms žalius žymiklius. Duokite 15 minučių minčių lietui apie tai, ko jiems vieniems iš kitų reikia, kad galėtų savo funkcijas įgyvendinti. Laikui beveik pasibaigus, paprašykite grupių išskirti prioritetus – du svarbiausius reikalavimus vieniems iš kitų ir juos užrašyti žaliu žymikliu po atskira antrašte.
7. Išdalinkite „Žaidimo taisyklių“ kopijas, jas peržiūrėkite ir įsitikinkite, kad visi supranta, ką jie turi padaryti. Tuomet paprašykite grupių savo „veiklos lapus“ sunešti į kambario vidurį ir išdėlioti kvadratu, maždaug vieno metro atstumu (žr. diagramą). Paprašykite visų grupių narių atsistoti prie savo „kampo“.
8. Padalinkite grupėms jų 6 siūlų atkarpas, mėlyną žymiklį ir lipnią juostą.
9. Dabar prasideda derybų raundai. Kiekvienam jų skirkite po 10 minučių. Priminkite žmonėms, kad tikslas – sužymėti santykius tarp skirtingų „veikėjų“ ir kuomet reikalavimas priimamas, vieną siūlų atkarpėlę reikia priklijuoti lipnia juosta tarp dviejų popieriaus lapų – tai reikš atsakomybės prisiėmimą.
10. Aptarimą ir apibendrinimą darykite dalyviams tebesėdint aplink žemėlapį.

Aptarimas ir apibendrinimas

Paprašykite dalyvių pasižiūrėti į jų sukurtą žemėlapį ir pamąstyti apie šį užsiėmimą:

- Ar sunku buvo sugalvoti valdžios, NVO, žiniasklaidos ir piliečių atliekamas funkcijas demokratinėje santvarkoje?
- Ar grupėse būta kokių nesutarimų dėl to, ką įtraukti ar atmesti?
- Kurių iš teiginių apie kitas grupes šios nepriėmė kaip savo atsakomybės? Kodėl? Kaip manote, ar tokie atvejai galėtų sukelti problemų realiame gyvenime?
- Ar buvo atsakomybių, su kuriomis grupės sutiko, bet prieš tai apie jas nebuvo pagalvojusios? Ką jos apie tai mano dabar?
- Ar šis užsiėmimas žmonėms atskleidė ką nors naujo apie demokratinę visuomenę, ko jie anksčiau nežinojo? Ar buvo kokių netikėtumų?
- Kurias teises šis užsiėmimas paliečia?
- VŽTD 29 straipsnis teigia: „Kiekvienas turi pareigas bendruomenei, kurioje vienintelėje yra galimas laisvas ir visokeriopas jo asmenybės vystymasis.“ Kokios šiuo gyvenimo etapu yra jūsų svarbiausios pareigos?
- Kokie yra skirtingų veikėjų vaidmenys užtikrinant, kad niekieno teisės nebūtų pažeidžiamos?
- Kokie yra skirtingų veikėjų vaidmenys užtikrinant, kad visiems būtų prieinamas žmogaus teisių švietimas?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Naudojant keturias skirtingas siūlų spalvas (po vieną kiekvienam „veikėjui“), žemėlapis tampa patrauklesnis ir yra lengviau atsekti ryšius, pvz., visi piliečių reikalavimai gali būti geltonos spalvos, o žiniasklaidos – juodos.

Svarbi data

Rugsėjo 15 d.
Tarptautinė demokratijos diena

5-ajame žingsnyje – grupėms sudarius savo funkcijų sąrašus – per ilgai nediskutuokite. Geriau tai bus kaip apšilimas iškart po to sekančiam darbui mažose grupelėse. Galbūt grupės norės užsirašyti kitų grupių funkcijas.

Jeigu grupėms nesiseka sugalvoti savo funkcijų, patarkite dalyviams pamąstyti, ką jų „veikėjas“ veikia, ir ko trūktų, jei jis neegzistuotų! Pradžioje galite pateikti pavyzdžių:

- Valdžia ruošia įstatymus, priima sprendimus bendrosios politikos klausimais ir užtikrina, kad valstybės biudžetas nebūtų išlaidaujamas.
- NVO užsiima mažumų interesų lobizmu, rūpinasi dalykais, kuriems valdžia (ar opozicija) neskiria dėmesio, ir organizuoja kampanijas dėl įstatymų keitimo.
- Žiniasklaida praneša apie valdžios politiką, užsiima tyrimais ir pateikia analizes bei komentarus.
- Piliečių „funkcijos“ apima viską, kas svarbu demokratinėje visuomenėje: nuo savo kandidatūros į parlamentą kėlimo, įsitraukimo į žmogaus teisių aktyvizmą iki organizacijų įkūrimo konkrečių grupių apsaugai, politinio gyvenimo kvestionavimo ir įsitraukimo į jį ir t. t.

Kai grupės bus surašiusios savo reikalavimų sąrašus (5-as žingsnis), patarkite joms būti realistiškoms savo reikalavimų kitiems „veikėjams“ atžvilgiu! Šios atsakomybės privalės būti priimtinos, tad dalyviai neturėtų pateikti nesąžiningų ar neprotingų reikalavimų.

9-ajame žingsnyje derybų nevertėtų pateikti kaip „rungtyniavimo“ ir jos neturėtų ilgai užtrukti. Pabrėžkite, kad grupės turi viena su kita bendradarbiauti: tikslas – sukurti visuomenę, kurioje visi „veikėjai“ dirba kartu visų labui. Todėl transakcijos turėtų vykti gana greitai: pasakykite grupėms priimti teiginius, jei jie atrodo protingi, arba atmesti juos, o kontroversiškus aptarti vėliau.

Jeigu grupėms reikia pagalbos sugalvojant reikalavimus ir atsakomybes, kaip pavyzdį galite panaudoti žiniasklaidą ir piliečius: žurnalistams reikia pranešimų apie įvykius, o piliečių atsakomybė – pranešti žiniasklaidai ir pateikti savo liudijimus.

Variacijos

Šį užsiėmimą galima padaryti arba lengvesnį, arba sunkesnį, naudojant skirtingus visuomenės „veikėjus“, pvz., galbūt norėsite pridėti „verslus“, „mažumas“, „skriaudžiamas grupes“. Tačiau dėl to derybų procesas tik apsunks ir galbūt nenorėsite, kad visos grupės viena su kita keistųsi reikalavimais. Taip pat galite naudoti skirtingas kategorijas, artimesnes jaunimo realybėms: pvz., „piliečius“ pakeiskite „jaunais žmonėmis“, o „valdžią“ – „mokykla“.

Užsiėmimą galima palengvinti pašalinant vieną ar daugiau grupių: pvz., dirbant tik su „piliečiais“ ir „valdžia“. Tai būtų tinkamas variantas, jei dirbate su maža grupe.

Galite užsiėmimą išbandyti ir be „veiklos lapų“: derybų procese kas nors iš pirmosios grupelės turi laikyti vieną siūlų juostos galą, o kitą pasiūlyti kam nors kitam iš antrosios grupelės. Jeigu žmonės laikys savo galus, proceso pabaigoje visa „visuomenė“ bus fiziškai susijungusi!

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Grupė gali ir toliau plėsti žemėlapį įtraukdama skirtingas visuomenės grupes (žr. Variacijas). Kad būtų aiškiau, jie gali perkelti žemėlapį ant kito popieriaus lapo. Pagalvokite, kokios sąsajos nėra nuodugniai išplėtotos jūsų visuomenėje ir kaip tai galima būtų įveikti.

Jeigu dalyviai norėtų pamąstyti apie tai, kur link juda visuomenė – o dar svarbiau, kaip jie nori, kad ji judėtų – tuomet galbūt jums patiks užsiėmimas „Mūsų ateitys“ (psl. 249).

Idėjos veiksmams

Surenkite šį užsiėmimą darkart, bet šįkart jį panaudokite kaip metodą paanalizuoti, kaip tarpusavyje sąveikauja jūsų vietinė valdžia, vietos žiniasklaida, vietos NVO ir piliečiai. Nustatykite, kurios sąsajos galėtų būti geresnės, ir atkreipkite į tai „veikėjų“ dėmesį rašydami laiškus, tinklaraštį arba straipsnį vietos žiniasklaidoje. Pirmiausia būtų tikslinga pradėti gerinti ryšius tarp jūsų organizacijos, mokyklos, koledžo ar klubo ir kitų „veikėjų“.

Dalomoji medžiaga

Žaidimo taisyklės

1. Šio užsiėmimo tikslas – kad kiekvieno „veikėjo“ reikalavimus priimtų visi kiti „veikėjai“.
2. Derybos vyksta tarp „veikėjų“ porų trimis raundais, t. y.:
   - 1 raundas: derasi piliečiai ir NVO, žiniasklaida ir valdžia.
   - 2 raundas: derasi piliečiai ir žiniasklaida, NVO ir valdžia.
   - 3 raundas: derasi piliečiai ir valdžia, žiniasklaida ir NVO.
3. Kiekviename raunde pačios poros tarpusavyje nusprendžia, kas pradės, ir paeiliui vieni kitiems pateikia savo reikalavimus.
4. Reikalavimai turi būti aiškūs ir glausti. Būtina paaiškinti, kas į juos įeina ir kodėl reikalaujama būtent šito, t. y. kodėl tai yra svarbu įgalinant juos atlikti savo funkcijas.
5. Svarstydami, priimti reikalavimą ar ne, žmonės turi nuspręsti, ar tai, ko prašoma, yra sąžininga ir ar jie gali tai įgyvendinti.
6. Jeigu reikalavimas priimamas, tuomet poros paima vieną iš „reikalaujančiojo“ virvelių ir priklijuoja ją tarp dviejų atitinkamų „veiklos lapų“ – tai reikš, kad susitarimas įvykdytas. Reikalavimą priėmusi grupė turi trumpai mėlynu žymikliu užsirašyti šį reikalavimą, kad jis primintų jos atsakomybes ir ką ji sutiko daryti.
7. Jei antroji grupė reikalavimą atmeta, tuomet virvelė padedama į šalį.
8. Kartokite derybas, kol visi reikalavimai bus apsvarstyti.
9. Kiekviename raunde procesas kartojamas tol, kol tarp visų keturių „veikėjų“ bus nustatyti ryšiai.
10. Proceso pabaigoje turėsite žemėlapį, kuriame bus pavaizduoti santykiai tarp skirtingų veikėjų demokratinėje santvarkoje. Kiekvienas veikėjas turės savo „veiklų lapą“, kuriame jo funkcijos bus užrašytos raudonai, reikalavimai kitiems „veikėjams“ žaliai, o sąrašas veiksmų, kurių jis sutiko imtis, kad atitiktų kitų „veikėjų“ reikalavimus – mėlynai. Reikalavimus ir veiksmus reprezentuoja spalvotos virvelės ar siūlai.

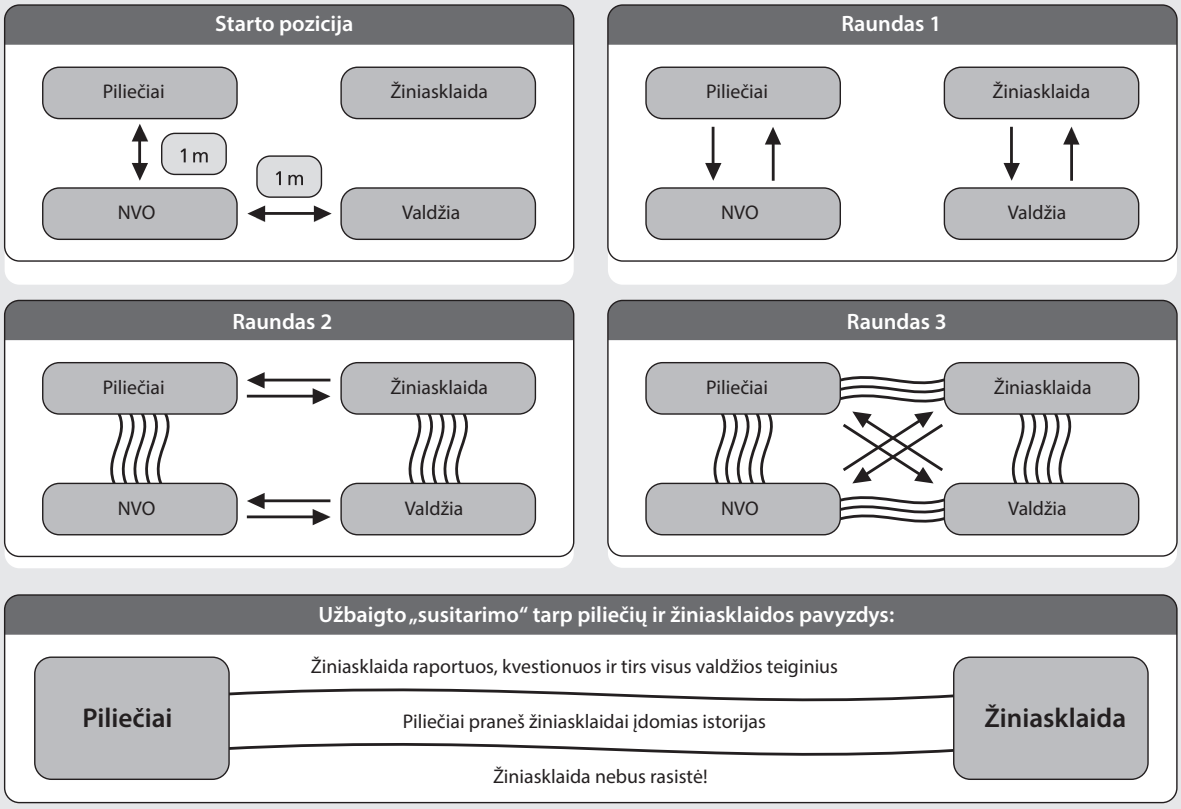
Starto pozicija
Piliečiai
Žiniasklaida
1 m
1 m
NVO
Valdžia
Raundas 1
Piliečiai
Žiniasklaida
NVO
Valdžia
Raundas 2
Piliečiai
Žiniasklaida
NVO
Valdžia
Raundas 3
Piliečiai
Žiniasklaida
NVO
Valdžia
Užbaigto „susitarimo“ tarp piliečių ir žiniasklaidos pavyzdys:
Piliečiai
Žiniasklaida raportuos, kvestionuos ir tirs visus valdžios teiginius
Piliečiai praneš žiniasklaidai įdomias istorijas
Žiniasklaida nebus rasistė!
Žiniasklaida

Chahalis prieš JK

Jei jis bus sugrąžintas, jį nukankins!

Temos	• Karas ir terorizmas • Taika ir smurtas • Demokratija
Sudėtingumas	4 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Trukmė	120 minučių
Apžvalga	Simuliacija – mini teismo procesas, atkartojantis tikrą Europos Žmogaus Teisių Teisme nagrinėtą bylą
Susijusios teisės	• Laisvė nuo kankinimų • Teisė prašyti prieglobsčio • Teisė į teisingą ir viešą teismo procesą
Tikslai	• Įgyti žinių apie Europos Žmogaus Teisių Teismo vaidmenį ir žmogaus teisių įstatymų straipsnių menkinimą • Lavinti kritinio mąstymo ir loginių argumentų įgūdžius • Kultivuoti teisingumo jausmą ir žmogaus orumo pajautimą
Priemonės	• Vaidmens kortelių kopijos • Popierius ir rašikliai užrašams • Informacinė kortelė fasilitatoriui (-ei)
Pasiruošimas	• Padarykite 142 psl. esančių kortelių kopijas ir jas iškirpkite. Visi turi turėti po kortelę; be to, jums reikėtų pasirūpinti, kad teisėjų, JK vyriausybės atstovų ir p. Chahalio atstovų būtų po tiek pat arba kiek įmanoma lygesnis jų skaičius. • Sunumeruokite kiekvienos grupės korteles: 1, 2, 3, 4 ir t. t. • Jums reikės pakankamai erdvės, kad kiekvienas iš „teismų“ (3 žmonės) galėtų sėdėti atskirai nuo kitų.

Eiga

1. Pasakykite grupei, kad šis užsiėmimas bus skirtas Europos Žmogaus Teisių Teisme nagrinėtai bylai. Paklauskite dalyvių, ką jie žino apie šį teismą bei Europos žmogaus teisių konvenciją.
2. Perskaitykite bylos kortelėje pateiktą informaciją ir įsitikinkite, kad visi supranta, jog klausimas, į kurį reikia atsakyti, yra: „Ar p. Chahalio deportacija pažeistų 3-iąjį straipsnį?“
3. Suskirstykite dalyvius į 3 lygias grupes:
   - grupė A atstovauja p. Chahaliui
   - grupė B atstovauja JK vyriausybei
   - grupė C atstovauja Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjams
4. Kiekvienai iš grupių padalinkite atitinkamą vaidmens kortelę ir paaiškinkite, kad dalyviai turi 30 minučių savo pozicijoms aptarti ir patikslinti. Grupės A ir B turėtų

Karas ir terorizmas

Taika ir smurtas

Demokratija

4 lygis

bet koks

120 minučių

šį laiką išnaudoti ruošdamos savo argumentus, o grupė C (teisėjai) turėtų abiem pusėms ruošti klausimus.

5. Po 30 minučių liepkite dalyviams persigrupuoti: 1 numeriai – į vieną grupę, 2 numeriai – į kitą ir t. t., kad kiekvienoje naujoje grupelėje būtų po vieną p. Chahalio bei JK vyriausybės atstovą ir teisėją.
6. Paaiškinkite, kad kiekviena šių naujų grupelių reprezentuoja mini teismą. Šie teismai turi dar 20 minučių, per kurias išklausomi abiejų pusių argumentai ir teisėjai užduoda klausimus.
7. Tuomet kiekvienas teisėjas turi individualiai nuspręsti, ar deportavus p. Chahalį būtų pažeistas 3-iasis straipsnis. Pakvieskite visą grupę susėsti kartu ir paskelbti savo sprendimus bei kodėl jie tokie priimti.
8. Kitų dviejų grupių atstovams pasiūlykite galimybę atsakyti į paskelbtus nuosprendžius, o tuomet praneškite, ką iš tiesų šioje byloje nusprendė EŽTT (žr. žemiau, skyrelyje „Dalomoji medžiaga“ pateiktą informaciją).
9. Paprašykite dalyvių reaguoti į tą sprendimą, o tuomet pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

- Kokie šios bylos aspektai buvo patys sunkiausi?
- Ar jums buvo sunku vaidinti savo vaidmenį?
- Kaip manote, ar jūsų grupelės „teisėjas“ nusprendė teisingai? Kokie faktoriai šiame sprendime buvo svarbiausi?
- Kaip manote, kodėl Europos žmogaus teisių konvencija neleidžia jokių apribojimų teisei į kankinimą [sic], net ir išskirtiniais atvejais?
- Kaip manote, kokios būtų pasekmės, jei kankinimas būtų kartais leidžiamas?
- Kaip visa tai susiję su „karais su terorizmu“? Ar žinote panašių atvejų?
- Kam mums reikalingas Europos Žmogaus Teisių Teismas?
- Ar esate girdėję apie šiame teisme nagrinėtas bylas prieš savo šalį?
- Kas gali pateikti bylą Europos Žmogaus Teisių Teismui?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

4-ajame žingsnyje, kai dalyviai susitinka su tą patį vaidmenį vaidinančiais kitų grupelių nariais, turėsite juos įspėti, kad teismo byloms jie bus išskirstyti. Paraginkite juos dalį laiko paskirti diskusijoms apie bylos detales, o kitą dalį – savo pirmiesiems pranešimams. Teisėjai turi patikslinti bylos detales ir pagalvoti, kokios papildomos informacijos jiems reikės iš abiejų pusių, kad galėtų paskelbti savo nuosprendį.

Abiem pusėms paaiškinkite, kad net jei ir nepritaria pusei, kuriai atstovauja, jie privalo užtikrinti, kad teisėjams bus pateikta geriausia įmanoma jos gynyba.

Geriausia būtų, jeigu leistumėte visiems „teismams“ susirinkti skirtinguose kambariuose (6 žingsnis) arba bent jau būtų tarp jų pakankamai erdvės, kad nė vieni nenugirstų, ką kalba kiti.

Paprašykite teisėjų „teismų“ metu valdyti laiką. Galbūt jie norės iš anksto nutarti, kiek laiko skirs klausimams ir kaip paskirstys laiką abiem pusėms. Pabrėžkite, kad abiem pusėms teisėjai privalo duoti daugmaž tiek pat laiko, tačiau jie turi užtikrinti, kad bus laiko ir dalykų, dėl kurių šalys nesutaria, paaiškinimui.

Jei dalyviai to dar nežino, galite pateikti jiems informacijos iš Dicko Marty ataskaitos „Secret detentions and illegal transfers of detainees involving Council of Europe member states: second report“ (Slapti įkalinimai ir neteisėti sulaikytųjų perkėlimai, kuriuose dalyvauja Europos Tarybos šalys narės: antroji ataskaita) apie slaptus įkalinimus ir gyvenimo sąlygas Gvantanamo įlankoje esančiame kalėjime (žr. papildomą informaciją apie karą ir terorizmą www.coe.int/compass).

Pasiūlymai, ką daryti toliau

350 psl. pateiktas užsiėmimas „Terorizmas“ nagrinėja skirtingus terorizmo apibrėžimo būdus, panaudojant galimų teroristinių aktų pavyzdžius. Taip pat galite pasidomėti kita žmogaus teise, kuri negali būti ribojama – teise į gyvybę (užsiėmimas „Kai išauš rytojus“, psl. 180). Jame naudojama dalis teksto, kurį parašė mirties bausmės laukiantis jaunuolis.

Daugiau informacijos

Europos Žmogaus Teisių Teismas yra tarptautinė teisinė institucija, įkurta 1950 m. pagal Europos žmogaus teisių konvenciją (EŽTK) stebėti, kaip Europos Tarybos šalys narės gerbia žmogaus teises. www.echr.coe.int

Teismas nusprendė, kad 3-iasis straipsnis būtų pažeistas, jei britų vyriausybė deportuotų p. Chahalį, kaip yra suplanavusi. Teismas mąstė taip:

„3-iasis straipsnis įkūnija vieną iš esminių demokratinės visuomenės vertybių <…> Teismas puikiai žino, su kokiais milžiniškais sunkumais šiais laikais susiduria valstybės, stengdamosi apsaugoti savo bendruomenes nuo teroristų smurto. Tačiau net ir šiomis aplinkybėmis Konvencija absoliučiai draudžia kankinimą arba nežmonišką ar žeminantį elgesį ir bausmę – nepaisant aukos elgesio. Priešingai nei dauguma Konvencijos pagrindinių straipsnių ir 1-as bei 4-as protokolai, 3-iasis straipsnis nenumato jokių išimčių ir pagal 15-ą straipsnį joks nuokrypis nuo jo nėra leidžiamas, net ir vykstant visuotinei nelaimei, keliančiai grėsmę tautos gyvenimui...

...3-iuoju straipsniu pateiktas visiškas netinkamo elgesio draudimas lygiai taip pat yra taikytinas ir išvarymo atvejais. Todėl visuomet, kuomet yra parodomas rimtas pagrindas tikėti, kad individui, jei jis būtų perkeltas į kitą valstybę, grėstų reali grėsmė, jog su juo būtų elgiamasi kitaip, nei nurodo 3-iasis straipsnis, tuomet išvarymo atveju tai yra susitariančios valstybės atsakomybė jį ar ją apsaugoti nuo tokio elgesio. Tokiomis aplinkybėmis šio individo veikla, kokia ji bebūtų nenorima ar pavojinga, negali turėti esminės reikšmės.“

Nukrypimas. Taip vadinamas pasitraukimas nuo teisinių nuostatų arba, Europos Žmogaus Teisių Teismo atveju, šalies narės teisinių įsipareigojimų konkretiems straipsniams sustabdymas. EŽTK 15-asis straipsnis leidžia šaliai narei tai daryti „karo arba nepaprastosios padėties atveju“, bet valstybė privalo apie tai iš anksto informuoti Europos Tarybos Generalinį Sekretorių, o nukrypimas turi būti „griežtai būtinas situacijos poreikiams.“ 15-ajame straipsnyje taip pat patikslinama, kad negali būti jokių nukrypimų nuo 3, 4.1 ir 7-o straipsnių ir kad nukrypimas nuo 2-ojo straipsnio taikomas tik „mirtims nuo teisėtų karo veiksmų.“

Daugel metų JK nukrypdavo nuo 5-ojo straipsnio, ir šis nukrypimas buvo atnaujintas 2001 m. lapkritį, po teroristų atakų JAV 2001-ųjų rugsėjį, remiantis tuo, kad JK grėsė

Svarbi data

Birželio 26 d.
JT tarptautinė paramos kankinimų aukoms diena

Labai paprasta Europos žmogaus teisių teismo veiklos santrauka yra portale www.abouthumanrights.co.uk.

terorizmas. JK buvo vienintelė iš visų Europos Tarybos narių, pasinaudojusi savo teise nukrypti 2001 m. teroristinių atakų JAV kontekste. Nukrypimas buvo atsiimtas 2005 m. po to, kai Lordų Rūmai nusprendė, kad jis yra diskriminacinis, taigi nesuderinamas su Konvencija.

Europos žmogaus teisių konvencijos santrauka yra 515 psl.

Idėjos veiksmams

Sužinokite, kokios bylos prieš jūsų šalį buvo iškeltos Europos Žmogaus Teisių Teisme ir ar būta nuosprendžių, kad jūsų šalis pažeidė žmogaus teises. Duomenų bazę rasite tinklalapio www.echr.coe.int paieškos laukelyje įrašę žodžius „HUDOC database“.

Dalomoji medžiaga

Bylos kortelė, naudojama 2-ajame žingsnyje

Byla

Karamjitas Singhas Chahalis yra Indijos pilietis, šiuo metu gyvenantis JK. Jis yra sikhas ir remia kampaniją už nepriklausomą sikhų valstybę Indijos Pundžabo regione.

Britų vyriausybė bando deportuoti p. Chahalį atgal į Indiją ir teigia, kad jo parama sikhų nepriklausomybei ir jo praeities veiklos reiškia, kad jis yra grėsmė nacionaliniam JK saugumui, ypač dabartinio susirūpinimo dėl teroristinių veiklų kontekste.

P. Chahalis prieš deportaciją kovoja Europos Žmogaus Teisių Teisme ir teigia, kad, jei bus grąžintas į Indiją, jis tikrai bus kankinamas. Jis teigia, kad tai būtų 3-iojo straipsnio pažeidimas, todėl vyriausybė neturinti teisės jo deportuoti.

Karamjito Singho Chahalio vaidmens kortelė

Tu esi Indijos pilietis, bet šiuo metu gyveni JK. Esi sikhas ir remi kampaniją už nepriklausomą sikhų valstybę Indijos Pundžabo regione.

Britų vyriausybė bando tave deportuoti atgal į Indiją teigdama, kad tavo parama sikhų nepriklausomybei ir tavo praeities veiklos reiškia, kad esi grėsmė nacionaliniam JK saugumui, ypač dabartinio susirūpinimo dėl teroristinių veiklų kontekste.

Tu esi tikras, kad, jei būsi sugrąžintas į Indiją, būsi kankinamas, kaip buvo kankinami daugybė tavo draugų ir šeimos narių; kai paskutinį kartą buvai Indijoje, tave jau kankino. Tai buvo vos prieš šešerius metus – Pundžabo policija tave areštavo ir sulaikė 21 dieną. Per tą laiką tu buvai laikomas siaubingomis sąlygomis, mušamas, iki kol prarasdavai sąmonę, įvairios tavo kūno dalys buvo trenkiamos elektros srove, be to, buvo inscenizuota tavo egzekucija. Vėliau buvai paleistas taip ir nepateikus tau jokių kaltinimų.

Tu teigi, kad:

1. Nesi grėsmė nacionaliniam JK saugumui, nes remi taikų konflikto Indijoje sprendimą.

2. Jei grįši į Indiją, be jokios abejonės, ten būsi vėl kankinamas, nes niekas joje per daug nepasikeitė, o tu dabar esi dar geriau žinomas kaip separatistas.

3. Jei JK vyriausybė leis tam įvykti, tai reikš, kad ji neigia tavo teisę būti laisvam nuo kankinimų, o tai pažeistų EŽTK 3-iąjį straipsnį.

Europos žmogaus teisių konvencijos straipsniai:

3 straipsnis: Kankinimų draudimas

Niekas negali būti kankinamas, su niekuo neturi būti žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą elgiamasi ar jis baudžiamas.

15 straipsnis: Nukrypimas nepaprastosios situacijos metu

1. Kilus karui ar susidarius nepaprastajai padėčiai <…> kiekviena Aukštoji susitarianti šalis gali imtis priemonių, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų pagal šią Konvenciją tik tiek, kiek to reikalauja padėties kritiškumas <...>

2. Ši nuostata negali būti pagrindas kokiam nors nukrypimui nuo 2 straipsnio, išskyrus mirties atvejus dėl teisėtų karo veiksmų, arba nuo 3, 4 (1 punktas) ir 7 straipsnių.

JK vyriausybės vaidmens kortelė

Byla

Karamjitas Singhas Chahalis yra Indijos pilietis, šiuo metu gyvenantis JK. Jis yra sikhas ir remia kampaniją už nepriklausomą sikhų valstybę Indijos Pundžabo regione.

Tu veiki britų vyriausybės vardu, kuri bando deportuoti p. Chahalį atgal į Indiją ir teigia, kad jo parama sikhų nepriklausomybei ir jo praeities veiklos reiškia, kad jis yra grėsmė nacionaliniam JK saugumui, ypač dabartinio susirūpinimo dėl teroristinių veiklų kontekste.

P. Chahalis prieš deportaciją kovoja Europos Žmogaus Teisių Teisme ir teigia, kad, jei bus grąžintas į Indiją, jis tikrai bus kankinamas. Jis teigia, kad tai būtų 3-iojo straipsnio pažeidimas, todėl vyriausybė neturinti teisės jo deportuoti.

Tu teigi, kad:

P. Chahaliui nėra rimtos grėsmės būti kankinamam, nes situacija Indijoje pasikeitė nuo to laiko, kai jis ten lankėsi paskutinįkart, ir tu turi Indijos vyriausybės garantiją, kad jis bus saugus.

Jis yra grėsmė nacionaliniam saugumui čia, JK, dėl savo veiksmų sikhų nepriklausomybės judėjime.

Todėl jo teisė nebūti kankinamam turėtų būti ribojama ir neturėti viršenybės prieš galimas jo keliamas grėsmes nacionaliniam saugumui.

Europos žmogaus teisių konvencijos straipsniai:

3 straipsnis: Kankinimų draudimas

Niekas negali būti kankinamas, su niekuo neturi būti žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą elgiamasi ar jis baudžiamas.

15 straipsnis: Nukrypimas nepaprastosios situacijos metu

1. Kilus karui ar susidarius nepaprastajai padėčiai <…> kiekviena Aukštoji susitarianti šalis gali imtis priemonių, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų pagal šią Konvenciją tik tiek, kiek to reikalauja padėties kritiškumas <...>

2. Ši nuostata negali būti pagrindas kokiam nors nukrypimui nuo 2 straipsnio, išskyrus mirties atvejus dėl teisėtų karo veiksmų, arba nuo 3, 4 (1 punktas) ir 7 straipsnių.

2. Ši nuostata negali būti pagrindas kokiam nors nukrypimui nuo 2 straipsnio, išskyrus mirties atvejus dėl teisėtų karo veiksmų, arba nuo 3, 4 (1 punktas) ir 7 straipsnių.

Teisėjų vaidmens kortelė

Byla

Karamjitas Singhas Chahalis yra Indijos pilietis, šiuo metu gyvenantis JK. Jis yra sikhas ir remia kampaniją už nepriklausomą sikhų valstybę Indijos Pundžabo regione.

Britų vyriausybė bando deportuoti p. Chahalį atgal į Indiją ir teigia, kad jo parama sikhų nepriklausomybei ir jo praeities veiklos reiškia, kad jis yra grėsmė nacionaliniam JK saugumui, ypač dabartinio susirūpinimo dėl teroristinių veiklų kontekste.

P. Chahalis prieš deportaciją kovoja Europos Žmogaus Teisių Teisme ir teigia, kad, jei bus grąžintas į Indiją, jis tikrai bus kankinamas. Jis teigia, kad tai būtų 3-iojo straipsnio pažeidimas, todėl vyriausybė neturinti teisės jo deportuoti.

Tikimybė būti kankinamam: skirtingų šaltinių informacija
1995 m. ataskaitoje JT specialusis pranešėjas kankinimų klausimais pakomentavo kankinimų praktiką policijos areštinėse: „<...> tik labai nedaug šio plačiai, jei ne endemiškai paplitusio fenomeno incidentų nukeliauja į teismą ir dar mažiau jų baigiasi nuosprendžiu nusikaltimo vykdytojams.“

Neseniai pasirodžiusioje „Amnesty International“ ataskaitoje pateikiamas modelis, kaip Pundžabo policija per slaptas operacijas už savo valstijos ribų vykdo žmogaus teisių pažeidimus. Pasak „Amnesty“, žymiems sikhų separatistams vis dar kyla rimta grėsmė būti „pradangintiems“, kalinamiems be kaltinimų ar teismo proceso, kankinimai ir žmogžudystė – dažnai visa tai vykdo Pundžabo policija.

Europos žmogaus teisių konvencijos straipsniai:

3 straipsnis: Kankinimų draudimas
Niekas negali būti kankinamas, su niekuo neturi būti žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą elgiamasi ar jis baudžiamas.

Informacinė kortelė fasilitatoriui (-ei) – naudoti 8-ajame žingsnyje

Bylos Chahalis prieš JK (22414/93) [1996] EŽTT 54 (1996 m. lapkričio 15 d.) santrauka

Faktai: ieškovas yra sikhas, į JK patekęs neteisėtai, tačiau vėliau jo buvimas JK buvo įteisintas suteikiant bendrą amnestiją neteisėtai atvykusiems. Jis buvo politiškai aktyvus JK sikhų bendruomenėje ir suvaidino svarbų vaidmenį Tarptautinės jaunųjų sikhų federacijos įkūrime. Jis buvo suimtas už sąmokslą nužudyti tuometinį Indijos premjerą, tačiau už tai nenuteistas; vėliau jis buvo nuteistas už užpuolimą ir muštynes, tačiau nuosprendis buvo atidėtas į šalį. Įsakymas deportuoti buvo išduotas už jo politinę veiklą ir kriminalinius jam pradėtus tyrimus; jis buvo sulaikytas iki EŽTT paskelbiant savo sprendimą.

Skundas: ieškovas teigia, kad jo deportacija į Indiją reikštų realią kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio riziką, o tai pažeistų 3-iąjį Europos konvencijos straipsnį. Jis taip pat teigė, kad pažeidžiama jo teisė į laisvę, kurią garantuoja 5-asis straipsnis.

Sprendimas: EŽTT rado 3, 5(4) 13 straipsnių pažeidimą, bet ne 5(1) str. pažeidimą.

Samprotavimas: 3-iajame str. yra deportavimo atvejais absoliuti garantija, todėl JK negali remtis savo nacionalinio saugumo interesu, norėdama pateisinti ieškovo deportaciją. Ieškovui grėstų reali grėsmė būti kankinamam, jei jis būtų deportuotas į Indiją. Nerasta jokio 5(1) str. pažeidimo, nes sprendimas buvo svarbus ir negalėjo būti priimtas skubiai. Nacionalinio saugumo intereso patvirtinimas neturėtų atleisti šalies valdžios nuo veiksmingos nacionalinių teismų kontrolės, ir Anglijos teismų procesai neatitiko 5(4) str. reikalavimų.

http://www.hrcr.org/safrica/citizenship/Chahal.html

Darbas ir kūdikiai

Nori darbo? Tada neplanuok turėti vaikų!

Temos	• Darbas • Lytis • Diskriminacija ir netolerancija
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	10 - 25 (mažos grupelės: 5)
Laikas	90 minučių
Apžvalga	Vaidmenų pratimas šiomis temomis: • Reprodukcinės teisės darbovietėje • Moterų diskriminacija darbovietėje
Susijusios teisės	• Teisė į trokštamą darbą ir jungtis prie profesinių sąjungų • Teisė į santuoką ir šeimą • Laisvė nuo diskriminacijos
Tikslai	• Supažindinti su moterų reprodukcinėmis teisėmis • Ugdyti kritinio mąstymo ir diskusijos įgūdžius • Puoselėti atvirą protą ir teisingumo bei socialinės atsakomybės jausmą
Priemonės	• Didelis popieriaus lapas arba lenta, žymikliai • Erdvė mažų grupelių darbui ir vaidmenų pratimui • Pagalbiniai įrankiai vaidmenų pratimui, stalas ir kėdės, popierius ir rašiklis
Pasiruošimas	• Nukopijuokite scenarijų ant lentos ar didelio popieriaus lapo.

Eiga

1. Paaiškinkite, kad šiame užsiėmime bus vaidmenų pratimas apie moterų reprodukcines teises darbovietėje. Surenkite minčių lietų apie moterų reprodukcines teises, kad užtikrintumėte, jog visi dalyviai jas supranta.
2. Suskirstykite dalyvius į mažas grupeles (daugiausia penki žmonės vienoje grupelėje).
3. Garsiai perskaitykite situacijos kortelę.
4. Duokite dalyviams 20 minučių savo grupelėse sugalvoti istorijai pabaigą ir ją suvaidinti. Vaidinimas turi prasidėti Marijos ir pono Wladstocko susitikimu ir neturi trukti ilgiau nei 5 minutes.
5. Pakvieskite grupeles pristatyti savo vaidinimus. Komentarus pasilaikykite aptarimo etapui.

Darbas

Lytis

Diskriminacija ir netolerancija

2 lygis

10–25 (mažos grupelės: 5)

90 minučių

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite grupelių komentarais apie tai, kaip joms sekėsi kurti vaidinimus, o kiti tegu irgi komentuoja. Tuomet pakalbėkite apie pasekmes ir ką reikėtų su tokia diskriminacija daryti.

- Ar ką nors situacija nustebino? Ar tai vyksta ir jūsų šalyje?
- Kaip grupelės nusprendė, koks bus rezultatas?
- Ar pabaigos buvo realistiškos? Galvojant apie tai, kaip Marija elgėsi šioje situacijoje – kurie dalykai buvo geri, o kurie – prastesni? Ar sunku tokiose situacijose būti tvirtam, o ne agresyviam ar paklusniam?
- Kokias teises darbovietėje turi moterys jūsų šalyje, kai pastoja?
- Kodėl kompanija nori Marijai pateikti tokias sąlygas? Ar tai sąžininga? Kodėl ne?
- Ar buvo pažeistos kokios nors žmogaus teisės? Jei taip – kurios?
- Ar tas pats būtų įvykę, jei Marija būtų vyras? Kodėl? Kodėl ne?
- Kaip skirtingai moterys ir vyrai suvokia šią problemą?
- Kaip galima saugoti ir puoselėti moterų reprodukcines teises?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Pasvarstykite, ar grupelėse reikalingas lyčių balansas. Patirtis rodo, kad vienos lyties grupės paprastai sugalvoja provokuojančias pabaigas, o diskusija būna turiningesnė.

Dalyviai gali nežinoti termino „reprodukcinės teisės“, tad jums gali tekti padėti idėjomis, kad jie susidarytų platesnį vaizdą.

Reprodukcinės teisės apima:

- teisę į malonumą teikiančius, patenkinančius seksualinius santykius be baimės užsikrėsti kokia nors liga
- teisę į pasirinkimą, turėti vaikų ar neturėti
- teisę į rūpestingas šeimos planavimo paslaugas ir empatišką aborto paslaugą, su moterimis elgiantis oriai ir pagarbiai bei užtikrinant privatumą
- teisę seksualinį švietimą

Turėkite omenyje, kad aptarimo klausimas apie pažeidžiamas Marijos žmogaus teises gali iškelti į paviršių kontroversiškų klausimų dėl aborto ir moters teisės rinktis bei embriono teisės į gyvybę. Šis klausimas yra labai svarbus. Jis taip pat ypač aktualus ŽTŠ, nes reikalauja, kad dalyviai būtų atviro proto, kad atidėtų stereotipus ir išankstines nuostatas į šalį ir naudotųsi savo kritinio mąstymo įgūdžiais. Šis klausimas labai puikiai iliustruoja įgimtą žmogaus teisių kompleksiškumą. Jei šis klausimas iškils, galbūt verta jį aptarti kitąkart ir atskirai – surengti diskusiją vien tik šiuo klausimu.

Variacijos

Naudokite forumo teatro techniką (žr. psl. 65). Galite neskirstyti dalyvių į grupeles, o pradėti dviem savanoriais, vaidinsiančiais Mariją ir poną Wladstocką – likę grupės nariai bus stebėtojai. Jūs galite stabdyti vaidinimą tam tikrais intervalais ir pakviesti stebėtojus pakomentuoti bei pasakyti, kas turi vykti toliau. Arba stebėtojai gali tiesiog apsikeisti vietomis su aktoriais ir išplėtoti istoriją kitu kampu bei pakeisti vaidinimo tėkmę.

Kodėl gi prie šios situacijos nepridėjus papildomų aktorių? Galite įtraukti Marijos vyrą, kuris gali būti profsąjungos atstovas – taip vaidinimas galėtų prasiplėsti už susitikimo su žmogiškųjų išteklių departamentu ribų.

Galite laisvai keisti veikėjų vardus, kad jie labiau atspindėtų jūsų šalyje įprastus vardus.

Kai kam vaidinti gali būti per sunku – tuomet pasinaudokite istorijų pasakojimu. Suskirstykite dalyvius į mažas grupeles, duokite jiems istorijos kopiją ir paprašykite apie ją padiskutuoti bei parašyti savą pabaigą. Po to grupės plenariniame susitikime lygina skirtingas istorijos pabaigas.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jeigu seksualinis švietimas jau yra jūsų mokyklos programoje, paklauskite mokytojo, ar įmanoma į pamoką įtraukti šį pratimą apie „darbą ir kūdikius“. Arba jį galima atlikti per socialinių studijų ar istorijos pamoką, per Moters dieną (kovo 8 d.) ar Tarptautinę šeimų dieną (gegužės 15 d.).

Grupė gali patyrinėti reprodukcines teises jūsų šalyje. Po to jie galėtų atlikti interviu tiek su moterimis, tiek su darbdaviais, kad sužinotų, kaip įstatymai veikia praktikoje.

Taip pat grupė gali peržiūrėti seksualinį švietimą, kurio mokoma jų šalyje. Ar jis apima visus reprodukcinių teisių aspektus?

Jei norite panagrinėti kitokius diskriminacijos darbo vietoje tipus, jums gali tikti užsiėmimas „Skirtingi atlyginimai“, psl. 317.

Idėjos veiksmams

Pakalbėkite apie reprodukcines teises savo mokyklos ar asociacijos taryboje.

Išsiaiškinkite, kurios vietinės NVO dirba moterų reprodukcinių teisių srityje, ir dalyvaukite jų debatuose bei kampanijose.

Daugiau informacijos

Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims

Be pilietinių teisių klausimų, konvencijoje taip pat skiriamas didžiulis dėmesys moterims gyvybiškai svarbiam dalykui – jų reprodukcinėms teisėms. Preambulėje nustatomas tonas: „moterų vaidmuo pratęsiant giminę neturėtų būti diskriminacijos priežastis“.

Konvencijoje ne kartą išreiškiamas rūpestis dėl diskriminacijos ir moterų reprodukcinio vaidmens sąsajų. Pvz., 5 str. pasisakoma, kad „teisingai būtų suprantama motinystės socialinė funkcija“ ir reikalaujama bendros vyrų ir moterų atsakomybės už vaikų auklėjimą. Pagal tai, motinystės bei vaiko priežiūros apsauga yra skelbiamos kaip esminės teisės ir yra inkorporuotos į visas konvencijos dalis – nuo darbo, šeimos įstatymų iki sveikatos priežiūros ar švietimo. Visuomenės prievolė yra suteikti socialines paslaugas, ypač – vaiko priežiūros paslaugas, leidžiančias individams derinti šeimos atsakomybes su darbu ir dalyvavimu visuomenės gyvenime. Rekomenduojamos specialios priemonės motinystei apsaugoti, kurios „nelaikomos diskriminacinėmis.“

(4 straipsnis) Konvencija taip pat patvirtinta moterų teisę į reproduktyvius pasirinkimus. Pažymėtina tai, kad tai yra vienintelė žmogaus teisių sutartis, kurioje minimas šeimos planavimas. Joje teigiama, kad pasirašiusios šalys privalo įtraukti patarimus dėl šeimos planavimo į švietimo procesą (l0.h str.) ir sukurti šeimos kodeksus, garantuojančius moterų teisę „spręsti klausimą dėl vaikų skaičiaus ir laiko tarpų tarp jų gimimo ir naudotis informacija, švietimu ir priemonėmis, leidžiančiomis jiems įgyvendinti šias teises.“ (16.e str.)

Svarbi data

Gegužės 15 d.
Tarptautinė šeimų diena

www.un.org/womenwatch

Dalomoji medžiaga

Scenarijus

Marija jau beveik metus yra bedarbė ir įnirtingai ieškosi darbo. Prieš dešimt dienų ji buvo darbo pokalbyje dėl savo svajonių darbo – tai yra būtent tai, ko ji ir ieško! Viskas ėjosi gerai ir darbo vieta jai buvo pasiūlyta. Įmonė paprašė jos susitikti su darbuotojų vadovu ponu Wladstocku ir pasirašyti darbo sutartį. Savo pareigas ir kitus su darbu susijusius dalykus ji jau buvo aptarusi interviu. Marijai jau beveik pasirašius darbo sutartį, p. Wladstockas pasakė, kad viena iš darbo sąlygų – pasirašyti deklaraciją, jog per ateinančius dvejus metus ji nesilauks kūdikio.

Dosta!

Iš istorijos išmokstame tik tai, kad iš istorijos nieko neišmokstame.

Hėgelis

Temos	• Atminimas • Karas ir terorizmas • Diskriminacija ir netolerancija
Sudėtingumas	4 lygis
Grupės dydis	Bet koks (mažos grupelės: 2–3)
Laikas	60 minučių
Apžvalga	Dalyviai suplanuoja ir įvykdo veiksmo projektą, skatinantį sąmoningumą apie Holokausto aukas romus.
Susijusios teisės	• Teisė nebūti diskriminuojamam • Teisė į gyvybę • Teisė laisvai judėti
Tikslai	• Sužinoti apie romų persekiojimą per Holokaustą • Praktikuoti įgūdį atrinkti, suplanuoti ir įvykdyti viešą veiksmą • Lavinti žmogiškojo orumo ir teisingumo jausmą
Priemonės	• Dideli popieriaus lapai ir rašikliai • Dalomosios medžiagos „Trumpa romų persekiojimo istorija“ kopijos (nebūtinai) • 2-ai daliai: veiksmo planavimui gali būti naudinga turėti prieigą prie interneto arba atspausdintas apžvalgos priemones • Veiksmo projekto lentelės pavyzdys, 3 skyrius, psl. 419 (nebūtinai)
Pasiruošimas	• Prieš sesiją pasakykite grupei, kad planuojate aptarti Holokaustą, ir atskirai pasikalbėkite su tais, kuriems tai daryti gali būti sunku. • Padarykite dalomosios medžiagos kopijų, kiekvienai grupelei po vieną. • Peržiūrėkite 3 „Kompaso“ skyrių apie ėmimąsi veiksmų.

Atminimas

Karas ir terorizmas

Diskriminacija ir netolerancija

4 lygis

Bet koks (mažos grupelės: 2–3)

60 minučių

Eiga

1 dalis: Grupės paruošimas (90 minučių)

1. Paprašykite dalyvių suformuoti mažas grupeles, po 2–3 žmones kiekvienoje jų – visi jie turėtų turėti panašią tapatybę. Tai gali būti susiję su jų etnine kilme, pilietybe ar kitais dalyviams svarbiais tapatybės aspektais. Duokite jiems keletą minučių pasidalyti jausmais apie šią savo tapatybę su kitais mažųjų grupelių nariais.
2. Išdalinkite dalomąją medžiagą „Trumpa romų persekiojimo istorija“. Paprašykite grupių perskaityti dalomąją medžiagą, nustatyti, dėl kurių žmogaus teisių buvo imtasi veiksmų, aprašytų laiko juostoje, ir juos užrašyti.

3. Paprašykite mažų grupelių pasiskirstyti poromis ir pasidalyti savo atsakymais bei atsakyti į šiuos klausimus:
   - Kaip pradinis tam tikrų teisių suvaržymas paskatino dar didesnius ribojimus ir, galiausiai, lėmė teisės į gyvybę pažeidimą?
   - Kaip jaustumėtes, jei „jūsų“ žmonės kažkuriuo nesenos istorijos metu būtų pasmerkti tokiam elgesiui? (Paprašykite dalyvių sutelkti dėmesį į pirmame punkte pasirinktą grupę)
4. Surinkite grupę ir paskatinkite diskusiją, paremtą šiais klausimais:
   - Ar žinojote, kad romai buvo viena iš pagrindinių grupių, persekiotų per Holokaustą?
   - Kokias kitas grupes naciai ir jų sąjungininkai siekė sunaikinti?
   - Ar šios grupės buvo persekiojamos ir jūsų šalyje? Kaip?
   - Ar buvo sunku nustatyti, su kokiomis teisėmis yra susiję veiksmai laiko juostoje?
   - Ar šis užsiėmimas padėjo jums geriau suprasti, kaip kai kurių teisių pažeidimas gali lemti dar daugiau žmogaus teisių pažeidimų?
   - Kaip manote, kas yra sunkiausia tai išgyvenusiai bendruomenei?
   - Ar sutiktumėte, kad šiandien žmonės žino, kaip istoriniai persekiojimai paveikė tam tikrų mūsų visuomenės grupių santykį su dauguma?
   - Europoje romai vis dar susiduria su diskriminacija. Ar galite pateikti naujausių pavyzdžių iš savo šalies ar bendruomenės? Kaip manote, kodėl taip yra?
5. Paklauskite dalyvių, ką jie žino apie romų situaciją šiandien. Kurios žmogaus teisės yra pažeidžiamos?
6. Papasakokite grupei apie kampaniją „Dosta!“ ir užsiminkite, kad galbūt ir jie norėtų įvykdyti kokį veiksmą, remdami šią kampaniją.

2 dalis: Veiksmo projekto pasirinkimas ir planavimas

Ši užsiėmimo dalis yra paremta „Kompaso“ 3-iuoju skyriumi, kurį galite peržvelgti ieškodami detalesnių idėjų.

1. Paaiškinkite, kad jų organizuojamas veiksmo projektas negali siekti visiškai išspręsti ankstesnėje sesijoje identifikuotų problemų, tačiau jis turėtų mėginti pasiekti konkretų ir išmatuojamą rezultatą, kuris būtų kaip nors naudingas romų bendruomenei.
2. Paprašykite dalyvių nurodyti keletą iš užrašytųjų pasiūlymų, kuriuos jie galėtų įgyvendinti kaip grupė. Galbūt jie norės perrašyti kai kuriuos pasiūlymus ar pridėti naujų.
3. Aptarkite pasiūlymus ir konsensuso būdu priimkite sprendimą, kokį veiksmą vykdys jūsų grupė. Pasinaudokite projekto lentele, pateikta 3-iame skyriuje. Įsitikinkite, kad:
   - nuspręstas veiksmas padės spręsti problemą
   - veiksmas yra realistiškas, turint omenyje grupės turimus išteklius ir galimas kliūtis
   - „sprendimas“ yra pakankamai konkretus, tad bus labai aišku, ar jis pasiektas, ar ne.
4. Nubraižykite sprendimų lapą, kad visi žinotų, ką ir kada jie turi daryti.
5. Imkitės darbo!

3 dalis: Veiksmo projekto įgyvendinimas

Aptarimas ir apibendrinimas

Klausimai apie veiksmą:

- Ar jaučiatės patenkinti veiksmu? Kodėl? Kodėl ne?
- Kaip jaučiatės dėl savo vaidmens ir visos grupės darbo?
- Kaip manote, kokie buvo pagrindiniai jūsų veiksmo pasiekimai? Ar jie atitinka pradžioje išsikeltus tikslus?
- Ar būtumėt galėję ką nors daryti kitaip, kad veiksmas būtų veiksmingesnis? Paaiškinkite savo nuomonę.
- Ar padarėte klaidų?
- Ką įvardytumėte kaip pagrindinius „išmoktus dalykus“, jei organizuotumėte kitą veiksmą bet kokia tema?

Klausimai apie mokymosi procesą:

1. Kokie rezultatai jums asmeniškai buvo svarbiausi? Kaip jums atrodo, ar jūsų požiūriai kaip nors pasikeitė? Paaiškinkite savo nuomonę.
2. Kas šiame užsiėmime jums buvo sunkiausia nuo pačios pirmosios sesijos iki pačio veiksmo?
3. Kas suteikė daugiausia pasitenkinimo?
4. Kaip, jūsų nuomone, būtų galima toliau veikti po jūsų veiksmo? Ar esate motyvuoti toliau veikti?
5. Ką iš šio užsiėmimo išmokote apie žmogaus teises?
6. Ar sunku kovoti už žmogaus teises? Ar po šio pratimo įsitrauktumėte į kampaniją už žmogaus teises?
7. Ar teisės, kurių nori romai, yra išskirtinės, ar jos taip pat būtų taikomos ir kitoms marginalizuotoms ir persekiojamoms žmonių grupėms? Paaiškinkite, kodėl taip manote.
8. Kodėl atminimo darbas svarbus žmogaus teisių švietimui?
9. Kaip jūsų šalyje vykdomas Holokausto švietimas?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Skirkite 90 minučių 1 daliai „Grupės paruošimas“, 90 minučių 2 daliai „Pasiruošimas veiksmui“ ir 60 minučių 4 daliai – aptarimui ir apibendrinimui. Kiek truks 3 dalis – veiksmo projektas – priklausys nuo veiksmo! Atskiras jo dalis galima vykdyti tą pačią dieną arba skirtingomis dienomis.

Šį užsiėmimas sudėtingas dėl keleto elementų – ne tik dėl organizacinės dalies, bet ir dėl turinio.

Privalėsite iš anksto žinoti grupės sudėtį ir galimą jų reakciją į šį užsiėmimą. Jei kuris nors grupės narys turi giminaičių, kurie buvo persekiojami Holokausto metu arba buvo kitų panašių įvykių aukos, geriau aptarkite užsiėmimą su jais iš anksto, kad jie galėtų tam pasiruošti arba tiesiog nepasirodyti, jei nėra tam pasiruošę.

Taip pat privalėsite kiekvieną šio užsiėmimo etapą vykdyti jautriai ir lanksčiai; jokiu būdu neskubinkite diskusijų, jei jums pasirodys, kad žmonėms reikia daugiau laiko savo jausmams išreikšti. Jei tai pirmas kartas, kai grupės nariai susiduria su tokiais dalykais, galbūt veiksmingiau būtų 1-ą dalį surengti kaip pilną 90–120 minučių sesiją, o tuomet palikti laiko prieš pradedant 2–4 dalis.

Svarbi data

Balandžio 8 d.
Pasaulinė romų diena
Rugpjūčio 2 d.
Romų ir sinčių genocido atminimo diena

Žingsnyje 1.1 jums patariama iš anksto apgalvoti, ar gali kilti kokių sunkumų. Tokiais atvejais galite pateikti kategorijų sąrašą ir paprašyti dalyvių identifikuotis su viena jų, pvz.: tam tikros futbolo komandos aistruolis, mokantis prancūziškai, besimokantis ispanų kalbos, hiphopo, teniso ar plaukimo mylėtojas. Taip pat galite dalyviams leisti paprasčiausiai susiskirstyti į „vyrus“ ir „moteris“.

Prašydami dalyvių pasirinkti jiems svarbią tapatybę, siekiame, kad jie “pajustų”, ką gali reikšti būti taikiniu. Nepaisant to, jiems vis tiek gali būti sunku susitapatinti su romų problemomis dėl stiprių išankstinių nuostatų apie romus. Be abejo, turėtumėte į tai atkreipti dėmesį, o jei taip ir yra, 1.3 dalyje palikite pakankamai laiko dalyviams aptarti savo nuogąstavimus. Paaiškinkite jiems, kad apskaičiuota, jog per Holokaustą Europoje buvo nužudyta 75-80 proc. romų tautybės gyventojų, o kai kuriose šalyse šis skaičius siekė net 90 proc. Galite paprašyti jų įsivaizduoti, ką jiems reikštų netekti 90 proc. savo žmonių arba 90 proc. šios grupės žmonių: 20 žmonių grupėje liktų tik 2 žmonės.

Labai rekomenduojama, jei tik įmanoma, planavimo stadijoje prieš vykdant veiksmą pabandyti įtraukti romų bendruomenės narius. Mažų mažiausiai turėtumėte pasiklausti bendruomenės narių, ar jūsų grupės planuojamas veiksmas bus gerai sutiktas.

Kitu atveju susisiekite su vietos grupe, kuri dirba su romais arba juos remia.

Jei neturite daug laiko, arba jei dalyviams sunku mąstyti planavimo procese, galite panaudoti 3-io skyriaus lentelės pavyzdį.

Variacijos

Galite pasirinkti žydų tautos ar kitų grupių persekiojimų, kurie buvo vykdomi per Holokaustą, laiko juostą arba pasirinkti visai kitą genocidą ar įvykį. Taip pat galite pasirinkti dvi persekiojimų laiko juostas ir palyginti, kokios teisės buvo pažeistos, kokiu eiliškumu jos buvo pažeistos ir kokį poveikį tai turėjo įvykio raidai. Jei nuspręsite tai daryti, svarbu vengti bet kokių kančių palyginimų. Kančia yra labai asmeniškas dalykas, todėl jos negalima ir nereikėtų vertinti kiekybiškai.

Alternatyviai galite žvelgti į tautą, grupę ar bendruomenę, kurių iššūkiai yra sistemiškai ignoruojami.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jei dalyviai norėtų savo rajoną patyrinėti nuskriausto ar visuomenės paraštėse gyvenančio asmens akimis, jie gali imtis užsiėmimo „Pasikeisk akinius“ (psl. 281).

Arba, jei grupei patinka vaidmenų pratimai ir ją domina priežastys, kodėl žmonės imasi smurto veiksmų, tuomet atsiverskite užsiėmimą „Akmenų mėtymas“, psl. 80.

Dalyviai gali būti toliau įtraukiami į veiklą „Neigimas ir iškraipymas“, kurioje nagrinėjama, kaip tam tikri istoriniai įvykiai nėra iki galo pripažįstami, yra instrumentalizuojami arba jų svarba sumenkinama.

Daugiau informacijos

„Dosta“ – romų kalba „Gana“ – yra sąmoningumo kampanijos, siekiančios suartinti romus su ne romais, pavadinimas. Daugiau informacijos apie kampaniją „Dosta!“ rasite http://dosta.org. Gali būti naudinga jums turėti interneto ryšį, kad dalyviai turėtų laiko peržiūrėti šią interneto svetainę. Yra ir kitų svetainių, kuriose galima rasti informacijos apie romų genocidą (https://www.romasintigenocide.eu) arba romų istoriją: (https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/roma-history-factsheets).

Su Holokausto švietimu susijusių išteklių galima rasti tokių organizacijų kaip IHRA–Tarptautinis Holokausto atminimo aljansas, www.holocaustrembrance.org, Fondas „Atmintis, atsakomybė ir ateitis“ (vokiška santrumpa „EVZ“), www.stiftung-evz.de ir kt.

Europos romų informacijos centras reguliariai teikia informaciją apie su romais susijusius klausimus Europoje. http://www.erionet.org

Europos romų teisių centras yra viešojo intereso teisinė organizacija, kovojanti su rasizmu prieš romus ir romų teisių pažeidimais http://www.errc.org

Dalomoji medžiaga

Labai trumpa romų persekiojimo istorija

1890	Vokietijoje organizuojama konferencija apie „čigonų šiukšles“. Kariuomenei suteikiamos galios kontroliuoti romų judėjimą.
1909	Surengiama konferencija apie „Čigonų klausimą“. Joje rekomenduojama visus romus žymėti aiškiai matomais ženklais.
1920	Du akademikai pristato „gyvenimo nevertų gyvybių“ sampratą, siūlydami sterilizuoti romus ir taip išnaikinti juos kaip tautą.
1922	(Ir visą dešimtmetį): visi romai Vokietijos teritorijose yra fotografuojami ir paimami jų pirštų antspaudai.
1926	Vokietijoje priimamas įstatymas kontroliuoti „Čigonų marą“ (toks elgesys tiesiogiai pažeidžia Vokietijos Veimaro konstituciją).
1927	Vokietijos Bavarijos regione statomos specialios stovyklos, skirtos įkalinti romus. Į jas suvežama 8 000 romų.
1928	Visi romai yra policijos nuolatos stebimi. Jiems pastatoma dar daugiau koncentracijos stovyklų.
1934	Romai yra sterilizuojami, kastruojami ir išsiunčiami į Dachau, Frankfurtą, Zachsenhauzeną ir kitas koncentracijos stovyklas. Tais metais išleisti du įstatymai draudžia vokiečiams tuoktis su kitų rasių žmonėmis.
1938	Tarp birželio 12 ir 18 d. Vokietijoje ir Austrijoje suimama šimtai romų, jie sumušami ir įkalinami. Romai yra pirmoji populiacija, kuriai uždraudžiama lankyti mokyklą.
1939	Rasinės higienos biuras paskelbia pranešimą: „Visi čigonai turi būti laikomi paveldimai sergančiais, vienintelis sprendimas – jų sunaikinimas (todėl tikslas turi būti be abejonės sunaikinti šį netinkamą populiacijos elementą).“
1940	Pirmasis masinis genocidinis Holokausto aktas: 250 romų vaikų panaudojami kaip laboratorijos žiurkės išbandant cianido dujas, tai vyksta Buchenvaldo koncentracijos stovykloje. Tais metais romams uždraudžiama dirbti bet kokius darbus.
1941	Liepos mėn. pradėtas įgyvendinti nacių „Galutinis sprendimas“ „iššudyti visus žydus, čigonus ir psichikos ligonius“. Gruodžio 24 d. naktį Kryme per vieną operaciją nužudoma 800 romų.
1944	Rugpjūčio 1 d. 4 000 romų yra nunuodijami dujomis ir sudeginami Aušvice.
1945	Karo pabaigoje naciai buvo išnaikinę 70–80 proc. romų populiacijos. Nė vienas romas nebuvo pakviestas liudyti Niurnbergo teismuose, niekas neliudijo jų vardu. Romams, kaip tautai, nebuvo sumokėtos jokios karo reparacijos.
1950	Pirmasis iš daugelio vėliau paskelbiamų pareiškimų, kuriuose Vokietijos valdžia pareiškia, kad ji nieko nėra skolinga romų tautai ir jokių reparacijų jiems nemokės.
1992	Vokietija „parduoda“ romų prieglobsčio prašytojus atgal į Rumuniją už 21 mln. dolerių ir lapkričio 1 d. pradeda juos siųsti atgal surakintus antrankiais. Kai kurie romai žudosi, kad tik nereikėtų grįžti. Vokietijos spaudos agentūra prašo Vakarų šalių žurnalistų nevartoti žodžio „deportacija“, nes jis kelia „nemalonių istorinių asociacijų“.
2010	Prancūzijos prezidentas sulygina romus su nusikalstamumu, pavadindamas jų gyvenvietes prostitucijos ir vaikų išnaudojimo šaltiniais. Prancūzijos valdžia sugriauna daugiau nei 100 gyvenviečių ir deportuoja daugiau nei tūkstantį romų, daugiausia – į Rumuniją.

Ianas Hancockas, „Trumpa romų Holokausto chronologija“ (angl. *Brief Romani Holocaust Chronology*) (redaguota versija)
Pilna versija: http://www.osi.hu/rpp/holocaust.html

Elektrinė

Ši elektrinė generuoja kūrybišką žmogaus energiją!

Temos	• Taika ir smurtas • Pilietiškumas ir dalyvavimas • Bendros žmogaus teisės
Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	10+ (mažos grupelės 3-5)
Laikas	90 minučių
Apžvalga	Dalyviai kalba apie jų kasdienybėje dažnai vykstančius smurto veiksmus, tuomet ieško kūrybiškų būdų, kaip to išvengti ir rasti problemų sprendimų.
Susijusios teisės	• Teisė į gyvybę, laisvę ir asmeninį saugumą • Laisvė nuo diskriminacijos • Laisvė nuo kišimosi į privatumą, šeimą, namus ir susirašinėjimą
Tikslai	• Nustatyti smurto veiksmus bei jų priežastis ir ieškoti sprendimų • Lavinti bendradarbiavimo ir grupinio darbo įgūdžius • Ugdyti teisingumo ir atsakomybės prieš kitus jausmą
Priemonės	• Ilga virvelė arba virvė – kambario pločio ilgio (tai bus „elektros kabelis“) • A4 dydžio popieriaus lapai, 2 skirtingų spalvų, pvz., raudonos ir žalios • Žymikliai – kiekvienai grupelei po vieną • Pagalbiniai daiktai: skambus varpelis, skrybėlės, baltas chalatas, įrankis kabeliams pjauti (tikras arba kartoninis) • 2 lipnios juostos ritiniai • 2 kambariai (nebūtinai, bet būtų geriau) • Asistentas (-ė), kuris (-i) skambins varpeliu, įjunginės šviesas ir kitus specialiuosius efektus
Pasiruošimas	• Vieną kambarį paruoškite kaip „elektrinę“: jo viduryje padarykite daugiau vietos, virvutę (kuri atstoja elektros kabelį) nutieskite per kambarį pečių aukštyje ir gerai pritvirtinkite abu jos galus.

Eiga

1. Paaiškinkite dalyviams, kad jie dirbs elektrinėje. Įprastai elektrinės elektrą gamina iš urano, anglies, dujų, atliekų, biokuro, saulės, vėjo arba bangų. Tačiau ši elektrinė energiją gamina iš smurto veiksmų, todėl ji potencialiai pavojinga ir privalo būti uždaryta arba konvertuota, kad veiktų naudodama kitą kurą. Jūs (fasilitatorius (-ė) esate šios elektrinės vadovas (-ė), o dalyviai – techniniai darbuotojai.

1 dalis. Kokie yra smurto veiksmai?

2. Paprašykite dalyvių greitai surengti minčių lietų tema „Smurtas mano aplinkoje“. Paaiškinkite, kad jiems reikia galvoti ne apie globalius dalykus, tokius kaip

terorizmas ar genocidas, o apie smurto veiksmus, su kuriais visi susiduriame kasdieniame gyvenime – mokykloje, jaunimo klube, gatvėje ar namuose.

3. Paskirstykite dalyvius į grupeles po 3–5 žmones ir kiekvienai grupelei paduokite po tris lapus raudono popieriaus ir rašiklį. Paprašykite dalyvių pasidalinti savo mintimis ir kolektyviai sutarkite, kurias smurto formas reikia stabdyti pirmiausia. Tegu dalyviai jas užsirašo, po vieną ant kiekvieno popieriaus lapo, didelėmis raidėmis ir naudojant raktažodžius arba labai trumpas frazes.
4. Surinkite visus popieriaus lapus ir greitai patikrinkite, ar niekas nesidubliuoja. Išmeskite tuos, kurie dubliuojasi.
5. Leiskite dalyviams penkias minutes pailsėti, kol jūs ruošiatės antrajai daliai. Sukabinkite popieriaus lapus ant „elektros kabelio“ maždaug 0,5 m atstumu. Pritvirtinkite jas prie virvelės, kad neslidinėtų.

2 dalis. Elektrinėje

6. Kai būsite pasirengę ir visi „smurto formų“ popieriaus lapai bus sukabinti ant virvės, pasakykite grupei, kad ką tik gavote žinutę iš sveikatos ir saugumo departamento direktoriaus, jog elektrinė bus uždaryta, nebent jie – „technikai“ – ras jai alternatyvaus kuro.
7. Pakvieskite „technikus“ į „elektrinę“. Paskirstykite juos į dvi komandas ir kiekvienai duokite pakankamai žalio popieriaus lapų, rašiklių ir po lipnios juostos ritinėlį.
8. Parodykite elektros kabelį ir smurto veiksmus simbolizuojančius popieriaus lapus.
9. Paaiškinkite, kad viena iš priežasčių, kodėl ši elektrinė yra tokia pavojinga, yra tai, kad smurtas energiją generuoja labai netolygiai ir kad dažnos perkrovos. Kai tai įvyksta, vienintelis būdas užkirsti kelią sprogimui – nupjauti kabelį; tačiau ši procedūra yra labai pavojinga ir jos reikia vengti bet kokia kaina. Kai ima grėsti itin stipri perkrova, įsijungia įspėjamosios šviesos ir pasigirsta varpai. Tokiu atveju technikams reikės veikti greitai ir nukreipti energijos perteklių kitur. Tam jie turi sugalvoti būdus, kaip transformuoti elektros kabelyje esančius smurto veiksmus į pozityvius.
10. Paaiškinkite, kaip tai veikia praktikoje: dalyviai išgirs skambutį ir pamatys įspėjamąsias šviesas. Jūs parodysite, kur gali tekti nukirsti kabelį, ir perskaitysite ant popieriaus lapų, esančių iš abiejų kirtimo vietos pusių, esančius žodžius. Dvi komandos tuomet turi daugiausiai 1 minutę sugalvoti būdų, kaip sustabdyti smurtą. Dalyviai užsirašo savo pasiūlymus – kiekvieną ant atskiro (žalio) lapo ir kuo greičiau bėga prilipinti juos ant virvės ten, kur jūs ruošiatės ją perpjauti.
11. Dabar įjunkite elektrinę ir leiskite jai veikti kokią minutę ar dvi. Parodykite asistentui (-ei) signalą pradėti skambinti varpu ir junginėti šviesas. Paimkite reples (ar ką turite) ir vaizduokite, kad tuoj kurioj nors vietoj perpjausite kabelį. Garsiai perskaitykite tas dvi smurto formas ir paraginkite komandas pradėti gelbėjimo darbus.
12. Po minutės sustabdykite varpelio skambesį bei šviesas ir į šoną padėkite reples, ženkite žingsnį į priekį ir garsiai perskaitykite, kas užrašyta ant „sprendimų lapų“. Trumpai padiskutuokite su visa grupe apie tuos pasiūlymus. Tegu komandos pataiso arba išbraukia tai, kas po diskusijos nebeatrodo realistiška. Nukabinkite tuos du „smurto formų“ lapus ir išreikškite palengvėjimą.
13. Kartokite 11-ą ir 12-ą žingsnius, kol visi „smurto lapai“ bus nukabinti ir pakeisti „sprendimų lapais“.
14. Galiausiai nukabinkite visus „sprendimų lapus“ nuo „kabelio“ ir prikabinkite ant sienos šalia lapų su smurto formomis.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite užsiėmimo apžvalga, tada pereikite prie kiekvienos užrašytos smurto formos ir jai siūlomų sprendimų:

- Kaip žmonės jautėsi šio užsiėmimo metu? Ar jis jiems patiko? Kodėl (ne)?
- Ar visi sutiko dėl skirtingų smurto formų svarbos?
- Kokios yra nustatytų konkrečių smurto išraiškų priežastys?
- Ar siūlomi sprendimai buvo realistiški? Artimiausiu metu? Ilgalaikėje perspektyvoje?
- Su kokiais iššūkiais ar pasipriešinimu žmonės gali susidurti, ėmęsi įgyvendinti šiuos sprendimus?
- Kaip jaunimas gali geriausiai užkirsti kelią smurtui ir ginti taikias alternatyvas?
- Kokias žmogaus teises smurtas pažeidžia?

Svarbi data

Lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių konvencija. Ji pasirašyta šią dieną 1950 metais.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

1-ai daliai (minčių lietui) numatykite maždaug 10 minučių, apie 60 minučių darbui elektrinėje ir 20 minučių aptarimui ir apibendrinimui.

Jeigu dalyviams reikia pagalbos dėl pirmojo minčių lietaus, galite jiems pateikti smurto aktų prieš individus pavyzdžių, tarkim: patyčios, pravardžiavimas, sarkazmas, prasti juokeliai, įžeidžiantys telefono skambučiai ir žinutės (SMS), nuosavybės niokojimas. Taip pat galite paminėti aktus, kurie nėra tiesiogiai skirti konkrečiam individui, tokius kaip smurtas, kurį matome filmuose arba girdime dainose.

11-ajame žingsnyje komandos turi stengtis sugalvoti po du ar tris pasiūlymus kiekvienai smurto formai spręsti, tačiau užteks ir vieno. Sprendimai turi būti realistiški.

Jūsų sėkmė didele dalimi priklausys nuo to, kaip sugebėsite sukurti darbo aplinką ir generuoti neatidėliojimo jausmą, kad kabeliai nebūtų nupjauti. Iš interneto galite parsisiųsti fabrikų mašinų ir aliarmo sirenų garsų. Kadangi esate vadovas (-ė), galite dėvėti baltą chalatą ir skrybėlę; jeigu yra galimybė, persirengti leiskite ir technikams. Be to, užsiėmimą galite surengti rūsyje, tarp vandens vamzdžių. Žinoma, tam tikras jūsų aktoriaus gebėjimų lygis suteiktų užsiėmimui linksmumo, tačiau ypatingi gebėjimai jums nebūtini. Tiesiog darykite viską, kad veiksmas rutuliotųsi, o po kiekvieno raundo vykstančios diskusijos turėtų būti labai trumpos. Gilesnius debatus pasilikite galutiniam aptarimui.

Jeigu žmonėms reikia papildomo paaiškinimo, kaip sugalvoti problemų sprendimų, galite pateikti šiuos pavyzdžius. Sprendimas „patyčioms“ gali būti sąmoningumo didinimo seminaro apie patyčių formas organizavimas mokykloje, taip pat mokymai bendraamžių mediatoriams. „Smurto per teliką“ sprendimas gali būti draudimas rodyti smurto filmus iki 23 val. arba užsiėmimų vaikams organizavimas, kad jie turėtų alternatyvų televizoriaus žiūrėjimui.

Jeigu jūsų grupė maža, galite dirbti su viena „technikų“ grupe. Su dviem komandomis dirbama todėl, kad dvi komandos dažnai sugalvoja labai skirtingus tos pačios problemos sprendimus, o tai praplečia galimybes. Užsiėmimo tempą galite padidinti pridėję varžybų elementą – duokite komandoms skirtingos spalvos popieriaus lapus ir stebėkite, kuri iš jų prigalvos daugiau sprendimų.

Pastaba

Šią techniką galima pritaikyti bet kokia temai, kurioje reikia identifikuoti problemas ir rasti jų sprendimus.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

„Elektrinėje“ galėjo iškilti diskriminacijos atvejų arba su lyties reikalais susijusių niuansų. Tačiau net jei ir neiškilo, galbūt norėsite panagrinėti tapatybės ir teisės į lygybę orumu bei pagarbą klausimus. Atsiverskite užsiėmimą „Kas aš yra?“, psl. 189.

Idėjos veiksmams

Spręskite kurią nors vieną iš per šį užsiėmimą identifikuotų problemų. Pvz., jeigu buvo pasirinktos patyčios, grupė gali pateikti siūlymą savo mokykloje suorganizuoti renginį ir paskelbti tai per kitą mokyklos ar asociacijos tarybos susirinkimą.

Daugiau informacijos

„Elektrinė“ yra sukurta remiantis užsiėmimu, kurį sukūrė Dariuszas Grzemny iš Vaikų ir jaunimo asociacijos „Chance“, (Glogovas, Lenkija).

Gėlių galia

Visos rytojaus gėlės yra šiandienos sėklose.

Indėnų patarlė

Temos	• Bendros žmogaus teisės • Religija ir tikėjimas • Vaikai
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks (mažos grupelės: 3–4)
Laikas	80 minučių
Apžvalga	Šio užsiėmimo pabaigoje turėsite gėlių sieną, reprezentuojančią grupės įvairovę. Tai kūrybinis užsiėmimas, vedantis prie diskusijos apie žmogaus teises apskritai: kas tai yra, kodėl jos egzistuoja ir kaip turėtume jas ginti.
Susijusios teisės	Visos
Tikslai	• Ugdyti suvokimą apie ryšį tarp žmogaus poreikių, asmeninės gerovės ir žmogaus teisių • Lavinti reflektavimo ir analizės įgūdžius • Propaguoti solidarumą ir pagarbą įvairovei
Priemonės	• Tuščia siena, ant kurios kabinsite piešinius • Po pieštuką kiekvienam dalyviui; trintukai; spalvoti flomasteriai pasidalijimui • Lipni juosta piešiniams prikabinti ant sienos • Dideli popieriaus lapai ir žymikliai
Pasiruošimas	Padarykite dalomosios medžiagos kopijų – kiekvienam dalyviui po vieną.

Bendros žmogaus teisės

Religija ir tikėjimas

Vaikai

2 lygis

Bet koks (mažos grupelės: 3–4)

80 minučių

Eiga

Paaiškinkite, kad šis užsiėmimas išsivystys į diskusiją apie žmogaus teises, bet iš pradžių pamąstysite, ką reiškia būti žmogumi.

1 dalis. Išsiaiškinti, ką reiškia būti visaverčiu žmogumi

1. Paaiškinkite, kad tam, kad jaustųsi visaverčiu žmogumi, turi būti patenkinti tam tikri jo poreikiai. Pvz., kad išgyventume, mums reikia vandens, maisto, miego ir oro. Taip pat mums reikia saugumo – asmeninio ir finansinio, geros sveikatos. Taip pat mums reikia meilės ir savumo – draugysčių, intymumo ir šeimos. Taip pat mums reikia pagarbos – jaustis kitų priimamiems ir vertinamiems, turėti galimybę atskleisti savo potencialą ir jausti visišką pilnatvę, išsipildymą.
2. Pasakykite dalyviams, kad kiekvienas jų pieš gėlę, kuri reprezentuos jų, kaip žmogiškų būtybių, poreikius. Gėlė turi turėti aštuonis žiedlapius. Tai:

   • esminiai poreikiai
   • asmeninis saugumas
   • finansinis saugumas

- sveikata
- draugystė
- šeima
- pagarba
- asmeninis išsipildymas

Kiekvieno žiedlapio dydis turi atitikti kažkurio poreikio svarbą dalyviui jo dabartiniame gyvenime. Aiškindami tai nupieškite ant didelio popieriaus lapo pavyzdį, tačiau pabrėžkite, jog tai – tik pavyzdys; kiekvieno dalyvio gėlė bus skirtinga.

3. Išdalinkite popierių, rašiklius bei flomasterius. Paprašykite visų dalyvių popieriaus lapo viduryje nupiešti savo gėlę ir palikti vietos aplink ją. Paaiškinkite, kad nėra nei teisingų, nei klaidingų, nei gerų, nei blogų „atsakymų“; kiekvieno gėlė bus unikali. Kad dalyvius labiau motyvuotumėte, pasakykite, jog ant popieriaus lapų jų vardai nebus užrašyti. Duokite jiems dešimt minučių šiai užduočiai atlikti.
4. Dabar paprašykite dalyvių pamąstyti apie sąlygas, kurios turi egzistuoti, kad jie galėtų žydėti ir būti visaverčiais žmonėmis. Paprašykite jų aplink gėlę nupiešti lapų, kurie reprezentuos tas sąlygas, ir ant jų užrašyti raktažodžius. Tam duokite dešimt minučių.
5. Galiausiai paprašykite dalyvių savo kūrinius prikabinti ant sienos – tai bus paroda.

2 dalis. Jungiant žmogaus poreikius su žmogaus teisėmis

6. Duokite dalyviams truputį laiko pasižiūrėti į gėles. Tuomet paprašykite jų pasiskirstyti į mažas grupeles po 3–4 ir padiskutuoti šiais klausimais:
   - Ar tarp žmogaus teisių ir gėlių bei lapų yra koks nors ryšys? Jei taip – koks?
   - Ar žmogaus teisės yra svarbios? Kodėl?
   - Ką žodžiai „žmogaus teisės“ reiškia tau?
   - Dabar paprašykite visų grupelių pasidalinti grįžtamuoju ryšiu, o tuomet pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite trumpai aptardami užsiėmimą, tuomet pakalbėkite apie diskusijas mažose grupelėse ir išsiaiškinkite, ką dalyviai išmoko apie žmogaus teises:

- Ar jums užsiėmimas patiko? Kodėl? Kodėl ne?
- Ar sunku buvo nuspręsti, kokio dydžio žiedlapius piešti? Ar visi aštuoni poreikiai yra svarbūs visaverčiam gyvenimui?
- Ar yra kitų poreikių, kurių šiuose žiedlapiuose nėra, t. y. ar reikėtų pridėti dar daugiau žiedlapių?
- Ar kas nors ką nors užrašė žiedo viduryje?
- Ar jus stebina kurie nors panašumai ar skirtumai tarp žmonių žiedlapių? Ką jums tai sako apie žmogiškas būtybes?
- Kokios yra aplaužytų žiedlapių pasekmės individui?
- Ko reikia, kad visi žiedlapiai būtų apsaugoti? Ką dalyviai užrašė ant lapų?
- Ar yra koks ryšys tarp to, kas užrašyta ant lapų, ir žmogaus teisių idėjos?
- Ką naujo sužinojote apie savo paties / pačios žmogiškąją tapatybę? Kaip tai susiję su žmogaus teisėmis?
- Kokių žmogaus teisių mums labiausiai reikia, kad galėtume žydėti ir būti visaverčiais žmonėmis (jūsų gyvenamojoje vietovėje)?

- Ar kurios nors žmogaus teisės yra svarbesnės nei kitos? Kam? Kada? Kur?
- Kodėl turime nenuleisti akių saugodami ir vystydami žmogaus teises?
- Ką galime padaryti, kad geriausiai apsaugotume žmogaus teises?
- Ar yra kokių poreikių, apie kuriuos nekalbama egzistuojančiose žmogaus teisių konvencijose?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Žemiau pateikta iliustruota gėlė yra tik pavyzdys. Labai svarbu dalyviams pabrėžti, kad kiekvienas jų pats turi nuspręsti, kokio dydžio žiedlapius piešti. Spalvas jie taip pat turi pasirinkti patys.

Neatkreipkite dalyvių dėmesio į gėlės centrą; leiskite mintims, kad ten galėtų būti kažkas ypač svarbaus, pačioms ateiti užsiėmimo metu. Taip pat leiskite mintims, kad reikėtų daugiau žiedlapių – pvz., kultūriniam saugumui, laisvei rinktis visais gyvenimo aspektais, paskirstymo teisingumui, dalyvavimui, tapatybei ir religijai ar tikėjimui – atsirasti užsiėmimui jau vykstant. Kiekvienu atveju nustatykite ryšį tarpo poreikio, pasekmės, jei jis nepatenkinamas, ir naudos, jei jis patenkinamas, bei kaip jį saugo žmogaus teisių įstatymai ir dokumentai.

4-ajame žingsnyje jums gali tekti duoti žmonėms keletą patarimų. Galite pastebėti, kad lapai gėlę maitinantį maistą gamina iš saulės šviesos, vandens ir anglies dvideginio, ir paminėti, pvz., kad finansiniam saugumui „maitinti“ reikia darbo, bankų sistemos ir profsąjungų. Žinoma, galite pridėti teisę į darbą, kaip VŽTD 23 straipsnį, tačiau geriau būtų, jei dalyviai patys išsiaiškintų šį ryšį su žmogaus teisėmis.

Svarbu parodyti ryšį tarp žmogaus poreikių ir žmogaus teisių bei pabrėžti, kad žmogaus teisės yra pagrindas pasaulyje, kuriame visų poreikiai patenkinami. Galbūt su grupe norėsite padiskutuoti apie VŽTD preambulę (žr. psl. 507). Ji pradedama tuo, kad orumas, lygybė ir neatimamos visų žmonijos šeimos narių teisės yra laisvės, teisingumo ir taikos pasaulyje pagrindas. Toliau joje aprašoma, kad didžiausias paprastų žmonių troškimas yra žodžio ir tikėjimo laisvė bei laisvė nuo baimės ir norų.

Variacijos

Norėdami šį užsiėmimą sutrumpinti, galite daryti tik 1–4 žingsnius ir tuomet pradėti bendrą diskusiją apie žmogaus teises su visa grupe. Tai labiau gali tikti jauniems dalyviams, kuriems gali būti sunku dirbti koncepciniame lygmenyje. Kai kurie gali nesuprasti, kad skirtingų dydžių žiedlapiai reprezentuoja skirtingą svarbos laipsnį. Taip pat ryšių su žmogaus teisėmis ieškojimas jiems gali pasirodyti pernelyg abstraktu.

Šį užsiėmimą galite pratęsti paprašydami žmonių identifikuoti, kurios žmogaus teisės kuriuos žmogaus poreikius atliepia. Pasinaudokite VŽTD santrauka psl. 506.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Galbūt norėsite pasiūlyti dalyviams parengti projektą – sužinoti, kaip žmogaus teisės vystėsi istoriškai, ir panagrinėti, ką reiškia „kylančios teisės“.

Jei dalyviams patiko kalbėti apie tai, kas jiems gyvenime svarbu, tuomet galbūt jie norės panagrinėti savo įsitikinimus užsiėmime „Tikintieji“ (psl. 355). Arba jiems gali

Svarbi data

Gegužės 28 d.
Europos kaimynų diena

patikti „Teisių bingo“ (psl. 347) – aktyvus būdas tyrinėti santykį tarp kasdienio gyvenimo ir žmogaus teisių. Jei juos domina „kylančios teisės“, užsiėmime „Pirštai ir nykščiai“ (psl. 296) kalbama apie teisę į aplinką.

Idėjos veiksmams

Pasiūlykite dalyviams šį užsiėmimą atlikti su savo šeima, draugais ar kolegomis ir taip pradėti diskusiją apie žmogaus teises.

Daugiau informacijos

Šio užsiėmimo idėja, jog poreikiai turi būti patenkinami, kad žmogus būtų visavertis, remiasi Maslow, Joe Griffino ir Ivao Tyrrello darbu (knyga „Human Givens“). Pagrindiniai poreikiai – tai tie, kuriuos būtina patenkinti, kad kūnas išlaikytų gyvastį. Asmeninis saugumas – tai pastogė (namai, stogas virš galvos) ir taip pat saugumo nuo plėšikų, gaujų, karo ir teroristinių atakų jausmas. Finansinis saugumas reiškia turėti pinigų padoriam gyvenimo standartui užtikrinti ir kartu saugumo garantijos, jei prarastum darbą. Sveikata – tai gera sveikata ir taip pat sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas, jei pateksite į avariją ar susirgsite. Draugystė – tai ir galimybės prisijungti prie klubų ar asociacijų, ir laisvė pasirinkti draugus bei partnerį (-ę) intymiems santykiams. Šeima reiškia prievarta nebūti atskirtam nuo šeimos. Pagarba reiškia būti kitų gerbiamam ir vertinamam tiek už tai, kas esate, tiek už tai, ką darote. Savo potencialo atskleidimas taip pat vadinamas savirealizacija: jis reiškia, kad turite galimybę būti tuo, kuo norite būti, visiškai išnaudoti savo gebėjimus ir jaustis užtikrintam savimi bei savo vieta pasaulyje.

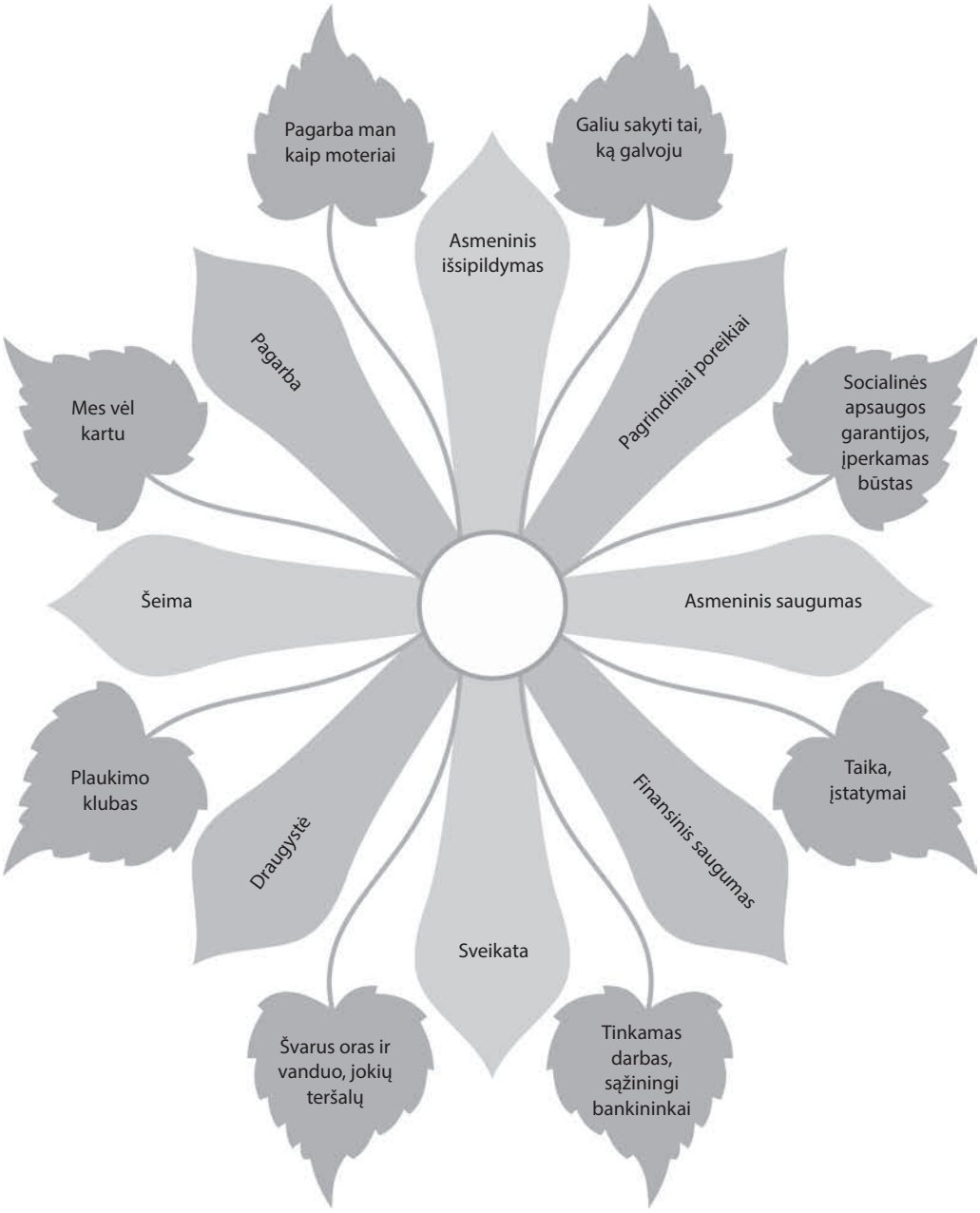
Pagarba man kaip moteriai
Galiu sakyti tai, ką galvoju
Asmeninis išsipildymas
Pagarba
Pagrindiniai poreikiai
Mes vėl kartu
Socialinės apsaugos garantijos, įperkamas būstas
Šeima
Asmeninis saugumas
Plaukimo klubas
Taika, įstatymai
Draugystė
Finansinis saugumas
Sveikata
Švarus oras ir vanduo, jokių teršalų
Tinkamas darbas, sąžiningi bankininkai

Aplinka

Globalizacija

Sveikata

2 lygis

10+

30 minučių

Gyvybės voratinklis

Paliesk bet kurį dalyką gamtoje ir pamatysi, kad jis susietas su visu pasauliu!

Temos	• Aplinka • Globalizacija • Sveikata
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	10+
Laikas	30 minučių
Apžvalga	Minčių lietus apie pasaulinio maisto voratinklio sąsajas. Dalyviai nagrinėja: • gyvų ir negyvų būtybių tarpusavio priklausomybę • neišvengiamą visos žmogaus veiklos poveikį aplinkai ir to pasekmes
Susijusios teisės	• Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą • Teisė laisvai naudotis savo (liaudies) gamtos turtais ir ištekliais • Tikėjimo ir religijos laisvė
Tikslai	• Sužinoti apie gyvų ir negyvų būtybių tarpusavio priklausomybę • Ugdyti įgūdžius dirbti bendradarbiaujant ir mąstyti kritiškai • Ugdyti pagarbą įgimtai gyvybės vertei
Priemonės	• Siūlų kamuolys

Eiga

Šis užsiėmimas susideda iš 3 dalių: 1 dalis – gyvybės voratinklio kūrimas; 2 dalis – jo sunaikinimas; 3 dalis – minčių lietus, kaip saugoti aplinką.

1 dalis

1. Paprašykite dalyvių sustoti ratu.
2. Paaiškinkite, kad jie kurs gyvybės voratinklio modelį.
3. Pradedate jūs. Rankose laikydami siūlų kamuolį, įvardykite kokį nors žalią augalą, pvz., kopūstą.
4. Laikydami už siūlo galo, meskite siūlų kamuolį kam nors priešais save. Tas asmuo jį pagauna! Dabar tarp jūsų dviejų atsirado tiesi siūlo linija.
5. Šis asmuo turi įvardyti gyvūną, kuris minta kopūstais, pvz., vikšras, ir, laikydamas už siūlo, mesti siūlų kamuolį trečiam asmeniui.
6. Šis trečias asmuo turi įvardyti gyvūną, kuris minta vikšrais, pvz., paukštis, arba, jei žino, įvardyti konkrečią paukščių rūšį, pvz., strazdas. Tada meta kamuolį kam nors kitam.
7. Tęskite žaidimą tol, kol, kamuoliui skriejant iš vienos rato pusės į kitą, sukursite susikryžiavusį tinklą, simbolizuojantį „gyvybės voratinklį“.

2 dalis

8. Dabar paprašykite kiekvieno dalyvio paeiliui pateikti konkretų pavyzdį, kas šį gyvybės voratinklį griauna (pvz., dirbamoje žemėje tiesiami greitkeliai, žvejojimas ar iškastinio kuro naudojimas). Pasakęs pavyzdį, asmuo paleidžia savo laikomą siūlą.

9. Visiems pasisakius, paprašykite dalyvių pasižiūrėti į krūvą susipynusių siūlų, be jokios prasmės gulinčių ant žemės. Pasakykite jiems, kad taip atrodys ir mūsų pasaulis, jei nieko nesiimsime, tačiau nebūtinai viskas turi vykti būtent taip – yra paprastų dalykų, kurių kiekvienas galime imtis, kad kaip nors paveiktume dabartinę situaciją.

3 dalis

10. Pakvieskite dalyvius paeiliui prisižadėti imtis paprasto praktiško veiksmo pasauliui išgelbėti. Pvz., taupyti elektrą – išjungti kompiuterį, o ne pristabdyti; valgyti mažiau mėsos; mažiau skraidyti.
11. Išsakydamas savo pažadą, kiekvienas asmuo nuo žemės pakelia bet kurį siūlą.
12. Pabaigoje, žiūrėdami į naująjį voratinklį, pasakykite, kad jis ne toks pat, koks buvo anksčiau – tam jau per vėlu; visiškas atsigavimas yra neįmanomas, nes to, kas išnyko, nebesugrąžinsi.

Svarbi data

Antras spalio trečiadienis
Tarptautinė gamtos nelaimių sumažinimo diena

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradžioje paklauskite dalyvių, koks jausmas matyti voratinklį griaunamą, o tada kurti naują. Tuomet pakalbėkite apie su tuo susijusius klausimus ir ką reikia daryti, kad apsaugotume gamtą.

- Ką jautėte matydami voratinklį palaipsniui naikinamą?
- Ar lengva buvo įvardyti skirtingų maisto voratinklių gyvūnus ir augalus? Ar daug žmonės turi žinių apie gamtos istoriją?
- Ar jums rūpėtų, jei, pvz., po 10 metų išnyktų poliarinės meškos?
- Kaip jautėtės matydami formuojantis naująjį voratinklį? Ar lengva buvo sugalvoti asmeninių veiksmų, mažinančių mūsų poveikį aplinkai?
- Ar individualūs veiksmai yra veiksmingi?
- Kieno atsakomybė yra saugoti aplinką? JT, valdžios, NVO, individų?
- Gamtos balansas yra labai sudėtingas, nelengva nuspėti, kokios bus kurio nors konkretaus veiksmo pasekmės. Tai kaip tada yra įmanoma priimti sprendimus apie žemės išteklių panaudojimą?
- Kaip turėtų būti priimami sprendimai dėl išteklių naudojimo? Pvz., ar iškirsti mišką, kad toje žemėje augtų koks nors derlius? Žmonės, gyvenantis iš miško, kentės dėl tų, kurie nori pelnytis iš žemės ūkio. Pažeidžiamas lygybės principas.
- Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 1 straipsnis: „Siekdamos savo tikslų, visos tautos gali laisvai naudotis savo gamtos turtais ir ištekliais“. Ar tai reiškia, kad žmonės turi teisę niokoti gamtą?
- Gamta mums suteikia maisto ir švaraus oro, be kurių neišgyventume. Be sveikos gamtos mes neišgyventume. Ji yra būtina gyvybės sąlyga. Tad ar dėl to mūsų pareiga yra gerbti gamtą ribojant savo teises ją naudoti (taip pat kaip turime pareigą gerbti kitų teises ir laisves, o tai riboja mūsų pačių teises)?
- Ar mums reikalingos kokios nors naujos žmogaus teisės, apsaugančios nuo klimato kaitos pasekmių?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šį užsiėmimą geriausia vykdyti su 10–15 dalyvių. Jei dalyvių yra gerokai daugiau, tuomet padalykite juos į kelias grupes.

Kiekviena maisto grandinė turėtų iliustruoti tikrus arba galimus santykius, pvz.: žolė – avis – žmogus; arba planktonas – banginiai; arba planktonas – silkė – kiaulė (kiaulės dažnai šeriamos ėdalu iš žuvų) – žmogus – tigras! Atminkite, kad, gyvūnui mirus, bakterijos jo kūną supūdo, o likusius mineralus pasiima kiti žalieji augalai. Taip gyvybės ciklas prasideda iš naujo. Milijardai tokių ciklų susijungia ir kartu sudaro gyvybės voratinklį.

Tegu dalyviai pamąsto apie kaip įmanoma daugiau skirtingų maisto grandinių. Pavyzdžių ieškokite miške, girioje, kalnuose, raiste, tvenkinyje, upėje ir jūroje.

Jums gali tekti įsiterpti, tarkim, tariant: „O dabar mineralai subėga į jūrą ir jais maitinasi jūros fitoplanktonas (augalų planktonas).“ Arba, pvz., norėdami pereiti iš jūros ekosistemos į žemės, galite sakyti: „O dabar krabą sulesusi žuvėdra nuskrido ant dirvos ir ten nugaišo.“ Jeigu žaidėjui niekaip į galvą neateina jokia sąsaja, patarkite jam pasiklausti patarimo iš kitų žaidėjų.

2-oje dalyje pirmi keli kartai, kai žaidėjai paleis siūlą, didelio skirtumo nenulems, nes susipynę siūlai daugiau ar mažiau vienas kitą palaikys ore. Tačiau vis daugiau žmonių paleidžiant siūlą, liks tik krūva bejėgiškai ant žemės gulinčių siūlų, o juos ratu sups bejėgiai žmonės.

3-ioje dalyje turėsite būti pasiruošę sulaukti kontroversiškų atsakymų į klausimą „Kas kenkia voratinkliui?“ Kai kas, pvz., vegetarai, gali sakyti, kad mėsėdžiai yra gamtos naikintojai. Pasisakykite išgirdę tokį požiūrį ir paklauskite kitų žaidėjų nuomonės. Tačiau šiame etape nesivelkite į ginčus. Pirmiausia užbaikite žaidimą, o ginčus tęskite per aptarimą.

Stenkitės neužsiplepėti per diskusiją ir visada atminkite šio užsiėmimo tikslą – aptarti žmogaus veiklos poveikį aplinkai.

Gerų sėkmės istorijos pavyzdžių rasite www.ecotippingpoints.org. Taip pat paieškokite vietinių informacijos šaltinių. Pvz., Portugalijos asociacija „Quercus“ (www.quercus.pt) reguliariai naudojasi visuomeniniu TV kanalu transliuoti informaciją gamtos klausimais bei patarimus, kaip sumažinti poveikį aplinkai – kaip gyventi labiau draugiškai aplinkai.

Prieš užduodami klausimus apie santykį tarp žmogaus teisių ir aplinkos, perskaitykite papildomą informaciją apie aplinką 5-ajame skyriuje www.coe.int/compass.

Šis užsiėmimas labai tinka mokslo pamokai.

Variacijos

2-oje dalyje, kai prašote dalyvių pateikti konkrečių pavyzdžių, kas niokoja gyvybės voratinklį, paimkite žirkles ir po kiekvieno pavyzdžio iškirpkite siūlo atkarpą. Pamažu voratinklis naikinamas, o pabaigoje lieka tik prie kojų gulintys niekam nereikalingi siūlų gabalai. Sunaikintas voratinklis yra labai veiksmingas vaizdas, ir pasaulinė situacija išties kelia depresiją, tačiau labai svarbu, kad žmonės nesijaustų bejėgiai prieš jų laukiančias užduotis. Todėl labai svarbu, kad paliktumėte laiko bent vienam minčių lietui arba diskusijai apie dabar vykstantį progresą saugant gamtą.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Prisiminkite vietinių ir pasaulinių aplinkosaugos sėkmės istorijų. Ne viskas taip beviltiška! Visame pasaulyje yra daugybė aktyvių žmonių, kurie deda visas pastangas, kad tvari aplinka būtų išsaugota ateities kartoms. Puikus išteklius šia tema yra „Act International Alliance“ sukurtas šaltinis „Tackling climate change, communities making a difference“ (Kova su klimato kaita, pokyčius daro bendruomenės).

act-intl.org/goodpractice/TCC.pdf

Šį užsiėmimą galima naudoti kaip pradžią debatams apie žmogaus teises ir aplinką. Pvz., ar gera mintis būtų turėti žmogaus teisę į aplinką, kaip turime kitas žmogaus teises? Ar aplinka turi vertės, didesnės už savo esminę vertę? Ar yra prasmė suteikti teises gyvūnams (žr. daugiau šia tema www.coe.int/compass)?

Tvariam išteklių panaudojimui būtina politinė valia, laikas, pastangos ir pinigai. Pagalvokite, kiek daug šalys galėtų nuveikti aplinkosaugos švietime, moksliniuose tyrimuose ir praktinėse aplinkosaugos schemose, jei jos tiek daug pinigų neišleistų ginklavimuisi ir kariuomenei. Toliau šią temą galima nagrinėti užsiėmime „Kiek mums reikia?“ psl. 195.

Klimato kaita veikia visas gyvas būtybes visoje planetoje. Tokie reiškiniai kaip potvyniai, dykumėjimas ir jūros lygio kilimas reiškia, kad žmonės nebegali išgyventi dabartinėje savo gyvenamojoje vietovėje ir yra priversti kraustytis. Jeigu jums įdomu daugiau sužinoti apie klimato pabėgėlius, atsiverskite užsiėmimą „Trys dalykai“, psl. 76.

Idėjos veiksmams

Įsitraukite į vietinius aplinkosaugos projektus. Yra daugybė NVO, su kuriomis galite susisiekti:

- „Youth and Environment Europe“ (YEE, arba Europos jaunimas ir aplinka). YEE yra skėtinė organizacija, vienijanti per keturiasdešimt regioninių ir nacionalinių savivaldos jaunimo organizacijų, užsiimančių gamtos ir aplinkos tyrinėjimu ir išsaugojimu visoje Europoje. www.tigweb.org
- „Climate Action Network Europe“ (CAN-E, arba Europos klimato veiksmų tinklas). CAN-E pripažįstamas Europos lyderiaujančiu tinklu klimato ir energijos srityse. Turėdamas daugiau nei 127 narius 25-iose Europos šalyse, CAN-E siekia užkirsti kelią pavojingai klimato kaitai ir propaguoja tvarią energiją ir aplinkos politiką Europoje.
- „Friends of the Earth“ (Gamtos draugai) www.foei.org
- WWF tinklas dirba su vyriausybėmis, verslais ir bendruomenėmis visame pasaulyje, kad žmonės ir gamta klestėtų savo sąžiningos planetos natūraliųjų išteklių dalies ribose. www.wwf.org

Sumažinkite savo asmeninį anglies pėdsaką. Tinklalapyje www.cutco2.org rasite daugybę labai praktiškų patarimų. Įkvėpimo taip pat semkitės feisbuko grupėje „Young People Finding Solutions to Reduce Their Carbon Footprint“ (Jauni žmonės randa sprendimų savo anglies pėdsakui sumažinti).

Daugiau informacijos

Gamtoje viskas yra tarpusavyje susiję. Visos gyvos ir negyvos būtybės yra susijusios ciklais, pvz., anglies ciklu ir vandens ciklu. Maisto grandinės yra šių ciklų dalis. Maisto grandinė prasideda, kai žalias augalas naudoja saulės šviesos energiją, dirvožemyje esančius mineralus ir vandenį, kad pats sau pasigamintų maisto, kuris jam suteikia energijos gyventi ir augti. Kai žalias augalas, tarkime, kopūstas, yra suvalgomas, jo lapuose sukaupti mineralai ir energija yra perduodami, pvz., vikšrui, kuris dėl to gyvuoja ir auga. Kiekvienam gyvūnui mintant kitu, maisto grandinėje perduodama energija ir mineralai. Kai maisto grandinės viršuje esantis gyvūnas miršta, jo kūnas sudūlėja, nes jį „suvalgo“ bakterijos. Tame kūne buvusius mineralus suvartoja žalieji augalai, ir prasideda nauja maisto grandinė.

Greitai bus pasenę

Tai, ką laikome neįmanoma dabar, kitą dešimtmetį gali nebebūti neįmanoma.

Constance Baker Motley[1]

Temos	• Religija ir tikėjimas • Globalizacija • Švietimas
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks (mažos grupelės: 5-6)
Laikas	90 minučių
Apžvalga	Diskusija apie tai, kaip vystosi įsitikinimai, kaip jie stiprinami ir kaip bei kodėl laikui bėgant jie kinta.
Susijusios teisės	• Minties, sąžinės ir religijos laisvė • Nuomonės ir išraiškos laisvė • Teisė laisvai dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime
Tikslai	• Ugdyti supratimą apie socialinius konstruktus ir įsitikinimus • Ugdyti kritinio mąstymo ir diskusijos įgūdžius • Kultivuoti atvirumo ir klausimų kėlimo poreikius
Priemonės	• Teiginių kortelės – kiekvienai mažai grupelei po rinkinį • Po didelį popieriaus lapą ir raškiklius kiekvienai grupelei
Pasiruošimas	• Padarykite dalomosios medžiagos kopijų, pridėkite savo teiginių arba išimkite kai kuriuos jau esančius – pagal savo poreikius; juos iškirpkite. Kiekvienai mažai grupelei paruoškite po teiginių rinkinį.

Eiga

1. Paaiškinkite, kad šis užsiėmimas yra apie tai, kaip mūsų įsitikinimai keičiasi laikui bėgant. Pirmiausia dalyviai padiskutuoja apie ankstesnių kartų įsitikinimus, kurie jau yra atgyvenę, tuomet – apie savo įsitikinimus, kurie jų vaikams ir anūkams taip pat atrodys atgyvenę.
2. Surenkite minčių lietų: ką jums reiškia žodis „įsitikinimas?“
3. Dabar paprašykite dalyvių pasiskirstyti mažomis grupelėmis po 5–6.
4. Kiekviena grupelė turi pasirinkti žmogų, kuris užrašinės svarbiausius punktus ant didelio popieriaus lapo ir pristatys juos plenariniame susirinkime.
5. Paprašykite grupių perskaityti teiginius ir pasirinkti 5, kurie pasikeitė nuo jų senelių laikų ir su kuriais jie norėtų padirbėti.
6. Paeiliui imkite pasirinktas korteles ir padiskutuokite apie jų senelių įsitikinimus tuo klausimu. Iš kur tie įsitikinimai kilo? Kaip jie buvo sustiprinti? Žiūrint iš šiandienos perspektyvos – ar tai buvo išmintingi įsitikinimai? Kodėl / kodėl ne?
7. Tuomet pabandykite įsivaizduoti, kaip gyvenimas gali atrodyti jūsų vaikų ar anūkų laikais, ir padiskutuokite apie jų būsimus įsitikinimus. Kuo jų įsitikinimai apie pasirinktus teiginius skirsis nuo jūsiškių? Ar išvis skirsis?
8. Pakvieskite grupeles susėsti kartu ir paprašykite kiekvienos jų trumpai pristatyti savo išvadas.

Religija ir tikėjimas

Globalizacija

Švietimas

2 lygis

Bet koks (mažos grupelės: 5–6)

90 minučių

[1] Constance Baker Motley, pasakiusi: „Tai, ką laikome neįmanoma dabar, kitą dešimtmetį gali nebebūti neįmanoma“, 1966 m. tapo pirmąja juodaode, tapusia federaline JAV teisėja.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite trumpa užsiėmimo apžvalga, tuomet padiskutuokite apie gyvenimo globalizacijos apimtame pasaulyje, kuriame įsitikinimai ir vertybės kinta, keliamus iššūkius.

- Ar grupėse pasitaikė kokių nors rimtų nesutarimų?
- Kaip galima palyginti skirtingų grupių išvadas?
- Iš kur atsiranda mūsų įsitikinimai? Ar galima apskritai teigti, kaip viskas buvo anksčiau ir kaip bus ateityje?
- Kodėl įsitikinimai kinta?
- Ar kurie nors įsitikinimai yra absoliutūs? Jei taip – kokie ir kodėl? Jei ne – kodėl ne?
- Kokie yra bendrų įsitikinimų privalumai?
- Kaip mūsų įsitikinimai mus riboja?
- Kas jus priverstų pakeisti savo įsitikinimus?
- Ar lengva pakeisti savo įsitikinimus? Kuriuos pakeisti lengviau, kuriuos – sunkiau? Kodėl?
- Kaip žmonės gali apsisaugoti nuo propagandos ir suklastotos informacijos, pvz., politikų sukčiavimo, klimato skeptikų abejonių ar netikrų organizacijų bandymų išvilioti jūsų pinigus?
- Pateikite teisės į nuomonės ir išraiškos laisvę apribojimų pavyzdžių. Kas turėtų nuspręsti, kokie tie apribojimai turi būti?
- Ar galite pateikti minties, sąžinės ir religijos laisvės pažeidimų pavyzdžių iš savo bendruomenės, šalies, Europos ir plačiojo pasaulio?

„Pasukimas“ yra tam tikras informacijos ar situacijos pateikimo būdas, ypač norint save ar savo idėjas pateikti kaip labai geras

(iš Oksfordo žodyno).

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Nors dalyviai dirba mažose grupelėse, kai kurie individai gali kuklintis ir nereikšti savo nuomonės kai kuriais klausimais. Vienas iš būdų to išvengti – sudaryti grupeles taip, kad draugai ar tie, su kuriais tas žmogus jaučiasi saugiai, būtų toje pačioje grupelėje. Kitas būdas – iš pradžių žmonėms duoti ne tokias „grėsmingas“ temas, o vėliau, augant pasitikėjimui, pristatyti ir kontroversiškesnes.

Pasaulio, kuriame žmogaus teisės būtų gerbiamos kaip norma, kūrimo procesas reikalauja vienokio ar kitokio daugumos žmonių įsitikinimų kvestionavimo. Todėl šio užsiėmimo tikslas – paskatinti dalyvius suprasti, kad įsitikinimai yra socialiniai konstruktai ir visuomenės bei amžiaus, kuriame gyvenate, produktai. Tikimės, kad užsiėmimo pabaigoje dalyviams bus aiškiau, kodėl įsitikinimai yra taip giliai įsišakniję ir kodėl juos sunku vertinti objektyviai. Jie taip pat supras, kad žalingiems arba tiesiog atgyvenusiems įsitikinimams pakeisti reikia švietimo, aiškių faktinių įrodymų pateikimo ir gerų kritinio mąstymo įgūdžių.

Žodis „tikėjimas“ dažnai vartojamas sąsajoje su religija – kaip antai žmonėms kalbant apie savo „tikėjimą Dievu“. Tačiau toks vartojimas yra labai siauras, tad įsitikinkite, kad dalyviams žodžio reikšmė yra aiški. Tikėjimas (įsitikinimas) – tai daroma prielaida, kad kažkas yra tiesa. Todėl viskas yra įsitikinimas. Kuriame įsitikinimus tam, kad suprastume mus supantį pasaulį, o jį sukūrę paprastai jo ir laikomės įsikibę. Gausybė informacijos apie tai, kas yra įsitikinimai, kaip jie formuojami ir kaip veikia, yra čia: http://changingminds.org.

Variacijos

Keletą šių idėjų pristatykite visai grupei, naudodami „Teiginio pratimo“ techniką, aprašytą psl. 62. Šioje variacijoje dalyviams nereikia nieko sakyti; jie gali klausytis kitų žmonių požiūrių, kad geriau suprastų dalykus.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Priklausomai nuo to, kaip sekėsi diskusijos, galite toliau panagrinėti įsitikinimus apie asmeninius santykius – jums padės užsiėmimai „Pasikalbėkime apie seksą!“ arba „Tikintieji“.

Arba toliau kalbėkite apie religijos ir tikėjimo laisvę – užsiėmimas „Mečetė Miegamiestyje“ nagrinėja ginčą dėl naujos mečetės statybų tradiciškai krikščioniškame rajone, simuliuojant miestelio tarybos susirinkimą.

Idėjos veiksmams

Kartu su draugais ar bendraklasiais pasirinkite kolektyvinį įsitikinimą, kuris gali diskriminuoti žmones jūsų vietovėje, pvz., įsitikinimus apie homoseksualumą, kontracepcijos vartojimą, abortus ar berniukų ir mergaičių vaidmenis. Pasikvieskite NVO ar kitą organizaciją jums pakalbėti šia tema, kad geriau ją suprastumėte. Tada nuspręskite, kokių veiksmų imsitės.

Taip pat apie jūsų pasirinktą problemą galite sukurti vaidinimą, kurį suvaidinsite savo vietos bendruomenei. Atminkite, kad žymiai lengviau prisikviesti žiūrovų būtų tada, kai vaidinimo datą suderintumėte su kuria nors tarptautine ar Europos minėjimo diena.

Jeigu jaučiatės patogiai, adaptuokite šį pratimą informalioms akimirkoms su draugais, šeima ar kolegomis. Paklauskite jų nuomonės / įsitikinimų tam tikrais klausimais.

Tačiau būkite atsargūs, nes kai kurie žmonės tam tikrais klausimais būna labai jautrūs.

Daugiau informacijos

Tikėjimas – tai įsitikinimas, kad mintis, teiginys ar idėja yra tiesa. Žmonės sako kuo nors tikį dėl įvairių priežasčių: nes jie tai matė ar buvo liudininkais, dėl asmeninės patirties, nes tam yra gerų įrodymų arba tiesiog tiki be jokios priežasties.

Tikėjimas – tai įsitikinimas, kad asmuo, idėja ar dalykas yra tiesa. Tai tikėjimas, kad kažkas yra tiesa, nes valdžia taip sako. Religiniuose kontekstuose tikėjimas gali turėti labai konkrečią reikšmę.

Supratimas, kaip įsitikinimai vystosi, yra svarbus žingsnis propaguojant žmogaus teisių kultūrą. Įsitikinimų formavimąsi ir santykį tarp tikėjimo ir veiksmo studijuojantys psichologai atrado, kad įsitikinimai formuojasi įvairiai.

- Mes esame linkę internalizuoti vaikystėje mus supančių žmonių įsitikinimus. Albertas Einšteinas dažnai cituojamas kaip neva sakęs, kad blaivus protas – tai iki aštuoniolikos metų įgautų išankstinių nuostatų kolekcija. Politiniai įsitikinimai dažniausiai priklauso nuo bendruomenėje, kurioje gyvename, labiausiai paplitusių įsitikinimų. Dauguma žmonių tiki ta religija, kurios jie buvo mokomi mokykloje.

Svarbi data

Spalio 5 d.
Pasaulinė mokytojų diena

- Žmonės gali įtikėti charizmatiško lyderio įsitikinimais, net jei jie ir prieštarauja visiems prieš tai buvusiems įsitikinimams ir iš kurių kylantys veiksmai akivaizdžiai neatitinka mūsų interesų. Tokiais atvejais racionalūs individai bando suderinti savo tiesioginę realybę su įsitikinimais ir prieštaravimais; tokia būsena vadinama kognityviniu disonansu.
- Įsitikinimus formuoja kartojimas, taip pat – jų asocijavimas su seksu, meile ar kitomis stipriomis teigiamomis emocijomis. Tai – pagrindinis reklamos industrijos kabliukas.
- Fizinė trauma, ypač galvos trauma, gali radikaliai pakeisti asmens įsitikinimus. Tačiau net ir išsilavinę žmonės, gerai išmanantys, kaip įsitikinimai formuojasi, vis tiek laikosi įsikibę savo įsitikinimų ir pagal juos veikia, net jei tai ir prieštarauja jų asmeniniams interesams.

2010 m. švenčiant Pasaulinę mokytojų dieną, Prabhakara Shishila iš Sullia Nehru Memorialinio koledžo pasakė: „Mokytojai turėtų įkalti studentams racionalaus mąstymo kokybę.“ Ar su tuo sutinkate?

Dalomoji medžiaga

Įsitikinimas, kad žemė yra plokščia	Įsitikinimas, kad mirties bausmė yra pateisinama	Įsitikinimas, kad seksas prieš vestuves – tai nuodėmė	Įsitikinimas, kad asmuo gali atsikratyti seksualiai plintančios ligos, perdavęs ją nekaltam asmeniui lytinio akto metu
Įsitikinimas, kad mirti už savo karalių, šalį ar religiją – garbė	Įsitikinimas, kad rūkymas nelabai kenkia sveikatai	Įsitikinimai dėl narkotikų ir alkoholio vartojimo	Įsitikinimas, kad rases galima atskirti pagal odos spalvą, veido tipą, kaukolės formą, profilį, dydį, plaukų tekstūrą ir spalvą
Įsitikinimai dėl vaikų auginimo ir disciplinos	Įsitikinimas, kad skirtingos rasės atspindi moralinio charakterio ir proto skirtumus	Įsitikinimas, kad psichikos liga – tai gėda	Įsitikinimai dėl vyrų ir moterų vaidmens šeimoje
Įsitikinimai dėl mėsos valgymo	Įsitikinimai dėl pagarbos policijai ir kitoms valdžios formoms	Įsitikinimas, kad cunamiai ir tornadai – tai Dievo bausmė už žmonijos nuodėmes	Įsitikinimai dėl abortų ir surogatinės tėvystės
Įsitikinimai dėl kontracepcijos ir jos vartojimo	Įsitikinimai dėl elgesio su nusikaltėliais: įkalinimas arba reabilitacija	Įsitikinimai dėl pornografijos ir prostitucijos	Įsitikinimai dėl tos pačios lyties santuokų
Įsitikinimai dėl pagalbos nusižudant (sunkiai sergantiems ligoniams)	Įsitikinimas, kad rožinė spalva – mergaitėms, o žydra – berniukams	Įsitikinimai dėl vyrų ir moterų gebėjimo atlikti tą patį darbą	Įsitikinimas, kad mergaitės ir berniukai turi žaisti skirtingus žaidimus
Įsitikinimai dėl nesantuokinių santykių	Įsitikinimai dėl tatuiruočių ir auskarų	Įsitikinimai dėl nesantuokinių vaikų	Įsitikinimai dėl šventvagystės
Įsitikinimai dėl religijos neturėjimo	Įsitikinimai dėl nuogos krūtinės / natūrizmo	Įsitikinimai dėl masturbacijos / seksualumo	Įsitikinimai dėl skyrybų / vienišų tėvų

Herojės ir herojai

Ji – mano herojė! O kas tavo?

Temos	• Lytis • Diskriminacija ir netolerancija • Pilietiškumas ir dalyvavimas
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks (mažos grupelės 5–7)
Laikas	60 minučių
Apžvalga	Individualus, mažų ir didelės grupės darbas, minčių lietus ir diskusija apie: • herojes ir herojus kaip socializacijos ir kultūros simbolius • kaip lyčių stereotipai įsišaknija istorijoje, kultūroje ir kasdieniame gyvenime
Susijusios teisės	• Teisė į lygybę • Laisvė nuo diskriminacijos • Nuomonės ir išraiškos laisvė
Tikslai	• Reflektuoti apie tai, kodėl egzistuoja skirtingi požiūriai į istorinius įvykius • Lavinti kritiškos analizės įgūdžius • Skatinti smalsumą, atvirą protą ir teisingumo jausmą
Priemonės	• Popierius ir rašikliai (kiekvienam dalyviui po raudoną ir mėlyną; nebūtina, bet taip būtų geriau) • Dideli popieriaus lapai ir rašikliai

Eiga

1. Leiskite dalyviams penketą minučių pagalvoti, kokiais nacionaliniais herojais ar herojėmis (gyvais ar mirusiais) jie ypač žavisi.
2. Išdalinkite popierių bei rašiklius ir paprašykite dalyvių nupiešti du stulpelius. Pirmajame jie turėtų raudonu rašikliu užrašyti trijų keturių herojų moterų vardus ir trumpą apibūdinimą: kas jos tokios ir ką nuveikė savo šalies labui. Apačioje tegu užrašo raktažodžius, kuriais apibūdintų bruožus, su kuriais jiems apskritai asocijuojasi herojės.
3. Naudodamiesi mėlynu rašikliu, šį procesą pakartokite užrašydami tris ar keturis herojus. Juos rašykite į antrąjį stulpelį.
4. Dabar paprašykite dalyvių pasiskirstyti mažomis grupelėmis po penkis septynis žmones ir jose pasidalinti savo herojų pasirinkimais. Paprašykite grupelių pasiekti konsensusą: susitarti dėl keturių vertingiausių herojų moterų ir keturių vertingiausių herojų vyrų.
5. Dabar susėskite visi kartu ratu ir kiekvienos grupelės herojų (moterų ir vyrų) vardus užrašykite dviejuose stulpeliuose ant didelio popieriaus lapo. Pridėkite ir jų bruožus apibūdinančius raktažodžius.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite aptardami užsiėmimą ir ką žmonės išmoko apie herojes ir herojus, tuomet pereikite prie pokalbio apie stereotipus ir kaip jie veikia mūsų suvokimą bei veiksmus.

- Kokie žmonės tampa herojėmis ir herojais? (paprasti žmonės? karaliai?) Ką jie nuveikė? (kovojo? rašė eilėraščius?) Iš kur dalyviai apie juos sužinojo?
- Kokie yra abiejų bruožų sąrašų panašumai ir skirtumai?
- Kokias vertybes įkūnija herojės ir herojai? Ar šios vertybės yra vienodos abiem, ar tarp jų yra skirtumų?
- Kaip žmonės supranta žodį „stereotipai“? Ar stereotipai visuomet yra neigiami?
- Ar jūs asmeniškai ir apskritai jūsų visuomenė turi bendrų stereotipų apie moteris ir vyrus bei tam tikrų lūkesčių jiems?
- Ar dalyvius tokie lūkesčiai riboja? Kaip?
- Ar šio užsiėmimo metu sudarytas bruožų sąrašas atspindi kai kuriuos bruožus, kuriuos būtų galima vadinti nacionaliniais?
- Kiek socialiniai ir kultūriniai barjerai kyla iš stereotipinio mąstymo?
- Kaip lyčių stereotipizavimas neigia žmogaus teises?
- Kurie žmogaus teisių dokumentai ir straipsniai apsaugo žmones nuo diskriminacijos dėl jų lyties?
- Stereotipizuoti lūkesčiai dažnai tampa kliūtimi tiek vyrams, tiek moterims, nes jie riboja jų gyvenimo pasirinkimus ir galimybes. Kokius su lytimi susijusius barjerus yra patyrę dalyviai – namuose, mokykloje, klube ar darbe?
- Ko dalyviai gali imtis šių barjerų klausimu? Ar jie gali atrasti strategijų atsiskirti nuo kultūrinių, su vyriškumu ir moteriškumu susijusių normų ir vertybių?

2-ojo žingsnio rezultatų pavyzdys iš Ukrainos

Herojės	Herojai
Princesė Olha, pirmoji krikščionė Kyjivo Rusioje	Princas Volodymyras Kyjivo Rusioje (senas Ukrainos pavadinimas) pakrikštytas
Jauna moteris Roksalana, kurią pagrobė turkai. Ji gyveno chano hareme ir naudojosi savo padėtimi politinei įtakai daryti	Hetmanas Mazepamas, nepriklausomybės kovotojas
Poetė Lesya Ukrainka rašė apie ukrainietišką tapatybę ir moterų emancipaciją	Poetas Shevchenko, šlovinęs laisvę
• stipri, gudri, švelni, moteriška, galinga, graži	• stiprus, galingas, drąsus, tvirtas, atkaklus

Svarbi data

Liepos 18 d. Tarptautinė Nelsono Mandelos diena

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Skirtingose visuomenėse žodžiai „herojė“ ir „herojus“ suprantami nevienodai. Turėkite tai omenyje ir jų reikšmę pateikite atsargiai; gali būti naudinga pažymėti, kad herojės ir herojai nėra pavyzdiniai modeliai.

5-ajame eigos žingsnyje priimkite viską, ką dalyviai sako, ir visa tai užrašykite. Jei kas nors pamini žodžius „moteriška“ arba „vyriškas“, šiame etape juos priimkite, o vėliau, per aptarimą, prie jų sugrįžkite ir aptarkite jų reikšmę.

Priklausomai nuo tikslinės grupės ir konteksto, žmonėms gali būti lengviau rasti ryšį su žmogaus teisėmis, jei paprašysite dalyvių identifikuoti žmogaus teisių herojes ir herojus (gynėjus / aktyvistus / žmones, kurie, jų nuomone, jų šalyje ar pasaulyje įgyvendino pokyčius). Tuomet galite padiskutuoti apie žmogaus teisių vystymąsi, žmogaus teisių įtaką vietinei, regioninei ir tarptautinei teisei bei dilemas.

Šį užsiėmimą labai tinka organizuoti daugiakultūrėje erdvėje, nes tuomet išryškėja kultūrinis elementas. Sumaišykite grupes ir pasakykite dalyviams, kad herojės ir herojai gali būti iš tos šalies, kurioje jie dabar gyvena, arba iš tos, kurioje jie gimė.

Variacijos

Dirbant su jaunesnėmis grupėmis, tikėtina, kad norėsite pasirinkti kitokius herojus ir herojes, pvz., komiksų knygelių ar filmų veikėjus, popmuzikos, kino ir sporto įžymybes. Sesiją galite pradėti skaitydami komiksus ir surengdami minčių lietų apie veikėjų bruožus. Arba galite iškabinti popmuzikos ar sporto žvaigždžių plakatų ir paprašyti žmonių ką nors ant jų nupiešti arba užrašyti, ką jie galėtų tame plakate sakyti. Palikę klausimą „Kas yra herojės ir herojai?“ visiškai atvirą, galite sulaukti nuostabių siurprizų, kurie paskatins vaisingą diskusiją. Pvz., žmonės savo tėvus pavadina Jurijum Gagarinu, „Hello Kitty“, Nelsonu Mandela ar Bethovenu!

Paprašykite dalyvių individualiai pasirinkti du žmones, kuriais jie labai žavisi, nesakydami, kad tai turėtų būti vienas vyras ir viena moteris. Aptarimo metu paprašykite dalyvių suskaičiuoti, ar jų sąrašuose yra daugiau vyrų, ar moterų. Paklauskite dalyvių, ar tai turi kokios nors reikšmės.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jei grupei norisi patyrinėti žmogaus teisių herojes ir herojus, tuomet ji gali atlikti užsiėmimą „Kovotojai už teises“, esantį psl. 202.

Idėjos veiksmams

Patys sau pasižadėkite būti labiau sąmoningi stereotipų klausimu savo kasdieniame gyvenime – ypač tų, kurie veda link išankstinių kitų žmonių ir, žinoma, jūsų pačių nuostatų.

Sužinokite daugiau apie jūsų šalies (arba pasaulio, jei dirbate tarptautiniame kontekste) labui dirbusias moteris, kurios nėra labai gerai žinomos. Savo mokykloje ar jaunimo klube suorganizuokite parodėlę. Taip pat apie šias moteris galite parašyti straipsnį vietiniam laikraščiui arba sukurti trumpą vaizdo įrašą, kurį paskelbsite internete.

Suorganizuokite renginį Tarptautinei moters dienai paminėti.

Prisijunkite prie vietinių, nacionalinių ar tarptautinių kampanijų moterų klausimais, pvz., dėl lygiaverčio atlyginimo už tą patį darbą, prekybos žmonėmis ar lygios prieigos prie švietimo viso pasaulio vaikams.

Daugiau informacijos

Stereotipas yra pernelyg supaprastinta, apibendrinanti ir dažnai nesąmoninga mintis apie žmones ar idėjas, kuri gali virsti išankstinėmis nuostatomis ir diskriminacija. Tai yra apibendrinimas, kai dalies žmonių grupės bruožai pritaikomi visai grupei. Pvz., italai dievina operą, rusai dievina baletą, o juodi žmonės yra iš Afrikos. Kai moterims ar vyrams yra priskiriami tam tikri vaidmenys arba iš jų tikimasi, kad jie elgsis taip, kaip „priklauso“ jų lyčiai – tai vadinama lyčių stereotipizavimu.

Žodžiai „lytis“ (angl. *sex*) ir „lytis“ (angl. *gender*) gali būti neaiškūs. „Lytis“ (sex) reiškia biologinius skirtumus tarp vyrų ir moterų, kurie yra visuotiniai ir nekinta. „Lytis“ (gender) – tai socialiniai atributai, išmokstami ar įgyjami socializacijos metu.

Todėl „lytis“ (gender) reiškia socialiai priskirtus atributus, vaidmenis, veiklas, atsakomybes ir poreikius, susijusius su buvimu vyru (vyriškumas) arba moterimi (moteriškumas) konkrečioje visuomenėje tam tikru metu ir konkrečios bendruomenės toje visuomenėje nariu.

Šaltinis
Jungtinių Tautų Vystymosi programa (JTVP), programa „Lytis vystymesi“, mokymosi ir informacijos paketas, lyties integravimo programa ir projekto pradiniai taškai. 2001 m. sausis

Kai išauš rytojus

Jeigu teisi kitus taip, kaip ši sistema teisė tave, būsi ne geresnis nei tie, kurie tave pasmerkė mirčiai.

Dwightas Adanandusas

Temos	• Taika ir smurtas • Globalizacija • Žiniasklaida
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Laikas	60 minučių
Apžvalga	Naudojami informaciniai lapai ir diskusija, nagrinėjant šiuos klausimus: • visuomenės apsauga nuo nusikaltėlių • nusikaltėlių žmogaus teisės • mirties bausmė
Susijusios teisės	• Teisė į gyvybę • Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio • Teisė į lygybę orumu
Tikslai	• Nagrinėti išankstines nuostatas apie nusikaltėlius ir reflektuoti apie kai kurias mirties bausmės pasekmes • Ugdyti klausymosi įgūdžius ir kritinį mąstymą • Propaguoti žmogaus orumo ir teisingumo jausmą
Priemonės	• Dalomosios medžiagos „Kai išauš rytojus“ kopijos – kiekvienam dalyviui po vieną • Kiekvienam grupės nariui – po popieriaus lapą ir pieštuką • Lenta arba dideli popieriaus lapai ir rašikliai – santraukai plenariniame susirinkime daryti

Eiga

1 žingsnis.

1. Grupei garsiai perskaitykite 1-ą „Kai išauš rytojus“ dalį. Pabaigę leiskite 5 minutes prisiminti pagrindinius punktus ir surašyti juos savais žodžiais. Tuomet paprašykite šalia sėdinčių dalyvių apsikeisti savo lapais, perskaityti vienas kito užrašus ir juos pakomentuoti.
2. Pakvieskite keletą dalyvių savanoriškai perskaityti savo užrašus prieš visą grupę, tada padiskutuokite apie tų versijų skirtumus: ar kurie nors dalyviai prisiminė daugiau detalių nei kiti? Ar kai kurie išgalvojo detalių, kurių nebuvo istorijos originale?
3. Paklauskite dalyvių, kaip jie reaguoja į šią istoriją: kas, jų manymu, yra pasakotojas? Kas įvyko?

2 žingsnis.

4. Perskaitykite iškarpą iš laikraščio ir 2-ą Nanono pasakojimo dalį.
5. Dabar duokite poroms 10–15 minučių aptarti šią naują informaciją tarpusavyje. Jeigu jos norėtų darkart pažvelgti į tekstą, pateikite joms „Kai išauš rytojus“ kopijų.

6. Tada paprašykite jų pamąstyti apie šiuos dalykus:
   - Ar jų nuomonės apie Dwightą ar Nanoną pasikeitė sužinojus, kad jie laukia mirties bausmės? Kaip? Kodėl?
   - Kaip manote, ką Dwightas turėjo omenyje sakydamas: „Jeigu teisi kitus taip, kaip ši sistema teisė tave, būsi ne geresnis nei tie, kurie tave pasmerkė mirčiai“. Ar su juo sutinkate?
7. Pradėkite bendrą diskusiją apie visus šiuos dalykus, gaukite grįžtamąjį ryšį iš įvairių porų.

Aptarimas ir apibendrinimas

Šį užsiėmimą galima panaudoti svarbiais, įdomiais klausimais įžiebiant diskusijas, kurios gali pasitarnauti kitoms veikloms. Tačiau rekomenduotina, kad aptarimo metu išliktumėte kuo arčiau temų, apie kurias grupė jau yra diskutavusi, ir nepradėtumėte visiškai naujų temų (žr. žemiau: Patarimai fasilitatoriams –(ėms).

- Ar šis užsiėmimas jus ko nors išmokė apie save? Ar jis privertė jus permąstyti kurias nors ankstesnes savo nuomones ar įsitikinimus?
- Kaip manote, ką šiuo užsiėmimu bandoma iliustruoti? Ar šis tikslas pasiektas, o jei ne – kodėl ne?
- Ką – jeigu apskritai ką nors – šis užsiėmimas jums sako apie teisę į gyvybę? Ar diskusijos metu buvo kalbama apie kurias nors kitas teises?

Pasižymėkite šiuos dalykus ant didelio popieriaus lapo – panaudosite tai ateityje.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Per pirmąją diskusiją (perskaičius 1 dalį) labai svarbu niekaip neišsiduoti apie šių dviejų vyrų situaciją: pabandykite iš dalyvių išgauti įspūdžius apie jų būdą, bet neužsiminkite, kad turite tam kažkokią svarbią priežastį. Tikslas – paanalizuoti šių vyrų žmogiškąją pusę, nieko nežinant nei apie jų dabartines aplinkybes, nei praeitį.

Apsikeitimas užrašais pirmajame žingsnyje reikalingas tam, kad žmonės pamatytų, kaip skirtingai įsimenama ta pati informacija. Verta pabrėžti, kad čia ne joks testas, tad niekas neturėtų kuklintis ir nesidalyti savo užrašais, tai tiesiog būdas parodyti skirtingus požiūrius. Mėginkite labiau išklausinėti tuos, kurių užrašai radikaliai skiriasi nuo jų kaimyno užrašų. Paklauskite, kodėl taip galėjo nutikti – kodėl, pvz., vieni žmonės atsiminė informaciją, kurią kiti visiškai ignoravo.

Pats užsiėmimas greičiausiai sukels per daug klausimų vienai sesijai, tad diskusiją palaikykite tik siūloma trajektorija, pvz., neleiskite žmonėms pernelyg daug diskutuoti apie pačią mirties bausmę. Pasistenkite, kad diskusija fokusuotųsi į du pagrindinius dalykus:

1. Kiek mes, valdžia, visi galime „teisti“ žmones remdamiesi kažkuo, ką jie (mūsų manymu) padarė. Turbūt būtent tai Dwightas ir turi omenyje sakydamas, kad nereikia „teisti“ kitų taip, kaip valdžia teisė jį (ir Nanoną). Iš esmės valdžios institucijos juos tiesiog nurašė kaip žmones remdamosi tuo, ką, jų nuomone, jie padarė praeityje.

2. Net ir vadinamieji „užkietėję nusikaltėliai“ išlaiko savo prigimtinius žmogiškus bruožus – ne tik Dwighto minimą „rūpestį ir atjautą“, bet ir „frustraciją ir depresiją“ kaip įkalinimo rezultatą, ką apibūdina Nanonas.

Svarbi data

Spalio 10 d.
Pasaulinė kovos su mirties bausme diena

„11 pasaulį sukrėtusių dainų“ Adaptuota iš „Songlines“, „World Music Magazine“, 2009 m. kovas

„Free Nelson Mandela“ – Jerry Dammers and The Special AKA
„From Little Things Big Things Grow“ – Kev Carmody ir Paul Kelly
„Get up, Stand up“ – Bob Marley
„Gracias a la Vida“ – Mercedes Sosa
„Al Atlal“ – Oum Kalthoum
„Biko“ – Peter Gabriel
„Didi“ – Khaled
„Imagine“ – John Lennon
„Zombie“ – Fela Kuti
„Nkosi Sikelel' iAfrika“ – metodistų himnas, sukurtas Enocho Sontongos 1897 m.
„Djelem Djelem“ – romų himnas, sukurtas Jarko Jovanoviciaus su tradicine romų melodija

Diskutuojant apie teisę į gyvybę, pabandykite komentarus išlaikyti atskirai nuo praktinių argumentų už ar prieš mirties bausmę. Veskite diskusiją link klausimo, ar šie du žmonės tebeturi teisę į gyvybę – o jei ne, kaip žmogus gali tokią teisę „prarasti". Pvz., ar kas nors gali atimti teisę iš kitų piliečių, net jei šie ir padarė nusikaltimą?

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Dainos visada buvo galingas įrankis žmonių kovoje už teises. Galbūt grupė panorės paklausyti dainų apie laisvę ir teisingumą – o gal net ir patys vieną parašyti.

Pastaba:

Pilną kūrinio „Kai išauš rytojus" tekstą galima rasti Kanados koalicijos prieš mirties bausmę tinklalapyje http://www.ccadp.org

Galite parodyti jiems filmų šia tema. Mes siūlome šiuos:

- „Dead Man Walking" (rež. Timas Robbinsas, 1995 m.). Tai amerikiečių filmas, pasakojantis istoriją apie tai, kaip sesuo Helen susidraugavo su mirties bausme nuteistu kaliniu.
- „Decalogue V: Thou shalt not kill" (rež. Krzysztofas Kieslowskis, 1988 m.). Pagrindinis veikėjas – jaunas 20-metis vyras, kuris įvykdo žiaurią žmogžudystę, bet taip pat žiauriai ir barbariškai valdžia jį nužudo. Ši drama atskleidžia, kad kiekvieno gyvybė turi būti gerbiama ir kad niekas nenusipelno būti nužudytas.
- „Into the Abyss" (rež. Werneris Herzogas, 2011 m.). Pokalbiai su mirties bausme nuteistu Michaelu Perry ir jo nusikaltimo paliestaisiais tampa tyrimu, kodėl žmonės – ir valdžia – žudo.

Galite perskaityti ar suvaidinti (visą ar ištraukas) pjesę „The Exonerated", kurią parašė Jessica Blank ir Erikas Jensenas (theexonerated.com). Pjesėje kaitaliojasi monologai pirmuoju asmeniu ir teismo salėje bei kalėjime vykstančios scenos; taip pasakojama istorija apie šešis drąsius žmones, kuriems susidūrimas su Amerikos kriminalinio teisingumo sistema buvo itin siaubingas, ir kaip jie tai išgyveno.

Tęskite temas, iškilusias užsiėmimo pabaigoje. Suorganizuokite formalius debatus arba panaudokite metodą „Rinkimų triukai", psl. 313. Temos gali būti šios:

- Bausmės: koks yra nusikaltėlių įkalinimo ir (ar) nužudymo tikslas? Apsaugoti visuomenę, pakeisti nusikaltėlių elgesį, o gal tai – kerštas?
- Mirties bausmė: kokie yra argumentai už ir prieš mirties bausmę?
- Tautos saugumas prieš individo saugumą: kokios yra galimo valdžios elgesio su pačiais blogiausiais nusikaltėliais ar teroristais ribos? Pvz., ar galima kankinti asmenį, jeigu iškilo grėsmė tautos saugumui?

Galite sukurti projektą apie mirties bausmės santykį su vaiko teisėmis. Kai kuriose šalyse vaikai yra nuteisiami mirties bausme ir gali būti nužudomi. Į paieškos laukelį ir į youtube.com įrašykite „mirties bausmė vaikai", taip rasite daugiau informacijos.

Idėjos veiksmams

Apsilankykite Kanados koalicijos prieš mirties bausmę tinklalapyje ir perskaitykit, ką rašo kaliniai (http://ccadp.proboards.com). Tuomet parašykite laišką mirties bausme nuteistam asmeniui (ccadp svetainėje yra informacijos, kaip tapti susirašinėjimo draugu, arba susisiekite su vietine „Amnesty International" atstovybe).

Norėdami pamatyti, kaip jis „vis dar išgyvena", sekite Nanon Williams „Facebook" ir „Twitter".

Perskaitykite naujienas apie Nanoną Williamsą www.nanonwilliams.net ir nuspręskite, kaip galite jo bylai padėti.

Daugiau informacijos

Norėdama tapti Europos Tarybos nare, šalis turi panaikinti mirties bausmę. Organizacijos šalių narių teritorijose nuo 1997 metų neįvykdyta jokia mirties bausmė.

2009-ieji buvo pirmieji metai, kai Europoje nebuvo įvykdyta nė viena mirties bausmė; tačiau 2010 m. kovą Baltarusija nužudė du nuteistuosius.

Daugiau informacijos apie tai, kurios šalys yra ratifikavusios tarptautines mirties bausmę panaikinančias sutartis, rasite „Amnesty International“ tinklalapyje adresu www.amnesty.org.

Remiantis „Amnesty International“ ataskaita „Death Sentences and Executions 2014“ (Mirties nuosprendžiai ir bausmės 2014 m.), 2014 metais mažiausiai 2466 žmonės 55-iose šalyse buvo nuteisti mirties bausme. Lyginant su 2013 m., kai buvo nuteisti 1925 žmonės 57-iose šalyse, tai yra 28% daugiau. Tikėtina, kad tokį augimą lėmė mirties bausmės, paskelbtos Egipte (nuo 109-ių 2013 m. iki 509-ių 2014 m.) ir Nigerijoje (nuo 141-os 2013 m. iki 659-ių 2014 m.) – abiejose šalyse teismai kai kuriais atvejais paskelbė masinius nuosprendžius.

Skaičiuojama, kad 2014-ųjų pabaigoje mažiausiai 19 094 žmonės visame pasaulyje buvo nuteisti mirties bausme.

„Human Rights Watch“ tekste „Executions Down, But Not For Juvenile Offenders“ (Mirties bausmių įvykdoma mažiau, bet ne jauniems nusikaltėliams) (2015 m. balandžio 1 d.) teigiama, kad 2013 m. padaugėjo mirties bausmių už nusikaltimus, kuriuos įvykdė vaikai.

Beveik neabejotina, kad Iranas lyderiauja pasaulyje vykdydamas mirties bausmę nepilnamečiams – 2014 m. mirties bausmė įvykdyta 14-ai asmenų, o per pastarąjį dešimtmetį – net 77-iems asmenims. Pernai Iranas ir toliau skyrė mirties bausmes nepilnamečiams nusikaltėliams. Iš viso toje šalyje mirties bausmės įvykdymo laukia mažiausiai 160 nepilnamečių nusikaltėlių.

Pernai mirties bausmės nepilnamečiams nusikaltėliams buvo paskirtos Egipte ir Šri Lankoje, o anksčiau buvo nuteista Maldyvuose, Nigerijoje, Pakistane, Saudo Arabijoje ir Jemene.

2013 m. Saudo Arabijoje mirties bausmė buvo įvykdyta trims nepilnamečiams nusikaltėliams, galimai ir Irane bei Jemene.1

Detalų Nanono bylos aprašymą ir jo teismo metu padarytas klaidas rasite http://murder-pedia.org/male.W/w/williams-nanon.htm.

Daugiau informacijos apie Nanoną Williamsą rasite http://www.ccadp.org/nanonwilliams.htm.

Dalomoji medžiaga

„Kai išauš rytojus“ (aut. Nanonas Williamsas)

1 dalis

Kitą dieną po Dwighto Adananduso mirties aš pirmąkart gyvenimą pamačiau visiškai kitokį, nei jis buvo – o gal turėčiau sakyti, nei aš norėjau, kad būtų. Buvo žiemos pradžia, o aš, gulėdamas ir galvodamas apie draugą, kuris visuomet šypsodavosi net ir pačią niūriausią dieną, jaučiausi tąsomas audros. Palengva sujudėjau, pakėliau po durimis numestą laikraštį ir perskaičiau jo istoriją.

Skaitant ir žinant, kad daugiau niekada jo nebepamatysiu, apėmė jausmas, tarsi kažkas be perstojo smaigstytų adatomis man širdį. Kartais jis į kiemą ateidavo sušukdamas: „Ei, jaunuoli, kas vyksta?“ Aš apsidairydavau, įsispoksodavau į jį ir atsakydavau: „Seni, ką tu vadini jaunuoliu“, ir abu prapliupdavome juoktis, nes mūsų bloke aš buvau pats jauniausias.

Kai prisimenu tas akimirkas dabar… Jaučiu gilų liūdesį, nes niekada nebenorėsiu būti kieme, kai jame nėra Dwighto, kuris savo juokeliais mane siutindavo.

Metams bėgant, keitėsi ir mano laiko praleidimo metodai, tačiau noriu manyti, kad šie nauji metodai man padės vieną dieną tapti geresniu žmogumi, kokiu tapo Dwightas. Silpnumo akimirkomis pagaunu save bemąstantį, ką tokiu atveju darytų Dwightas.

„Atmink, – sakydavo man jis, – kad sistema gali tave pribaigti tik tuo atveju, jei tu jai leisi. Atrask taiką su savuoju Dievu, kas jis bebūtų, ir pradėk gyventi kaip tik gali geriau, ir vertink tai.“ Tada jis tęsdavo: „Jaunuoli, nežinau, kodėl tu čia, bet žinau, kad tu čia nepriklausai...“

2 dalis

„…Tiesą sakant, niekas nepriklauso čia, mirties bausmės laukime. Prievartautojai, pagrobėjai, plėšikai, vaikų išnaudotojai ir sadistai, kuriems į tave nusispjaut. Tačiau čia taip pat yra ir rūpestingų, atjaučiančių žmonių, kurie yra padarę tuos pačius dalykus, tačiau rado būdą pasikeisti, ir aš noriu, kad tu visada tai atmintumei“, – sakė jis man kelias savaites prieš tai, kai jam buvo įvykdyta mirties bausmė. „Atmink tai, jei neatminsi nieko daugiau. Jeigu teisi kitus taip, kaip ši sistema teisė tave, būsi ne geresnis nei tie, kurie tave pasmerkė mirčiai!“ Tiems žodžiams dabar skambant mano ausyse, svarstau, kodėl taip ilgai užtrukau suprasti, ką jis turėjo omenyje. Žinoma, girdėjau, ką jis sakė, tačiau iš esmės suvokti tų žodžių reikšmę buvo visai kas kita. Turbūt tuomet buvau jaunuolis, kuriuo jis mane vadino, tačiau tiesa skaudi, kai pagaliau imi ją matyti.

Žinau, kad įkalinimas – tai psichologinio kankinimo ginklas, palaikantis frustraciją tol, kol įsimeta depresija, tačiau kažkokiu būdu kai kurie sugeba išlaikyti dvasią ir valią gyventi toliau. Dwightas tą dvasią turėjo nepaisant to, ką buvo padaręs, kad atsidurtų mirties bausmės laukiamajame, ir ta dvasia jis pakeitė gyvenimus ir kitų, pūvančių lyg gyvi lavonai sistemos kapinėse. „Žinau, kad nelengva, Jaunuoli, – sakydavo jis, – bet niekas ir nesakė, kad gyvenimas bus lengvas. Kiekvieną dieną gyvenk taip, kiek ji to verta, ir kol matai šviesą kelio gale, leisk jai būti ta stiprybe, kuri tave veda.“ Tai buvo paskutiniai jo man ištarti žodžiai, ašaroms riedant iš akių, kai jis su visais atsisveikino. Nedrįstu paaiškinti, ką man tai reiškia, nors manau, jog jis man tai pasakė, kad atrasčiau savąją stiprybę, kuri mane palaikė per jau prabėgusius metus ir turbūt dar ir ateinančius. Niekada neatsisakiau savo principų ar man gyvenime vertingiausių dalykų – tokių kaip šeima, tad manau, kad meilė ir vieną dieną pasirodysiantys dangaus vartai ir yra tas tikrasis rytojus, kai jis išaušta.“

Nanoną Williamsą Teksaso valstija mirties bausme nuteisė 1992 m., kai jam buvo 17 metų – už žmogžudystę. Kaltinimus jis neigia, tačiau 13 metų praleido laukdamas mirties bausmės, kol jo nuosprendis buvo pakeistas įkalinimu iki gyvos galvos; tai įvyko po to, kai 2005 m. JAV Aukščiausiasis Teismas Roperio V. Simmonso byloje nusprendė, kad nepilnamečiams mirties bausmės vykdyti negalima. 2010 m. federalinis teismas nurodė Nanoną paleisti iš kalėjimo, nes prisiekusiesiems buvo pateikti suklastoti įrodymai, o jo gynybos advokatai teismo metu 1992 m. buvo netinkami.

Šaltinis: Kanados koalicija prieš mirties bausmę

Iškarpa iš laikraščio

Hantsvilis, 1997 m. spalio 2 d. Trečiadienio vakarą buvo įvykdyta mirties bausmė nuteistam plėšikui, kuris prieš devynerius metus nušovė San Antonijaus verslininką, bandžiusį jį sustabdyti po banko apiplėšimo. 41-erių metų Dw. Adanandusas buvo nuteistas mirties bausme už Vernono Hanano nužudymą – šis buvo pašautas į krūtinę 1988 m. sausio 28 d., susigrūmęs su Dw. Adanandusu banko fojė San Antonijaus šiaurinėje dalyje.

Kalbos barjeras

Ar galite atsakyti į šiuos klausimus? Ar jūsų prieglobsčio prašymas būtų priimtas?

Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Laikas	60 minučių
Temos	• Migracija • Karas ir terorizmas • Diskriminacija ir netolerancija
Apžvalga	Sunkumų, su kuriais prašydami prieglobsčio susiduria pabėgėliai, simuliacija. Tarp keliamų klausimų: • Frustracijos ir emociniai faktoriai, su kuriais susiduria pabėgėliai • Kalbos barjero peržengimas • Diskriminacija vykstant prašymo procedūrai
Susijusios teisės	• Teisė prašyti prieglobsčio ir jį gauti • Teisė nebūti diskriminuojamam dėl savo etninės kilmės ar kilmės šalies • Teisė į nekaltumo prezumpciją
Tikslai	• Didinti sąmoningumą apie pasienio ir migracijos departamento pareigūnų vykdomą diskriminaciją • Lavinti tarpkultūrinius komunikacijos įgūdžius • Skatinti empatiją pabėgėliams ir prieglobsčio prašytojams
Priemonės	• Dalomosios medžiagos „Prieglobsčio prašymas“ kopijos – kiekvienam dalyviui po vieną • Rašikliai – kiekvienam dalyviui po vieną
Pasiruošimas	Paruoškite erdvę taip, kad galėtumėte sėdėti prie stalo ir vaidinti formalaus biurokratinio pareigūno vaidmenį.

Eiga

1. Leiskite dalyviams sueiti, bet su niekuo nesisveikinkite ir neparodykite, kad juos matote. Nieko nesakykite apie tai, kas tuoj vyks.
2. Palaukite, kol nuo nustatytos pradžios praeis keletas minučių, tuomet išdalinkite „Prieglobsčio prašymo“ kopijas ir rašiklius – kiekvienam dalyviui po vieną.
3. Pasakykite, kad formai užpildyti jie turi penkias minutes, ir daugiau nieko nesakykite.Ignoruokite visus klausimus ir prieštaravimus. Jeigu privalote komunikuoti, kalbėkite kita (ar savo pačių sugalvota) kalba ir naudokite gestus. Komunikuokite minimaliai. Atminkite, kad pabėgėlių problemos – ne jūsų rūpestis. Viskas, ką turite padaryti jūs – tai išdalinti formas, o paskui jas vėl surinkti!
4. Vėluojančiuosius sutikite be emocijų (pvz.: „Vėluoji. Paimk formą ir ją užpildyk. Tau liko tik kelios minutės.“).
6. Pakvieskite kurį nors formą pildžiusį asmenį vardu ir liepkite jam / jai prieiti. Pažvelkite į jų formą ir ką nors pasakykite apie tai, kaip jie ją užpildė, pvz. „Neatsakei į 8 klausimą“ arba „Matau, kad į 6 klausimą atsakei NE. Prašymas

atmestas.“ Liepkite tam žmogui eiti šalin. Nesivelkite į jokias diskusijas. Iškart kvieskite prieiti kitą asmenį.

7. Šį procesą pakartokite keletą kartų. Nebūtina peržiūrėti visų prašymų – užteks tiek, kad dalyviai suprastų, kas vyksta.
8. Galiausiai išeikite iš savo vaidmens ir pakvieskite dalyvius aptarti tai, kas įvyko.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite klausimu, kaip dalyviai jautėsi užsiėmimo metu, tuomet pereikite prie diskusijos apie tai, kas įvyko, ko jie išmoko, ir to sąsajas su žmogaus teisėmis.

- Kaip dalyviai jautėsi pildydami nesuprantamą formą?
- Ar ši simuliacija – realistiškas prieglobsčio prašytojo realybės atvaizdavimas?
- Kaip manote, ar jūsų šalyje su prieglobsčio prašytojais jiems prašant prieglobsčio yra elgiamasi sąžiningai? Kodėl? Kodėl ne?
- Kokios pasekmės lauktų žmogaus, kurio prieglobsčio prašymas atmetamas?
- Ar dalyviai yra kada buvę situacijoje, kuomet jie nemokėjo vietinės kalbos, kuria į juos kreipėsi koks nors pareigūnas – policininkas ar bilietėlių kontrolierius? Kaip jie tada jautėsi?
- Kokioms žmogaus teisėms šiame užsiėmime kyla grėsmė?
- Kokias galimybes turi prieglobsčio prašytojai, norėdami reikalauti apsaugos nuo savo teisių pažeidimo?
- Kiek prieglobsčio prašytojų yra jūsų šalyje? Kaip manote, ar jūsų šalis priima sau priklausančią pabėgėlių dalį?
- Kokios prieglobsčio prašytojų teisės jūsų šalyje yra pažeidžiamos?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šį užsiėmimą fasilituoti yra ganėtinai lengva: viskas, ko iš jūsų reikalaujama – tai būti tvirtam, rimtam, griežtam ir biurokratiškam atliekant savo vaidmenį. Prieglobsčio prašytojų problemos yra ne jūsų rūpestis. Jūs tik dirbate savo darbą! Juk žmonės paprastai savo šalyje pabėgėlių nenori. Imigracijos pareigūnai turi įsakymus tikrinti pabėgėlius ir į šalį įleisti tik tuos, kurie turi tapatybės dokumentus ir teisingai užpildo visas formas. Dažnai pabėgėliai nelabai moka tos šalies kalbą ir formas užpildyti jiems yra labai sunku. Be to, tuo metu jie būna emocingi ir streso būsenos. Jiems ypač sunku suprasti, kas vyksta, nes jų prašymai dažnai atmetami, bet jie nežino, kodėl.

„Prieglobsčio prašymas“ yra viena kreolų kalbų. Kreolų kalbos – tai kalbos, atsiradusios susitikus ir bandant susikalbėti dviem tautoms, kurios viena kitos kalbos visiškai nesupranta. To rezultatas – mišinys. Pvz., Jamaikos kreolų kalboje yra daug anglų kalbos žodžių, tariamų tarmiškai ir dėliojamų pagal Vakarų Afrikos gramatiką. Yra keletas kreolų kalbų. Kai kur, pvz., Haityje ir Dominikos Respublikoje, taip pat kai kuriose Ramiojo ir Indijos vandenynų salose, tokiose kaip Papua Naujoji Gvinėja ir Seišeliai, yra po keletą kreolų kalbų. Šiame pratime kreolų kalba vartojama todėl, kad labai nedaug europiečių ją moka. Jei nutiktų taip, kad vienas iš jūsų dalyvių moka kreoliškai, paprašykite jo / jos imtis pasienio ar imigracijos pareigūno vaidmens.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jeigu norite panagrinėti argumentus, kodėl pabėgėliai į šalį yra priimami arba ne, atsiverskite užsiėmimą „Ar galiu užeiti?“, esantį psl. 88.

Daugeliui į Europą atvykstančių prieglobsčio prašytojų sunku integruotis, nes savo gimtosiose šalyse jie negavo daug išsilavinimo. Jei norėtumėte daugiau sužinoti apie švietimo nelygybes pasaulyje, atsiverskite užsiėmimą „Švietimas visiems“, esantį psl. 335.

Idėjos veiksmams

Daugiau išsiaiškinkite apie procedūras ir kas iš tikrųjų vyksta jūsų šalyse, kai prieglobsčio prašytojai atvyksta prie sienos. Kur ir kada jie užpildo pirmąsias formas? Ar nuo pat pradžių jie turi teisę gauti vertėją? Internete atsidarykite oficialų valdžios informacinį tinklalapį, pasikvieskite imigracijos pareigūną ateiti ir papasakoti apie šio darbo iššūkius, parenkite interviu su prieglobsčio prašytojais, kurio metu jie pasidalintų savo požiūriu į situaciją, ar, jų manymu, sistema yra sąžininga ir su kokiais sunkumais jie susidūrė, ypač pildydami pirmąsias formas. Ši informacija gali būti panaudota kampanijoms apie pabėgėlius, suteikta imigracijos departamentui arba tokioms organizacijoms kaip UNHCR ar „Amnesty International“.

Vaikams reikia ypatingos apsaugos, ypač tiems, kurie prieglobsčio prašo vieni, be tėvų ar suaugusiojo, kuris būtų artimas šeimos narys. Išsiaiškinkite, kokios procedūros yra numatytos nelydimiems nepilnamečiams ir ar jūs kaip nors galėtumėte padėti, pvz., verčiant valdžios atsiųstus dokumentus ar tampant globėju (žr. daugiau informacijos žemiau).

Daugiau informacijos

Pabėgėliai

Žodis „pabėgėlis“ bendrąja prasme vartojamas, kai norima apibūdinti asmenį, bėgantį iš savo šalies ir ieškantį saugumo. Šis žodis taip pat turi konkrečią teisinę reikšmę – tai asmuo, oficialiai pripažintas kaip toks, kuriam reikalinga apsauga pagal 1951 m. Ženevos konvenciją. „Prieglobsčio prašytojas“ – tai asmuo, siekiantis tapti teisiškai pripažįstamu pabėgėliu. Formalūs terminų apibrėžimai pateikiami žodynėlyje, platesni paaiškinimai ir informacija pasiekiama užsiėmimo „Ar galiu užeiti?“ (psl. 88) skiltyje „Daugiau informacijos“.

Toliau pateikta informacija yra iš Europos pabėgėlių ir tremtinių tarybos (ECRE), www.ecre.org.

> Pabėgėlio šansai gauti apsaugą labai priklauso nuo prieglobsčio atvejams nustatyti naudojamų procedūrų. Net ir pats tinkamiausias tarptautinės apsaugos prašymas gali būti nepatenkintas, jei jis nėra iš esmės ir sąžiningai svarstomas. Pasienio ir imigracijos pareigūnai privalo suvokti įsipareigojimą priimti prieglobsčio prašytojus, o šiems privalo būti suteikta teisinė pagalba ir vertimo paslaugos.
>
> 2005 m. gruodžio 1 d. įsigaliojo ES Prieglobsčio procedūrų direktyva; ji nustato minimalius pabėgėlio statuso suteikimo ir nesuteikimo procedūrų standartus

Svarbi data

Vasario 21 d. Tarptautinė gimtosios kalbos diena

Daugiau užsiėmimų apie pabėgėlius idėjų rasite Britanijos Raudonojo Kryžiaus draugijos parengtame įrankių rinkinyje. Apsilankykite tinklalapyje www.redcross.org.uk ir ieškokite „positive images“ (pozityvių paveikslėlių).

šalyse narėse. Joje numatyti tokie dalykai kaip procedūrų pasiekiamumas (įskaitant pasienio procedūras), sulaikymas, prašymų nagrinėjimas, asmeniniai interviu ir teisinė pagalba. ECRE požiūriu, direktyva „nemini išsamiam ir sąžiningam prašymo nagrinėjimui reikalingų standartų < …> rūpestį kelia tai, kad sankcionuojamos pasienio procedūros, neatitinkančios pačios direktyvos principų ir garantijų.“ 2009 m. direktyva buvo papildyta, siekiant užtikrinti geresnę Europos prieglobsčio sistemų harmonizaciją.

Prieglobsčio prašantys vaikai

Šis užsiėmimas pritaikytas iš D. Donahue ir N. Flowers knygos „The Uprooted“, Hunter House Publishers, 1995 m.

2010 m. balandžio 20 d. Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras rašė: „Apsaugoti šiuos vaikus (nelydimus nepilnamečius) yra mūsų pareiga. Esmė ta, kad jie turi teisę į apsaugą. Todėl pirmas žingsnis turėtų būti ne automatiškai nuspręsti juos sugrąžinti atgal, o nedelsiant paskirti globėją, atstovausiantį to vaiko interesams. Tai – geriausia apsauga nuo prekiautojų žmonėmis ir taip pat nuo galimos priimančios šalies valdžios nepriežiūros.“ http://commissioner.cws.coe.int

Dalomoji medžiaga

Prieglobsčio prašymo forma

Prieglobsčio prašymas	
1. Appellido	
2. Primer nombre	
3. Fecha de nacimiento	
4. Pais, ciudad de residencia	
5. Ou genyen fanmi ne etazini?	
6. Kisa yo ye pou wou	
7. Ki papye imagrasyon fanmi ou yo genyen isit?	
8. Eske ou ansent?	
9. Eske ou gen avoka?	
10. Ou jam al nahoken jyman	

Kas aš yra?

Aš esu visi ryšiai, kuriuos sukuriu su kitais.

Albertas Jacquardas

Temos	• Lytis • Diskriminacija ir netolerancija • Religija ir tikėjimas
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	8+
Laikas	25 minučių
Apžvalga	Zvimbagrupės, minčių lietus, piešimas ir grupinės diskusijos apie tapatybę.
Susijusios teisės	• Lygybė orumu ir teisės • Laisvė nuo diskriminacijos • Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą
Tikslai	• Padidinti tapatybės koncepcijos supratimą ir praplėsti savęs suvokimą • Ugdyti komunikacijos įgūdžius • Propaguoti solidarumą ir pagarbą
Priemonės	• Spalvoti rašikliai ir flomasteriai, jeigu įmanoma – kiekvienam dalyviui skirtingos spalvos • Po vieną popieriaus lapą kiekvienam dalyviui • Dideli popieriaus lapai ir rašikliai

Eiga

1. Apšilimui paprašykite žmonių sustoti poromis ir suformuoti zvimbagrupes. Paprašykite įsivaizduoti, kad jie visai nepažįstami, ir vienas kitam prisistatyti.
2. Dabar paprašykite jų pamąstyti, kas yra įdomu ar svarbu žinoti apie kitą žmogų jums pirmąkart susitikus, ir pasakykite bendras informacijos kategorijas. Pvz.: vardas, amžius, lytis, tautybė, vaidmuo šeimoje, religija, amžius, lytis, etninė kilmė, darbas / studijos, muzikinis skonis, hobiai, sportai, apskritai kas patinka, kas nepatinka t. t.
3. Dabar paaiškinkite, kad dalyviai sužinos, kiek bendro jie turi su kitais grupės nariais. Išdalinkite popierių bei rašiklius ir paaiškinkite, kad pirmas žingsnis – nupiešti savo tapatybės reprezentaciją. Tegu jie save laiko žvaigždėmis: jų tapatybės aspektai spinduliuoja į visuomenę. Tegu jie pamąsto apie 8–10 svarbiausių savo tapatybės aspektų ir nupiešia savo asmeninę žvaigždę.
4. Liepkite jiems apeiti kitus ir palyginti savo žvaigždes. Radę žmogų, kuris turi tokį patį spindulį ar kampą, tegu šalia jo užrašo to žmogaus vardą (pvz., jeigu Janas ir Parvezas abu turi „reperio“ kraštą, palei jį tegu užrašo abu vardus). Šiai užduočiai duokite 15 minučių.
5. Dabar grįžkite į bendrą susirinkimą ir paprašykite dalyvių pakalbėti apie tai, kiek individualūs jie yra. Galite paklausti:
    - Kurie tapatybės aspektai yra unikalūs, o kuriuos turime visi?

Lytis

Diskriminacija ir netolerancija

Religija ir tikėjimas

2 lygis

8+

25 minučių

- Kiek panašūs ir kiek skirtingi yra šios grupės žmonės? Ar turite daugiau panašumų, ar skirtumų?

6. Galiausiai surenkite minčių lietų: kuriuos tapatybės aspektus žmonės pasirenka, o su kuriais gimsta? Surašykite atsakymus lentoje į du stulpelius.

Aptarimas ir apibendrinimas

Dabar pereikite prie diskusijos apie tai, ką žmonės sužinojo apie save ir kitus bei to pasekmes žmogaus teisėms.

- Ką sužinojote apie save? Ar sunku buvo nuspręsti dešimt ryškiausių savo tapatybės aspektų?
- Ar nustebino žvaigždžių palyginimo rezultatai? Ar panašumų buvo daugiau, ar mažiau, nei tikėtasi?
- Kaip žmonėms pasirodė grupės įvairovė? Ar jiems atrodo, kad nuo to grupėje tapo įdomiau, o gal kaip tik sunkiau būti ar dirbti kartu?
- Ar buvo kokių nors kitų žmonių tapatybės aspektų, į kuriuos dalyviai atkakliai norėjo reaguoti ir sakyti: „Aš ne“? Pvz.: aš nesu futbolo fanas, nesu technomuzikos fanas, nesu šunų mylėtojas, nesu homoseksualus asmuo ir nesu krikščionis.
- Kaip vystosi tapatybė? Kurie jos aspektai yra socialiniai konstruktai, o kurie – įgimti ir nekintantys?
- Kalbant konkrečiai apie lyčių klausimus, kurie aspektai yra socialiniai konstruktai, o kurie – įgimti ir nekintantys?
- Ar dalyviai užsirašė „moteris“ arba „vyras“? Su kuo jiems šie žodžiai asocijuojasi? Ar tos asociacijos tokios pačios abiem lytims ir tiek vyrams, tiek moterims?
- Kaip daug žmonės vertinami pagal savo individualią tapatybę, o kiek – pagal grupę, kuriai jie priklauso?
- Kiek žmonės yra laisvi pasirinkti savo tapatybę? Kokios to pasekmės jiems patiems ir jų visuomenei, ypač lygybės ir pagarbos žmogaus teisėms atžvilgiu?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šio užsiėmimo pavadinime nėra klaidos! Juo siekiama sukelti dalyviams sąmyšį. Jeigu žaidžiant šį žaidimą norite foninės muzikos, galite paleisti Franko Zappos dainą „You are what you is“.

Apšilimo metu galite duoti dalyviams užuominų, kad jie pradėtų mąstyti tinkama linkme. Kaip pavyzdį galite pateikti save arba kokį įsivaizduojamą asmenį.
Skirtingų spalvų rašikliai dalyviams duodami siekiant parodyti, kad kiekvienas yra unikalus ir kad grupę sudaro tapatybių vaivorykštė. Jeigu grupė didelė ir dviem ar daugiau žmonių reikia naudotis tos pačios spalvos rašikliu, paprašykite jų rašyti skirtingu raštu.

Jeigu norite, galite užsiėmimą kiek pasunkinti: pasiūlykite savo asmenines žvaigždes piešti su ilgesniais kampais ar spinduliais priklausomai nuo to, kiek viešas ar privatus jiems atrodo konkretus jų tapatybės aspektas. Ilgesni kampai stiebiasi į visuomenę, taigi yra viešesni.

Kai kurie šių punktų gali pasigirsti per galutinį minčių lietų (6-ajame žingsnyje):

- Tapatybės aspektai, kuriuos galiu rinktis: vardas, draugai, darbas, narystė politinėje partijoje, mėgstama muzika, drabužių stilius, remiama futbolo komanda, kur gyvenu;
- Tapatybės aspektai, su kuriais gimiau: lytis, amžius, ūgis, akių spalva;
- Kai kurie tapatybės aspektai gali sukelti kontroversiją, pvz., tautybė, lytis ir seksualumas, religija, buvimas mažumos nariu.

Svarbi data

Spalio 10 d.
Pasaulinė psichikos sveikatos diena

Diskusija apie tapatybės vystymąsi ir kurie tapatybės aspektai yra socialiniai konstruktai, o kurie – įgimti ir nekintantys, taip pat bus kontroversiška, ypač tos jos dalys, kurios susijusios su religija ir lytimi. Verta paprašyti dalyvių pamąstyti apie savo pačių augimo procesą ir kaip tam tikri jų tapatybės aspektai metams bėgant keitėsi – galbūt net tie, kuriuos jie anksčiau laikė nekintamais.

Iš diskusijų galite padaryti tam tikrų išvadų, pvz., kad visi esame žmonės, turintys teisių, kurios negali būti dovanojamos ar atimamos, nepaisant rasės, spalvos, nuosavybės, gimimo ar kito statuso.

Variacijos

3-iame žingsnyje paprašykite dalyvių žvaigždės centre nupiešti savo portretą arba priklijuoti savo vaikystės nuotrauką.

Jei ant žvaigždžių vardai nesurašyti, tuomet dalyviai gali spėlioti, kam kuri žvaigždė priklauso.

Daugiau informacijos

Europos Tarybos edukaciniame pakete „Visi skirtingi – visi lygūs“ yra labai daug informacijos ir užsiėmimų tapatybės tema.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Šį pratimą atlikite su savo draugais, kolegomis ar šeimos nariais.

Šis užsiėmimas gali puikiai pasitarnauti įžiebiant diskusijas, pvz., tokiomis temomis kaip žmogaus teisių visuotinumo klausimai, diskriminacija ir ksenofobija, vaikų teisės ir pilietybė.

Jeigu grupei norisi daugiau sužinoti apie tapatybę ir lyties klausimus, tuomet jai patiks užsiėmimas „Herojės ir herojai“, psl. 176.

Jeigu norite pereiti nuo tapatybės klausimų prie individo teisių į lygybę orumu ir apskritai žmogaus teisių, tuomet siūlome jums užsiėmimą „Žaidimas „Nupiešk žodį““, esantį psl. 372.

Jeigu grupė – daugiakultūrė, o jūs norite paskatinti dalyvių smalsumą skirtingų kultūrų tema, tuomet tinkamas pratimas „Mano istorija“, esantis edukaciniame pakete „Visi skirtingi – visi lygūs“.

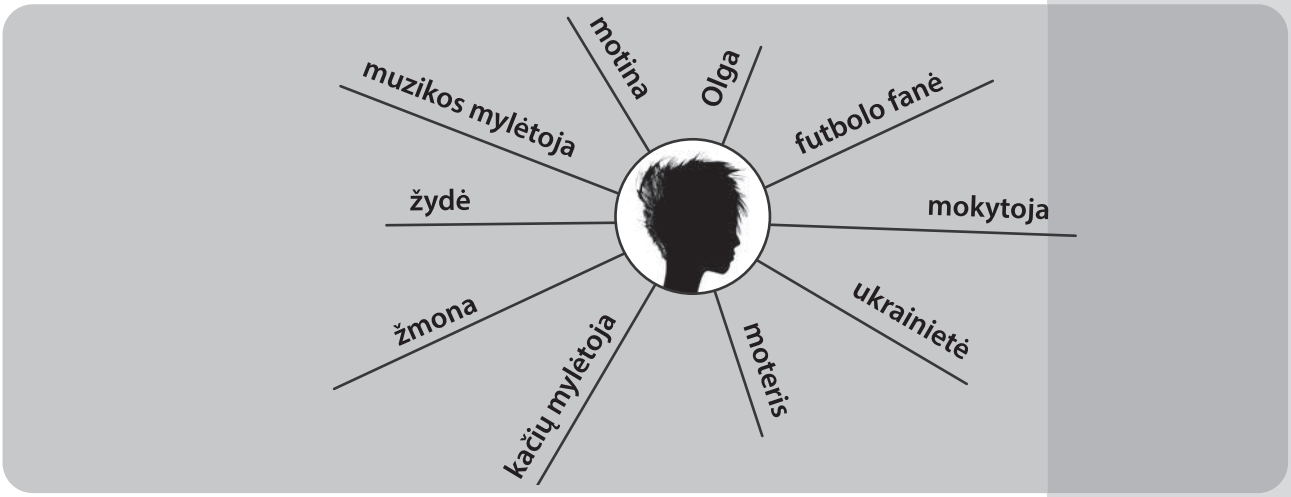

Lytis

Diskriminacija ir netolerancija

Švietimas

2 lygis

4+

120 minučių

Kelias į Lygybės žemę

Kliūtis yra kelias.

Zen patarlė

Temos	• Lytis • Diskriminacija ir netolerancija • Švietimas
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	4+
Laikas	120 minučių
Apžvalga	Šis užsiėmimas susideda iš darbo mažose grupėse, vaizduotės ir piešimo; taip nagrinėjama lyčių lygybė ir moterų diskriminacija.
Susijusios teisės	• Laisvė nuo diskriminacijos lyties pagrindu • Teisė į santuoką ir šeimą • Teisė į lygybę prieš įstatymą
Tikslai	• Įsivaizduoti ateities pasaulį, kuriame lygybė būtų norma • Lavinti komunikaciją, vaizduotę, kūrybiškumą ir bendradarbiavimo įgūdžius • Propaguoti teisingumą ir pagarbą
Priemonės	• po 2 didelius popieriaus lapus (A3 dydžio) kiekvienai grupelei • Skirtingų spalvų flomasteriai, kad užtektų visoms grupelėms • Žemėlapis, geriausia – žygių pėsčiomis arba bet koks kitoks, kuriame sužymėti fiziniai objektai, tokie kaip kalnai, slėniai, upės, miškai, kaimai, tiltai ir t. t.
Pasiruošimas	• Susipažinkite su žemėlapiu ir jame naudojamais simboliais.

Eiga

1 dalis. Problemų nustatymas ir jų sprendimų pasiūlymai (15 minučių).

1. Paprašykite visų susiskirstyti į mažas grupeles po 3–5 žmones. Visoms grupelėms padalinkite po vieną popieriaus lapą ir flomasterius. Liepkite ant popieriaus nusibrėžti 3 vienodo pločio stulpelius.
2. Priminkite, kad Lygybės žemėje yra visiška lyčių lygybė. Pakvieskite dalyvius paminėti konkrečių pavyzdžių, kaip tokia šalis atrodytų. Vienas žmogus kiekvienoje grupelėje tuos dalykus surašo pirmajame stulpelyje.
3. Dabar paprašykite grupių pagalvoti apie tai, koks gyvenimas yra šiandien, pamąstyti apie kiekvieną pirmajame stulpelyje užrašytą punktą ir padiskutuoti, kokių veiksmų reikia imtis, kad iš dabarties patektume į ateities Lygybės žemę. Antrajame stulpelyje šalia kiekvieno punkto surašykite tuos veiksmus.
4. Tuomet paprašykite žmonių pamąstyti apie kliūtis, su kuriomis jie gali susidurti kelyje į Lygybės žemę, ir kaip jie jas įveiktų. Tai surašykite trečiajame stulpelyje.

2 dalis. Žemėlapio piešimas (40 minučių).

1. Trumpai apžvelkite, kaip atrodo žemėlapis. Parodykite, kaip yra nubrėžti jo kontūrai, kaip žymimi kalnai ir upės, kokiais simboliais žymimi miškai, šlapžemės, pastatai, elektros stulpai ir t. t.
2. Dabar pristatykite kitokių simbolių idėją. Paklauskite dalyvių, ar jie žino kokių nors pasakų ar kitokių pasakojimų, kuriuose naudojama į kelionę patraukiančio žmogaus metafora. Pakalbėkite apie tai, kad, pvz., tamsus miškas gali būti naudojamas kaip blogio metafora, o raudonai švytintis obuolys reprezentuoja pagundą. Keliautojas gali pademonstruoti savo moralinę stiprybę perplaukdamas sraunią upę, o nuolankumą – pagelbėdamas sužeistam gyvūnui.
3. Grupėms padalinkite po antrąjį popieriaus lapą. Paprašykite jų sukurti savo fantazijų žemėlapį, kuriame matytųsi dabarties ir ateities kraštovaizdžiai su tarp jų einančiu takeliu ar keliais takeliais. Jie turi patys sugalvoti simbolius tiek geografinėms ypatybėms, tiek kliūtims, kurios arba padės, arba trukdys keliautojui (-ai), šiam / šiai keliaujant iš dabarties į Lygybės žemę.
4. Visi vėl susirinkite, paprašykite dalyvių parodyti savo žemėlapius.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite diskusiją apie tai, kaip grupelės dirbo kartu ir kaip sprendė, ką reprezentuoti, bei kaip jos piešė žemėlapį. Tuomet pasvarstykite, kaip Lygybės žemė galėtų atrodyti iš tikrųjų ir kas trukdo ją pasiekti.

- Ar žmonėms užsiėmimas patiko? Kodėl?
- Kurį stulpelį užpildyti buvo sunkiausia, o kurį – lengviausia? Kodėl?
- Kokie buvo pagrindiniai Lygybės žemės ypatumai?
- Kas turi pasikeisti, kad būtų sukurta visuomenė su lyčių lygybe?
- Turint omenyje teisę nebūti diskriminuojamam, ar gali pozityvios diskriminacijos politika būti teisinama kaip trumpalaikė priemonė lyčių lygybei didinti?
- Jeigu jums reikėtų pateikti vyrų ir moterų turimų galimybių lygybės reitingą savo šalyje (lyginant su visomis kitomis pasaulio šalimis), kokį balą jai duotumėte skalėje nuo 1 iki 10? 1 – didelė nelygybė, 10 – beveik ideali lygybė.
- Kodėl taip svarbu skirti dėmesį moterų žmogaus teisėms?
- Be moterų, kurios kitos grupės yra diskriminuojamos jūsų visuomenėje? Kaip ta diskriminacija pasireiškia? Kokios žmogaus teisės yra pažeidžiamos?
- Kaip nuskriaustos grupės gali būti įgalintos įgyvendinti savo teises?
- Kokį vaidmenį įgalinant diskriminuojamas grupes vaidina švietimas?
- Kokį vaidmenį įgalinant turi vaidinti žmogaus teisių švietimas?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Stebėkite, kad grupės sugalvotų konkrečių pavyzdžių, koks gyvenimas galėtų būti Lygybės žemėje. Geriau būtų, kad jos pačios jų sugalvotų, tačiau jei tai būtų per sunku, pasiūlykite pagalvoti apie moterų skaičių parlamente, moterų skaičių verslo viršūnėse, pajamų skirtumus, vyrų ir moterų per dieną dirbamų valandų skaičių ir kaip jie leidžia laisvalaikį, dalijimąsi namų ruošos darbais, puse etato dirbančiųjų skaičių, smurtą šeimoje, patyčias mokykloje ir darbe arba kaip vyrai ir moterys yra vaizduojami žiniasklaidoje.

Svarbi data

Kovo 8 d.
Tarptautinė moterų diena
Lapkričio 3 d.
Pasaulio vyrų diena

Per daug nepabrėžkite simbolių, nes kai kuriems žmonėms nėra lengva suprasti metaforiškas idėjas. Jeigu dalyviai užstringa ir nebežino, kaip pavaizduoti savo mintis, galite juos pastūmėti pateikę mintį apie moterį, kuri naudojasi švietimo tiltu, kad pereitų per išankstinių nuostatų apie teisininkėmis norinčias tapti moteris upę, arba vyras atranda pasitenkinimo brangakmenį dirbdamas vaikų darželio auklėtoju, rūpindamasis mažais vaikučiais. Žinoma, turite sugalvoti jūsų visuomenės lyčių stereotipų realybę atspindinčių pavyzdžių.

Variacijos

Grupės gali pagaminti kraštovaizdžio modelius naudodamos vadinamąjį šlamštą. Tokiu atveju jums reikės didelės kolekcijos: dėžučių, kubiliukų, žarnų, popieriaus, akmenų, riešutų, siūlų ir t. t., taip pat klijų ir kartono, kuris bus šių modelių pagrindas.

Žemėlapio iš dabarties į ateitį piešimo metodas gali būti pritaikomas daugumai temų, kai norite, kad dalyviai laisvai ir kūrybiškai mąstytų apie problemų sprendimo būdus.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Praleidus tiek laiko mąstant apie lyčių lygybę dabar ir ateityje, galbūt grupėms patiks pasinaudoti užsiėmime „Laiko juostos“ pateiktu metodu ir pasižiūrėti į praeityje žymias moteris; paraginkite dalyvius panagrinėti, kaip lyčių lygybės koncepcija ir praktika keitėsi istoriškai.

Internete įveskite paieškos žodžius: „Laiko juosta žymios moterys“.

Arba galbūt jums norėsis patyrinėti diskriminacijos ir teisės į kultūrinę tapatybę darnaus vystymosi kontekste temas užsiėmime „Makahų banginių medžioklė“, psl. 215.

Idėjos veiksmams

Peržiūrėkite savo mokyklos, klubo ar darbovietės politiką dėl lygių galimybių lyties atžvilgiu ir padiskutuokite, kaip ta politika įgyvendinama ir ar reikia papildomų pastangų, kad jūsų institucija įgytų Lygybės žemės statusą.

Paieškos langelyje įveskite „argumentai už paritetinę demokratiją“ – taip rasite nuorodą į labai praktišką „Europos moterų lobizmo“ sukurtą veiksmų paketą. Daugiau apie moteris politikoje rasite www.iknowpolitics.org.

Daugiau informacijos

Šio užsiėmimo koncepcija yra įgalinimas. Sąvoką „įgalinimas“ sunku išversti, kartais sunku ir paaiškinti, net ir sava kalba! Tai yra pedagogikos, kurią kai kas vadina „išlaisvinimo“ švietimu, ir priemonė, ir rezultatas. Vienas iš „Oxfam“ įgalinimo apibrėžimų: „Įgalinimas – opresijos formų, kurios verčia milijonus žmonių nelygiomis sąlygomis arba neigiant žmogaus teises vaidinti vaidmenį savo visuomenėje, kvestionavimas.“

Kiek mums reikia?

Žmonės gali pasiekti bendrų tikslų neidami tais pačiais keliais.

Amadou Hampatê Bâ

Temos
- Karas ir terorizmas
- Sveikata
- Švietimas

Sudėtingumas 3 lygis

Grupės dydis Bet koks (mažos grupelės: 5–6)

Laikas 60 minučių

Apžvalga Diskusija ir sprendimų priėmimas. Dirbdami mažose grupėse, dalyviai sprendžia, kaip jie perskirstytų pasaulinio karinio biudžeto pinigus, kad užpildytų keturių darnaus vystymosi tikslų (DVT) finansavimo skylę.

Susijusios teisės
- Teisė į gyvybę, laisvę ir asmeninį saugumą
- Teisė į vystymąsi
- Teisė į tinkamą gyvenimo lygį
- Teisės į sveikatą ir į švietimą

Tikslai
- Plėsti žinias apie darnaus vystymosi tikslus
- Lavinti problemų sprendimo ir kritinio mąstymo įgūdžius
- Kultivuoti solidarumą ir norą rasti pasaulinių problemų sprendimus

Priemonės
- „Kompaso“ pinigai šiomis kupiūromis (kiekvienai grupelei – po tokį rinkinį):
  - 8 x 100 Ems
  - 15 x 50 Ems
  - 20 x 10 Ems
- Darnaus vystymosi tikslus (DVT) 2, 3, 4 ir 6 iliustruojančios kortelės (kiekvienai grupelei po vieną)
- Vokas (kiekvienai grupelei po vieną)
- Didelis popieriaus lapas ir 2 skirtingų spalvų markeriai
- 17-os DVT plakatas

Pasiruošimas
- Pagaminkite 17-os DVT plakatą: kopijavimo aparatu padidinkite 201 psl. esantį DVT plakatą.
- Nukopijuokite 2, 3, 4 ir 6 DVT logotipus ir padarykite korteles, apytiksliai 10x10 cm.
- Į vokus sudėkite pinigų ir kortelių rinkinius, kad būtų paruošti išdalijimui.

Karas ir terorizmas

Sveikata

Švietimas

3 lygis

Bet koks (mažos grupelės: 5–6)

60 minučių

Eiga

1. Paaiškinkite, kad šis užsiėmimas yra apie tai, kiek pinigų pasauliui reikia, kad išspręstų skaudžiausias socialines mūsų problemas.
2. Paklauskite dalyvių, ką jie žino apie darnaus vystymosi tikslus (DVT). Kiek iš jų jie gali įvardyti?
3. Parodykite plakatą ir, jei būtina, trumpai paaiškinkite apie DVT ir Jungtinių Tautų įsipareigojimą jiems.
4. Padalinkite dalyvius į grupeles po 5–6 ir nupasakokite aplinkybes: ekonomistai sunkiai dirbo, kad rastų pinigų DVT finansuoti, tačiau jų vis tiek trūksta. Dabar jums, vienai iš daugybės JT darbo grupių, pavesta įvertinti, ar 1750 mlrd. JAV dolerių užteks padengti kasmetinius papildomus finansus (finansavimo skylę), reikalingus norint pasiekti 2 tikslą (jokio bado), 3 tikslą (gera sveikata), 4 tikslą (kokybiškas išsilavinimas) ir 6 tikslą (švarus vanduo ir sanitarija).

   Kad skaičius 1750 mlrd. JAV dolerių būtų aiškesnis, pasakykite dalyviams, jog 2014 m. pasaulinis BVP buvo 77000 mlrd. JAV dolerių, JAV BVP – 17500 mlrd. JAV dolerių; Vokietijos BVP – 3850 mlrd. JAV dolerių, o Somalijos BVP – 5,7 mlrd. JAV dolerių.
5. Išdalinkite vokus su DVT kortelėmis ir pinigais. Paaiškinkite, kad 1 EM yra lygus 1 mlrd. JAV dolerių.
6. Paprašykite grupelių pamąstyti, ko reikia, kad šie keturi DVT būtų pasiekti, ir įvertinti, kiek pinigų dalyviai bus pasiruošę išleisti, kad šie tikslai būtų įgyvendinti. Pinigus jie turi padėti ant kiekvieno tikslo kortelės. Visų pinigų išleisti neprivaloma – juk yra dar 13 DVT, kuriems taip pat reikės papildomo finansavimo.
7. Dabar paprašykite visų grupių pristatyti, kiek jie paskyrė kiekvienam DVT, ir surašykite tuos skaičius ant didelio popieriaus lapo. Šiame etape negali būti jokių diskusijų – sprendimų priežastis pasilikite bendrai diskusijai.
8. Pateikite Užjūrių vystymosi instituto (angl. *Overseas Development Institute – ODI*) siūlymus finansavimo trūkumui padengti per metus:

   2 tikslas, jokio bado: 50 mlrd. JAV dolerių,

   3 tikslas, gera sveikata: 40 mlrd. JAV dolerių,

   4 tikslas, kokybiškas išsilavinimas: 40 mlrd. JAV dolerių,

   6 tikslas, švarus vanduo ir sanitarija: 30 mlrd. JAV dolerių.

   Surašykite juos ant didžiojo popieriaus lapo kita spalva ir paprašykite grupių atitinkamai perskirstyti savo banknotus bei suskaičiuoti, kiek pinigų jiems liko.
9. Tuomet pasakykite, kad skaičius 1750 mlrd. JAV dolerių nėra toks netikėtas! Iš tiesų tiek 2014 m. pasaulyje išleista karui.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite apžvalga: kaip užsiėmimas (pa)vyko, tuomet pakalbėkite apie tai, ką žmonės išmoko ar sužinojo.

- Kaip grupės dirbo? Ar buvo lengva susitarti dėl prioritetų ir vertinimų? Kaip jie derino nuomonių skirtumus?
- Ar kas nors dar turi komentarų dėl sumų, kurių kaip papildomo finansavimo reikia 2, 3, 4 ir 6 DVT? Ar visa 1750 mlrd. JAV dolerių suma buvo maždaug tai, ko dalyviai ir tikėjosi, kad prireiks?
- Kaip manote, ar reikėtų sumažinti karines išlaidas ir tuos pinigus panaudoti DVT finansavimo skylei užkimšti?

- O kaip dėl papildomo finansavimo, kurio reikia likusiems 13 tikslų? Ar jiems išleistumėte likusius 1590 mlrd. JAV dolerių?
- Savaime suprantama, saugumas yra labai svarbu. Kokios pagrindinės grėsmės žmonių saugumui šiandien egzistuoja lokaliai ir globaliai?
- Kaip būtų geriausia panaudoti 1776 mlrd. JAV dolerių, kurie kasmet pasaulyje išleidžiami karo reikmėms?
- Kurios žmogaus teisės susijusios su DVT 16 tikslu – taika ir teisingumas – bei su 2, 3, 4 ir 6 DVT?
- Kaip grupė gali propaguoti DVT tiek vietos, tiek nacionaliniu lygiu?

Svarbi data

Gruodžio 20 d.
Tarptautinė žmonių solidarumo diena

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

DVT buvo pristatyti tik 2015 metais ir būtina pabrėžti, kad finansavimo spragos (reikalingo papildomo finansavimo) sumos yra preliminarios (odi.org). Atkreipkite dėmesį, kad ši veikla buvo plėtojama 2016 m. ir tuo metu nebuvo jokių apskaičiavimų, kiek kainuotų pasiekti kitus DVT.

4-ajame žingsnyje kaip pavyzdžius paėmėme tris šalis. JAV minimos todėl, kad jų BVP pasaulyje yra didžiausias, Vokietija – nes jos BVP didžiausias Europoje, Somalija – todėl, kad jos BVP vienas mažiausių pasaulyje, o istorija pilna karų ir smurto. Užsiėmimas bus dalyviams patrauklesnis, jei pateiksite BVP tų šalių, kurios jiems aktualesnės. Šią informaciją galite rasti tinklalapyje worldbank.org.

Neprotinga tikėtis, kad dalyvių spėjami papildomo finansavimo reikalavimai bus realistiški dėl žinių trūkumo. Paraginkite dalyvius panaudoti savo jau turimas žinias ir spėti, kaip tik gali geriau.

Skaičiai – tiek karinių išlaidų, tiek DVT apskaičiavimų – dėl praktinių sumetimų buvo suapvalinti į vieną ar kitą pusę, tačiau jie išlieka labai artimi tikrosioms sumoms. Pavyzdžiui, 2014 m. karinis biudžetas buvo 1776 mlrd., remiantis Stokholmo tarptautiniu taikos tyrimų institutu (sipri.org). Finansavimo trūkumą ODI.org nurodo 2, 3, 4 ir 6 tikslams, paeiliui: 50,2, 37, 38 ir 26,8 mlrd. JAV dolerių per metus.

Skirti ir perskirstyti pinigus grupių prašoma tam, kad jos susidarytų „fizinį vaizdą“ ir suvoktų, kiek nedaug pinigų iš tiesų reikia.

Aptarimo metu galite pažymėti, kad bendra kasmetinė papildomo finansavimo suma, norint pasiekti 2, 3, 4 ir 6 DVT, yra 175 mlrd. JAV dolerių, o tai sudaro tik dešimtadalį metinio pasaulinio karinio biudžeto.

Diskusijoje apie saugumą gali iškilti šie dalykai:

- Senamadiškas karinis ir gynybos mąstymas nepadeda susidoroti su naujomis grėsmėmis, su kuriomis susiduriame šiandien – tokiomis kaip ŽIV, Ebola ir Ziki, tarptautinis nusikalstamumas, kibernetinis terorizmas, organizuotas nusikalstamumas, terorizmas ir klimato kaita.
- Dabar vyksta daugiau pilietinių karų nei anksčiau. Stipri nacionalinė gynyba nėra saugumas.
- 1994 m. JT Žmogaus socialinės raidos ataskaitoje aprašytos grėsmės žmogaus saugumui išdėstytos su septyniomis antraštėmis: politinis, ekonominis, sveikatos, maisto, aplinkos, asmeninis ir bendruomeninis saugumas. DVT pasiekimas padarys mus saugesnius.

- Diskriminacija ir socialinių bei ekonominių teisių pažeidimai yra esminės konfliktų priežastys, dėl kurių patiriama didelė skriauda ir skirstosi grupinės tapatybės, kurios tam tikromis aplinkybėmis gali motyvuoti kolektyvinį smurtą.
- Pilietinių ir politinių teisių pažeidimai dažnai išprovokuoja konfliktus. Politinio dalyvavimo teisių neigimas siejamas su vidiniu konfliktu.
- Asmeninio integralumo teisių pažeidimas, ypač represiniuose režimuose, veda į konfliktą.
- Išsivysčiusios demokratijos valstybės patiria mažiau konfliktų nei šalys, neturinčios demokratijos ir pagarbos žmogaus teisėms tradicijos.
- Sekimas dronais, viešose vietose esančiomis vaizdo kameromis, telefonu ir internetu vykdomas motyvuojant saugumu. Kiek iš tiesų sekimas yra būtinas? Kurias teises jis pažeidžia ir kurias apsaugo?

Sąsajos tarp 16-o DVT ir žmogaus teisių yra skyrelio „Taika ir smurtas“ papildomos informacijos skiltyje.

Variacijos

Šį užsiėmimą galite paversti vaidmenų pratimu apie derybas dėl biudžeto karui ir DVT. Suskirstykite dalyvius į mažas grupeles ir duokite jiems vaidmenis, pvz., vyriausybės delegatai, su skurdu, ŽIV ir švietimu dirbanti NVO, karinis generolas, ginklų pramonės atstovas, ginklus gaminančio fabriko darbuotojų atstovas, kareiviai ir kitos interesų grupės. Kiekvienam vaidmeniui nurodykite gaires, pvz.:

- Vyriausybė: jūsų prioritetas – pagerinti savo piliečių gyvenimo kokybę ir kartu užtikrinti šalies saugumą.
- NVO: jūsų prioritetas – drastiškai sumažinti karines išlaidas ir naikinti skurdžiausių šalių skolą.
- Karinės pramonės atstovas: jūsų prioritetas – jūs nenorite prarasti rinkų ir pinigų, bet esate pasirengę derėtis.
- Karinės pramonės darbininkų profsąjungos atstovas: jūsų prioritetas – gyventi geriau ir taikoje, bet kartu bijote prarasti savo darbą.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Paskatinkite diskusiją apie tai, kas padidintų pasaulinį saugumą; padarykite 10-ies 16-ojo DVT uždavinių kortelių rinkinius ir paprašykite grupelių juos reitinguoti deimanto principu (jis paaiškintas psl. 65). Tada paklauskite dalyvių, kaip jie mano, ar šie uždaviniai padėtų padidinti pasaulinį saugumą, ir paprašykite pateikti argumentų. Su kuriomis žmogaus teisėmis šie uždaviniai yra susiję?

Paprašykite dalyvių palyginti arba savo šalies (arba visos Europos) BNP (bendrą nacionalinį produktą), arba ŽVI (žmogaus vystymosi indeksą) su besivystančia šalimi (arba visa Afrika) ir tuomet panagrinėti nelygybių priežastis – istorines bei dabartines. Ar turtingosios šalys turėtų prisiimti daugiau atsakomybės už vystymosi stoką kitur?

Užsiėmimai „Prieiga prie medikamentų“ (psl. 301), „Ar galiu užeiti?“ apie migrantus (psl. 88) arba „Peštynės dėl turtų ir galios“ (psl. 286) gali būti naudojamos siekiant pagilinti dalyvių supratimą apie vystymosi stokos priežastis ir pasekmes.

Idėjos veiksmams

Mokyklos ar kokio kito renginio metu paverskite šį užsiėmimą viktorina. Sudarykite ją patys arba panaudokite rastą internete, pvz. tinklalapyje www.boombox.com arba 17goals.org/quiz. Arba galite logotipus bei tikslų sąrašą prikabinti ant didelio plakato ir paprašyti lankytojų pasidalinti savo reakcijomis.

Taip pat galite paprašyti dalyvių išsiaiškinti, kaip jų šalis planuoja įgyvendinti DVT. Jei nemanote, kad jūsų vyriausybės veiksmai yra pakankami, galite parašyti savo atstovui Seime. Išsiaiškinkite, kas vyksta europiniu lygiu, ir parašykite savo Europos parlamentarui (Europos Parlamento nariui).

Daugiau informacijos

Dėl Darnaus vystymosi tikslų JT susitarė 2015 m. rugsėjį. Šie tikslai plėtojami nuo ten, kur baigė Tūkstantmečio vystymosi tikslai (TVT), o jų tikslas yra iki 2030 metų užtikrinti, kaip nurodo ir pats pavadinimas, darnų vystymąsi visiems; pasaulį, kuriame nėra skurdo, bado, bet yra kokybiškas išsilavinimas visiems, taika ir teisingumas – pasaulį, kuriame žmogaus teises gerbia ir jomis džiaugiasi visi. Anksčiau buvo 8 TVT, dabar yra 17 DVT, o tai atspindi realybę – žmonijos vystymosi reikalai yra sudėtingi ir vieni su kitais susiję.

Vienas labai svarbių skirtumų tarp TVT ir DVT – tai supratimas, kaip nesaugumas ar smurtas stabdo vystymąsi ir kaip taika bei stabilumas jį skatina.

DVT 16 tikslas – taika ir teisingumas – turi 10 uždavinių:

16.1 Labai sumažinti visų formų smurtą ir jo sukeltų mirčių skaičių visame pasaulyje.

16.2 Panaikinti vaikų niekinimą, išnaudojimą, neteisėtą prekybą ir visų formų smurtą prieš vaikus bei jų kankinimą.

16.3 Skatinti pagarbą teisinei valstybei nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu ir užtikrinti visiems vienodą teisę reikalauti teisingumo.

16.4 Iki 2030 metų labai sumažinti neteisėtus finansinius ir ginklų srautus, sustiprinti pavogto turto išieškojimą ir grąžinimą bei kovoti su visų formų organizuotu nusikalstamumu.

16.5 Labai sumažinti visų formų korupciją ir kyšininkavimą.

16.6 Kurti veiksmingas, atsakingas ir skaidrias institucijas visais lygiais.

16.7 Užtikrinti atsakomųjų, įtraukių, pagrįstų visų dalyvavimu ir atstovaujamųjų sprendimų priėmimą visais lygiais.

16.8 Plėsti ir stiprinti besivystančių šalių dalyvavimą pasaulio valdymo institucijose.

16.9 Iki 2030 metų užtikrinti, kad visi žmonės turėtų teisėtus asmens tapatybės dokumentus, įskaitant gimimo liudijimą.

16.10 Užtikrinti viešąją prieigą prie informacijos ir saugoti pagrindines laisves vadovaujantis nacionaliniais įstatymais ir tarptautinėmis sutartimis.

Šiuose dokumentuose yra daugiau išsamesnės informacijos:

- „Opportunity costs and the UN's development agenda", International Peace Bureau, www.IPB.org
- „Paying for progress: how will emerging post-2015 goals be financed in the new aid landscape?" www.odi.org
- Oskaras N.T. Thomsas ir Jamesas Ronas, „Do Human Rights Violations Cause Internal Conflict?", Human Rights Quarterly 29 (2007 m.)
- Infografikas „Financing an end to poverty by 2030", www.odi.org
- „Security: The missing bottom of the Millennium Development Goals?" www.odi.org

Dalomoji medžiaga

1. **Skurdas -** Panaikinti visų formų skurdą visose šalyse
2. **Maistas –** Panaikinti badą, užtikrinti apsirūpinimą maistu ir geresnę mitybą, skatinti darnų žemės ūkį
3. **Sveikata –** Užtikrinti sveiką gyvenseną ir skatinti visų amžiaus grupių gerovę
4. **Švietimas –** Užtikrinti visa apimantį ir lygiavertį kokybišką švietimą ir skatinti visą gyvenimą trunkantį mokymąsi
5. **Moterys –** Pasiekti lyčių lygybę bei įgalinti moteris ir mergaites
6. **Vanduo –** Užtikrinti visiems vandens prieinamumą, darnų valdymą ir sanitariją
7. **Energija –** Užtikrinti visiems galimybę naudotis prieinama, patikima, darnia ir modernia energija
8. **Ekonomika –** Skatinti tvarų, įtraukų ir darnų ekonomikos augimą, produktyvų įdarbinimą ir deramą darbą
9. **Infrastruktūra –** Kurti atsparią infrastruktūrą, skatinti visa apimančią industrializaciją ir skatinti naujoves
10. **Nelygybė –** Mažinti nelygybę tarp šalių ir pačiose šalyse
11. **Gyvenvietės –** Pasiekti, kad miestai ir gyvenvietės taptų įtraukūs, saugūs, atsparūs ir darnūs
12. **Vartojimas –** Užtikrinti darnius vartojimo ir gamybos modelius
13. **Klimatas –** Imtis skubių kovos su klimato kaita ir jos poveikiu veiksmų
14. **Jūros ekosistemos –** Išsaugoti ir taupiai naudoti vandenynus, jūras ir jūrų išteklius darniam vystymuisi
15. **Ekosistemos –** Saugoti, atkurti ir skatinti darnų sausumos ekosistemų naudojimą, darniai valdyti miškus, kovoti su dykumėjimu, sustabdyti žemės būklės blogėjimą ir pakeisti šį procesą priešinga kryptimi bei sustabdyti biologinės įvairovės praradimą
16. **Institucijos –** Skatinti taikias ir įtraukias visuomenes darniam vystymuisi, suteikti visiems galimybes reikalauti teisingumo ir kurti veiksmingas, atsakingas ir įtraukias institucijas visais lygiais
17. **Tvarumas –** Skatinti tvarų, įtraukų ir darnų ekonomikos augimą, produktyvų įdarbinimą ir deramą darbą

Bendros žmogaus teisės

Žiniasklaida

Pilietiškumas ir dalyvavimas

2 lygis

Bet koks (mažos grupelės 3–4)

60 minučių

Kovotojai už teises

Tai – idealas, dėl kurio tikiuosi gyventi ir jį pasiekti. Tačiau, jei prireiks, tai – idealas, dėl kurio aš pasiruošęs mirti.

Nelsonas Mandela

Temos	• Bendros žmogaus teisės • Žiniasklaida • Pilietiškumas ir dalyvavimas
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks (mažos grupelės 3–4)
Laikas	60 minučių
Apžvalga	Informacijos kortelės naudojamos stimuliuoti domėjimąsi žmogaus teisių herojais. Tarp aptariamų dalykų yra: • politinės represijos • žmogaus teisių aktyvistai XX a. • kova už teises įvairiose šalyse
Susijusios teisės	• Nuomonės ir išraiškos laisvė • Teisė į lygybę prieš įstatymą ir teisė į teisingą teismą • Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio
Tikslai	• Sužinoti apie asmenis, įvairiose šalyse kovojusius už žmogaus teises • Lavinti informacijos tvarkymo ir rikiavimo įgūdžius, bendradarbiavimą ir grupinį darbą • Propaguoti pagarbą, atsakomybę ir smalsumą apie žmogaus teises
Priemonės	• Kiekvienai mažai grupelei – po vieną 30-ies kortelių rinkinį • Žirklės • Vokai • Nebūtinai: klijai ir tvirto popieriaus lakštai – kortelių sutvirtinimui
Pasiruošimas	• Paruoškite kambarį taip, kad jame būtų galima dirbti mažose grupelėse • Padarykite 205 psl. esančių kortelių kopijų – tiek, kad kiekviena maža grupelė turėtų po rinkinį • Iškirpkite visus trisdešimties kortelių rinkinius, sumaišykite, kad nebūtų iš eilės, ir sudėkite į vokus. Labai svarbu rinkinius laikyti atskirai vieną nuo kito!

Eiga

1. Paprašykite dalyvių pasiskirstyti mažomis grupelėmis po 3 ar 4 žmones. Padalinkite grupelėms kortelių rinkinius.
2. Paprašykite jų korteles išdėlioti ant grindų nugarėlėmis į viršų.

3. Paaiškinkite, kad šiose kortelėse aprašyti šešių žmogaus teisių aktyvistų gyvenimo įvykiai. Kiekvienos grupės tikslas – atrasti, kur yra pateikti kokio nors veikėjo gyvenimo įvykiai, ir taip sukurti po trumpą kiekvieno asmens aprašymą.
4. Paaiškinkite, kad kiekvieną veikėją sudaro „kortelių penketas“ (t. y. viena A, viena B, viena C, viena D ir viena E kortelė).
5. Pasakykite kiekvienai grupei dirbti raundais: per raundą – po kortelę, kol kortelės baigsis.
6. Leiskite žmonėms keletą minučių tyliai perskaityti savo korteles.
7. Tuomet juos paleiskite… Leiskite kiekvienai grupei susigalvoti savo strategiją asmenybių nustatymui. Šiam etapui joms prireiks maždaug 15–20 minučių.
8. Sukvieskite visus kartu ir paprašykite grupės atstovą savais žodžiais pristatyti kurią nors asmenybę. Tuomet tai pakartokite iš eilės su visomis grupėmis, kad kiekviena asmenybė būtų išsamiai pristatyta ir kad visos grupelės galėtų pasitikrinti, ar teisingai sudėjo visas „dalis“.

Aptarimas ir apibendrinimas

1. Ar šis pratimas buvo lengvas? Kokias strategijas grupelės naudojo, kad tinkamai sudėliotų korteles?
2. Apie kuriuos veikėjus žmonės jau buvo girdėję, o kurie jiems buvo nauji? Kaip jie mano, kodėl apie kai kuriuos nebuvo girdėję, o kiti yra labai gerai žinomi?
3. Ar kuri nors informacija žmones nustebino? Kas juos labiausiai šokiravo ar padarė didžiausią įspūdį?
4. Paprašykite žmonių pasirinkti citatą, su kuria jie labiausiai tapatinasi: kaip, jų nuomone, jie būtų elgęsi, būdami to žmogaus vietoje?
5. Kokių konkrečių žmogaus teisių šie „kovotojai“ reikalavo?
6. Ar heroizmas – netinkama forma ginti žmogaus teises? Kokių veiksmų gali imtis žmonės, tapę žmogaus teisių pažeidimų aukomis?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Apie kiekvieną iš šių veikėjų yra daugybė medžiagos, o čia pateiktos trumpos jų biografijos tėra labai paviršutiniška (ir subjektyvi) informacija. Be to, yra šimtai kitų žmogaus teisių aktyvistų, kurie taip pat lengvai galėjo patekti į šį sąrašą. Žr. http://www.universalrights.net/heroes/

Jei nuspręsite naudoti „Kompase“ pateiktus pavyzdžius, bet manote, kad čia pateiktos asmenybės grupei, su kuria dirbate, gali pasirodyti tolimos, tuomet pirmiausia veskite įvadinį užsiėmimą. Gaukite keturių ar penkių gerai jūsų šalyje žinomų JT garsenybių ambasadorių nuotraukas, prikabinkite jas ant didelių popieriaus lapų ir pakabinkite ant sienos. Paprašykite grupės narių juos įvardyti ir pasakyti, ką jie veikia būdami JT ambasadoriais.

Svarbu paminėti, kad žmonės jokiais būdais neturėtų jaustis kaip nors spaudžiami užimti tokią pat poziciją, kokią užėmė šie aktyvistai. Kovoti už žmogaus teises galima įvairiais būdais, ir skirtingi individai pasirinks skirtingus kelius, priklausomai nuo savo įsitikinimų ir gebėjimų, pvz., jie gali dirbti su jau veikiančiomis NVO, organizuoti peticijas ar užsiimti tiesioginiu lobizmu.

Svarbi data

Gruodžio 10 d.
Žmogaus teisių diena

Variacijos

Kiekvienai mažai grupelei duokite po tuščią kortelę ir paprašykite parašyti trumpą savo pasirinkto kovotojo už žmogaus teises biografiją. Tuomet paprašykite grupių apsikeisti kortelėmis ir atspėti viena kitos „kovotojus“. Jei pasirinksite šią variaciją, būkite pasiruošę siurprizams, nes tarp kovotojų gali pasitaikyti ir popžvaigždžių ar kitų žvaigždūnų. Turite priimti visus siūlymus ir pabrėžti tai, ką žmonės pasiekė ir už ką kovojo. Jei nesutinkate su siūlomo veikėjo žmogaus teisių reputacija, pakvieskite kitus dalyvius tai pakomentuoti.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Labai rekomenduojama pabandyti po šio užsiėmimo paraginti žmones daugiau sužinoti apie kitus žmogaus teisių aktyvistus, kad jie geriau pajustų veikėjų, kurie istoriškai prisidėjo prie kovos už žmogaus teises, dvasią. Grupė gali pati imtis kurti savo žmogaus teisių aktyvistų „portretų galeriją“. Šeši pateiktieji šiame užsiėmime gali būti pradinis taškas: jų nuotraukos gali būti priklijuotos prie kartono kartu su citatomis bei trumpomis biografijomis ir iškabintos kambaryje. Visų grupės narių gali būti paprašoma daugiau sužinoti apie kitas asmenybes ir pridėti jas prie portretų galerijos. Šeši čia pristatytieji yra pilietinių ir politinių teisių aktyvistai, tačiau galbūt jūs norėsite praplėsti teisių spektrą ir įtraukti socialines bei ekonomines teises. Chico Mendesas būtų vienas galimas pavyzdys.

Pilietinėje visuomenėje yra keletas kanalų, kuriais galima reikšti nuomonę ir kovoti už teises. Jei norite iš arčiau tai panagrinėti, galite atsiversti užsiėmimą „Beieškant ryšių“, esantį psl. 134.

O dabar galbūt norėtumėte apmąstyti situacijas, kuriose kovojote už savo teises. Jeigu taip, tuomet vaidmenų pratimas „Spėk, kas ateis vakarienės“, esantis edukaciniame pakete „Visi skirtingi – visi lygūs“, paruošia dirvą nagrinėjimui, kas nutiktų, jei susipažinti su tėvais atsivestumėte „netinkamą“ merginą ar vaikiną.

Idėjos veiksmams

Sužinokite daugiau apie kai kuriuos dabartinius politinius kalinius ar aktyvistus, pvz., tuos, kuriuos „Amnesty International“ vadina „sąžinės kaliniais“. Parašykite laišką arba suorganizuokite kampaniją, kad informuotumėte žmones apie šį kalinį ir darytumėte spaudimą atitinkamiems asmenims, kad jis būtų paleistas.

Daugiau informacijos

JK „Amnesty International“ biuras sukūrė savo istorinių žmogaus teisių gynėjų plakatą, kurį galima užsisakyti jų svetainėje: http://www.amnesty.org.uk

Dalomoji medžiaga

Diskusijų kortelės

A

„Kovoju prieš baltųjų dominavimą, kovoju ir prieš juodųjų dominavimą. Puoselėju demokratiškos ir laisvos visuomenės idealą, kurioje visi žmonės gyventų kartu harmonijoje ir turėtų lygias galimybes. Tai – idealas, dėl kurio verta gyventi ir jį pasiekti. Tačiau, jei prireiks, tai bus ir idealas, už kurį aš esu pasirengęs mirti."

Nelsonas Mandela

A

„Tam tikrų skausmingų, bet tuo pat metu ir paguodžiančių susitikimų dėka pati pamačiau, kaip iš moralinio žiaurumo gelmių staiga iškilo riksmas: „Tai – mano kaltė" ir kaip su šiuo riksmu pacientas atgavo teisę vadintis žmogumi."

Evgenia Ginzberg

B

Gimė Umtatos kaime, būdamas (-a) 76-erių metų pirmuosiuose laisvuose šalies rinkimuose buvo išrinktas (-a) Pietų Afrikos Respublikos prezidentu (-e). Iki to laiko – ir po to – jo / jos gyvenimas buvo paskirtas

B

Gimė 1906 m. Rusijoje, mirė Maskvoje 1977 m. Tyliai ramiai mokytojavo ir dirbo žurnalistikoje, kol Stalino režimas sufabrikuoto teismo proceso metu apkaltino terorizmu. Praleido 18 metų

C

kovai prieš apartheidą – rasistinę sistemą, kurią buvusi šalies baltųjų valdžia naudojo gyventojų daugumą sudarančių juodaodžių priespaudai įgyvendinti. Jis / ji kentėjo įvairiausias represijas: jam / jai buvo draudžiama eiti į susitikimus, jis / ji buvo priversta slėptis, ir galiausiai

C

Sibiro įkalinimo stovykloje siaubingomis sąlygomis, nes atsisakė kitus žmones apkaltinti nusikaltimais, kurių jie nepadarė. Pirmuosius metus praleido drėgnoje izoliacinėje vienutėje, kur žmogui draudžiama mankštintis, kalbėti, dainuoti ar dienos metu prigulti. Vėliau

D

buvo suimtas (-a) ir, būdamas (-a) 44-erių metų, nuteistas (-a) kalėjimui iki gyvos galvos. Ištisus 28-erius savo gyvenimo metus jis / ji praleido kalėjime, toli nuo savo šeimos ir vaikų.

D

jis / ji buvo siuntinėjamas (-a) iš vieno Sibiro lagerio į kitą – įskaitant ir patį blogiausią, iš kurio beveik niekas negrįždavo gyvas (už tai, kad padėjo kitam kaliniui).

A

„ Aš turiu svajonę, kad vieną dieną ši šalis pakils ir gyvens tikrąja savo devizo reikšme: „Mes laikome šias tiesas akivaizdžiomis, kad visi žmonės sukurti lygūs“. … Aš turiu svajonę, kad mano keturi maži vaikai vieną dieną gyvens šalyje, kurioje jie bus teisiami ne pagal jų odos spalvą, bet pagal jų charakterio turinį.“

Martinas Lutheris Kingas

A

„Ne smurtas – tai didžiausia žmonijai prieinama jėga. Ji yra galingesnė nei pats galingiausias žmogaus išradingumo sukurtas naikinimo ginklas.“

Mahatma Gandhis

B

Gimė Atlantoje, Džordžijos valstijoje, 1929 m., kai pagal įstatymą juodaodžiams buvo skirtos atskiros vietos autobusuose, teatruose ir kino teatruose, ir jie privalėjo gerti iš kitų vandens fontanų nei baltaodžiai. Kai jam / jai buvo 28-eri metai, jis / ji su kitais įkūrė

B

Gimė 1869 m. Gudžarate gyvenusių hinduistų šeimoje, kuomet Indija vis dar prievarta buvo laikoma britų imperijos dalimi. Jis / ji vadovavo kovai už nepriklausomybę, niekad nenuklysdamas (-a) nuo savo tvirto tikėjimo

C

juodaodžių bažnyčių organizaciją, raginusią imtis taikių protestų, demonstracijų ir rasinės segregacijos boikoto. Ši organizacija dalyvavo proteste Birmingemo mieste Alabamos valstijoje, kurioje šimtai dainuojančių moksleivių

C

taikiais protestais ir religine tolerancija, nors ir buvo keletą kartų suimtas (-a) ir įkalintas (-a). Kai indai vienas prieš kitą arba prieš britų radžą naudojo smurtą, jis / ji pasninkaudavo, kol smurtas baigdavosi. Jis / ji vedė 241 mylios žygį per Indiją ir

D

užtvindė gatves ją remdami. Policijai buvo liepta juos užpulti su koviniais šunimis, o ugniagesiams – su aukšto spaudimo vandens žarnomis. Jis / ji buvo suimtas (-a) ir įkalintas (-a).

D

įtikino savo sekėjus priimti policijos ir kareivių žiaurumą į jį neatsakant. Per visą savo gyvenimą, dedikuotą taikai, jis / ji praleido 2338 dienas kalėjime.

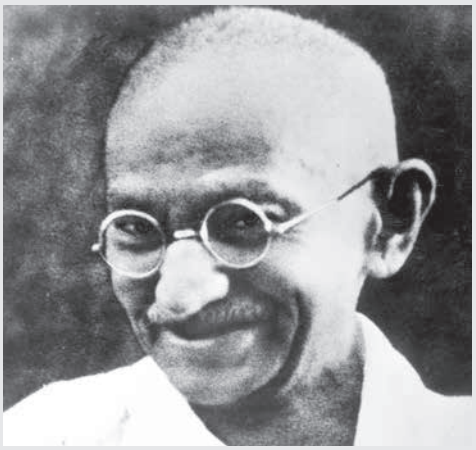

A

„Dažnai noriu verkti, bet to neparodau. Nuryju savo jausmus.“

„Kai sapnuoju, sapnuoju, kad aš ir vėl Aušvice.“

Zilli Schmidt

A

„Taigi, šią liūdną dainą siunčiu tiems, kurie padeda įkalintiesiems. Šie jausmai tamsiuoju metų laiku… Niekada nepamiršiu tų siaubingų kankinimų. Lai jokiai gyvai būtybei netenka patirti tokių kalėjimo baisybių.“

Ngawang Sangdrol

B

Gimė 1924 m. Tiuringene, Vokietijoje, sinčių – keliaujančių atlikėjų – šeimoje. Išgyvenęs (-usi) Aušvico-Birkenau koncentracijos stovyklą, jis / ji savo gyvenimą paskyrė papasakoti pasauliui, ką padarė

B

yra budistų vienuolis (-ė), kuris (-i) tiki, kad Tibetas turi būti laisvas nuo Kinijos, ir kurį (-ią) Kinijos valdžia pirmąkart suėmė jam / jai tebūnant 10-ies metų. Jo /jos vienintelis nusikaltimas – dalyvavimas

C

romų žmonėms nacių režimas. 1939 m. jis / ji buvo areštuotas (-a) Strasbūre, policijos faile buvo parašyta: „Už nusikaltimą – buvimą čigonu.“ Jis / ji buvo išsiųstas (-a) į įkalinimo stovyklą Letyje, dab. Čekija, bet jam / jai pavyko pabėgti. Neilgai trukus jis / ji buvo darkart suimtas (-a). 1943 m. kovą jis / ji buvo deportuotas (-a)

C

taikioje demonstracijoje už Tibeto nepriklausomybę. Darkart suimtas (-a) būdamas (-a) 15-os metų ir nuteistas (-a) 3-iems metams kalėjimo. Nuosprendis buvo pratęstas, nes jis / ji kalėjime sudainavo dainą už nepriklausomybę, o paskui – dar 8-iems metams, nes jis /ji

D

į Aušvicą-Birkenau. „Čigonų šeimos stovykloje“ alkis, troškulys, ligos, smurtas ir mirtis buvo kasdienybės dalis. Rizikuodamas (-a) savo gyvybe, jis / ji vogė maistą bei drabužius, kad padėtų išgyventi vaikams ir kitiems stovyklos kaliniams. Sąraše į dujų kamerą jo / jos vardas buvo įrašytas du kartus. Tačiau abu kartus pavyko pabėgti. Naciai dujomis nužudė visą jo / jos šeimą.

D

sušuko „Laisvė Tibetui“, per lietų stovėdamas (-a) kalėjimo kieme. Šiandien dėl kalėjime patirtų kankinimų jis / ji turi problemų dėl inkstų.

Bendros žmogaus teisės

Pilietiškumas ir dalyvavimas

Skurdas

2 lygis

Bet koks

50 minučių

Kur stovi tu?

Ar tikrai svarbiau turėti namus, maisto ir esminius dalykus, o ne galėti sakyti tai, ką nori?

Temos	• Bendros žmogaus teisės • Pilietiškumas ir dalyvavimas • Skurdas
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Laikas	50 minučių
Apžvalga	Šiame diskusijų užsiėmime žmonės tiesiogine to žodžio prasme stoja už savo nuomonę.
Susijusios teisės	• Visos
Tikslai	• Suprasti skirtumus tarp pilietinių ir politinių bei socialinių ir ekonominių teisių • Naudoti ir lavinti diskusijos bei argumentavimo įgūdžius • Ugdytis pagarbą ir atvirą protą
Priemonės	• Teiginių lapo kopija • Dideli popieriaus lapai, rašikliai • Virvutė arba kreida (nebūtina) • VŽTD kopijos psl. 506 (nebūtina) • Erdvė žmonėms judėti
Pasiruošimas	• Paruoškite du plakatus – ant vieno užrašykite „Sutinku“, ant kito „Nesutinku“ ir priklijuokite juos ant grindų priešingose kambario pusėse, kad tarp jų būtų galima sustoti tiesia linija (galite kreida ją nupiešti arba panaudoti virvutę). • Sužinokite, kodėl kalbama apie „teisių kartas“ ir dvi teisių kategorijas – pilietines ir politines bei socialines ir ekonomines teises (žr. Patarimai fasilitatoriams (-ėms) žemiau ir 4 skyrių).

Eiga

1. Pradėkite labai trumpa įžanga apie skirtumus tarp pilietinių ir politinių bei socialinių ir kultūrinių teisių.
2. Per 5 minutes prigalvokite teisių, kurios patektų į visas šias kategorijas. Teises surašykite ant lentos / didelio popieriaus lapo po antraštėmis: pilietinės ir politinės teisės bei socialinės ir ekonominės teisės.
3. Paaiškinkite, kad dabar perskaitysite teiginius, su kuriais galima daugiau ar mažiau sutikti ar nesutikti.
4. Parodykite dvi kraštutines pozicijas – plakatus „Sutinku“ ir „Nesutinku“. Paaiškinkite, kad galima atsistoti bet kuriame (įsivaizduojamos) linijos taške, bet reikia stengtis atsistoti kaip įmanoma arčiau žmonių, kurių nuomonės beveik sutampa su jūsų pačių. Trumpos diskusijos leistinos, žmonėms ieškant savo vietos!
5. Paeiliui perskaitykite visus teiginius.

6. Stimuliuokite refleksiją ir diskusiją. Paprašykite kraštutiniuose taškuose stovinčiųjų paaiškinti, kodėl jie užima šias kraštutines pozicijas. Centre stovinčiųjų paklauskite, ar jų pozicija reiškia stiprios nuomonės, ar žinių stoką.
7. Leiskite žmonėms keisti savo poziciją, išgirdus įtikinamus kitų žmonių argumentus.
8. Perskaitę visus teiginius, sugrįžkite kartu su visa grupe aptarimui.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite bendra užsiėmimo apžvalga, tada padiskutuokite apie tai, ko dalyviai išmoko.

- Ar buvo klausimų, į kuriuos atsakyti dalyviams pasirodė neįmanoma – arba dėl to, kad buvo sunku apsispręsti, arba dėl prastai suformuluoto klausimo?
- Kodėl žmonės keitė savo poziciją diskusijų metu?
- Ar nustebino, kad daugeliu klausimų nebūta vieningos nuomonės?
- Ar kam rūpi, jei nesutariame dėl žmogaus teisių?
- Kaip manote, ar šiems teiginiams yra „teisingi“ ir „klaidingi“ atsakymai, ar viskas – tik asmeninės nuomonės klausimas?
- Ar apskritai bus kada nors įmanoma visiems bendrai sutarti dėl žmogaus teisių?
- Ar yra koks esminis skirtumas tarp (pirmų) dviejų žmogaus teisių „kartų“: pilietinių ir politinių bei socialinių ir ekonominių teisių? Ar įmanoma pasakyti, kurios iš jų yra svarbesnės?
- Ar mums reikia dar daugiau teisių? Ar galėtų atsirasti trečiosios kartos teisės?

Svarbi data

Gruodžio 5 d.
Tarptautinė savanorių už ekonominę ir socialinę plėtrą diena

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Rikiavimosi dalį galite pereiti ganėtinai skubiai, nepalikdami daug laiko diskusijoms tarp teiginių, o tuomet pasirinkti du ar tris teiginius ir juos detaliau panagrinėti su visa grupe. Tačiau verta tam tikrais momentais sustabdyti užsiėmimą, kad žmonės turėtų galimybę pamąstyti tiek apie pačius teiginius, tiek apie savo poziciją santykyje su kitų pozicijomis.

Šis užsiėmimas apima visas žmogaus teises, bet ypač socialines ir ekonomines, pvz., teisę į darbą ir laisvalaikį, sveikatos priežiūrą ir bazinį gyvenimo lygį.

Žemiau pateiktais teiginiais stengiamasi adresuoti kai kuriuos iš debatų, vykstančių dėl skirtumo tarp, iš vienos pusės, pilietinių ir politinių teisių, ir iš kitos – socialinių ir ekonominių teisių. Nėra jokio reikalo detaliai į tai gilintis užsiėmimo pradžioje, kadangi dauguma šių aspektų iškils diskusijos metu.

Tačiau įžanginiame žodyje turbūt verta paminėti du punktus. Pirma, paprastą skirtumą, kad pilietinės ir politinės teisės – tai tie moraliniai reikalavimai, kuriuos mes pateikiame valdžiai pilietiniais ir politiniais klausimais, tokiais kaip teisė į sąžiningą teismą, teisė balsuoti, reikšti savo nuomonę ir t. t.; o socialinės ir ekonominės teisės – tai reikalavimai, susiję su socialiniais ir ekonominiais klausimais, tokiais kaip benamystė, netinkama sveikatos priežiūra, skurdas ir t. t.

Antra, yra tokių, kurie nurodo esminį skirtumą tarp skirtingų tipų teisių. Daug kas teigia, kad socialinės ir ekonominės teisės yra ne tokios svarbios ir jas sunkiau garantuoti nei pilietines ir politines teises.

Per minčių lietų galite duoti dalyviams VŽTD kopijas, kad atgaivintų atmintį; arba galite patys garsiai perskaityti kai kuriuos straipsnius ir paprašyti dalyvių priskirti juos atitinkamai kategorijai. Paprastai 16 ir 22-29 straipsniai yra laikomi taikomais socialinėms-ekonominėms teisėms.

Variacijos

Sugalvokite kitokių teiginių arba paprašykite grupės narių jų sugalvoti patiems.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Suorganizuokite formalius debatus vienu iš klausimų, paprašę žmonių savo argumentus pasiruošti iš anksto, o debatų pabaigoje balsuokite. Dalyvauti galite pasikviesti kitus jaunus žmones arba visuomenės narius.

Svarbu žinoti apie žmogaus teises, tačiau dar svarbiau – būti aktyviu piliečiu, kad tos teisės būtų ginamos. Galite išbandyti užsiėmimą „Rinkimų triukai“, psl. 313. Jame atkreipiamas dėmesys į kitų įtikinimą savo nuomone.

Kalbant apie žmogaus teises, svarbu, kokius žodžius vartojate ir kokį poveikį jie turi. Pvz., pasvarstykite, ar sakyti „gėjus“, ar „homoseksualus asmuo“, arba ar vartoti terminą „neįgalūs žmonės“, „neįgalieji“, ar „žmonės su negalia“.

Galbūt grupė norės padiskutuoti apie tiesios kalbos ir politinio korektiškumo klausimus užsiėmime „Balta ateitis“, kuris yra pakete „Visi skirtingi – visi lygūs“.

Idėjos veiksmams

Susisiekite su vietine žmogaus teisių ar socialinės gerovės srityje dirbančia organizacija ir sužinokite, kaip galite prisidėti.

Daugiau informacijos

4-ame skyriuje yra informacijos apie įvairias teisių kartas, įskaitant ir įvadą į „trečios kartos“ teises.

Dalomoji medžiaga

Teiginių lapas

- Svarbiau turėti namus, maisto ir esminius dalykus, nei galėti sakyti tai, ką nori.
- Žmonės turi prievolę dirbti, o ne teisę.
- Esminė bet kurios valdžios atsakomybė yra užtikrinti, kad visi piliečiai turėtų ką valgyti.
- Teisė į „poilsį ir laisvalaikį“ yra prabanga, kurią sau gali leisti tik turtuoliai.
- Ne valdžios užduotis užtikrinti, kad žmonės nebadautų – tai pačių žmonių užduotis!
- Tai, kaip mes pasirenkame elgtis su savo darbuotojais, yra ne tarptautinės bendruomenės reikalas.
- Neturtingos šalys pirmiausia turi rūpintis, kaip visiems gyventojams užtikrinti bazinį gyvenimo lygį, o ne užsiimti savo piliečių pilietinėmis ir politinėmis teisėmis.
- Didžiulė ekonominė nelygybė – pagrindinių teisių pažeidimas.
- Socialinės ir ekonominės teisės išreiškia ateities idealą, tačiau šiandien pasaulis nėra pasiruošęs jų garantuoti.
- Jeigu teisės negali būti garantuojamos, neverta jų visai turėti.
- Kai kurios teisės yra svarbesnės nei kitos.
- Kai kurie žmonės iš prigimties turi daugiau teisių nei kiti.
- Kai kurie žmonės yra benamiai, nes jie nori tokie būti.
- Turtuoliai – laimingesni nei vargšai.
- Neįmanoma visiškai panaikinti skurdo.
- Mes negimstame su teisėmis – mes jas įgauname.

Laiko juostos

Istorija moko visko, įskaitant ir ateities.

Lamartine

Temos	• Bendros žmogaus teisės • Atminimas • Religija ir tikėjimas
Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Laikas	60+ minučių
Apžvalga	Dalyviai sudarinėja kolektyvinę laiko juostą, kurioje žymimi įvykiai – teisių koncepcijos vystymosi etapai – nuo 2000 m. pr. m. e. iki šių dienų bei spekuliuojama į ateitį. Šis metodas gali būti naudojamas nagrinėjant bet kurios žmonių grupės istoriją.
Susijusios teisės	• Teisė į švietimą, įskaitant žmogaus teisių švietimą • Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą • Religijos ir tikėjimo laisvė
Tikslai	• Įgyti žinių apie istorinį žmogaus teisių vystymąsi • Ugdyti komunikacijos įgūdžius ir kritinį mąstymą • Skatinti smalsumą žmogaus teisėms ir įsipareigojimą jas ginti
Priemonės	• Plačios tamsios lipnios juostos ritinys • 10–12 metrų ilgio siena • Lipnūs lapeliai, 3 spalvų • Lenta ir skirtingų spalvų žymikliai
Pasiruošimas	• Perskaitykite 443 psl. (4-as skyrius), kad suvoktumėte istorinį žmogaus teisių vystymąsi. • Ant sienos tamsia lipnia juosta pažymėkite ilgą liniją. Ji turėtų būti akių lygyje. Maždaug 50 cm atstumu nuo kairės pusės parašykite „2000 m. pr. m. e.“, o 50 cm atstumu nuo dešinio galo – „2010“ (arba dabartinius metus). Dar pažymėkite 1000 m. pr. m. e., 0 m. ir 1000 m.1000. • Paruoškite 4 lipnius lapelius, ant kurių parašyta: „Egipto ir Kinijos civilizacijos“, „Asirijos, Babilonijos ir Minėjų civilizacijos“, „Romėnai – didžiulė galia“ ir „Karalystės Vakarų Europoje ir Bizantijos imperija Rytuose“.

Eiga

1. Pristatykite dalyviams laiko juostą. Paaiškinkite, kad maždaug prieš 4000 metų (2000 m. pr. m. e.) gyvavo pirmosios civilizacijos Egipte ir Kinijoje. Apie 1000 m. pr. m. e. gyvavo Asirijos, Babilono ir Minėjų civilizacijos. Maždaug 0 metais romėnai buvo didžiulė galia, o 1000 m. e. m. buvo daug visokių karalysčių Vakarų Europoje, didelę Rytų dalį valdė Bizantijos imperija. Pažymėkite šiandienos datą.
2. Paaiškinkite grupei, kad jų užduotis – užpildyti laiko juostą su žmogaus teisėmis susijusiais įvykiais. Pvz., gimimo ar mirties datomis žmonių, kurie kūrė įstatymus,

Bendros žmogaus teisės

Atminimas

Religija ir tikėjimas

3 lygis

Bet koks

60+ minučių

mokė ar kovojo už teisingumą, žmonių mąstymą apie teises pakeitusių ir atsako sulaukusių įvykių datomis bei žmonių teises saugančių įstatymų ar konvencijų pasirašymo datomis.

3. Visiems dalyviams padalinkite po keletą visų skirtingų spalvų lipnių lapelių. Paaiškinkite, kad skirtingos spalvos reiškia skirtingas kategorijas. Pvz., mėlyna skirta svarbiems su žmogaus teisėmis susijusiems įvykiams, geltona – svarbiems asmenims ar institucijoms, o žalia – svarbiems dokumentams ir įstatymams. Šias instrukcijas pasižymėkite ateičiai.
4. Pasakykite, kad įvykiai gali būti vietiniai, regioniniai, nacionaliniai ar tarptautiniai. Dalyviai turi pradėti dirbti individualiai: tegu kiekvienas sugalvoja po vieną asmenį, vieną įvykį ir vieną įstatymą ar konvenciją. Tegu parašo datą ir įvykio ar asmens vardą ant atitinkamos spalvos lipnaus lapelio ir priklijuoja jį atitinkamoje laiko juostos vietoje.
5. Tikslas – kiekvienam asmeniui prilipinti 3 lapelius, o visai grupei – sugalvoti kaip įmanoma daugiau skirtingų įvykių. Tad, jeigu kažkas mato, kad lapelis su jo sugalvotu įvykiu jau prilipintas, jam teks sugalvoti kitą. Jeigu kažkam bus labai sunku ką nors sugalvoti, jie gali pasikonsultuoti su draugais ar internetu.
6. Paraginkite dalyvius imti idėjų iš kitų jau užrašytų įvykių. Jeigu kas nori lipinti daugiau nei tris lapelius, jie gali tai padaryti.
7. Darbui sulėtėjus, paprašykite dalyvių susiburti kartu ir peržiūrėti lapelius. Paprašykite grupės narių plačiau paaiškinti savo pasirinkimus.
8. Paaiškinkite, kad šiandien šį užsiėmimą taip ir paliksite, o į kitą susitikimą visi turi ateiti su nauja mintimi, ką dar būtų galima pridėti. Išsamų aptarimą ir apibendrinimą darykite tik po antrosios sesijos.

Aptarimas ir apibendrinimas

- Ar lengva buvo rasti informacijos laiko juostai? Kokie šaltiniai buvo geri?
- Kokia informacija žmonėms pasirodė įdomiausia, labiausiai stebinanti ar šokiruojanti? Kodėl?
- Kokios pagrindinės jėgos istoriškai stūmė žmogaus teisių vystymąsi?
- Ar svarbu žinoti žmogaus teisių istoriją? Kodėl?
- Kokių naujų teisių mums reikės ateityje?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Jeigu grupėje yra istorijos specialistų, jiems duokite užduotį patikrinti kalendorių.

Atminkite, kad pasaulyje naudojama daugiau nei 40 skirtingų kalendorių, įskaitant kinų, islamiškąjį, hindu, hebrajų, persų ir budistų kalendorius. Todėl datos gali kelti sumaištį: pvz., 2010 m. pagal krikščioniškąjį kalendorių yra 1431 m. pagal islamiškąjį. Todėl turėkite omenyje, jog gali kilti sumaištis, ir ją panaudokite pabrėždami tarpkultūrinę dimensiją.

Variacijos

Paruoškite lapelius su žemiau pateiktais įvykiais bei jų datomis ir panaudokite juos viktorinai. Garsiai perskaitykite asmens vardą, įvykį ar įstatymą ir paprašykite dalyvių atspėti jų datą. Tuomet lapelius prilipinkite prie laiko juostos. Tegu šie žymūs įvykiai ir asmenys grupę įkvepia.

Paprašykite dalyvių rasti žmogaus teises propaguojančių žymių žmonių citatų, muzikos, meno ir literatūros bei sporto renginių pavyzdžių; pridėkite juos prie laiko juostos.

Šį užsiėmimą taip pat galima vykdyti atviroje erdvėje (seminaro metu, klasėje…), o laiko juostą pildyti ir baigti bet kada.

Šis metodas yra puikus būdas pradėti diskusiją apie atminimą ir žmonių istoriją. Reikiamos informacijos ieškokite internete. Pvz., į bet kurią paieškos sistemą įrašykite frazes „romų laiko juosta“, „Armėnijos laiko juosta“ ar „samių Laplandijos laiko juosta“.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Vieną iš kalendoriaus datų panaudokite kaip pretekstą susibūrimui su kitomis grupėmis – kartu galite suorganizuoti renginį už žmogaus teises.

Jeigu grupei būtų įdomu sužinoti apie moderniuosius žmogaus teisių herojus, ji gali tai padaryti užsiėmime „Kovotojai už teises“, psl. 202.

Jei grupę domina, kaip laikui bėgant idėjos kinta, tuomet jai tiks užsiėmimas „Greitai bus pasenę“, psl. 171.

Idėjos veiksmams

Iliustruokite laiko juostą nuotraukomis ar karikatūromis ir surenkite jos parodą renginio metu; arba laiko juostą paruoškite atviram renginiui ir pakvieskite visuomenę dalyvauti.

Daugiau informacijos

Dalinė kai kurių įvykių, apskritai siejamų su žmogaus teisių istorija, santrauka:

1760 m. pr. m. e. Babilono karalius Hamurabis surašo „Hamurabio įstatymus“ (šis kodeksas, surašytas ant didelio akmens, žada, kad „karalystėje karaliaus teisingumas <…> ir bus rūpinamasi žmonių gerove“).

1440 m. pr. m. e. (apytiksliai) Mozės Tora dešimčiai Izraelio genčių pateikia dešimt Dievo įsakymų kartu su detaliai išdėstytomis bausmėmis už įsakymo „nežudyk“ nepaisymą.

528–486 m. pr. m. e. Indijoje Buda moko moralės, pagarbos gyvybei, nesmurtinio ir teisingo elgesio.

26–33 m. e. m. Jėzus Kristus moko moralės, tolerancijos, teisingumo, atlaidumo ir meilės.

613–632 m. e. m. pranašas Mahometas moko Korane atskleistų lygybės, teisingumo ir atjautos principų.

930 m. Islandijoje įkuriamas Altingas – seniausia parlamentinė institucija pasaulyje.

1215 m. Anglijoje pasirašoma Magna Carta (šis dokumentas apriboja karaliaus galias ir suteikia teisę laisviems vyrams būti teisiamiems kitų laisvų vyrų).

1789 m. Prancūzijos žmogaus ir piliečio teisių deklaracija (nacionalinė asamblėja sutinka su šia deklaracija, kuri garantuoja teisę į laisvę, lygybę, nuosavybę, saugumą ir priešinimąsi priespaudai).

1791 m. Jungtinės Amerikos Valstijos: Teisių bilis (Jungtinių Valstijų kongresas sutaria dėl teisių bilio, kuris papildo JAV konstituciją teisėmis į prisiekusiųjų teismą, išraiškos, žodžio, tikėjimo ir susirinkimo laisvę).

Svarbi data

Rugpjūčio 23 d. Tarptautinė prekybos vergais ir jos panaikinimo atminimo diena

1807 m. Britanijoje ir JAV pasirašomi įstatymai prieš vergiją.

1859 m. Solferino mūšis, įkvėpęs Henry Dunantą įkurti Tarptautinį Raudonojo Kryžiaus komitetą ir privedęs prie pirmųjų Ženevos konvencijų (tarptautinės humanitarinės teisės).

1863 m. Įkuriamas Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas.

1864 m. Priimama Ženevos konvencija.

1899 m. Pasirašoma pirmoji Hagos konvencija. Kartu su Ženevos konvencijomis ji suformuoja tarptautinės humanitarinės teisės pagrindą.

1893 m. Naujoji Zelandija suteikia moterims teisę balsuoti (pirmoji tai padariusi valstybė pasaulyje).

1945 m. Antrojo pasaulinio karo pabaiga.

1945 m. Įkuriamos Jungtinės Tautos (JT).

1948 m. JT priima Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją.

1950 m. Europos Taryba priima Europos žmogaus teisių konvenciją.

1961 m. Įkuriama organizacija „Amnesty International" – tai kampanijos, siekusios išlaisvinti du Portugalijos studentus, įkalintus septyneriems metams už tostą laisvei, rezultatas.

1965 m. Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (įsigaliojo 1969 m.).

1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas ir Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (įsigaliojo 1976 m.).

1969 m. Amerikos konvencija dėl žmogaus teisių Amerikose, įsigaliojo 1978 m.

1976 m. Sukilimas Sovete – svarbus etapas Pietų Afrikos išsilaisvinimo kovoje.

1979 m. Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (angl. *CEDAW*) (įsigaliojo 1981 m.).

1981 m. Afrikos žmogaus ir liaudies teisių chartija (priėmė Afrikos vienybės organizacija, dabar – Afrikos Sąjunga).

1984 m. Konvencija prieš kankinimus (įsigaliojo 1987 m.).

1989 m. Vaiko teisių konvencija (įsigaliojo 1990 m. Tai yra daugiausia ratifikuota žmogaus teisių sutartis; jos neratifikavusios yra tik JAV ir Somalija).

1990 m. Kairo deklaracija dėl žmogaus teisių islame (CDHRI).

1992 m. Jungtinių Tautų konferencija dėl aplinkos ir vystymosi; Rio deklaracija.

1990 m. Tarptautinė konvencija dėl visų migrantų darbininkų ir jų šeimų narių apsaugos (ICRMW) (įsigaliojo 2003 m.).

2007 m. Žmonių su negalia teisių konvencija (ši konvencija sulaukė daugiausia pirmą dieną ją pasirašančiųjų visoje JT konvencijų istorijoje ir įsigaliojo 2008 m. gegužę).

http://www.gwu.edu/~erpapers/humanrights/timeline/
http://www.hreoc.gov.au/info_for_students/essentials/timeline/index.html

Makahų banginių medžioklė

Gražinkit tai kaip norit, bet banginių medžioklė yra žudymas, o žudyti yra blogai.

Banginių ir delfinų išsaugojimo draugija

Sudėtingumas	4 lygis
Grupės dydis	14+ (mažos grupelės po 5)
Laikas	150 minučių
Temos	• Kultūra ir sportas • Aplinka • Globalizacija
Apžvalga	Darbas mažose grupėse, vaidmenų pratimas, diskusija ir konsensuso ieškojimas šiais klausimais: • tvarus jūros išteklių naudojimas • čiabuvių žmonių teisė patiems spręsti dėl savo ekonominio, socialinio ir kultūrinio vystymosi
Susijusios teisės	• Teisė dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime • Teisė į maistą ir prieigą prie natūralių išteklių • Teisė į gyvybę, laisvę ir asmeninį saugumą
Tikslai	• Gilinti supratimą apie regimai vienas kitam prieštaraujančius reikalavimus: teisės dalyvauti kultūriniame gyvenime ir gamtos apsaugos • Lavinti kritinį mąstymą, argumentų pateikimo ir konsensuso įgūdžius • Skatinti atvirumą kultūriniams skirtumams
Priemonės	• Dalomoji medžiaga • Popierius ir rašikliai grupės užrašams
Pasiruošimas	• Perskaitykite visą dalomąją medžiagą, kad suprastumėte aptariamus klausimus. Tuomet galėsite teikti informaciją ir kitiems. • Padarykite vaidmenų kortelių kopijų. Kiekvienam dalyviui reikės turėti po vaidmens kortelę.

Kultūra ir sportas

Aplinka

Globalizacija

4 lygis

14+ (mažos grupelės po 5)

150 minučių

Eiga

Šis užsiėmimas susideda iš dviejų dalių: 1 dalyje (30 minučių) pristatomas užsiėmimas bei susiję aplinkosaugos ir kultūros dalykai, 2 dalis (90 minučių) yra susirinkimo simuliacija, kurios metu bandoma atrasti bendrą poziciją tarp makahų genties ir prieš banginių medžioklę pasisakančių lobistų.

1 dalis. Įvadas į aplinkosaugos ir kultūrinius dalykus (30 minučių)

1. Paaiškinkite, kad šis užsiėmimas yra apie aplinkosaugos ir kultūrines teises. Jo centre – makahų genties noras sugrįžti prie banginių medžioklės ir tam prieštaraujantys gamtosaugininkai bei kiti.

2. Papasakokite grupei apie makahus ir paaiškinkite, kad ši konfrontacija vyksta jau daugybę metų, teisinės išlaidos vis didėja, o ilgalaikio rezultato nėra. Gamtosaugininkai naudojo nutrūktgalviškus metodus, rizikuodami tiek savo, tiek kitų žmonių gyvybėmis, o kai kurie makahų genties nariai yra tokie susierzinę, kad pažeidinėja įstatymą ir banginius medžioja neteisėtai. Ši situacija nepatinka niekam. Atrodo, jau pats laikas visoms pusėms susėsti, pagaliau suprasti, ką jie visi turi bendro, ir rasti problemos sprendimą.
3. Pristatykite dalį problemų paprašydami dalyvių savo atsakymą į pateikiamus klausimus išreikšti stovint „aukštai arba žemai“ (kaip naudoti šią techniką, žr. psl. 397). Po vieną iš eilės perskaitykite šiuos teiginius:
   - Žmonių papročiai, kurie nepažeidžia žmogaus teisių, turi būti gerbiami.
   - Turime gerbti žmonių teisę laisvai rinktis, ką valgyti – būti veganais, vegetarais arba valgyti mėsą.
   - Mūsų vartojamas maistas turėtų būti gaminamas aplinkai draugiškais metodais.
   - Gyvulių augintojai negali naudoti žiaurių metodų, tokių kaip intensyvus kergimas ar žiaurūs skerdimo būdai.
   - Kultūrinės tradicijos žmonėms yra labai svarbios ir turi būti gerbiamos.
   - Banginių medžioti negalima net ir kultūriniais tikslais.

Susirinkimo simuliacija: bandymas išnarplioti problemų kamuolį tarp makahų genties ir jų oponentų, prieštaraujančių banginių medžioklei (90 minučių)

1. Priminkite grupei, kad įnirtingi mūšiai – ir tiesiogine, ir perkeltine prasme – vyksta jau ilgus metus, ir atėjo laikas pagaliau rasti sprendimą. Šis užsiėmimas – tai simuliuotas susirinkimas, kurį surengė įsivaizduojama organizacija KTATK (kultūra, teisės, aplinka, tvarumas ir kalbos). KTATK yra nepriklausoma organizacija, į aplinkosaugą įtraukianti žmogaus teisių perspektyvą. Ji yra įsipareigojusi propaguoti supratimą dialogo būdu. Ši simuliacija – tai KTATK vedamas susirinkimas, kuriame dalyvauja keturios grupės:
   a. Makahų gentis, norinti ir vėl medžioti banginius
   b. „Didysis Šiaurės aljansas“ – skėtinė organizacija, reprezentuojanti banginių bei jūros liūtų medžiotojus ir siekianti užtikrinti pakrančių kultūrų ateitį ir tvarų jūros žinduolių išteklių panaudojimą. DŠA palaiko makahus.
   c. „Jūros piemuo“ – organizacija, tirianti ir dokumentuojanti tarptautinių įstatymų, taisyklių ir jūros gyvūnų rūšis apsaugančių sutarčių pažeidimus. Ji prieštarauja makahų reikalavimams.
   d. „Žaliataikė“ – gamtosaugos aktyvistai, nesutinkantys su banginių medžiojimu.
2. KTATK vaidmuo yra fasilituoti diskusiją penkiais klausimais:
   - Kodėl banginiai yra svarbūs?
   - Ar pilkiesiems banginiams gresia išnykimas?
   - Ar makahams reikėtų neleisti valgyti banginių mėsos?
   - Ar makahų banginių medžioklės ritualą būtų galima modifikuoti?
   - Jeigu bus galima pasiekti susitarimą, kokios stebėsenos reikės, kad būtų užtikrinta banginių apsauga?
3. Pakvieskite keturis savanorius, kurie reprezentuos KTATK, likusią grupę padalykite į keturias vienodo dydžio grupeles. Išdalinkite vaidmenų korteles. Grupės turi 30 minučių informacijai aptarti, savo pozicijai apsvarstyti ir argumentams į tuos penkis klausimus paruošti.

4. Kai grupės bus pasiruošusios, sukvieskite visus į plenarinę sesiją ir paprašykite KTATK pradėti susirinkimą. Jis turėtų trukti 60 minučių.
5. KTATK susirinkimą pradeda trumpu pasisakymu apie žmogaus teises ir aplinkosauginį diskusijų pobūdį, taip pat darkart pakartoja, kad šio susirinkimo tikslas – pasidalinti informacija ir padiskutuoti penkiais iš anksto pateiktais klausimais. Tuomet kalba makahų gentis, kuri pateikia savo poziciją. Po to prasideda atvira diskusija.
6. Diskusijai pasibaigus, KTATK turi ją apibendrinti. Padarykite trumpą pertraukėlę ir pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradžioje paprašykite grupių reflektuoti apie diskusijas ir paklauskite, ar buvo įmanoma kuriuo nors klausimu pasiekti konsensusą; toliau kalbėkite apie bendrus dalykus.

- Ar buvo sunku prisiimti skirtingus vaidmenis?
- Koks buvo įdomiausias sužinotas dalykas?
- Kokie argumentai buvo geriausi? Taikantys į emocijas ar racionalūs, logiški argumentai?
- Ar sunku buvo suprasti kitos pusės argumentus? O juos priimti?
- Kiek bendrumo buvo kiekvienu iš penkių klausimų?
- Ar sunku yra tikrame gyvenime priimti kitų žmonių kultūrines praktikas, kurios jums atrodo nemandagios, nesuprantamos ar neetiškos?
- Kada kultūriniai susidūrimai tampa diskriminacija?
- Ar sunku atvirai žiūrėti į kultūrinius skirtumus?
- Ar globalizacija neišvengiamai veda prie kultūros praradimo? Ar pakitusi kultūra – tai prarasta kultūra? Ar neturėtume kultūros pokyčių laikyti teigiamu procesu mūsų besikeičiančiame pasaulyje?
- Kurioms žmogaus teisėms šiame užsiėmime kyla grėsmė?
- Vienas kitam prieštaraujančius teisių reikalavimus paprastai sprendžia teismai. Ar tai sąžiningas būdas spręsti žmogaus teisių klausimus?
- Kam turėtų būti teikiamas prioritetas: žmonių poreikiui valgyti ir gyventi ar aplinkos apsaugai ir rūšių išsaugojimui?

Sesiją užbaikite dar vienu „žemai ar aukštai“ raundu, norėdami pažiūrėti, ar žmonės pakeitė savo nuomonę banginių medžioklės klausimais. Pakartokite tuos pačius klausimus, kuriuos uždavėte 1-ojoje dalyje.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šiame užsiėmime aptariamų dalykų sudėtingumas reiškia, kad jis labiausiai tinka brandžiai grupei, turinčiai gerus diskusijų įgūdžius. Čia reikia apdoroti daug informacijos, o ant vaidmenų kortelių tekstas užrašytas taip, tarsi dalyviai jau turėtų tam tikrą kiekį žinių apie žmogaus teises ir aplinkosaugos terminologiją. Galbūt norėsite šį užsiėmimą padalinti į dvi sesijas ir duoti grupėms laiko tarp jų visiems dalykams apmąstyti.

Svarbi data

Rugpjūčio 9 d.
Tarptautinė čiabuvių tautų diena

Vienas iš svarbių šio užsiėmimo tikslų yra parodyti jaunimui jų kultūrinių perspektyvų ribotumą ir įgalinti juos permąstyti savo požiūrį į tvarų laukinių gyvūnų naudojimą. Banginių medžioklė daugumai žmonių kelia daug emocijų ir paprastai jie būna tvirtai nusiteikę jos klausimu. Dėl to dirbti su šia tema yra labai sunku. Pvz., galite paklausti dalyvių, kaip jie reaguotų, jei staiga jiems kas nors uždraustų valgyti kokį nors maistą, kuris yra svarbus jų kultūrai, gyvenimui ir tradicijoms. Antrasis tikslas – lavinti konsensuso įgūdžius: būtent todėl šis užsiėmimas yra sukurtas kaip „susirinkimas“, kurį medijuoja įsivaizduojama organizacija KTATK (kultūra, teisės, aplinka, tvarumas ir kalba).

2-osios dalies 1-ajame žingsnyje galite praplėsti kai kuriuos klausimus.

- Kuo banginiai yra svarbūs? Apsvarstykite ekonomines, istorines, aplinkosaugos ir dvasines priežastis.
- Ar pilkiesiems banginiams gresia išnykimas? Kokių įrodymų pateikia mokslas?
- Kodėl makahams turėtų būti draudžiama valgyti banginių mėsą? Atminkite, kad žydai ir musulmonai kiaulienos nevalgo dėl kultūrinių priežasčių, tačiau jie nedraudžia jos valgyti kitiems.
- Ar būtų galima makahų banginių medžiojimo ritualą pritaikyti kitaip? Atminkite, kad kultūrinės praktikos gali keistis ir keičiasi: pvz., dėl AIDS epidemijos įvairiose pasaulio kultūrose kalbėti apie seksą nebėra tabu, o ritualai, kuriuose naudojamas seksas, tokie kaip našlių apvalymas , yra kvestionuojami ir keičiami.
- Jeigu bus galima pasiekti susitarimą, kokios stebėsenos reikės, kad būtų užtikrinta banginių apsauga? Pagalvokite apie atvirą prieigą prie informacijos, kas galėtų spręsti, ar tam tikrais metais banginių skaičius buvo tinkamas ir kaip užkirsti kelią apgaudinėjimui.

Patikrinkite, ar dalyviai visiškai aiškiai supranta kai kurių vaidmenų kortelėse pristatomų terminų ir konceptų reikšmę. Pavyzdžiui:

Čiabuviai žmonės

Nėra jokių iškart aiškių bruožų, pagal kuriuos galėtume neabejodami apibūdinti čiabuvius žmones. Apskritai paėmus, galima sakyti, kad jie yra palikuonys tautų, kurios gyveno žemėje prieš atvykstant kolonizatoriams ir prieš nubraižant valstybių ribas. Dažnai tose valstybėse jie marginalizuojami ir įprastai gyvena gentiškai. 2007 m. Čiabuvių žmonių teisių deklaracijoje pripažįstama jų teisė į laisvą apsisprendimą, teisė laisvai nuspręsti savo ekonominį, socialinį ir kultūrinį vystymąsi, taip pat teisė į orumą ir savo kultūrų įvairovę.

„Didysis Šiaurės aljansas“:
www.highnorth.no

„Jūros piemuo“:
www.seashepherd.com

Tarptautinė banginių medžioklės komisija:
www.iwcoffice.org

Makahų tauta:
www.makah.com

„Žaliataikė“:
www.greenpeace.org

Atsargumo principas

Atsargumo principas teigia, kad „kai veikla kelia žalos žmogaus sveikatai ar aplinkai grėsmę, turi būti imamasi atsargumo priemonių, net jei priežasties ir pasekmės santykiai nėra nuodugniai moksliškai įrodyti.“ Tai apima ir veiksmų ėmimąsi neužtikrintumo akivaizdoje; įrodymų naštos perkėlimą ant tų, kurie sukelia rizikas; alternatyvų potencialiai žalingoms veikloms analizę ir dalyvaujamuosius sprendimų priėmimo metodus.

Tvarumas

1989 m. JT Pasaulinė aplinkos ir vystymosi komisija, dar vadinama Brundtlando ataskaita, darnų vystymąsi apibūdino kaip „vystymąsi, kuris šiandienos poreikius

patenkina nestatydamas į pavojų ateities kartų poreikiams patenkinti skirtųjų.“ „Tvarus naudojimas“ yra terminas, naudojamas tik atsinaujinantiems resursams apibūdinti: jis reiškia, kad resursai naudojami tokiais mastais, kad jie gebėtų atsinaujinti. Visuotiniu mastu yra sutarta dėl tvaraus pasaulio natūraliųjų išteklių naudojimo principo, remiantis moksliniais įrodymais ir objektyviais duomenimis.

Variacijos

Jeigu jūsų grupė maža, galite dirbti su dviem grupėmis: makahai ir „Didysis Šiaurės aljansas“ vienoje pusėje, „Jūros piemuo“ ir „Žaliataikė“ – kitoje.

Galite šį užsiėmimą surengti per dvi skirtingas dienas – tai leistų grupėms panagrinėti faktus ir apmąstyti savo pozicijas.

Alternatyvus būdas pristatyti šį užsiėmimą yra atstovų debatai. Tegu kiekvieną iš keturių grupių – makahus, „Didįjį Šiaurės aljansą“, „Jūros piemenį“ ir „Žaliataikę“ reprezentuoja po vieną asmenį. Tegu jie pateikia savo pozicijas, tuomet pereikite prie klausimų iš auditorijos. Pabaigoje balsuokite dėl kiekvieno iš penkių klausimų. Tokiu būdu žmonės mąstys apie žmogaus teises, kultūrinius ir aplinkosaugos aspektus, tačiau trūks konsensuso elemento.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jeigu grupė nori tyrinėti kultūrinius pokyčius, atsiverskite užsiėmimą „Greitai bus pasenę“, esantį psl. 171.

Idėjos veiksmams

Remkite čiabuvius žmones pirkdami jų gaminius. Daug rankdarbių, pardavinėjamų „sąžiningos prekybos“ ženklu pažymėtose parduotuvėse, yra pagaminti čiabuvių žmonių. Nueikite ir pasižiūrėkite, kai tik kam nors ieškosite dovanos.

Daugiau informacijos

Robas van Ginkelis, „The Makah Whale Hunt and Leviathan's Death: Reinventing Tradition and Disputing Authenticity in the Age of Modernity“, Amsterdamo universitetas. Šią knygą rasite internete; įrašykite jos pavadinimą į paieškos langelį.

Informacijos apie čiabuvių žmonių teises rasite Tarptautinės darbo grupės čiabuvių reikalais tinklalapyje www.iwgia.org; pilną 2007 m. Čiabuvių žmonių teisių deklaracijos tekstą rasite www.un.org.

Daugiau informacijos apie gyvūnų teises ir idėją, kad gerumo ir pagarbos nusipelno visos juntančios būtybės, rasite portale www.uncaged.co.uk.

Dalomoji medžiaga

Bendra informacija fasilitatoriams

Makahų tauta (arba gentis) gyvena rezervate, esančiame labiausiai į šiaurės vakarus nutolusiame Olimpijos pusiasalyje JAV Vašingtono valstijoje. Dabartinis rezervatas apima maždaug 27 000 arų teritoriją. 1999 m. liepą genties surašymas parodė, kad makahų gentis turi 1214 užsiregistravusių narių, tačiau tik 1079 jų šiuo metu gyvena rezervate. Vidutinis nedarbo lygis rezervate yra apie 51%. Beveik 49% rezervato namų ūkių pajamos klasifikuojamos kaip žemiau federalinio skurdo lygio, 59% namų buveinių laikomos neatitinkančiomis standartų. Nepaisant šio niūraus aprašymo, tradicijos yra labai tvirtos, ir daug koledžą baigusių makahų sugrįžta į rezervatą dirbti makahų genties labui vietinėje klinikoje ar mokykloje. http://www.statemaster.com/encyclopedia/Makah

Trumpa dabartinių nesutarimų istorija

- 1997 m. spalis: Tarptautinės banginių medžiojimo komisijos sutikimas leidžia makahams sumedžioti keturis pilkuosius banginius per metus
- 1999 m. gegužės 10 d.: vyksta pirmoji per daugiau nei 70 metų makahų banginių medžioklė. Protestuotojai jai trukdo į pavojų statydami ir savo, ir kitų žmonių gyvybes.
- 1999 m. gegužės 17 d.: sugaunamas vienas banginis.
- 2000 m. birželio 9 d.: 9-asis apylinkės apeliacinis teismas nurodo sustabdyti medžiokles, kol bus paruoštas naujas aplinkos vertinimas.
- 2001 m. liepa: paskelbiamas naujas vertinimas. Medžioklė vėl leidžiama.
- 2002 m.: Tarptautinė banginių medžiojimo komisija sutinka su makahų prašymu atnaujinti jų banginių kvotą dar penkeriems metams.
- 2002 m. gruodis: trys 9-osios apylinkės teisėjai neribotam laikui sustabdo medžioklę, kol bus paruoštas naujas poveikio aplinkai vertinimas.
- 2005 m. vasaris: makahų gentis pateikia formalų prašymą Nacionalinei jūrų žvejybos tarnybai, kad ši netaikytų Jūrų žinduolių apsaugos akto ir leistų jiems medžioti banginius.
- 2007 m. rugsėjis: keletas genties narių, praradę viltį, kad reikalai nesikeičia, neteisėtai sumedžioja banginį.
- 2008 m. gegužė: Žvejybos tarnyba paskelbia poveikio aplinkai ataskaitos juodraštį.
- 2009 m. vidurys: nėra nei galutinio poveikio aplinkai vertinimo, nei sprendimo dėl prašymo netaikyti ne medžioklės akto.

Šaltinis: www.historylink.org

Daugiau informacijos apie banginių medžiojimą ir makahų tautą rasite čia: www.historylink.org (ieškokite „makah whaling“ (makahų banginių medžioklė))

Vaidmenų kortelės

KTATK vaidmens kortelė

Tavo pozicija banginių medžioklės klausimu yra neutrali. Tavo užduotis yra pateikti papildomos informacijos apie žmogaus teisių ir aplinkosaugos įstatyminę bazę, tarpininkauti tarp kitų grupių ir pabaigoje viską apibendrinti ir susumuoti. Jūsų, kaip susitikimo fasilitatorių, tikslas yra užtikrinti, kad diskusija vyktų einamuoju klausimu bei paaiškinti nesusipratimus. Padėkite grupėms neakcentuoti savo skirtumų ir užuot konfrontavus panagrinėti, ką jie turi bendro, kad būtų prieitas konsensusas šiais klausimais:

- Kodėl banginiai yra svarbūs?
- Ar pilkiesiems banginiams gresia išnykimas?
- Ar makahams reikėtų neleisti valgyti banginių mėsos?
- Ar makahų banginių medžioklės ritualą būtų galima modifikuoti?
- Jeigu bus galima pasiekti susitarimą, kokios stebėsenos reikės, kad būtų užtikrinta banginių apsauga?

Pirmiausia pasveikinkite visus susirinkusius. Nustatykite diskusijų sistemą. Per maždaug 2 minutes paaiškinkite situaciją: glaustai išsakykite pagrindinius šios problemos žmogaus teisių bei aplinkosaugos aspektus; jeigu norite, galite pacituoti iš žemiau pateiktų ištraukų. Darkart pakartokite šio susirinkimo tikslą: padiskutuoti reikalingais klausimais ir pabandyti pasitelkti abipusį supratimą, kad būtų rastas ilgalaikis dabartinio konflikto sprendimas.

Prieš bendrą diskusiją paprašykite makahų genties paaiškinti priežastis, kodėl jie ir vėl nori medžioti banginius.

Po 50 diskusijos minučių pateikite trumpą jos santrauką ir sužymėkite šio susitikimo metu iškilusius punktus, kuriuos reikės patikslinti kitame susirinkime.

Truputis papildomos informacijos apie žmogaus teises, kultūrą ir gamtą

Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 1-ame straipsnyje rašoma:

1. Visos tautos turi apsisprendimo teisę. Remdamosi šia teise, jos laisvai nustato savo politinį statusą ir laisvai vykdo savo ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtrą.
2. Siekdamos savo tikslų, visos tautos gali laisvai naudotis savo gamtos turtais ir ištekliais, nepažeisdamos jokių įsipareigojimų, atsirandančių dėl tarptautinio ekonominio bendradarbiavimo, grindžiamo abipusės naudos principu, ir iš tarptautinės teisės. Jokiais atvejais nė iš vienos tautos negalima atimti jai priklausančių pragyvenimo šaltinių.

15 straipsnis:

1. Valstybės, šio Pakto Šalys, pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę:

a) dalyvauti kultūriniame gyvenime;

b) naudotis mokslo pažangos ir jos praktinio taikymo laimėjimais.

1993 m. Vienos deklaracijos preambulėje rašoma: „Visos žmogaus teisės yra visuotinės, nedalomos ir tarpusavyje susijusios. Tarptautinė bendruomenė privalo su žmogaus teisėmis visame pasaulyje elgtis sąžiningai ir lygiai, taip pat pabrėžiant <…> nacionalinių ir regioninių ypatumų svarbą, o įvairūs istoriniai, kultūriniai ir religiniai kontekstai privalo būti turimi omenyje."

1981 m. Tarptautinė banginių medžioklės komisija nusprendė leisti aborigenų išgyvenimo banginių medžioklę, kuri apibrėžta kaip „banginių medžiojimas vietinių aborigenų vartojimui, kurį vykdo (patys arba jų vardu) aborigenai, čiabuviai ar vietiniai žmonės, turintys stiprius bendruomeninius, šeimos, socialinius ir kultūrinius ryšius, susijusius su tradicinės priklausomybės nuo banginių medžiojimo ir naudojimo tęsimu."

JT Jūrų įstatymo konvencijoje rašoma: „Vienas iš bendrųjų principų yra optimalus, tvarus atsinaujinančių jūros išteklių naudojimas."

1982 m. Tarptautinė banginių medžioklės komisija įvedė pilkojo banginio, kuriam gresia išnykimas, medžiojimo moratoriumą. 1994 m. jų populiacija atsigavo iki maždaug 21 000 individų, ir pilkasis banginis buvo išbrauktas iš JAV pavojuje esančių rūšių sąrašo.

Makahų genties vaidmens kortelė

Tavo vaidmuo – atstovauti indėnams makahams, kurie gyvena šiaurės vakarinėje Šiaurės Amerikos pakrantėje. Banginių medžioklė makahams yra svarbi kultūrinė tradicija, ir jūs norite teisės per metus nužudyti penkis pilkuosius banginius.

Naudokitės savo jau turimomis žiniomis apie žmogaus teises ir aplinkosaugos klausimus, kartu ir šia informacija:

- Nors jau praėjo 70 metų nuo paskutinės banginių medžioklės, su ja susijusios ceremonijos, ritualai, dainos ir pasakojimai tautos atmintyje išliko ir yra perduodami iš kartos į kartą. Apie medžioklę buvo sukurta ištisa socialinė struktūra.
- Šiomis dienomis kai kurie indėnai makahai pragyvena žuvaudami – sugautas lašišas jie parduoda vietinei žuvų gamyklai, tačiau senoji sistema – dalijimasis tarp šeimos ir draugų – vis dar egzistuoja.
- Banginių skaičių sumažino ne indėnų, o europiečių ir amerikiečių vykdytos industrinės banginių gaudymo operacijos. Dabar banginių populiacija yra istoriškai aukšto lygio ir jie buvo išbraukti iš JAV pavojuje esančių rūšių sąrašo.
- Mūsų jaunimas vertina tapatybę, paremtą mūsų pačių kultūra ir istorija. Būti gilias tradicijas turinčios kultūros dalimi yra privilegija, kurią turi nedaugelis JAV jaunimo.
- Pilkuosius banginius mes medžiosime ne komerciniams tikslams, mūsų tikslas – ceremonija ir maistas / išgyvenimas.
- Paprašėme 5 pilkųjų banginių, tačiau tai nereiškia, kad penkis ir sugausime.
- Žvejojame mažais pakrančių laiveliais, naudodami tradicinę ranka laikomą ietį. Svarstome, galbūt verta naudoti modifikuotą versiją, su granata ant antgalio – tokią, kokios naudojamos Aliaskoje.
- Mes aktyviai bandysime užtikrinti, kad pilkasis banginis daugiau niekada negrįžtų į rūšių, kurioms gresia pavojus išnykti, sąrašą.

„Jūros piemens“ ir Banginių ir delfinų išsaugojimo draugijos vaidmens kortelė

„Jūros piemuo“ yra tarptautinė ne pelno siekianti nevyriausybinė organizacija (NVO), tirianti ir dokumentuojanti tarptautinių įstatymų, taisyklių ir jūros gyvūnų rūšis apsaugančių sutarčių pažeidimus. Banginių ir delfinų išsaugojimo draugija (BDID) yra aktyviausia pasaulyje labdaros organizacija, užsiimanti visų banginių ir delfinų išsaugojimu ir gerove.

Naudokitės savo jau turimomis žiniomis apie žmogaus teises ir aplinkosaugos klausimus, kartu ir šia informacija:

- „Gražinkit tai kaip norit, bet banginių medžioklė yra žudymas, o žudyti yra blogai.“
  - Banginiai nėra žmonės, bet jie nėra mažiau nei žmonės. Tas, kuris sutinka žudyti banginius, yra panašus į tą, kuris pritaria „žemesnių žmonių“ genocidui.
  - Tam tikra esminga prasme, banginiai ir kiti juntantys žinduoliai turi teisę turėti jei ne žmogaus teises, tuomet bent jau „humanistines teises.
- Tikroji šios makahų iniciatyvos priežastis yra tai, kad jie puikiai žino, jog Japonijoje už kilogramą banginių mėsos mokama 80 JAV dolerių, o visas banginis yra vertas beveik milijono dolerių.
- Leidimas makahams medžioti turės pasekmių tūkstančiams banginių, nes Norvegija, Japonija, Rusija ir Islandija tai laikys precedentu.
- Vaikštome plonu ledu: bandome gerbti istorinę žmonių teisę tęsti senas tradicijas ir kartu subalansuoti banginių išsaugojimo ir apgynimo interesus.
- 1995 m. buvo kritikuojama Rusijoje vykdoma pilkųjų banginių medžioklė apkaltinus, kad banginių mėsą valgė ne čiabuviai žmonės, o ji buvo sumaitinta lapėms lapių kailių fermoje.
- Kultūros keičiasi. Šiandien Aliaskos šiaurinio šlaito eskimai ekonomiškai labai skiriasi nuo tų, kurie prieš šimtmetį medžiojo banginius. Naftos gavyba vietiniams žmonėms atnešė milžiniškus pinigus. Be to, medžioklė iš sraigtasparnių plečia to, kas laikoma „aborigeniška“, apibrėžimą.
- Kol Tarptautinė banginių medžioklės komisija ir toliau tęsia emocingus debatus apie komercinės banginių medžioklės atnaujinimą, kasmet beveik nepastebimai aborigenų medžioklių metu žūsta šimtai banginių ir jų pusbrolių delfinų.
- Laukinės gyvūnijos kontekste reikia laikytis atsargumo principo.

Didžiojo Šiaurės aljanso vaidmens kortelė

„Didysis Šiaurės aljansas“ – skėtinė organizacija, reprezentuojanti banginių bei jūros liūtų medžiotojus iš Kanados, Grenlandijos, Farerų salų, Islandijos ir Norvegijos. DŠA siekia užtikrinti pakrančių kultūrų ateitį bei tvarų jūros žinduolių išteklių panaudojimą.

Naudokitės savo jau turimomis žiniomis apie žmogaus teises ir aplinkosaugos klausimus, kartu ir šia informacija:

- Makahai banginius medžiojo jau 2 000 metų, kol atvykę baltieji imperialistai iš jų atėmė banginius ir sugriovė makahų tradicijas ir gyvenimo būdą.
- Dabar banginių vėl yra pilna, tačiau baltasis žmogus nori visiškai uždrausti mums naudotis šiuo resursu ir neigti mūsų teises.
- Skirtingos kultūros niekuomet nesutars, kurie gyvūnai yra ypatingi, o kurie labiausiai tinka vakarienei. Šiaurinės Norvegijos dalies gyventojus su antimis sieja ypatingas ryšys, tačiau Danijoje anties krūtinėlė laikoma delikatesu. Todėl teiginys „banginiai yra kitokie“ reikalauja klausimo: kitokie kieno akimis?
- Tiek banginių, tiek jūrų liūtų medžiojimas yra leidžiamas tik tada, kai jį vykdo čiabuviai, kai medžioklė yra nekomercinė ir tik „tradiciniam naudojimui“. Tai yra nesąžininga, nes:
  - Paprastai svetimi iš pašalės nusprendžia, kas yra „tradiciška“.
  - Susieti banginių ir jūrų liūtų medžioklę su nekomerciniu gamybos modeliu – tai neigti akivaizdžią žmonių teisę apibrėžti savo pačių ateitį.
  - Nė viena kultūra nėra statiška, tačiau banginių medžioklės priešininkų politika – tai de facto bandymas „įšaldyti“ situaciją ir kintančią kultūrą paversti statišku muziejiniu objektu.
  - Regis, dauguma Tarptautinę banginių medžioklės komisiją (banginių medžioklę kontroliuojantį organą) sudarančių vyriausybių atstovų patį komercializmą laiko savaime blogu. Ironiška, kad tokią nuomonę išreiškia vyriausybės, kurios paprastai yra didžiulės laisvos prekybos advokatės.
- Sunku dabartinį moratoriumą, arba „patraukit rankas nuo banginių“ politiką, apginti naudojant logiškus argumentus. Daugybė žemės ūkyje, žvejyboje ir miškininkystėje naudojamų praktikų yra visiškai netvarios, tačiau šios pramonės nėra uždraudžiamos.
- „Jūros žinduoliai yra vandenynų ekosistemų gyvųjų išteklių dalis. Jie turi būti saugomi, jei jiems gresia išnykimas, o medžioti juos galima tik esant įsitikinus, kad tai leidžia jų populiacijos dydis. Medžioklė gali būti ir reikalinga, siekiant išvengti pernelyg didelių populiacijų ir jūrų ekosistemų disbalanso.“ („Jūros žinduolių ataskaita“, Europos Taryba, 1993 m. liepos 12 d.)
- Banginių medžiojimas yra geras pavyzdys, kaip tarptautinis bendradarbiavimas gali transformuoti per didelį išteklių naudojimą į tvarų. Tarptautinis bendradarbiavimas nėra tobulas, bet jis gali veikti – ir veikia.

„Žaliataikės“ vaidmens kortelė

„Žaliataikės“ (Greenpeace) rėmėjai visame pasaulyje rengia kampanijas apie savo vizijas, kaip sukurti tvaresnį pasaulį.

Naudokitės savo jau turimomis žiniomis apie žmogaus teises ir aplinkosaugos klausimus, kartu ir šia informacija:

- Žmonės iš įvairių pasaulio kultūrų banginius laiko šventais ir laiko kiekvieną jų rūšį savita tauta, verta pagarbos ir apsaugos.
- Banginiai džiugina tūkstančius banginių stebėtojų.
- „Žaliataikė“ neremia jokios banginių medžioklės, bet neprieštarauja tikrai išgyvenimo medžioklei, jei tik joje nėra jokio komercinio elemento.
- Pilkieji banginiai kasmet migruoja didžiuliais atstumais ir makahų vandenyse pasirodo tik trumpam.
- Jeigu pasiūlymas leisti vienai genčiai sumedžioti 5 banginius bus patvirtintas, tuomet kelios kitos gentys Kanadoje ir Aliaskoje sakys: „Na, jei jie gali medžioti, tai galim ir mes.“
- Tiksliai suskaičiuoti, kiek banginių yra jų populiacijose, labai sunku. Bet kurios populiacijos dydis žmonėms yra žinomas maždaug 50 procentų tikslumu. Kadangi pokyčiai vyksta labai lėtai, naudojant vos kelerius metus apimančią studiją neįmanoma pasakyti, ar populiacija didėja, ar mažėja. Tačiau nėra abejonės, kad banginių skaičių gerokai sumažino komercinis jų medžiojimas.

Mano gyvenimas nėra šou!

Lazdom ir akmenim galima sulaužyt man kaulus – bet žodžiais taip pat galima įžeisti![1]

Temos	• Žiniasklaida • Taika ir smurtas • Švietimas
Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	4–30
Laikas	90 minučių
Apžvalga	Siekiama plėsti žmonių žinias apie informacinių komunikacijos technologijų (IKT) blogybes, ypač kibernetines patyčias.
Susijusios teisės	• Teisė į minties, nuomonės ir išraiškos laisvę • Laisvė nuo kišimosi į privatumą, šeimą, namus ir susirašinėjimą • Laisvė nuo nežmoniško ar žeminančio elgesio
Tikslai	• Skleisti supratimą apie išnaudojimą mobiliaisiais telefonais ir internetu • Lavinti įgūdį mąstyti kūrybiškai ir rasti būdų kovoti su kibernetiniais nusikaltimais • Skatinti empatiją ir solidarumą
Priemonės	• Dideli popieriaus lapai ir rašikliai • Teiginių sąrašas • Lipni juosta arba virvutė ilgai linijai ant grindų pažymėti
Pasiruošimas	Perskaitykite patarimus fasilitatoriams (-ėms) ir įgykite platų supratimą, kas yra kibernetinės patyčios, kaip jos reiškiasi ir kaip su jomis dorotis. Iš anksto sužinokite, kokie įstatymai prieš kibernetines patyčias galioja jūsų šalyje.

Žiniasklaida

Taika ir smurtas

Švietimas

3 lygis

4–30

90 minučių

Eiga

1. Pradėkite trumpu minčių lietumi apie patyčias. Paprašykite dalyvių porą minučių pamąstyti apie patyčias, kas tai yra ir kaip pasireiškia. Jų atsakymus užrašykite ant didelio popieriaus lapo.
2. Tą patį padarykite ant naujo, tuščio popieriaus lapo, tik šįkart pamąstykite apie kibernetines patyčias, kas tai yra ir kaip pasireiškia.
3. Ant grindų su virvele ar lipnia juosta pažymėkite liniją, pavadinkite ją „taip linija“. Paprašykite dalyvių išsirikiuoti dviem tiesiomis linijomis iš abiejų „taip linijos“ pusių.
4. Paaiškinkite, kad perskaitysite teiginius apie kibernetines patyčias ir kad atsakyti jie turi be žodžių. Jei į teiginį jie atsako „taip“, tegu žengia žingsnį ir atsistoja ant „taip linijos“. Tegu atsakinėja nuoširdžiai.
5. Perskaitykite pirmąjį teiginį. Duokite laiko pamąstyti ir atsakyti. Tuomet paprašykite apsižvalgyti aplinkui ir pasižiūrėti, kiek žmonių stovi ant „taip linijos“.
6. Paprašykite dalyvių sugrįžti į savo pirmines pozicijas ir perskaitykite kitą teiginį.
7. Pabaigoje suveskite dalyvius į ratą ir pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Pasakymas „Lazdom ir akmenim galima sulaužyt man kaulus, bet nuo žodžių man niekada neskaudės!“ dažnai siejamas su vergais JAV. Jis reiškia, kad, jei prižiūrėtojas tave keikia ir pravardžiuoja, tai yra žymiai geriau, nei susilaukti jo botago kirčių.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite nuo komentarų apie teiginius ir dalyvių patirčių, tuomet pakalbėkite apie įvairių patyčių formų paplitimą ir kaip su jomis dorotis.

- Ką jūs žinojote apie kibernetines patyčias prieš šį užsiėmimą?
- Ar visi teiginiai yra pakankamai rimti, kad juos būtų galima vadinti kibernetinėmis patyčiomis? Kodėl? Kodėl ne?
- Ar yra dar kitų, čia nepaminėtų kibernetinių patyčių formų?
- Ar kibernetinės patyčios jūsų bendruomenėje ir šalyje yra labai paplitusios?
- Kurias žmogaus teises kibernetinės patyčios pažeidžia?
- Kodėl žmonės tyčiojasi? Kodėl žmonės tampa aukomis?
- Kodėl patys aukomis buvę žmonės kartais pradeda tyčiotis iš kitų?
- Ką galima padaryti, kad kibernetinės patyčios būtų sustabdytos? Ką gali padaryti auka? Kiti?
- Kaip apsiginti nuo kibernetinių patyčių galite jūs?
- Kokios žmogaus teisės atsiduria pavojuje, kai žmonės patiria patyčias?
- VŽTD 19 straipsnis teigia: „Kiekvienas turi teisę laisvai laikytis savo įsitikinimų ir juos reikšti; ši teisė apima laisvę nekliudomam turėti savo nuomonę ir ieškoti informacijos bei idėjų, jas gauti ir skleisti visokiomis priemonėmis ir nepaisant valstybės sienų.“ Ar žodžio laisvė turi turėti ribas? Jeigu taip, kokios bus pasekmės ir kas turėtų tas ribas nubrėžti? Jei žodžio laisvė neturėtų būti ribojama, kokios būtų pasekmės?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Patyčios ir kibernetinės patyčios yra jautrūs klausimai, tad jūs turite būti pasirengę tam, kad kai kurie dalyviai, prisimindami blogas patirtis, gali tapti labai emocingi. Žmonės, iš kurių buvo tyčiojamasi, jaučia gėdą ir kaltę; savęs jie nelaiko aukomis, o tie, kurie tyčiojasi, gali patys aiškiai nesuprasti, kodėl tai darą. Todėl prieš pradėdami dirbti su kibernetinių patyčių tema, gerai pasiruoškite ir pasvarstykite, ar nevertėtų į pagalbą pasikviesti šios srities eksperto.

Tarp pavyzdžių, kaip reaguoti į patyčias, yra šie:

- Neatsakinėti į grasinančias ar žeminančias žinutes
- Blokuoti el. pašto adresus
- Pasikeisti savo el. paštą
- Pakeisti savo interneto tiekėją
- Pasikeisti savo mobiliojo telefono paskyrą
- Išsaugoti patyčių žinutes kaip įrodymus
- Papasakoti apie tai žmogui, kuriuo pasitikite. Jeigu jūs – vaikas, kažkuriuo metu turėsite į tai įtraukti suaugusįjį
- Tam tikromis aplinkybėmis galite susidurti su skriaudėju. Susitarkite dėl susitikimo su tarpininku ir pasistenkite padėti skriaudėjui suprasti savo veiksmų pasekmes.
- Kai kuriais atvejais gali būti patartina informuoti vietinę policijos nuovadą arba pasikonsultuoti su teisininkais.

Atminkite: atsakyti tuo pačiu nerekomenduotina, nes už tokį elgesį gali būti pareikšti baudžiamieji kaltinimai jums.

Svarbi data

Antrasis vasario antradienis
Saugesnio interneto diena

Pavyzdžiai, kaip žmonės gali saugotis nuo patyčių:

- Riboti kompiuterio prisijungimo laiką – nebūkite internete visą laiką.
- Niekuomet neatidarinėkite el. laiškų iš jums nepažįstamų el. pašto adresų.
- Reguliariai keiskite savo slaptažodžius.
- Savo profilyje nepateikite daug asmeninių duomenų.

Pats svarbiausias dalykas, kurį dalyviai turi išmokti iš šio užsiėmimo, yra kalbėti apie tai ir kam nors papasakoti apie šią problemą vos ją patyrus ar tapus jos liudininku.

Švietimas yra pats geriausias būdas, visų pirma, užkirsti patyčioms kelią arba joms vykstant jas sustabdyti. Kiekvienu atveju mechanizmai yra sudėtingi, o priežastys skirtingos, tačiau tiek auka, tiek terorizuotojas privalo suprasti, kokios socialinės ir psichologinės jėgos čia veikia, kad galėtų tapti sprendimo dalimi. Aukomis dažnai tampa kuklūs, jautrūs, nervingi, nesaugiai besijaučiantys, savimi nepasitikintys ir socialinių įgūdžių neturintys žmonės. Fiziniai bruožai, iš kurių dažnai tyčiojamasi, yra antsvoris, mažas ūgis, negalia arba priklausymas kitai rasei, religinei ar socialinei grupei. Tyčiojasi tie, kuriems tai yra būdas pasijusti geriau, jaustis svarbiais ir kontroliuoti kitus. Jeigu tai daro kiti, jiems gali atrodyti, kad jie taps populiarūs arba „kieti“. Patyčios taip pat yra būdas gauti dėmesio, gauti tai, ko nori arba nubausti tuos, kuriems yra pavydima.

Variacijos

Terorizuotojais dažnai tampa tie, iš kurių pačių buvo tyčiojamasi, tad labai svarbu, kad grupė pamąstytų apie asmeninę atsakomybę. Perskaitę teiginius surenkite antrą raundą, paremtą tais pačiais teiginiais, tačiau šįkart – iš skriaudiko perspektyvos.

Žmonės nelipa ant „taip linijos“, bet lieka stovėti savojoje ir reflektuoja. Pvz.: „Ar esi kada nors atsidaręs kieno nors kito el. pašto dėžutę be savininko sutikimo?“ ir „Ar esi kada naudojęs kieno nors kito mobilųjį telefoną be to žmogaus sutikimo?“

Jeigu patyčios pripažįstamos kaip problema, tuomet galite šią temą panagrinėti giliau. Forumo teatras yra geras būdas plėsti supratimą apie patyčių priežastis ir kaip su jomis kovoti. Paprašykite žmonių mažose grupelėse pasidalinti patyčių istorijomis iš realaus gyvenimo. Tai gali būti jų pačių patirtas arba jų pažįstamiems nutikęs epizodas.

Kiekviena grupė turi pasirinkti pavyzdį, su kuriuo dirbs. Dalyviai turi pamėginti įsivaizduoti priežastis, kodėl skriaudikas tyčiojosi, kaip patyčios iš tiesų vyko, kas nutiko po to ir kokios buvo pasekmės. Tuomet grupės sukuria trumpą vaidinimą, kurį pristato likusiems. Po pasirodymo darkart suvaidinkite paskutinę sceną „kokia buvo pasekmė“ ir paprašykite „žiūrovų“ pateikti pasiūlymų, kaip kitaip būtų galėjusi elgtis auka.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Sugalvokite šūkį kampanijai prieš kibernetines patyčias.

Sukurkite prieš kibernetines patyčias nukreiptą politiką savo mokykloje ar klube arba, jei tokia jau yra, ją peržiūrėkite.

Galbūt jums norėsis panagrinėti kitus smurto aspektus – tam tinka užsiėmimas „Smurtas mano gyvenime“ (psl. 326).

Idėjos veiksmams

Panaudokite antrojoje variacijoje pateiktas idėjas ir parodykite savo spektaklį kitoms klasėms, jaunimo grupėms ar tėvams.

Surenkite viešus debatus savo mokykloje ar klube, nes daug mokytojų ir tėvų nežino, kas vyksta.

Sužinokite, ar vykdoma kokia nors vietinė informacinė kampanija apie IKT rizikas ir kaip jūs galite prie jos prisidėti.

Daugiau informacijos

Kibernetinės patyčios – tai el. pašto, greitųjų žinučių susirašinėjimo, pokalbių kambarių, pranešimų gaviklių, mobiliųjų telefonų ar kitų informacinių technologijų formų naudojimas tyčia kabinėtis, grasinti ar bauginti.

- Grasinimai
- Provokuojančių įžeidimų ar rasinių / etninių prasivardžiavimų siuntinėjimas
- Tyčiojimasis iš homoseksualių asmenų
- Bandymai užkrėsti aukos kompiuterį virusu
- El. pašto dėžutės užtvindymas nesąmoningomis žinutėmis
- Neteisingos informacijos apie žmogų skleidimas turint tikslą pakenkti jam arba jo reputacijai
- Vieno asmens išskyrimas ir kvietimas kitiems jį pulti arba iš jo juoktis
- Apsimetinėjimas kitu asmeniu, kad atrodytų, jog jis ar ji pasakė tai, kuo iš tiesų netiki arba kas yra netiesa.
- Asmens nuotraukų – ypač kuriose jis yra gėdingoje situacijoje – publikavimas be jo leidimo
- El. laiškų paskelbimas be jų autoriaus leidimo
- Spaudimas kitiems atskirti asmenį iš bendruomenės (tiek gyvai, tiek internete)
- Pakartotinis žiaurių, nemalonių ar įžeidžiančių žinučių siuntinėjimas

Kibernetinėmis patyčiomis dažnai užsiima vaikai, tačiau tai jokiu būdu jais neapsiriboja. Vienas didžiausių iššūkių kovojant su kibernetinėmis patyčiomis yra terorizuotojo anonimiškumas – jį ar ją sunku atsekti.

Internete yra daugybė svetainių apie tai, kaip kovoti su kibernetinėmis patyčiomis. Pasinaudokite paieškos sistema ir raskite vietinių iniciatyvų. Bendros informacijos rasite šiose svetainėse:

http://www.stopcyberbullying.org/
http://yp.direct.gov.uk/cyberbullying/
http://europa.eu/legislation_summaries

Europos Tarybos kibernetinio nusikalstamumo konvencija

2004 m. liepos 1 d. įsigaliojusi konvencija yra pirmoji tarptautinė sutartis dėl internete ir kituose kompiuteriniuose tinkluose įvykdytų nusikaltimų, ypač autorinių teisių pažeidimo, su kompiuteriu susijusių apgaulių, vaikų pornografijos ir tinklo saugumo pažeidimo atvejais. Joje taip pat surašytos tam tikros galios bei procedūros, tokios kaip krata kompiuterio tinkluose ir duomenų sekimas. Svetainėje http://conventions.coe.int ieškokite sutarties nr. 185.

Teiginiai

- Ar kas nors yra be jūsų sutikimo atsidaręs jūsų el. pašto dėžutę?
- Ar kas nors yra be jūsų sutikimo skaitęs jūsų SMS žinutes?
- Ar kas nors jums yra siuntęs el. paštu ar telefonu įžeidžiančių žinučių, baisių nuotraukų ar vaizdo įrašų?
- Ar kas nors yra siuntęs jūsų informaciją / nuotraukas / vaizdo įrašus kam nors kitam be jūsų sutikimo?
- Ar kas nors yra publikavęs jūsų nuotraukas ar informaciją apie jus interneto svetainėje ar socialiniame tinkle be jūsų sutikimo?
- Ar kas nors yra manipuliavęs / transformavęs jūsų nuotraukas ar vaizdo įrašus be jūsų sutikimo?
- Ar esate kam nors pasakę savo slaptažodį?
- Ar kas nors jus yra įžeidęs interaktyviame žaidimų ar pokalbių kambaryje?
- Ar esate sulaukę nemalonių / šlykščių telefono skambučių?
- Ar kas nors yra prirašęs netinkamų komentarų jūsų tinklaraštyje ar socialiniuose tinkluose?
- Ar kas nors jums yra siuntęs klaidingos ar šlykščios informacijos arba gandų apie jus el. paštu arba SMS?
- Ar pažįstate kibernetinių patyčių auką?
- Ar žinote, kad tokio tipo smurtui egzistuoja specialūs įstatymai?
- Ar, jūsų nuomone, reikia riboti tai, ką žmonės publikuoja internete?
- Ar drausti mobiliuosius telefonus mokyklose – gera mintis?

Negalia ir eiblizmas

Diskriminacija ir netolerancija

Vaikai

2 lygis

6–36

120 minučių

Matyk galią!

Matyk galią, o ne negalią!

Temos
- Negalia ir eiblizmas
- Diskriminacija ir netolerancija
- Vaikai

Sudėtingumas 2 lygis

Grupės dydis 6–36

Laikas 120 minučių

Apžvalga Praktinis užsiėmimas, skatinantis empatiją žmonėms su negalia. Tarp aptariamų dalykų yra:
- kliūtys, su kuriomis negalią turintys žmonės susiduria integruodamiesi į visuomenę
- žmonių su negalia teisių suvokimas kaip pagrindinių žmogaus teisių

Susijusios teisės
- Teisė nebūti diskriminuojamam
- Lygybė orumu ir teisės
- Teisė į socialinę apsaugą

Tikslai
- Didinti sąmoningumą apie kai kurias kasdienes problemas, su kuriomis susiduria negalią turintys žmonės
- Ugdyti gebėjimą patenkinti žmonių su negalia poreikius
- Propaguoti empatiją ir solidarumą

Priemonės

Įžangai:
- Kiekvienam dalyviui – po popieriaus lapą ir rašiklį

2-ai daliai, porai:
- Plastikinis maišelis su kopūsto arba salotos lapu, pieštuku, kreidos abalėliu, bet kokio medžio lapu, spalvoto popieriaus lapu ir butelis arba skardinė bet kokio gaivinamojo gėrimo
- Akių raištis
- Popieriaus lapas ir rašiklis

3-iai daliai, porai:
- 1 vaidmens kortelė
- Popieriaus lapas ir rašiklis

4-ai daliai:
- Žmonių su negalia vežimėliai – vienas aštuoniems žmonėms
- Erdvė kliūčių ruožui (antras kambarys būtų labai gerai, bet tai nėra absoliučiai būtina) arba galimybė išeiti į lauką
- Kliūtys, pvz., stalai ir kėdės, malkos, krūvos senų laikraščių ir t. t.
- Vienas didelis popieriaus lapas arba lenta ir žymikliai
- Laikrodis

Pasiruošimas
- Pagaminkite vaidmenų korteles. Pasirinkite vieną iš siūlomų situacijų arba sukurkite savo.
- Jeigu įmanoma, antrąjį kambarį iš anksto paruoškite kaip kliūčių ruožą arba dar geriau – išeikite į lauką, kur kliūčių ruožą galėsite sukurti dar įvairesnėje aplinkoje.

- Jeigu kliūčių ruožą rengiate viduje, tuomet kėdėmis ir stalais sukurkite siaurus įėjimus, o ant žemės sukrauta mediena arba seni laikraščiai atliks natūraliai sudėtingo reljefo vaidmenį.

Eiga

Šis užsiėmimas susideda iš keturių dalių: 1 dalis – įžanga, 2 dalis – pasivaikščiojimas užrištomis akimis, 3 dalis – ženklų kalba ir 4 dalis – lenktynės žmonių su negalia vežimėliais.

1 dalis. Įžanga (10 minučių)

1. Paaiškinkite, kad šis užsiėmimas yra apie tris konkrečias negalias: aklumą, kurtumą ir kurčnebylumą bei paralyžių.
2. Pakvieskite dalyvius keletą minučių pagalvoti apie tai, kaip jie norėtų, kad su jais būtų elgiamasi ir kaip nesielgiama, jei jie turėtų negalią. Leiskite jiems užsirašyti po keletą žodžių.
3. Dabar paprašykite dalyvių užsirašyti, ko jie labiausiai bijotų, jei turėtų negalią.
4. Tai atlikus, paprašykite dalyvių užversti savo popieriaus lapus ir pasiruošti „įžengti į realybę".

2 dalis. Pasivaikščiojimas užrištomis akimis

1. Paprašykite pasiskirstyti poromis ir išdalinkite raiščius akims. Vienas poros žmogus turi negalią, kitas – gidas. Gido atsakomybė – nuolatos užtikrinti savo partnerio (-ės) saugumą. Jie gali atsakinėti tik į paprastus su saugumu susijusius klausimus ir jų atsakymas gali būti tik „taip" arba „ne".
2. Paprašykite gidų savo partnerius išvesti 5 minutes pasivaikščioti, jeigu įmanoma – tegu jie lipa laiptais arba vaikšto lauke.
3. Grįžus į kambarį, tegu gidai savo partnerius atveda prie jų kėdžių. Tačiau ant kėdės laukia siurprizas! Maišelis! Kas jame?
4. Aklieji žaidėjai turi nustatyti maišelio turinį. Gidų darbas – užrašyti jų spėjimus.
5. Tuomet leiskite „akliesiems" nusiimti raiščius nuo akių ir pamatyti maišelio turinį. Leiskite partneriams kartu trumpai aptarti savo patirtis ir siurprizus.
6. Duokite žmonėms keletą minučių išeiti iš savo vaidmenų, tuomet pereikite prie 3-ios dalies.

3 dalis. Ženklų kalba

1. Pasakykite poroms, kad apsikeistų vietomis: buvę gidai dabar yra žmonės su negalia, šįkart – nebyliai, o jų partneriai yra įgalūs jų padėjėjai.
2. Kiekvienam negalią turinčiam žaidėjui paduokite po situacijos kortelę, kurios jie negali rodyti savo partneriams. Padėjėjams duokite popieriaus lapą ir rašiklį.
3. Paaiškinkite, kad žaidėjai nebyliai turi savo padėjėjui paaiškinti problemą. Jie negali kalbėti, rašyti ar piešti. Padėjėjai turi užrašyti, kaip jie suprato šią žinutę.
4. Kai „nebylys" žaidėjas jau bus iškomunikavęs tiek, kiek sugeba, jis / ji turi savo padėjėjui parodyti kortelę. Paraginkite poras trumpai aptarti savo ketinimus, problemas ir erzelį.

4 dalis. Lenktynės žmonių su negalia vežimėliais

1. Dalyviams parodykite kliūčių ruožą. Paaiškinkite, kad laimės greičiausias. Už atsitrenkimą į kliūtis baudžiama.
2. Rezultatus surašykite ant didelio popieriaus lapo.
3. Kai visi norintieji jau bus pavažiavę, padarykite trumpą pertraukėlę ir tada pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Svarbi data

Gruodžio 3 d.
Tarptautinė žmonių su negalia diena

Aptarimas ir apibendrinimas

Surenkite aptarimą plenarinėje sesijoje. Pradėkite 2, 3 ir 4 užsiėmimo dalių aptarimu, tada reflektuokite apie tai, ką žmonės jau žinojo pradžioje ir ko jie išmoko per patirtis užsiėmimo metu.

1. Pradėkite aklu pasivaikščiojimu: paprašykite tiek tų, kurių akys buvo užrištos, tiek jų gidų pasidalyti savo reakcijomis:
   - Kaip jie jautėsi užsiėmimo metu?
   - Kas buvo sunkiausia? Kas buvo juokinga? Kas baisu?
   - Ar sunku buvo tiek pasitikėti, tiek būti patikimam?
2. Tada aptarkite 2-ą dalį – bendravimą ženklais:
   - Kaip kiekvienas jautėsi užsiėmimo metu?
   - Kas buvo sunkiausia? Kas buvo juokinga? Kas baisu?
   - Ar buvo sunku bendrauti ženklais ir nebūti suprastam?
   - Ar sunku (o gal gėdinga) buvo nesuprasti, kas sakoma?
3. Tada aptarkite lenktynes žmonių su negalia vežimėliais:
   - Koks jausmas negalėti daug judėti?
   - Kas buvo sunkiausia? Kas buvo juokinga? Kas baisu?
4. Dabar apžvelkite baimes ir lūkesčius, kuriuos dalyviai išreiškė užsiėmimo pradžioje. Paprašykite žmonių atsiversti žodžius, kuriuos jie buvo užsirašę.
   - Ar kurios nors jų baimės pasitvirtino užsiėmimo metu?
   - Kaip jie bandė padėti savo partneriui?
   - Kaip ta pagalba buvo sutikta?
   - Ar lengva tinkamai įvertinti, kiek padėti?
5. Kokios yra žmonių baimės dėl negalios? Kuo jos grįstos? Ar jie kada yra bijoję tapti žmonėmis su negalia dėl nelaimingo atsitikimo arba ligos?
6. Kurie per užsiėmimą išmokti dalykai labiausiai nustebino?
7. Ar jie pažįsta ką nors, kas yra aklas, nebylys arba žmonių su negalia vežimėlyje? Koks to žmogaus socialinis gyvenimas? Kaip žmonės į jį reaguoja?
8. Apsidairykite po apylinkės pastatus ir gatves: ar jie yra pritaikyti negaliai?
9. Ką galima – ir reikia – padaryti, kad būtų užtikrinta žmonių su negalia lygybė ir orumas?
10. Ar negalios teisės – taip pat žmogaus teisių reikalas? Kurios Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (VŽTD) teisės čia ypač tinka?
11. Kaip jūsų mokykla, asociacija ar vietinė jaunimo grupė gali propaguoti žmonių su negalia lygybę ir orumą?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Kliūčių ruožas 4-ojoje dalyje neturi būti per ilgas. Užteks 2–3 minučių, ypač jei turite tik du ar tris žmonių su negalia vežimėlius, nes kai kam teks laukti, o tai gali kelti nuobodulį.

Žmonių su negalia vežimėlius galite bandyti pasiskolinti iš vietinės ligoninės arba organizacijos, padedančios žmonėms, kuriems vežimėlio reikia laikinai. Arba turėsite improvizuodami padaryti dalyvius su fizine negalia. Pvz., apaukite juos milžiniškais guminiais batais, tik ne ant tos kojos!

Kaip vesite šį užsiėmimą, labai priklausys nuo grupės. Įsitikinkite, kad visi supranta, jog jie dalyvaus kitokioje „realybės simuliacijoje“, kurios metu turės galimybę paeksperimentuoti su savo jausmais ir reakcijomis į tai, ką reiškia būti žmogumi su negalia. Paaiškinkite, kad tikslas – ne iš ko nors pasijuokti ar ką sugėdinti. Dalyviai turi elgtis „natūraliai“, nepersistengti. Nuraminkite žmones, kad kai kuriais momentais jie gali pasijusti keistai ir nesaugiai, tačiau jiems nenutiks nieko blogo ar pavojingo.

Jeigu neturite laiko visoms „realybės simuliacijoms“, tuomet apsiribokite tik viena ar dviem. Iš visų šio užsiėmimo dalių asmeniškai bene sunkiausia ir jautriausia patirtis – tai buvimas užrištomis akimis. Todėl, jei rinksitės tik vieną dalį, rekomenduotina rinktis šią. Leiskite dalyviams apsikeisti vietomis, kad negalią pajustų visi. Tokiu atveju nepamirškite paruošti antro objektų rinkinio identifikavimui.

Šis užsiėmimas yra rimtas, tačiau gali nutikti daug smagių situacijų. Tegu jos būna. Įsiterpkite ar pakomentuokite tik tuomet, jei dalyviai daro kažką nesaugaus arba šaiposi iš žmonių su negalia. Apie tai galite pasikalbėti galutinėje diskusijoje, paklausdami: kada šaipomasi iš žmonių su negalia? Kas tai daro ir kodėl? Kada galima juokauti apie žmonių negalias? Kaip nuspręsti, kur yra riba tarp gero humoro ir įžeidinėjimo?

Variacijos

Galite simuliuoti daug įvairiausių negalios formų, įskaitant ir ne tokias akivaizdžias, pvz., mokymosi ar kalbos sutrikimus – priklausomai nuo to, kas yra artimiausia jūsų grupės realybei. Galima simuliuoti negalios dėl amžiaus situacijas – taip prisidedama prie geresnio jaunimo suvokimo apie vyresnius žmones ir oriam gyvenimui būtinas sąlygas (arba jų trūkumą).

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jeigu dirbate su vaikais, galite panaudoti Vaikų teisių konvencijos 23-ią straipsnį, kuriame parašyta, kad negalia turintys vaikai turi teisę į ypatingą priežiūrą, švietimą ir mokymą, kuris jiems padėtų gyventi visavertį ir padorų gyvenimą. Galite paprašyti grupės išsiaiškinti, ar jų socialinėje aplinkoje (įskaitant šeimą ir giminę) yra žmonių, kenčiančių nuo kokios nors negalios. Jie gali pasidomėti, kokios paslaugos ir pagalba šiems žmonėms yra prieinama. Ar jaunimo grupėje, asociacijoje arba mokykloje yra vaikų su negalia? Ar jie gali daryti viską, ką daro ir kiti vaikai? Jei ne – kodėl ne?

Jeigu dalyviams patinka vaidmenų pratimai, gal jiems patiks ir užsiėmimas „Aš noriu dirbti“, kad patyrinėtų kliūtis, su kuriomis žmonės, turintys negalią, susiduria ieškodami darbo.

Jeigu grupei įdomu, kaip atsakyti į „kasdienes“ kitos formos diskriminacijos – diskriminacijos dėl rasės problemas, ji gali dalyvauti užsiėmime „Atsakas rasizmui“, psl. 117.

Idėjos veiksmams

Dalyviai gali identifikuoti pažeidžiamą grupę ir nuspręsti, kaip jie gali / turi tuos žmones paremti. Gaires ir idėjų rasite šio vadovo skyriuje apie tai, kaip imtis veiksmų. Svarbu dirbti kartu su kitomis organizacijomis, dirbančiomis su turinčiais negalią žmonėmis, ir pradėti nuo žmonių su negalia poreikių – taip, kaip jie patys juos apibrėžia.

Daugiau informacijos

Kiekvienoje šalyje žmonių su negalia priežiūra ir jų teisių apsauga gerokai skiriasi neva dėl ekonominių priežasčių, tačiau realybėje – bene labiausiai dėl priežasčių, susijusių su lygybės ir socialinio solidarumo priėmimu kaip rimtų dalykų. Situacija šalyse skirtinga. Pvz., klausos aparatus vienose šalyse apmoka socialinis draudimas, kitose – ne. Kurtieji gali gauti specialią papildomą telekomunikacijų įrangą arba gali jos negauti; jei kam nors reikia elektrinio vežimėlio, kartais jį nuperka bendruomenė arba valdžia.

Informacijos apie žmonių su negalia diskriminaciją rasite skyriuje apie negalią ir eiblizmą.

Dalomoji medžiaga

Vaidmenų kortelės

1 situacija.

Be žodžių pamėgink savo draugui ar draugei paaiškinti, kad esi smurto auka. Grupelė jaunų bastūnų tave užpuolė parke, pagrobė rankinę ir primušė. Paklausk, kur yra policijos nuovada.

Tu negali kalbėti, rašyti ar piešti.

2 situacija.

Esi kavinėje – mokykloje arba vieno iš Europos jaunimo centrų kavinėje. Paaiškink virėjui, kad tu negali valgyti spagečių su Bolonijos padažu, nes esi veganė (-as) – ne tik nevalgai mėsos, bet ir esi vegetarė (-as), kuri(s) nevalgo jokių pieno produktų (pieno, sūrio) ar kiaušinių.

Tu negali kalbėti, rašyti ar piešti.

Pastaba

Šį užsiėmimą pasiūlė dr. Mónika Mádai, organizacijos „Bendras likimas“ (Közös Sors – Vengrijos NVO, propaguojančios socialinę žmonių su negalia ir be jos integraciją) prezidentė. Ji taip pat yra tarptautinė jaunimo edukatorė, nuo gimimo turinti negalią.

Mečetė Miegamiestyje

Jei tau niekas nesvarbu, patikėsi bet kuo.

Malcolmas X

Temos	• Religija ir tikėjimas • Diskriminacija ir netolerancija • Pilietiškumas ir dalyvavimas
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	15–30
Trukmė	2–2,5val.
Apžvalga	Ginčas dėl naujos mečetės statybos tradiciškai krikščioniškame krikščioniškame rajone, simuliuojant miestelio tarybos susirinkimą.
Susijusios teisės	• Laisvė nuo diskriminacijos • Religijos ir tikėjimo laisvė • Nuomonės ir informacijos laisvė
Tikslai	• Patirti realius konfliktus, galinčius kilti įvairovės bendruomenėse • Tirti laisvę į religiją ir tikėjimą • Tobulinti debatų ir analizės įgūdžius
Priemonės	• Popieriaus lapeliai vardams užrašyti • Dideli popieriaus lapai • Laikrodis • Varpelis merui (-ei)
Pasiruošimas	• Padarykite 241 psl. esančių vaidmenų kortelių, problemos apibūdinimo ir debatų taisyklių kopijų (pastarosios – nebūtinos). • Paruoškite vardų lapelius skirtingoms susirinkime dalyvausiančioms partijoms / grupėms. • Surašykite visus vaidmenis ant didelio popieriaus lapo, kad visi juos matytų. • Paruoškite užtektinai vietos „Tarybos susirinkimui“ ir atskiras vietas skirtingoms grupėms, kad jos galėtų savo pozicijas iš anksto aptarti ir susitikti su kitomis grupėmis.

Religija ir tikėjimas

Diskriminacija ir netolerancija

Pilietiškumas ir dalyvavimas

2 lygis

15 - 30

2 – 2,5 val.

Eiga

1. Perskaitykite problemos apibūdinimą, esantį 241 psl. Paaiškinkite, kad visi dalyviai yra Miegamiesčio gyventojai ir jiems visiems kelia rūpestį tai, ar tikrai reikia statyti mečetę apleistame, savivaldybei priklausančiame žemės plote.
2. Parodykite dalyviams vaidmenų sąrašą ir paprašykite, kad kiekvienas išsirinktų sau patinkantį. Išdalinkite vaidmenų korteles bei problemos apibūdinimą, parodykite, kur grupės ir individai gali iš anksto susitikti ir kur vyks „Tarybos susirinkimas“.
3. Paaiškinkite debatų taisykles, galiosiančias susirinkimo metu. Jas rasite 241 psl.
4. Paaiškinkite, kad prieš susirinkimą visi turės 30 minučių, per kurias „gyventojai“ galės susitikti su kitais „gyventojais“, pasiruošti, ką kalbėsią, ir nuspręsti, kaip balsuosią.

Pasakykite, kad miestelio tarybos susirinkimas truks 40 minučių ir kad ilgoms kalboms gali nelikti laiko, nes dalyvauja daug žmonių. Todėl kiekvienas turėtų pasiruošti vieną ar dvi mintis, kurias nori išsakyti.

5. Pasiruošimo etapo metu paruoškite erdvę „Tarybos susirinkimui". Idealiu atveju žmonės turėtų sėdėti puslankiu arba pasagos forma, meras (-ė) priekyje, ant kiek pakeltos kėdės. Partijos arba grupės turėtų sėdėti kartu, o jų vardus / pavadinimus padėkite ant stalų priešais juos.
6. Po 30 minučių pakvieskite gyventojus į susirinkimą (arba paprašykite tai padaryti merą (-ę). Jis arba ji turėtų priminti visiems pagrindines debatų taisykles ir pasakyti trumpą kalbą prieš susirinkimą.
7. Susirinkimo pabaigoje, po 40 minučių, meras (-ė) turėtų pakviesti visus balsuoti. Suskaičiavus balsus ir paskelbus rezultatus, jūs turite pranešti, kad užsiėmimas baigėsi, ir pakviesti dalyvius sustatyti savo kėdes į ratą aptarimui.

Aptarimas ir apibendrinimas

Prieš aptarimą labai svarbu atlikti vieną dalyką: pavadinti visus dalyvius jų tikraisiais vardais (kokia norite technika) – tam, kad jie nebesijaustų esantys vaidmenyse, kuriuos atliko simuliacijos metu.

Paklauskite dalyvių, kaip jie jaučiasi po šio proceso:

- Ar jus nustebino balsavimo rezultatai, ar jie atspindėjo poziciją žmogaus, kurį vaidinote?
- Kaip manote, kiek jūs savo vaidmenyje turėjote įtakos rezultatui?
- Ar bendravimas su kitais žmonėmis ar jų grupėmis privertė jus pakeisti savo požiūrį į problemą?
- Ar lengva buvo susitapatinti su savo vaidmeniu? Kodėl lengva arba kodėl ne?
- Kaip manote, ar tokia situacija gali įvykti ir tikrame gyvenime? Ar galite sugalvoti panašių pavyzdžių?
- Kaip reaguotumėte, jei toks atvejis pasitaikytų jūsų mieste? Ar šis užsiėmimas nors kiek pakeitė jūsų požiūrį?
- Kaip jūs suprantate, kas yra minties, sąžinės ir religijos laisvė? Ar žinote kokių nors atvejų iš istorijos (ar dabarties), kuomet ši teisė buvo pažeista?
- Kodėl manote, kad religijos laisvė yra viena pagrindinių žmogaus teisių?
- Kaip manote, ar ši teisė jūsų bendruomenėje gerbiama?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Jei įmanoma, šį užsiėmimą geriau vesti su kitu (-a) fasilitatoriumi (-e), kad būtų galima atsakyti į visus klausimus ir tuo pat metu koordinuoti kiekvieną užsiėmimo etapą.

Užsiėmimui padėtų, jei skirtumėte jam daugiau laiko, ypač susirinkimo metu, kad dalyviai gautų progą atsakyti į kitų pateiktus komentarus. Vaidmenis galite paskirstyti iš anksto arba atsitiktinumo tvarka, kad sutaupytumėte laiko per patį užsiėmimą.

Pasiruošimo metu būtų naudinga patikrinti, ar dalyviai šį laiką naudoja susitikimams su kitais gyventojais ir ar planuoja, ką sakys susirinkimo metu.

Skirstydami vaidmenis atminkite, kad mero (-ės) vaidmuo yra pakankamai sunkus ir kad jį vaidinantis asmuo turės gebėti vesti susirinkimą, o prireikus ir nutraukti kalbėtojus, kad progą pasisakyti gautų visi norintys. Visa tai turėsite iš anksto aptarti su žmogumi, kuris vaidins merą.

Būtų labai gerai, jei visą susirinkimo vedimą atiduotumėte į mero (-ės) rankas – tam, kad jis ar ji jaustų jūsų pasitikėjimą, bei tam, kad kiti dalyviai gerbtų mero (-ės) sprendimus, o ne žiūrėtų į jus. Žinoma, sunkumų kils, tad galbūt jums prireiks į simuliaciją įsitraukti. Tačiau turėtumėte tai daryti nežemindami merą (-ę) vaidinančio asmens autoriteto.

Jei simuliacija tampa nebekontroliuojama, pvz., dalyviai nukrypsta nuo temos arba atrandama nauja informacija, arba taryba niekaip negali susitarti, pabrėžkite, kad taip išties gali nutikti ir realiame gyvenime ir kad tai nereiškia, jog užsiėmimas nepavyko. Galite tai panaudoti aptarimo metu ir pabrėžti, kaip sunku susitarti tokiais klausimais kaip šis.

Aptarimo metu labai svarbu stengtis išvengti simuliacijos pakartojimo. Žmonės turi galėti atsišlieti nuo savo vaidmens ir tinkamai reflektuoti apie savo patyrimus. Turite padėti jiems į simuliaciją pažvelgti iš savo pačių pozicijos, o ne iš savo vaidmens perspektyvos.

Kad tinkamai pasiruoštumėte aptarimui ir apibendrinimui, jums vertėtų pasiskaityti papildomą informaciją apie religiją ir tikėjimą.

Variacijos

Priklausomai nuo konteksto, kuriame dirbate, galbūt šiame užsiėmime labiau tiktų kalbėti apie „Bažnyčią Miegamiestyje“ ar „Šventyklą Miegamiestyje“, kurią norima statyti, tarkime, musulmonų apgyvendintame rajone. O galbūt pasirinksite dar kitą kombinaciją.

Galite įtraukti ir naujienų reporterių, kurie pateiktų truputį atsiribojusį požiūrį; tačiau tai gali pailginti užsiėmimo trukmę, jei naujienų reportažus aptarinėsite su grupe (žr. pasiūlymus apačioje).

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Aptarkite religijos ir tikėjimo laisvę bei jūsų šalyje dėl jų kylančią įtampą. Incidentai (atvejai), nuskambėję žiniose, gali būti gera diskusijos pradžia, ypač mažose grupėse. Galbūt norėsite šią diskusiją pratęsti dar labiau gilindamiesi į dalyvių požiūrius į religiją ir jos įtaką jaunų žmonių gyvenimams, pasinaudodami užsiėmimu „Tikintieji“, psl. 355.

Jei jūsų užsiėmime dalyvauja naujienų reporteriai, galite panaudoti jų analizę atskiros sesijos metu. Ypač būtų naudinga pažvelgti į skirtumus tarp naujienų reportažų, kad būtų galima kelti klausimus apie žiniasklaidos vaidmenį ir poveikį. Užsiėmimas „Pirmas puslapis“ 196 psl. nagrinėja, kaip formuojamos ir keičiamos nuomonės, ir ypač – kaip tai daro žiniasklaida.

Galite daugiau dėmesio skirti debatų, analizės ir įtikinėjimo įgūdžių tobulinimui, naudodami kontroversiškus per aptarimą ištartus teiginius ir, juos paėmę kaip pagrindą, vesdami užsiėmimą „Rinkimų triukai“ 313 psl.

Svarbi data

Rugsėjo 21 d.
Tarptautinė taikos diena

Idėjos veiksmams

Paraginkite dalyvius apsižvalgyti savo aplinkoje ir panagrinėti, kiek yra gerbiamos skirtingų religinių bendruomenių teisės. Pabandykite surengti susitikimus su šių bendruomenių atstovais ir pakvieskite juos pakalbėti apie tai, ar jie jaučia, kad jų teisės yra gerbiamos.

Priklausomai nuo vietovės, kurioje jūs ir dalyviai gyvena ar dirba, ir šiuo metu miesto taryboje aptariamų problemų, galbūt būtų įdomu pasirodyti tarybos susirinkime, kad įsitrauktumėte į vietines politines diskusijas, darančias įtaką visų bendruomenės narių žmogaus teisėms.

Daugiau informacijos

Teisė į religiją tarptautinėje žmogaus teisių teisėje: galbūt norėsite šią informaciją pateikti Miegamiesčio musulmonų asociacijai ir grupei „Jaunieji miegaliai už žmogaus teises!“

Europos žmogaus teisių konvencija, 9 str.:

1. Kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; tai teisė laisvai keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, laisvai skelbti savo religiją ar tikėjimą, laikant pamaldas, atliekant apeigas, praktikuojant tikėjimą ir mokant jo.
2. Laisvė skelbti savo religiją ar tikėjimą gali būti tik tiek apribojama, kiek yra nustatęs įstatymas ir kiek būtinai reikia demokratinėje visuomenėje visuomenės saugumui, viešajai tvarkai, sveikatai ir moralei ar kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 18 str.:
Kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; ši teisė apima laisvę keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat laisvę išpažinti ir skelbti savo religiją ar tikėjimą tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, mokant, praktikuojant tikėjimą, laikant pamaldas ir atliekant apeigas.

Vaiko teisių konvencija, 30 str.:
Tose valstybėse, kuriose gyvena etninių, religinių ar kalbinių mažumų arba vietinių gyventojų, iš vaiko, priklausančio tam tikrai mažumai, ar vietinio gyventojo vaiko negali būti apimta teisė kartu su kitais savo grupės nariais naudotis savo kultūra, išpažinti savo religiją, atlikinėti jos apeigas ir vartoti gimtąją kalbą.

Nors šis simuliacinis užsiėmimas yra išgalvotas, panašių ginčų dėl religinių mažumų maldos vietų kyla visoje Europoje ir už jos ribų. 2009 m. lapkritį nacionalinio referendumo metu buvo palaikyta konstitucijos pataisa, kuria draudžiama ateityje statyti minaretus Šveicarijoje. Toks referendumo rezultatas gali pažeisti musulmonų teisę reikšti savo religiją viešai – meldžiantis, mokant, praktikuojant ir jos laikantis, o tai yra esminė minties, sąžinės ir religijos laisvės dalis. Be to, keliose Europos šalyse neseniai priimti įstatymai arba svarstomi jų projektai uždrausti viešumoje dėvėti islamiškus galvos apdangalus (burką, nikabą arba hidžabą), o tai – pagrindas diskriminacijai religiniu pagrindu. „Article 19 – Global Campaign for Free Expression“ yra žmogaus teisių organizacija, publikavusi teisinį komentarą dėl pilno galvos apdangalo draudimo ir žmogaus teisių (www.article19.org). Taip pat galite paieškoti, su kokiais sunkumais šiuo metu Europoje susiduria kitos religinės mažumos.

Šis užsiėmimas sukurtas pagal užsiėmimą „Mečetė Miegamiestyje“, pateiktą leidinyje „Companion“ – gide apie švietimą ir mokymąsi pokyčiams Europos Tarybos publikacijoje „Diversity, Human Rights and Participation“. Šį užsiėmimą įkvėpė Susanne Ulrich. 2000 m. Achtung (+) Toleranz – Wege demokratischer Konflikt-lösung. Verlag Berlesmann Stiftung

Susirinkimo dalyvių sąrašas

Stenkitės išlaikyti balansą, t. y. vienodą kiekvienos politinės partijos atstovų skaičių ir tokį patį skaičių narių kiekvienoje piliečių grupėje. „Eilinių piliečių“ gali būti kiek tik norite.

- Miegamiesčio meras (-ė)
- Miesto tarybos nariai: reikia atstovauti 3 partijoms. Kiekvienoje partijoje gali būti 1 arba 2 žmonės
- „Jaunieji miegaliai už žmogaus teises!“: 2–4 atstovai
- Asociacija „Praeitis ir dabartis“: 2–4 atstovai
- „Miegamiesčio musulmonų asociacija“: 2–4 atstovai
- Eiliniai piliečiai: kiek tik reikia
- Pasirinktinai: 1 arba 2 žurnalistai, kurie rengs reportažą apie susirinkimą

Debatų taisyklės

Taisykles galite keisti priklausomai nuo savo grupės dydžio ir laiko.

- Susirinkimą ves meras (-ė), jo ar jos sprendimas yra galutinis.
- Jei norite kalbėti, turite pakelti ranką ir sulaukti mero (-ės) leidimo.
- Komentarai turi būti trumpi, ne ilgesni nei 2 minučių.
- Susirinkimas baigsis po 40 minučių balsavimu, ar reikia statyti mečetę, ar ne.
- Visi susirinkimo dalyviai turi teisę kalbėti ir gali balsuoti.

Vaidmenų kortelės

Dalomoji medžiaga

Mečetė Miegamiestyje (visiems dalyviams)

Jūs gyvenate dailiame Miegamiesčio miestelyje, turinčiame apie 80 tūkst. gyventojų. Per pastaruosius 60 metų jo populiacija radikaliai pasikeitė. Iš dalies taip įvyko dėl to, kad daug jaunų žmonių kraustosi į miestus ieškodami darbo, tačiau kartu į šį regioną atsikraustė ir daug imigrantų šeimų, dauguma – iš musulmoniškų kraštų. Kai kurios šių šeimų čia gyvena jau 3 kartas, tačiau daug miestelio gyventojų su jais vis tiek dar elgiasi kaip su įtartinais „atvykėliais“. Imigrantai dabar sudaro beveik 15 proc. visų gyventojų.

Miestelio žmones šiuo metu kiršinantis klausimas – tai Miegamiesčio musulmonų noras turėti mečetę, kurią jie nori pasistatyti savivaldybei priklausančiame apleistame žemės sklype. Dėl šio sklypo gyventojai savivaldybei skundžiasi jau metų metus: jis yra šalia pagrindinės prekybos vietų gatvės, vandalizmas ir narkotikų vartojimas jame yra nuolatinė problema.

Todėl, kai turtingas verslininkas pasisiūlė šią problemą iš savivaldybės perimti, meras pamanė, kad jo laiminga diena pagaliau atėjo! Taryba iškart sutiko tą sklypą parduoti ir finansuoti 20 proc. naujos mečetės statybos kaštų. Likusius 10 proc. statybos kaštų, kurių verslininkas padengti nebegalėjo, padengs pati musulmonų bendruomenė. Statybos turėjo prasidėti šią savaitę… Tačiau miestelio tarybą užplūdo įpykusių gyventojų skundai: projektui jie prieštarauja. Jie sukvietė specialų susirinkimą, į kurį pakviesti visi, kad šis klausimas būtų išspręstas. Susirinkimas prasidės po 30 minučių.

Vaidmens kortelė: Miegamiesčio meras (-ė)

Jūs vedate susirinkimą. Jam prasidėjus, turėsite pasveikinti visus dalyvius ir priminti jiems debatų taisykles. Susirinkimo metu turite duoti visiems galimybę pasisakyti ir neleisti kam nors kalbėti per ilgai. Jus labai neramina šią situaciją sunkinanti „bloga reklama“, tad jūs norite pabandyti prieš susirinkimą pasikalbėti su kai kuriomis grupėmis ir įtikinti jas suminkštinti savo poziciją.

Vaidmens kortelė: Miestelio tarybos narys: Tradicininkų partija (1 arba 2 žmonės)

Miestelio taryboje jūs atstovaujate Tradicininkų partijai, mečetei jūs tvirtai prieštaraujate. Manote, kad neteisinga savivaldybės žemę ir tarybos išteklius leisti maldos namams, kurie negerbia šios valstybės ir šio miestelio tradicijų. Jums atrodo, kad imigrantų šeimos ir taip jau yra privilegijuotos, kad gali čia gyventi, tad jie neturėtų primetinėti kitokio gyvenimo būdo šalyje, kurioje jie tėra svečiai. Jus taip pat neramina tai, kad mečetėje gali būti verbuojami teroristai.

Vaidmens kortelė: Miestelio tarybos narys: Populistų partija (1 arba 2 žmonės)

Miestelio taryboje jūs atstovaujate Populistų partijai. Jūs rėmėte pirminį sprendimą statyti mečetę tame sklype – iš dalies dėl to, kad suvokiate, jog musulmonų bendruomenė labai prisideda prie miestelio ekonomikos, ir nenorite jų supykdyti. Tačiau jus labai neramina gyventojų skundai ir jūs nenorite įžiebti nereikalingo konflikto bendruomenėje. Taip pat esate susirūpinę dėl savo vietos ateinančiuose tarybos rinkimuose, todėl turbūt paremsite tą sprendimą, kuris bus mažiausiai kontroversiškas.

Vaidmens kortelė: Miestelio tarybos narys: Įvairovės partija (1 arba 2 žmonės)

Miestelio taryboje jūs atstovaujate Įvairovės partijai. Tikite, kad pakankamai didelė gyventojų dalis, atvykusi iš kitų pasaulio kraštų, prisideda prie Miegamiesčio kultūros bei interesų, ir jums atrodo nesąžininga tai, kad miestelis iš daugelio šių žmonių taip ilgai atima galimybę praktikuoti savo religiją. Taip pat matote, kad tas apleistas sklypas miestelyje kelia problemų ir kad šiuo metu taryba neturi lėšų pati jį tvarkyti.

Vaidmens kortelė: Miegamiesčio asociacijos „Praeitis ir dabartis“ nariai (2-4 žmonės)

Esate viena pagrindinių grupių, kurios priešinasi šiai mečetei. Jūsų nariai yra iš tradicinių (ne musulmoniškų) Miegamiesčio bendruomenių ir esate įsitikinę, kad labai svarbu išlaikyti senovinį miestelio, kuriame dauguma jūsų gyvena visą savo gyvenimą, būdą. Sklypas, kuriame norima statyti mečetę, yra pačiame centre – ji matytųsi iš daugelio miestelio centro vietų. Mečetė užstotų ir pagrindinės bažnyčios, esančios centrinėje aikštėje, vaizdą. Jums atrodo, kad jūsų gimtojo miesto charakterį visiškai keičia čia neseniai atvykusi bendruomenė. Nesuprantate, kodėl iš kažkur kitur čia atvykę žmonės neturėtų gyventi pagal jūsų sugalvotas taisykles.

Vaidmens kortelė: Jaunimo veiksmo grupės „Jaunieji miegaliai už žmogaus teises!“ nariai (2-4 žmonės)

Jūsų grupė buvo sukurta siekiant spręsti didžiausias Miegamiesčio jaunimo problemas. Jums mečetė atrodo reikalinga ir todėl, kad ji atlieptų musulmonų bendruomenės poreikį turėti maldos namus, ir todėl, kad ji padėtų išspręsti įvairias socialines problemas, kurių prisikaupė dėl to, kad tas sklypas taip ilgai buvo apleistas. Jūs remiate mečetės statybas, tačiau esate susirūpinę dėl kitų socialinių problemų, kurių taryba turbūt nespręs, jei ji turės finansiškai prisidėti prie mečetės statybos. Per pastaruosius 5 metus jaunimo biudžetas buvo apkarpytas tiek, kad jis niekaip negali atitikti miestelio poreikių.

Vaidmens kortelė: „Miegamiesčio musulmonų asociacijos“ nariai (2-4 žmonės)

Metų metus prašėte savivaldybės suteikti musulmonų bendruomenei maldos namus, tačiau jums kaskart buvo atsakyta teisinantis lėšų trūkumu. Jums atrodo nesąžininga, kad musulmonų bendruomenės prašoma padengti 10 proc. mečetės statybos išlaidų, kadangi ekonominė situacija daugeliui žmonių yra tikrai nedėkinga, o krikščionių bendruomenė turi 11 maldos namų, kuriuose lankosi žymiai mažiau žmonių, nei lankytųsi vienoje mečetėje. Jums atrodo, kad musulmonų bendruomenės indėlis miestelyje yra nevertinamas, kad jūsų bendruomenės žmonės yra diskriminuojami įvairiais gyvenimo aspektais ir kad nesutikdama statyti mečetės miestelio taryba neigia jūsų bendruomenės narių esminę teisę į religijos laisvę.

Vaidmens kortelė: Miegamiesčio piliečiai

Esate susirūpinę dėl Miegamiestyje kilusio konflikto ir norite dalyvauti savivaldybės tarybos susirinkime, kad galėtumėte balsuoti. Šiuo metu dar nežinote, už ką balsuosite: norite pasikalbėti su kiek įmanoma daugiau skirtingų grupių, o tuomet ir apsispręsite.

Minutėlę

Ar galite kalbėti tik minutę, be dvejonių ir nesikartodami?

Temos	• Kultūra ir sportas • Globalizacija • Bendros žmogaus teisės
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Laikas	40 minučių
Apžvalga	Dalyviai turi būti greiti ir kūrybiški – jie vieną minutę kalbės apie santykį tarp sporto ir žmogaus teisių.
Susijusios teisės	Visos
Tikslai	• Suprasti, kaip žmogaus teisės yra tarpusavyje susijusios ir nedalomos • Lavinti kritinį mąstymą • Kultivuoti pasitikėjimą savimi išreiškiant asmenines nuomones
Priemonės	• Teiginiai – kiekvienam dalyviui po vieną • Kepurė • Laikrodis su antra rodykle arba laikmatis
Pasiruošimas	• Nukopijuokite žemiau pateiktą lapą ir iškirpkite teiginius. • Sulankstykite teiginių lapelius ir sudėkite juos į kepurę.

Eiga

1. Paprašykite visų susėsti ratu.
2. Perduokite kepurę. Kiekvienas dalyvis nežiūrėdamas turi įkišti ranką į kepurę ir išsitraukti vieną lapelį.
3. Dalyviai turi 5 minutes pasiruošti vieną minutę nesustodami kalbėti apie ant jų išsitraukto lapelio užrašytą teiginį. Taisyklė: jokių dvejonių, jokių pasikartojimų.
4. Ratu iš eilės paprašykite visų dalyvių pasakyti savo „kalbą“.
5. Po kiekvienos „kalbos“ dvi ar tris minutes leiskite kitiems trumpai ją pakomentuoti. Jei žmonės nori daug ką pasakyti, užsirašykite šią temą ir susitarkite prie jos sugrįžti užsiėmimo pabaigoje.
6. Visiems pasisakius, grįžkite ir užbaikite anksčiau nutrauktas diskusijas.
7. Tuomet pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite užsiėmimo apžvalga, tuomet pakalbėkite apie jo metu iškilusius dalykus, o galiausiai – ir apie sąsajas su žmogaus teisėmis.

- Ar sunku buvo nesustojant vieną minutę kalbėti tomis temomis?
- Kurios temos buvo sunkiausios ir kodėl?
- Kuris iš teiginių buvo kontroversiškiausias ir kodėl?

- Kokia informacija dalyvius labiausiai nustebino?
- Kurioms žmogaus teisėms kilusi grėsmė kiekviename šių teiginių?
- Ar teisė į sportą yra žmogaus teisė? Jei taip, kaip ji įamžinta įvairiuose žmogaus teisių dokumentuose?
- Ar visi jūsų bendruomenės žmonės turi prieigą prie savo pasirinktų sportinių veiklų? Jei ne – kodėl? Kaip tai galima ištaisyti?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šis užsiėmimas veikia įvairiais lygiais, klausimus taip pat galima labai įvairiai interpretuoti. Labai svarbu dirbti jaunimo lygmeniu. Galite pasakyti ką nors, kas išprovokuotų gilesnį mąstymą, tačiau stenkitės nesudaryti įspūdžio, kad tikitės „tam tikro atsakymo".

Jei manote, kad žemiau pateikti teiginiai jūsų grupei neįdomūs – sugalvokite savus. Jei jūsų grupė labai didelė, užsiėmimą vykdykite mažesnėmis grupelėmis.

Padrąsinkite nedrįstančius kalbėti. Pasiūlykite jiems pakalbėti pusę minutės ar net ir dvidešimt sekundžių arba pasakykite, kad prieš kalbėdami jie gali trumpai pasirepetuoti su draugu, arba kalbėti vėliau. Tačiau būkite pasiruošę tam, kad kai kurių dalyvių niekaip neįtikinsite.

Geras būdas pradėti – pažaisti asociacijų žaidimą, aprašytą psl. 61. Paruoškite kortelių su žodžiais „sportas", „negalia" ar „olimpinės žaidynės".

Variacijos

Mažoje grupėje galite surengti du ar daugiau raundų. Kiekviename raunde žmonės iš kepurės išsiima naują lapelį.

Kitas būdas žaisti – sudėti lapelius į kepurę, kaip aprašyta užsiėmimo eigoje. Paprašykite vieno dalyvio ištraukti vieną teiginį ir jį garsiai perskaityti. Tas žmogus pradeda šia tema kalbėti, tačiau kalba ne minutę, o tiek, kiek jam / jai norisi, sustoja, kai kalbėti nebenori, o šalia esantis žmogus tęsia, pradėdamas paskutiniu ankstesnio kalbėtojo ištartu žodžiu.

Ši technika – ištraukti teiginius iš kepurės – gali būti pritaikyta bet kokiai jūsų norimai diskutuoti temai.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jei žmonės nori tęsti veiklą sporto tema ir jaučiasi energingi, pabandykite užsiėmimą „Sportas visiems" (psl. 326).

Jeigu viena iš kitų temų susilaukė didelio susidomėjimo, užsiėmimų sąraše paieškokite kito užsiėmimo šia tema.

Galbūt grupei norėsis į žmogaus teises pažvelgti su humoru ir pažaisti su Pancho karikatūromis 5-ajame skyriuje: žr. „Žaidžiant su paveikslėliais", psl. 375; arba jei jiems patinka pasakoti anekdotus, žr. „Euroanekdoto konkursas" pakete „Visi skirtingi – visi lygūs".

Svarbi data

Balandžio 7 d.
Pasaulinė sveikatos diena

Pastaba
teiginiai susieja sportą su kiekviena iš 20 Kompaso temų. Tai parodo, kad žmogaus teisės yra tarpusavyje susijusios ir nedalomos.

Idėjos veiksmams

Nuspręskite, kurį vieną dalyką nagrinėsite, ir susitarkite, koks bus kitas veiksmų žingsnis. Sukurkite projektą, kad ir toliau dirbtumėte su pasirinktu dalyku. Susisiekite su vietine šioje srityje dirbančia organizacija. Panaudokite projektą kaip galimybę mokytis ir padėkite žmonėms pareflektuoti apie tai, kokius darbo grupėje įgūdžius ir veiksmų gebėjimus jie įgijo.

Daugiau informacijos

http://www.athletesunitedforpeace.org

Dalomoji medžiaga

Teiginių lapas

Sportas ir bendros žmogaus teisės

Kaip manote, ar Emmanuelas Adebayoras yra geras UNAIDS Geros valios ambasadorius?

Sportas ir bendros žmogaus teisės

Tarptautinio lygio atletai turi sutikti su elgesio kodeksu. Už kodekso pažeidimą – pvz., už politinius teiginius sporto renginio metu – baudžiama. Ar taip neigiama žmogaus teisė į saviraiškos laisvę?

Sportas ir bendros žmogaus teisės

Policija gali neleisti futbolo sirgaliams, kuriuos jie įtaria bėdų ieškojimu, keliauti į kitose šalyse vykstančias varžybas. Ar tai – teisėtas teisės į laisvą judėjimą ir asociaciją pažeidimas?

Sportas ir bendros žmogaus teisės

Ar manote, kad olimpinių žaidynių šalys turi būti pasirenkamos remiantis jų žmogaus teisių reputacija?

Sportas ir vaikai

Ką pasakytumėte ambicingiems tėvams ir treneriams, kurie verčia vaikus ilgas valandas treniruotis? Kas turi turėti teisę spręsti apie jauno žmogaus sveikatą ir kaip jie leidžia laisvalaikį?

Sportas ir pilietiškumas ir dalyvavimas

Daugybė žmonių yra gimę vienoje šalyje, bet įsikuria kitoje ir tampa jos piliečiais. Tačiau jie ir toliau serga už savo gimtosios šalies futbolo komandą, o ne už jiems naujus namus pasiūliusios antrosios šalies komandą. Ar geras pilietis turėtų sirgti už šalies, kurioje jis gyvena, nacionalinę komandą?

Sportas ir kultūra

Kultūrą galima apibūdinti kaip rinkinį bendrų požiūrių, vertybių, tikslų ir praktikų, charakterizuojančių instituciją, organizaciją ar grupę. Ar „futbolo kultūra“ yra kultūra?

Sportas ir demokratija

Kaip manote, ar jūsų šalies politikai sportą ar sporto renginius naudoja kaip distrakciją, kad žmonės nesidomėtų politika ir ekonomika?

Sportas ir eiblizmas

Kaip paralimpinės žaidynės laužo stereotipus apie negalią turinčius žmones?

Sportas ir diskriminacija ir netolerancija

Ar atletų lyties tikrinimas būtinas, norint užtikrinti sąžiningą rungtyniavimą, o galbūt tai – pernelyg didelis žmogaus orumo ir teisės į privatumą pažeidimas?

Sportas ir aplinka

Golfo laukai dažnai kritikuojami už tai, kad nėra draugiški nei žmonėms, nei aplinkai, nes jie dažnai įkuriami žemėje, kurią prieš tai vietiniai žmonės naudojo žemės ūkiui ir miškams. Jų išlaikymui reikia daug vandens, herbicidų ir pesticidų. Ar dėl to golfas yra žmogaus teisių reikalas?

Sportas ir lytis

Yra teigiančių, kad tarp geriausių trenerių ir sporto administratorių moterų mažai, nes jos diskriminuojamos. Ar su tuo sutinkate? Jei taip, kaip būtų galima tai spręsti?

Sportas ir globalizacija

Sportbačius ir didelę dalį kitos sportui reikalingos įrangos pigiai gamina išnaudojama darbo jėga Rytų Europoje ir Tolimuosiuose Rytuose. Tų fabrikų darbininkai nori ir toliau juose dirbti – jie nereikalauja boikoto. Ką mes, kaip vartotojai, galime padaryti, kad išvengtume dalyvavimo išnaudojime?

Sportas ir sveikata

Ką galima padaryti vietos lygmeniu, kovojant su narkotikais sporte?

Sportas ir žiniasklaida

Kaip manote, ar kuri nors konkreti televizijos kompanija turi teisę išsipirkti išskirtines teises į bet kokį sporto renginį?

Sportas ir migracija

Sakoma, kad imigrantų integracija lengviausiai vyksta per sportą ir sportines veiklas. Ar sutinkate? Kodėl? Kodėl ne?

Sportas ir taika ir smurtas

Kiek rungtyniaujančios sporto šakos propaguoja bendradarbiavimą ir tarpusavio supratimą, o kiek – padidina nacionalizmą ir ksenofobiją?

Sportas ir skurdas

Daugelyje šalių sportas, ypač futbolas, suteikia asmenims galimybę įgyti „iš skurdo vedantį pasą“. Ar dėl šios priežasties skurdžios šalys turėtų daugiau dėmesio skirti futbolui?

Sportas ir skurdas

Didžioji dalis Europos futbolininkų už savo darbą gauna didžiulius atlyginimus. Ar tai pateisinama ir sąžininga?

Sportas ir religija ir tikėjimas

Daugybė sporto klubų žaidžia savaitgaliais. Ar tai nesąžininga savo religiją šeštadieniais ar sekmadieniais praktikuojančių žmonių diskriminacija?

Sportas ir atminimas

Berlyno olimpinis stadionas buvo Hitlerio eksponatas 1936 m. olimpinėse žaidynėse, kurias naciai naudojo propagandos tikslais. Todėl daugeliui žmonių tas pastatas yra fašizmo simbolis. Jis buvo renovuotas, nors buvo norinčiųjų jį nugriauti, o kiti siūlė leisti jam lėtai griūti „kaip Romos Koliziejui“. Jūsų nuomone, kaip turėjo būti elgiamasi su šiuo pastatu?

Sportas ir karas ir terorizmas

„Rimtas sportas neturi nieko bendro su sąžiningu žaidimu. Jis aplipęs neapykanta, pavydu, gyrimusi, visų taisyklių nepaisymu ir sadistiniu malonumu stebint smurtą: kitaip tariant, sportas – tai tiesiog karas be šaudymo.“ George'as Orwellas, 1945 m. Ar su tuo sutinkate?

Sportas ir darbas

Ar sutinkate, kad profesionalūs atletai turi turėti tokias pačias teises ir pareigas, kaip ir bet kuris kitas darbininkas, pvz., darbo valandos, mokesčių mokėjimas ir teisė jungtis į profsąjungas?

Mūsų ateitys

Mūsų progresą rodo ne tai, kiek turtų pridedame tiems, kurie ir taip jau daug turi, o tai, kiek duodame tiems, kurie turi mažai.

Franklinas D. Rooseveltas

Temos
- Vaikai
- Aplinka
- Sveikata

Sudėtingumas 2 lygis

Grupės dydis 6+ (mažos grupelės 3-4)

Laikas 60 minučių

Apžvalga Dalyviai piešia, kontempliuoja ir diskutuoja apie savo viltis ir susirūpinimą dėl savo kartos ateities. Tarp aptariamų dalykų yra:
- Aplinkosaugos klausimai, darantys poveikį ateities kartoms
- Kaip vietos vystymasis patenkina arba nepatenkina vietos gyventojų poreikių
- Vystymąsi lemiančios jėgos

Susijusios teisės
- Teisė į nuomonę ir informacijos prieinamumą
- Teisė būti išgirstam visais klausimais, susijusiais su vaiko interesais
- Teisė į padorų gyvenimo lygį

Tikslai
- Ugdyti supratimą apie bendruomenės gyvenimą, teises ir atsakomybes
- Praktikuoti gebėjimą atvirai diskutuoti, dirbti komandoje ir turėti viziją
- Skatinti smalsumą ir tikėjimą, kad ateitis yra kiekvieno jauno žmogaus rankose ir kad tai, ką jie daro, yra svarbu

Priemonės
- Popierius juodraščiams
- Dideli popieriaus lapai galutiniam dizainui
- Dažai, teptukai, pieštukai, rašikliai ir flomasteriai
- Priemonės koliažui, pvz., spalvotas popierius, žurnalai, šakaliukai, ryžiai, pupelės, nukritę medžių lapai, kriauklės, geriamieji šiaudeliai
- Žirklės
- Klijai ir lipni juosta
- Rajono nuotraukos, kuriose matyti, kaip jis atrodė prieš 10 ar 20 metų (nebūtinai)
- Jūsų gyvenamosios vietos žemėlapiai – tiek nauji, tiek seni (nebūtinai)

Eiga

1. Pristatykite pokyčių bėgant laikui koncepciją. Paprašykite dalyvių prisiminti tuos laikus, kai jie buvo jaunesni, kaip tuomet atrodė jų namai ir gatvės bei kaip visa tai keitėsi. Ar kurios nors klasės mokykloje ar centre, kuriame susitinkate, buvo perdažytos, o gal jose yra naujų baldų? Ar rajone atsirado kokių naujų pastatų, pvz., prekybos centrų, bendrabučių, kelių, žaidimo aikštelių ar dviračių takų?

Vaikai

Aplinka

Sveikata

2 lygis

6+ (mažos grupelės 3–4)

60 minučių

2. Paklauskite, kodėl šie pokyčiai įvyko ir kas nusprendė, ką reikia atnaujinti ir kaip tai padaryti. Pavyzdžiui, ar kuri nors apgyvendinimo sistema suteikė labai reikalingą nebrangų būstą vietiniams žmonėms, o gal tiesiog kokia nors finansinė kompanija investavo į prabangių butų ar vasarnamių statybas?
3. Trumpai aptarkite vieną ar du pavyzdžius: kas dėl šių pokyčių laimėjo ir kaip? Ką jūs darytumėte kitaip, jei būtų jūsų valia?
4. Dabar sujunkite sprendimų, kurie daro įtaką kitiems žmonėms, priėmimą ir žmogaus teises. Ar dalyviai mano, kad žmogaus teisės suteikia naudingą šabloną sprendimų priėmimui? Ar ateityje žmogaus teisės sprendimų priėmėjams bus daugiau ar mažiau svarbios nei dabar? Kodėl?
5. Pasakykite grupei, kad galimybės yra dabar! Dabar yra laikas jiems pasinaudoti galimybe pradėti galvoti apie ateitį, kurioje jie galbūt gyvens, ir pradėti daryti jai įtaką.
6. Paprašykite žmonių susiskirstyti į grupeles po tris ar keturis.
7. Išdalinkite popierių bei rašiklius ir paprašykite surašyti ar nupiešti savo idealų ateities rajoną ar miestelį. Jie visiškai laisvi kurti. Ribas nubrėžia tik jų pačių vaizduotė.
8. Kai visos grupės bus sutarusios dėl juodraštinio plano, tegu perkelia jį ant didelio popieriaus lapo ir užbaigia darbą naudodami dažus ir priemones koliažui.
9. Baigus darbą, paprašykite visų grupių paeiliui pristatyti savo planą ir pasakyti, iš kur jie sėmėsi idėjų ir kaip jas tobulino. Po kiekvienos prezentacijos skirkite laiko trumpiems klausimams, tačiau bendrą diskusiją palikite vėlesniam laikui.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradžioje pasidalinkite, kaip žmonėms sekėsi dirbti grupelėse. Tuomet pakalbėkite apie tai, ar planai atitiko žmonių poreikį gyventi sveikoje aplinkoje, ar ne.

- Ar visi jautėsi galintys dalyvauti ir prisidėti prie proceso? Kaip grupelės panaudojo individualius savo narių talentus?
- Koks jausmas gauti grįžtamąjį ryšį savo planams?
- Koks jausmas duoti grįžtamąjį ryšį?
- Ar jie būtų pasirengę eiti į kompromisą dėl kai kurių savo idealų, jei dabar reikėtų sukurti vieną vienintelį klasės ar grupės planą, atitinkantį absoliučiai visų jos narių poreikius ir aspiracijas?
- Ar planuose atsižvelgta į aplinkosaugą, pvz., poreikį mažinti anglies dvideginio emisijas, naudoti atsinaujinančius ir tvarius išteklius bei rūšiuoti atliekas?
- Ar dalyviams patiko jausmas būti „savo ateities architektais“? Ar jie tiki, kad šie idealai vieną dieną galėtų tapti realybe? Kodėl? Kodėl ne?
- Ar jie tiki, kad suaugusieji būtų pasiruošę apie šiuos planus diskutuoti? Kodėl? Kodėl ne?
- Kas šiuose planuose labiausiai nustebino?
- Kokios bus jų, kaip piliečių, teisės ateityje?
- Kokios bus jų, kaip piliečių, pareigos ateityje?
- Ar jauni žmonės jūsų mokykloje (klube, bendruomenėje) turi galimybę tarti žodį dėl juos tiesiogiai liečiančių veiksmų arba bendrų vystymosi procesų? Kokias teises jie gali teigti turintys, kad galėtų dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose?

- Kokias apskritai galimybes daryti įtaką demokratiniams procesams, kurie formuoja jų gyvenimą ir ateitį, turi jaunimas?
- Kokių vietinių paslaugų reikia, kad būtų užtikrintos visų teisės į sveikatą, poilsį, laisvalaikį ir kultūrinį gyvenimą?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šio užsiėmimo pavadinimas yra „Mūsų ateitys“. Daugiskaita vartojama norint pabrėžti, kad ateitis nėra iš anksto nulemta – ne, ji bus tai, kuo mes ją padarysime. Todėl yra daugybė įmanomų ateičių, o iššūkis jauniems žmonėms yra sukurti ateitį, kuri atspindėtų jų idealus ir aspiracijas.

Kad įtvirtintumėte pokyčių koncepciją, galite parodyti senų nuotraukų, kaip jūsų vietovė atrodė prieš dešimt ar dvidešimt metų. Taip pat galite pakviesti dalyvius pamąstyti apie globalinius pokyčius. Pavyzdžiui, tegu jie pamąsto apie faktą, jog prieš trisdešimt metų internetas buvo mokslinės fantastikos tema, tačiau jau po kelerių metų prie tinklo bus galima prisijungti iš kiekvienos pasaulio mokyklos ir bibliotekos.

Jeigu dalyviai nėra tikri, kaip galėtų atrodyti jų ateities miestelis, galite jiems pagelbėti užduodami šiuos klausimus:

- Kas čia gyvens? Žmonės, kurie čia gimė, ar nauji atvykėliai? Kokio amžiaus jie bus? Ar gyvens šeimomis?
- Kaip atrodys jų kasdienis gyvenimas? Kur jie pirks maistą? Kaip judės?
- Kokių gerovės paslaugų – ligoninių, dantistų ir t. t. – jiems reikės?
- Kokios bus jų mokyklos?
- Kaip jie keliaus?
- Kaip atrodys jų namai?
- Kokie bus jų socialiniai gyvenimai? Ką jie veiks laisvalaikiu?
- Ar jie turės naminių gyvūnėlių?
- Ką žmonės dirbs?
- Kokių naujų technologinių dalykų gali atsirasti?
- O kaip dėl aplinkos? Gamtos?

Variacijos

Vietoj koliažo galite gaminti modelius iš panaudotų daiktų, pvz., kartoninių dėžių ar pakuočių, tualetinio popieriaus ritinėlių ar perlenkto kartono, arba galite panaudoti lego kaladėles.

Užuot kūrę bendrus planus, kaip galėtų atrodytų jų vietovė, dalyviai gali pasirinkti šiuo metu nenaudojamą vietą, kurią galima vystyti. Leiskite grupei patyrinėti skirtingų bendruomenės sektorių poreikius ir sugalvoti pasiūlymą, kurį jie pateiktų vietos savivaldybei. Toje vietovėje būtų galima įkurdinti prekybos centrą, laisvalaikio centrą, mokyklą, daugiabutį, automobilių stovėjimo aikštelę, atvirą žalią erdvę, žaidimų aikštelę, sporto aikštelę, ramų rožių sodą su suoliukais senukams, miesto daržą, laukinės gamtos prieglobstį, karuseles arba vietą keliautojams. Jeigu norite tai pateikti kaip veiksmo projektą, informacijos apie veiksmo projektų planavimą ir įgyvendinimą rasite 3-iame skyriuje.

Svarbi data

Rugpjūčio 12 d.
Tarptautinė jaunimo diena

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Galbūt norite patyrinėti, kaip jūsų vietovė galėtų prisitaikyti prie ateities iššūkių – naftos pabaigos ir klimato kaitos. Iniciatyva „Transition Town“ (Tranziciniai miesteliai) – tai vietiniai žmonės, nagrinėjantys visus savo bendruomenės gyvenimo aspektus (maistą, energiją, transportą, sveikatą, širdį ir sielą, ekonomiką ir pragyvenimą ir t. t.) ir randantys kūrybinių būdų galų gale per 15–20 metų įkurti bendruomenės apibrėžtą ir jos įgyvendintą „Energijos mažėjimo veiksmų planą“. Iki šiol būta tokių iniciatyvų: bendruomenės daržų maisto auginimui įkūrimas; apsikeitimas verslo atliekomis – kai bandoma sujungti vienos pramonės atliekas su kita, tas atliekas naudojančia pramone; senų daiktų taisymas, o ne išmetimas; vietinių prekybos sistemų kūrimas.

Daugiau informacijos ir pavyzdžių, kaip žmonės vysto šį konceptą visame pasaulyje, rasite svetainėje www.transitiontowns.org, arba į savo paieškos langelį įrašykite „Transition Towns“.

Kita idėja – paprašyti dalyvių nupiešti personalizuotą, iliustruotą ir anotuotą didelį savo gyvenamosios vietos žemėlapį, kuriame būtų pažymėti jiems svarbūs dalykai. Pvz., grafitis ant sienos, konkretus medis palei kelią ar neoficialus takelis, kuriuo jie eina norėdami nukirsti kampą. Fiksuojant, kad kažkas egzistuoja, parodoma, jog tai yra vertinama, taip pat tai yra būdas apsaugoti svarbius objektus nuo sugriovimo per kokį nors ateities „vystymosi“ projektą. Žr. www.commonground.org.uk ir jų projektą „Parish Maps“ (Parapijos žemėlapiai).

Kitas būdas žiūrėti į vietovę ir matyti jos resursų paskirstymą, bruožus, kraštovaizdį ir žemės panaudojimą yra įrankis, žinomas kaip „transektinis ėjimas“ (angl. *transect walk*), kurį Pasaulio bankas naudoja savo skurdo ir socialinio poveikio analizei. Išbandykite jį vieną popietę, jeigu užsimanysite išlėkti į gamtą! Svetainėje http://web.worldbank.org įveskite žodžius „transect walk“.

Sužinokite daugiau apie vietos plėtros planavimo procesus ir kaip daryti jiems įtaką. Įsitraukite į sprendimų priėmimą mokykloje, klube ar asociacijoje – dalyvaukite tarybos susirinkimuose ar net iškelkite savo kandidatūrą rinkimuose. Yra ir daugiau užsiėmimų, kurie gali būti naudingi žvalgantis po ateities galimybes. Pvz., „Kelias į Lygybės žemę“ yra apie tai, kaip pasiekti lyčių lygybę.

Jeigu norite dar vieno užsiėmimo, kuris įtrauktų jaunimą į demokratinį sprendimų priėmimą dalyvaujant mokyklos tarybose – šįkart apie tai, kokio švietimo jie nori,– pažiūrėkite „Tegu kiekvieno balsas būna išgirstas“, psl. 342.

Kol svajojame apie savo ateitis, galime pradėti kurti teisingesnę visuomenę. Jeigu grupė norėtų apmąstyti patyčių temą ir patyrinėti, kaip lavinti empatiją ir pagarbą visiems, tuomet galima surengti užsiėmimą „Ar turime alternatyvų?“, psl. 94.

Idėjos veiksmams

Surenkite koliažų parodą ir pakvieskite vietos savivaldybės atstovus apsilankyti ir išgirsti jūsų nuomones.

Gaukite savo bendruomenės strateginių planų (metinių ar ilgalaikių) kopijas. Kartu su grupe juos paanalizuokite, tuomet pasikonsultuokite su draugais ir šeimos nariais.

Savo atsaką pateikite sukurdami tinklaraštį, parašydami žinutę vietiniam laikraščiui, suorganizuodami viešą susirinkimą šiuo klausimu arba dalyvaudami valdžios surengtoje viešoje asamblėjoje.

Susisiekite su savo vietine „Agenda 21“ atšaka arba kita aplinkosaugos grupe ir įsitraukite į darbus dėl tvarios ateities.

Lytis

Taika ir smurtas

Sveikata

3 lygis

6–30 (mažos grupelės 2–6)

120 minučių

Namų reikalai

Policija visada vėluoja – jei išvis pasirodo.

Tracy Chapman

Temos	• Lytis • Taika ir smurtas • Sveikata
Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	6–30 (mažos grupelės 2–6)
Trukmė	120 minučių
Apžvalga	Aptariami įvairūs atvejai, analizuojamos smurto artimoje aplinkoje priežastys ir kaip jo išvengti
Susijusios teisės	• Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą • Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio • Teisė į lygybę prieš įstatymą
Tikslai	• Pagilinti sąmoningumą apie skirtingas smurto artimoje aplinkoje formas • Lavinti įgūdžius diskutuoti ir analizuoti žmogaus teisių pažeidimus • Skatinti empatiją ir pasitikėjimą savimi pasipriešinti smurtui artimoje aplinkoje
Priemonės	• Dideli popieriaus lapai arba lenta, rašikliai minčių lietui ir grupiniam darbui. • Pasirinkite vieną ar daugiau atvejų analizių arba užrašykite savą. Kiekvienas dalyvis turi turėti po vieną kopiją. • „Gairės grupinei diskusijai“ kopijos (po vieną kiekvienai mažai grupelei)
Pasiruošimas	• Susisiekite su organizacijomis, kurios jūsų šalyje ar bendruomenėje padeda smurto artimoje aplinkoje aukoms. • Atidžiai apsvarstykite, kuriuos smurto artimoje aplinkoje aspektus norite panagrinėti šio užsiėmimo metu, ir būkite pasiruošę padėti dalyviams, jei tai jiems pasirodytų pernelyg asmeniška.

Eiga

1. Pristatykite temą minčių lietumi apie „dažniausiai mūsų rajone pasitaikančias smurto formas“. Užrašykite viską, ką dalyviai sako, tačiau kol kas dar apie nieką nediskutuokite. Popieriaus lapą ar lentą su užrašais palikite gerai matomoje vietoje.
2. Paprašykite žmonių pasidalinti į mažas grupeles, po 2–6 asmenis kiekvienoje. Jums reikės mažiausiai trijų grupių.
3. Išdalinkite atvejų analizių ir „Gairių grupinei diskusijai“ kopijas.

4. Duokite dalyviams 5 minučių perskaityti atvejus. Pabrėžkite, kad jų diskusijos turi remtis tais atvejais. Dalyviai turi suprasti, kad kalbos apie smurtą artimoje aplinkoje gali būti labai asmeniškos, ir niekas neturėtų jaustis spaudžiamas atskleisti daugiau, nei nori.
5. Grupiniam darbui paskirkite valandą laiko.
6. Pabaigoje susirinkite į plenarinę sesiją aptarimui ir apibendrinimui.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite trumpa apžvalga apie grupinį darbą: kaip sekėsi? Ar atvejuose aprašyti įvykiai galėjo nutikti jūsų mieste? Ar klausimai buvo aktualūs? Jei grupės dirbo su skirtingais atvejais, leiskite joms pasidalinti mintimis apie skirtingų nusikaltimų analizes. Tuomet pakalbėkite apie aktualumą jūsų gyvenimuose:

- Kaip plačiai smurtas artimoje aplinkoje yra paplitęs jūsų bendruomenėje ir visoje šalyje?
- Kurioms žmogaus teisėms gresia pavojus?
- Kokios yra smurto artimoje aplinkoje priežastys?
- Kodėl dažniau vyrai smurtauja prieš moteris, o ne moterys prieš vyrus?
- Kaip smurtą artimoje aplinkoje galima sustabdyti? Ką galėtų / turėtų daryti:
  – valdžios organai?– vietos bendruomenė?
  – smurtautojai ir jų aukos?
  – draugai ir kaimynai?
- Pamąstykite apie skirtingas jūsų aptartas smurto formas. Darkart pažiūrėkite į minčių lietaus sąrašą. Ar prie jo galima dar ką nors pridėti?

Paklauskite, ar kas nors norėtų labiau gilintis į iškilusias problemas, ir aptarkite, kokių veiksmų galima būtų imtis.

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Smurtas artimoje aplinkoje nediskriminuoja. Jis vyksta ir tarp heteroseksualių, ir tos pačios lyties porų. Jis vyksta visose amžiaus, etninėse ir ekonominėse grupėse. Ir nors aukomis dažniausiai tampa moterys, prieš vyrus taip pat smurtaujama – ypač verbaliai ir emociškai. Smurtas artimoje aplinkoje, dar vadinamas smurtu šeimoje, vyksta tada, kai vienas intymiuose santykiuose ar santuokoje esančių asmenų bando dominuoti ir kontroliuoti kitą. Negražus elgesys artimoje aplinkoje, kurio metu naudojamas fizinis smurtas, vadinamas smurtu artimoje aplinkoje.

Didžioji dalis smurto artimoje aplinkoje incidentų įvykdomi prieš moteris ir vyksta namuose – todėl šis užsiėmimas ir pavadintas „Namų reikalais“. Tačiau kartais, nors ir retai, smurtauja moterys, todėl įtraukėme ir Hanso istoriją.

Svarstydami apie šį užsiėmimą, turėkite omenyje, kad būtinas jautrumas ir anonimiškumas / privatumas (kai kurie dalyviai gali būti patyrę smurtą artimoje aplinkoje savo šeimoje ar giminėje). Aiškiai nurodykite, kad niekas neturi jaustis spaudžiamas atskleisti daugiau, nei nori. Jūs laisvai galite pakeisti kai kurias detales arba visus atvejus, kad labiau atitiktumėte grupės poreikius.

Dalyviai vyrai gali stipriai reaguoti į užsiėmimą ar kai kurias diskusijas. Svarbu atminti, kad jūsų tikslas nėra priversti berniukus ar vaikinus jaustis kaltais dėl to, ką daro kiti

Svarbi data

Lapkričio 25 d.
Tarptautinė smurto prieš moteris panaikinimo diena

vyrai. Tačiau yra žmonių, teigiančių, kad vyrai yra opresinės patriarchalinės sistemos dalis ir todėl atlieka joje vaidmenį – toks postulatas gali privesti prie įdomių diskusijų. Be to, galbūt panorėsite panagrinėti vyrų smurto prieš moteris pasekmes patiems vyrams – tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai.

Užbaigti sesiją tylos minute už smurto artimoje aplinkoje aukas – veiksmingas būdas užbaigti užsiėmimą ir skatinti empatiją bei solidarumą.

Variacijos

Kai kurie grupės nariai gali pradėti vaidinti vieną iš scenų, kiti tuo tarpu yra publika. Fasilitatorius (-ė) vaidinimą kartkartėmis sustabdo ir pakviečia žiūrovus pasiūlyti, ką veikėjai galėtų daryti kitaip, kad palengvintų situaciją ir ji baigtųsi gerai.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Grupė galėtų susisiekti su vietos policija ir išsiaiškinti, ką jie daro sulaukę skambučių dėl smurto artimoje aplinkoje. Kita galimybė – susisiekti su artimiausia pagalbą moterims teikiančia organizacija ir pakviesti jų atstovę pristatyti faktus bei duomenis apie situaciją jų vietos bendruomenėje.

Kita beveik tabu tema daugelyje šalių yra seksualumas, ypač homoseksualumas. Jei grupė norėtų panagrinėti šiuos dalykus, ji gali atlikti užsiėmimą „Pasikalbėkime apie seksą“, esantį psl. 276.

Idėjos veiksmams

Susisiekite su vietine moterų prieglauda ar informacijos centru arba su moterų teisėmis dirbančia organizacija ir išsiaiškinkite, kokie jų poreikiai ir kaip jūs galite jiems padėti.

Daugiau informacijos

Nors smurtauti gali ir moterys, o netinkamas elgesys tos pačios lyties asmenų santykiuose pamažu taip pat pradedamas pripažinti, įrodymai rodo, kad absoliuti dauguma atvejų – kai vyrų smurto aukomis tampa moterys ir mergaitės. Dėl šios priežasties Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 1993 m. priėmė deklaraciją dėl smurto prieš moteris panaikinimo. Joje smurtas prieš moteris apibūdinamas kaip „bet koks smurto lyties pagrindu veiksmas, kuris baigiasi arba, tikėtina, baigsis fizine, seksualine ar psichologine žala ar kančia moterims, įskaitant grasinimus tokiais veiksmais, prievarta ar prievartiniu laisvės atėmimu, ar viešai, ar privačiame gyvenime.“ Jis apima, bet nėra vien tik „fizinis, seksualinis ir psichologinis smurtas, vykstantis šeimoje, įskaitant mušimą, seksualinį moteriškos lyties vaikų išnaudojimą šeimoje, su kraičiu susijusią prievartą, sutuoktinio vykdomą prievartavimą, moterų lytinių organų žalojimą ir kitas moterims žalingas tradicines praktikas; ne sutuoktinio vykdomas smurtas ir su išnaudojimu susijęs smurtas; fizinis, seksualinis ir psichologinis smurtas, vykstantis bendruomenėje, įskaitant prievartavimą, seksualinį išnaudojimą, seksualinį priekabiavimą darbe, švietimo įstaigose ir kitur; prekyba moterimis ir priverstinė prostitucija; ir fizinė, seksualinė bei psichologinė prievarta, kurią vykdo arba remia valdžia, kur ji bevyktų.“

Daugiau informacijos rasite 5 skyriuje, skyrelyje apie lytį www.coe.int/compass.

Smurtas prieš moteris per visą gyvenimo ciklą

Etapas	Smurto tipas
prieš gimstant	Abortas pagal lytį; mušimo nėštumo metu pasekmės gimdymui
kūdikystė	Moteriškos lyties kūdikių žudymas; fizinė, seksualinė ir psichologinė prievarta
vaikystė	Vaikų santuoka; moterų lyties organų žalojimas; fizinė, seksualinė ir psichologinė prievarta; kraujomaiša; vaikų prostitucija ir pornografija
paauglystė ir suaugęs gyvenimas	Smurtas pasimatymų metų (pvz., apipylimas rūgštimi ir išprievartavimas per pasimatymą); ekonomiškai priverčiamas seksas (pvz., moksleivės užsiima seksu su „cukriniais tėtušiais“, kurie apmoka jų mokslo išlaidas); kraujomaiša; seksualinis smurtas darbovietėje; išprievartavimas; seksualinis priekabiavimas; priverstinė prostitucija ir pornografija; prekyba moterimis; partnerių smurtas; sutuoktinio vykdomas iššaginimas; kraičio išnaudojimas ir žmogžudystė; partnerio vykdomas nužudymas; psichologinis smurtas; moterų su negalia išnaudojimas; priverstinis nėštumas
vyresnio amžiaus	Priverstinė „savižudybė“ arba našlių nužudymas dėl ekonominių priežasčių; fizinė, seksualinė ir psichologinė prievarta

Šaltinis: Violence Against Women Information Pack – World Health Organisation, 1997

Smurtas šeimoje

Moterų žmogaus teisės pažeidžiamos ne tik kare. Visų pirma jos pažeidinėjamos namuose. „Būtent dėl „privačios“ tokio smurto natūros visada ir buvo, ir išlieka sunku vykdyti intervencijas.“1

Tyrimai nuosekliai rodo, kad labiau tikėtina, jog moterį sužeis, išprievartaus ar nužudys jos dabartinis ar buvęs partneris nei bet kuris kitas asmuo2. Smurtas šeimoje paveikia ne tik moterį, bet ir jos vaikus, ypač – mergaites ir merginas.

Paroda „Tyliosios liudininkės“

Šią veiklą įkvėpė paroda apie smurtą šeimoje ir moterų nužudymą, kurią į Europos jaunimo centrą Budapešte atvežė NANE Moterų teisių asociacija (Budapeštas, Vengrija) ir kurioje buvo pateikti pasakojimai apie Eszter ir Kati. Šia paroda buvo siekiama padidinti visuomenės sąmoningumą apie smurto šeimoje bei nužudymų dimensijas ir žiaurumą bei daryti tai pasakojant nužudytųjų moterų – „tyliųjų liudininkių“ – istorijas.

Parodos „Tyliosios liudininkės“ organizavimas gali būti labai praktiškas ir veiksmingas būdas kovoti su smurtu šeimoje jūsų bendruomenėje, mieste ar regione. Yra knygų, kuriose aprašoma, kaip naudoti liudininkes ir kaip organizuoti parodą, tarp jų – knyga pavadinimu „Results“ (Rezultatai), pasakojanti apie pirmuosius kampanijos metus JAV ir išdėstanti keletą istorijų, kurias galima naudoti kaip pavyzdžius. Tinklalapio adresas yra www.silentwitness.net. Jame taip pat yra ilgas sąrašas tarptautinių kontaktų, kurie tokią parodą jau yra suorganizavę.

Pirmasis Europos įstatymas, skirtas konkrečiai smurtui lyties pagrindu

Organiškas aktas dėl integruotų apsaugos priemonių prieš smurtą lyties pagrindu. 2004 m. gruodžio 22 d. Ispanija priėmė įstatymą, leidžiantį įkurti specialius teismus ir integruotus reabilitacijos centrus, teikti geresnę paramą aukoms ir seriją procedūrų, skirtų apsaugoti moteris, kurioms gresia pavojus.

Jungtinių Tautų specialioji pranešėja smurto prieš moteris ir mergaites klausimais

2009 m. birželį Jungtinės Tautos įkūrė Specialiosios pranešėjos smurto prieš moteris ir mergaites klausimais pareigybę.

2010 m. pirmoji paskirtoji – Rashida Manjoo – pateikė pirmąją teminę ataskaitą, skirtą Žmogaus teisių tarybai, apie smurtą prieš moteris, jo priežastis ir pasekmes. Ataskaitą rasite www2.ohchr.org.

Pastaba
Kati ir Eszter atvejus aprašė Krisztina Morvai leidinyje „Terror a családban – A feleségbántalmazás és a jog“ (Teroras šeimoje: žmonos mušimas ir įstatymas), leid. „Kossuth Kiadó“, Budapeštas, 1998 m.

Papildomi šaltiniai internete:

- www.wave-network.org Europos informacijos centras prieš smurtą turi duomenų bazę, kurioje surašytos pagalbą Europos moterims teikiančios organizacijos.
- www.ewlcentreonviolence.org yra Europos moterų lobizmo centro dėl smurto prieš moteris tinklalapis. Jame yra daug informacijos apie SPM (smurtą prieš moteris), įskaitant šalių ataskaitas.
- www.whiteribbon.ca Baltojo kaspino kampanija yra „didžiausia vyrų pastanga siekiant užbaigti vyrų smurtą prieš moteris“.
- www.europrofem.org „EuroPRO-Fem“, arba Europos profeministų vyrų tinklas, yra vyrų organizacijų ir projektų tinklas, vienijantis susirūpinusius dėl vyrų dominavimo, smurto ir moterų priespaudos.
- www.hotpeachpages.net Tarptautinis smurto šeimoje agentūrų sąrašas turi sukaupęs informacijos apie visas pasaulio šalis.
- www.unifem.org JT moterų vystymosi fondo interneto svetainėje yra naudingos informacijos apie problemas dėl lyties ir smurtą prieš moteris.

Dalomoji medžiaga

1 atvejis – Eszter

Jis pradėjo ginčytis su žmona, kaltindamas ją nieko namuose nesutvarkius, neišvalius ir nepagaminus valgyti. Tuo pat metu jis ją ir mušė. Trankė jai per galvą ir veidą savo plikomis rankomis. Išrovė kuokštus plaukų ir apspardė savo auliniais batais. Tuomet jis nuplėšė drabužius nuo viršutinės jos kūno dalies ir parvertė ant lovos, kur ketino ir toliau ją mušti.

Visa tai vyko matant 8-metei jų dukrai, kuri maldavo tėvo sustoti. Tuomet jis liovėsi. Išvertė Eszter iš lovos ir užmigo.

Tą naktį Eszter mirė.

2 atvejis – Kati

Kati bandė pabėgti nuo savo sužadėtinio, kuris vis labiau smurtavo. Ji išsinuomojo butą kitame miestelyje, bet jis ir toliau jai skambinėjo ir grasino. Kati psichikos būklė blogėjo.

Vieną dieną jos sužadėtinis atvažiavo jos pasiimti iš darbo, norėdamas įkalbėti ją sugrįžti. Nusivežė ją į netoliese esantį mišką, kur bandė pasmaugti jos pačios megztiniu. Kitą dieną Kati savo kolegoms darbe papasakojo bijanti, kad vieną dieną jis ją tikrai pasmaugs.

Praėjus keturioms dienoms jos sužadėtinis išgėrė. Jis vėl jos laukė po darbo, o jai atėjus pradėjo ją mušti. Vakare jis nusprendė aplankyti gimines. Pakeliui jie keletą kartų sustabdė automobilį. Kati, matydama, kokios jis būklės, sutiko su juo pasimylėti, tačiau jis buvo pernelyg girtas.

Kati pasakė savo sužadėtiniui, kad jis jos nebedomina. Tai jį labai supykdė. Jis pagriebė ilgą odinį diržą ir ją pasmaugė.

Paskui įmetė jos lavoną į griovį ir apdangstė medžių šakomis.

3 atvejis – Maria

Mariai buvo 70 metų. Jos vyras mirė prieš 10 metų, ir ji gyveno mažame namelyje su savo sūnumi Philippe, kuriam tuo metu buvo 40 metų.

Jos sūnus buvo bedarbis ir kartais daug gerdavo. Maria žinojo, kad jis vagia pinigus iš jos piniginės, tačiau dažniausiai nieko nesakydavo, nes nenorėdavo pridaryti dar daugiau problemų. Būdamas girtas, Philippe tapdavo labai agresyvus, ir kartais Mariai tekdavo užsirakinti savo kambaryje, kad nuo jo apsisaugotų.

Vieną dieną Philippe grįžo namo visiškai girtas ir susinervino, nes nerado vakarienės. Kai Maria jam paaiškino nieko nepagaminusi, nes sirgo ir buvo labai pavargusi, jis pradėjo daužyti viską kambaryje. Maria neturėjo nei laiko, nei jėgų pabėgti, kai jos sūnus metė į ją kėdę. Maria bandė apsisaugoti, bet parkrito ir susimušė galvą. Atvyko kaimynas, bet buvo jau per vėlu. Komos būsenos Maria mirė nepasiekusi ligoninės.

4 atvejis – Leandras

Leandrui buvo 8-eri metai. Jis gyveno nedideliame bute su savo jaunesne seserimi, kuriai buvo treji, mama ir jos vaikinu Janu. Leandras niekada nepažinojo savo tėvo. Jam patiko mokykla, bet nepatiko Janas. Tiesą sakant, Janas kartais smurtaudavo ir primušdavo Leandrą. Šis jo labai bijojo, sunkiai užmigdavo ir prarado apetitą. Leandro mokytoja tai pastebėjo ir panoro susitikti su jo tėvais, nes jai atrodė, kad Leandrui sekasi ne taip gerai, kaip galėtų, jam buvo sunku susikaupti ir kartais jis tapdavo agresyvus su savo draugais. Mama su mokytoja susitiko, bet apie situaciją namuose nieko jai nesakė. Grįžusi namo papasakojo Janui, ką sakė mokytoja. Janas labai supyko ir vėl primušė Leandrą, šįkart sulaužė jam ranką. Ligoninėje motina melavo ir sakė, kad Leandras nugriuvo.

5 atvejis – Banaz

Banaz keletą kartų bandė įspėti policiją, kad jos gyvybei gresia pavojus. 2005 metų gruodį jos tėvas ją užpuolė ir bandė nužudyti. Ji labai išsigando ir kreipėsi į policiją. Tačiau tiriantieji pareigūnai į jos liudijimą nepažiūrėjo rimtai.

Banaz pabėgo, bet vėliau sugrįžo pas savo šeimą ir bandė toliau slapta tęsti santykius su savo vaikinu, tačiau abiem buvo pagrasinta mirtimi, jei ir toliau matysis. Banaz buvo patarta persikelti į saugią prieglaudą, bet ji tikėjo būsianti saugi namuose, nes ten buvo jos motina.

Sausio 24 d. Banaz dingo, jos suiręs kūnas po trijų mėnesių buvo rastas lagamine, palaidotas sode.

Teismo metu jos tėvas ir dėdė teigė užsakę žmogžudystę, nes tikėjo, jog ji užtraukė šeimai gėdą įsimylėdama vyrą, už kurio jos šeima neketino leisti tekėti. Banaz buvo vos 20 metų.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/6722699.stm; 2007 m. birželio 11 d.

6 atvejis – Amira

Amirai buvo ketveri, kai jos šeima pabėgo iš karo draskomos Somalijos ir apsigyveno viename Europos mieste, kur jos ankstyva vaikystė atrodė nepalyginamai geresnė.

Vieną rytą, kai jai buvo vienuolika metų, Amiros motina pasiūlė abiem aplankyti jos tetą, kad Amira galėtų pažaisti su savo vienmete pussesere. Amira nežinojo, kad jos motina su teta slapta suorganizavo „pjaustytojos“ kelionę iš Mogadišo, kad ši apipjaustytų jų dukteris. Jos tikėjo, kad tai padaryti būtina, kitaip dukros niekada neištekės.

Staiga jos mama ir teta sugriebė Amirą. „Jos mane laikė, o tada moteris, kurios niekada nesu mačiusi, pradėjo mane pjaustyti. Aš rėkiau, ir teta man stipriai užgniaužė burną“, – sako ji. „Prižadėkit, kad niekas niekada nesužinos, kad su jumis kalbėjau, – maldavo Amira. – Jei mano bendruomenės žmonės sužinos, jie sakys, kad juos išdaviau, ir man reikės bėgti. Be to, nenoriu, kad mano tėvai keliautų į kalėjimą.“

Adaptuota iš http://www.dailymail.co.uk/femail/article505796 2008 m. sausio 3 d. ir www.fgmnetwork.org

7 atvejis – Denise

„Aš esu kraujomaišos auka. Mano tėvas mane išprievartavo, kai man buvo penkiolika. Tai nebuvo nei pirmas, nei paskutinis kartas, tačiau tąkart aš pastojau.

Vieną naktį labai blogai pasijaučiau ir tėvai nuvežė mane į ligoninę. Gydytojas pamatė, kad, be labai sunkaus gripo, aš buvau ir 19 savaičių nėščia. Jis man pasakė, kad aš nėščia, ir paklausė, ką noriu daryti. Nepaisant skausmo ir kaltės, kurią jaučiau, atsisakiau aborto. Mano tėvas nežmoniškai supyko ir reikalavo, kad sutikčiau. Gydytojas atsisakė daryti abortą, nes aš jo nenorėjau. Tėvas reikalavo, kad būtų surastas abortus darantis žmogus, ir po valandos toks vyras atvažiavo į ligoninę. Bandžiau pabėgti nuo operacinio stalo, bet jis liepė trims seselėms mane laikyti, kol pririšo mane prie lovos ir suleido raumenis laisvinančių vaistų, kad nesipriešinčiau. Aš ir toliau rėkiau, kad nenoriu aborto. Jis man pasakė: „Užsičiaupk ir nustok rėkti!“ Galiausiai man suleido anestetikų.

Adaptuota iš www.humanlife.org

8 atvejis – Hansas

Savo vyrą Hansą Antonia visaip engė jau keletą metų. Kartą pasakė, kad norėtų jį pervažiuoti automobiliu. Kitą kartą ji melagingai apkaltino jį priekabiaujant prie jos vaikų. Kaimynai pradėjo gauti laiškus, kuriuose Hansas buvo kaltinamas pedofilija. Policija tais kaltinimais netikėjo, tačiau įtarė, kad Antonia yra su tais laiškais kažkaip susijusi.

Prieš trejus metus jie nustojo gyventi kartu, o po metų išsiskyrė.

Prieš keletą mėnesių Antonia pasekė po darbo namo einantį Hansą ir užmetė ant jo uždegtą ornamentą, pripildytą žibalo.

Ornamentas neįsiliepsnojo, tačiau detektyvai vėliau rado žibalo ant durų bei sienų.

Vieną dieną Hansas vedžiojo savo šunį, kai prie jo pribėgo moteris. Pasigirdo šūvis. Jis suriko ir bandė šliaužti link savo buto, kur jį vijosi moteris. Policija ir medikai rado jį mirštantį ant savo valgomojo grindų. Medikai jo išgelbėti negalėjo – kulka įėjo per kairį petį, sužalojo plaučius ir įstrigo aortoje.

Adaptuota iš: http://www.seattlepi.com

Gairės grupinei diskusijai

8 atvejis – Hansas

I – Nusikaltimo analizė (20 minučių)

1. Ką manote apie nusikaltimą iš to, kaip jis aprašytas?
2. Kur toks nusikaltimas galėjo būti įvykdytas? Ar tai būtų įmanoma jūsų rajone?
3. Kodėl nusikaltimas įvyko?
4. Ar tokį nusikaltimą galima kaip nors pateisinti?
5. Kaip auka galėjo apsiginti?

II – Perėjimas į socialinę realybę (40 minučių)

6. Ar žinote, o gal neseniai girdėjote apie smurto šeimoje atvejus?
7. Kokias formas smurtas šeimoje įgauna mūsų visuomenėje?
8. Ko aukos gali imtis, jei joms reikalinga pagalba?
9. Ar išgirdusi apie tokius atvejus policija turėtų įsikišti, ar tai būtų kišimasis į asmeninius žmonių reikalus ir jų teisių pažeidimas?
10. Kokią galią tokiose situacijose turi aukos? O nusikaltimo vykdytojai?
11. Ar esate girdėję apie smurto artimoje aplinkoje atvejus, kuomet auka yra vyras?
12. Išvardinkite keletą smurto šeimoje priežasčių.
13. Kaip galima užkirsti kelią smurtui šeimoje ir jį sustabdyti?
14. Ką galėtų / turėtų daryti
    a. valdžios organai?
    b. vietos bendruomenė?
    c. susiję asmenys?
    d. draugai ir kaimynai?

Neigimas ir iškraipymas

Pamiršti būtų ne vien pavojinga, bet ir įžeidu; pamiršti žuvusiuosius būtų tas pats, kas nužudyti juos dar kartą.

Elie Wiesel

Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	12–35
Trukmė	90 minučių
Temos	• Demokratija • Diskriminacija ir netolerancija • Atminimas
Apžvalga	Ši veikla skatina dalyvius apmąstyti, kaip tam tikri istoriniai įvykiai yra nevisiškai pripažįstami, instrumentalizuojami arba jų svarba menkinama.
Susijusios teisės	• Teisė į laisvę nuo diskriminacijos • Teisė į nuomonę ir informacijos prieinamumą • Teisė į švietimą
Tikslai	• Plėsti žinias apie tyčinį arba neišmanymu grįstą tam tikrų istorinių įvykių neigimą arba iškraipymą • Skatinti mąstyti apie istorinių įvykių neigimo arba iškraipymo pasekmes • Įkvėpti imtis veiksmų kovoti su tam tikrų istorinių įvykių neigimu arba iškraipymu
Priemonės	• Dideli popieriaus lapai, rašikliai ir žymikliai (kiekvienam dalyviui po vieną) • Keturi stalai ir pakankamai vietos judėti
Pasiruošimas	• Ant kiekvieno stalo padėkite po du suklijuotus didelius lapus (iš viso reikės aštuonių didelių lapų)

Eiga

1. Paaiškinkite, kad ši veikla yra skirta kritiškai pažvelgti į atminimą ir, konkrečiau, į tai, kokią įtaką kai kurių istorinės praeities aspektų neigimas ar iškraipymas daro mūsų visuomenei ir mums patiems. Jei dalyviams ši tema nėra gerai pažįstama, vedėjas gali pasiūlyti tokių pavyzdžių kaip Holokausto neigimas – pvz., koncentracijos stovyklų tikrumo kvestionavimas (nepaisant gausybės įrodymų); Holokausto iškraipymas – pvz., įvairių šalių mėginimai menkinti kolaborantų vaidmenį; vergovės istorijos iškraipymas – pvz., kai teigiama, kad su vergais elgtasi kaip su šeima (ko niekada nebuvo), ir mėginama nuslėpti, kaip nehumaniškai elgtasi su žmonėmis, kuriais prekiauta prieš jų valią ir kurie buvo išnaudojami; sumenkinimas pavojų, kuriuos prieglobsčio prašytojai ir pabėgėliai patyrė savo šalyse (arba patirs, jei bus deportuoti).
2. Paprašykite dalyvių susiburti į grupes po 4–5 asmenis ir aptarti šiuos klausimus:
   • Ar jūsų šalies istorijoje yra įvykių, kuriuos valdžia arba kai kurios politinės ar

ideologinės grupės aktyviai siekia nuslėpti, paneigti arba sumenkinti?
- Ar yra „nacionalinių herojų“, kurie šlovinami, neigiant faktą, kad jie buvo žmogaus teisių pažeidimų vykdytojai?
- Ar yra ekstremistinių grupių, kurios vaizduoja tokius praeities žiaurumus kaip vergovė, Holokaustas ar kiti genocidai kaip turėjusius „ir teigiamą pusę“?
- Ar jūsų asmeninėje arba šeimos istorijoje yra dalis, kurią kiti žmonės ar platesnė visuomenė neigia, iškraipo ar ignoruoja? Jei taip, kaip dėl to jaučiatės?

3. Pakvieskite dalyvius tyliai diskusijai tema *Kokie yra istorinių įvykių neigimo ar iškraipymo padariniai*? Ant kiekvieno stalo padėkite po didelį popieriaus lapą (galite suklijuoti du) ir kiekvieno viduryje užrašykite po vieną iš šių klausimų:
   - Kaip tam tikro istorinio įvykio neigimas ar iškraipymas paveikia to įvykio aukas ir jį išgyvenusiuosius?
   - Kaip istorinio įvykio neigimas ir iškraipymas paveikia jo neišgyvenusiuosius?
   - Kaip neigimas ir iškraipymas paveikia aukų ir išgyvenusiųjų palikuonis?
   - Kaip neigimas ir iškraipymas paveikia visuomenės progresą?
4. Pasirūpinkite, kad tarp stalų būtų pakankamai erdvės dalyviams judėti. Ant kiekvieno stalo padėkite po 6–7 žymiklius arba rašiklius ir pakvieskite dalyvius užrašyti savo pamąstymus prie kiekvieno iš keturių klausimų. „Diskusija“ vyksta skaitant kitų dalyvių užrašytus tekstus: dalyviai gali komentuoti arba ieškoti jungčių, tačiau nederėtų trinti arba rašyti ant kitų komentarų. Jei kokiam nors pastebėjimui pritaria ar nepritaria, dalyvis gali palikti komentarą šalia. Šios veiklos metu dalyviams negalima kalbėti tarpusavyje. Dalyvis gali pradėti nuo pasirinkto stalo ir judėti prie kitų. Šiai daliai skirkite 20–30 minučių, priklausomai nuo grupės dydžio ir įsitraukimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

- Ar buvo sunku identifikuoti istorinių įvykių neigimo ir iškraipymo atvejus?
- Ar nustebino kitų dalyvių siūlomi pavyzdžiai?
- Kaip jautėtės „diskutuodami“ tyloje?
- Ar esate susidūrę su įvykio, kurį išgyvenote, neigimu ar iškraipymu? Kaip jautėtės/kaip jaustumėtės jei taip nutiktų?
- Ar esate susimąstę apie istorinių įvykių neigimo ir iškraipymo poveikį demokratinėms visuomenėms? Kokie galėtų būti ilgalaikiai to padariniai?
- Kas labiausiai įsiminė iš tylios diskusijos?
- Kaip manote, kokiais būdais galima kovoti su istorinių įvykių neigimu ir iškraipymu?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Tylios diskusijos metu reikia pasirūpinti, kad ne visi dalyviai pradėtų nuo to paties stalo ir kad visi suprastų, jog kalbėti negalima. Pastebėję, kad dauguma nustojo rašyti arba skaityti, pereikite prie apibendrinimo. Šios dalies metu galite įjungti foninę muziką. Tokiu atveju rinkitės tylią instrumentinę muziką, nes kitaip kai kuriems žmonėms ji gali trukdyti.

Gali būti, kad dalyviai bus išgyvenę jų patirčių neigimą ir iškraipymą, ar bent tų patirčių ignoravimą, ypač jei jie yra pabėgėliai arba priklauso įvairioms grupėms, kurios istoriškai ilgai buvo diskriminuojamos. Per apibendrinimą dalyvius pakvietus

Svarbi data

Sausio 27 d.
Tarptautinė Holokausto aukų atminimo diena

papasakoti apie asmenines patirtis, vedėjas turėtų būti pasiruošęs suteikti emocinę paramą ir skirti pakankamai laiko dalyviams pasidalinti istorijomis, jei jie to nori.

Variacijos

Užuot leidę dalyviams kalbėti apie skirtingus istorinius įvykius, galite susitelkti į vieną. Tokiu atveju, jei dalyviai atvykę iš skirtingų šalių, užtikrinkite, kad pasirinkote įvykį, su kuriuo santykį turi visi.

Tylią diskusiją galite pakeisti grupine diskusija tais pačiais klausimais ir po jos einančiu plenariniu susirinkimu.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Vėliau gali eiti užsiėmimas „Kur stovi tu?“, kurio metu dalyviai tiesiogine to žodžio prasme stoja už savo nuomonę.

Idėjos veiksmams

Inicijuokite kampaniją, skirtą pranešti apie neigimą ir iškraipymą socialinėje medijoje.

Daugiau informacijos

Istorinės tiesos slėpimas ir iškraipymas, kančios sumenkinimas, praeities žiaurumų laikymas „teigiamais“ įvykiais – visa tai yra nužmoginimo ir antrinės viktimizacijos formos. Deja, bet šie fenomenai dažnai pasitaiko įvairiuose mūsų visuomenių lygmenyse. Pavyzdžiui, yra nepaprastai daug Holokausto įrodymų ir dokumentacijos, bet, regis, to nepakanka, nes Holokausto iškraipymo vis dar pasitaiko netgi vyraujančiuose diskursuose. Holokausto iškraipymas yra antisemitizmo forma, siejama su nacionalistiniu požiūriu ir mėginimais nuslėpti praeitį, siekiant palaikyti naratyvą apie šlovingą ir teigiamą tautos istoriją.

Holokausto neigimas yra situacijos, kai žmonės mėgina skleisti idėją, kad Holokaustas niekada neįvyko. Vis dėlto vien todėl, kad Holokausto įrodymų yra tiek daug, neigėjams įrodyti savo tiesą yra labai sunku. Todėl jie daugiausia imasi Holokausto iškraipymo. Sutikdami, jog jis įvyko, jie Holokaustą bando pateisinti, kad sumenkintų jo padarinius. Pavyzdžiui, jie:

- sako, kad Holokaustas visai nesusijęs su jų tautos istorija, nes buvo vykdomas vokiečių (ir taip visiškai ignoruoja kolaborantų veiksmų reikšmę); arba atvirkščiai, priskiria kaltę vien kitoms tautoms ir ignoruoja vokiečių atsakomybę;
- kaltina žydus, kad patys sukėlė savo tautos genocidą, arba teigia, kad žydai iš Holokausto kažkokiu būdu pasipelnė (finansiškai arba tuo, kad buvo įsteigta Izraelio valstybė);
- grubiai minimizuoja aukų skaičių arba vartoja Holokausto terminą kalbėti apie šiandienius fenomenus, kurie su Holokaustu yra niekaip reikšmingai nesusiję;
- išaukština Holokausto vykdytojus arba reabilituoja jų reputaciją;
- apibūdina Holokaustą kaip teigiamą istorinį įvykį.

Kartais Holokausto iškraipymas nutinka dėl žmonių neišmanymo; kartais individai ar valstybinės institucijos tą daro tyčia. Nesvarbu, koks bebūtų motyvas, Holokausto iškraipymas yra itin įžeidus Holokausto aukoms ir jų išgyvenusiesiems. Kartu jis kelia grėsmę mūsų demokratinėms vertybėms. Todėl turime imtis priemonių Holokausto iškraipymą identifikuoti ir jam priešintis, ypač atsižvelgiant į socialinės medijos teikiamą derlingą dirvą jam sklisti ir žiniasklaidos laisvės mažėjimą visame pasaulyje.

Europos Žmogaus Teisių Teismas yra nusprendęs, kad Holokausto neigimas nėra ginamas Europos žmogaus teisių konvencijos.

Pilietiškumas ir dalyvavimas

Aplinka

Darbas

4 lygis

4–10

90 minučių

Pasakojimas apie du miestus

Civilizacija – tai gyvenimo metodas ir lygios pagarbos visiems žmonėms požiūris.

Corazón Aquino

Temos	• Pilietiškumas ir dalyvavimas • Aplinka • Darbas
Sudėtingumas	4 lygis
Grupės dydis	4–10
Laikas	90 minučių
Apžvalga	Stalo žaidimas, kuriame žaidėjai balsuoja, kokiame mieste norėtų gyventi ir kokiomis paslaugomis džiaugtis. Tarp aptariamų dalykų yra: • socialinis solidarumas • mokesčių mokėjimo pasekmės • vietinės demokratijos vertė
Susijusios teisės	• Teisė į socialinę apsaugą • Teisė turėti nuosavybės • Teisė į tinkamą gyvenimo lygį
Tikslai	• Suprasti socialinės rūpybos svarbą bendruomenės gyvenime • Ugdyti komunikacijos ir darbo grupėje įgūdžius • Propaguoti solidarumo ir atsakomybės prieš bendruomenę vertybes
Priemonės	• 1 stalo žaidimo kopija • A3 dydžio kartonas arba popierius (nebūtina, bet geriau turėti) • 1 žaidimo kauliukas • Dviejų spalvų sąvaržėlės (pvz., raudonos ir mėlynos), abiejų spalvų vienodai ir užtektinai kiekvienam žaidėjui • Žirklės • Daugkartinė lipni guma arba „Blu-tac“ • 4 pakeitimo kortelių rinkiniai • 2 vokai • Pinigai (kiekvienam žaidėjui – po 6 000 Ems) • 2 Miesto bankininko užduočių lapo kopijos • 1 Žaidimo bankininko užduočių lapo kopija • Popierius ir rašikliai • Laikmatis • Projektorius taisyklėms rodyti (nebūtina)
Pasiruošimas	• Perskaitykite visą užsiėmimo eigą ir susipažinkite su žaidimo lenta, pakeitimų kortelėmis bei taisyklėmis. • Paimkite du pakeitimų kortelių lapus ir juos iškirpkite. Kad rinkiniai nesusimaišytų, kiekvieną atskirai sudėkite į vokus ir aiškiai užrašykite A ir B! (likusios 2 lapų kopijos bus naudojamos peržiūrai per miesto tarybos susirinkimus)

- Priklijuokite žaidimo lentos kopiją ant kartono ar tvirto popieriaus, kad nesuplyštų.
- Pasirinkite tris žmones specialiesiems bankininkų vaidmenims. Abu miestai turi turėti po savo bankininką, o dar vienas bus žaidimo bankininkas. Abiem miesto bankininkams paduokite po Miesto bankininko užduočių lapo kopiją, o žaidimo bankininkui – jo užduočių lapo kopiją. Tegu bankininkai aiškiai pasižymi, kas esantys, kad būtų aišku žaidimo eigoje.
- Likusius grupės narius padalinkite į dvi lygias dalis. Vienai duokite raudonas, kitai – mėlynas sąvaržėles.
- Tegu kiekvienas žaidėjas pasidaro savo postą, užrašydamas ant mažo popieriaus lapelio savo vardą ir sau paskirtos spalvos sąvaržėle jį pritvirtindamas.
- Atspausdinkite pinigus! Nusikopijuokite psl. 402 esančius pinigus ir sukarpykite juos, kad turėtumėte banknotus. Kiekvienam žaidėjui / piliečiui reikės po 6000 Ems.

Eiga

1. Paaiškinkite, kad tai – stalo žaidimas, ir parodykite žaidimo lentą. Nurodykite miestą A reprezentuojantį taką, tada – miestą B. Parodykite pirštu, kur abu takai susikerta, bei kvadratėlius, kuriuose žmonės gauna algą, moka mokesčius ir turi „pokyčių galimybę“, tai reiškia galimybę kraustytis ir žaisti kitame mieste.
2. Paaiškinkite, kaip žaisti (žr. dalomąją medžiagą). Įsitikinkite, kad visi supranta taisykles. Nuspręskite, kada žaidimas baigsis.
3. Tegu bankininkai pasidaro paprastus identifikacinius ženkliukus, kad visi dalyviai žinotų, kam jie moka mokesčius!
4. Žaiskite! Pabaigę pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite apžvalga apie tai, kaip vyko žaidimas, tada padiskutuokite, ko buvo išmokta.

1. Ar dalyviams buvo smagu žaisti? Kas jiems labiausiai patiko, o kas nepatiko?
2. Ar pradžioje žmonėms atrodė nesąžininga, kad kai kurie žaidėjai turi mokėti daugiau mokesčių nei kiti? Ar kiek pažaidus jie manė taip pat?
3. Kaip sekėsi miesto tarybos susirinkimai? Kaip buvo priimami sprendimai? Ar demokratiškai?
4. Kaip jautėsi žmonės, nesutikę su miesto tarybos sprendimais?
5. Kas persikraustė iš vieno miesto į kitą? Kodėl jie tai padarė?
6. Ar miesto tarybos susirinkimo metu buvo tokių, kurie iš savo kišenės davė pinigų socialinei bendruomenės gerovei? Kodėl jie taip pasielgė?
7. Žaidimo pradžioje socialinės sąlygos miestuose A ir B buvo tokios pačios. Kuo tai baigėsi? Ar buvo kokių skirtumų? Kokių?
8. Kuriame mieste jūs labiau norėtumėte gyventi ir kodėl?
9. Ar verta mokėti didesnius mokesčius, kad visa bendruomenė geriau gyventų? O gal jums labiau norėtųsi išlaikyti visą savo algą ir pirkti tai, ko norite ir ko reikia jums pačiam?
10. Kokia buvo abiejų miestų situacija žaidimo pabaigoje? Ar jie buvo „Lygybmiestyje“,

Svarbi data

Pirmas spalio pirmadienis
Pasaulinė buveinių diena (Miestai be lūšnynų)

http://www.gmlets.u-net.com/

turinčiame visuomeniškus gyventojus, pasiruošusius sumokėti už socialines paslaugas, ar „Egomiestyje“, kurio gyventojų etika yra individualistinė ir kurie nenori mokėti mokesčių už socialines paslaugas?

11. Skalėje nuo 1 iki 10 (kur 1 – kraštutinis „Egomiestis“, o 10 – kraštutinis „Lygybmiestis“) kaip reitinguotumėte savo pačių visuomenę?
12. Paeiliui pasižiūrėkite į kiekvieną langelį lentoje. Kurios žmogaus teisės yra pažeidžiamos?
13. Ar jūsų šalyje yra bendruomenių ar grupių, kurių teisė į gyvenimo lygį, tinkantį sveikatai ir gerovei (VŽTD 25-as straipsnis), yra pažeidžiama? Kokios tai bendruomenės ir kodėl?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šis žaidimas bus ganėtinai lengvas tiems, kurie yra susipažinę su stalo žaidimais, tačiau vis tiek detaliai paaiškinkite žaidimo taisykles ir kaip jį žaisti. Žaidėjams gali padėti tai, kad taisykles jūs užrašote ant lentos arba išdalinate jas atspausdintas ant popieriaus.

Geriausia žaisti turint daugiausia 10 žmonių – piliečių, žaidimo pradžioje kiekviename mieste turi būti vienodas žaidėjų skaičius. Tarkime, jei turite 16 dalyvių, tuomet bankininkai gali dirbti poromis. Jeigu dirbate su didesne grupe, geriausia būtų žaisti du atskirus žaidimus. Tokiu atveju nepamirškite visų priemonių padauginti iš dviejų ir atsiveskite kofasilitatorių, kuris bus atsakingas antrąjį žaidimą!

Geras patarimas: prieš išbandant šį žaidimą su grupe, sužaiskite jį su savo draugais ir kaimynais! Tuomet tvirčiau jausitės aiškindami jo eigą ir viskas geriau eisis.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Užsiėmime „Kelias į Lygybės žemę“, psl. 192, galite plačiau panagrinėti faktorius, kurie padeda arba trukdo lygesnės visuomenės vystymuisi. „Mūsų ateitys“, psl. 249, yra dar vienas užsiėmimas, padedantis nagrinėti dalykus, susijusius su tuo, kaip tam tikros jėgos nulemia pokyčius ir paragina jaunus žmones tikėti, kad jie patys gali sukurti ateitį, kurios nori.

Idėjos veiksmams

Gaukite savo gyvenamosios vietovės plėtros planą ir padiskutuokite apie jį su grupe. Ištirkite jums rūpimus klausimus, pvz., kokie bus jaunimo poreikiai ateityje, ir pažiūrėkite, kaip tame plane jie atliepiami. Arba gal jums rūpi prieiga žmonėms su negalia, gatvių saugumas ar planai užtikrinti saugų važiavimą dviračiu.

Savo nuomonę pateikite valdžiai dalyvaudami viešuose susirinkimuose arba kartu su kitais jūsų vietovėje sukurkite tinklaraštį, parašykite laišką laikraščiui ar suorganizuokite viešą susirinkimą arba sąmoningumo didinimo renginį.

Galbūt grupė norės daugiau sužinoti apie dalyvaujamąjį biudžeto kūrimą ir pasisemti įkvėpimo iš bendruomenių iniciatyvų visame pasaulyje. Taip pat jie gali daugiau sužinoti apie Tranzicijos miestelius ir kartu su kitais imtis vietinės iniciatyvos tvariai taikytis prie klimato kaitos ir sumažinti CO2 emisijas.

Pastaba
Už mokesčių rinkimą ir miestų biudžetų valdymą atsakingi asmenys čia pavadinti „bankininkais“. Tačiau realybėje bankininkai šių funkcijų neatlieka. Šis terminas čia pavartotas todėl, kad jis dažnai vartojamas įvairiuose stalo žaidimuose, tokiuose kaip „Monopolis“. Jeigu jums neatrodo, kad žodis „bankininkas“ čia tinka, vietoj jo pasirinkite kitą, pvz. „finansų administratorius“.

Daugiau informacijos

Dalyvaujamasis biudžeto kūrimas yra demokratinio dalyvavimo būdas, tiesiogiai įtraukiantis vietos žmones į sprendimų priėmimo procesus dėl biudžeto išlaidų prioritetų, pvz., vietiniams aplinkosaugos projektams, bendruomenės paslaugoms, kelių saugumo priemonėms ar vietinėms nusikalstamumo mažinimo iniciatyvoms. Šią frazę įrašykite į interneto paieškos sistemą ir rasite naudingų nuorodų.

Tranziciniai miesteliai www.transitiontowns.org – tai pasaulinis tinklas žmonių, kurie klausia: kaip mūsų bendruomenė gali atsakyti į naftos pabaigos ir klimato kaitos keliamus iššūkius ir suteikiamas galimybes? Jie dirba bendruomenių lygmenyje ieškodami būdų, kaip sumažinti energijos vartojimą ir padidinti savarankiškumą. Iki šiol būta tokių iniciatyvų: bendruomenės daržų maisto auginimui įkūrimas; apsikeitimas verslo atliekomis – kai bandoma sujungti vienos pramonės atliekas su kita, tas atliekas naudojančia pramone; senų daiktų taisymas, o ne išmetimas; vietinių prekybos sistemų kūrimas (LETS – www.gmlets.u-net.com).

Europos socialinės apsaugos kodeksas

Europos Tarybos Europos socialinės apsaugos kodeksas įsigaliojo 1968 metais. 2010 m. jį buvo ratifikavusi 21 šalis narė. Jis suteikia platų socialinės apsaugos spektrą, įskaitant ir šias garantijas:

- medicininę priežiūrą, įskaitant šeimos gydytoją, specialistų priežiūrą ir priežiūrą nelaimės atveju
- bedarbio pašalpą
- senatvės pensiją
- išmoka negalią turintiems žmonėms

Dalomoji medžiaga

Žaidėjų skaičius

Žaidėjų skaičius

Nuo 7 iki 13. Trys žmonės bus bankininkai. Žaidimo pradžioje abiejuose miestuose turi būti po vienodą žaidėjų skaičių.

Žaidimo tikslas

Laimi tas, kuris žaidimo pabaigoje turi daugiausia pinigų.

Kaip žaisti

1. Paprašykite trijų žmonių atlikti bankininkų vaidmenis: vienas bus miesto bankininkas, kitas – miesto B bankininkas, trečias – žaidimo bankininkas.
2. Pusė žaidėjų turi raudonus langelius, pusė – mėlynus.
3. Pradžioje žaidėjai padalijami į dvi lygias grupes. Kiekvienoje grupėje yra po vienodą „raudonų“ ir „mėlynų“ žaidėjų skaičių. Viena grupė keliaus takeliu mieste A, kita – mieste B.
4. Visi žaidėjai pradeda langelyje „Startas ir alga“.
5. Žaidimo metu žaidėjas gali kraustytis į kitą miestą tik tada, jei užlipa ant langelio „Šansas pokyčiams“.
6. Visi žaidėjai pradeda savo spalvos alga:
   - Mėlyni žaidėjai: 500
   - Raudoni žaidėjai: 100

7. Meskite kauliuką, kad sužinotumėte, kas pradeda. Daugiausia išmetęs žaidėjas pradeda, po jo eina kiti – ratu prieš laikrodžio rodyklę.
8. Atėjus jo eilei, žaidėjas meta kauliuką ir savo miesto taku paeina tiek langelių, kokį skaičių išmetė. Žaidėjas sustojęs ant langelio garsiai perskaito instrukciją ir ją įvykdo.
9. Pastaba: žaidėjas, vykdantis instrukciją paeiti atgal, sustoja pasiekęs reikiamą langelį ir joje užrašytų instrukcijų vykdyti jam nebereikia.
10. Jeigu atėjo laikas pakratyti piniginę, bet žaidėjas neturi pakankamai pinigų, jis lieka stovėti tame langelyje ir tampa elgeta.
11. Tuo pat metu viename langelyje gali stovėti du ar daugiau žaidėjų.

Ypatingi langeliai

Mokesčiai

Kaskart pereidamas „Mokesčių“ langelį, žaidėjas turi mokėti mokesčius (žaidėjai moka ir praeidami langelį, nebūtinai ant jo sustoję). Mokesčių suma priklauso nuo žaidėjo algos ir miesto, kuriame jis gyvena.

Miestas A	40%, jeigu alga 500 ar daugiau
	10%, jeigu alga 100 ar mažiau
Miestas B	10%, nepriklausomai nuo algos

Pastaba: negaunantis jokios pašalpos bedarbis mokesčių nemoka. Pašalpą gaunantis bedarbis moka 10% pašalpos dydžio abiejuose miestuose. Mokesčiai mokami atitinkamo miesto bankininkui (miesto A žaidėjai moka miesto A bankininkui, miesto B žaidėjai moka miesto B bankininkui).

Alga

Kaskart, kai žaidėjas praeina langelį „Startas ir alga“ (sustoti ant jo nebūtina, užtenka praeiti), jis gauna algą iš žaidimo bankininko. Jeigu žaidėjas bedarbis ir jei mieste veikia socialinės apsaugos sistema, žaidėjas iš savo miesto bankininko gauna bedarbio pašalpą.

Šansas pokyčiams

Bet kuris žaidėjas, atsistojęs ant langelio „Šansas pokyčiams“, gali rinktis, ar kraustytis į kitą miestą, ar ne (iš miesto A kraustytis į miestą B arba iš miesto B kraustytis į miestą A). Kad kraustymasis įvyktų, žaidėjui tereikia pranešti savo sprendimą bankininkams ir kitiems žaidėjams. Vėl atėjus jo eilei, toks žaidėjas toliau juda savo naujojo miesto taku.

Persikraustęs į kitą miestą žaidėjas ir toliau gauna savo ankstesnę algą, tačiau mokesčius moka pagal naujojo miesto mokesčių schemą.

Miesto tarybos susirinkimai

Visi mieste gyvenantys žaidėjai dalyvauja miesto tarybos susirinkimuose. Tie susirinkimai – tai galimybė pakeisti (jei reikia) miesto politiką.

Susirinkimas gali vykti kas 5-ą mokesčių mokėjimą. Miesto bankininkai stebi, kiek žmonių jų mieste praėjo mokesčių langelį. Praėjus penktajam, bankininkas šaukia susirinkimą.

Miesto žaidėjai gali nuspręsti, ar susirinkimo jie nori, ar ne.

Miesto tarybos susirinkimo metu žaidimas sustoja, o kito miesto žaidėjai tuo metu turi palaukti, kol jis pasibaigs, ir tik tada tęsti žaidimą.

Žaidėjai turi 5 minutes miesto poreikiams bei politikos pokyčiams nuspręsti. Politikos variantai pateikti pakeitimo kortelėse, o piliečiai gali pasižiūrėję į pakeitimo kortelių lapą sužinoti, kokia politika yra „darbotvarkėje“ (t. y. iš ko jie gali rinktis).

Kad pakeistų politiką, žaidėjai iš miesto mokesčių turi išpirkti pakeitimo kortelę. Jos kaina parašyta ant kiekvienos kortelės. Miesto taryba gali imtis tik tų pokyčių, už kuriuos ji išgali susimokėti. Miesto bankininkas reikalingą sumą sumoka žaidimo bankininkui. Piliečiai politiką gali keisti tiek kartų, kiek tik nori, tačiau jie turi išgalėti už tai susimokėti.

Finansinėje duobėje atsidūrusi miesto taryba gali nuspręsti žaidimo bankininkui „parduoti atgal" vieną ar daugiau pakeitimų kortelių. „Pardavimo atgal" kaina – 50% pradinės kainos.

Turtingi individai gali, jei nori, prisidėti prie miesto biudžeto, kad šis nusipirktų pakeitimo kortelių.

Bankininkas su mažulyčiu „Blu-tac" gabalėliu prilipina pakeitimo kortelę ant lentos ties sutartu langeliu.

Pakeitimo kortelės

Yra 17 pakeitimo kortelių, reprezentuojančių politiką, kurią miesto taryba gali priimti per savo susirinkimą. Pakeitimo kortelės perkamos iš žaidimo bankininko kaina, parašyta ant kortelės. Nusipirkus tokią kortelę, miesto bankininkas ją ar jas prilipina prie lentos ant langelio, kaip nusprendžia piliečiai.

Bet kurį langelį galima „pakeisti". Jeigu pakeitimo metu tame langelyje yra kuris nors žaidėjas, jis nepaiso naujų instrukcijų. Naujoji politika įsigalioja tik tada, kai ant to langelio atsistoja naujas žaidėjas.

Miesto tarybos susirinkimo metu piliečiai / žaidėjai nusprendžia miesto politiką ir gali pirkti vieną ar daugiau pakeitimo kortelių. Už visas korteles reikia sumokėti.

Elgetos

Žaidėjas, neturintis pinigų sumokėti mokesčiams ar kitiems mokėjimams, lieka stovėti tame langelyje, kuriame ką tik atsidūrė, ir tampa „elgeta". Tačiau jei mieste yra benamių prieglauda, elgetos gali nakvoti ten, jei tik nori, o ne langelyje, kuriame atsidūrė. Judėjimas elgetos nuo skolų neatleidžia.

Elgeta gali prašyti pinigų iš bet kurio žaidėjo, atsiduriančio langelyje, kuriame stovi ji(s). Kiekvienas žaidėjas pats sprendžia, duoti elgetai pinigų ar ne. Kai „elgeta" jau turi pakankamai pinigų susimokėti mokesčiams, ji(s) laukia savo eilės, susimoka mokesčius, meta kauliuką ir eina toliau.

Elgetos kauliuką meta tik kas antrą savo eilę. Taip jos gauna šansą.
Išmetei 6 – šiukšlių dėžėje randi 50 Ems.

Išmetei 5 – surink 20 tuščių alaus butelių ir už depozitą gauk 50 Ems, bet tik jei mieste yra rūšiavimo centras!

Išmetei 4 – kitas tave praeinantis žmogus tau duos 10 Ems.

Išmetei 3 – tau šalta ir tu neturi jėgų, todėl pramiegi kitą savo metimą.

Išmetei 2 – miegi parke ir po suoliuku randi 10 Ems banknotą. Jeigu miestas parką yra renovavęs, randi 20 Ems.

Išmetei 1 – tave apvogė. Kitą gautą išmaldą perduok miesto bankininkui.

Pinigus elgetai duoda miesto, kuriame ji gyvena, bankininkas.

Kada žaidimas baigiasi?

Dar prieš pradėdami žaisti žaidėjai nusprendžia, kada žaidimas baigsis. Jie gali rinktis iš šių variantų:

- pirmam žaidėjui perėjus 20 raundų
- praėjus sutartam laiko tarpui, pvz., 45 minutėms.

Pastaba: jeigu kuris nors miestas bankrutuoja, žaidimas automatiškai baigiasi.

Laimi tas, kuris žaidimo pabaigoje turi daugiausia pinigų.

Miesto bankininkų užduočių lapas

Miestai pradeda be pinigų. Visos pajamos bus iš mokesčių, kuriuos žaidėjai moka praeidami pro mokesčių langelį.

1. Miesto bankininkai lentelėje žymisi, kiek žaidėjų praeina pro „mokesčių“ langelį; jie šaukia miesto tarybos susirinkimą kaskart praėjus penktam žaidėjui.
2. Miesto bankininkai iš kiekvieno žaidėjo surenka mokesčius, šiems praeinant pro mokesčių langelį. Pastaba: miestą pakeitę žaidėjai moka naujus mokesčius.

   Mokesčių schema yra tokia:

   Miestas A 40%, jeigu alga 500 ar daugiau

   10%, jeigu alga 100 ar mažiau

   Miestas B 10% nepriklausomai nuo algos

   Bedarbiai ir pašalpos negaunantys piliečiai nemoka jokių mokesčių

   Bedarbiai, pašalpą gaunantys piliečiai moka 10% pašalpos kaip mokesčius

3. Kitos miesto bankininkų užduotys:
   - prižiūrėti miesto pinigus
   - sumokėti žaidimo bankininkui už pakeitimo korteles
   - prilipinti pakeitimo korteles ant lentos virš to langelio, dėl kurio miesto tarybos susirinkime sutarė piliečiai
   - administruoti nedarbo fondą, jeigu miestas nusprendžia tokį įkurti
   - mokėti bedarbio pašalpą žaidėjams, jeigu ji jiems priklauso ir jeigu miestas sutarė įkurti socialinės apsaugos sistemą. Sistemos įkūrimo metu banke turi būti mažiausiai 1000 Ems.
   - Nepameskit iš akių miesto elgetų ir užtikrinkite tinkamą žaidimą, kai jiems pasitaiko proga išmesti kauliuką:

   Išmetė 6 – šiukšlių dėžėje rado 50 Ems.

   Išmetė 5 – surinko 20 tuščių alaus butelių ir už depozitą gavo 50 Ems, bet tik jei mieste yra rūšiavimo centras!

   Išmetė 4 – kitas elgetą praeinantis žmogus jai duos 10 Ems.

   Išmetė 3 – elgeta prisigėrė ir pramiegojo kitą savo ėjimą.

   Išmetė 2 – miegojo parke ir po suoliuku rado 10 Ems banknotą. Jeigu miestas parką yra renovavęs, rado 20 Ems.

   Išmetė 1 – elgetą apvogė. Kitą gautą išmaldą perdavė miesto bankininkui.

Pastaba: jūs perduodate elgetai pinigų, jei ji jų rado parke ar šiukšlių dėžėje, ir atimate iš jos pinigus, jei ją apvogė.

Mokesčių mokėjimo įrašai

Kaskart, kai kuris nors žaidėjas jūsų mieste praeina „mokesčių“ langelį, surinkite iš jų mokesčius ir pažymėkite vieną pirmojo skritulio segmentą. Praėjus 5 žaidėjams, sušaukite miesto tarybos susirinkimą. Žaidimui vėl prasidėjus, žymėkite segmentus antrajame skritulyje ir taip toliau.

Pirmas susirinkimas

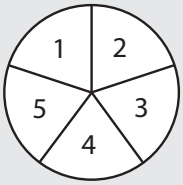

Antras susirinkimas

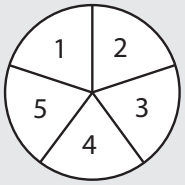

Trečias susirinkimas

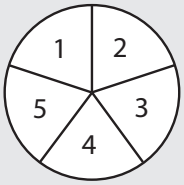

Ketvirtas susirinkimas

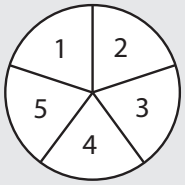

Penktas susirinkimas

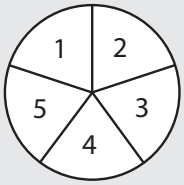

Šeštas susirinkimas

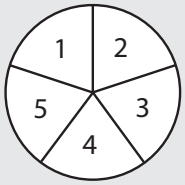

Žaidimo bankininko vaidmens kortelė

Žaidimo pradžioje žaidimo bankininkas turi visus pinigus. Ji(s):

1. Užtikrina, kad žaidimas vyktų sklandžiai
   - pradeda žaidimą
   - užtikrina, kad būtų laikomasi taisyklių
   - prižiūri miesto tarybos susirinkimų laiką – jie turi trukti ne ilgiau nei 5 minutes
   - sustabdo žaidimą atėjus sutartam laikui arba pirmajam žaidėjui užbaigus sutartą raundų skaičių – priklausomai nuo to, kas buvo susitarta pradžioje
2. Viską žymisi
   - žaidimo pradžioje užsirašykite kiekvieno žaidėjo vardą, spalvą ir miestą
   - žymėkitės, kiek kartų kiekvienas žaidėjas praeina „startą ir algą“
3. Žaidimo pradžioje ir kaskart praėjus langelį „startas ir alga“, kiekvienam žaidėjui sumoka jo algą. Algos mokamos pagal žaidėjų spalvas nepaisant to, kuriame mieste jie yra:
   - Mėlynieji žaidėjai: 500 Ems
   - Raudonieji žaidėjai: 100 Ems
4. Iš miesto bankininkų surenka pinigus už pakeitimo korteles.

Žymėtinė lentelė

Sužymėkite žaidėjų vardus raudonu arba mėlynu rašikliu – pagal jų spalvą. Rekomenduotina naudoti penkių brūkšnelių metodą: pirmi keturi raundai žymimi vertikaliu brūkšneliu, penktuoju juos perbraukiate. Šeštame raunde pradedate penkis brūkšnelius iš naujo. Tokiu būdu galite lengvai sumuoti raundus. Todėl skaičius dvylika atrodys taip: 𝍸 𝍸 ||

Miesto A žaidėjai žaidimo pradžioje	
Žaidėjo vardas	Kiek kartų praėjo startą (iki 20)

Miesto B žaidėjai žaidimo pradžioje	
Žaidėjo vardas	Kiek kartų praėjo startą (iki 20)

Istorija apie du miestus

Žaidimo lentelė

MIESTAS B >

		Keliuose per daug duobių, kelionės ilgai užtrunka. Praleisk vieną ėjimą.	Tave apvagia gatvės vaikai. Atiduok 10 Ems.	Laisva erdvė	Susirgai. Ligoninių nėra. Paeik atgal 3 langelius.	Laimėjai loterijoje! Gauni 50 Ems.		
		Parkas apleistas, reikia atnaujinti. Praleisk vieną ėjimą – padėk sutvarkyti.				Vakare nėra ką veikti ir tau nuobodu. Paeik atgal 3 langelius.		
Tavo tėvas išėjo į pensiją, bet išmokos negauna. Padėk jam 20 Ems.	Vakare nėra ką veikti ir tau nuobodu. Paeik atgal 3 langelius.	**Pražia + Alga**	Tave apvagia gatvės vaikai. Atiduok 10 Ems.	Laisva erdvė	Keliuose per daug duobių, kelionės ilgai užtrunka. Praleisk vieną ėjimą.	**Šansas pokyčiams**	Susirgai. Ligoninių nėra. Paeik atgal 3 langelius.	Laisva erdvė
Laisva erdvė		Laisva erdvė	MIESTAS A >			Graži diena pabūti paplūdimy. Susimokėk 10 Ems už įėjimą.		Praradai darbą! Apgailestaujame!
Iškilo teisinė bėda. Samdykis privatų advokatą. Sumokėk 50 Ems.		Nėra, ką skaityti. Sumokėk 10 Ems už knygą.	COMPASS Manual for human rights education for young people			Praradai darbą! Apgailestaujame!		Graži diena pabūti paplūdimy. Susimokėk 10 Ems už įėjimą.
Nėra, ką skaityti. Sumokėk 10 Ems už knygą.		Atgavai darbą! Su tokia pat alga.				Laisva erdvė		Laimėjai loterijoje! Gauni 50 Ems.
Atgavai darbą! Su tokia pat alga.	Streikuoja šiukšlininkai. Praleidi vieną ėjimą, nes savo šiukšles veži į sąvartyną.	**Šansas pokyčiams**	Prie tavęs lenda benamis girtuoklis, praleidi vieną ėjimą su juo aiškindamasis.	Parkas apleistas, reikia atnaujinti. Praleisk vieną ėjimą – padėk sutvarkyti.	Autobusai nevažinėja. Imk taksi. Sumokėk 10 Ems.	**Mokėk mokesčius**	Laisva erdvė	Mokytojai streikuoja, reikalauja didesnių algų. Praleidi vieną ėjimą, nes prižiūri savo vaikus.
		Tavo tėvas išėjo į pensiją, bet išmokos negauna. Padėk jam 20 Ems.				Autobusai nevažinėja. Imk taksi. Sumokėk 10 Ems.		
		Prie tavęs lenda benamis girtuoklis, praleidi vieną ėjimą su juo aiškindamasis.	Laisva erdvė	Streikuoja šiukšlininkai. Praleidi vieną ėjimą, nes savo šiukšles veži į sąvartyną.	Iškilo teisinė bėda. Samdykis privatų advokatą. Sumokėk 50 Ems.	Mokytojai streikuoja, reikalauja didesnių algų. Praleidi vieną ėjimą, nes prižiūri savo vaikus.		

Miesto tarybos susitikimas
Kas penkta mokesčių įmoka

Kompasas – žmogaus teisių švietimo jauniems žmonėms vadovas – Europos Komisija

Pakeitimo kortelės

Parko renovacija su baseinu ir vaikų žaidimų aikštele. Kaina: 200 Ems.	Parko išvalymas. Kaina: 100 Ems.	Dabar keliai jau geri, visiškai suremontuoti. Paeik 3 langelius į priekį. Kaina: 400 Ems.	Keliai pusėtini, duobės užtaisytos. Bus gerai iki kito miesto tarybos susirinkimo. Kaina: 200 Ems.	Praradai darbą! Bedarbystės fondas tau moka 30% tavo algos. Miestas turi turėti rezervą: 1000 Ems.
Susirgai. Visuomeninė ligoninė yra visiškai subsidijuojama. Sumokėk tik 10 Ems. Kaina: 600 Ems.	Susirgai. Visuomeninė ligoninė dalinai subsidijuojama. Už gydymą sumokėk 30 Ems. Kaina: 400 Ems.	Paplūdimiai nemokami! Tiesiog mėgaukis! Prieigos subsidijavimo kaina: 100 Ems.	Dviračių takas sumažino transporto problemas. Dviračių tako kaina: 150 Ems.	Baigėsi mokyklų streikas. Mesk kauliuką darkart! Pakeltų algų kaina: 400 Ems.
Naujas teatras ir kino teatras. Kaina: 400 Ems.	Tavo tėvas – pensijoje, bet pensijos negauna. Įkurk pensijų sistemą. Kaina: 400 Ems.	Tu nori skaityti, o dabar atsirado biblioteka! Mesk kauliuką darkart. Bibliotekos kaina: 200 Ems.	Daugiau jokių gatvės vaikų. Pastatyta našlaičių prieglauda. Prieglaudos kaina: 200 Ems.	Rūšiavimo sistema sumažina atliekų. Paeik 3 langelius į priekį. Rūšiavimo sistemos kaina: 150 Ems.
Tave ištiko teisinė bėda. Gauk visuomenės finansuojamą teisininką. Paeik 2 langelius į priekį. Kaina: 200 Ems.	Daugiau jokių gatvėse miegančių benamių. Atidaryta prieglauda. Kaina: 200 Ems.			

„Pinigai“ žaidimui yra psl. 402.

Lytis

Diskriminacija ir netolerancija

Sveikata

4 lygis

10–15

60 minučių

Pasikalbėkime apie seksą!

Pasikalbėkime apie seksą; pasikalbėkime apie tave ir mane.[1]

Sudėtingumas	4 lygis
Grupės dydis	10–15
Laikas	60 minučių
Temos	• Lytis • Diskriminacija ir netolerancija • Sveikata
Apžvalga	Naudojama „žuvyčių akvariumo“ technika nagrinėti požiūrius į seksualumą, įskaitant ir homofobiją.
Susijusios teisės	• Teisė į lygybę • Laisvė nuo diskriminacijos • Saviraiškos ir asociacijų laisvės
Tikslai	• Praplėsti su seksualumu ir seksualine tapatybe susijusių teisių ir problemų supratimą • Lavinti pasitikėjimą savimi išreiškiant savo nuomonę apie seksualinių prioritetų įvairovę • Skatinti toleranciją ir empatiją tiems, kurie yra kitokie
Priemonės	• 3 kėdės • 2 fasilitatoriai (taip geriau) • Erdvė dalyviams judėti • Lenta arba dideli popieriaus lapai ir žymikliai • Maži popieriaus lapeliai ir rašikliai • Kepurė
Pasiruošimas	• Turėkite omenyje, kad daugeliui žmonių – ypač jaunų! – seksualumas yra labai asmeniškas ir jautrus dalykas. Būkite pasirengę pritaikyti metodiką arba temą – arba ir viena, ir kita! • Raskite keletą gerai žinomų žmonių, kurie atvirai kalba apie savo seksualumą, įskaitant heteroseksualius, homoseksualius, biseksualius ir translyčius vyrus ir moteris.

Eiga

1. Sukurkite tinkamą aplinką. Paaiškinkite, kad, nors dauguma žmonių seksualumą laiko privačiu dalyku, teisė nebūti diskriminuojamam dėl savo seksualinės orientacijos yra viena iš pagrindinių žmogaus teisių, daugelyje Europos šalių saugoma įstatymo. Šis užsiėmimas yra puiki proga patyrinėti požiūrius į seksualumą, ypač į homoseksualumą ir heteroseksizmą.
2. Tuomet dalyvius „apšildykite“: pakvieskite juos įvardyti garsius žmones, kurie atvirai kalba apie savo seksualumą.
3. Išdalinkite popieriaus lapelius ir rašiklius ir paprašykite dalyvių ant jų užrašyti klausimus, kurie jiems kyla apie seksualumą arba seksualumą apskritai, ir sudėti tuos lapelius į kepurę. Klausimai turi būti anonimiški.

4. Paaiškinkite, kad šis užsiėmimas skirtas požiūriams į seksualumą, ypač į homoseksualumą, nagrinėti. Visi yra laisvi išreikšti nuomones, kurios gali būti įprastos arba neįprastos, kontroversiškos arba keliančios iššūkį visuomenės normoms. Žmonės gali išreikšti požiūrius, su kuriais jie sutinka arba nesutinka, nebijodami būti išjuokti ar nekenčiami.
5. Visas tris kėdes sustatykite pusračiu priešais grupę. Ant jų sėdės trys kalbėtojai, esantys „žuvyčių akvariume“. Likę dalyviai bus stebėtojai.
6. Paaiškinkite, kad pradėsite pakviesdami du savanorius prisijungti prie pokalbio „žuvyčių akvariume“. Jei kuriuo nors metu prisijungti norės dar kas nors, jie gali tai padaryti, tačiau kadangi akvariume yra vietos tik trims, kažkas turės iš jo „išlipti“. Žmogus, norintis prisijungti prie pokalbio, turi paeiti į priekį ir švelniai patapšnoti vieno iš kalbėtojų petį. Tuomet šie du žmonės apsikeičia vietomis, ir pirmasis kalbėtojas tampa stebėtoju.
7. Visi gali išeiti į priekį ir išreikšti savo nuomonę, tačiau jie taip pat gali išreikšti nebūtinai savo nuomonę. Tokiu būdu galima garsiai pasakyti kontroversiškus, „politiškai nekorektiškus“ ar neįsivaizduojamus požiūrius, ir ši tema būtų detaliai aptarta iš įvairių skirtingų perspektyvų. Pabrėžkite, kad įžeidžiantys komentarai individams grupėje yra draudžiami.
8. Savanorio paprašykite iš kepurės paimti vieną klausimą ir pradėti apie jį diskusiją. Leiskite diskusijai tęstis tol, kol tema bus baigta, o argumentai kartosis.
9. Tuomet kitų trijų savanorių paprašykite pradėti diskusiją kitu klausimu pagal tas pačias taisykles.
10. Padiskutuokite apie tiek klausimų, kiek turite laiko. Prieš pereinant į aptarimo ir apibendrinimo fazę, padarykite trumpą pertraukėlę, kad žmonės turėtų laiko išeiti iš savo „žuvyčių akvariumo“. Tai tampa ypač svarbu tuomet, kai diskusija įsiplieskia ir tampa kontroversiška.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite trumpa apžvalga apie tai, kaip žmonės jautėsi ir „žuvyčių akvariumo“ viduje, ir išorėje, tuomet pakalbėkite apie skirtingus išreikštus požiūrius, o galiausiai aptarkite, ko žmonės išmoko šio užsiėmimo metu:

- Ar ką nors nustebino ar šokiravo kuris nors išreikštas požiūris? Kuris? Kodėl?
- Ar jūsų bendruomenės nariai yra atviri pokalbiams apie seksualumą?
- Ar iš vaikinų ir merginų tikimasi, kad jie laikysis tam tikrų seksualinių orientacijų ir vaidmenų? Kurių?
- Kaip šių lūkesčių neatitinkantys (jauni) žmonės yra priimami ir kaip su jais elgiamasi?
- Ar vienos grupės yra atviresnės už kitas? Kodėl?
- Kokios jėgos formuoja mūsų seksualumo vystymąsi?
- Iš kur žmonės gauna savo seksualumo vertybes?
- Ar dalyvių požiūris į seksualumą skiriasi nuo jų tėvų ir senelių požiūrio? Jei taip, kaip? Kodėl?
- Ar jūsų šalyje yra įstatymų, draudžiančių seksualinius santykius tarp dviejų to norinčių suaugusių žmonių? Jei taip, ką tie įstatymai draudžia? Kodėl jie egzistuoja? Ar, jūsų nuomone, jie yra adekvatūs?

Svarbi data

Gegužės 17 d.
Tarptautinė kovos su homofobija ir transfobija diena

Pavadinimas pritaikytas iš kultinės Amerikos hip hopo trio „Salt-n-Pepa“ dainos (1991 m.)

- VŽTD 16 straipsnis teigia: „Moterys ir vyrai, sulaukę pilnametystės, turi teisę be jokių apribojimų dėl rasės, pilietybės ar religijos tuoktis ir kurti šeimą.“ Kodėl „seksualinė orientacija“ neįtraukta į šį sąrašą kartu su „rase, pilietybe ar religija“? Ar ji turėtų būti į jį įtraukta?
- Kai kuriose šalyse įstatymai ir socialinis spaudimas, regis, prieštarauja individo žmogaus teisėms į orumą ir pagarbą, įsimylėti žmogų, kuris jam / jai patinka, laisvai tuoktis ir t. t. Kaip galima tokius konfliktus išspręsti?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Turėkite omenyje socialinį kontekstą, kuriame dirbate, ir užsiėmimą atitinkamai prie jo pritaikykite.

Šio užsiėmimo tikslas – leisti dalyviams pamąstyti apie savo seksualumą ir visuomenės, kurioje jie gyvena, normas bei paskatinti juos pasitikėti savimi ir išreikšti savo požiūrį, kartu būnant tolerantiškiems žmonėms, kurių nuomonė kitokia. Tikslas nėra įtikinti žmones viena ar kita nuomone ar atrasti konsensusą.

Prieš pradedant šį užsiėmimą rekomenduojama pasiruošti: perskaitykite papildomą informaciją apie lytis, esančią 5-ajame skyriuje šiuo adresu: www.coe.int/compass. Apgalvokite, kokios temos gali būti paliestos diskusijos metu. Tarp dažnai kylančių klausimų yra šie:

- Kas yra homoseksualumas?
- Kuo skiriasi heteroseksualūs, homoseksualūs asmenys, biseksualūs ir translyčiai asmenys?
- Ar homoseksualumas – tai liga?
- Kaip žmonės tampa homoseksualūs?
- O kaip dėl rizikos užsikrėsti AIDS?
- Kai kuriose šalyse homoseksualumas yra priimtinas ir homoseksualūs asmenys gali tuoktis, o kitose už jį baudžiama mirtimi.

Taip pat svarbu, kad jūs, kaip fasilitatoriai, pamąstytumėte apie savo pačių vertybes bei įsitikinimus apie tai, kas yra teisinga jums, jūsų šeimoms ir kitiems, bei atmintumėte, kad tos vertybės atsispindės visuose jūsų žodžiuose ir veiksmuose bei tame, ko jūs nepasakote. Labai svarbu, kad pripažintumėte savo vertybes ir išankstines nuostatas bei suprastumėte tų vertybių kilmę – visa tai tam, kad dalyviai taip pat turėtų tam tikrų įžvalgų apie savo pačių vertybių kilmę.

Minčių lietaus apie garsenybes, kurios viešai kalba apie savo seksualumą, tikslas yra padrąsinti dalyvius atvirai diskutuoti apie seksualumą. Taip pat tai yra puiki galimybė paaiškinti tokius terminus kaip gėjus ir lesbietė, homoseksualūs, heteroseksualūs, biseksualūs asmenys ir translyčiai (žr. papildomą informaciją, esančią 5-ajame skyriuje šiuo adresu: www.coe.int/compass).

Svarbus jūsų vaidmens šiame užsiėmime aspektas yra nustatyti bendrą jo toną. Vienas iš būdų pradėti – dviejų fasilitatorių pokalbis. Vienas jų gali pradėti šiais žodžiais: „O girdėjai, jog Petras prisipažino, kad jis homoseksualus?“ Tuomet kitas gali atsakyti: „Ne, niekad nebūčiau pagalvojęs, jis gi neatrodo kaip homoseksualus.“ Tokiu būdu parodote, kad pokalbis vyksta apie bendrą pažįstamą, taigi „vietiniu“ lygmeniu, o ne teoriškai. Tai taip pat padeda pradėti diskusiją, ką dalyviai jau žino apie homoseksualumą ir jų požiūrius į jį.

Reikia tikėtis, kad vienas iš stebėtojų greitai jus pakeis – taip diskusiją paliksite patiems dalyviams. Tačiau jūs ir toliau turėtumėte išlikti stebėtoju, kad išlaikytumėte galimybę vėl tapti pokalbininku. Tai jums palieka atvirą galimybę atsargiai kontroliuoti diskusiją – arba atverti kitokius kelius debatams, arba taktiškai atsisakyti taisyklių nesilaikančio dalyvio.

Jeigu norite, galite įvesti taisyklę, kad koks nors konkretus įsitikinimas gali būti išreikštas tik vieną kartą. Tai padeda diskusijai nesilaikyti tik keleto šios temos aspektų ir atsijoja plačiai paplitusių išankstinių nuostatų kartojimą.

Jeigu grupei reikia idėjų diskusijos klausimams, galite pasiūlyti šitai:

- Ar homoseksualiems asmenims sutikimo amžius (santuokai arba seksui) turėtų būti kitoks?
- Ar homoseksualių asmenų poroms turi būti leidžiama tuoktis ir įsivaikinti? Kodėl taip / ne?
- Ar tiesa, kad vyrai, užsiimantys seksu su vyrais, dažniau užsikrečia AIDS nei moterys, kurios užsiima seksu su vyrais?

Jeigu grupė didelė, visiems klausimams aptarti neužteks laiko. Turėkite omenyje, kad kai kurie dalyviai gali jaustis nusivylę, nes jiems rūpimas klausimas nebuvo iškeltas. Tokiu atveju sesijos pabaigoje galite visus klausimus priklijuoti ant sienos. Tai motyvuos dalyvius diskusiją tęsti kitu laiku.

Variacijos

Šį metodą galima pritaikyti bet kokiai temai, pvz., rasizmui, švietimui ar klimato kaitai.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Galbūt jus sudomins tema apie tai, kaip seksualumas, o ypač homoseksualumas, pristatomas žiniasklaidoje. Surinkite nuotraukų iš laikraščių, žurnalų bei interneto ir paprašykite dalyvių parašyti joms parašus arba kalbos burbulus; žr. „Daugiau būdų, kaip žaisti su paveikslėliais“ užsiėmimo „Žaidžiant su paveikslėliais“ (psl. 375) pabaigoje.

Užsiėmimas „Greitai bus pasenę“ (psl. 171) yra apie tai, kaip laikui bėgant keičiasi požiūriai, įskaitant ir požiūrį į seksą.

Idėjos veiksmams

Susisiekite su savo šalyje veikiančia homoseksualių, biseksualių ir translyčių žmonių organizacija. Pakvieskite jų atstovą pakalbėti su jūsų grupe ir išsiaiškinti, kurie lygybės ir teisių klausimai jūsų šalyje yra svarbiausi.

Daugiau informacijos

Žmogaus seksualumas yra integrali gyvenimo dalis ir vienas pagrindinių mūsų poreikių. Seksualumas daro įtaką mūsų asmenybei ir socialinėms, asmeninėms, emocinėms ir psichologinėms elgesio charakteristikoms, kurios akivaizdžios mūsų santykiuose su kitais žmonėmis. Seksualumą lemia mūsų socialinė ir biologinė lytis bei keletas kitų sudėtingų dalykų; be to, seksualumas per gyvenimą gali dinamiškai kisti.

Seksualinė įvairovė ir žmogaus teisės

Iš pirmo žvilgsnio šie du dalykai gali neatrodyti susiję. Galima būtų teigti, kad vienas jų susijęs su privačiu ir individualiu pasirinkimu, kitas – su viešąja teisinių ir politinių struktūrų, veikiančių santykyje su pilietybe, erdve. Tačiau neseniai atliktos istorinės, antropologinės ir sociologinės studijos parodė, kaip seksualinė tapatybė ir seksualinio troškimo išraiškos būdai tiek laiko, tiek kultūrų įvairovės prasmėmis yra suprantami kaip potencialiai trukdantys socialinės tvarkos palaikymui. Kai kuriuose kontekstuose tos pačios lyties ar neaiškus seksualinis troškimas kelia iššūkį arba griauna tradicinius ar religinius įsitikinimus, kituose jis gali būti laikomas psichologiniu susirgimu.

Galima teigti, kad egzistuoja socialinė ir religinė hegemonija, nuolat marginalizuojanti lygų žmogaus teisių prieinamumą. Institucionalizuota prielaida yra ta, kad heteroseksualumas yra „natūralus“ ir todėl „normalus“ seksualinio troškimo išraiškos būdas, todėl jis laikomas moraliai priimtinu, tuo tarpu kitos seksualinės išraiškos formos yra „nenatūralios“ ir moraliai nepriimtinos.

Pastaba: adaptuota iš Gėjų ir lesbiečių žmogaus teisių komisijos tinklalapio www.iglhrc.org

Pasikeisk akinius

Žinau, kad dalykus matau ne tokius, kokie jie yra, o tokius, kokia esu aš.

Laurel Lee[1]

Temos	• Skurdas • Negalia ir eiblizmas • Migracija
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Trukmė	90 minučių
Apžvalga	Labai paprastas užsiėmimas lauke: dalyviai vietovę nagrinėja kieno nors kito akimis.
Susijusios teisės	Visos
Tikslai:	• Didinti sąmoningumą apie nelygybes visuomenėje • Lavinti stebėjimo įgūdžius ir vaizduotę • Skatinti solidarumą ir motyvaciją dirbti dėl teisingumo
Priemonės	• Akiniai: seni akiniai iš dėvėtų drabužių / daiktų parduotuvės arba blusturgio; gali būti tik rėmeliai, be stiklų • Dideli popieriaus lapai ir žymikliai • Seni žurnalai, atvirukai, kita medžiaga koliažui, klijai • Lipni juosta – paveiksliukams prikabinti ant sienos • Skaitmeninis fotoaparatas arba telefonas, kuriuo galima fotografuoti; idealiu atveju – kiekvienam dalyviui po vieną arba vienas ar keli visai grupei • Kompiuteris ir spausdintuvas

Skurdas

Negalia ir eiblizmas

Migracija

2 lygis

Bet koks

90 minučių

Eiga

1. Kartu su visa grupe surenkite minčių lietų: kokie žmonės turi mažiau galimybių arba gyvena visuomenės paraštėse, pvz., žmogus su negalia arba benamis žmogus.
2. Paprašykite kiekvieno dalyvio pasirinkti vieną asmenį, apie kurį jiems smalsu sužinoti daugiau, ir paaiškinkite, kad jie išeis į lauką ir tyrinės vietovę to asmens akimis.
3. Pabrėžkite, kad užduoties esmė – ne suvaidinti vaidmenį, o išeiti ir įsivaizduoti, ką galėtų reikšti būti tuo kitu asmeniu. Kaip jaustis to asmens kailyje? Pavyzdžiui, ar galėtumėte naudotis visais patogumais? Kur pirktumėt duoną (jei turėtumėt jai pinigų)? Kur gyventumėt?
4. Jei turite akinių, padalinkite! Pasakykite dalyviams, kad eidami fotografuotų aplinką – savo skaitmeniniais fotoaparatais arba mobiliaisiais telefonais. Sutarkite, kurią valandą visi grįš.
5. Dalyviams sugrįžus, paprašykite jų visų perkelti savo darytas nuotraukas į kompiuterį, tuomet iš jų išsirinkite dvi, tris ar keturias, vertas atspausdinti, užklijuokite jas ant didelio popieriaus lapo ir prilipinkite ant sienos. Nuotraukos turi likti be pavadinimų.

Laurel Lee, kuri yra pasakiusi: „Žinau, kad dalykus matau ne tokius, kokie jie yra, o tokius, kokia esu aš“, vėžys buvo diagnozuotas sulaukus 29-erių metų amžiaus. Priešingai nei spėjo daktarai, ji išgyveno dar dvidešimt metų, užaugino tris vaikus, keliavo ir rašė. Jos atveju, atsisakymas matyti dalykus tokius, kokie jie yra, tapo įkvėpimu. Kitomis aplinkybėmis tai būtų buvusi kvailystė.

6. Iškabinus visas nuotraukas, paprašykite visų pabandyti atspėti, kurios grupės jose reprezentuojamos; tuomet paeiliui kvieskite visus dalyvius pristatyti savo nuotraukas ir paaiškinti, kodėl jiems įdomi būtent ta grupė, kurią „matyti" jie pasirinko.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite parodos apžiūrėjimu, tuomet paklauskite dalyvių, ką jie matė ir patyrė.

- Kas vyko? Ar užsiėmimas tau patiko? Kodėl? Kodėl ne?
- Kas tave labiausiai nustebino?
- Kodėl pasirinkai būtent tą pavyzdį?
- Kokias išankstines nuostatas ar stereotipus apie savo pasirinktą asmenį turėjai? Kokią įtaką tai padarė tam, kaip vykdei užduotį ir ką „pasirinkai matyti"?
- Ar šis pratimas tave kaip nors privertė pajusti empatiją paraštėse esančiam žmogui? Kodėl? Kodėl ne?
- Ką sužinojai apie save?

O dabar aptarkite platesnius klausimus:

- „Žinau, kad dalykus matau ne tokius, kokie jie yra, o tokius, kokia esu aš." Kokį poveikį mūsų turimi stereotipai ir įsitikinimai daro tam, kaip mes matome mus supantį pasaulį?
- Iš kur gauname informacijos apie nuskriaustas ir marginalizuotas grupes?
- Kaip rizikinga daryti prielaidas apie konkretų žmogų, remiantis visos grupės, kuriai jis priklauso, apibendrinimais?
- Kaip rizikinga apibendrinti visą žmonių grupę, remiantis vienu ar dviem pavyzdžiais?
- Kurios konkrečiai žmogaus teisės apsaugo skirtingus nuskriaustųjų arba paraštėse gyvenančių žmonių pavyzdžius, kuriuos dalyviai identifikavo?
- Kaip dažniausiai yra pažeidžiamos šių žmonių teisės?
- Ar jiems lengva savo teises įgyvendinti?
- Kas turėtų būti atsakingas už tai, kad jų teisės nebūtų pažeidžiamos, ar kad jie galėtų jas įgyvendinti?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Šis užsiėmimas gali būti įvadinis arba pagrindinis. Mokymų metu jis gali būti vykdomas pertraukos metu, kad dalyviai įkvėptų gaivaus oro, arba kaip papildomas pratimas laisvu nuo mokymų laiku.

Nors aprašyme ir nurodyta, kad šis užsiėmimas vykdomas individualiai, tačiau jis gali būti vykdomas ir mažose grupėse. Praktiniai sumetimai – tokie kaip grupės dydis ir turimų fotoaparatų kiekis – greičiausiai nulems, kaip organizuosite šį užsiėmimą. Turėkite omenyje, kad nuotraukų pristatymas užima laiko, tad, priklausomai nuo grupės dydžio, apribokite skaičių nuotraukų, kurias rodys kiekvienas dalyvis.

Visuomenės nuskriaustieji gali būti vieniša mama su mažais vaikais, pensininkas, imigrantas, asmuo, judantis vežimėliu arba kažkas, kas turi ŽIV/AIDS.

Visuomenės paraštėse gyvenančiųjų pavyzdžiai: benamis, neteisėtas imigrantas,

neraštingas, psichikos sutrikimų turintis asmuo arba romų bendruomenės narys. Tai pavyzdžiai žmonių grupių, kurios neturi tokių pačių galimybių kaip visuomenės dauguma. Visi nuskriausti ir marginalizuoti žmonės gyvena skurdžiai ir kenčia nuo išankstinių nuostatų bei stereotipų, dažnai yra kaip nors diskriminuojami, pvz., ieškodami tinkamo būsto ar darbo, ir tik dėl situacijos, kurioje jie tuo metu yra.

Labai svarbu, kad dalyviai suprastų, jog jie negali pabėgti nuo to, kad iš tikrųjų žiūri savomis akimis ir tik įsivaizduoja, ką reiškia gyventi visuomenės paraštėse. Dalyviai turi suvokti, kad, atsinešdami jau egzistuojančius stereotipus ar empatiją į šį užsiėmimą, jie rizikuoja tik dar labiau sustiprinti įsitikinimus, kurie gali būti iškreipti arba neteisingi.

Jie taip pat turi žinoti, kad stereotipai yra (naudingi) apibendrinimai apie žmonių grupę, tačiau juos naudoti reikia atsargiai, nes toje grupėje plačios variacijos, tad apibendrinimas negali būti pritaikytas kiekvienam individui. Daugiau informacijos apie stereotipus rasite skyrelyje apie diskriminaciją ir netoleranciją: www.coe.int/compass.

Variacijos

Nors aprašyme ir nurodyta, kad šis užsiėmimas vykdomas individualiai, tačiau jis gali būti vykdomas ir mažose grupėse arba su visa grupe – priklausomai nuo to, kiek yra fotoaparatų.

Vietoj individualių plakatų galima visas nuotraukas sudėti į parodą arba skaidrių peržiūrą, pavadintą „Gyvenimai paraštėse“.

Vietoj fotografavimo paprašykite, kad sugrįžę dalyviai sugalvotų ir papasakotų arba suvaidintų istoriją apie tą asmenį.

Jei norite, kad dalyviai pasijustų kieno nors kito kailyje, tuomet duokite jiems ne tik naujus akinius, bet ir naujus kailius! Skirtingose kalbose tokie išsireiškimai, reiškiantys bandymą įsivaizduoti save kaip kažką kitą ir pajusti tam kitam empatiją, gali skirtis.

Šio užsiėmimo aprašyme nurodoma, kad dalyviai turi įsivaizduoti, kaip gyvena nuskriaustieji ar marginalizuotieji, o tuomet išeiti į lauką ir pabandyti pamatyti pasaulį jų akimis. Alternatyva – išeiti į lauką ir stebėti, o tuomet pamėginti panaudoti savo vaizduotę ir sukurti tų žmonių vaizdą. Paaiškinkite, kad savo kasdieniuose gyvenimuose esame labai užsiėmę ir paprastai nepastebime kitų žmonių. O dabar dalyviai turės juos stebėti labai atidžiai! Liepkite dalyviams išeiti į miestą ir per 5 minučių pasirinkti asmenį, kurį jie seks. Pabrėžkite, kad elgtis reikia atsargiai ir savo taikinio neerzinti. Tai gali būti kas nors, kas atrodo „įdomiai“, geriausia – kas nors, kieno gyvenimas labai skiriasi nuo dalyvių gyvenimo. Pasakykite dalyviams, kad jie turi įsiminti pirmąjį savo įspūdį ir priežastį, kodėl pasirinko būtent tą asmenį. Tuomet jie turi sekti savo taikinį, atidžiai jį stebėti, bandyti įsivaizduoti, kas tas asmuo yra, ir sukurti jo gyvenimo paveikslą, pvz.:

- Koks galėtų būti jo vardas?
- Kiek jam metų?
- Ką jis veikia?
- Kur eina?
- Kur gyvena?
- Ar jis turi šeimą, ar yra be poros?
- Ar jis dirba? Ką? O gal yra bedarbis?

Svarbi data

Antras spalio ketvirtadienis
Pasaulinė regos diena

- Kas gali padaryti jį laimingą?
- Ar jis turi hobių? Kokie jie?
- Ką jis mėgsta valgyti ir gerti?

Susitarkite, jog, pvz., po 30 min. visi sugrįš su savomis patirtimis. Savo taikinio gyvenimą jie gali nupasakoti žodžiais arba vaizdais.

Galbūt norėsite panaudoti vaidmenis, surašytus užsiėmime „Ženk žingsnį į priekį“, esančiame 314 puslapyje. Tai ir puikus įvadas į užsiėmimą, ir tinkamas tolesnis veiksmas.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

„Ženk žingsnį į priekį“ 380 psl. galite pajusti, kaip nelygios galimybės veikia žmonių gyvenimus.

„Pasakojimas apie du miestus “ 266 psl. galite patyrinėti, kaip mūsų pasirinkimai dėl socialinės rūpybos finansavimo veikia bendruomenės gyvenimą.

Kad išeitų iš savo situacijos visuomenės pakraščiuose, žmonėms reikia darbo su padoriu atlyginimu. Tai gali būti nelengva, jei esi, pvz., imigrantas arba turi negalią. Kai kuriuos šių dalykų galite panagrinėti užsiėmime „Aš noriu dirbti“, psl. 99.

Idėjos veiksmams

Atlikite šį pratimą su šeima, draugais ar kolegomis – pradėkite pokalbį apie žmogaus teises.

Taip pat galite patikrinti savo prielaidas apie marginalizuotus žmones sutarę su kai kuriais jų susitikti, pvz., apsilankydami „Gyvosios bibliotekos“ projekte arba, jei jus domina benamiai žmonės arba pabėgėliai, aplankyti nakvynės namus ar prieglobsčio centrą. Kitu atveju galite susisiekti su jaunimo arba socialiniu darbuotoju, dirbančiu su marginalizuotais žmonėmis, ir paprašyti jų papasakoti apie žmonių, su kuriais jie dirba, realijas.

Daugiau informacijos

Šio užsiėmimo kontekste terminu „nuskriaustieji“ vadiname individus arba jų grupę, negalinčius savęs išlaikyti ir turinčius kliautis pašalpomis. Todėl jie yra neturtingi. Tarp pavyzdžių: vieniša mama, imigrantas arba žmogus su negalia. Dažnai žmonės yra „nuskriaustieji“, nes populiarioji visuomenė elgiasi taip, kad juos „skriaustų“. Šie žmonės ir jų grupės save laiko nuskriaustaisiais, nes negauna tiek pat prieigos prie sveikatos priežiūros, švietimo, informacijos ir įdarbinimo, kiek populiarioji visuomenės dalis. Nuskriaustieji žmonės taip pat gali jausti autonomijos, motyvacijos, atsakomybės ir savigarbos stoką. Tarp barjerų savarankiškumui gali būti išteklių nebuvimas, pvz.: darbo, kapitalo arba prieigos prie viešojo transporto trūkumas (fizinę negalią turintiems žmonėms). Kitas barjeras yra neprieinamumas: kaina, prastas dizainas, atstumas, viešumo stoka ir visuomenės požiūris į grupę. Koks nors išteklius taip pat gali būti neprieinamas, nes tam tikra grupė gali jo nemėgti arba jis gali prieštarauti jos vertybėms. „Nuskriaustieji“ taip pat gali gyventi „visuomenės paraštėse“, bet nebūtinai.

Vartodami terminą „visuomenės paraštės“, turime omenyje konceptualią, o ne fizinę vietą. Iš esmės visuomenės paraštėse gyvenantys žmonės yra atskirti nuo dalyvavimo visuomenėje. Pavyzdžiai: kaliniai, benamiai, neišgydoma psichikos liga sergantieji

arba tam tikros grupės, tokios kaip romai. Pavyzdžiui, benamis žmogus galbūt negali užsiregistruoti balsavimui, nes neturi pašto adreso. Tai gali reikšti, jog jis negali balsuoti dėl svarbių dalykų, kurie turi įtakos jo gyvenimui; jis lieka už visuomenės ribų, nes neturi galios pasakyti, kaip nori būti valdomas ar kokios paslaugos jam suteikiamos. Kitas pavyzdys – neraštingas žmogus, tampantis atstumtuoju, nes nesugeba užpildyti prašymo skirti pašalpą ar atsakyti į darbo skelbimą.

Gyvoji biblioteka kaip idėja kilo Danijoje 2000 metais, o dabar ją reklamuoja Europos Taryba, išleidusi knygą „Don't judge a book by its cover!" (Nevertink knygos pagal jos viršelį). Gyvoji biblioteka veikia taip pat, kaip ir paprasta biblioteka: skaitytojai ateina ir tam tikram laikotarpiui pasiskolina knygą. Perskaitę ją grąžina į biblioteką ir, jei nori, gali pasiskolinti kitą knygą. Yra tik vienas skirtumas: knygos Gyvojoje bibliotekoje yra žmonės, ir jos su savo skaitytojais pasineria į asmeninį dialogą. Gyvosios bibliotekos knygos – tai žmonės, reprezentuojantys dažnai stereotipais apipintas grupes, kurios dažnai tampa ir diskriminacijos ar socialinės atskirties aukomis.

Daugiau apie sistemą apibūdinti nuskriaustumą ir socialinio veiksmo problemas galite sužinoti perskaitę dr. Steveno E. Mayerio knygą „What is a 'Disadvantaged Group?'" (Kas yra „nuskriaustoji grupė"?): www.effectivecommunities.com/articles

Pastaba

Šis užsiėmimas paremtas mokymų „Human Rights Education and Informality: How you act in informal times and moments in a Human Rights Education perspective?" (Žmogaus teisių švietimas ir neformalumas: kaip elgtis neformaliose situacijose iš žmogaus teisių švietimo perspektyvos?) dalyvių sukurtu ir išbandytu užsiėmimu. Asociacija „Intercultura", Dinanas, Prancūzija, 2009 m. gegužė. Variacija sukurta iš patirčių su „Blast Theory / Rider Spoke". http://www.blast-theory.co.uk

Skurdas

Globalizacija

Sveikata

3 lygis

8–25

90 minučių

Peštynės dėl turtų ir galios

Vieni žmonės kovoja už savo svajones, kiti – pešasi dėl turtų ir galios!

Temos	• Skurdas • Globalizacija • Sveikata
Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	8–25
Laikas	90 minučių
Apžvalga	Peštynių dėl turtų ir galios, nelygybės ir skurdo neteisybės simuliacija.
Susijusios teisės	• Lygybė orumu ir teisės • Teisė į tinkamą gyvenimo lygį • Teisė į sveikatą, maistą ir pastogę
Tikslai	• Plėsti supratimą apie neteisybes, kylančias iš nelygaus turtų ir galios paskirstymo • Lavinti kritinio mąstymo įgūdžius • Propaguoti pagarbą žmogaus orumui ir teisingumo jausmą
Priemonės	• 120 monetų • 3 ar 4 kojinių poros • 2 dideli popieriaus lapai ir žymikliai • Popierius ir rašikliai • Atvira erdvė
Pasiruošimas	• Perskaitykite visą eigą, kad žinotumėte, kaip šis užsiėmimas vyks. Atkreipkite dėmesį, kad simuliacija yra padalinta į tris dalis: 1 dalis – „Peštynės“ (10 minučių); 2 dalis – „Aukojimas“ (10 minučių); 3 dalis – „Ekonominio sąžiningumo kūrimas“ (40 minučių). Pabaigoje vyksta diskusija. • Paimkite 20 monetų ir atidėkite jas į šalį; • Pasirinkite tris žmones, kurie vaidins migrantus; • Ant lentos nubraižykite lentelę, kurioje rašysite žaidėjų turtus (žr. iliustraciją); • Paruoškite lentelę su antrašte „Garbingieji donorai“.

Eiga

Paaiškinkite, kad tai – simuliacijos žaidimas. Dalyviai tarpusavyje išsidalins pasaulio turtus ir galią.

1 dalis: Peštynės (10 minučių)

1. Paaiškinkite, kad žaidimo tikslas – gauti kaip įmanoma daugiau monetų. Yra tik viena taisyklė: joks dalyvis jokiu metu negali liesti kito grupės nario (galite nustatyti bausmę už šios taisyklės pažeidimą, pvz., sumokėti 1 monetą).
2. Paprašykite visų, išskyrus vaidinančiųjų „migrantus“, susėsti ant žemės į didelį ratą (kad užtektų vietos žaidimui).

3. Paimkite į šalį atidėtas 20 monetų ir išdalinkite jas bet kuriems keturiems ar penkiems žaidėjams.
4. Keturiems kitiems žaidėjams duokite po porą kojinių. Pasakykite, kad jie turi jas užsimauti ant rankų ir taip būti visą žaidimo laiką. Diskusijas apie tai, kodėl kažkam dalijamos monetos, o kažkas gauna kojines, atidėkite pabaigai.
5. 100 monetų tolygiai išmėtykite rato viduryje.
6. Ištarus žodį „Pirmyn!“, dalyviai turi surinkti kaip įmanoma daugiau monetų. Greičiausiai tai netruks ilgiau nei 2 minutes!
7. Surinkus visas monetas, paprašykite dalyvių visai grupei pranešti, kiek turtų jie turi. Turtų lentelėje užrašykite kiekvieno dalyvio vardą ir jo turimų monetų skaičių.
8. Priminkite grupei, kad šios monetos simbolizuoja jų turimų turtų ir galios kiekį pasaulyje. Jų turima suma darys įtaką jų gebėjimui patenkinti savo poreikius (pvz., maisto, būsto, drabužių, sveikatos apsaugos ir pagrindinio išsilavinimo) ir norus (pvz., aukštasis išsilavinimas, automobiliai, kompiuteriai, žaislai, televizoriai, atostogos ir kiti prabangos dalykai). Numatomos reikšmės yra tokios:
    - šešios monetos arba daugiau – žmogus patenkins visus savo pagrindinius „poreikius“ ir didžiąją dalį „norų“;
    - nuo trijų iki penkių monetų – žmogus patenkins savo pagrindinius poreikius;
    - dvi arba mažiau monetų – žmogui bus sunku išgyventi dėl ligų, maisto nepakankamumo, netinkamo būsto ir švietimo stokos darbui gauti.

2 dalis: Aukojimas (10 minučių)

1. Pasakykite dalyviams, kad, jei nori, jie gali dalį savo monetų atiduoti kitiems. Tačiau jie to daryti neprivalo. Pasakykite, kad tie, kurie pasidalins monetomis, bus pagerbti kaip donorai ir jų vardai atsidurs „Gerbiamųjų donorų“ sąraše.
2. Duokite dalyviams 3–4 minutes pasidalinti monetomis, jeigu jie norės tai daryti.
3. Tuomet paklauskite, kuo vardu atidavusieji monetas ir kiek kiekvienas jų paaukojo. Surašykite tai į „Gerbiamųjų donorų“ lentelę.
4. Paklauskite, ar paaukojus arba gavus monetų pasikeitė kieno nors turėta kategorija, ir tuos pokyčius pažymėkite lentelėje su rodykle.

3 dalis: Ekonominio sąžiningumo kūrimas (40 minučių)

1. Padalinkite žaidėjus į tris grupes pagal tai, kiek monetų jie turi (daug turtų, šiek tiek turtų, mažai turtų).
2. Į kiekvieną iš šių grupių įkelkite po „migrantą“. Pasižymėkite jų reakcijas į tai, kad pateko į vieną ar kitą grupę, tačiau visas diskusijas palikite baigiamajam aptarimo etapui.
3. Išdalinkite popierių ir rašiklius. Kiekvienai grupei duokite užduotį sukurti sąžiningo monetų (pasaulio turtų) paskirstymo planą, kad būtų sumažintas atstumas tarp skirtingų turtų ir galios kategorijų. Kiekvienos grupės planas turėtų:
   – paaiškinti, ką reikia daryti (jeigu išvis reikia),
   – apibūdinti, ką grupė planuoja daryti ir kodėl,
   – parodyti, kodėl jų planas yra sąžiningas.
4. Duokite grupėms 10 minučių savo planams sukurti. Paaiškinkite, kad nebūtina labai įsigilinti į plano ruošimą – pakaks pabrėžti keletą galimų veiksmų, kurių reikėtų imtis norint išspręsti skurdo problemą.

Svarbi data

Spalio 17 d.
Tarptautinė kovos su skurdu diena

5. Paprašykite kiekvienos grupės paskirti atstovą spaudai, kuris paaiškintų jų planus kitiems ir atsakytų į kilsiančius klausimus. Siūlomus planus surašykite ant didelio popieriaus lapo.
6. Dabar paskelbkite, kad bus balsuojama, kurį planą priimti. Balsų pasiskirstymas bus toks:
   – kiekvienas grupės „Daug turtų ir galios“ narys turi penkis balsus
   – kiekvienas grupės „Šiek tiek turtų ir galios“ narys turi du balsus
   – kiekvienas grupės „Mažai turtų ir galios“ narys turi pusę balso
7. Liepkite dalyviams balsuoti. Už kiekvieną planą gautus balsus sužymėkite ant didelio popieriaus lapo. Praneškite, kuris planas bus vykdomas.
8. Įgyvendinkite šį planą, jei prireiks, perskirstydami turtus.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradžioje trumpai apklauskite dalyvius, ar jiems patiko šis užsiėmimas. Tuomet padiskutuokite apie tai, kas įvyko, ko buvo išmokta ir koks šio užsiėmimo ryšys su žmogaus teisėmis.

Diskusijai paskatinti remkitės šiais klausimais:

- Kaip dalyviams pasirodė monetų įgijimas ir paskirstymas? Ar tai buvo sąžininga?
- Kodėl monetas paaukojusieji taip pasielgė? Kad būtų pašlovinti? Nes jautė kaltę? Dėl kokių nors kitų priežasčių?
- Kaip jautėsi dalyviai, kurie 2-oje dalyje gavo monetų? Dėkingi? Kaip globėjiškumo taikiniai?
- O kaip dėl dalyvių su kojinėmis? Kokius žmones jie reprezentuoja? Kokioje grupėje jie atsidūrė?
- O kaip dėl grupėms priskirtų trijų dalyvių – „migrantų“? Ar jiems atrodo, kad su jais elgtasi sąžiningai? Ar tai, kas jiems nutiko, panašu į tai, kas nutinka žmonėms visame pasaulyje? Kokiems žmonėms? Ar tai, kur atsiduriame, yra tik dėl atsitiktinumo?
- Kokių skirtumų būta tarp rekomenduojamų sąžiningo turtų paskirstymo planų? Ar planai atspindėjo juos teikiančių grupių turtus?
- Kodėl kai kuriems žmonėms suteikta daugiau balsavimo balsų nei kitiems? Ar tai – tiksli pasaulio galingųjų ir negalingųjų reprezentacija?
- Ar pažeidžiamos žmogaus teisės, kai matome tokius turtų ir galios skirtumus? Jei taip, tai kurios?
- Kas jūsų šalyje ir bendruomenėje yra „turčiai“ ir „skurdžiai“? Kaip jie atsidūrė tose pozicijose?
- Ar „turčiams“ turi rūpėti „skurdžių“ situacija? Dėl kokių priežasčių? Saugumo, ekonominių, moralinių, religinių ar politinių? Kam „skurdžiams“ duoti pinigų ar išteklių? Ar tai būdas išspręsti skurdo problemas?
- Ką „skurdžiai“ galėtų padaryti, kad pagerintų savo situaciją? Kokių veiksmų „skurdžiai“ yra ėmęsi – tiek pasaulyje, tiek jūsų šalyje – prieš turtų ir galios nelygybę?
- Kaip manote, ar pasaulyje turi būti turtų ir galios perskirstymas? Kodėl (ne)? Jeigu taip, kaip jūs siūlytumėte tai pasiekti? Kokiais principais jūsų pokyčių pasiūlymai būtų grindžiami?
- Ar gali žmogaus teisių diskursas būti panaudotas naujam turtų perskirstymui?

Turto lentelė

Didelis turtas ir galia (6 ar daugiau monetų)	Vidutinis turtas ir galia (3-5 monetos)	Mažai turtų ir galios (2 monetos arba mažiau)

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šio užsiėmimo tikslas yra padėti žmonėms suprasti, kad pasaulyje turtas ir galia yra paskirstyta nelygiai ir kad tai gali dar labiau pagilinti jau egzistuojančias nelygybes. Todėl jūs turėtumėte gerai išmanyti socialinę ir ekonominę grupės, su kuria dirbate, sandarą, ir atitinkamai jai pritaikyti diskusiją.

Pabrėžkite, jog, kaip ir realiame gyvenime, atidavę keletą savo turimų monetų jie praras dalį turtų bei privilegijų, kurias turtas suteikia.

Paraginkite dalyvius įsitraukti į žaidimą ir elgtis taip, tarsi monetos būtų jų turtai. Galite pasakyti, kad jie gali pasilaikyti monetas ir per arbatos pertraukėlę arba po užsiėmimo su šiais pinigais „nusipirkti“ gėrimų ir / ar sausainių. Jeigu per karšta dėvėti kojines, panaudokite kitas priemones pabrėžti, kad kai kurie žaidėjai turi daugiau turtų ir galios nei kiti. Pvz., kai kurie dalyviai gali būti verčiami laukti ir prisijungti jiems leidžiama tik po 15 ar 30 sekundžių. 3-ioje dalyje „Ekonominio sąžiningumo kūrimas“ galite sustiprinti privilegijos ir nuskriaustumo jausmus, pvz.:

- turintieji daug turtų: stalai, kėdės, vandens stiklinės, sausainiai ir t. t.
- turintieji šiek tiek turtų: keletas kėdžių
- turintieji mažai turtų: nieko, nebent tik ratas ant žemės, kur jie gali atsisėsti

Aptarimo ir apibendrinimo klausimai yra sudėtingi ir reikalauja gilių, ilgų diskusijų. Jeigu laiko mažai arba grupė didelė, galbūt norėsite klausimus padalinti mažoms grupelėms. Jos turėtų būti mišrios, t. y. jose turi būti visų turto kategorijų žmonių. Užtikrinkite, kad skirtingos grupės pasisakytų galutinėje sesijoje – tam, kad visi turėtų galimybę išgirsti ir reflektuoti apie visus klausimus.

Variacijos

Šio užsiėmimo peštynių dalį galima pritaikyti kalbant ir apie negalią. Viena kai kurių žaidėjų ranka gali būti surišta jiems už nugaros: dešiniarankiai turėtų naudotis tik kaire ranka, ir atvirkščiai. Kai kuriems žaidėjams gali būti užrištos akys, dar kiti gali nejudėdami gulėti ant žemės arba sėdėti kėdėje, kad žemę pasiektų tik susilenkę, kažkas gali sėdėti sukryžiuotomis kojomis ir visai nejudėti ir t. t.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

„Turtų“ koncepciją galima suprasti įvairiais skirtingais būdais – pvz., pagal tai, kiek visuomenėje yra neturtingų žmonių, pagal mirtingumo rodiklius ir žmogaus vystymosi indeksą.
Suorganizuokite diskusiją apie tai, ką „turtai“ reiškia jūsų grupės nariams. Galite pasikviesti ką nors iš vystymosi NVO, kad pasisakytų.

Galite šiomis temomis diskutuoti ir toliau arba paprašykite dalyvių parašyti ataskaitą. Galimos temos:

- Kaip turtai ir galia veikia asmens gebėjimą džiaugtis žmogaus teisėmis ir žmogaus orumu?
- Ar su turtais ir galia yra susijusios kokios nors atsakomybės?

Galbūt grupė norės tęsti turtų paskirstymo temą užsiėmimu „Kiek mums reikia?“, psl. 195.

Idėjos veiksmams

Susisiekite su organizacija, kuri dirba su jūsų bendruomenės nuskriaustaisiais, ir išsiaiškinkite vietos žmonių poreikius. Tuomet sukurkite planą ar projektą ir pabandykite padėti.

Kartais tas paprastas faktas – „žinios skleidimas“ kokia nors tema yra geras žingsnis į priekį pokyčių link. Todėl galite pasiūlyti grupės nariams apie turtų paskirstymą pasikalbėti su savo tėvais ir draugais.

Daugiau informacijos

„Local Exchange Trading Systems“ (LETS, liet. Vietos valiutos prekybos sistemos) yra prekybos tinklai (dažniausiai – vietiniai), naudojantys savo vidinę valiutą. Jie yra kooperatyviniai ir kontroliuojami vartotojų, todėl daugiau LETS kreditų turintys žmonės nėra galingesni už kitus ir negali suvartoti daugiau išteklių, nei jiems sąžiningai priklauso. Įrodyta, kad ši sistema stimuliuoja vietos ekonomiką, ypač itin apleistuose miesteliuose. Paieškos laukelyje įrašykite „Local Exchange Trading Systems“ arba apsilankykite http://www.gmlets.u-net.com/.

5-ojo skyriaus skyrelyje apie skurdą rasite statistikos apie skirtingus skurdo matavimo būdus.

Sąžiningos prekybos produktų pirkimas yra galingas būdas remti gamintojus besivystančiose šalyse. Sąžininga prekyba padeda ūkininkams ir darbininkams užsidirbti pragyvenimui ir užsitikrinti geresnį gyvenimą.
http://www.fairtrade.net/

http://www.european-fair-trade-association.org/

Pirmasis puslapis

Didžiausia grėsmė laisvei – tai kritikos nebuvimas.

Wole Soyinka

Temos	• Žiniasklaida • Globalizacija • Aplinka
Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	10 - 24 (mažos grupelės 4–8)
Laikas	180 minučių
Apžvalga	Simuliacija – grupė žurnalistų ruošia pirmąjį savo rytojaus laikraščio puslapį, kuris jau turi keliauti į spaudą. Žmonės dirba mažose grupelėse ir nagrinėja: • žiniasklaidos tendencingumą, stereotipizavimą ir objektyvumą • žiniasklaidos vaidmenį kalbant žmogaus teisių klausimais
Susijusios teisės	• Teisė į minties, nuomonės ir išraiškos laisvę • Laisvė nuo kišimosi į privatumą, šeimą, namus ir susirašinėjimą • Teisė dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime
Tikslai	• Praplėsti suvokimą apie žiniasklaidą ir tai, kaip ji pateikia žmogaus teises • Lavinti komunikavimo ir bendradarbiavimo įgūdžius • Kultivuoti atsakomybės ir įsipareigojimo socialiniams pokyčiams jausmą
Priemonės	• Didelis kambarys su pakankamai erdvės dviem ar trims mažoms grupelėms bei plenarinei sesijai • 40–45 nuotraukos iš laikraščių ar žurnalų • Popierius ir rašikliai užrašams • Dideli popieriaus lapai (A3) arba dideli popieriaus lapai ir rašikliai • Žirklės ir klijai kiekvienai mažai grupelei • Stalai, kuriuose darbo grupės galėtų laisvai išskleisti savo popierius
Pasiruošimas	• Iš žurnalų ar laikraščių išsikirpkite 40–45 nuotraukų. Pastaba: jums reikės trijų rinkinių su tomis pačiomis 40 nuotraukų – kiekvienai darbo grupelei po rinkinį. Todėl jums arba reikės nusipirkti tris to paties laikraščio kopijas, arba turėti prieigą prie kopijavimo aparato. • Vieną nuotraukų rinkinį išdėliokite ant stalo.

Eiga

1. Pristatykite užsiėmimą. Paaiškinkite, kad tai – vakaro laikraščio redakcijoje simuliacija, ir grupė žurnalistų rengia pirmąjį savo laikraščio puslapį. Nors tai – tiesiog bendruomenei skirti vietos laikraščiai, visi jie siekia savo skaitytojus informuoti apie dabartinius globalinius įvykius, įskaitant ir žmogaus teises.

Žiniasklaida

Globalizacija

Aplinka

3 lygis

10–24 (mažos grupelės 4–8)

180 minučių

2. Parodykite pirmojo laikraščio puslapio pavyzdį ir nurodykite tipiškus pirmojo puslapio bruožus bei maketą.
3. Parodykite išdėliotas nuotraukas. Paprašykite dalyvių tylomis pavaikščioti aplink stalą, tačiau šiame etape dar nieko nekomentuoti. Paaiškinkite, kad jie turės dirbti su šiais paveikslėliais; panaudoti ir interpretuoti juos gali kaip tik nori.
4. Dabar padalykite dalyvius į tris darbo grupes, kiekvienoje – nuo šešių iki aštuonių žmonių. Kiekviena grupė turės įsivaizduoti esanti laikraščio redakcija. Jų užduotis – sumaketuoti rytojaus laikraščio pirmąjį puslapį.
5. Paprašykite grupelių sugalvoti savo laikraščiui pavadinimą.
6. Dabar leiskite redakcijoms dirbti. Išdalinkite popierių, pieštukus, klijus ir žirkles, tačiau nuotraukų – dar ne.
7. Pakartokite instrukcijas. Dalyviai turi sukurti savo laikraščio pirmąjį puslapį.
8. Dalyviai turi per valandą pasirinkti keturias ar penkias naujienas, kurias nori pateikti. Didžiausią dėmesį jie turėtų skirti pirmojo puslapio daromam poveikiui. Nereikia pasakoti visų istorijų – užtenka pasirinkti nuotrauką ir parašyti antraštę, paantraštę ir pirmąjį paragrafą. Nebūtina rašyti straipsnių, pakanka nurodyti jo vietą puslapyje užtušuotu laukeliu. Užsiminkite, kad galbūt dalyviai norės aptarti savo reportažų temas ar keliamas problemas.
9. Pasakykite, kad po dešimties minučių jie iš „spaudos skyriaus“ sulauks nuotraukų.
10. Grupėms padirbėjus dar penketą minučių, išdalinkite nuotraukų rinkinius – kiekvienai grupelei po vieną. Duokite jiems dar 50 minučių darbui užbaigti.
11. Komandoms baigus, liepkite išdėlioti savo kūrinius, kad juos galėtų perskaityti visi. Tuomet pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite paties užsiėmimo aptarimu, o vėliau pereikite prie diskusijos apie žiniasklaidą, žmogaus teises ir įsipareigojimą.

- Kaip grupės organizavo savo darbą? Ar jie dirbo kaip vienas kumštis, ar išsiskirstė individualiai, po du ar tris ir dirbo su skirtingomis „istorijomis“? Kokiu būdu jie priiminėjo sprendimus, kaip dirbti ir kurias istorijas pateikti? Ar buvo koks lyderis, ar sprendimus priiminėjo visi? Ar visi jautėsi galintys dalyvauti ir prisidėti?
- Kaip žmonės rinkosi, su kuriomis temomis dirbti? Kas buvo pirmiau – problema ar nuotrauka, t. y. ar jie pirma identifikavo problemą ir tuomet ieškojo jai iliustruoti tinkamos nuotraukos, ar juos taip įkvėpė kažkuri nuotrauka, kad ją pamatę sukūrė ir pasakojimą?
- Kokios temos ar problemos buvo pristatytos? Kaip jos susijusios su žmogaus teisėmis? Ar buvo temų, kurias kažkas norėjo aptarti, bet to buvo atsisakyta? Kodėl atsisakyta?
- Kaip galima palyginti skirtingus pirmuosius puslapius? Ar kur nors buvo panaudotos tos pačios temos arba nuotraukos?
- Ar skirtingos grupės panaudojo tą pačią nuotrauką, tik kitaip?
- Kaip žmonės seka naujienas? Laikraščiuose, televizijoje, radijuje ar internete? Kodėl jie seka naujienas – arba kodėl neseka?
- Ar šioje simuliacijoje jie bandė imituoti tradicinį pirmąjį puslapį, ar sukūrė kažką visai naujo? Koks yra pats veiksmingiausias būdas patraukti skaitytojų dėmesį?
- Kokios naujienos dominuoja žiniasklaidoje realiame gyvenime?
- Ar paprastai naujienose žmogaus teisės būna gerai atspindimos?
- Kaip dažnai istorijos pristatomos kaip žmogaus teisių istorijos?
- Vienas pagrindinių aspektų kalbant apie žiniasklaidą yra jos objektyvumas. Ar, dalyvių nuomone, įmanoma naujienas pristatyti objektyviai? Ar tai įmanoma? Ar to reikia?
- Kokias žmogaus teises ar jų pažeidimus atskleidė skirtingos istorijos?

- Ar savo reportažuose jie bandė sujungti priežastį ir pasekmę, Šiaurę ir Pietus, vystymąsi ir aplinką, turčius su skurdžiais ir t. t.? Kaip šiuos dalykus pateikia tikra žiniasklaida?
- Kaip dalyviai įsivaizduoja jaunimą kitose pasaulio dalyse? Neturtingose šalyse? Turtingose šalyse?
- Ar kurių nors svarbių temų arba problemų nuotraukų rinkinyje trūksta?

Svarbi data

Gegužės 3 d.
Pasaulinė spaudos laisvės diena

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Rinkdamiesi nuotraukas šiam užsiėmimui, būtinai turėkite plačią jų įvairovę ir stenkitės vengti stereotipų. Tikrose naujienose dažnai pilna žmogžudysčių, karų ir kitų nelaimių, jose retai pasitaiko teigiamų žinučių (Afrikoje vyksta ne tik karas ir badas!). Tegu jūsų atrinktos nuotraukos suteikia dalyviams galimybę pasirinkti ne tik „geras“ naujienas, bet ir „blogas“. Turėtumėte pateikti paveikslėlių įvairovę, atspindinčią amžiaus, lyties, rasės, kultūrinių grupių, geografinės vietovės ir pan. įvairovę. Taip pat turėkite omenyje jaunų žmonių interesus ir įtraukite paveikslėlių su karštomis naujienomis ir asmenybėmis. Žemiau pateiktame sąraše galite rasti idėjų.

TV naujienų diktorė
Žemės rutulys
Operatoriai trečiajame pasaulyje
Batus blizginantis berniukas su „Philips“ reklama
Akmenis mėtantys vaikai
Moterys, statančios užtvanką
Bedarbio pašalpa
Afrikietis kalnakasys
Vištos narvuose
Kodėl kūdikiai badauja, kai maisto pilna?
Pesticidai
Mėsainių restorano reklama
Medžių kirtimas atogrąžų miške
Sausas dirvožemis
Vandenyje žaidžiantys vaikai
Laistymas
Plauna automobilį
Degina naftą
„Greenpeace“ veiksmas
Pramonės fabrikų dūmai
Reklama: „Batida“
Kavos pilni vežimėliai
Reklama: „Coca Cola“
Paplūdimio prekeivis
Turgavietė trečiajame pasaulyje
Vieniša moteris
Briuselio lūšnynai
Trečiojo pasaulio lūšnynai
Perpildytas šiukšlių konteineris
Skardinių atrinkimas
Šaldytuvai sąvartyne
Juodaodis berniukas su gitara
„Nintendo“
Roko žvaigždė
Gatvės vaikai
Tarpkultūrinis vakarėlis
Marokietė mergaitė
Policija
Grafitis
Koncertas prieš rasizmą
Parlamentas
Narkotikai
Garsus politikas, pvz., JAV prezidentas
Mandela
Pasaulio lyderiai susitinka COP15
Pabėgėlių stovykla
Pabėgėliai ambasadoje
Ericas Cantona
Vaikai prieglobsčio prašytojų centre
Futbolininkas
„Amnesty International“ veiksmas
Demonstracija Filipinuose
JAV kariai Afganistane
Somalio piratai piratauja
Bombas nešantis F16
Partizanai
Du negyvi kareiviai
Ūkiai, ne ginklai
Sukrauti grūdų maišai
Pardavinėjami produktai iš trečiojo pasaulio
Moterų susirinkimas
Šeimos planavimas
AIDS prevencija
Žmonių minia
Viešasis transportas
Karo nusikaltimų tribunolas
Automobilių paroda
Eismo spūstis
Dviratininkų veiksmas
Jaunuolis su mikrofonu
Kyla kosminis keltas
Užliejama Ramiojo vandenyno sala

Pristatydami užsiėmimą paminėkite tipiško pirmojo puslapio bruožus ir maketą: skambi antraštė, kad patrauktų skaitytojų dėmesį; nurodomas straipsnio autorius (pvz. aplinkosaugos korespondentas Mohammadas Schmidtas). Tuomet – trumpas įvadas, apie ką yra šis pasakojimas, ir pagrindinis pasakojimo tekstas. Aptarkite, kaip naudojamos nuotraukos paremia pasakojimą arba patraukia skaitytojų dėmesį. Taip pat pabrėžkite, ko nuotraukos nerodo! Pakalbėkite apie tai, kaip jos apkarpomos tam, kad patrauktų skaitytojo akį būtent ten, kur fotografas – arba nuotraukų redaktorius – nori, kad žiūrėtumėt. Taip pat atkreipkite dalyvių dėmesį į tai, kaip rašomos antraštės. Gali būti naudinga tai pademonstruoti parodant laikraštį užsienio kalba – taip lengviau nekreipti dėmesio į turinį ir susitelkti tik ties poveikiu.

Paskatinkite grupes savo idėjas pristatyti kūrybiškai. Jie gali rašyti, apkarpyti nuotraukas ir piešti karikatūras. Jų laikraščiai gali būti rimti, juokingi arba ironiški. Priklausomai nuo grupės, turėsite nuspręsti, kiek norite apie tai kalbėti – o galbūt tiesiog leisite jiems patiems viską daryti.

Variacijos

Kitas būdas – paruošti radijo arba TV laidą. Jei nuspręsite sukurti TV laidą, labai rekomenduotina užtamsinti kambarį ir rodyti vaizdus iš kompiuterio ar projektoriaus į ekraną, kad sukurtumėte iliuziją, jog žiūri televizorių. Arba galima sukurti interneto svetainę ar tinklaraštį.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Padiskutuokite apie grupių naujienoms pasirinktas teises. Pvz., kokia jų situacija jūsų šalyje?

Dalyviai galėtų susisiekti su vietinio laikraščio redakcija, radijo stotimi ar TV kanalu ir pasikalbėti su žurnalistais apie tai, kaip jie dirba, aptarti objektyvumo reikalus bei tai, kaip globaliniai ir su žmogaus teisėmis susiję dalykai yra pristatomi žiniasklaidoje.

Jei grupę domina paveikslėliai ir kaip jie yra naudojami (ar netinkamai naudojami) žiniasklaidoje, tuomet gali patikti tokie užsiėmimai kaip „Paveikslėlio dalis“ ir „Parašai po nuotraukomis“, aprašyti skyrelyje „Daugiau būdų, kaip žaisti su paveikslėliais“ užsiėmimo „Žaidžiant su paveikslėliais“ (psl. 375) pabaigoje. O jeigu grupei patinka užsiėmimai, kuriuose reikia greitai galvoti, galima vesti užsiėmimą „Minutėlę“, esantį 244 psl. – jis yra apie sportą ir žmogaus teises.

Jei grupė norėtų atsipalaiduoti ir pasiklausyti muzikos bei kartu pasimokyti apie kitas tautas, kultūras, muziką ir kalbą, tuomet edukaciniame pakete „Visi skirtingi – visi lygūs“ susiraskite „Knysna blue“.

Idėjos veiksmams

Daugybė vietinių radijo stočių siūlo galimybes bendruomenės grupėms transliuoti savo laidas. Kartu su grupe parenkite projektą: sukurkite radijo laidą grupei rūpimais klausimais, pvz. remiantis šūkiu „Mąstyk globaliai, veik lokaliai“.

Tinklalapyje www.newtimes.dk rasite pavyzdžių, kaip žiniasklaidą naudoja prieglobsčio prašytojai Danijoje. Galbūt panorėsite savo šalyje esantiems prieglobsčio prašytojams padaryti kažką panašaus.

Savo žinutei perduoti naudokite vietinę ir globalinę žiniasklaidą (radiją, laikraščius), įskaitant socialinius tinklus, tokius kaip „Hi5“, feisbukas, tviteris ir tinklaraščiai.

Daugiau informacijos

Tarp užsiėmimo metu iškeltų klausimų gali būti:

a) žiniasklaida

1. Kaip ir suaugusieji, jauni žmonės nuolat skęsta iš įvairiausių žiniasklaidos priemonių pumpuojamoje masinėje informacijoje. Kai kurie žmonės tai suvokia, kiti – ne. Galime savęs paklausti: ką su ta informacija darome? Ar jos kiekis reiškia, kad esame geriau informuoti, ar nebūtinai?
2. Žiniasklaida vis labiau komercializuojama, nerimą kelia ir tokie dalykai kaip perduodamos žinutės supaprastinimas, stereotipai ir sensacionalizmas. Ar rasti kokybiškų naujienų tampa vis sunkiau?

3. Dabar yra itin sunku rasti su nelygybės klausimais susijusių kokybiškų naujienų, ypač kai kalbame apie besivystančias šalis. Nevakarietiškos naujienos paprastai matomos tik vakariečių akimis, dėl to dažnai naujienos yra negatyvios. Vienašališkumas ir negatyvumas yra tapę norma. Ar su tuo sutinkate?
4. Interneto vartojimo augimas lėmė žurnalistikos nuosmukį. Buvęs „The Washington Post" korespondentas, dabar – Kalifornijos universiteto Berklyje žurnalistikos profesorius Neilas Henry'is teigia: „Matau pasaulį, kuriame tiesos paieškos žmonių labui kaip kultūrinė vertybė patiria nuosmukį visuomenėje, visame šiame technologiniame kontekste; matau pasaulį, kuriame profesionali, plačiai priimtomis etiškomis vertybėmis paremta žurnalistika sparčiai nyksta mūsų besiplečiančiose naujienų ir informacijos sistemose, mums pabėgant į internetą patirti naujausią „naujieną". Tuo tarpu aš bijau, kad ateityje bus vis mažiau įgudusių žurnalistų, „naujienų" paieška pateiks ne naujienas, o naujausius rūsio tinklaraštininkų pasipiktinimo skiedalus, valdžios pareigūnų melagienas ir gudriai žurnalistika apsimetančius viešuosius ryšius, kuriais norima tik parduoti, parduoti, parduoti."
5. Tinklaraštininkai ir publikacijos socialiniuose tinkluose mus žymiai labiau priartina prie to, kas dedasi pasaulyje. Šviežia žaliava – galinga; pasvarstykite apie iš žemės drebėjimo, kitos nelaimės ar karo zonoje esančių žmonių tinklaraščių, asmeninių vaizdo įrašų ir publikacijų socialiniuose tinkluose poveikį.
6. Interneto dėka žmonės visame pasaulyje turi prieigą prie naujienų ir informacijos bet kurioje šalyje. Todėl cenzūruoti tampa žymiau sunkiau.
7. Ar objektyvumas įmanomas ar trokštamas? Ar galima pabėgti nuo savo etnocentrizmo? Ir ar gali balansas – „abiejų" pusių raportavimas – iš tiesų būti informacinio šališkumo forma? Pavyzdžiui, nepaisant nuolatinių IPCC tvirtinimų, kad žmogaus veikla daro didelę įtaką klimatui ir kad pasaulinis atšilimas – tai rimta problema, kurią spręsti būtina neatidėliojant, „jis pasakė / ji pasakė" tipo reportažai lėmė tai, kad nedidelės globalinio atšilimo skeptikų grupelės nuomonės yra gerokai išpūstos.

b) žmogaus teisių problemos

Be abejonės, didinant visuomenės sąmoningumą apie žmogaus teises žiniasklaida yra labai svarbi. Tačiau mes turėtume geriau suprasti, kaip viskas pristatoma ir kodėl. Visi privalo kritiškai žiūrėti į tai, kas mums rodoma ir kas ne, ir tai, kaip informacija bei faktai yra pateikiami.

Pavyzdžiui, vykstant karui, vyrai gali būti vadinami laisvės kovotojais arba teroristais – priklausomai nuo to, kokių pažiūrų laikraštyje apie juos rašoma. Žmonės iš kitų kultūrų gali būti rodomi neobjektyviai. Pvz., inuitai gali būti rodomi kaip egzotiški, užsigrūdinę žmonės, bandantys išsaugoti tradicinį savo gyvenimo būdą ir namelius iglu, tačiau diskusijoje apie banginių medžioklę jie vadinami žudikais.

c) įsipareigojimas

Kai kurie simuliacijoje naudojami paveikslėliai turėtų vaizduoti galimybes žmonėms, ypač jaunimui, įsipareigoti labai praktiškais būdais. Mes, kaip mokytojai, jaunimo darbuotojai ir t. t., norime motyvuoti jaunus žmones kurti geresnį pasaulį. Klausiame savęs, kaip geriausia paskatinti jaunimą įsitraukti, ir galbūt kvestionuojame, ar egzistuojančios galimybės jauniems žmonėms yra iš tiesų patrauklios. Galbūt užuominų sulauksime iš atsakymų į jaunimo pasirinktas skaidres.

Pastaba

Šis užsiėmimas yra pritaikytas iš „The News Factory" (Naujienų gamykla), kurį olandų kalba sukūrė Robas Adriansenas ir Grinvičo NCO komanda – flamandų vystymosi NVO platforma. Vėliau jį į anglų kalbą išvertė ir pritaikė Nele Hiers – EFIL (Europos tarpkultūrinio mokymosi federacijos) vardu.

Pirštai ir nykščiai

Mes visi gal ir atplaukėme skirtingais laivais, tačiau dabar esame toje pačioje valtyje.

Martinas Lutheris Kingas Jaun.

Temos	• Aplinka • Taika ir smurtas • Migracija
Sudėtingumas	4 lygis
Grupės dydis	Bet koks (mažos grupelės: 5)
Laikas	60 minučių
Apžvalga	Žaliausios jaunimo grupės konkurso simuliacija. Ar jie žais sąžiningai, ar sukčiaus?
Susijusios teisės	• Teisė į lygybę prieš įstatymą • Teisė į gyvybę ir išgyvenimą • Teisė į tarptautinę tvarką, kurioje teisės ir laisvės gali būti visiškai įgyvendintos
Tikslai	• Vystyti supratimą apie bendradarbiavimo vertę ir būtinybę stebėti ir tikrinti susitarimus • Lavinti bendradarbiavimo įgūdžius • Propaguoti teisingumo ir sąžiningumo jausmą
Priemonės	• Instrukcijų lapo kopijos, kiekvienai grupei po vieną • Taškų lapo kopijos, kiekvienai grupei po vieną • Kiekvienai grupei po vieną rašiklį – tam, kuris rašys taškus • Erdvė darbui mažose grupelėse

Eiga

Sukurkite užsiėmimo nuotaiką: vyksta žaliausio jaunimo klubo mieste (arba mokykloje, arba klasėje) konkursas. Kiekvienas dalyvis atstovauja vis kitai jaunimo grupei, o dabar vyksta atrankinės varžybos – išsiaiškinti, kas pateks į kitą etapą. Tikslas – surinkti kaip įmanoma daugiau taškų.

1. Paprašykite dalyvių pasidalyti į grupeles po 5 ir susėsti rateliais.
2. Keturi dalyviai vaidins keturių konkuruojančių jaunimo klubų atstovus, o penktasis bus „teisėjas“, t. y. surinktų taškų užrašytojas. Paaiškinkite, kad pastarasis kiekvieno raundo pradžioje turi duoti ženklą pradėti. Jis / ji atsakingas už taškų lapo pildymą ir užtikrinimą, kad visi laikosi taisyklių.
3. Paprašykite grupelių nuspręsti, kas rašys taškus.
4. Kiekvienos grupelės taškų rašytojui paduokite po instrukcijų lapą. Paprašykite jį perskaityti savo grupelėms ir įsitikinti, kad visi žaidėjai žino, kaip žaisti, ir kad visi supranta, kaip gaunami taškai. Padėkite lapą matomoje vietoje, jei kas nors norėtų darkart į jį žvilgtelėti.
5. Kai grupė bus pasiruošusi, dalyviai gali sužaisti vieną pabandymo raundą. Jei visiems aišku, ką jie turi daryti, galima pradėti varžybas.

6. Visoms grupėms sužaidus visus 10 raundų, paprašykite visų taškų rašytojų suskaičiuoti grupės taškus ir pasižymėti aukščiausius bei žemiausius individualius taškus. Tuomet pereikite prie aptarimo ir diskusijos apie tai, kaip žaidimas praėjo ir ką jie išmoko – pirmiausia mažose grupelėse, o po to visi kartu.

Aptarimas ir apibendrinimas

Mažose grupelėse paprašykite dalyvių apsvarstyti:

- Kas surinko daugiausia taškų? Kaip tu žaidei, kad laimėtum?
- Kas surinko mažiausiai taškų? Kaip tu jautiesi?
- Ar kas nors jaučiasi apgautas? Kodėl?
- Ar ką nors susitarėte prieš 5, 8, 10 raundus? Kas įvyko?
- Ar kas nors sulaužė susitarimą? Kodėl?

Visoje grupėje:

- Paprašykite taškų užrašytojų raportuoti, kokie buvo aukščiausi ir žemiausi individualūs surinkti taškai ir koks bendras grupės taškų skaičius. Šiuos skaičius aiškiai surašykite dideliame popieriaus lape.
- Kurios grupės surinko daugiausia taškų? Ar jose žaidėjai bendradarbiavo, ar sukčiavo?
- Kaip šis žaidimas atspindi realybę? Pateikite konkrečių pavyzdžių.
- Kai yra susitarimas apsaugoti aplinką, kaip užtikrinti, kad visi dalyviai išties elgiasi sąžiningai?
- Ar protinga tai, kad viena grupė yra „žaliausia“ kitų sąskaita?
- Viena priežasčių, kodėl 2009 m. vykusioje COP 15 klimato konferencijoje politikai nesugebėjo pasiekti taip laukto susitarimo dėl CO2 emisijų, buvo ta, kad šalims nepavyko susitarti dėl patikrinimo. Gal būtų buvę geriau, jei jie būtų nustoję kreipti dėmesį į praktines detales ir pasižiūrėję, kurios žmogaus teisės yra pažeidžiamos? Kodėl?
- Klimato kaitos atveju kokios teisės yra labiausiai veikiamos? O kurios pažeidžiamos?
- Turint omenyje tai, kad klimato kaitos atveju neturtingos šalys kenčia daugiau, nors problemą sukėlė turtingosios, kaip manote, kaip būtų galima sąžiningai išspręsti šią nelygybės problemą?
- Klimato kaitos modelių pranašaujamas ekstremalių meteorologinių reiškinių skaičiaus padidėjimas milijonus žmonių paliks be namų. Koks turėtų būti jūsų šalies atsakas į tai?
- Ar žmogaus teisių švietimas vaidina kokį nors vaidmenį kovoje su klimato kaita? Jei taip, tai kokį?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šiame žaidime daugiausia taškų surinks tos komandos, kurių žaidėjai bendradarbiaus tarpusavyje. Grupės, kurių nors vienas dalyvis sukčiaus, gaus mažesnį bendrą taškų skaičių; kitaip tariant, asmuo gali gerai pasirodyti pats, tačiau tik kitų sąskaita.

Pamoka čia tokia: jei žmonės bendradarbiaus, jie visi gali laimėti.

Diskutuojant apie savanoriškų susitarimų trūkumus bei valdžios direktyvų ir įstatymų

Svarbi data

Birželio 5 d.
Pasaulinė aplinkos diena

COP15 yra sutrumpinimas, reiškiantis 15-ąją bendrosios klimato kaitos konvencijos šalių konferenciją (JTBKKK). Ji taip pat vadinama JT klimato kaitos konferencija.

privalumus bei trūkumus, galite paklausti dalyvių, ką jie mano apie informacines kampanijas, kuriomis siekiama įgyti balsuojančiųjų paramą nepopuliarioms, bet reikalingoms priemonėms. Apsvarstykite šį pavyzdį: prieš keletą metų grupė „Tidy Britain“ (Sutvarkyti Britaniją) pradėjo kampaniją „My Little Wrapper Won't Make Any Difference“ (Mano mažas popierėlis nieko nekeičia). Joje rodyta saldainių popierėliais nuklota gatvė ir iš jų kylantys teksto burbuliukai: „I won't make any difference“ (Aš nieko nekeičiu). Ką pagalvotumėte, pamatę tokį plakatą?

- Jei pasistengčiau savo šiukšles parsinešti namo, tuomet gatvės būtų truputį švaresnės, ir rodyčiau gerą pavyzdį kitiems (Tai kaip 1 nykštys ir 3 pirštai)
- Jei tai darysim tik mes keliese, didelio pokyčio nebus, ir gal net jokio nebus, jei kiti žmonės pradės mėtyti dar daugiau šiukšlių. (2 pirštai ir 2 nykščiai)
- Jei didžiąją dalį žmonių galime įkalbėti tuo rūpintis, tuomet gatvės bus švaresnės. Tačiau visada atsiras tokių, kurie mėtys šiukšles, bet gaus naudos iš kitų žmonių veiksmų. Kodėl jie turėtų mėgautis tokiu „neužtarnautu gėriu“? (3 nykščiai ir 1 pirštas)
- Kodėl turėčiau dėl kažko stengtis, kai kiti nieko nedaro? (4 pirštai)

Lygiai toks pat pavyzdys galėtų būti „Mano mašiniukas nieko nepakeis“ (mažinant CO2 emisijas) arba „Tai, kad naudoju džiovintuvą, o ne džiaunu rūbus, kad išdžiūtų natūraliai, nieko nepakeis“ (taupant energiją). Raskite pavyzdį, kuris bus artimas jūsų grupei.

Daugelyje miestų už šiukšlinimą ir šuns išmatų nesurinkimą numatytos baudos; savanoriškas tvarkymasis tiesiog neveikia. Turi būti tam tikras reguliavimas. Vienas didžiausių Kopenhagos susitarimų – COP15 viršūnių susitikimo rezultato trūkumų buvo tai, kad jame neįrašyti griežti CO2 emisijų stebėsenos ir tikrinimo metodai.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Galbūt grupė norės apsvarstyti įvairių sankcijų ir bausmių tiems, kurie laužo taisykles namuose, mokykloje, jaunimo grupėje ar vietovėje, efektyvumą. Koks yra geriausias būdas priversti žmones laikytis taisyklių?

Pasiūlykite dalyviams, kad geriausias būdas surinkti daugiausia taškų būtų įsakyti visiems žaisti nykščiais. Realiame pasaulyje būtų galima išvesti tokias paraleles: valdžia įsako visiems nustoti važinėti automobiliais (kad sumažintų CO2 emisijas), TV žiūrėti ne daugiau kaip vieną valandą per dieną (kad taupytų elektrą), kas trejus metus įsigyti daugiausia vieną technologinį įrankį, pvz., mobilųjį telefoną, skaitmeninį muzikos grotuvą arba videožaidimų aparatą (taupyti išteklius) ir tapti vegetaru (efektyvesnis žemės panaudojimas ir mažiau CO2 bei NOx iš gyvūnų). Ar grupė gali pateikti įstatymų pavyzdžių, kurių poveikis toks, tarsi būtų liepiama visiems „žaisti pirštais“? (vienas tokių – eismo reguliavimas). Paprašykite grupės pasvarstyti, ar tokie pavyzdžiai pažeistų žmogaus teises? Kurias ir kaip?

Užsiėmimas „Peštynės dėl turtų ir galios“ (psl. 286) yra dar viena simuliacija, kurioje kalbama apie neteisybes, kylančias dėl nelygaus resursų pasidalijimo. Jeigu norite patyrinėti gamtos balansą ir kaip mes jį niokojame, atsiverskite „Gyvybės voratinklis“, psl. 171.

Idėjos veiksmams

Galbūt grupė nuspręs atrasti kokią nors aplinkosaugos problemą ir, prisijungusi prie kitų, daryti spaudimą politikams ją spręsti.

Jeigu grupę domina tarptautinė politika, galbūt dalyviai norės apsvarstyti nesugebėjimą pasiekti susitarimo per COP15 bei kaip propaguoti pasitikėjimą ir supratimą tarp šalių.

Būtinybė imtis veiksmų prieš klimato kaitą yra šiuo metu svarbiausias žmonijos iššūkis. Su grupe pagalvokite apie tai, ką jie asmeniškai gali padaryti, kad sumažintų savo pačių CO2 emisijas, taip pat lokaliu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu. Pradėkite mobiliąja programėle www.footprintdiary.com, kurioje yra informacijos apie klimato kaitos pasekmes ir kuri padeda imtis veiksmų dėl savo asmeninio vartojimo.

Daugiau informacijos

Skaidrumas buvo svarbi tema COP15, prieš tarptautiniams lyderiams atvykstant į konferenciją paskutinėmis jos dienomis. Ankstesnėje COP buvo sutarta dėl principo, pagal kurį besivystančių šalių emisijų mažinimas turėtų būti „stebimas, raportuojamas ir tikrinamas“ (SRT). Šis konceptas specialiai turėjo būti laikomas „nacionaliai tinkamais švelninimo veiksmais“, kurių besivystančios šalys turėjo imtis savanoriškai; iš čia ir tai, kad didžiausi teršėjai sparčiau industrializuojamame pasaulyje – Indija ir Kinija – nustato tikslus ir sutinka dėl stebėsenos ir tikrinimo režimo.

Nesugebėjimas susitarti dėl sąžiningo stebėsenos proceso iliustruoja šių klausimų, ypač teisingumo ir lygybės, sudėtingumą. Besivystančios šalys, konkrečiai Kinija, iš dalies nesutiko dėl to, jog šis siūlymas buvo labai nesąžiningas, kad jų emisijos pagal žmonių skaičių yra žymiai mažesnės nei išsivysčiusiųjų šalių, kurios, būdamos didžiausios šios problemos kaltininkės, privalo prisiimti daugiau atsakomybės mažinant emisijas.

Šie dalykai buvo aptarti 2015 m. Paryžiuje surengtoje COP21, kur buvo pasiektas susitarimas dėl ilgalaikių tikslų mažinti emisijas, remti veiksmus dėl klimato kaitos besivystančiose šalyse ir taikant griežtą sekimo sistemą užtikrinti skaidrumą ir atskaitomumą.

„Environmental Justice Foundation“ nurodo tiesioginį ryšį tarp aplinkos saugumo poreikio ir pagrindinių žmogaus teisių gynimo. http://www.ejfoundation.org

Savanoriški veiksmai nėra beverčiai; geriau daryti nors kažką, nei nieko, o jūsų pavyzdys gali rodyti kelią kitiems. Tai yra WWF Klimato gelbėtojų iniciatyvos pagrindas. Tikslas – kad įmonės sumažintų savo anglies emisijas. http://www.worldwildlife.org/

climate/business.html

Šis užsiėmimas yra paimtas iš leidinio „Let's take the world in hand“ (Paimkime pasaulį už rankos), © Woodcraft Folk, 1993 m.

Dalomoji medžiaga

Instrukcijų lapas

Šio žaidimo tikslas – surinkti kuo daugiau taškų.

Kaip jį žaisti:

- Taškų užrašytojui suskaičiavus iki trijų, ištieskite kumštį arba su ištiestu pirštu, arba nykščiu į viršų.
- Kiekviename raunde turite žaisti arba „pirštu“, arba „nykščiu“.
- Jums draudžiama bendrauti su kitais, išskyrus prieš raundus 5, 8 ir 10.
- Turite žaisti visus 10 raundų.

Kaip rinkti taškus?

Tai priklauso nuo sužaistos pirštų ir nykščių kombinacijos.

- Jei visi 4 žaidėjai rodo „nykščius“, tuomet kiekvienas žaidėjas gauna +1 tašką.
- Jei trys žaidėjai rodo „nykščius“, o vienas – „pirštą“, tuomet tie, kurie rodė „nykščius“, gauna -1 tašką, o tas, kuris rodė „pirštą“, gauna +3.
- Jei du žaidėjai rodo „pirštus“, o du „nykščius“, tuomet „nykščiai“ kiekvienas gauna -2, o „pirštai“ kiekvienas +2.
- Jei vienas žaidėjas rodo „nykštį“, o kiti trys – „pirštus“, tuomet „nykštys“ gauna -3, o „pirštai“ gauna po +1.
- Jei visi žaidėjai rodo „pirštus“, tuomet visi gauna -1.

Visa tai pateikiama šioje lentelėje (pirštų ir nykščių kombinacija bei individualaus žaidėjo gaunami taškai):

TTTT	TTTF	TTFF	TFFF	FFFF
+1 +1 +1 +1	-1 -1 -1 +3	-2 -2 +2 +2	-3 +1 +1 +1	-1 -1 -1 -1

5, 8 ir 10 yra premijos raundai. Gaunate papildomų taškų:

5 raundas – jūsų taškai tame raunde, padauginti iš 3

8 raundas – jūsų taškai tame raunde, padauginti iš 5

10 raundas – jūsų taškai tame raunde, padauginti iš 10

Po kiekvieno raundo taškų užrašytojas užpildo taškų lentelę.

Taškų lentelė				
Žaidėjo vardas				
Raundas				
0 (bandomasis raundas)				
1				
2				
3				
4				
5 (score x 3)				
6				
7				
8 (taškai x 3)				
9				
10 (taškai x 10)				
Iš viso taškų, 1-10 raundai:				

Prieiga prie medikamentų

Jungtinės pasaulinės susirūpinusių piliečių pastangos gali kažką pakeisti.

Zackie Achmat, „Treatment Action Campaign“

Temos:	• Sveikata • Globalizacija • Diskriminacija ir netolerancija
Sudėtingumas	4 lygis
Grupės dydis	16–40
Trukmė	190 minučių
Apžvalga	Simuliacija, paremta 2001 m. „AIDS vaistų“ bandymais Pietų Afrikoje. Sprendžia: • ŽIV / AIDS ir prieigą prie medikamentų • Kaip spręsti konfliktuojančias pretenzijas į teises
Susijusios teisės	• Teisės į gyvybę ir orumą • Teisė į iš mokslinės produkcijos kylančių moralinių ir materialinių interesų apsaugą • Teisė į sveikatą
Tikslai	• Didinti sąmoningumą apie teisę į sveikatą, ypač į prieigą prie įperkamų medikamentų ir ŽIV / AIDS gydymą bei prevenciją • Tobulinti komunikacijos, bendradarbiavimo ir konsensuso kūrimo įgūdžius • Skatinti solidarumą ir teisingumo idealus
Priemonės	• Dideli popieriaus lapai ir žymikliai • Teismo proceso vaidmens kortelės • Darbo grupėse instrukcijos, kiekvienam dalyviui po vieną kopiją • Mažos kortelės (10 cm x 6 cm). Kiekvienam dalyviui po dvi: raudoną ir žalią • Erdvė plenarinei sesijai ir darbui grupėse
Pasiruošimas	1 daliai: • Padarykite teismo proceso vaidmenų kortelių kopijų – kiekvienam žmogui reikės vienos kortelės 2 daliai: • Padarykite darbo grupėse instrukcijų kopijų – kiekvienam žmogui po vieną • Kiekvienam dalyviui paruoškite po žalią ir raudoną kortelę

Eiga

Šis užsiėmimas susideda iš dviejų dalių. 1 dalis – tai teismo proceso simuliacija, o 2 dalis – konsensuso kūrimas.

1 dalis. Teismas (bendra trukmė 65 minutės)

1. Pateikite situaciją. ŽIV / AIDS yra labai rimta pasaulyje siaučianti epidemija. Tai didžiulė problema Pietų Afrikoje, kur milijonai neturtingų žmonių kenčia ir be reikalo miršta, nes negali įpirkti brangių vaistų. Vienintelė alternatyva jiems – vartoti pigesnes vaistų kopijas. Didžiosios farmacijos kompanijos su tuo nesutinka. Jos nori apsaugoti savo nuosavybės teises, todėl sujungė savo jėgas, kad neleistų jokiai valstybei jų produktų kopijuoti ir pardavinėti pigiau. Jos padavė Pietų Afrikos vyriausybę į teismą už tai, kad ši pardavinėjo pigesnes vaistų nuo ŽIV / AIDS kopijas.
2. Paaiškinkite dalyviams, kad jie simuliuos 2001 m. Pietų Afrikoje vykusio teismo proceso pirmąją dalį – parengiamąjį teismo posėdį. Klausimai: ar nuosavybės teisė yra galimas argumentas, kuomet kalbama apie grėsmę žmonių gyvybei ir orumui? Ar teisės į gyvybę ir sveikatą yra tinkami argumentai, nusveriantys nuosavybės teisę?
3. Suskirstykite dalyvius į keturias lygias grupes: „Pharma Inc.“, Pietų Afrikos vyriausybę, „Treatment Action Campaign“ (TAC) narius ir teismo teisėjus.
4. Padalykite teismo proceso vaidmenų korteles.
5. Duokite grupėms 25 minučių perskaityti savo vaidmenų korteles ir pasiruošti argumentus / klausimus teismo procesui. Kiekviena grupė taip pat turi išsirinkti grupės atstovą ir vieną ar du pagalbinius asmenis, padėsiančius atstovui atsakinėti į klausimus teismo proceso metu.
6. Kai grupės jau bus pasiruošusios, sukvieskite visus į plenarinį posėdį. Dalyviai turėtų laikytis savo grupėse.
7. Dabar „Pharma Inc.“, Pietų Afrikos vyriausybė ir TAC kiekviena turi po 5 minučių savo pozicijai išsakyti ir klausimams kelti. Teisėjai turi pristatyti visas grupes ir paeiliui leisti joms pasisakyti.
8. Patys teisėjai turi 10 minučių atsakyti į grupių iškeltus arba procedūrinius klausimus ir pateikti visų argumentų bei pozicijų santrauką.

2 dalis. Konsensuso fazė (bendra trukmė 100 minučių)

1. Paprašykite dalyvių pasiskirstyti į mažas grupes, kad kiekvienoje būtų po keturis žmones. Kiekvienoje grupėje turi būti po vieną buvusį „Pharma Inc.“, Pietų Afrikos vyriausybės, TAC narį ir po vieną buvusį teisėją.
2. Padalykite darbo mažose grupėse instrukcijas bei po žalią ir raudoną kortelę kiekvienam dalyviui. Patikrinkite, ar visi supranta, ką turi daryti, ar žino, kam skirtos spalvotos kortelės ir kaip jas naudoti.
3. Duokite grupėms 30 minučių pabandyti pasiekti konsensusą, kaip išspręsti problemą.
4. Pakvieskite visus atgal į bendrą erdvę ir paprašykite visiems pristatyti savo grupėje vykusias diskusijas. Kiekvienai grupei duokite po 5 minučių. Užrašykite pagrindinius jų siūlomus sprendimus ant popieriaus lapų.
5. Visoms grupėms pateikus savo pozicijas / sprendimus, pereikite prie diskusijos ir sprendimų priėmimo proceso. Galite paklausti:
   - Ar lengva buvo pasiekti konsensusą?
   - Kokios yra šio metodo stiprybės ir silpnybės?
   - Ar buvo įtampos bandant surasti sprendimą ir siekiant visus grupės narius įtraukti į diskusiją?
   - Kokios problemos svarbiausios?

6. Galbūt norėsite šį užsiėmimo etapą užbaigti perskaitydami šią ištrauką iš teismo sprendimo, paskelbto 2001 m. balandžio 19 d.
   „Tikslas (...) propaguoti pigesnius vaistus (...) yra pagirtinas tikslas ir ŽIV / AIDS epidemijos kontekste aukščiausia konstitucinė pareiga, susijusi su valstybės pareiga gerbti, saugoti, skatinti ir įgyvendinti pagrindines teises, įskaitant teises į žmogiškąjį orumą ir gyvybę (kurios yra visų kitų teisių šaltinis) (…) Nėra jokio pagrindo (...) kvestionuoti Aktą, kaip padarė ieškovai (t. y. farmacijos kompanijos)."

Svarbi data

Gruodžio 1 d.
Pasaulinė
AIDS diena

Aptarimas ir apibendrinimas

Apibendrinimas jau bus prasidėjęs 2-os dalies diskusijų metu. Dabar jį tęskite, paragindami dalyvius reflektuoti apie visą procesą, o tuomet nurodyti pagrindines su teismo procesu susijusias žmogaus teises. Tarp svarbiausių klausimų gali būti šie:

- Ar dalyviai yra apie šią bylą girdėję?
- Kokios buvo pirmos jiems į galvą atėjusios mintys, išgirdus apie šią bylą užsiėmimo pradžioje?
- Kaip keitėsi dalyvių suvokimas užsiėmimui tęsiantis?
- Kaip dalyviai galėtų palyginti dvi sprendimų priėmimo formas – prieštaravimą ir konsensusą? Kuria naudojantis rezultatai būna geresni? O kaip nustatote, koks yra geras rezultatas?
- Kokias pagrindines žmogaus teises šis teismo procesas palietė?
- Dažnai nutinka taip, kad žmogaus teisės priešpastatomos viena kitai. Kaip nuspręstumėte, kuriai teikti prioritetą? Kokiais kriterijais remtumėtės?
- Kokios yra galimos tokio teismo proceso pasekmės ŽIV teigiamiems žmonėms ten, kur jūs gyvenate? Ar ten jiems prieinami generiniai, nepatentuoti vaistai?
- Kokių veiksmų imamasi siekiant informuoti visuomenę apie ŽIV / AIDS jūsų mieste? Ką dar reikėtų padaryti, ką būtų galima padaryti?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Šiam užsiėmimui jums reikės daug laiko, nes aptariami klausimai yra sudėtingi, dalyviai turi giliai apie juos pamąstyti. Atkreipkite dėmesį, kad nebūtina abi užsiėmimo dalis vykdyti tą pačią dieną – jas galima skaidyti į dvi atskiras sesijas.

Turėsite paaiškinti, kad žalių ir raudonų kortelių naudojimo tikslas – padėti geriau suprasti, kas stabdo sprendimų priėmimą. Idealiu atveju 2-os dalies diskusijų ir derybų pabaigoje visi dalyviai rodys žaliąsias korteles ir sugebės susitarti dėl sprendimo.

2-oje dalyje kai kurios grupės pasieks konsensusą, kitos – ne. Diskusijos metu jūs turėtumėte pasinaudoti proga panagrinėti konsensuso, kaip sprendimų priėmimo būdo, stipriąsias ir silpnąsias puses. Paprašykite konsensusą pasiekusių grupių papasakoti ne tik apie savo galutinę poziciją, bet ir išdėstyti pagrindinius argumentus. Konsensuso nepasiekusiųjų grupių paprašykite išsakyti juos suartinusius ir nutolinusius dalykus. Pastaba: daugiau informacijos apie konsensuso kūrimą rasite skyrelyje apie taiką ir smurtą, 5-ajame skyriuje internete adresu www.coe.int/compass.

Svarbu iš anksto susipažinti, kokia jūsų bendruomenėje dabartinė su ŽIV / AIDS gyvenančių žmonių padėtis, ir atitinkamai pagal jų rūpesčius adaptuoti užsiėmimą. Pastaba: farmakologijos kompanijų koalicijos pavadinimas „Pharma Inc." yra išgalvotas specialiai šiam užsiėmimui.

Variacijos

Galbūt jūs norėsite suburti žurnalistų komandą teismo proceso stebėjimui. Tam jums reikės papildomų priemonių – kamerų ar fotoaparatų, kompiuterio ir spausdintuvo. Reportažo pristatymui teismo procesui jau pasibaigus jūs turėtumėte jiems skirti ribotą ir konkrečiai nurodytą laiką. Šis priklausys nuo jų pasirinkto formato, tai gali būti, pvz., laikraštis, radijo stotis, TV kanalas ar tinklaraštis. Jei pasirinksite šią variaciją, jums reikės papildomos žurnalistų vaidmens kortelės, taip pat papildomų 15 minučių užsiėmimui ir papildomų 10 minučių žurnalistų darbo įvertinimui.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Padiskutuokite apie teisę į gyvybę ir žmogaus orumą sveikatos srityje. Žiniose paminėti kritiniai incidentai (atvejai) gali būti gera pradžia, ypač diskusijoms mažose grupelėse.

Sužinokite daugiau apie sveikatos ir žmogaus teisių problemas globaliu mastu. Apsilankykite didžiųjų NVO (MSF, TAC, „Christian Aid“, „Oxfam“, „Save the Children“) tinklalapiuose arba gaukite jų leidinių. Sužinokite, kokių veiksmų imamasi skatinant sveikatingumą, ir juos surašykite lentoje.

Organizacija TAC yra surengusi labai sėkmingą kampaniją, ji ir dabar užsiima aktyvia veikla tiek Pietų Afrikoje, tiek už jos ribų (žr. www.tac.org.za). Deja, ne visoms kampanijoms pasiseka pasiekti savo tikslus, kaip pasisekė šiai TAC kampanijai. Tam gali būti daugybė įvairių priežasčių, viena iš jų – nevykęs organizavimas ir neveiksminga reklama. Grupė gali panagrinėti šiuos klausimus ir patobulinti savo sėkmingo kampanijų vykdymo įgūdžius užsiėmimu „Atsargiai, mes stebime“ (123 psl.) arba „Dosta“ (151 psl.).

Idėjos veiksmams

Pabandykite išsiaiškinti, kas jūsų gyvenamojoje vietovėje propaguoja veiksmus sveikatos srityje ir kaip galite prie jų prisidėti.

Daugiau informacijos

Šis užsiėmimas yra paremtas byla, 2001 m. nagrinėta viename Pietų Afrikos teisme. Pietų Afrikos Farmacijos gamintojų asociacija padavė į teismą tuometinį Pietų Afrikos Respublikos prezidentą Nelsoną Mandelą ir kitus, įskaitant „Treatment Action Campaign“ (TAC), už tai, kad šie importavo pigesnius generinius vaistus milijonams nuo AIDS kenčiančių piliečių gydyti.

Teisėjams teko užduotis subalansuoti skirtingus abiejų pusių interesus ir teises. Iš vienos pusės, Farmacijos gamintojų asociacija teigė turinti teisę į nuosavybę, lygybę arba laisvą prekybos, darbo ir profesijos pasirinkimą, o iš kitos – vyriausybė ir TAC teigė, jog vyriausybės pareiga yra gerbti, saugoti, skatinti ir įgyvendinti pagrindines žmogaus orumo ir savo piliečių gyvybės teises.

Istoriniame nuosprendyje teisėjai nusprendė, jog teisė į nuosavybę yra žemesnio rango nei teisė į žmogaus orumą ir gyvybę, tad anoji šioje situacijoje esą gali būti ribojama. Vaistų gamintojai toliau bylinėtis nepanoro. Šis sprendimas buvo plačiai giriamas kaip „Dovydo triumfas prieš Galijotą ne tik mums Pietų Afrikoje, bet ir daugybei kitų besivystančių šalių, kuriose sveikatos priežiūra yra sunkiai prieinama“ (jungtinis NVO pranešimas spaudai,

2001 m. balandžio 19 d.). „Tai – labai reta ir reikšminga neturtingųjų pergalė prieš galingas tarptautines kompanijas! Tačiau mūsų iššūkis dabar yra dirbti kartu su vaistų gamintojais bei vyriausybe ir suteikti vaistų tiems, kuriems jų reikia (Kevinas Watkinsas iš „Oxfam"). Šių publikacijų santrauką rasite time.com (publikuota 2001 m. kovo 5 d.). Paieškos langelyje įrašykite žodžius: „AIDS Drugs Case Puts Our Ideas About Medicine on Trial."

AIDS ir globalizacijos tendencijos

Turtingose šalyse gyvenantys ŽIV / AIDS turintys žmonės dėl antiretrovirusinių vaistų gyvena ilgiau ir geriau, nes jiems jie yra lengviau prieinami arba pigesni. Pietinėse šalyse ŽIV paveikti žmonės kenčia daugiau ir miršta anksčiau, nes ŽIV gydymas jiems yra neprieinamas. Per metus vidutiniškai per capita išlaidos jų sveikatos apsaugai yra maždaug 10 JAV dolerių, Šiaurės šalių žmonėms prieinama triguba terapija kainuoja 10–15 tūkst. JAV dolerių per metus.

Skurdas, švietimo stoka ir socialinė nelygybė paspartina epidemijos plitimą, tačiau didžiausias iššūkis visų pirma yra politinis, su kuriuo susiduria vyriausybės, tarptautiniai organai ir farmacijos kompanijos. Kad būtų efektyvi, kova su AIDS turi kelti susirūpinimą pagrindiniams tarptautiniams mechanizmams bei institucijoms. Pirmiausia tai Tarptautinis valiutos fondas (TVF), Pasaulio prekybos organizacija (PPO), Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių prekyboje (TRIPS), Bendrasis susitarimas dėl prekybos paslaugomis (GATS) ir Ginčų sprendimo taryba, kuri veikia kaip PPO tribunolas.

Kova su ŽIV/AIDS yra vienas iš aštuonių JT Tūkstantmečio vystymosi tikslų.

Dalomoji medžiaga

Teismo proceso vaidmenų kortelės

Teismo proceso vaidmenų kortelė: „Pharma Inc."

Jūs esate „Pharma Inc." vadovai. Jūsų kompanija yra viena didžiausių pasaulio farmacijos gamintojų. Jūs esate nusipirkę teises prekiauti svarbiausiais su ŽIV ir AIDS susijusiais medikamentais. Jums reikia išlaikyti pelno maržą ir pamaloninti akcininkus, todėl norite apsaugoti kompanijos teisę nustatyti savo produktų kainą, atsižvelgiant į išlaidas tyrimams ir gamybai bei darbo jėgos atlyginimus. Jei tiesiog imtumėte ir leistumėte kitai įmonei nukopijuoti ir pardavinėti tuos pačius produktus žemesne kaina, statytumėte į pavojų savo įmonės pelną ir ateitį. Todėl sujungėte jėgas su kitomis didžiosiomis farmacijos kompanijomis, kad visos kartu užkirstumėte kelią vyriausybių išduodamiems leidimams kopijuoti ir pardavinėti jūsų produktus žemesnėmis kainomis, o prireikus ir paduoti juos į teismą. Jūs jau ėmėtės teisinių veiksmų prieš Pietų Afrikos vyriausybę.

Paruoškite argumentus savo pozicijai apginti. Teisme turėsite penkias minučių jiems pristatyti.

Teismo proceso vaidmenų kortelė: Pietų Afrikos vyriausybė

Esate vyresnieji Pietų Afrikos vyriausybės pareigūnai. Jūsų vyriausybė bando atsakyti į farmacijos kompanijų, kurios prieš jus ėmėsi teisinių veiksmų, reikalavimus. „Pharma Inc." bando neleisti jokiai vyriausybei išdavinėti leidimų kopijuoti ir pardavinėti jų produktus mažesnėmis kainomis, t. y. žemesne kaina nei jų nustatytoji. Iš esmės jūs sutinkate su „Pharma Inc." pozicija.

Tačiau „Treatment Action Campaign" (TAC) vedami liaudies judėjimai teigia, jog vyriausybė yra konstituciškai įpareigota suteikti pigesnę prieigą prie vaistų, ypač ŽIV / AIDS epidemijos kontekste. Jūs nusileidote politiniam spaudimui ir pradėjote importuoti pigesnius vaistus (nukopijuotus) iš tokių šalių kaip Indonezija.

Paruoškite argumentus savo pozicijai apginti. Teisme turėsite penkias minučių jiems pristatyti.

Teismo proceso vaidmenų kortelė: „Treatment Action Campaign" (TAC)

Jūs esate grupė aktyvistų iš Pietų Afrikos organizacijos „Treatment Action Campaign" (TAC). Ši organizacija teigia, kad vyriausybė yra įsipareigojusi suteikti prieigą prie pigesnių vaistų, ypač ŽIV / AIDS epidemijos kontekste. Vyriausybė į tai atsakė pradėdama importuoti pigesnius vaistus.

Jūs taip pat teigiate, kad vyriausybės pareiga yra finansiškai padėti pacientams ir organizacijoms, kenčiančioms nuo ŽIV / AIDS ligų.

Tačiau farmacijos kompanijos padavė Pietų Afrikos vyriausybę į teismą, siekdamos neleisti jai kopijuoti jų produktų ir pardavinėti juos žemesne kaina. Todėl jūs nusprendėte suvienyti jėgas su vyriausybe ir ginti jos vaidmenį suteikiant prieigą prie pigių vaistų.

Paruoškite argumentus savo pozicijai apginti. Teisme turėsite penkias minučių jiems pristatyti.

Teismo proceso vaidmenų kortelė: teisėjai

Jūs esate grupė teisėjų, teisėjaujančių byloje, kurioje didžiausios farmacijos kompanijos bando bylinėtis su Pietų Afrikos vyriausybe ir neleisti jei išdavinėti leidimų kopijuoti ir pardavinėti jų produktus mažesnėmis kainomis. Aktyvistai iš organizacijos „Treatment Action Campaign" (TAC) gina vyriausybės poziciją.

Jūsų vaidmuo – pakviesti visas tris šalis paeiliui pristatyti savo pozicijas. Jiems baigus, jūs neturėtumėte nei teisti, nei prieiti prie kokių nors išvadų. Jūsų užduotis – padėti paaiškinti, kas neaišku, ir padaryti visų konfliktuojančias puses ginančių argumentų santrauką.

Problemos esmė – kaip išspręsti žmogaus teisių konfliktus. Gynyba (vyriausybė ir TAC) skelbia teisę į gyvybę ir orumą, o kaltintojai („Pharma Inc.") skelbia teisę į nuosavybę. Oficialiuose teismo proceso įrašuose tai įrašyta taip:

> „**Teisės į gyvybę ir orumą** yra pačios svarbiausios žmogaus teisės ir visų kitų asmeninių teisių šaltinis. Įsipareigodami žmogaus teisių pripažinimu grindžiamai visuomenei, privalome šias dvi teises branginti labiau nei bet kurias kitas. Vyriausybė tai turi demonstruoti visais savo veiksmais, įskaitant ir tai, kaip ji baudžia nusikaltėlius."
>
> *prieš*
>
> „**Teisę į nuosavybę** gina Pietų Afrikos Konstitucijos 25 straipsnis, kuriame parašyta: „Nuosavybė 25 (1) Iš niekieno negali būti atimta nuosavybė, išskyrus tai, kaip nustato įstatymas, ir joks įstatymas negali leisti savavališko nuosavybės atėmimo."

Paruoškite klausimų visoms trims šalims. Jiems užduoti bei atsakymams išgirsti turėsite 10 minučių.

Teismo proceso vaidmenų kortelė: žurnalistai (neprivaloma – žr. **Variacijas***)*

Jūs esate grupelė žurnalistų, atsakingų už reportažus iš teismo.

Jūsų užduotis – daryti reportažus apie teismo procesą ir juose pateikti visų šalių požiūrius. Jūs galite dalyvauti visuose visų šalių organizuotuose susitikimuose: teisėjų, TAC, Pietų Afrikos vyriausybės ir „Pharma Inc.". Dalyvaudami susitikimuose galite tik stebėti – negalite trukdyti grupių darbui, į jį įsiterpti ir jame dalyvauti. Tačiau galite imti interviu iš atskirų individų, jei tai netrukdo grupių darbui. Taip pat galite fotografuoti. Reportažui parengti galėsite naudotis kompiuteriu, internetu ir spausdintuvu.

Savo darbo rezultatus pristatysite teismo procesui pasibaigus. Reportažo formatą galite pasirinkti patys, pvz., tinklaraščio įrašas, tviterio žinutė, laikraščio straipsnis, radijo ar TV reportažas. Jam pristatyti turėsite 10 minučių.

2-os dalies instrukcijos mažoms grupėms

Jūs esate keturių žmonių grupė, kiekvienas jūsų atstovauja kuriai nors iš keturių šalių:

- „Pharma Inc."
- Pietų Afrikos vyriausybė
- Aktyvistai iš „Treatment Action Campaign" (TAC)
- Bylos teisėjai

Eiga

1. Paeiliui prisistato kiekvienas asmuo ir pasako, kam jis atstovauja, t. y. kokį vaidmenį vaidina.
2. Tuomet kiekvienas grupės narys pasako, kaip teismo proceso pabaigoje jiems atrodo visa ši situacija. Jei mano, kad sprendimą rasti bus lengva, rodo žalią kortelę; jei mano, kad sunku – raudoną. (Kortelėmis siekiama padėti visiems susigaudyti, kaip vyksta konsensuso kūrimo procesas.)
3. Dabar jūsų užduotis – pabandyti surasti patenkinamą sprendimą, remiantis konsensusu tarp visų keturių narių. Diskutuoti turite raundais. Teisėja (-as) vadovauja diskusijai ir savo poziciją pasako paskutinė (-is).
   - Pirmas raundas: pasakykite savo poziciją
   - Antras raundas: pateikite savo mintis dėl problemos sprendimo
   - Trečias raundas: derėkitės dėl siūlomų sprendimų
4. Atidžiai vienas kito klausykite. Po kiekvieno pasisakymo parodykite kurios nors spalvos kortelę, kuri nurodys, kaip jaučiatės dėl patenkinamo sprendimo priėmimo.
5. Konsensuso proceso pabaigoje pasirinkite vieną žmogų, kuris jūsų diskusijų rezultatus pristatys visiems.

Darbas

Demokratija

Pilietiškumas ir dalyvavimas

3 lygis

10–15

120 minučių

Profsąjungos susirinkimas

Sąžiningas dienos darbas – sąžiningas atlyginimas!

Temos	• Darbas • Demokratija • Pilietiškumas ir dalyvavimas
Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	10–15
Laikas	120 minučių
Apžvalga	Susirinkimo simuliacija, susitinka darbdavys ir darbuotojai kartu su savo profsąjungos atstovais derėtis dėl atlyginimo ir darbo sąlygų. Tarp aptariamų dalykų: • profesinių sąjungų vaidmuo • kolektyvinės derybos darbovietėje • darbininkų teisės
Susijusios teisės	• Teisė į darbą • Teisė į sąžiningas darbo sąlygas • Teise formuoti ir jungtis prie profesinių sąjungų bei streikuoti
Tikslai	• Plėsti supratimą apie profesinių sąjungų darbą ir vaidmenį pilietinėje visuomenėje • Ugdyti sprendimų priėmimo konsensuso būdu įgūdžius • Propaguoti dalyvavimą, atsakomybę ir solidarumą
Priemonės	• Dalomosios 1-os medžiagos „Situacija“ kopijos (kiekvienam dalyviui po vieną) • Dalomosios 2-os medžiagos „Trumpas kai kurių darbo terminų žodynėlis“ kopijos (kiekvienam dalyviui po vieną) • Etiketės identifikacijai (nebūtina) • Popierius, spalvoti flomasteriai (nebūtina) • Du kambariai (geriau, bet nebūtina)
Pasiruošimas	• Atidžiai perskaitykite visą užsiėmimo aprašymą, įskaitant ir dalomąją medžiagą, kad būtumėte pasirengę atsakyti į visus dalyvių klausimus. • Paruoškite kambarį: pastatykite penkias kėdes ratu. Šios kėdės skirtos skirtingų partijų atstovams ir susirinkimo vedėjui. Už jų sustatykite kėdes likusiems dalyviams.

Eiga

1. Pristatykite užsiėmimą. Paaiškinkite, kad tai – susitikimo simuliacija; susitikime dalyvauja: vienoje pusėje – darbdaviai, kitoje – darbuotojai ir profesinės sąjungos atstovai. Tikslas – kolektyvinių derybų būdu susitarti dėl darbininkų atlyginimų ir darbo sąlygų.
2. Apšilimui paprašykite dalyvių sugalvoti įmonės, kurioje vyksta veiksmas, pavadinimą ir kuo ji užsiima. Tai gali būti tikra ar įsivaizduojama įmonė, gaminanti tikrus ar įsivaizduojamus produktus. Tegu jie sugalvoja pavadinimą ir profsąjungai.

3. Dabar padalykite dalyvius į dvi grupes santykiu 2:1. Mažesnioji grupė bus darbdaviai, o didesnioji – darbuotojai ir jų profsąjungos atstovai.
4. Išdalinkite 1-os dalomosios medžiagos „Situacija“ ir 2-os – „Trumpas kai kurių darbo terminų žodynėlis“ kopijas. Duokite 10 minučių jas perskaityti, tuomet pasitikrinkite, ar visi suprato pateiktą informaciją.
5. Trumpai paaiškinkite, kaip vyks ši simuliacija: vienas iš darbdavių vadovauja susitikimui. Darbdaviai pirmi pateikia pasiūlymą. Po to savo pasiūlymus pateikia profsąjungos ir darbuotojų atstovai. Tuomet visos pusės derėsis ir bandys susitarti.
6. Paprašykite dalyvių susitarti dėl susitikimo taisyklių, pvz.: vykstant deryboms, ar reikia riboti kalbėjimo laiką – galbūt maksimaliai 2 minutes? O kaip dėl viso susitikimo trukmės? Aptarkite ir trumpų pertraukėlių procedūrą, per kurias atstovai gali pasikonsultuoti su tais, kuriems jie atstovauja, ir t. t. Kas dar gali pasisakyti, ar tik atstovai?
7. Dabar paprašykite žmonių savo grupelėse pasiruošti susitikimui (30 minučių). Darbdaviai tegu pasirenka du atstovus ir vieną susitikimo vedėją. Darbuotojai ir profsąjungos taip pat pasirenka du atstovus. Tuomet abi pusės:
   - sukuria naują pasiūlymą, kurį pristatys per susitikimą;
   - nusprendžia, kokias derybines galias turi jų atstovai;
   - sutaria, koks yra jų žemiausias taškas, t. y. blogiausias scenarijus ir minimaliausias priimtinas susitarimas.
8. Kai grupės bus pasiruošusios, pakvieskite jų atstovus užimti penkias kėdes vidiniame rate, o likusius atstovus – susėsti už jų. Pakvieskite vedėją pradėti susitikimą.
9. Susitikimui pasibaigus, padarykite trumpą pertraukėlę, kad žmonės išeitų iš savo vaidmenų, tuomet pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradžioje trumpai paklausinėkite, ar žmonėms užsiėmimas patiko, tada aptarkite, kas vyko ir ko jie išmoko:

- Kaip grupės dirbo ruošdamos savo pirminius pasiūlymus? Buvo sunku ar lengva?
- Ruošdamos pirminius pasiūlymus, grupės įtraukė tik savo interesus ar visos kompanijos?
- Ar grupės sugalvojo savo derybų taktiką?
- Kaip praėjo susitikimas? Ar visi, kas norėjo pasisakyti, gavo progą?
- Ar visos pusės sugebėjo pasiekti visiems priimtiną susitarimą?
- Teisė priklausyti profesinei sąjungai yra pripažinta žmogaus teisė. Kiek ji svarbi? Kokios būtų pasekmės, jei jos neturėtume?
- Ką žmonės žino apie profesines sąjungas, kas tai yra ir ką jos daro?
- Ar jūsų šalyje profsąjungos stiprios? O kaip dėl darbdavių – ar egzistuoja darbdavių organizacijos?
- Ar kas nors iš dalyvių priklauso kokiai nors profsąjungai? Kodėl? Kokie to privalumai ir trūkumai?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Prieš pradėdami šį užsiėmimą turėtumėte atsižvelgti į bendrą savo šalyje vyraujančią nuomonę profsąjungų klausimais. Pvz., pokomunistinėse visuomenėse šis užsiėmimas

Svarbi data

Gegužės 1 d.
Tarptautinė darbininkų diena

gali sulaukti pasipriešinimo (dėl anų laikų, kai profsąjungos buvo laikomos „komunizmo mokyklomis“, palikimo). Tokiomis aplinkybėmis galbūt geriau pradėti nagrinėti žmonių turimus profsąjungų vaizdinius ir stereotipus. Galite paprašyti dalyvių susisiekti su vietinėmis profesinėmis sąjungomis ir paprašyti jų informacijos, taip pat patyrinėti darbo klausimus savo šalyje. Galite ir pakalbėti apie tai, kad profsąjungos gina darbininkų teises nepaisant politinės sistemos, su kuria jos identifikuojamos.

Priklausomai nuo grupės, jums gali tekti daugiau padėti vykstant derybiniam procesui. Galite duoti dalyviams patarimų, ką reikėtų turėti omenyje dėstant savo pozicijas ir pasiūlymus, pvz.:

- Ar darbuotojai sutiktų atsisakyti atlyginimo pakėlimo, kad darbe išliktų visi darbininkai?
- Kuri darbininkų kategorija turėtų būti atleista, jei galų gale atleidimai bus vykdomi?
- Ar šis pasiūlymas realistiškas? Ar įmonė pakels ekonominę naštą?

Leiskite ir susitikimui, ir deryboms patirti savo likimą! Jeigu sesijų metu darbuotojai ir profsąjunga svarsto savo pasiūlymą sutvirtinti streiku, galite jiems paduoti popieriaus ir rašiklių – piketo plakatams pasigaminti. Jeigu darbdaviai nori uždaryti darbininkus, suleiskite juos į gretimą kambarį!

Daugumoje Europos šalių egzistuoja įstatymai, reguliuojantys kolektyvines derybas. Galite juos rasti ir nukopijuoti keletą svarbių straipsnių – tai padės dalyviams maksimaliai išnaudoti šio užsiėmimo galimybes.

Variacijos

Kitas derybų dėl teisių situacijos pavyzdys – susirinkimas mokykloje sprendžiant klausimą dėl „probleminio“ moksleivio. Susitikti gali moksleivis ir jo tėvai vienoje pusėje, kitoje – mokyklos direktorius ir mokytojai.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Pakvieskite profesinės sąjungos narį pasikalbėti su grupe. Telefonų knygoje rasite profsąjungų telefonų numerius. Paprastai profsąjungos nori pritraukti jaunimo, tad jums tai gali būti puiki galimybė!

Jeigu grupei patinka diskutuoti apie idėjas, tuomet jai patiks ir užsiėmimas „Kur stovi tu?“, kuriame žmonės turi ginti savo pozicijas įvairiais žmogaus teisių klausimais.

Idėjos veiksmams

Raskite informacijos apie darbininkų teises savo šalyje. Jeigu dirbate pilnu etatu arba dirbate už kišenpinigius, dirbate puse etato, studento ar vasaros darbe, sužinokite apie savo teises, pvz., kad jums turi būti mokama daugiau už naktines ir savaitgalio pamainas, kaip pildyti mokesčių deklaraciją, gauti draudimą, kaip įsigyti tinkamą įrangą ir t. t.; taip pat sužinokite apie sveikatos ir saugos reikalavimus.

Kartu su vietine profsąjunga įvykdykite projektą – taip propaguosite profesines sąjungas tarp jaunimo.

Daugiau informacijos

Tarptautinė profesinių sąjungų konfederacija (ITUC-CSI) reprezentuoja 176 milijonus darbininkų 151-oje šalyje ir teritorijoje, turi 301 nacionalinį filialą. Ji rengia kasmetinę apklausą dėl profesinių sąjungų teisių pažeidimų ir pateikia detalias ataskaitas apie, pvz., ribojimus jungiantis prie profsąjungos, teisę streikuoti, kolektyvines derybas ir darbuotojų apsaugą įvairiose pasaulio šalyse, kartu ir daugelyje Europos šalių. Žr. www.ituc-csi.org.

2010 m. kovo 23 d. ITUC pradėjo kampaniją siekdama sujungti globalų profsąjungų darbą su jaunimo organizavimu ir pritraukimu. Naujoji Jaunimo kampanija naudoja įvairius įrankius, įskaitant vaizdo įrašus, socialinius tinklus, plakatus ir tinklalapius, taip pat specialų kampanijos gidą.

5-ojo skyriaus skyrelyje apie darbą yra daugiau informacijos apie jaunimą ir narystę profsąjungose, www.coe.int/compass.

Pastaba

Šis užsiėmimas sukurtas bendradarbiaujant su GMO profsąjunga Jungtinėje Karalystėje, Europos profesinių sąjungų koledžu ir Europos darbininkų mokymo apie naujųjų technologijų įtaką asociacija.

Dalomoji medžiaga

Dalomoji 1-a medžiaga „Situacija“

Scena: įmonės susitikimas tarp darbdavių ir darbuotojų bei profesinės sąjungos – jie niekaip negali susitarti dėl atlyginimų.

Gamykla dirba 24 valandas per parą, 365 dienas per metus. Visa jos darbo jėga – tūkstantis žmonių, nuo gamybos iki vadovybės. Visi darbininkai yra profsąjungos nariai.

Šiuo metu įmonė susiduria su finansiniais ir ekonominiais sunkumais, tačiau bankrotas jai negresia. Pelnas išlieka aukštas, tačiau pernai jis sumažėjo, nes visas sektorius patiria mažėjimą. Per pastaruosius trejus metus atlyginimai krito 3% realios vertės, o darbuotojų sumažėjo 10%.

Darbininkai reikalauja pakelti jiems atlyginimus, nes jie keliami ir kituose šios industrijos sektoriuose.

Vadovybė užsiminė, kad teks mažinti darbuotojų, jei norima kelti atlyginimus. Jų pasiūlymas:

- 4% pakelti įprastiniai atlyginimai per 12 mėnesių nuo individualių darbo sutarčių (dabartinė infliacija yra 2% per annum).
- Mokama už per metus, ne per dieną ar savaitę išdirbtų valandų skaičių; panaikinami viršvalandžiai.
- Darbuotojų mažinimas (10% darbuotojų – daugiausia laikinos, pusės etato ir praktikas atliekančių pozicijos, remiantis taisykle „paskutinis prisijungė – pirmutinis išėjo“) ir savanoriški išėjimai iš darbo.

Vadovybės pasiūlymas buvo atmestas darbuotojų generalinėje asamblėjoje, nes jie susirūpinę, jog toks pasiūlymas jų situaciją tik pablogins (šiuo metu 40% darbuotojų didelę savo atlyginimų dalį gauna už viršvalandžius). Profsąjunga kartu su darbuotojais vadovybei pateikė savo pasiūlymą:

- Atlyginimų kėlimas 9% per dvejus metus
- Viršvalandžiai ir premijos išlieka
- Dabartiniai darbuotojai išlaiko savo darbo vietas, o bet koks iš darbo priverstas išeiti darbuotojas turi būti perkvalifikuotas darbdavių sąskaita
- Jei šie reikalavimai nebus patenkinti, bus imamasi streiko

Šį pasiūlymą vadovybė atmetė teigdama, kad tai neišspręstų įmonės problemų.

Derybos vyksta jau du mėnesius.

Viena iš įmonės politikų yra ta, kad per du mėnesius nepasiekus susitarimo šaukiamas specialus susirinkimas, kuriame dalyvauja visos suinteresuotosios šalys. Būtent šis susitikimas ir yra šios simuliacijos pagrindas. Abi pusės privalo pateikti naujus pasiūlymus, kurie būtų realistiškas pagrindas abipusiškai patenkinamam susitarimui pasiekti.

Prie derybų stalo turi sėdėti penki žmonės: du vadovybės atstovai, vienas susitikimo vedėjas (kurį skiria darbdaviai) ir du profsąjungų atstovai. Kadangi tai specialus bendrasis susitikimas, dalyvauti gali ir visi darbuotojai.

Dalomoji 2-a medžiaga „Trumpas kai kurių darbo terminų žodynėlis“

Kolektyvinės derybos:	derybų procesas, kurio metu darbdaviai ir darbuotojų atstovai kolektyviai siekia susitarti ir išspręsti klausimus, tokius kaip atlyginimai ir darbo sąlygos.
Užrakinimas:	užrakinimas – tai viena radikaliausių darbdavio priemonių panaudoti galią. Darbdavys neleidžia darbuotojams įeiti į jų darbo vietą, t. y. tiesiogine to žodžio prasme juos užrakina išorėje, taip bandydamas priversti juos sutikti su vadovybės reikalavimais.
Paleidimas:	darbuotojai paleidžiami, kai atleidžiami iš darbo, darbdaviui nusprendus verslą uždaryti. Darbuotojai gali turėti teisę į kompensaciją.
Išeitinė išmoka:	jeigu nuolatinis darbuotojas yra nesąžiningai atleidžiamas iš darbo arba dėl to, kad įmonė restruktūrizuojama, jis įgauna teisę gauti kompensaciją, vadinamą išeitine išmoka. Jos vertė paprastai apskaičiuojama pagal darbuotojo gautą atlyginimą, pvz., savaitės atlyginimas už kiekvienus išdirbtus metus.
Streikas:	teisė streikuoti yra viena iš pagrindinių socialinių žmogaus teisių, suprantama kaip būtinas elementas sėkmingoms kolektyvinėms deryboms ir kaip įrankis balansuoti prigimtinę nelygybę darbdavio ir darbuotojo santykiuose. Streikas – tai darbininkų atsisakymas dirbti arba trukdymas darbui. Tačiau darbininkai negali tiesiog pradėti streikuoti, to užsimanę! Pirmiausia reikia atitikti tam tikras sąlygas, paprastai išdėstytas teisės aktuose, kurie kiekvienoje šalyje yra vis kitokie.
Profesinė sąjunga:	profesinė sąjunga yra asociacija, ginanti darbininkų interesus, įskaitant atlyginimą ir darbo sąlygas. Paprastai profsąjungos atstovauja darbininkams derybose su darbdaviais. Daugelyje šalių profsąjungos jungiamos į konfederacijas.

Rinkimų triukai

Kaip gerai tu moki įtikinti?

Temos	• Demokratija • Pilietiškumas ir dalyvavimas • Bendros žmogaus teisės
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Laikas	60 minučių
Apžvalga	Diskusija paremtas užsiėmimas apie: • su demokratija susijusias teises ir atsakomybes • demokratinę diskusiją
Susijusios teisės	• Teisė dalyvauti valdžioje ir teisė į laisvus rinkimus • Nuomonės ir išraiškos laisvė • Minties laisvė
Tikslai	• Apsvarstyti kai kuriuos kontroversiškus demokratinės visuomenės aspektus • Praktikuoti ir lavinti klausymo, diskusijos ir įtikinimo įgūdžius • Skatinti bendradarbiavimą ir atvirą protą
Priemonės	• Atvira erdvė, ilga siena ir 2 kėdės • Kortelė (A4) ir spalvoti flomasteriai ženklams • Lipni juosta • Mažos kortelės ir rašikliai užrašams (nebūtina)
Pasiruošimas	• Paruoškite du ženklus – „Sutinku“ ir „Nesutinku“ – ir priklijuokite juos prie ilgosios sienos kraštų (vieną viename, kitą kitame). Įsitikinkite, kad palei sieną užtenka vietos lygia eile sustoti visiems dalyviams. • Dvi kėdes pastatykite kambario viduryje, maždaug 50 cm atstumu vieną nuo kitos, ir palikite vietos žmonėms judėti aplinkui. • Pasirinkite vieną teiginį iš pateiktųjų žemiau arba sugalvokite savo.

Eiga

1. Parodykite ženklus abiejuose sienos kraštuose ir paaiškinkite, kad perskaitysite teiginius, su kuriais dalyviai gali daugiau ar mažiau sutikti.
2. Perskaitykite pasirinktą teiginį.
3. Paprašykite žmonių atsistoti prie sienos pagal tai, kiek jie sutinka su teiginiu ar nesutinka: jei visiškai sutinka arba visiškai nesutinka, jie turėtų atsistoti viename iš sienos galų; kitu atveju kur nors tarp tų dviejų taškų.
4. Visiems sustojus linijoje, pakvieskite du labiausiai į abu kraštus nutolusius dalyvius atsisėsti ant kėdžių kambario viduryje. Visi kiti dabar turi sustoti aplink kėdes arčiau to žmogaus, su kurio nuomone jie labiausiai sutinka; arba, jei yra neapsisprendę – atsistoti maždaug per vidurį.

5. Duokite abiem ant kėdžių sėdintiems žmonėms po minutę laiko išdėstyti savo priežastis – kodėl jie sutinka ar nesutinka su duotuoju teiginiu. Niekas negali jiems padėti ar jų pertraukinėti. Visi turi klausytis tylėdami.
6. Praėjus minutei, paprašykite likusiųjų atsistoti už vieno ar kito kalbėtojo (niekas negali likti neapsisprendęs), kad turėtumėte vieną grupę „už" teiginį, kitą – „prieš". Skirkite abiem grupėms dešimt minučių pasiruošti argumentus, remiančius jų poziciją, ir pasirinkti kitą kalbėtoją, kuris argumentus išdėstys.
7. Praėjus dešimčiai minučių, pakvieskite abi grupes atgal ir paprašykite dviejų naujųjų kalbėtojų užimti abi kėdes, o jų „rėmėjai" turėtų atsistoti už jų.
8. Kiekvienam šių kalbėtojų skirkite po tris minutes savo argumentams išdėstyti, o pasibaigus šiam laikui vienos ar kitos pusės rėmėjai gali pakeisti savo nuomonę ir pereiti į kitą pusę, jei jos argumentai buvo įtikinami.
9. Duokite grupėms dar keletą minučių pasitarti dėl savo argumentų ir išsirinkti trečiąjį kalbėtoją. Po tų kalbų leiskite dalyviams vėl pakeisti poziciją, jei jie to nori.
10. Sukvieskite visus kartu aptarimui.

Aptarimas ir apibendrinimas

Dabar pereikite prie refleksijos proceso ir diskusijos kaip formos, aptarkite priežastis, dėl kurių pliuralistinė visuomenė yra vertinga. Pamėginkite nebeįsivelti į diskusiją apie patį dalyką.

- Ar kas nors diskusijos metu pakeitė savo nuomonę? Jei taip, kokie argumentai juos įtikino?
- Ar žmonės mano, kad jiems įtakos turėjo ir kiti dalykai, ne tik patys argumentai, pvz., bendraamžių spaudimas, emocinga kalba arba noras varžytis?
- Ar tiems, kurie savo nuomonės diskusijos metu nepakeitė, buvo prasmės kalbėtis apie šiuos dalykus? Ar jie gali įsivaizduoti kokius nors įrodymus, kurie paskatintų juos pakeisti savo požiūrį?
- Kodėl žmonės turi skirtingas nuomones? Ką demokratinėje visuomenėje galima dėl to padaryti?
- Ar demokratijoje visos nuomonės turėtų būti toleruojamos?
- Koks jausmas, kai diskusijoje tau atstovauja kažkas kitas, ir koks jausmas būti atstovu ir išreikšti savo rėmėjų nuomones?
- Koks jausmas būti reprezentuojamam politiniame gyvenime vietiniu ir nacionaliniu lygiu? Arba dalyvių organizacijose ar asociacijose (arba mokyklos klasėje)?
- Kurios žmogaus teisės šiame užsiėmime buvo paliestos?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Pirma šio užsiėmimo dalis, kai dalyviai atsistoja kur nors palei sieną, turėtų užtrukti ne ilgiau nei dvi minutes. Jos esmė – paprasčiausiai nustatyti dalyvių „pirmines pozicijas" ir patiems pamatyti, kur jie stovi lyginant su kitais.

Šio užsiėmimo tikslas – ir praktikuoti komunikacijos bei įtikinimo įgūdžius, ir apmąstyti pačias temas. Todėl dalyvius reikėtų paraginti galvoti ne tik apie savo nuomonės turinį ir pristatymą, bet ir apie tai, kokie argumentai bus įtikinamiausi kitoje pusėje esantiems žmonėms. Jie turi norėti į savo pusę patraukti kuo daugiau žmonių. Atokvėpio tarp „kalbų" metu dalyviai gali apsvarstyti opozicijos poziciją ir sugalvoti būdų, kaip ją susilpninti.

Galbūt jūs turėsite kitų temų, be žemiau aprašytųjų, kurias lygiai taip pat galima naudoti kaip diskusijos pagrindą. Svarbiausia – pasirinkti teiginį, kuris jūsų grupėje bus kontroversiškas.

Atminkite, kad diskutuodami apie vieną teiginį visais skirtingais diskusijų raundais užtruksite apie 30 minučių. Jeigu norite panaudoti daugiau teiginių, turėsite tam skirti atitinkamai daugiau laiko.

Patartina lanksčiai žiūrėti į konkrečią įvykių seką, priklausomai nuo grupės stiprybių bei silpnybių ir nuo diskusijos gyvumo. Pvz.:

- Galbūt norėsite pridėti vieną ar du papildomus intervalus, per kuriuos grupės paruoštų savo argumentus, tad skirtingi kalbėtojai turėtų galimybę pristatyti savo požiūrį.
- Jei su grupe tą užsiėmimą jau vedėte – ir net jei nevedėte – galite išlaikyti siurprizą keisdami būdą, kaip pasirenkami pirmieji kalbėtojai: pvz., galite parinkti trečią žmogų nuo kiekvieno galo.
- Per vieną iš intervalų, skirtų argumentų paruošimui, galite nuspręsti paprašyti kiekvieno kalbėtojo „rėmėjų“ dirbti su priešingos pusės kalbėtoju – kitaip tariant, paruošti argumentus prieš poziciją, kurios jie patys laikosi. Tai gali būti geras būdas priversti žmones apsvarstyti priešingą požiūrį ir tapti įdomia variacija, jei žmonės visai nekeis pusių.

Galite leisti kalbėtojams turėti atviruko dydžio popieriaus lapelį, ant kurio būtų trumpai surašyti jų argumentai, kad kalbėdami jų nepamirštų.

Galite iškelti klausimą, ar pliuralizmas arba išraiškos laisvė tolerantiškoje visuomenėje turėtų būti kažkaip ribojama: pvz., ar fašistinės arba nacionalistinės demonstracijos turi būti leistinos?

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jei jums įdomu toliau patyrinėti, kaip formuojamos ar keičiamos nuomonės, ypač kaip tai daro žiniasklaida – atsiverskite užsiėmimą „Pirmasis puslapis“, esantį psl. 291.

O jeigu jums įdomu daugiau pamąstyti apie santykį tarp žmonių turimos nuomonės ir jų turimų stereotipų bei vaizdinių apie pasaulį, tuomet atsiverskite užsiėmimą „Kultūracija“, esantį edukaciniame pakete „Visi skirtingi – visi lygūs“.

Idėjos veiksmams

Jeigu pasirinksite teiginį apie balsavimą, po užsiėmimo galite surengti apklausą apie balsavimo įpročius savo vietos bendruomenėje; žr. užsiėmimą „Balsuoti ar nebalsuoti“ (psl. 128).

Daugiau informacijos

Rinkimų teisės diena minima rugsėjo 19 d. – tądien 1893 m. Naujoji Zelandija suteikė moterims teisę balsuoti ir tapo pirmąja šalimi pasaulyje, įgyvendinusia visuotinę rinkimų teisę.

Svarbi data

Rugsėjo 19 d.
Teisės balsuoti diena

Dalomoji medžiaga

Teiginiai diskusijai

- Turime moralinę prievolę balsuoti rinkimuose.
- Turime laikytis visų įstatymų, net ir nesąžiningų.
- Vieninteliai žmonės, turintys galios demokratijoje, yra politikai.
- „Žmonės turi tokią valdžią, kokios yra verti."
- Kontroliuoti kasdienes valdžios veiklas yra piliečių atsakomybė.
- Išraiškos laisvė reiškia, kad gali sakyti, ką nori.
- Neofašistinės partijos turi būti uždraustos.
- Ekstremistams turi būti uždrausta viešai kalbėti.
- Balsavimas turi būti privalomas.
- Neverta balsuoti už atstovus į mokyklos tarybą, nes ji tik kalba ir ką nors rekomenduoja – jokių sprendimų ji nepriiminėja.

Skirtingi atlyginimai

Už lygiavertį darbą – lygiavertis atlyginimas!

Temos	• Darbas • Lytis • Diskriminacija ir netolerancija
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	6+
Trukmė	60 minučių
Apžvalga	Simuliacija, parodanti žmonėms darbo rinkos realijas. Potemės: • Skirtingi atlyginimai už tą patį darbą • Diskriminacija darbe • Žemų atlyginimų jauniems darbuotojams politika
Susijusios teisės	• Teisė į trokštamą darbą ir jungtis prie profesinių sąjungų • Teisė į sąžiningą atlyginimą ir lygiavertį atlyginimą už lygiavertį darbą • Teisė nebūti diskriminuojamam dėl amžiaus ir lyties
Tikslai	• Parodyti dalyviams diskriminacijos darbe realybę • Lavinti atsako į neteisybę ir teisių gynimo įgūdžius • Skatinti solidarumą, lygybę ir teisingumą
Priemonės	• 1 kopija informacinio lapo „Darbininkų atlyginimų dydis“ • Etiketės – po vieną kiekvienam dalyviui / darbuotojui • Piniginiai žetonai. Galite naudoti „Kompaso“ pinigus (psl. 402).
Pasiruošimas	• Paruoškite etiketes. Jose turėtų būti užrašyta tik darbininko lytis ir amžius. Galite remtis darbininkų atlyginimo dydžių sąrašu. • Sugalvokite konkrečią užduotį, kurią dalyviai galėtų atlikti. Pasiruoškite visą įrangą ar priemones, kurių prireiks.

Eiga

1. Paaiškinkite dalyviams, kad jie yra darbininkai ir turi dirbti savo darbdaviui (jums!). Jaudintis jiems visai nereikia – visiems už darbą bus sumokėta. Juk jūs vergijos nepalaikote!
2. Atsitiktine tvarka išdalinkite dalyviams etiketes – kiekvienam po vieną.
3. Paaiškinkite užduotį ir įsitikinkite, kad visi suprato, ką jie turi padaryti.
4. Leiskite žmonėms dirbti!
5. Pabaigus visas užduotis, paprašykite žmonių sustoti į eilę, kad galėtumėte jiems sumokėti už darbą. Sumokėkite kiekvienam atitinkamai pagal jo ar jos amžių bei lytį – remkitės darbininkų atlyginimų dydžių sąrašu. Pinigus skaičiuokite garsiai, kad visi girdėtų ir žinotų, kiek kiekvienas gauna.
6. Jei dalyviai ims kelti klausimus ar skųstis, trumpai pasakykite savo „priežastis“, bet nesivelkite į diskusijas.
7. Jums patiems teks nuspręsti, kiek šį pratimą tęsite, tačiau būtinai sustokite, kai pamatysite, kad darosi per karšta! Duokite visiems laiko nusiraminti ir išeiti iš savo vaidmens, tuomet visi susėskite ratu aptarimui ir apibendrinimui.

Aptarimas ir apibendrinimas

Diskusiją veskite etapais. Pradėkite aptardami pačią simuliaciją:

- Koks jausmas gauti daugiau (ar mažiau) pinigų nei kiti darbininkai, nors visi atlikote tokią pačią užduotį?
- Kodėl kai kurie gavo mažiau (ar daugiau) nei kiti? Kokiais kriterijais remiantis tai buvo daroma?
- Koks jausmas gavus daugiau nei kiti? Koks jausmas gavus mažiau nei kiti?
- Ar tokia diskriminacija darbe pasitaiko ir jūsų šalyje ar bendruomenėje?

Tuomet pakalbėkite apie atlyginimą lyties pagrindu:

- Ar galima pateisinti skirtingą atlyginimą už tą patį darbą, jei jį atlieka moteris ir vyras? Kodėl? Kodėl ne? Kada?
- O kas, jei vyras darbą atlieka geriau nei moteris? Ar tai pakankama priežastis moteriai mokėti mažiau?
- Jei vyras yra labiau kvalifikuotas nei moteris, ar tai reiškia, kad jam reikėtų mokėti daugiau?
- Ar manote, kad yra darbų, kuriuos atlikti turėtų tik vyrai? Kodėl? Kodėl ne? Jei taip – kokie tai darbai?
- Ar manote, kad yra darbų, kuriuos atlikti turėtų tik moterys? Kodėl? Kodėl ne? Jei taip – kokie tai darbai?
- Ar manote, kad vienareikšmio veiksmo (arba pozityviosios diskriminacijos) praktiką galima pateisinti siekiu pakeisti visuomenės požiūrį?

Galiausiai pakalbėkite apie atlyginimą pagal amžių:

- Ar jūsų šalyje egzistuoja skirtingų atlyginimų (pagal amžiaus grupę) politika? Jei ne – ar manote, kad jos reikia?
- Kokie yra argumentai už tokią politiką, ypač jaunimo atžvilgiu?
- Kokia jūsų nuomonė apie tokią politiką? Ar ji gera? Bloga? Reikalinga? Nebūtina? Pateikite savo priežastis.
- Kurios žmogaus teisės buvo pažeistos arba kurioms grėsė būti pažeistoms šio užsiėmimo metu?
- Kaip žmonės gali šias savo teises įgyvendinti?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Jeigu jums reikia prie sąrašo pridėti ar iš jo atimti darbininkų, įsitikinkite, kad tai padarius vis tiek išlieka lyčių ir amžiaus balansas. Jei grupė labai didelė arba jei norite gilesnės diskusijos apie šias dvi diskriminacijos formas, gerai būtų padalinti grupę į dvi dalis. Tuomet viena jų gali imtis diskusijos apie diskriminaciją lyties pagrindu, kita – apie diskriminaciją dėl amžiaus.

Kokios užduotys tinka šiam užsiėmimui? Kiekvienam darbininkui užduotis privalo būti lygiai tokia pati. Be to, pabandykite pasirinkti užduotį, kurią vienu metu gali atlikti keli žmonės, kad kitiems neatsibostų tik sėdėti ir laukti. Pamąstykite:

- Jei norite išeiti į lauką, ar tai galima atlikti šiuo metų laiku?
- Ar turite pakankamai erdvės?
- Ar tai lengvai gali atlikti bet kokio amžiaus žmonės – tiek moterys, tiek vyrai?
- Ar tai saugu?
- Ar žmonės susigės tai darydami arba visai atsisakys tai daryti dėl etinių priežasčių?
- Kiek laiko tai užtruks?

- Ar tam reikia daug įgūdžių?
- Kaip tai galima pakartoti keletą kartų?

Užduočių pavyzdžiai:

- Švariai nuvalyti lentą ir ant jos užrašyti duotą frazę.
- Nuo lentynos nuimti visas knygas ir sudėti į dėžę. Tuomet pernešti dėžę į kitą patalpos pusę ir iškrauti knygas į kitą lentyną.
- Išlankstyti origamį (lėktuvą arba paprastą kepurę).
- Sutvarkyti darbo kambarį arba tam tikrą sodo kampelį.
- Surinkti šiukšles tam tikroje teritorijoje.
- Išvalyti mokyklos ar kito pastato, kuriame esate, langus arba nuplauti mokytojų / mokymų vadovų automobilius!
- Pririnkti trijų skirtingų medžių lapų ir priklijuoti juos prie popieriaus lapo.
- Žodyne susirasti žodžio reikšmę ir užrašyti ant popieriaus lapo (pasirinkę skirtingus, su žmogaus teisėmis susijusius žodžius, užsiėmimo pabaigoje turėsite trumpą terminų žodynėlį!).

Mokėdami atlyginimus, turėsite pateikti paaiškinimus, kodėl mokate skirtingas sumas, tad sugalvokite „priežasčių“. Jos gali būti pagrįstos tuo, kas vyko, arba visai kvailos. Pavyzdžiui:

- Tas, kas eidamas suklupo, gaus mažiau
- Tas, kas šypsojosi ir atrodė laimingas, gaus daugiau
- Juk šiandien penktadienis!

Variacijos

Atlyginimus moka ne fasilitatorius (-ė), o kasininkais tapę du dalyviai.

Priklausomai nuo jūsų pasirinktos užduoties, galite nustatyti laiką, per kurį ji turi būti atlikta – kaip fabrike. Jei užduotis labai paprasta ir lengva arba jei turite mažiau nei šešis darbininkus, galite surengti kelis raundus – vienas raundas reikš vienos dienos darbą. Po kiekvieno raundo darbininkai eina į banką, pasirašo dokumentus ir gauna savo dienos atlygį. Tikėkitės, kad kai kurie dalyviai neilgai trukus supras, jog atlyginimai labai nesąžiningi, ir pradės skųstis. Tokiu atveju išmeskite juos iš darbo ir pasakykite likusiems darbininkams, kad šie turės dirbti dar sunkiau. Būkite pasiruošę: dabar darbininkai gali pradėti streiką. Žiūrėkite, kad jie nenueitų per toli ir būtinai atminkite pradinius šio užsiėmimo tikslus.

Jei nemanote, kad jūsų grupei reikia vykdyti šią simuliaciją, informaciją galite pritaikyti diskusijai. Kiekvienam darbininkui paruoškite po „faktų lapą“, kuriame būtų informacija apie jo atliekamą darbą, amžių, lytį ir atlyginimą. Taip pat galite įrašyti ir kitokių detalių, tokių kaip išsilavinimas ir darbo patirtis. Arba galite sukurti keletą gilesnių skirtingų darbininkų atvejų analizių. Tačiau turėkite omenyje, kad vien tik diskusija nesukels tokio stipraus emocinio atsako, kokio sulauksite žaisdami simuliaciją.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jei grupei patinka vaidmenų praitmai ir ji norėtų panagrinėti profesinių sąjungų vaidmenį ginant darbininkų teises į sąžiningą atlygį ir tinkamas darbo sąlygas, galbūt norėsite vesti užsiėmimą „Profsąjungos susirinkimas“, psl. 308. Vaidmenų pratimas „Darbas ir kūdikiai“, esantis psl. 147, nagrinėja lygybės darbe klausimus ir moterų teises.

Svarbi data

Antrasis balandžio antradienis
Europos lygaus atlyginimo diena

Idėjos veiksmams

Informuokitės apie darbininkų teises ir įstatymus savo šalyje. Jei dirbate už kišenpinigius (vakarais, savaitgaliais arba per atostogas), būtinai žinokite savo kaip darbininko teises, pvz.: ar už darbą naktimis ar savaitgaliais mokama daugiau? Ar esate apdraustas? Ar jūsų naudojama įranga tvarkinga, darbo vietoje laikomasi sveikatos ir saugumo reikalavimų? Išsiaiškinkite „juodo“ darbo pasekmes, t. y. kai nei jūs, nei jūsų darbdavys nedeklaruoja atliekamo darbo mokesčių inspekcijai.

Daugiau informacijos

Kadangi moterys vidutiniškai uždirba mažiau nei vyrai, jos turi dirbti ilgesnes valandas, kad gautų tą pačią sumą. Tam iliustruoti antradienį minima Europos lygiaverčio atlyginimo diena, nes moterys turi dirbti iki kito antradienio, kad uždirbtų tiek pat, kiek vyrai uždirbo praėjusią savaitę.

Atlyginimo nelygybė įvairiose šalyse skiriasi, taip pat skiriasi ir diskriminacija dėl lyties ar amžiaus. Diskriminacija lyties pagrindu – tai ne kas kita, kaip moterų diskriminacijos įrodymas. Istoriškai moterys yra žemesnėje socialinėje, politinėje ir ekonominėje padėtyje. Tarp moterų diskriminacijos darbe pavyzdžių – diskriminacija atrenkant darbo ieškančius žmones pokalbiui, diskriminacija dėl paaukštinimo galimybių ir tai, kad vidutiniškai moterys gauna mažesnius atlyginimus nei vyrai. Kai moterys gauna mažiau nei vyrai už tą patį darbą, pažeidžiama teisė į sąžiningą atlygį už darbą.

Dirbantis jaunimas taip pat turi gauti atlyginimą. Tačiau situacija yra sudėtinga ir kiekvienoje šalyje skirtinga. Apskritai paėmus, jaunimo nedarbas yra didesnis nei nedarbas tarp suaugusiųjų.

Nors paprastai laikomasi lygiaverčio užmokesčio už lygiavertį darbą principo, jaunimo atlyginimai dažnai laikomi ypatingu atveju; daugelyje šalių politika leidžia jauniems darbininkams už tą patį darbą mokėti mažiau nei suaugusiems. Tokia politika teisinama dviem dalykais. Viena vertus, siekiama atbaidyti jaunimą nuo darbo rinkos ir skatinti jį ilgiau mokytis bei įgyti gerą išsilavinimą. Kita vertus, darbdaviams turėtų patikti samdyti nepatyrusius, įgūdžių neturinčius jaunus darbininkus, ypač vis didėjančias minias mokyklą metusiųjų, kurie be darbo bastytųsi gatvėmis, pakliūtų į bėdą ir taptų našta valstybei. Tokios politikos taikymas ir jaunimo nedarbo mažinimo sėkmė įvairiose šalyse skiriasi.

Europos socialinių teisių komitetas (Europos socialinės chartijos vykdantysis organas) nemano, kad maži jaunimo atlyginimai kaip nors prasilenkia su sąžiningo atlyginimo garantija tol, kol skirtumas yra adekvatus ir greitai panaikinamas. Pavyzdžiui, 30 proc. mažesnis atlyginimas nei pradinė suaugusiųjų alga laikomas priimtinu penkiolikmečiams ir šešiolikmečiams. Tačiau šešiolikmečiams ir aštuoniolikmečiams tas skirtumas negali viršyti 20 procentų.

Jaunimo atlyginimai ne visada yra maži. Tiesą sakant, yra daugybė išsilavinusių jaunų žmonių, uždirbančių daug pinigų, kai kurių žmonių požiūriu, gerokai per daug! Pavyzdžiui, jauni žmonės tiesiog klesti naujomis technologijomis besiremiančiuose sektoriuose ir gauna gerokai didesnius atlyginimus nei vyresni darbininkai, greit išeisiantys į pensiją.

Teisė į sąžiningą atlyginimą už darbą

Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, 7 straipsnis

Valstybės, šio Pakto šalys, pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę į teisingas ir palankias darbo sąlygas, kurios visų pirma užtikrintų:

a) atlyginimą, visiems darbuotojams užtikrinantį mažų mažiausiai:

i) teisingą darbo užmokestį ir vienodą apmokėjimą už lygiavertį darbą be jokio skirtumo, visų pirma moterims užtikrinant ne prastesnes darbo sąlygas nei tos, kurias turi vyrai, ir vienodą apmokėjimą už vienodą darbą.

Europos socialinė chartija

Str. 7 (5) Pripažinti jaunų darbuotojų ir mokinių teisę į teisingą darbo užmokestį ar kitas atitinkamas išmokas.

Str. 4 (3) Pripažinti vyrų ir moterų teisę į vienodą atlyginimą už vienodos vertės darbą.

Dalomoji medžiaga

Darbininkų atlyginimų dydis pagal lytį ir amžių.

	Lytis	Amžius	Atlyginimas
1.	Vyras	35	100
2.	Moteris	16	30
3.	Vyras	22	70
4.	Moteris	32	90
5.	Vyras	16	50
6.	Moteris	19	60
7.	Vyras	26	100
8.	Vyras	20	70
9.	Moteris	24	80
10.	Vyras	37	100
11.	Moteris	17	30
12.	Moteris	23	80

Taika ir smurtas

Karas ir terorizmas

Sveikata

3 lygis

Bet koks

90 minučių

Smurtas mano gyvenime

Laikykitės trijų P: pagarbos sau, pagarbos kitiems ir prisiimtos atsakomybės už visus savo veiksmus.

Dalai Lama

Temos	• Taika ir smurtas • Karas ir terorizmas • Sveikata
Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Laikas	90 minučių
Apžvalga	Nagrinėjamos asmeninės smurto tarp žmonių patirtys.
Susijusios teisės	• Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą • Minties, sąžinės ir religijos laisvė • Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio
Tikslai	• Suteikti žinių ir supratimą apie buvimą smurto objektu ir smurto priežastimi • Skatinti įgūdžių, padedančių į smurtą reaguoti pozityviai, vystymąsi • Ugdyti tolerancijos ir atsakomybės vertybes

Eiga

1. Paaiškinkite, kad čia dalyviai turi galimybę pasidalinti savo mintimis bei jausmais apie asmenines smurto patirtis – tiek tais atvejais, kai kažkas smurtavo prieš juos, tiek tais, kai jie smurtavo prieš kažką kitą.
2. Įsitikinkite, kad visi žino ir supranta dalyvaujamojo grupinio darbo taisykles: su visais reikia elgtis pagarbiai, viskas, kas pasakoma, lieka konfidencialu, niekas neturi būti verčiamas jausti spaudimą sakyti kažką, dėl ko jie pasijustų nepatogiai.
3. Surenkite trumpą minčių lietų apie žodį „smurtas“, paprašydami dalyvių pateikti kasdienio smurto pavyzdžių, tarkime, verbalinis kabinėjimasis, įžeidinėjimas, sarkazmas, įlindimas prieš tave eilėje, sudavimas vaikui, mušimas arba kai tave muša, gaujų bauginimas, plėšimas, vagystė, kišenvagystė, vandalizmas ir t. t.
4. Paprašykite visų penkias minutes pamąstyti apie asmeninius incidentus, kai:
   a. kažkas prieš juos naudojo smurtą
   b. jie prieš kažką naudojo smurtą
   c. jie matė kažką smurtaujant, bet neįsikišo
5. Pakvieskite dalyvius savanoriškai papasakoti savo patirtis, kurias visa grupė galėtų aptarti. Leiskite jiems pasisakyti, kas įvyko ir kaip jie dėl to jautėsi. Pamėginkite gauti po du pavyzdžius visoms kategorijoms – a, b ir c.
6. Lentoje šiuos incidentus trumpai užrašykite.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite trumpa diskusija apie patį užsiėmimą, ar jis buvo sunkus, ar lengvas, kodėl. Tuomet paanalizuokite įvairių incidentų priežastis ir pasekmes.

- Kodėl smurtinė situacija susiklostė?
- Kodėl elgėtės būtent taip?
- Kaip panašiomis aplinkybėmis elgtųsi kiti grupės nariai?
- Kaip kitaip būtumėt galėję pasielgti jūs? Ar kiti grupės nariai turi kokių pasiūlymų?
- Ką kas nors būtų galėjęs padaryti, kad incidentui būtų užkirstas kelias?
- C atveju, kodėl jie neįsikišo?
- Ar incidentų priežastys buvo panašios, ar visos skirtingos?
- Kiek incidentų buvo nulemti nesusipratimų, kiek – kartėlio, neapykantos ar pavydo, kiek – kultūros, papročių, nuomonės ar įsitikinimų skirtumų?
- Ką žmonėms reiškia žodis „tolerancija“? Kaip jie apibrėžtų sąvoką?
- Ar turime toleruoti viską, ką kiti žmonės sako ar daro?
- Kodėl tolerancija – viena svarbiausių vertybių propaguojant žmogaus teises?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Pabrėžkite, kad šio užsiėmimo tikslas – ugdyti įgūdžius, padedančius suvaldyti smurtą, atpažįstant priežastis, pripažįstant jausmus ir emocijas, ugdant įgūdžius elgtis tvirtai, kad būtų galima situaciją kontroliuoti. Tikslas – rasti nesmurtinių priemonių atsakyti į smurto situacijas, o ne padėti individams išgyventi savo traumas. Jei kas nors kenčia dėl patirto smurto, pasakykite, kad jie gali ateiti su jumis pasikalbėti po užsiėmimo asmeniškai ir kad tuomet jūs galėsite jiems padėti gauti profesionalią pagalbą.

Būkite pasiruošę siurprizams ir padėti visiems, kuriems šis užsiėmimas gali būti sunkus ar liūdinantis. Negalite žinoti nei visų dalyvių gyvenimo istorijų, nei kas nutiko ar vyksta jų šeimose. Gali būti, kad kai kurie dalyviai yra patyrę smurtą, pvz., smurtą artimoje aplinkoje, vaikų išnaudojimą, psichologinį ar emocinį smurtą, kibernetines patyčias, seksualinį išnaudojimą, rasizmą, patyčias darbe ar mokykloje, kelių erelių pyktį, savęs žalojimą, bandymą nusižudyti, neapykantos nusikaltimus, terorizmą, genocidą, karą, karo nusikaltimus ir smurtinius nusikaltimus.

Liepkite žmonėms prisiminti Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 1-ąjį straipsnį: „Visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis. Jiems yra suteiktas protas ir sąžinė, ir jie turi elgtis vienas su kitu kaip broliai.“ Jei tikimės, kad kiti laikysis šio straipsnio, tuomet ir patys turime jo laikytis.

Jeigu grupėje daugiau nei dešimt žmonių, galite ją padalinti į mažesnes grupeles.

Variacijos

Tai labai tinka dramos užsiėmimui. Dviejų, trijų ar keturių dalyvių paprašykite trumpai suvaidinti incidentą. Likę grupės nariai tegu stebi. Vaidinimą galite kartkartėmis sustabdyti ir pakviesti žiūrovus pakomentuoti ar pasiūlyti, kaip jį būtų galima tęsti.

Arba žiūrovai gali patys tiesiogiai įsiterpti, perimti vaidmenį iš aktorių ir išplėtoti alternatyvias pasekmes.

Vietoj forumo teatro galite sukurti „Vaizdų teatrą“ (žr. psl. 65). Šis metodas labai efektyvus, kai norite, kad žmonės pamąstytų apie smurtą. Vieno žmogaus – skulptoriaus – paprašykite sukurti kolektyvinį vaizdą, panaudojant kai kuriuos kitus dalyvius ir

Svarbi data

Spalio 2 d.
Tarptautinė smurto prevencijos diena

sudėliojant jų kūnus taip, kad išeitų smurto situaciją vaizduojanti scena. Skulptoriui baigus, likę grupės nariai gali komentuoti ir užduoti klausimus. Kitas žingsnis – transformuoti sceną į pozityvų nesmurtinės situacijos vaizdą.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Galbūt norėsite aptarti JT Tolerancijos principų deklaracijoje esantį prieštaravimą, kuris kelia klausimų apie tolerancijos ribas. „Tolerancija atitinka pagarbą žmogaus teisėms; tolerancijos praktikavimas nereiškia socialinės neteisybės toleravimo ar savo įsitikinimų silpninimo ar jų atsisakymo. Tolerancija reiškia, kad asmuo yra laisvas laikytis savo įsitikinimų ir priima, kad kiti laikosi savų." Paprašykite grupės pasvarstyti apie tai, kad, jei „ tolerancijos praktikavimas nereiškia socialinės neteisybės toleravimo", kaip galima tuo pat metu „priimti, kad kiti laikosi savų [įsitikinimų]", ypač jei jie yra rasistiniai?

Raskite organizacijų, teikiančių pagalbą smurto aukoms, pvz., yra įsteigusios telefono pagalbos liniją ar paramos aukoms tinklus. Raskite kitų organizacijų, propaguojančių supratimą ir toleranciją bendruomenėje.

Jeigu norite tęsti taikos ir smurto temą, atsiverskite „Namų reikalus" psl. 254, kur kalbama apie smurtą šeimoje, „Mano gyvenimas nėra šou" psl. 227 apie kibernetines patyčias ir „Ar turime alternatyvų?" psl. 94 apie patyčias.

Idėjos veiksmams

Susisiekite su bendruomenėje taiką ir ne smurtą propaguojančia organizacija ir paklauskite, kuo galite savanoriškai padėti.

Daugiau informacijos

Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) savo pirmojoje pasaulinėje smurto ir sveikatos ataskaitoje (2002 m.) smurtą apibrėžė kaip „tyčinį fizinės jėgos ar galios panaudojimą, realų ar grasinamą, prieš save, prieš kitą asmenį, grupę ar bendruomenę, kuris turi arba realiai gali turėti tokių pasekmių kaip sužeidimas, mirtis, psichologinė žala, blogas vystymasis ar atėmimas."

JT tolerancijos principų deklaracija

1 straipsnis – Tolerancijos reikšmė

1.1 Tolerancija yra pagarba turtingai mūsų pasaulio kultūrų įvairovei, išraiškos formoms ir būdams būti žmonėmis, jų priėmimas ir vertinimas. Ją puoselėja žinios, atvirumas, bendravimas ir minties, sąžinės ir tikėjimo laisvė. Tolerancija yra harmonija skirtume. Tai – ne tik moralinė pareiga, bet ir politinis bei teisinis reikalavimas. Tolerancija – ta dorybė, kuri taiką daro įmanomą – prisideda prie karo kultūros pakeitimo taikos kultūra.

1.2 Tolerancija nėra koncesija, atlaidumas ar pataikavimas. Tolerancija pirmiausia yra požiūris, kurį lemia kitų žmonių visuotinių žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pripažinimas. Jokiomis aplinkybėmis šių fundamentalių vertybių pažeidimų negalima pateisinti. Toleranciją praktikuoja individai, jų grupės bei valstybės.

1.3 Tolerancija – tai atsakomybė, sauganti žmogaus teises, pliuralizmą (įskaitant kultūrinį), demokratiją ir įstatymo viršenybę. Ji apima dogmatizmo ir absoliutizmo atmetimą ir patvirtina tarptautiniuose žmogaus teisių instrumentuose nustatytus standartus.

1.4 Tolerancija atitinka pagarbą žmogaus teisėms; tolerancijos praktikavimas nereiškia socialinės neteisybės toleravimo ar savo įsitikinimų silpninimo ar jų atsisakymo. Tolerancija reiškia, kad asmuo yra laisvas laikytis savo įsitikinimų ir priima, kad kiti laikosi savų. Ji reiškia priėmimą fakto, kad visi žmonės, natūraliai įvairūs savo išvaizda, situacija, kalba, elgesiu ir vertybėmis, turi teisę gyventi taikoje būdami tokie, kokie yra. Ji taip pat reiškia, kad vieno asmens požiūriai negali būti primetami kitam.

Jungtinių Tautų paskelbta Tarptautinė smurto prevencijos diena – tai proga propaguoti smurto prevenciją per švietimą ir visuomenės sąmoningumą. Kasmet ji minima spalio 2 d. – per žinomo Indijos lyderio Mahatmos Gandžio gimtadienį.

Negalia ir eiblizmas

Kultūra ir sportas

Sveikata

2 lygis

Bet koks (mažos grupelės: 6–8)

120 minučių

Sportas visiems

Ar esate bandę žmonių su negalia vežimėliuose žaidžiamą krepšinį?

Temos
- Negalia ir eiblizmas
- Kultūra ir sportas
- Sveikata

Sudėtingumas 2 lygis

Grupės dydis Bet koks (mažos grupelės: 6–8)

Laikas 120 minučių

Apžvalga Labai energingas užsiėmimas. Dalyviai naudojasi savo vaizduote ir kūrybiškumu, kurdami naujus žaidimus.

Susijusios teisės
- Teisė džiaugtis fizine ir psichikos sveikata
- Lygybė orumu ir teisės
- Teisė į poilsį ir laisvalaikį

Tikslai
- Skleisti žinią apie socialinę atskirtį sportinėse veiklose
- Ugdyti grupinio darbo ir bendradarbiavimo įgūdžius bei kūrybiškumą
- Skatinti pagarbą ir įtraukimą, ypač žmonių su negalia

Priemonės
- Atvira erdvė
- Skrybėlė
- Vaidmenų kortelės
- Tvarsčiai (geriausi – elastiniai)
- Medienos arba panašios žaliavos gabalas (kurį pririšite prie kieno nors kojos, apytiksliai 30x12x10 cm dydžio)

Kiekvienai mažai grupelei jums reikės turėti po vieną tokį rinkinį.
Tarp galimų variantų:
- Dideli kibirai arba tuščios šiukšlių dėžės
- Storų siūlų kamuolys / virvė
- Kamuoliai
- Laikraščiai
- Kreida riboms sužymėti
- Žirklės ir lipni juosta statybų priemonėms
- Raiščiai akims ir ausų kamštukai

Pasiruošimas
- Nuspręskite, kurias negalias norite imituoti šio užsiėmimo metu, ir paruoškite vaidmenų korteles; atitinkamai parinkite priemones: raiščius akims, ausų kamštukus, tvarsčius ir t. t.
- Paruoškite vaidmenų kortelių rinkinius visoms grupelėms.
- Surinkite likusias priemones, kad turėtume po rinkinį kiekvienai grupelei.

Svarbi data

Gegužės 26 d.
Pasaulinė iššūkio diena

Eiga

1. Papasakokite dalyviams apie Pasaulinę iššūkių dieną ir paaiškinkite, kad jų užduotis – sugalvoti naują žaidimą „Sporto visiems“ dvasia. Vienintelis kriterijus – žaidime privalo būti kokia nors fizinė veikla, kuri dalyvių širdies ritmą padidintų 15-ai nepertraukiamų minučių.
2. Paprašykite žmonių susiskirstyti mažomis grupelėmis.
3. Paeiliui visoms grupėms pasiųskite skrybėlę su vaidmenų kortelėmis ir paprašykite dalyvių po vieną išsitraukti. Tiems, kurie gavo negalios kortelę, duokite kelias minutes įsijausti į savo vaidmenį – pvz., užsidėti raištį ant akių ar už nugaros susirišti ranką.
4. Paaiškinkite, kad kiekviena grupelė turi 30 minučių sugalvoti žaidimą „Sporto visiems“ dvasia, t. y. žaidimą, kuriame dalyvauti gali visi. Jie gali naudotis kuriomis nors arba visomis suteiktomis priemonėmis. Pačios grupės nustato naujojo žaidimo tikslus ir taisykles. Planuojant ir priimant sprendimus turi dalyvauti visi grupės nariai.
5. Leiskite grupėms sužaisti viena kitos sugalvotus žaidimus.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite apžvalga: kaip dalyviai bendravo vieni su kitais ir ar jiems šis užsiėmimas patiko? Tuomet aptarkite pačius žaidimus bei įtrauktį ir eiblizmą.

- Kaip kūrėte žaidimą? Kokius faktorius svarstėte? Ar kokios nors įtakos tam turėjo tai, kad jūsų grupėje buvo ir žmonių su negalia?
- Kaip vyko darbas grupėse? Demokratiškai, o gal sprendimus priiminėjo vienas ar keli žmonės?
- Žmones su negalia vaidinę dalyviai: ar sunkus buvo jūsų vaidmuo? Kaip manote, ar jums pavyko suvaidinti realistiškai? Ar esate patenkinti savo indėliu į galutinį rezultatą?
- Kiti dalyviai: ką turėjote apsvarstyti, kad įveiktumėte kliūtis, galėjusias trukdyti visaverčiam ir veiksmingam žmonių su negalia dalyvavimui?
- Kokių kompromisų teko imtis kuriant žaidimus, kad galėtumėte nuoširdžiai pasakyti, jog tai „Sportas visiems“?
- Kaip manote, ką jūsų šalyje reiškia būti jaunam ir su negalia? Su kokiomis konkrečiomis kliūtimis susidurtumėte?
- Kaip manote, ar žmonių su negalia teisės yra visiškai gerbiamos? Jeigu ne – kurios, jūsų manymu, yra mažiausiai gerbiamos ir kokios pagrindinės to priežastys?
- Kaip tam tikros grupės yra išstumiamos iš sporto realybėje? Ar toks išstūmimas – jų teisių pažeidimas?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Pabandykite užtikrinti, kad grupės būtų mišrios, pvz., kad jose būtų natūraliai aukštų ir žemų žmonių, nešiojančių akinius ir be jų, lyčių, amžiaus, atletinių sugebėjimų ir kt. mišinys.

Vaidmenys turi būti paskirstyti taip, kad vienoje grupėje būtų ne daugiau nei du žmonės su negalia. Negalia grupėje gali būti ta pati arba kita. Jei kiekvienoje grupėje yra žmonių su panašia negalia, tuomet po užsiėmimo žmonės gali palyginti, kaip jie

priėmė panašius iššūkius. Jeigu skirtingose grupėse yra žmonių su nepanašiomis negaliomis, tuomet gali būti įdomu pamatyti, ar grupių sukurtuose žaidimuose gali dalyvauti visas negalias turintys žmonės, ar tik tie, kuriuos reprezentuoja konkreti jų grupė.

Priklausomai nuo grupės, jums gali tekti užsiėmimą pradėti trumpu minčių lietumi apie žaidimų ypatumus apskritai. Pvz., žaidimai privalo turėti aiškius tikslus ir taisykles. Taip pat reikėtų nustatyti ribas, pvz., kad žaidimas būtų žaidžiamas tik tam tikroje vietoje arba netruktų ilgiau nei 20 minučių.

Jeigu grupėms nepavyksta užduoties įvykdyti arba jei jos nepatenkintos rezultatu, paminėkite, kad būtent taip nutinka ir realybėje, ir tai neturėtų būti suprasta kaip nepavykęs žaidimas (arba nevykusi grupė). Aptarimo metu padiskutuokite apie tai, kodėl rezultatas nebuvo pasiektas arba kodėl kai kurie žmonės juo yra nepatenkinti.

Aptarimo metu gali pasigirsti nuomonių, kad atskirtis ir diskriminacija iš tiesų nėra tokios didelės problemos, nes paprastai žmonės linkę rinktis sportą, kuris jiems gerai sekasi. Pvz., aukšti žmonės gali žaisti krepšinį, o ne tokie aktyvūs – šachmatais arba biliardą. Nepaisant to, problema kyla tada, kai visą dėmesį ir galimybes žaisti turnyruose gauna tik tie jauni žmonės, kurie atrodo perspektyvūs, o žaidžiantieji dėl malonumo jų sulaukia mažiau. Kai kurios sporto rungtys yra neįtraukios finansine prasme, pvz., joms reikalinga brangi įranga ar treniruotės.

Variacijos

Jeigu šį užsiėmimą norite panaudoti pirmiausia grupinio darbo įgūdžiams lavinti, galite paprašyti vienos grupelės sugalvoti bendradarbiavimu grįstą žaidimą, o kitos – konkurencingą žaidimą. Aptarimo metu galėsite palyginti, kuris žaidimas buvo smagesnis.

Šį užsiėmimą galite naudoti ir kalbėdami apie lygybę, teisingumą ir žmogaus teisių kaip „žaidimo taisyklių“ vaidmenį. Tokiu atveju atidėkite „negalios“ elementą į šoną ir sutelkite dėmesį į tai, kaip žmonės dirbo kartu kurdami žaidimus. Diskusijai palikite klausimą, ar dalyvauti galėjo visi – įskaitant ir negalios, ir kitas grupes.

Geros taisyklės, kaip ir žmogaus teisės, egzistuoja tam, kad žaidimas būtų sąžiningas, nes jomis ribojama vienų žaidėjų galia prieš kitus. Taisyklės turi būti taikomos visiems žaidėjams vienodai – lygiai taip, kaip žmogaus teisės yra visuotinės. Daugybė taisyklių numato ne tik teises, bet ir pareigas. Pvz., futbolininkas turi teisę spirti į kamuolį, bet ne į kitą žaidėją. Už taisyklių nepaisymą yra baudžiama.

Sprendimų dėl taisyklių keitimo priėmimo procesą galima palyginti su tuo, kaip realiame gyvenime keičiami įstatymai. Ar jie keičiami įsakymu, įstatymų leidėjų ar žmonių (referendumo ar konsultacijų su NVO bei kitais būdu)?

Aptarime galite diskutuoti apie šiuos dalykus:

- Kurie žaidimai dalyviams labiausiai patiko? Kas žaidimą daro „geru žaidimu“?
- Kaip svarbu turėti aiškų tikslą ir sąžiningas taisykles, kad visi jaustųsi galintys dalyvauti?
- VŽTD straipsnius galima suprasti kaip gyvenimo pliuralistiniame pasaulyje taisykles. Bet ar tai – geros taisyklės? Pvz., ar jos yra visuotinai visų žaidėjų (visų visame pasaulyje) priimamos? Ar tų taisyklių yra per daug, ar per mažai? Ar jos sąžiningos? Ar visi žaidėjai (visos šalys) žaidžia pagal taisykles?

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jei grupei įdomu kiti lygybės aspektai, galbūt jai patiks užsiėmimas „Kelias į Lygybės žemę“, psl. 192, kuriame nagrinėjami lyčių lygybės klausimai. Simuliacinis užsiėmimas „Peštynės dėl turtų ir galios“, esantis psl. 286, yra apie dėl turtinės padėties kylančias nelygybes. Šis užsiėmimas taip pat kelia klausimus apie lygias galimybes, kurias galima susieti su aplinkybėmis, iškylančiomis žmonėms su negalia.

Idėjos veiksmams

Suorganizuokite visus suburiančią „Sporto dieną“. Pakvieskite jaunus žmones iš kitų klubų pažaisti jūsų naujai sukurtus žaidimus. Grupė pati turės nuspręsti, kaip šį renginį padaryti kaip įmanoma įtraukesnį.
Susisiekite su TAFISA ir pasiūlykite savo žaidimą Pasaulinei iššūkio dienai.

Susisiekite su vietinėmis organizacijomis, padedančiomis žmonėms su negalia jūsų gyvenamojoje vietovėje, ir sužinokite, kaip galite įsitraukti ir padėti.
Surenkite apklausą savo mokykloje, klube ar susitikimų vietoje ir pasiūlykite paprastus patobulinimus, kurie tą vietą padarytų draugiškesnę žmonėms su negalia.

Daugiau informacijos

TAFISA yra svarbiausia tarptautinė „Sportas visiems“ organizacija, turinti daugiau nei 200 narių iš daugiau nei 130 šalių visuose žemynuose. Ji organizuoja praktines programas ir renginius, glaudžiai bendradarbiaudama su, pvz., IOC, PSO, ICSSPE ir UNESCO.

http://www.tafisa.net

TAFISA organizuoja Pasaulinę iššūkio dieną (PID). PID – tai draugiškas tarptautinis „Sporto visiems“ turnyras ir fizinė veikla, kurios metu bendruomenės iš viso pasaulio rungtyniauja viena su kita. Dalyvauti gali visi ir bet kas. Pasaulinė iššūkio diena prieinama ir vos keletą tūkstančių gyventojų turinčioms bendruomenėms, ir didžiausiems pasaulio miestams. Jos tikslas – propaguoti fizinę veiklą bei sportą visiems ir daryti tai ne tik per rungtynines sporto šakas ar sportiškiems, aktyviems žmonėms, bet organizuoti visokias veiklas visų amžių, lyčių ir gebėjimų žmonėms. Vienintelis kriterijus – žaidime turi būti kokia nors fizinės veiklos forma, kuri dalyvių širdies ritmą padidina nepertraukiamoms 15-ai minučių. www.tafisa.net

Jaunimo olimpinės žaidynės: Jaunimo olimpinių žaidynių (JOŽ) vizija – įkvėpti jaunus žmones visame pasaulyje dalyvauti sporte ir priimti bei gyventi pagal olimpines vertybes.

Paralimpiada: Tarptautinis paralimpinis komitetas (TPK) siekia įgalinti paralimpinius atletus pasiekti sportinių aukštumų ir vystyti sportines galimybes visiems žmonėms su negalia, nuo pradedančiųjų iki elitinio lygio. Be to, TPK siekia propaguoti paralimpines vertybes – drąsą, užsispyrimą, įkvėpimą ir lygybę.

http://www.olympic.org

www.paralympic.org/IPC

Galbūt tai jums – tiek jums patiems, tiek dalyviams – pasirodys aktualu: atsižvelgti į skirtumus tarp kurčiųjų, kurčių ir neprigirdinčių žmonių.

Kurtieji: kultūrinė, lingvistinė ir politinė tapatybė, įgyta daugelio kurčių asmenų. Individai, kurie yra kurčiųjų bendruomenės nariai, laikosi unikalių tos grupės kultūrinių normų, vertybių ir tradicijų. Jos nariai kaip savo gimtąją kalbą paprastai naudoja gestų kalbą.

Kurčiasis: terminas, vartojamas apibūdinti negebėjimą girdėti normalią kalbą ir bendrus garsus; medicininis klausos praradimo apibūdinimas.

Neprigirdintieji: reiškia asmenis, turinčius įvairių lygių klausos praradimą, kurie paprastai bendrauja žodine kalba, prie kurios prisideda skaitymas iš lūpų. Neprigirdintis asmuo gali naudoti klausos aparatus arba implantus. Ji arba jis gali būti mediciniškai kurčia(s), bet su technine pagalba, integruotu auklėjimu ir švietimu funkcionuoja kaip neprigirdintis.

Apibrėžimus ir informacijos apie eiblizmą rasite skyrelyje „Negalia ir eiblizmas“ „Kompaso“ 5-ajame skyriuje www.coe.int/compass.

Dalomoji medžiaga

Vaidmenų kortelės

Jūs esate kurčias žmogus.

Turėkite ausų kamštukų. Jūs galite kalbėti (bet ne girdėti).
Pabandykite savo vaidmenį atlikti realistiškai, neperdėdamas ir nesinaudodamas stereotipais.

Jūs esate neprigirdintysis.

Turėkite medvilnės tamponėlių, kuriuos įsidėsite į ausis. Pabandykite savo vaidmenį atlikti realistiškai, neperdėdamas ir nesinaudodamas stereotipais.

Jūs judate vežimėliu.

Atsisėskite į vežimėlį ir išmokite juo manevruoti. Pabandykite savo vaidmenį atlikti realistiškai, neperdėdamas ir nesinaudodamas stereotipais.

Jūs esate žmogus su viena ranka.

Tvarsčiais vieną ranką prisiriškite sau už nugaros. Pabandykite savo vaidmenį atlikti realistiškai, neperdėdamas ir nesinaudodamas stereotipais.

Jūs esate žmogus be rankų.

Tvarsčiais abi rankas prisiriškite sau už nugaros. Pabandykite savo vaidmenį atlikti realistiškai, neperdėdamas ir nesinaudodamas stereotipais.

Jūs esate žmogus, kuris šlubuoja.

Tvarsčiais prisiriškite medienos bloką po viena koja, kad atrodytų, jog viena jūsų koja ilgesnė už kitą.
Pabandykite savo vaidmenį atlikti realistiškai, neperdėdamas ir nesinaudodamas stereotipais.

Jūs esate žmogus su viena koja.

Tvarsčiu prisiriškite vieną pėdą už šlaunies, tarsi būtumėte praradę koją žemiau kelio. Naudokitės ramentais. Pabandykite savo vaidmenį atlikti realistiškai, neperdėdamas ir nesinaudodamas stereotipais.

Jūs esate žmogus, turintis mokymosi sutrikimų.

Esate nervingas, jums trūksta pasitikėjimo savimi ir viskas jums turi būti labai kruopščiai paaiškinta. Pabandykite savo vaidmenį atlikti realistiškai, neperdėdamas ir nesinaudodamas stereotipais.

Jūs esate aklas žmogus.

Užsiriškite akis. Pabandykite savo vaidmenį atlikti realistiškai, neperdėdamas ir nesinaudodamas stereotipais.

Jūs esate kurčias žmogus su psichikos sutrikimais.

Pasiimkite ausų kamštukų. Jūs nei girdite, nei kalbate, komunikuojate tik gestų kalba ir raštu bei piešiniais. Pabandykite savo vaidmenį atlikti realistiškai, neperdėdamas ir nesinaudodamas stereotipais.

Jūs esate visiškai įgalus žmogus, neturite jokių negalių.

Pabandykite savo vaidmenį atlikti realistiškai, neperdėdamas ir nesinaudodamas stereotipais.

Bendros žmogaus teisės

Vaikai

Pilietiškumas ir dalyvavimas

2 lygis

9+ (mažos grupės 4–5)

90 minučių

Suvaidinkite

Parodykite, ką turite omeny sakydami „žmogaus teisės“!

Temos	• Bendros žmogaus teisės • Vaikai • Pilietiškumas ir dalyvavimas
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	9+ (mažos grupelės 4–5)
Trukmė	90 minučių
Apžvalga	Per šį dramos užsiėmimą dalyviai pademonstruoja bendrą savo turimą žmogaus teisių suvokimą
Susijusios teisės	• Visos žmogaus teisės
Tikslai	• Panagrinėti bendrą žmogaus teisių idėją arba koncepciją • Plėtoti tarpkultūrinius ir komunikacijos įgūdžius • Lavinti bendradarbiavimą ir kūrybiškumą
Priemonės	• Pagalbinės priemonės: drabužiai persirengimui, žaislai, namų apyvokos daiktai ir t. t. • Popierius ir spalvoti flomasteriai, kreidelės • Klijai, juostelės ir kortelės

Eiga

1. Paaiškinkite, kad šio užsiėmimo tikslas – sukurti dramatišką bendros žmogaus teisių idėjos ar koncepcijos reprezentaciją, kuri būtų suprantama skirtingų kultūrų žmonėms, kurie galbūt kalba skirtingomis kalbomis.
2. Paaiškinkite, kad jiems bus neleidžiama kalbėti, tai bus pantomima be žodžių. Tačiau galima naudotis pagalbinėmis priemonėmis, tokiomis kaip įvairūs drabužiai ar namų apyvokos daiktai.
3. Paprašykite dalyvių susiskirstyti į mažas grupeles po 4–6 žmones ir kiekvienai grupelei duokite po didelį popieriaus lapą, spalvotų flomasterių arba kreidelių rinkinį.
4. Duokite grupėms 10 minučių: pirmiausia – minčių lietaus principu išsakyti savo mintis apie žmogaus teises, o tuomet nuspręsti, kurias dvi ar tris idėjas jie labiausiai nori pristatyti pantomimoje.
5. Dabar duokite grupėms 30 minučių sukurti ir parepetuoti savo pantomimą. Paaiškinkite, kad tai – grupinės pastangos ir kad kiekvienas grupės narys turi dalyvauti pantomimos kūrime.
6. Praėjus 30 minučių sukvieskite visas grupes, kad visi galėtų stebėti vieni kitų pasirodymus.
7. Po kiekvieno pasirodymo keletą minučių skirkite grįžtamajam ryšiui ir diskusijai.
8. Paprašykite žiūrovų pasidalinti savo interpretacijomis apie tai, ką jie matė, ir pabandykite nustatyti pagrindines pantomimoje bandytas perteikti idėjas.
9. Tuomet leiskite pačiai vaidinusiai grupei trumpai paaiškinti tai, kas nebuvo paminėta aptarimo metu. Tą patį darykite ir po kitų pasirodymų.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite nuo paties užsiėmimo aptarimo, o tuomet pereikite prie to, ką jie išmoko apie žmogaus teises.

- Kaip žmonės jautėsi per šį užsiėmimą? Ar jis buvo sunkesnis, ar lengvesnis, nei jie manė prieš tai? Ką buvo sunkiausia daryti ir pavaizduoti?
- Ar dalyviai sužinojo ką nors naujo apie žmogaus teises? Ar juos nustebino tai, kad iš tiesų jie žinojo daugiau, nei manė žinantys?
- Ar tarp pasirodymų būta kokių nors panašumų ar skirtumų?
- Ar buvo kokių didelių nesutarimų grupėje suvokiant, kas yra žmogaus teisės? Kaip jie buvo išspręsti?
- Remiantis pasirodymais, kokie, dalyvių nuomone, yra svarbiausi jas siejantys žmogaus teisių bruožai?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Žymiai įdomiau yra šį užsiėmimą surengti fasilitatoriui (-ei) beveik nedalyvaujant, nebent dalyviai visiškai nieko nežino apie žmogaus teisių koncepciją. Pagrindinis užsiėmimo tikslas – kad dalyviai atskleistų savo įspūdžius ir žinias apie žmogaus teises, kurias jie jau patys suprato iš gyvenimiškos patirties. Tai svarbu grupei pabrėžti prieš pradedant užsiėmimą, kad dalyviai nesijaustų nepatogiai dėl to, kad tiksliai „nežino“, kas yra žmogaus teisės.

Paaiškinkite dalyviams, kad jų užduotis – parodyti „žmogaus teises apskritai“, o ne kurią nors vieną teisę. Galbūt jie nuspręs kokią nors konkrečią teisę panaudoti bendroms idėjoms išreikšti, tačiau jie turi prisiminti turį parodyti tai, kas tarp skirtingų žmogaus teisių yra bendra. Užsiėmimo pabaigoje žmonės jau turėtų galėti (ar pradėti galėti!) atsakyti į klausimą: „Kas yra žmogaus teisės?“

Neleiskite tiems, kurie jaučiasi prasti aktoriai, nedalyvauti! Paaiškinkite, kad vaidmenų užteks visiems ir kad visa grupė turi džiaugtis kartu tai darydama. Pasirodymus pagyvinti ir kūrybiškų idėjų pasiūlyti gali kokie nors neįprasti daiktai – keptuvės, žaislinės mašinėlės, skrybėlės, pagalvės, akmenys, šiukšliadėžės dangtis…

Jei neturite kitos išeities ir privalote grupėms duoti kokių nors užuominų, kad užvestumėte juos ant kelio arba diskusijos pabaigoje, tuomet galite padėti jiems pamąstyti apie štai tokius dalykus:

- Žmogaus teisės – tai teisės, kurias asmuo turi paprasčiausiai todėl, kad jis yra žmogus; visi turi lygias teises.
- Žmogaus teises visi žmonės turi lygiai, visuotinai ir amžinai.
- Žmogaus teisės yra nedalijamos ir tarpusavyje priklausomos: negalima neigti kurios nors teisės todėl, kad ji yra „ne tokia svarbi“ ar „nėra esminė“.
- Žmogaus teisės – tai esminiai pagrindai, be kurių žmonės negali gyventi oriai.

Variacijos

Jei dalyviams sunku vaidinti pantomimoje, galite paprašyti jų sudaryti kolektyvines „skulptūras“. Fasilitatorius (-ė) gali jas fotografuoti, tuomet turėsite „kolektyvinių nuotraukų“ kolekciją ir galėsite jas panaudoti kita proga kaip išeities tašką diskusijai arba surengti jų parodą.

Svarbi data

Gruodžio 10 d.
Žmogaus teisių diena

Taip pat galite per šį užsiėmimą piešti: pakvieskite grupes nupiešti plakatą – vėlgi be žodžių – ir taip išreikšti pagrindines savo idėjas apie žmogaus teises. Tuomet surenkite tų plakatų parodą.

Jeigu norite, kad grupės dėmesį sutelktų į konkrečias koncepcijas, galite atsisakyti 3 ir 4 eigos žingsnių ir vietoj to grupėms duoti raktinių žodžių, pvz.: lygybė, taika, skurdas, solidarumas. Kiekvienai grupei duodami po skirtingą žodį, aprėpsite daugiau koncepcijų; visoms grupelėms duodami tą patį žodį, gausite įdomią išraiškos įvairovę.

Šį užsiėmimą taip pat galima vykdyti ne kaip įvadinį, o kaip būdą geriau organizuoti ir patikslinti mintis po to, kai dalyviai jau bus išbandę kitų šiame vadove pateikiamų užsiėmimų arba asmeniškai domėjęsi žmogaus teisėmis.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Peržiūrėkite pjeses ar kitokią literatūrą žmogaus teisių tematika ir suorganizuokite dramos pasirodymą savo bendruomenės nariams.

Norėdami tęsti mokymąsi apskritai apie žmogaus teises, galite imtis užsiėmimo „Gėlių galia“, esančio 161 psl. Arba, jei grupė nori judėti pirmyn ir patyrinėti konkrečias žmogaus teises, kodėl gi nepažvelgus į Vaiko teisių konvenciją pasinaudojant 130-ajame psl. esančiu užsiėmimu „Vaikų teisės“?

Kitas būdas tęsti veiklą galėtų būti trumpų laiškų rašymas tema „Ką žmogaus teisės reiškia man“. Žr. Užsiėmimą „Brangus drauge“, esantį edukaciniame pakete „Visi skirtingi – visi lygūs“. Laiškų rašymo tikslas – iškristalizuoti savo idėjas, išprovokuoti atsaką ir skatinti dialogą. Laiškus galima siuntinėti grupės nariams arba panaudoti tarpmokyklinėse ar skirtingų jaunimo grupių veiklose.

4-ajame „DOmino“ skyriuje pateiktos „Jaunimo pasakojamos istorijos“, kurios galėtų tapti pagrindu diskusijai apie žmogaus teisių aktualumą kasdieniame gyvenime.

Idėjos veiksmams

Galite patobulinti savo pantomimą arba kartu su visa grupe ką nors panašaus sukurti ir tuomet suvaidinti žmonėms, kurie nėra jūsų grupės nariai. Jei darėte plakatų ar „kolektyvinių nuotraukų“ variaciją, surenkite jų parodėlę. Abi idėjas galima panaudoti švenčiant Žmogaus teisių dieną.

Taip pat galite nufilmuoti savo pantomimų pasirodymus ir paskelbti juos vaizdo įrašų tinklalapiuose internete.

Švietimas visiems?

Ar tavo atmintis gera? Laikas ją išbandyti!

Temos	• Švietimas • Vaikai • Pilietiškumas ir dalyvavimas
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	6–30 (mažos grupelės 4–5)
Laikas	90 minučių
Apžvalga	Dalyviai turi surasti ir sudėti kartu kortelių poras, galvodami apie nelygybes švietimo srityje pasaulyje ir kaip pasiekti 4 darnaus vystymosi tikslą (DVT): kokybiškas švietimas visiems.
Susijusios teisės	• Teisė į švietimą • Teisė į pilną fizinį, protinį, dvasinį, moralinį ir socialinį vystymąsi • Teisė į lygybę
Tikslai	• Įgyti žinių apie švietimą ir kaip jis veikia visas gyvenimo sferas • Lavinti atminties ir kritinio analizavimo gebėjimus • Skatinti atsakomybę ir žmogaus orumo bei teisingumo jausmą
Priemonės	• Po 1 žaidimo kortelių rinkinį 3–4 dalyviams • Popierius ir rašikliai – užrašams 2-ojoje dalyje
Pasiruošimas	• Susipažinkite su visomis kortelėmis. • Susipažinkite su 4-u darnaus vystymosi tikslu (DVT) ir jo uždaviniais (žr. papildomą skyrių apie švietimą). • Padarykite žaidimo kortelių kopijų ir priklijuokite jas prie kartono, kad būtų tvirtesnės. Iškirpkite 40 kortelių.

Švietimas

Vaikai

Pilietiškumas ir dalyvavimas

2 lygis

6–30 (mažos grupelės 4–5)

90 minučių

Eiga

Paklauskite dalyvių, ką jie žino apie darnaus vystymosi tikslus (DVT). Jeigu būtina, trumpai paaiškinkite, kas yra DVT ir tai, kad DVT 4-as tikslas – iki 2030 m. užtikrinti kokybišką švietimą visiems.

Paaiškinkite, kad užsiėmimas suskirstytas į dvi dalis: 1 dalis – atminties žaidimas, 2 dalis – problemų raportavimas.

1 dalis. Atminties žaidimas (10 minučių)

1. Paaiškinkite, kad yra dvidešimt kortelių porų. Kiekvienoje poroje yra po temos kortelę ir paveikslėlio kortelę, o jūsų užduotis – surasti tinkamas poras. Ant teminių kortelių pateikti teiginiai yra susiję su DVT 4-u tikslu ir žmogaus teisėmis bei švietimu. Kursyvu parašyti klausimai skirti vėlesnei diskusijai.
2. Paklauskite dalyvių, ar jie žino žaidimą, kuris skirtingose vietose vadinamas „Koncentracija“, „Atmintis“, „Pulmanizmas“ arba „Poros“, nes dabar jį ir žais, pasiskirstę į grupeles po keturis. Prisiminkite taisykles: kortelės išdėliojamos ant stalo arba grindų nugarėlėmis į viršų. Vienas žmogus pradeda ir atverčia dvi

korteles. Jei viena iš kortelių (arba abi) yra teminė kortelė, tuomet žaidėjas garsiai perskaito jos antraštę ir teiginį (bet ne kursyvu užrašytą klausimą – šis skirtas 2-ai daliai!). Jei kortelės sudaro porą, tuomet žaidėjas jas pasiima ir verčia toliau. Jei kortelės nesutampa, žaidėjas jas vėl užverčia, kad jos ir toliau gulėtų nugarėle į viršų lygiai toje pačioje vietoje, kaip ir anksčiau. Tuomet kito žaidėjo eilė atversti dvi korteles. Žaidimas baigiasi, kai būna atverstos visos kortelės. Laimi tas, kuris turi surinkęs daugiausia porų.

2 dalis. Problemų raportavimas (60 minučių)

1. Ant didelio popieriaus lapo sudarykite problemų sąrašą. Paprašykite, kad kuris nors dalyvis savanoriškai garsiai perskaitytų kortelių antraštes, kol jūs rašote.
2. Paprašykite grupės nurodyti 4–6 dalykus, kurie juos labiausiai domina.
3. Padalinkite grupę į mažesnes grupeles po 4 ar 5 žmones. Paprašykite grupelių pasirinkti du dalykus, kuriuos jos labiausiai norėtų aptarti.
4. Kai dėl temų susitarta ir jos pasiskirstytos, skirkite grupelėms 20 minučių aptarti du savo pasirinktuosius dalykus. Pirminis diskusijų taškas turi būti ant kortelių kursyvu užrašytas klausimas.
5. Po 20 minučių pakvieskite visus į plenarinę sesiją. Paeiliui aptarkite visus dalykus. Duokite grupelėms tik 5 minučių raportuoti ir ne daugiau nei 5 minučių klausimams.
6. Visoms grupelėms raportavus apie savo pasirinktus dalykus, pereikite prie aptarimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

Jūs jau būsite turėję gerą galimybę aptarti problemas, todėl dabar galite įvertinti patį žaidimą ir ko dalyviai per jį išmoko:

- Ar jiems patiko atminties žaidimas?
- Ar tai geras būdas pradėti diskusiją apie švietimą?
- Kaip vyko diskusijos grupėse? Ar visi jautėsi galintys dalyvauti?
- VŽTD 26 str. yra Teisė į švietimą. Ką ši teisė reiškia praktikoje?
- Ar švietimas susiduria su per daug iššūkių? Ar realu pasiekti tikslą užtikrinti įtraukų ir lygų kokybišką švietimą ir mokymosi visą gyvenimą galimybes visiems iki 2030 metų?
- Kaip manote, kodėl švietimas yra vienas iš darnaus vystymosi tikslų?
- Kokios yra pagrindinės kliūtys teisei į švietimą jūsų šalyje, bendruomenėje ar mokykloje?
- Ką jūs, jūsų grupė, jūsų bendruomenė gali padaryti dėl DVT 4 tikslo savo šalyje ir / arba besivystančiose šalyse?
- Ar gali nutikti taip, kad žmogaus teisių švietimas bus „pamirštas“, taip daug dėmesio skiriant raštingumui ir techniniams gebėjimams? Jeigu taip, ką galima padaryti?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Naudojant šią techniką siekiama diskusijai reikalingam informacijos gavimo procesui suteikti smagumo.

Svarbi data

Rugsėjo 8 d.
Tarptautinė raštingumo diena

Šį užsiėmimą fasilituoti yra ganėtinai lengva. Būtinai nepamirškite prieš užsiėmimą turėti pasiruošus visas korteles ir žinoti, kurios jų sudaro poras, kad žaidimo metu galėtumėte žaidėjams padėti ir patikrinti, ar poros teisingos. Aiškindami žaidimo taisykles, galite pademonstruoti jo eigą parodydami, kaip atrodo viena kortelių pora. Pabrėžkite skirtumus tarp teiginio ir klausimo.

Galite pasakyti, kad šis žaidimas vadinasi „Atmintis“, nes žaidėjai turi atsiminti, kurioje vietoje kurios kortelės guli, kad galėtų atversti sutampančias poras.

2-ąją dalį galbūt norėsite suorganizuoti taip, kad dvi skirtingos grupės aptarinėtų tą patį klausimą. Taip greičiausiai bus sugalvota daugiau idėjų ir tai reikš, kad mažesnės grupelės turės kažkaip susitarti, kurias problemas aptarinėti.

Jūs turėsite nuspręsti, kuriuo užsiėmimo metu duoti grupelėms detalią informaciją apie 4 DVT uždavinius. Kada tai darysite ir kaip – priklausys nuo grupės ir turimo laiko. Pvz., pristatant užsiėmimą arba jį aptariant pabaigoje. Galbūt galite padaryti uždavinių santrauką – tokia apžvalga būtų geresnė.

Kuomet darysite kortelių kopijas, atminkite, jog galbūt naudinga būtų jas padidinti, kad būtų lengviau įskaitomos. Jei priklijuosite jas ant tvirtesnio popieriaus, galutinės kortelės tarnaus ilgiau ir jas bus lengviau tvarkyti.

Kai kuriose kortelėse yra sutrumpinimų, pvz., ŽTŠ (žmogaus teisių švietimas). Pristatydami žaidimą būtinai paaiškinkite, ką tos raidės reiškia.

Atkreipkite dėmesį, kad trečdalyje kortelių yra pateikti teiginiai, susiję su 4-uoju darnaus vystymosi tikslu, kurį JT priėmė 2015 metais. Likusios kortelės yra apie žmogaus teises ir švietimo reikalus arba problemas, kurios turi būti išspręstos norint pasiekti kokybišką išsilavinimą visiems.

Variacijos

Jei neužtenka laiko 2-ai daliai, galite tuo metu pasinaudoti technika, aprašyta užsiėmime „Minutėlę“, psl. 244. Paprašykite dalyvių pasirinkti vieną iš dalykų, užrašytų ant jų atverstos kortelės, ir vieną minutę apie jį kalbėti nedvejojant ir nesikartojant. Tai labai naudinga, jei jums atrodo, kad dalyviams reikėtų pagerinti ir savo žodinių prezentacijų įgūdžius.

2-oje dalyje galite sutaupyti laiko, jei būsite iš anksto pasiruošę labai išdidintų iliustruotų kortelių rinkinį su užrašytomis tinkamomis antraštėmis. Tuomet vietoj santraukos rašymo galite jas tiesiog pakabinti. Tai sutaupys jums laiko ir gražiai atrodys.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Kai kurias temas, pradėtas atminties žaidime, galima tęsti ir kitose veiklose. Pavyzdžiui, jei norite palyginti švietimui ir kitoms socialinėms reikmėms skirtus biudžetus su karybos biudžetu, galite surengti užsiėmimą „Kiek mums reikia“, esantį psl. 195. Su vaikų darbu ir prieigos prie švietimo trūkumu susiję dalykai gali būti nagrinėjami per užsiėmimą „Ašikės istorija“, psl. 106.

Idėjos veiksmams

Atminties kortelėse – daugybė problemų, kurios trukdo pasiekti kokybišką švietimą visiems iki 2030 m. Grupė galėtų pasirinkti vieną tų problemų, susirasti apie ją informacijos, sugalvoti, kaip pasiekti uždavinius, ir galiausiai – imtis veiksmų. Atsiverskite 3-ią skyrių, kuriame rasite patarimų, kaip tai daryti.

O kodėl gi neparašius laiško savo seimo nariui ir nepaklausus, ką mūsų šalis daro, kad būtų pasiekti DVT 4 uždaviniai?

Daugiau informacijos

Teisė į švietimą įtvirtinta 26-ame VŽTD straipsnyje. Tačiau nors iš esmės valstybės ir sutinka bei yra įsipareigojusios pagrindinį nemokamą išsilavinimą užtikrinti visiems, realybė tokia, kad nemokamas švietimas yra ne visiems, o tik mažumai. Darnaus vystymosi tikslo uždavinys 4.1 – tai naujausia JT iniciatyva užtikrinti tą teisę visiems.

Praeityje taip pat būta iniciatyvų propaguoti švietimą. „Švietimas visiems“ buvo paskelbtas 1990 m. Tailande vykusioje Pasaulinėje konferencijoje dėl švietimo visiems.

2000 m. tarptautinė bendruomenė susirinko Dakare (Senegalas) į Pasaulio švietimo forumą (PŠF) peržiūrėti pastangų suteikti pagrindinį išsilavinimą progresą ir darkart patvirtinti įsipareigojimą užtikrinti švietimą visiems. Maždaug 1100 dalyvių iš 164 šalių priėmė Dakaro veiksmų programą, įsipareigodami suteikti kokybišką pagrindinį išsilavinimą visiems iki 2015 m. UNESCO buvo patikėta bendroji atsakomybė koordinuoti visus tarptautinius žaidėjus ir palaikyti pasaulinį momentumą.

PŠF iniciatyva sutapo su įsipareigojimu pasiekti JT Tūkstantmečio vystymosi tikslus iki 2015 m. Iš 8 TVT du yra susiję su švietimu: 2-asis tikslas (pasiekti visuotinį pradinį išsilavinimą) ir 3-iasis tikslas (propaguoti lyčių lygybę ir įgalinti moteris).

Daugiau informacijos apie „Švietimą visiems“ rasite UNESCO.org; dėl TVT atsiverskite www. un.org/millenniumgoals, o ieškodami informacijos apie tarptautinę švietimo ir mokymo politiką bei bendradarbiavimą, žiūrėkite www.norrag.org.

2015 m. JT Generalinė Asamblėja formaliai priėmė DVT kaip Tūkstantmečio vystymosi tikslų įpėdinius (daugiau informacijos apie DVT rasite užsiėmimo „Kiek mums reikia?“ skyrelyje „Daugiau informacijos“ ir www.undp.org). Darnaus vystymosi 4 tikslas susijęs su kokybišku išsilavinimu. Tikslas – iki 2030 m. užtikrinti įtraukų ir lygiavertį kokybišką išsilavinimą visiems ir propaguoti galimybes mokytis visą gyvenimą. DVT 4 tikslas turi septynis uždavinius:

1. Iki 2030 metų užtikrinti, kad visos mergaitės ir berniukai įgytų nemokamą, lygiavertį ir kokybišką pradinį ir vidurinį išsilavinimą, suteikiantį galimybę pasiekti atitinkamų ir veiksmingų mokymosi rezultatų.
2. Iki 2030 metų užtikrinti, kad visos mergaitės ir berniukai gautų kokybišką ankstyvąjį ugdymą, priežiūrą ir ikimokyklinį išsilavinimą ir būtų pasirengę pradiniam ugdymui.
3. Iki 2030 metų užtikrinti vienodas galimybes visoms moterims ir vyrams įgyti prieinamą ir kokybišką techninį, profesinį ir aukštąjį išsilavinimą, įskaitant universitetinį.

4. Iki 2030 metų labai padidinti jaunimo ir suaugusiųjų, turinčių įgūdžių, įskaitant techninius ir profesinius įgūdžius, užimtumui, tinkamam darbui ir verslumui, skaičių.
5. Iki 2030 metų panaikinti lyčių skirtumus švietimo srityje ir užtikrinti vienodas galimybes pažeidžiamoms asmenų grupėms, įskaitant žmones su negalia, vietinius gyventojus ir pažeidžiamoje padėtyje atsidūrusius vaikus, įgyti visų lygių išsilavinimą ir dalyvauti profesinio mokymo programose
6. Iki 2030 metų užtikrinti, kad visi jauni žmonės ir didžioji dalis suaugusiųjų, tiek vyrų, tiek moterų, mokėtų skaityti ir skaičiuoti.
7. Iki 2030 metų užtikrinti, kad visi besimokantys asmenys įgytų žinių ir įgūdžių, reikalingų darniam vystymuisi skatinti, įskaitant, be kitų dalykų, švietimą darnaus vystymosi ir darnios gyvensenos, žmogaus teisių, lyčių lygybės, taikos ir nesmurtinės kultūros skatinimo, pasaulinės pilietybės bei kultūrų įvairovės ir kultūros indėlio į darnų vystymąsi vertinimo klausimais.

Daugiau galite pasiskaityti šiuose tinklalapiuose:

– Pasaulinė „Švietimo visiems“ monitoringo ataskaita: www.unesco.org/en/efareport
– Pasaulinė švietimo kampanija: www.campaignforeducation.org
– Teisės į švietimą projektas: www.right-to-education.org

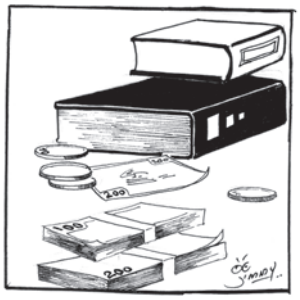

Pinigai ir išsilavinimas

Be pinigų valdžios institucijos negali vykdyti savo įsipareigojimų. Taip pat tai – standartų klausimas; prastai apmokami mokytojai ir darbo priemonių stoka stato į pavojų švietimo kokybę.

Nėra pinigų – nebus ir išsilavinimo! Ar sutinkate?

Lyčių lygybė ir išsilavinimas

Daugybėje šalių daug pasistūmėta į priekį siekiant lyčių lygybės. Tačiau kai kuriose šalyse moterims ir mergaitėms draudžiama lankyti mokyklą.

Ar manote, kad tai kenkia DVT 4 tikslo patikimumui?

Maistas ir išsilavinimas

Programos „Maistas už išsilavinimą“ (MUI) tiekia moksleiviams valgį mokyklose arba išsinešti, kad neturtingai gyvenantys vaikai būtų sveiki ir galėtų mokytis.

Ar MUI programos – tai geriausias būdas užtikrinti 4 DVT uždavinius?

Švietimas visiems

Ankstesnės iniciatyvos siekiant užtikrinti pradinį išsilavinimą visiems savo uždavinių neįvykdė. Dabar 4 DVT siekiama iki 2030 m. užtikrinti kokybišką išsilavinimą ir mokymosi visą gyvenimą galimybes visiems.

Ar verta nusistatyti akivaizdžiai neįgyvendinamus tikslus?

Narkotikai ir išsilavinimas

Aukštos kokybės mokytojai – labai svarbu. Tačiau besivystančiose šalyse jie gali būti minimaliai apmokomi.

Ar reikėtų visiems mokykloje norintiems dirbti mokytojams įvesti minimalų reikalavimą, tokį kaip pedagogikos laipsnis?

Kariuomenė ir išsilavinimas

Daugelyje šalių didelė biudžeto dalis skiriama karinėms išlaidoms, todėl to, kas lieka, neužtenka socialiniam sektoriui, ypač – švietimui.

Ar saugumas svarbiau už išsilavinimą?

Mokytojai ir išsilavinimas

Aukštos kokybės mokytojai – labai svarbu. Tačiau besivystančiose šalyse jie gali būti minimaliai apmokomi.

Ar reikėtų visiems mokykloje norintiems dirbti mokytojams įvesti minimalų reikalavimą, tokį kaip pedagogikos laipsnis?

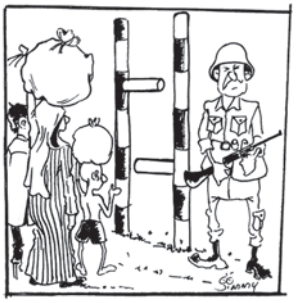

Migracija ir išsilavinimas

Kuo didesnis išsilavinimo lygis, tuo labiau tikėtina, kad asmuo migruos. Daugybė gydytojų, mokytojų, inžinierių ir IT ekspertų iš besivystančių šalių dirba Europoje.

Ar morališkai gintina tai, kad Europa gauna naudos iš tokio smegenų nutekėjimo iš šalių, kuriose tų žmonių labai reikia?

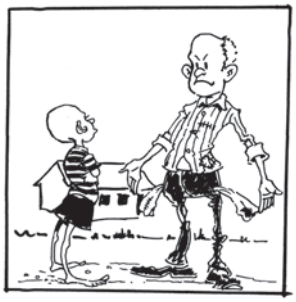

Nemokamas išsilavinimas

DVT 4.1 yra iki 2030 m. užtikrinti, kad pradinis ir vidurinis išsilavinimas būtų nemokamas visiems.

Ar tai tikrai tokia gera mintis? Argi žmonės labiau nevertina to, už ką turi sumokėti?

Žmogaus teisių švietimas

„Kiekvienas individas ir kiekvienas visuomenės organas, laikydamiesi VŽTD, turi stengtis mokymu ir švietimu propaguoti pagarbą šioms teisėms ir laisvėms.“ JT Generalinė Asamblėja

Kurie „visuomenės organai“ veiksmingiausiai suteikia ŽTŠ?

Globalizacija ir išsilavinimas

Globalinės vertės grandinės verčia besivystančių šalių įmones specializuotis atliekant tam tikras funkcijas, pvz., gaminti drabužius fabrikuose, kuriuose užtenka minimalaus išsilavinimo ir apmokymo.

Ar globalizacija kenkia išsilavinimo vertei?

Taika ir išsilavinimas

Švietimas taikai turėtų būti formaliosios švietimo programos dalis. Neužtenka jį vykdyti tik neformaliojo švietimo aplinkoje.

Kaip į formalias mokymo programas įtrauktumėte taikos švietimą?

Internetas ir išsilavinimas

Daugelyje šalių informacinės technologijos tapo esmine švietimo dalimi, būtina tyrimams ir namų darbams.

Jei kiekvienas pasaulio vaikas turėtų kompiuterį, koks potencialas būtų atskleistas? Kokios problemos išspręstos?

Sportas ir išsilavinimas

Sportas visada turėtų būti mokyklų programos dalis. Jis moko daugybės dalykų, kurių neįmanoma išmokti per kitas pamokas. Sportas yra esmingai svarbus visaverčiam kūno ir proto vystymuisi.

Ar su tuo sutinkate, ar veikiau manote, kad teikti pirmenybę reikėtų kitiems dalykams, tokiems kaip technologijos ar įgūdžių mokymas?

Universitetinis išsilavinimas

DVT 4.3 yra iki 2030 m. užtikrinti vienodas galimybes įgyti prieinamą techninį, profesinį ir aukštąjį išsilavinimą.

Kokių priemonių reikia imtis, kad „prieinamas išsilavinimas“ ir „vienodos galimybės“ būtų užtikrintos realybėje?

Socialinė atskirtis ir išsilavinimas

Kai kuriose Europos šalyse romų vaikai yra automatiškai įrašomi į vaikams su proto negalia skirtas klases – tiesiog todėl, kad jie yra romai. Kitose šalyse jie sukišami į atskiras, prastesnes mokyklas ar klases, skirtas tik romams.

Koks yra geriausias būdas integruoti romų vaikus į švietimo sistemą?

Aplinka ir išsilavinimas

DVT 4.7 yra iki 2030 m. užtikrinti, kad visi besimokantys asmenys įgytų žinių ir įgūdžių, reikalingų darniam vystymuisi skatinti.

Kaip į mokyklų mokymo programas įtrauktumėte švietimą tvarumui?

Mokymasis visą gyvenimą

DVT 4.6 yra iki 2030 m. užtikrinti, kad didžioji dalis suaugusiųjų mokėtų skaityti ir skaičiuoti.

Ar protinga skirti pinigus suaugusiųjų raštingumo programoms – juk jie galėtų būti investuojami į ateitį, finansuojant pagrindinį išsilavinimą?

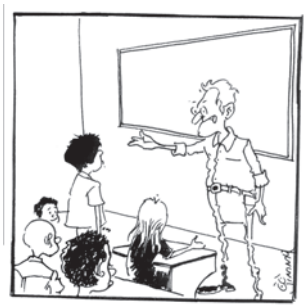

Disciplina ir išsilavinimas

Skirtingų šalių mokyklose naudojamos skirtingos priemonės disciplinai užtikrinti. Metodų yra įvairių: fizinė bausmė, draudimas laikinai lankyti pamokas, papildomi namų darbai, išmetimas iš mokyklos ir dalyvavimas mokyklos taryboje.

Kaip manote, koks yra geriausias būdas garantuoti discipliną?

AIDS / ŽIV ir išsilavinimas

„Pirmasis mūšis, kurį reikia laimėti kare su AIDS, yra mūšis siekiant sudaužyti jį supančią tylą ir stigmą.“ (Kofis Annanas)

Kokį vaidmenį švietimo institucijos turėtų vaidinti kovojant su ŽIV / AIDS?

Švietimas

Pilietiškumas ir dalyvavimas

Vaikai

3 lygis

8–50 (mažos grupelės 6–8)

120 minučių

Tegu kiekvieno balsas būna išgirstas

Edukuoti – tai tikėti pokyčiais.

Paulo Freire

Temos	• Švietimas • Pilietiškumas ir dalyvavimas • Vaikai
Sudėtingumas	3 lygis
Grupės dydis	8–50 (mažos grupelės 6–8)
Laikas	120 minučių
Apžvalga	Diskusijų pratimas mažose grupelėse ir plenarinėje sesijoje, diskutuojant: • kas yra švietimas ir kaip jis atitinka žmonių poreikius arba jų neatitinka • kaip dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose
Susijusios teisės	• Teisė į švietimą, įskaitant teisę į žmogaus teisių švietimą • Nuomonės ir išraiškos laisvė • Teisė dalyvauti savo šalies valdyme
Tikslai	• Pamąstyti apie švietimo sistemą ir kaip ji atitinka žmonių poreikius • Lavinti bendradarbiavimo ir dalyvavimo priimant demokratiškus sprendimus mokyklos ir klubo lygiu gebėjimus • Propaguoti teisingumą ir įtraukimą
Priemonės	• 4 dideli popieriaus lapai ir rašikliai kiekvienai grupelei, kurioje yra po keturis žmones • Papildomas popierius – kad užtektų žmonėms, norintiems ką nors sau užsirašyti
Pasiruošimas	• Padarykite dalomosios medžiagos kopijų – kiekvienam dalyviui po vieną

Eiga

Šis užsiėmimas susideda iš dviejų dalių: 1 dalis (35 minutės) yra diskusija apie tai, kokio švietimo žmonės nori, o 2 dalis (60 minučių) yra diskusija apie tai, kaip išvystyti demokratines sistemas, kad jaunų žmonių nuomonė apie jų gaunamą švietimą būtų išgirsta.

1 dalis. Kokį švietimą turime ir kokio jo labiau norėtume?

(35 minutės)

1. Pradėkite trumpa bendra diskusija apie tai, ką žmonėms reiškia žodis „švietimas“. Pabrėžkite, kad švietimas yra ne tik tai, kas vyksta mokykloje ar koledže. Pakalbėkite apie skirtumus tarp formalaus, neformalaus ir informalaus švietimo. Dalyviai turėtų žinoti, kad gauti išsilavinimą yra žmogaus teisė (VŽTD, 26 str.).

2. Surenkite minčių lietų apie teigiamus ir neigiamus jūsų šalies mokyklų sistemos aspektus, raktažodžius užrašykite ant didelio popieriaus lapo.
3. Trumpai peržvelkite raktažodžius ir pasvarstykite, kodėl švietimo sistema yra tokia, kokia yra, atsižvelgdami į kai kuriuos paminėtus punktus, pvz., mokyklų programos, klasių dydžiai, mokyklos taisyklės dėl aprangos ir popamokinė veikla.
4. Paprašykite dalyvių pasiskirstyti mažomis grupelėmis po 4 ar 5. Išdalinkite Vaiko teisių konvencijos 28-o straipsnio tekstą. Duokite grupėms 15 minučių įvertinti savo teisės į švietimą vertę. Pavyzdžiui, ar pradinis švietimas jūsų visuomenėje prieinamas ir nemokamas? Jei ne – kas yra atskirtas ir kodėl? Kokios disciplinos formos egzistuoja ir ar gerbiamas individo orumas? Ar mokyklų programa prisideda prie kiekvieno moksleivio asmenybės, talentų ir gebėjimų lavinimo? Koks yra tikslas – pvz., užauginti gerus piliečius ar ugdyti būsimą darbo jėgą? Ar įtrauktas žmogaus teisių švietimas?
5. Grįžkite į plenarinę sesiją ir paprašykite grįžtamojo ryšio.

2 dalis. Demokratinių sistemų vystymas, kad žmonės galėtų pasisakyti (60 minučių)

1. Paklauskite grupės, kas sprendžia, kokį išsilavinimą jie gauna.
2. Paprašykite visų sugrįžti į savo mažas grupeles ir peržiūrėti, kaip jų mokykloje vyksta sprendimų priėmimas. Pvz., kas sprendžia, ko bus mokoma arba kokia popamokinė veikla bus organizuojama? Kaip mokykla ar koledžas yra administruojamas? Kaip daromi sprendimai dėl biudžeto ir tų pinigų išleidimo? Kaip sukuriama politika ir kaip dėl jos susitariama? Kiek kreipiamas dėmesys į jaunų žmonių nuomonę?
3. Pasakykite dalyviams, kad jie ne tik turi žmogaus teisę į švietimą, bet ir pagal VTK 12 str. vaikas turi „...teisę laisvai jas [pažiūras] reikšti visais jį liečiančiais klausimais; be to, vaiko pažiūroms … skiriama daug dėmesio."
4. Pakvieskite grupeles apsvarstyti, kad demokratiškai išrinktas organas, toks kaip studentų taryba, vietos lygmeniu gali priimti sprendimus dėl jų švietimo, ir tokios galios teigiamas bei neigiamas pasekmes.
5. Kitas etapas priklauso nuo grupės aplinkybių. Jeigu jūsų mokykloje nėra tarybos, tuomet grupelės turėtų nuspręsti, kokios tarybos jos norėtų ir kaip ją būtų galima įkurti. Jeigu jūsų mokykloje ar koledže taryba jau yra, tuomet grupelės gali apžvelgti jos veiklą ir sukurti planus, kaip ji galėtų veikti geriau. Paaiškinkite, kaip daroma SSGG analizė, ir pasakykite grupelėms, kad jos turi 30 minučių veiksmų planui sukurti ir užrašyti ant didelio popieriaus lapo.
6. Grįžkite į plenarinę sesiją ir paprašykite grupelių pateikti savo darbo rezultatus.

Aptarimas ir apibendrinimas

Daug kas jau bus aptarta ankstesnėse diskusijose. Tačiau skirkite laiko apžvelgti šį užsiėmimą, apmąstyti bendrus mokymosi punktus ir paplanuoti, ko imtis toliau.

- Ar užsiėmimas patiko? Ar jis buvo naudingas? Kodėl? Kodėl ne?
- Kodėl egzistuojančios sprendimų priėmimo struktūros yra tokios, kokios yra? Kokie yra istoriniai precedentai? Ar praeityje tos struktūros atliko savo funkcijas? Ar jos tebėra tinkamos ir dabar? Jei ne – kodėl?
- Kodėl reikia reguliariai peržiūrėti sprendimų priėmimo struktūras?
- Kaip galima palyginti skirtingų grupelių veiksmų planus?

Svarbi data

Savaitė apie spalio 15 d.
Europos vietinės demokratijos diena

- Kiek jie kainuoja laiko, pastangų ir pinigų atžvilgiu?
- Kiek jie yra realistiški? (pastaba: gerai turėti dideles vizijas, tačiau tikslas pasiekiamas tik žengiant mažais žingsneliais!)
- „Vaikas turi teisę laisvai reikšti savo pažiūras visais jį liečiančiais klausimais; be to, vaiko pažiūroms skiriama daug dėmesio." Ar toks reikalavimas realistiškas nacionalinės švietimo programos kontekste? Kaip prie to galėtų prisidėti jaunimas?
- Ar klasėje gerbiamas 12 straipsnis? Kiek laiko reikėtų skirti „laisvam pažiūrų reiškimui"?
- Kai kurių grupių, tokių kaip romai, teisė į švietimą dažnai pažeidžiama. Kodėl taip yra ir kaip švietimas galėtų būti jiems prieinamesnis?
- Kaip žmogaus teisių švietimas vyksta jūsų mokykloje? Ar mokotės apie žmogaus teises ir įvairias konvencijas? Ar turite galimybių įsitraukti į projektus, propaguojančius žmogaus teises jūsų mokykloje ir bendruomenėje?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šio užsiėmimo aprašyme minimos „mokyklos ar koledžo tarybos". Tai neturėtų atbaidyti neformaliajame sektoriuje dirbančių žmonių – šis užsiėmimas yra lygiai taip pat aktualus jauniems žmonėms jaunimo klubuose ar asociacijose, kuriose taip pat yra valdyba – valdantysis organas. Tiesiog pasirinkite atitinkamą terminologiją.

Susipažinkite su Vaiko teisių konvencijos 12 ir 28 straipsniais (žr. psl. 511). Jei dirbate su jaunuoliais, vyresniais nei 18 metų, tuomet kalbėkite apie VŽTD teisę į švietimą (26 str.).

Papildomos informacijos apie švietimą ir žmogaus teises rasite skyrelyje apie švietimą www.coe.int/compass. Pastabos dėl formaliojo, neformaliojo ir informaliojo švietimo skirtumų yra psl. 30. SSGG analizė aprašyta ir paaiškinta skyriuje „Imtis veiksmų", psl. 405.

Kam reikalinga mokyklos taryba?

Mokyklos ar studentų taryba yra organas, suteikiantis moksleiviams ar studentams balsą juos tiesiogiai liečiančiuose mokyklos reikaluose. Yra daug svarių priežasčių, dėl kurių reikia kurti mokyklų tarybas ir užtikrinti efektyvią jų veiklą. Tie patys argumentai taikomi ir jaunimo organizacijų valdybai ar valdymo komitetui.

Nauda moksleiviams

Dalyvavimas mokyklos taryboje prisideda prie edukacinio ar asmeninio moksleivių vystymosi, nes:

- Tarybos skatina pilietiškumo mokymąsi, politinį veiksmą ir demokratines nuostatas.
- Tarybos skatina socialinį pasitikėjimą ir asmenines vertybes.
- Studentai įgalinami kvestionuoti valdžią.
- Studentai išmoksta sąžiningai ir atskaitingai priimti sprendimus.
- Studentai mokosi apie gyvenimo realybes, pvz., kaip dirbti su ribotu biudžetu ar nieko neveikiančiais valdžios organais.

Pragmatinė nauda

- Demokratiniai vadovavimo stiliai veikia geriau nei autokratiniai, nes, ragindami moksleivius prisiimti atsakomybę, jie yra žymiai veiksmingesni.
- Tarybos skatina bendradarbiavimą, balansuoja energiją ir sumažina susiskaldymą.
- Tarybos gali pagerinti mokyklų atmosferą: mokytojais pasitikima labiau; parodoma, kad taisyklės yra sąžiningesnės.
- Kokie bebūtų apribojimai dėl išorinio socialinio ir politinio spaudimo, moksleivių taryba yra praktiškas būdas moksleiviams pademonstruoti gerus darbuotojų norus ir įsipareigojimą tam tikroms vertybėms.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Leiskite grupei toliau dirbti su šio užsiėmimo metu sugeneruotomis idėjomis ir, pasinaudojant patarimais, pateiktais 5-o skyriaus skyrelyje apie švietimą (psl. 477), siekti daugiau sprendimų priėmimo galios jų mokykloje, koledže ar klube.

Jei grupės dalyviams patiko mąstyti apie tai, kokio švietimo jiems norėtųsi, galbūt jiems patiks stalo žaidimas „Dviejų miestų istorija“ (psl. 266), kuris kelia klausimus apie tai, kokiame mieste žmonės norėtų gyventi. Jeigu dalyviai nori daugiau sužinoti apie bendrą požiūrį į balsavimą, tuomet atsiverskite užsiėmimą „Balsuoti ar nebalsuoti“ (psl. 128).

Idėjos veiksmams

Dalyviai gali norėti pabendrauti ir pasikeisti informacija su kitomis jų vietovėje esančiomis moksleivių tarybomis arba nacionalinio ar tarptautinio lygio tarybomis.

Daugiau informacijos

Jauni žmonės gali dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose tiek, kiek leidžia jų amžius ir aptariamas klausimas. Naudingas modelis – Rogerio Harto jaunų žmonių dalyvavimo kopėčios, kurias rasite www.freechild.org. Apie dalyvavimo kopėčias daugiau informacijos yra 5-o skyriaus skyrelyje apie pilietiškumą ir dalyvavimą, www.coe.int/compass.

Galimybių tiesiogiai įsitraukti į sprendimų priėmimo procesus daugėja visame pasaulyje, pvz., „Dalyvaujamasis biudžeto sudarymas“ yra procesas, kuriame žmonių įsitraukimo poveikis yra tiesiogiai matomas arba politikos pokytyje, arba lėšų panaudojimo prioritetuose. Tai nėra vien tik konsultacinis pratimas, bet ir tiesioginės, sąmoningos demokratijos įkūnijimas: http://www.participatorybudgeting.org.uk. Vienas iš pavyzdžių yra Niukaslo (JK) dalyvaujamoji biudžeto programa „Udecide“, kurioje 2008 m. gegužę jaunimas turėjo 20% balsų dėl miesto 2,25 mln. svarų sterlingų vertės Vaikų fondo paslaugų. Pripažįstant, kad vaikai ir jaunimas yra tikrieji ekspertai, projektu buvo siekiama suteikti jauniems miesto žmonėms, kurie, tikėtina, gaus daugiausia naudos iš šio fondo, galimybę realiai nuspręsti, kaip šio fondo pinigai bus panaudojami.

Europos moksleivių sąjungų organizacijos biuras (OBESSU) yra Europinio masto skėtinė organizacija, vienijanti moksleivių organizacijas. Savo veikla ji siekia:

- reprezentuoti Europos moksleivių požiūrius į įvairias edukacines institucijas ir platformas

- palaikyti ir pagerinti švietimo kokybę ir prieinamumą bei švietimo demokratiją Europoje
- pagerinti vidurinių mokyklų Europoje sąlygas propaguoti didesnį solidarumą, bendradarbiavimą ir moksleivių tarpusavio supratimą
- padėti tašką diskriminacijai ir neteisybei Europos šalių švietimo sistemose

Dalomoji medžiaga

Vaiko teisių konvencija, 28 straipsnis:

1. Valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę mokytis. Siekdamos palaipsniui šią teisę įgyvendinti ir sudaryti vienodas galimybes, jos: a) įveda nemokamą ir privalomą pradinį lavinimą; b) skatina tobulinti įvairias tiek bendrojo, tiek profesinio vidurinio lavinimo formas, rūpinasi, kad jis būtų prieinamas visiems vaikams, ir imasi tokių priemonių kaip nemokamo lavinimo įvedimas, o prireikus ir finansinės paramos teikimas; <...> 2. Valstybės dalyvės imasi visų reikiamų priemonių, kad drausmė mokyklose būtų palaikoma metodais, atspindinčiais pagarbą vaiko orumui. <...>

(29 str.: 1. Valstybės dalyvės susitaria, kad vaiko lavinimo tikslas turi būti: a) kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus; b) ugdyti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms <...>; c) ugdyti vaiko pagarbą tėvams, savo kultūriniam identitetui, kalbai ir vertybėms šalies, kurioje vaikas gyvena)

Teisių bingo!

Ką jūs žinote apie žmogaus teises?

Temos	• Bendros žmogaus teisės
Sudėtingumas	1 lygis
Grupės dydis	8+
Laikas	60 minučių
Apžvalga	Paprasta viktorina ir žaidimo „Bingo!“ variacija, kurioje žmonės dalijasi savo žmogaus teisių žiniomis ir patirtimis.
Susijusios teisės	• Visos ir bet kurios
Tikslai	• Sužinoti apie visuotines žmogaus teises ir jų aktualumą visiems ir visur • Ugdyti klausymosi ir kritinio mąstymo įgūdžius • Skatinti pagarbą kitiems žmonėms ir jų nuomonėms
Priemonės	• Kiekvienam asmeniui – po vieną viktorinos lapo kopiją ir pieštuką • Dideli popieriaus lapai ir rašikliai
Pasiruošimas	• Nukopijuokite viktorinos lapą ant didelio popieriaus lapo • Susipažinkite su pagrindinėmis VŽTD išdėstytomis teisėmis (žr. psl. 506) ir Vaiko teisių konvencija (žr. psl. 511)

Bendros žmogaus teisės

1 lygis

8+

60 minučių

Eiga

1. Išdalinkite viktorinos lapus ir pieštukus.
2. Paaiškinkite, kad žmonės turi rasti partnerį (-ę) ir jo ar jos paklausti vieno kurio lape esančio klausimo. Svarbiausi atsakymo žodžiai turi būti pažymimi atitinkamoje vietoje.
3. Tada poros išsiskiria ir susiranda kitą porą.
4. Šio žaidimo tikslas – ne tik gauti atsakymą kiekvienam langeliui, bet ir kad į klausimus atsakytų skirtingi žmonės.
5. Tas, kas pirmas užpildo visus langelius atsakymais, sušunka „Bingo!“ ir laimi.
6. Pereikite prie diskusijos. Perskaitykite pirmajame langelyje esantį klausimą ir iš eilės paprašykite žmonių pasidalinti savo gautais atsakymais. Svarbiausius žodžius sužymėkite ant lentos. Šiame etape leiskite tik trumpus komentarus.
7. Lentelę pabaigus, sugrįžkite ir plačiau padiskutuokite apie visuose langeliuose esančius atsakymus.

Aptarimas ir apibendrinimas

- Ar visi klausimai buvo susiję su žmogaus teisėmis? Kuriomis?
- Į kuriuos klausimus buvo sunkiausia atsakyti? Kodėl?
- Kurie klausimai buvo kontroversiškiausi? Kodėl teisės yra kontroversiškos?
- Kaip dalyviai sužinojo apie žmogaus teises ir jų pažeidimus? Ar jie pasitiki informacijos šaltiniais?

Svarbi data

Gegužės 8 d. Pasaulinė Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio diena

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Laisvai galite keisti bet kuriuos klausimus, kad užsiėmimas atitiktų jūsų grupės interesus ir lygį.

Žymėdamiesi žmonių atsakymus į kiekvieną klausimą, užsirašykite tik svarbiausius (raktinius) žodžius. Šios lentelės tikslas – padėti vėlesnei diskusijai. Po kiekvieno raundo trumpai atsakykite į patikslinimo reikalaujančius klausimus arba pakomentuokite, jei kas buvo skirtingai suprasta. Pabrėžkite punktus, reikalaujančius gilesnės diskusijos, ir susitarkite prie jų sugrįžti vėliau.

Tikėtina, kad dalyviai pateiks pavyzdžių, kurių jūs nebūsite girdėję – nes arba jie neaiškūs, arba asmeniniai. Tai nesvarbu. Niekas negali žinoti visko! Galite paklausti žmonių, iš kur jie žino tam tikrą informaciją, ir aptarti jos autentiškumą ir patikimumą. Išties tai puiki proga paskatinti žmones iš principo kritiškai žiūrėti į bet kokią informaciją.

Kai kurie atsakymai bus kontroversiški. Pavyzdžiui, kas nors gali pasakyti, kad abortas – tai teisės į gyvybę neigimas. Kai kurie grupės nariai gali tuo būti giliai įsitikinę, kiti – lygiai taip pat giliai su tuo nesutikti. Pirmoji pamoka čia ta, kad labai svarbu bet kokį reikalą bandyti suprasti iš visų perspektyvų: pabandyti suprasti, kodėl žmonės mano taip, kaip mano. Kokie bebūtų nuomonės ar teisių interpretavimo skirtumai, visada reikia pagarbiai elgtis su tais, kurių nuomonė skiriasi nuo jūsiškės. Žmogų reikia gerbti, net ir nesutinkant su jo požiūriu.

Antroji pamoka – tai, kad turėtume žinoti apie žmogaus teises, nes jos svarbios mums visiems, jos nuolat evoliucionuoja, ir visų nuomonė svarbi, kad teisėms būtų suteikta prasmė. Nėra vienareikšmiška ir neiškalta akmenyje, kaip teises reikėtų interpretuoti ir taikyti; jas reikia nuolatos peržiūrėti ir vystyti. Todėl būti žmogaus teisių propagavimo ir gynimo proceso dalimi yra kiekvieno pareiga.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Pasirinkite vieną ar du kontroversiją sukėlusius atsakymus ir padiskutuokite apie realaus gyvenimo dilemas, kylančias, kai bandoma plėtoti pagarbos žmogaus teisėms kultūrą.

Kitas būdas nagrinėti žmogaus teises – per vaizdus. Sužinokite, kaip grupės dalyviai mato žmogaus teises, surengę užsiėmimą „Gėlių galia“ (psl. 191). Šis užsiėmimas gali paskatinti įvairias diskusijas, pvz., apie stereotipus, diskriminaciją ir kaip mes susikuriame savo pasaulio vaizdus.

Be to, galite apsvarstyti, kaip įvykiai nušviečiami žiniasklaidoje ir kaip žmogaus teisių aspektams būtų galima suteikti daugiau dėmesio. Pabandykite „Naujienų darymą“, kurį rasite pakete „Visi skirtingi – visi lygūs“.

Dalomoji medžiaga

Viktorinos lapas

Žmogaus teises skelbiančio dokumento pavadinimas	Ypatinga teisė, kurią privalo turėti visi vaikai	Daina / filmas / knyga apie žmogaus teises
Kai kuriems žmonėms jūsų šalyje neigiama teisė	Žmogaus teisė, kuri iš tavęs pačio(s) asmeniškai buvo bandoma atimti	Už žmogaus teises kovojanti organizacija
Pareiga, kurią mes visi turime savo žmogaus teisių atžvilgiu	Diskriminacijos pavyzdys	Teisė, kurią kartais bandoma atimti iš moterų
Žmogus, kovojantis už žmogaus teises	Teisės į gyvybę pažeidimas	Pavyzdys, kaip gali būti pažeidžiama kieno nors teisė į privatumą
Žmogaus teisė, kurią dažnai bandoma atimti iš jaunimo	Grupė ar bendruomenė, kurios laisvė nuo diskriminacijos jūsų šalyje yra dažnai pažeidžiama	Teisės į saugią aplinką pažeidimo jūsų bendruomenėje pavyzdys

Karas ir terorizmas

Taika ir smurtas

Globalizacija

2 lygis

Bet koks (mažos grupelės: 4–5)

90 minučių

Terorizmas

Su terorizmu negalima sutikti. Turime prieš jį kovoti kartu metodais, kurie nepaneigtų mūsų pagarbos įstatymo viršenybei ir žmogaus teisėms ir nebūtų naudojami kaip pretekstas tai daryti kitiems.

Anna Lindh

Temos	• Karas ir terorizmas • Taika ir smurtas • Globalizacija
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	Bet koks (mažos grupelės: 4-5)
Laikas	90 minučių
Apžvalga	Naudojant atvejų analizes, dalyviai diskutuoja, kas yra teroro aktas, ir suformuluoja terorizmo apibrėžimą.
Susijusios teisės	• Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą • Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio • Teisė į taiką
Tikslai	• Gilinti terorizmo priežasčių supratimą ir kaip su juo kovoti • Ugdyti informacijos analizės ir kritinio mąstymo įgūdžius • Skatinti reflektyvų požiūrį ir nepriklausomą mąstymą
Priemonės	• Atvejų kortelės • Dalomoji medžiaga „Punktai pasvarstymui“ • A4 dydžio popieriaus lapas ir pieštukas kiekvienai grupelei • Lenta ir žymikliai
Pasiruošimas	• Nusikopijuokite ir iškirpkite atvejų korteles. Kiekvienai grupei reikės po vieną rinkinį. • Pasidarykite po vieną lapo „punktai, į kuriuos reikia atsižvelgti“ kopiją kiekvienai grupei. kiekvienai grupei.

Eiga

1. Paklauskite grupės, kaip jie supranta žodį „terorizmas“. Surenkite trumpą minčių lietų – pažiūrėkite, gal kas nors sugalvos gerą apibrėžimą. Visus siūlymus surašykite ant lentos.
2. Pasakykite dalyviams, kad nors yra daugybė tarptautinių sutarčių prieš terorizmą, nė vienoje jų „terorizmas“ nėra apibrėžiamas! Viena priežasčių ta, kad dažnai Jungtinių Tautų šalys narės skirtingai supranta vykstančius konfliktus ir jų interesai klasifikuojant, ar tam tikri veiksmai yra „teroristiniai“, ar ne, skiriasi.
3. Pamėtėkite mintį, kad apibrėžimui sukurti galbūt reikia grupės ne šalių narių – tokios kaip jūsų! Paaiškinkite, kad šis užsiėmimas iki savo pabaigos turėtų jiems padėti patiems sugalvoti terorizmo apibrėžimą.
4. Padalinkite dalyvius į grupes po 4–5 ir kiekvienai grupelei paduokite po atvejų kortelių rinkinį ir popieriaus lapą. Paprašykite jų paeiliui aptarti visus teiginius ir nuspręsti, ar jie turėtų būti laikomi teroristiniais, ar ne, bei pateikti savo priežastis.

5. Po maždaug 20 minučių sukvieskite grupes kartu pasidalinti rezultatais. Pabandykite pasižymėti pagrindines pateikiamas priežastis, kodėl kai kurie atvejai neturėtų būti laikomi terorizmu.
6. Trumpai padiskutuokite apie grupelių skirtumus, leisdami visoms pusėms paaiškinti savo pasirinkimus. Paklauskite dalyvių, dėl kurių atvejų jiems buvo sunkiausia apsispręsti.
7. Paprašykite dalyvių sugrįžti į savo grupeles ir jose suformuluoti savą terorizmo apibrėžimą remiantis jų ankstesniais sprendimais arba per diskusijas pasigirdusiomis idėjomis.
8. Po 10–15 minučių pakvieskite grupes pristatyti savo siūlymus. Tuomet pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

- Ar apibrėžti „terorizmą“ buvo sunkiau, ar lengviau, nei jums atrodė? Kodėl?
- Ar jums atrodė, kad pateikti atvejai yra realistiški: ar kas nors atpažino kuriuos nors jų kaip panašius į tikrus įvykius? Kuriuos įvykius? Ar tai padarė įtaką jūsų nuomonei?
- Kaip manote, kodėl Jungtinių Tautų narėms taip sunku sutarti dėl bendro apibrėžimo?
- Kuo – ar apskritai kuo nors – teroro aktai skiriasi nuo karinių veiksmų? Kaip manote, ar vieni yra labiau pateisinami nei kiti?
- Kaip manote, ar reikia tam tikrų bazinių taisyklių, taikomų visoms pusėms (įskaitant ir valstybes) vadinamajame „kare prieš terorizmą“? Ar yra dalykų, kurie turėtų būti neleistini nė vienai pusei? Kokių?
- Kaip manote, ar kurie nors atvejuose surašyti aktai galėtų kokiomis nors aplinkybėmis būti pateisinti? Kodėl / kodėl ne?
- Kaip manote, kokios žmogaus teisės yra susijusios su jūsų aptartais atvejais?
- Ar kurį nors atvejį būtų galima pateisinti iš žmogaus teisių perspektyvos?
- Kodėl tampama teroristais? Kodėl žmonės daro nusikaltimus, kurių tikslas – sukelti skausmą ir baimę kitiems?
- Ar įmanoma pasakyti, kokio tipo žmonės tampa teroristais? Ar galite įsivaizduoti esantys kuo nors taip tvirtai įsitikinę, kad planuotumėte dėl to atimti kitam žmogui gyvybę?
- Ar galima pateisinti civilių žudymą? O teroristo nužudymą? Ar bet kieno nužudymą?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Akivaizdu, kad ši tema – labai jautri ir kontroversiška, ir kaip ją pristatysite, didele dalimi priklausys nuo jūsų regiono ar grupės charakteristikų. Galite nedvejodami nenaudoti kai kurių kortelių, kurios jums gali pasirodyti netinkamos, tas pats galioja ir aptarimo klausimams. Be to, galbūt norėsite įtraukti kitus atvejus, kurie būtų aktualesni jūsų grupės kasdienei realybei.

Jeigu norite, kad užsiėmimas būtų vaisingas, dalyviai turi jaustis galintys išreikšti savo nuoširdžią nuomonę be baimės būti cenzūruojami jūsų ar kitų grupės narių. Galite tai pasakyti pradžioje ir gauti visų dalyvių sutikimą dėl konfidencialumo. Pasakykite jiems, kad užsiėmimo tikslas – išsiaiškinti sudėtingus klausimus, kai mūsų emocijos gali prieštarauti tam, ką žmonės laiko „teisingu“ atsakymu.

Svarbi data

Gegužės 21 d.
Pasaulinė diena prieš terorizmą

Jeigu norite faktų ir skaičių, kurie užsiėmimo pradžioje stimuliuotų dalyvių susidomėjimą, įdomios statistikos apie terorizmą rasite www.nationmaster.com.

6-ajame žingsnyje, kai grupės bando suformuluoti terorizmo apibrėžimus, gali būti naudinga jiems duoti su ankstesniais atvejais susijusios medžiagos, kad būtų patikslintos bendros išvados. Dalyviams galima duoti dalomąją medžiagą „Punktai apsvarstymui" dar prieš jiems pradedant kurti apibrėžimus arba tuos klausimus galite panaudoti pabaigoje, kad išbandytumėte įvairius apibrėžimus.

Diskutuojant apie terorizmo žmogaus teisių dimensiją, įsitikinkite, kad dalyviai žino, jog:

a) teisę į gyvybę turi visi, ją garantuoja VŽTD 3 straipsnis, Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsnis ir kiti tarptautiniai dokumentai;
b) net ir karo metu – kai veiksmams galioja tarptautinė humanitarinė teisė (THT) – tyčinės atakos prieš civilius taikinius nėra leidžiamos. THT nustato pagrindines taisykles, kurių visos ginkluoto konflikto pusės turi laikytis.

(žr. „Daugiau informacijos" žemiau)

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Paraginkite grupę daugiau sužinoti apie pateiktus atvejus arba pamąstyti apie kitus istorinius terorizmo atvejus ir kaip tos kampanijos baigėsi.

Jeigu grupė nori sužinoti priežastis, kodėl žmonės užsiima smurtiniais aktais, atsiverskite „Akmenų mėtymą" psl. 80. O jei norite patyrinėti kitas smurto formas, jums turėtų patikti užsiėmimas „Smurtas mano gyvenime", psl. 322.

Daugiau informacijos

Susiję tarptautinės žmogaus teisių teisės ir tarptautinės humanitarinės teisės straipsniai:

Žmogaus teisių teisė: Teisė į gyvybę

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija:

„Kiekvienas turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą." (3 str.)

Europos žmogaus teisių konvencija:

„Kiekvieno žmogaus teisė gyventi turi būti saugoma įstatymo." (2 str.)

Tarptautinė humanitarinė teisė: atskyrimo principas

Tarptautinė humanitarinė teisė (THT) yra tarptautinė teisė, taikoma ginkluoto konflikto metu. THT taikoma visoms ginkluoto konflikto pusėms nepaisant to, ar viena pusė ginasi, ar ne. Ji taip pat taikoma ir tarptautiniams konfliktams, ir netarptautiniams konfliktams, ir vienodai taikoma tiek ginkluotoms grupuotėms, kovojančioms prieš valstybę, tiek ir valstybėms.

Vienas svarbiausių THT principų yra „atskyrimo principas", teigiantis, kad kovojančios pusės turi atskirti civilius nuo kovotojų ir civilinius objektus nuo karinių tikslų.

1 Ženevos konvencijų protokolas:

„Civiliai gyventojai, taip pat pavieniai civiliai neturi būti puolimo objektu. Prievartos aktai ar grasinimai, prievarta siekiant įbauginti civilius gyventojus, draudžiami." (51.2 str.)

Tarptautinė humanitarinė teisė: teroristinių aktų draudimas

Ketvirtoji Ženevos konvencija: „Draudžiamos kolektyvinės bausmės, taip pat visos bauginimo ar teroro priemonės.“ (33 str.)

Ženevos konvencijų 1 ir 2 protokolai:

„Civiliai gyventojai, taip pat pavieniai civiliai neturi būti puolimo objektu. Prievartos aktai ar grasinimai, prievarta siekiant įbauginti civilius gyventojus, draudžiami.“ (1 protokolo 51.2 str. ir 2 protokolo 13.2 str.)

Kiti THT straipsniai draudžia imti įkaitus ir pulti maldos namus.

Daugiau informacijos apie Europos Tarybos darbą terorizmo tema, įskaitant jos gaires kovai su terorizmu ir pagarbai žmogaus teisėms, žr. papildomą informaciją skyrelyje „Karas ir terorizmas“, 5-ajame skyriuje, www.coe.int/compass

Dalomoji medžiaga

Atvejų kortelės

1 atvejis: Grupuotė vykdo ginkluotą kampaniją siekdama atsikratyti totalitarinės valdžios. Gynybos ministerijoje ji padeda bombą, kuri sprogsta ir nužudo 12 žmonių.	**2 atvejis:** Individas vienišoms motinoms rašo laiškus, kuriuose grasina jų kūdikiams. Nebuvo pranešta apie jokius smurto atvejus, tačiau moterys pernelyg įsibaiminusios, bijo išvesti savo vaikus laukan.
3 atvejis: Kare tarp dviejų šalių viena jų ant priešininkės numeta atominę bombą, žūva 100 000 civilių žmonių.	**4 atvejis:** Didelės kosmetikos firmos direktorius laiške gauna bombą, kuri jį sunkiai sužeidžia. Anoniminis bombarduotojas kaltina kompaniją blogu elgesiu su gyvūnais.
5 atvejis: Grupuotė vykdo ilgą kampaniją prieš karines institucijas, įskaitant reguliarų sprogmenų naudojimą. Keletas ginkluotųjų pajėgų narių žuvo.	**6 atvejis:** Vykdydami savo kampaniją už nepriklausomybę, etninės mažumos nariai reguliariai bombarduoja viešas erdves. Apie bombardavimus jie įspėja iš anksto, kad žmonės galėtų evakuotis iš pastatų, tačiau vis tiek yra žuvusių civilių.
7 atvejis: Šalis turi cheminių ginklų ir sako esanti pasiruošusi juos panaudoti, jei pajus grėsmę iš bet kurios kitos šalies.	**8 atvejis:** Grupė nusikaltėlių užpuola banką, jo darbuotojus paima įkaitais, o vėliau įkaitus nušauna, kad paslėptų savo pėdsakus.
9 atvejis: Nacionalistinės grupuotės patruliuoja ir kontroliuoja didžiuosius miestus, reguliariai primuša ir kabinėjasi prie kitų etninių grupių žmonių.	**10 atvejis:** Totalitarinė valstybė savo gyventojus valdo baime: visi, kurie išdrįsta ką nors pasakyti, yra areštuojami; žmonės reguliariai areštuojami, kankinami ir net nužudomi.
11 atvejis: Grupė organizuotų nusikaltėlių reketuoja pinigus iš vietos verslininkų. Tų, kurie atsisako mokėti, nuosavybė paleidžiama liepsnomis, o jie patys kartais yra nužudomi.	**12 atvejis:** Karo prieš sukilėlius metu okupacinė kariuomenė puola kaimus su dronų lėktuvais. Pranešama apie keletą civilių aukų, buvo iššūdytos ištisos šeimos.
13 atvejis: Darbininkai iš šalies A kasdien turi pereiti į šalį B, kurioje dirba. Šalies B pasienio pareigūnai visada kabinėjasi prie A piliečių, kruopščiai tikrina jų tapatybės dokumentus, dažnai atlieka fizinį kūno patikrinimą. Jie dažnai šiaip sau sulaiko žmones iš A.	**14 atvejis:** Per dešimtmetį trunkantį pilietinį karą susikirto 19-metės moters ir 10 sukilėlių grupės keliai. Pirmiausia ją išprievartavo grupės vadas, tada jis įsakė tą patį padaryti visiems savo vyrams.
15 atvejis: Mieste vyksta tarptautinė konferencija. Policija gauna galią areštuoti bet kurį asmenį ir be jokių kaltinimų jį kalinti 12 valandų. Ji įspėja žmones neiti į demonstracijas.	**16 atvejis:** „Privalot dirbti uoliau, kapai dar ne visi pilni“, – ragino per Ruandos radiją skambantis balsas.

Punktai svarstymui

Punktai svarstymui diskusijų metu:

- Ar teroro aktu visada siekiama tarp gyventojų sukelti baimę (terorą)?
- Ar bet koks žmonėms baimę varantis aktas yra teroristinis?
- Ar gali valstybė (valdžia) užsiimti terorizmu, o gal terorizmas galimas tik prieš formalias valstybės institucijas?
- Ar terorizmu visada siekiama civilių aukų, o gal jo taikinys gali būti ir karinis arba nuosavybė?
- Ar kokiomis nors aplinkybėmis teroro aktas gali būti pateisinamas?

Tikintieji

Žmogaus teisės yra visuotinis standartas. Tai – kiekvienos religijos ir kiekvienos civilizacijos komponentas.

Shirin Ebadi

Sudėtingumas	3 lygis
Temos	• Religija ir tikėjimas • Kultūra ir sportas • Diskriminacija ir netolerancija
Grupės dydis	bet koks (mažos grupės: 4–5)
Trukmė	180 minučių
Apžvalga	Dalyviai palygina skirtingus savo įsitikinimus.
Susijusios teisės	• Tikėjimo ir religijos laisvė • Nuomonės ir informacijos laisvė • Laisvė nuo diskriminacijos
Aptariami dalykai	• Religinė įvairovė • Religijos suvokimas ir jos įtaka jauniems žmonėms • Žinios apie skirtingas religijas bei jų pamokymus dvasiniais ir pasaulietiniais klausimais
Tikslai	• Daugiau sužinoti apie skirtingas tikėjimo sistemas bei religijas • Lavinti kritinį mąstymą • Kultivuoti tikėjimų ir religijų įvairovės priėmimą
Priemonės	• Teiginių kortelių kopijos (po vieną rinkinį kiekvienai mažai grupelei) • Patogi vieta grupelėms atsisėsti ir diskutuoti • Fasilitatorius (-ė) kiekvienai mažai grupelei
Pasiruošimas	• Iškirpkite korteles • 5-ajame skyriuje perskaitykite papildomą informaciją apie religiją ir tikėjimą

Eiga

1. Paaiškinkite dalyviams, kad šio užsiėmimo metu jie diskutuos apie savo įsitikinimus; vieni gali būti labai religingi, kiti mažiau, dar kiti – visai netikėti jokia religija. Tikslas yra geriau suprasti VŽTD 18-ą straipsnį dalijantis asmeniniais požiūriais ir kritiškai mąstant apie skirtingus būdus, kuriais įprasminame gyvenimą.
2. Labai aiškiai nurodykite dalyviams, kad jie privalo aiškiai suvokti, ką sako ir kaip save išreiškia. Religinių įsitikinimų, taip pat religinių simbolių apsauga nuo įžeidinėjimų ir žeminimo taip pat įeina į religijos laisvės apibrėžimą. Tačiau apsaugą reikia subalansuoti su minties ir išraiškos laisve, ir ji nereiškia absoliutaus imuniteto kritikai. Todėl nuoširdus, atviras nagrinėjimas yra priimtinas, o diskriminacija ir išankstiniu nusistatymu paremta kalba – ne.
3. Padalinkite dalyvius į mažas grupeles po 4–6 žmones ir paprašykite jų individualiai pareflektuoti apie savo asmeninius įsitikinimus 3 ar 4 minučių. Pavyzdžiui: ar jie yra religingi, kaip griežtai laikosi savo religijos ritualų?

Religija ir tikėjimas

Kultūra ir sportas

Diskriminacija ir netolerancija

3 lygis

dydis bet koks (mažos grupės: 4–5)

180 minučių

4. Tuomet, kad pralaužtumėte ledus, paprašykite dalyvių papasakoti apie tai, kaip jie pirmą kartą dalyvavo religinėje ceremonijoje.
5. Dabar sudėkite korteles grupės viduryje nugarėlėmis į viršų. Pasakykite dalyviams, kad jie turi vieną valandą ir jų diskusijos turėtų būti trumpos, kad spėtų peržiūrėti kiek įmanoma daugiau kortelių. Tokiu būdu jie susidarys platų vaizdą; labiausiai sudominusias temas jie galės nagrinėti vėliau.
6. Paaiškinkite, kad per kiekvieną raundą dalyvis paima kortelę, garsiai ją perskaito ir pakomentuoja joje parašytą teiginį. Tuomet kiti turi galimybę prisidėti papasakodami pavyzdį iš savo religijos ar patirties.
7. Po to – kitas raundas: kitas dalyvis paima kitą kortelę.
8. Aptarus visas korteles (arba pasibaigus laikui), pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo (tose pačiose grupelėse).

Aptarimas ir apibendrinimas

- Ar dalyviams atrodo, kad kai kurie teiginiai buvo sunkūs? Kodėl?
- Ar buvo faktų, įsitikinimų ar požiūrių į tavo paties požiūrį į gyvenimą, kurie tave nustebino?
- Kas buvo bendra tarp žmonių, nepaisant skirtingų požiūrių į gyvenimą?
- Kokių esminių skirtumų pastebėjote tarp žmonių požiūrių į gyvenimą? Ar jie niekaip nesutaikomi?
- Kodėl yra svarbu žinoti kitų žmonių požiūrius į gyvenimą? Kiek neišmanantis esi tu? Ar turėtum daugiau apie juos žinoti?
- Turint omenyje, kad religijos ir tikėjimo laisvė yra žmogaus teisė, ar lengva gerbti žmones, su kurių požiūriu į gyvenimą kategoriškai nesutinki?
- Kokią įtaką nežinojimas arba išankstinės nuostatos apie skirtingus požiūrius į gyvenimą daro žmonių požiūriui vienas į kitą?
- Ar jūsų šalyje visi turi tikėjimo ir religijos laisvę? Kodėl turi arba kodėl ne?
- Kaip tikėjimo ir religijos laisvė būna pažeidinėjama jūsų šalyje?
- Kiek minties, sąžinės ir religijos laisvė turėtų leisti bendruomenėje praktikas, kurios gali skirtis nuo plačiojoje visuomenėje praktikuojamųjų? Tarp pavyzdžių gali būti: moterys religinėse lyderystės pozicijose, vaikus įtraukiančios tradicinės ceremonijos, įstatymai dėl krikšto, skyrybų ar laidotuvių, draudimas vizualiai vaizduoti religijos įkūrėją ir t. t.
- Ką reikia turėti omenyje planuojant renginį visai grupei, pvz., pikniką, sporto renginį ar savaitgalio poilsį, siekiant, kad visi būtų įtraukti, nepaisant jų religijos ar tikėjimo?
- Kartais, organizuojant renginį, gali būti sunku atitikti visų religijos ar tikėjimo poreikius. Kaip mėgintumėte tai išspręsti? Jei reikia eiti į kompromisą, kaip sudėliotumėte pagal svarbumą skirtingų žmonių poreikius?
- Koks buvo pats įdomiausias dalykas, kurį išmokote per šį užsiėmimą?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Šio užsiėmimo tema yra labai jautri, tad svarbu, kad visi dalyviai jaustųsi patogiai. Veskite užsiėmimą atsipalaidavę. Užtikrinkite, kad visi žinotų, jog jiems nedaromas joks spaudimas sakyti ar aiškinti daugiau, nei jie nori ar jaučiasi galį.

Gerbkite dalyvių pasisakymus ir ribas; ne visi geba paaiškinti, kodėl tas ar anas jų religijoje yra praktikuojama, ypač jei tos religijos įtakoje jie auginti nuo pat mažens. Šiuo atžvilgiu religija labai panaši į kultūrą: savo vertybes ir kultūrinius modelius laikome „natūraliais“.

Svarbi data

Lapkričio 16 d.
Tarptautinė tolerancijos diena

Būkite atsargūs dėl bendraamžių spaudimo. Neleiskite dalyviams pereiti į gynybinę poziciją dėl savo religijos ar tikėjimo, pvz., jei kas nors sako: „Kaip tu gali būti tos religijos ir sutikti su… ?“ Venkite pernelyg didelio gilinimosi į detales. Vis užmeskite akį į kortelių krūvą ir apskaičiuokite, kad užtektų laiko peržiūrėti bent didžiąją jų dalį. Leiskite diskusijai tekėti natūraliai ir įsiterpkite tik tada, kai jausite, kad klausimas jau išgvildentas, yra rizika peržengti ribas arba kai išryškėja dominuojantys požiūriai.

Būkite pasiruošę prisidėti prie diskusijos su papildoma informacija, ypač apie religijas, kurių atstovų grupėje nėra, arba vaidindami „velnio advokatą“.

Jeigu galite, užsiėmimą veskite turėdami po atskirą fasilitatorių kiekvienai grupei – jis ar ji vestų diskusiją ir aptarimą mažose grupelėse; jei nėra kofasilitatorių, pažiūrėkite, gal galite paruošti keletą savanorių iš dalyvių, kurie jums padėtų. Tai gali būti svarbu, priklausomai nuo grupės, kad būtų gerbiamas kiekvieno dalyvio indėlis ir patirtis bei siekiant užtikrinti, kad aptarimas bus konstruktyvus. Jei negalite remtis kofasilitatoriais, tuomet apibendrinimą darykite kartu su visa grupe, susirinkus visiems dalyviams.

Pagal apibrėžimą, tikėjimo negalima paaiškinti racionaliais argumentais, tad jūs turėtumėte riboti bandymus kvestionuoti religinius įsitikinimus racionaliais argumentais. Jums gali tekti pabrėžti, kaip svarbu gerbti kiekvieno teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; tai nereiškia, kad jūs turite gerbti tai, kuo tiki kiti, bet turite gerbti jų teisę tikėti tuo, kuo jie nori tikėti. Atminkite, kad kritinio mąstymo lavinimas yra svarbus ŽTŠ tikslas ir kad skirtingų požiūrių į gyvenimą palyginimas padės žmonėms suvokti, kad jų minties pasirinkimas nepadaro negaliojančiais kitų žmonių pasirinkimų. Tikimės, kad šios diskusijos metu dalyviai supras, kad jų pasirinkimas nėra absoliutus, o reliatyvus. Šis užsiėmimas jiems taip pat padės suprasti kiekvienos mokyklos ar tradicijos stiprybes ir silpnybes. Religinis fanatizmas paprastai kyla iš griežto minčių selektyvumo ir pliuralizmo atmetimo. Nė viena religija nėra monolitinė, todėl nė vienas naratyvas konkrečioje religijoje nėra pranašesnis, tuo labiau aukštesnis už visas kitas religinių tradicijų interpretacijas.

Variacijos

Jei užsiėmimą vykdėte mažomis grupelėmis, būtų gerai jį pabaigti visiems kartu. Todėl prieš grupelėms išsiskirstant ir sueinant į bendrą sesiją, paprašykite grupelių apsvarstyti šį klausimą ir būti pasiruošus savo atsakymą pristatyti visai grupei:

- Pateikite religinių ir nereliginių tradicijų neišmanymo ir apie jas sklandančių išankstinių nuostatų savo šalyje pavyzdžių.
- Ką galime daryti, kad sumažintume neišmanymą ir išankstines nuostatas?

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jei šį užsiėmimą vedėte monoreliginei grupei, tuomet yra daug erdvės tolesnei diskusijai. Apsilankykite tinklalapyje http://www.religioustolerance.org ir nusikopijuokite jų pateikiamą religijų ir neteistinių religijų bei etinių sistemų sąrašą. Paklauskite grupės, apie kurias iš jų jie yra girdėję ir ką apie jas žino.

Galbūt norėsite panagrinėti skirtingų tikėjimų vystymosi istoriją sukurdami jų laiko juostą. Atsiverskite užsiėmimo „Laiko juostos“, esančio 211 psl., poskyrį „Variacijos“.

Paulo Freire yra pasakęs: „Edukuoti – tai tikėti pokyčiais." Jei grupė norėtų padiskutuoti, kas yra edukacija ir kaip ji atitinka – arba ne – žmonių poreikius, tuomet grupei gali būti įdomus užsiėmimas „Tegu kiekvieno balsas būna išgirstas " (psl. 342).

Idėjos veiksmams

Priklausomai nuo to, kur jūs ir dalyviai gyvenate ar dirbate, gali būti įdomu apsilankyti religiniame arba kitos religijos bendruomenės centre ir gauti jų jaunimo grupių kontaktų – aptartumėte galimus bendrus veiksmus. Tarp jų gali būti:

- renginys Žmogaus teisių dienai (gruodžio 10 d.)
- abipusiai kvietimai svarbių religinių švenčių proga
- jungtinis veiksmas skurdžių ir nepasiturinčiųjų labui

Daugiau informacijos

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 18-as straipsnis skelbia: „Kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; ši teisė apima laisvę keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat laisvę išpažinti ir skelbti savo religiją ar tikėjimą tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, mokant, praktikuojant tikėjimą, laikant pamaldas ir atliekant apeigas."

Tam, kad į šį užsiėmimą įtrauktume kaip įmanoma didesnį tikėjimo sistemų skaičių, naudojame tinklalapyje www.religioustolerance.org pateiktą religijos apibrėžimą: „Religija – tai bet kuri konkreti tikėjimo dievybe sistema, dažnai apimanti ritualus, etikos kodeksą ir gyvenimo filosofiją." Terminas „religija" reiškia tiek asmenines, su kolektyviniu tikėjimu ir grupiniais ritualais susijusias praktikas bei iš bendrų įsitikinimų kylančią komunikaciją. Tarp alternatyvų religijai yra ateizmas, skepticizmas, laisvamintystė ir humanizmas.

Šiame užsiėmime mes orientuojamės į „minties, sąžinės ir religijos laisvę" – t. y. teisę pagal savo asmeninį pasirinkimą sekti kuria nors religija arba ne. Terminą „požiūris į gyvenimą" naudojame kaip bendrą etiketę, apimančią tiek religijas, tiek ir alternatyvas religijai ir nieko nediskriminuojančią. Sakydami „požiūris į gyvenimą" turime omenyje idėjų sistemą, padedančią suprasti pasaulį ir atrasti gyvenimo prasmę bei vertę. Daugelis požiūrių į gyvenimą yra religiniai, pvz., krikščionybė, induizmas ar islamas. Kai kurie – ne religiniai, tokie kaip Karlo Markso ir jo pasekėjų dialektinis materializmas, Ayn Rand objektyvizmas ir humanizmas.

Kiti požiūriai į gyvenimą, tokie kaip budizmas ir konfucianizmas, tradiciškai klasifikuojami kaip religijos, tačiau daugybė jų sekėjų su tokia kategorija nesutinka ir teigia, jog, kadangi jų tikėjime nėra jokios dievybės, budizmas ir konfucianizmas yra filosofijos. „Požiūrio į gyvenimą" koncepcija apima juos visus.

Bazinės informacijos apie pagrindinius visame pasaulyje praktikuojamus tikėjimus galima rasti „United Religions Initiative" (www.uri.org) ir „Ontario Consultants on Religious Tolerance" (www.religioustolerance.org) tinklalapiuose.

Šis užsiėmimas sukurtas remiantis užsiėmimu „Tikintieji", pateiktu Europos ir Vidužemio jūros regiono jaunimo grupės sukurtame mokymų vadove „Mosaic", kuris buvo išleistas bendradarbiaujant su Europos Komisija ir Europos Tarybos jaunimo departamentu.

Kortelės

Mes turime specialią ceremoniją vaikų iniciacijai mūsų požiūriu į gyvenimą.	Turime tam tikras laidotuvių ceremonijas.
Mūsų požiūriu į gyvenimą vyrai ir moterys atlieka skirtingus vaidmenis, pvz., vedant ceremonijas.	Turime tam tikrą laiką, numatytą pasninkui.
Mano požiūrio į gyvenimą vardu buvo ir yra vykdomi nusikaltimai ir diskriminacija	Mus moko padėti vargšams.
Turime savitą požiūrį į homoseksualumą.	Dėvime specialius rūbus arba tam tikrus simbolius.
Turime specifines normas ir reikalavimus dėl santuokos ir seksualinių reikalų.	Turime specifinį požiūrį į abortus.
Mūsų požiūris į gyvenimą yra paremtas šventosiomis knygomis arba raštais.	Tikime, kad gyvybė yra svarbiausias dalykas, kurį būtina išsaugoti.
Mūsų požiūris į gyvenimą moko tolerancijos kitų religijų ir tikėjimų atžvilgiu.	Mūsų požiūrį į gyvenimą itin paveikė pranašai, kurie yra pripažįstami kaip dieviškosios žinios perdavėjai.
Tikime pomirtiniu gyvenimu ir paskutiniuoju teismu.	Turime svarbių švenčių, kurios mūsų šalyse yra laisvadieniai.
Mirusiuosius pagerbiame bent kartą per metus, kuomet aplankome jų kapus.	Turime savą kalendorių, kuris dažnai skiriasi nuo civilinio. Mums Naujieji metai būna ne sausio 1-ąją.
Organizuojame pamokas ir įkuriame mokyklas, kuriose vaikai yra mokomi apie mūsų požiūrį į gyvenimą.	Mes tikime, kad gyvenimas – tai ne tik materialūs dalykai, jame labai svarbi yra dvasinė dimensija.
Turime savų istorijų apie pasaulio sukūrimą.	Turime tam tikrą požiūrį į tai, su kuo turėtume tuoktis, o su kuo – ne.
Mūsų požiūris į gyvenimą nurodo ne tik dvasinius dalykus, bet ir kaip visuomenė turėtų funkcionuoti.	Dažnai esame nesuprasti ir diskriminuojami.
Turime melstis keletą kartų per dieną.	Savaitėje yra diena, kai neturėtume dirbti, o dalyvauti specialioje ceremonijoje, kurioje švenčiamas mūsų tikėjimas.
Tikime, kad turime ypatingą ryšį su kūrėju.	Esame savo pačių gyvenimo valdovai.
Tikime, kad gyvenimo prasmė ir tikslas – tai nuolat besitęsianti kūrybinė paieška.	Vienas svarbiausių dalykų, kurių moko mūsų požiūris į gyvenimą – tai meilė.
Mūsų požiūris į gyvenimą suteikia etišką sistemą, kurioje aiškiai išdėstytos moralinės vertybės.	Mūsų požiūrio į gyvenimą ritualai padeda atrasti dvasingumą ir jausmą, jog esame kažko didesnio dalis.

Vaikai

Bendros žmogaus teisės

Švietimas

2 lygis

bet koks (mažos grupelės: 3–4)

60 minučių

Vaikų teisės

Susiskaldžiusiame pasaulyje vaikai yra jungiančioji jėga, gebanti mus suvesti draugėn bendros etikos vardan.

Graça Machel-Mandela

Sudėtingumas 2 lygis

Grupės dydis Bet koks (mažos grupelės: 3–4)

Trukmė 60 minučių

Temos
- Vaikai
- Bendros žmogaus teisės
- Švietimas

Apžvalga Šiame užsiėmime naudojamas deimanto reitingavimo metodas, siekiant skatinti diskusiją apie Vaiko teisių konvenciją (VTK), įskaitant:
- esmines žmogaus teises ir ypatingas vaikų teises pagal VTK
- konvencijoje nurodomas pareigas ir atsakomybes
- kaip teisių reikalauti

Susijusios teisės
- Vaiko teisės (visos)
- Teisė laisvai reikšti savo požiūrį į visus su juo / ja susijusius reikalus
- Teisė į apsaugą nuo ekonominio išnaudojimo
- Teisė į poilsį ir laisvalaikį bei džiaugtis savo kultūra

Tikslai
- Suteikti žinių apie Vaiko teisių konvenciją (VTK)
- Lavinti įgūdį kritiškai vertinti informaciją ir sieti ją su kasdienėmis patirtimis
- Stimuliuoti atsakomybės, solidarumo, teisingumo ir lygybės jausmą

Priemonės
- Teiginių kortelės (kiekvienai grupelei – po rinkinį)
- Didelis popieriaus lapas lentelei ant sienos nupiešti ir žymikliai
- Pakankamai erdvės atskiram darbui mažose grupelėse

Pasiruošimas
- Peržvelkite 511 psl. esančią sutrumpintą VTK versiją. Visus jos straipsnius surašykite ant didelio formato popieriaus lapo.
- Peržiūrėkite žemiau pateiktas teiginių korteles ir atsiverskite VTK. Nuspręskite, kurie straipsniai jūsų grupėje sukels pačią įdomiausią diskusiją. Pasvarstykite, kurie dalykai aktualūs jūsų grupės nariams ir kurie būtų patys kontroversiškiausi. Jei reikia, pasirinkite kitas teises ir patys pasigaminkite teiginių korteles.
- Kiekvienai mažai grupelei paruoškite po kortelių rinkinį. Rinkinius sudėkite atskirai į vokus, kad kortelės nesusimaišytų!

Eiga

1. Pradėkite trumpa VTK apžvalga. Paklauskite dalyvių, ką jie žino apie ją. Parodykite ant sienos pakabintą lentelę ir trumpai aptarkite svarbiausius VTK straipsnius.

2. Paprašykite dalyvių susėsti mažomis grupelėmis po tris ar keturis. Išdalinkite joms vokus su teiginių kortelėmis.
3. Paaiškinkite deimanto reitingavimo procedūrą. Kiekviena maža grupelė turi aptarti visus devynis teiginius ir pasvarstyti, kiek jie yra aktualūs jų gyvenime. Tuomet tuos teiginius dalyviai turi sudėlioti deimanto forma pagal svarbą. Patį svarbiausią teiginį jie turi padėti ant stalo. Po juo vieną šalia kito padėti kitus du svarbiausius teiginius. Po jais – kitus tris vidutiniškai svarbius teiginius. Ketvirtoje eilėje turėtų būti dvi kortelės, o penktojoje – viena, t. y. mažiausiai svarbus teiginys. Tokiu būdu kortelės bus sudėliotos deimanto forma.
4. Duokite grupelėms 25 minučių, per kurias jie turėtų padiskutuoti ir nuspręsti reitingavimo tvarką.
5. Visoms mažoms grupelėms baigus reitingavimą, leiskite dalyviams pasivaikščioti po kambarį ir pažiūrėti, kaip teiginius reitingavo kitos grupelės. Tuomet pakvieskite visus į plenarinę sesiją aptarimui.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite pakviesdami visas grupeles vieną po kitos pristatyti savo diskusijų rezultatus. Tuomet apžvelkite, kaip dalyviams patiko šis užsiėmimas ir ko jie išmoko.

- Kaip galima palyginti skirtingų grupelių deimantus? Kuo jie panašūs ir kuo skiriasi?
- Kodėl skiriasi žmonių prioritetai?
- Žmogus gali teigti, kad kuri nors konkreti teisė jo bendruomenėje yra svarbesnė nei kitos, tačiau neteisinga sakyti, kad viena teisė yra svarbesnė už kitą per se. Kodėl?
- Ar išklausiusios kitų kurios nors grupelės norėtų pakeisti savo sprendimą dėl kortelių reitingo? Kurie argumentai yra įtikinamiausi?
- Apskritai paėmus, kurios teisės jūsų bendruomenėje nėra gerbiamos, ir kodėl?
- Ar galite sugalvoti kokių nors teisių, kurių Konvencijoje nėra, bet, jūsų nuomone, jos turėtų būti į ją įtrauktos?
- Kam vaikams reikalinga Vaikų teisių konvencija?
- Jeigu vaikai turi savo Konvenciją, ar negalima būtų teigti, jog tuomet ir jaunimas (18–30 m. žmonės) tokią turėtų turėti? O jei taip, kokios teisės turėtų būti įrašytos į jaunimo konvenciją?
- VTK įrašytos vaiko teisės – tai viena; tačiau kaip realu yra jiems jas įgyvendinti?
- Kaip vaikai gali reikalauti savo teisių?
- Jeigu dalyvavimas demokratiniame procese yra vienas būdas žmonėms reikalauti savo teisių, ką užsiėmimo dalyviai turėtų daryti dabar, kad „reikalautų savo teisių“ namuose, mokykloje ar klube? Kurios teisės yra ypač aktualios jūsų grupės jaunimui?
- Ar kur nors jūsų mieste yra naudojamas vadinamasis „uodo“ prietaisas, skirtas išsklaidyti jaunimą iš viešų vietų? Kokias jaunų žmonių teises jis pažeidžia?
- Į ką jūsų visuomenėje gali kreiptis vaikai, norėdami pranešti apie rimtus savo teisių pažeidimus?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Daugiau informacijos apie deimanto reitingavimą yra skyrelyje „Kaip naudotis šiuo vadovu“ (1 skyrius, 13 psl.). Pabrėžkite grupelėms, kad nėra „teisingo“ ar „neteisingo“ būdo kortelėms sudėlioti. Jie turi suprasti, kad skirtingi žmonės turi skirtingas patirtis,

Svarbi data

Lapkričio 20 d.
Pasaulinė vaikų diena

tad ir skirtingus prioritetus, kuriuos derėtų gerbti. Tačiau savo mažose grupelėse jie turėtų pamėginti atrasti konsensusą dėl kortelių tvarkos. Juk tikrame gyvenime prioritetai teikiami ir sprendimai priimami siekiant didžiausios naudos visiems!

Užsiėmimo metu įsitikinkite, kad dalyviai supranta, jog išdėstymas pagal svarbumą turi remtis teisių aktualumu dalyvių gyvenime. Nėra jokios prasmės kalbėti apie teisių svarbos prioritetizavimą apskritai.

Žmogaus teisės yra nedalomos, tad neteisinga būtų teigti, jog teisė į švietimą yra svarbesnė nei žodžio laisvė. Tačiau teisinga teigti, jog mano bendruomenėje teisė į švietimą yra svarbesnė, nes pas mus nėra mokyklos, bet yra laisva spauda.

Variacijos

Reitingavimui galite pateikti ne devynis, bet aštuonis teiginius, o devintąjį palikti nustatyti pačioms grupelėms.

Sudėkite korteles su teiginiais į kepurę, po to paprašykite dalyvių paeiliui ištraukti vieną ir pakalbėti apie jį vieną minutę. Šis metodas plačiau aprašomas užsiėmime „Minutėlę“ (psl. 244).

Paprašykite grupelių parašyti trumpą pasakojimą arba trumpai suvaidinti su pasirinktais teiginiais susijusį nutikimą. Arba tie pasakojimai / vaidinimai gali remtis įvykiais, matytais ar girdėtais kine arba teatre, skaitytais knygoje ar žurnale. Vaidinimai gali būti kuriami taip, kad dalyviai pradeda vaidinti pasirinktą nutikimą, o paskui ima improvizuoti sprendimus arba būdus, galinčius užkirsti kelią tam konkrečiam incidentui ar apskritai tokiam teisės pažeidimui.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Į pokalbį su grupe pasikvieskite asmenį, susipažinusį su VTK – tai gali būti teisėjas, teisininkas, vaikų pagalbos linijos vadovas, vaikų psichologas arba ombudsmeno biuro darbuotojas. Prieš susitikimą surenkite vaiko teisių pažeidimų minčių lietų su grupe, pvz.: netinkamas elgesys su vaikais, seksualinis išnaudojimas, nepriežiūra, patyčios. Iš kalbėtojo sužinokite, kas vietos bendruomenėje turi pareigą vaikus prižiūrėti ir jais rūpintis – tėvai, policija, pagalbos linijos, socialiniai darbuotojai ir t. t. Gaukite patarimų, kaip imtis veiksmų pastebėjus teisių pažeidimą, ypač jei tai itin svarbu, pvz., jūsų kaimynas blogai elgiasi su savo vaikais. Tokias problemas reikia spręsti rūpestingai ir atsargiai.

Atraskite grupei rūpimą dalyką ir paprašykite jį aptarti bei konkrečiau patyrinėti, kaip, dalyvių manymu, yra pažeidžiamos jų teisės. Taip pat jie turėtų pagalvoti, kaip pažeidžiamoji teisė balansuoja su kitų žmonių teisėmis. Galima žengti dar toliau ir prisidėti prie debatų šia tema debatopedijoje. Tarp siūlomų temų yra šios: sankcijų naudojimas vaikų darbui sustabdyti, ar atžalos turi teisę žinoti, kas yra jų biologiniai tėvai?, prezervatyvai mokyklose, moksleivių asmeniniai mobilieji telefonai mokyklose, ar reikėtų sumažinti balso teisę turinčiųjų amžių?, alkoholio vartojimo amžiaus cenzo sumažinimas. Šiuos ir kitus debatus rasite čia: http://debatepedia.idebate.org/en/index.php/Category:Youth

Sužinokite daugiau apie Europos Tarybos darbą su jaunimu; į paieškos sistemą įrašykite žodžius „Building a Europe for and with children“ (angl. Kuriame Europą su vaikais ir vaikams).

Gerai įsižiūrėkite į įvairius su jaunimo dalyvavimu susijusius dalykus per užsiėmimą „Ant kopėčių“ (psl. 84).

Vaikai ir jaunimas yra dažnai diskriminuojami. Jei jūsų grupė norėtų panagrinėti diskriminaciją, galbūt jai patiks užsiėmimas „Visi skirtingi – visi lygūs“ (psl. 368).

Idėjos veiksmams

Jeigu dirbate mokykloje, tegu mokiniai peržiūri jos valdymo politiką ir programą, kad pamatytų, ar ji atitinka su VTK susijusias pareigas ir atsakomybes. Pavyzdžiui, ar šioje mokykloje suteikiamu išsilavinimu siekiama lavinti vaiko asmenybę, talentus ir gebėjimus, ar visgi per daug dėmesio skiriama „kalimui“ egzaminams? Ar moksleiviai turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę jiems svarbiais klausimais? Ar moksleivių nuomonės laikomos svariomis? Kitaip tariant, ar mokykloje yra taryba ir ar ji veiksminga? Ar mokyklos disciplina užtikrinama gerbiant vaiko orumą? Kaip mokykla tvarkosi su rasistiniais incidentais ir patyčiomis? Padiskutuokite, ką dar reikėtų pagerinti ir kokių priemonių imtis toms problemoms spręsti. Peržiūrėkite skyrių „Imtis veiksmų“ ir suplanuokite projektą. Būkite atsargūs, kad be reikalo neskubėtumėte ir nedarytumėte to, kas (be reikalo) nuviltų mokytojus, ypač jeigu jiems nepatinka, kad bandote iš jų atimti galią!

Jei dirbate jaunimo klube ar organizacijoje, tegu jos nariai peržiūri valdymo politiką ir dalyvavimo galimybes.

Prisidėkite prie debatų čia: http://debatepedia.idebate.org (kategorija: jaunimas)

Daugiau informacijos

Nuorodas į visą Konvencijos tekstą, kasmet publikuojamus atitinkamus UNICEF dokumentus apie pasaulio vaikus bei kitas su vaikų teisėmis susijusias knygas ir leidinius rasite 5-ajame skyriuje www.coe.int/compass (skyrelyje apie vaikus).

Europos Tarybos parlamentinė asamblėja ragino uždrausti akustinius „jaunimo išsklaidymo“ (uodų) prietaisus. Savo 2010 m. birželį vykusiame susitikime asamblėja paragino uždrausti visus akustinius prietaisus, kurie diskriminuoja jaunus žmones, tokius kaip uodų „jaunimo išsklaidymo“ prietaisas, leidžiantis galingą garsinį signalą, kurį girdi beveik visi jaunesni nei 20-ies metų žmonės, bet tik nedaugelis daugiau nei 25-erių metų žmonių ir kuris užkerta kelią jaunimo dykam slampinėjimui. Rekomendacijoje, kurią asamblėja, burianti parlamentarus iš visų Europos Tarybos šalių narių, priėmė vieningai, rašoma, kad „itin įžeidžiantis“ prietaisas diskriminuoja jaunus žmones, nes elgiasi su jais kaip su „nenorimais paukščiais ar kenkėjais“. Taip pat gali būti, kad jis pažeidžia žmogaus teises, tokias kaip teisė į privatų gyvenimą ar susirinkimo laisvę, ir gali būti laikomas žeminančiu elgesiu, nes sukelia „akustinį skausmą“.

„Jeigu 16-mečiai yra pakankamai suaugę gerti jūsų reguliuojamų industrijų užterštą vandenį, jeigu 16-mečiai yra pakankamai suaugę kvėpuoti jūsų vyriausybių statytų šiukšlių deginimo įrenginių užterštu oru, jeigu 16-mečiai yra pakankamai suaugę vaikščioti gatvėmis, kurias nesaugiomis daro siaubinga narkotikų ir nusikalstamumo politika, jeigu 16-mečiai yra pakankamai suaugę gyventi skurde, gyvendami turtingiausioje pasaulio valstybėje, jeigu 16-mečiai yra pakankamai suaugę susirgti šalyje, turinčioje blogiausias pasaulyje sveikatos priežiūros programas, ir jeigu

„Jeigu 16-mečiai yra pakankamai suaugę gerti jūsų reguliuojamų industrijų užterštą vandenį, jeigu 16-mečiai yra pakankamai suaugę kvėpuoti jūsų vyriausybių statytų šiukšlių deginimo įrenginių užterštu oru, jeigu 16-mečiai yra pakankamai suaugę vaikščioti gatvėmis, kurias nesaugiomis daro siaubingos narkotikų ir nusikalstatumo politikos, jeigu 16-mečiai yra pakankamai suaugę gyventi skurde, gyvendami turtingiausioje pasaulio valstybėje, jeigu 16-mečiai yra pakankamai suaugę susirgti šalyje, turinčioje blogiausias pasaulyje sveikatos priežiūros programas, ir jeigu 16-mečiai yra pakankamai suaugę lankyti mokyklas, kurioms jūs nesuteikiate reikalingo finansavimo, tuomet 16-mečiai yra pakankamai suaugę dalyvauti visa tai gerinant.“

Rebecca Tilsen, 14 metų, 1991 m. liudijimas Minesotos pakomitečiui dėl balsavimo amžiaus cenzo *sumažinimo.*

16-mečiai yra pakankamai suaugę lankyti mokyklas, kurioms jūs nesuteikiate reikalingo finansavimo, tuomet 16-mečiai yra pakankamai suaugę dalyvauti visa tai gerinant.“ Rebecca Tilsen, 14 metų, 1991 m. liudijimas Minesotos pakomitečiui dėl balsavimo amžiaus cenzo sumažinimo.

Dalomoji medžiaga

Teiginių kortelės

Padarykite šių straipsnių kopijų ir sukarpykite juos – tai bus teiginių kortelės.

Vaikas turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę.

Valstybės dalyvės gerbia vaiko teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę. Valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę į asociacijų ir taikių susirinkimų laisvę.

Nė vienas vaikas neturi patirti savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį, šeimyninį gyvenimą, buto neliečiamybę, susirašinėjimo paslaptį arba neteisėto kėsinimosi į jo garbę ir reputaciją.

Tėvams tenka pagrindinė atsakomybė už vaiko auklėjimą ir vystymąsi.

Valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę būti apsaugotam nuo ekonominio išnaudojimo ir nuo bet kokio darbo, kuris gali būti pavojingas jo sveikatai arba trukdyti jam mokytis, gali kenkti jo sveikatai ir fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam bei socialiniam vystymuisi. Valstybės dalyvės įsipareigoja ginti vaiką nuo visų seksualinio išnaudojimo ir seksualinio suvedžiojimo formų <…> siekdamos uždrausti išnaudoti vaikus verčiant juos užsiimti prostitucija arba kita neteisėta seksualine veikla; išnaudoti vaikus pornografijai ir pornografiniams leidiniams.

Valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį, teisę dalyvauti žaidynėse <…> laisvai dalyvauti kultūriniame gyvenime.

Valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę būti apsaugotam nuo ekonominio išnaudojimo ir nuo bet kokio darbo, kuris gali būti pavojingas jo sveikatai arba trukdyti jam mokytis, gali kenkti jo sveikatai ir fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam bei socialiniam vystymuisi. Valstybės dalyvės įsipareigoja ginti vaiką nuo visų seksualinio išnaudojimo ir seksualinio suvedžiojimo formų … siekdamos uždrausti išnaudoti vaikus verčiant juos užsiimti prostitucija arba kita neteisėta seksualine veikla; išnaudoti vaikus pornografijai ir pornografiniams leidiniams.

Valstybės dalyvės imasi visų priemonių, kad <…> per ginkluotą konfliktą nukentėjusiais vaikais būtų pasirūpinta.

Kiekvienas vaikas, kuris laikomas pažeidusiu baudžiamuosius įstatymus arba kaltinamas jų pažeidimu, turėtų bent tokias garantijas: laikomasi nekaltumo prezumpcijos, kol jo kaltė nebus įrodyta pagal įstatymus; suteikiama teisinė bei kitokia pagalba, kuri jam reikalinga rengiantis gintis ar ginantis; <…> teisę nebūti verčiamam duoti parodymus arba prisipažinti kaltu; <…> visiškai gerbiamas jo privatumas; elgiamasi atitinkamai pagal jo amžių, aplinkybes ir gerovę. Nei mirties bausmė, nei įkalinimas iki gyvos galvos, nenumatant išlaisvinimo galimybės, neskiriami už nusikaltimus, padarytus jaunesnių kaip 18 metų asmenų.

Vietos paveldo objektai

Paveldas yra palikimas iš praeities, tai, su kuo gyvename šiandien, ir tai, ką perduodame ateities kartoms.

UNESCO

Temos	• Bendros žmogaus teisės • Diskriminacija ir netolerancija • Religija ir tikėjimas
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	12–35
Trukmė	2 valandos
Apžvalga	Užsiėmimo metu dalyviai tyrinėja aplinką ir paveldo objektus susieja su žmogaus teisėmis.
Susijusios teisės	• Teisė į švietimą • Teisė į religijos ir tikėjimo laisvę • Teisė dalyvauti kultūriniame bendruomenių gyvenime
Tikslai	• Sužinoti apie mieste ar gyvenvietėje esančius paveldo objektus • Atminimą ir paveldo objektus susieti su žmogaus teisėmis • Ugdyti įvairovės bendruomenėje vertinimą
Priemonės	• Jei pasirenkama variacija – klausimai, kurie bus aptariami prie kiekvieno objekto • Vietovės, kurią grupės tyrinės, žemėlapis (nebūtina)
Pasiruošimas	• Išsirinkite miesto rajonus, po kuriuos grupės vaikščios (galite leisti grupėms pasirinkti pačioms, bet bus paprasčiau, jei jos jau turės parinktus variantus) • Atspausdinkite arba nusiųskite dalyviams elektroninius žemėlapius, kuriuose pažymėta, kur grupėms reikia vaikščioti ar tyrinėti • Informuokite dalyvius, jog užsiėmimas vyks lauke, kad jie galėtų tinkamai apsirengti ir pasiimti vandens ar kitų reikalingų daiktų

Eiga

1. Pakvieskite dalyvius susiskirstyti į 5–6 žmonių grupes ir trumpai pasidalinti mėgstamiausiu pastatu, vieta, skulptūra ar simboliu mieste bei priežastimis, kodėl jis jiems patinka.
2. Informuokite dalyvius, kad šiose grupėse jie valandą vaikščios po tam tikrą miesto rajoną ir ieškos pastatų, skulptūrų, simbolių, gatvių pavadinimų, kurie priskiriami miesto paveldui. Galite nurodyti konkrečius miesto rajonus, kur norėtumėte, kad grupės eitų, arba pasiūlyti grupėms pasirinkti. Idealiu atveju kiekviena grupė turėtų vaikščioti po skirtingą miesto dalį.
3. Užduotis yra daugiau sužinoti apie kiekvieną pasirinktą paveldo objektą – tą galima daryti internete arba klausinėjant praeivių (arba abu variantai). Dalyviai turėtų informaciją užsirašyti, o objektus nufotografuoti.

4. Grupėms grįžus, skirkite 30 minučių apdoroti informaciją ir paruošti prezentaciją apie radinius (įskaitant nuotraukas).
5. Kiekviena grupė trumpai pristato, ką radusi ir sužinojusi pasivaikščiojimo metu.

Aptarimas ir apibendrinimas

1. Kaip jautėtės, tyrinėdami miestą paveldo aspektu?
2. Ar buvo sunku internete rasti informacijos apie skirtingas vietas? Kaip sekėsi gauti informacijos iš praeivių gatvėje?
3. Kokios žmogaus teisės susijusios su jūsų atrinktais paveldo objektais?
4. Ar buvote nustebinti to, ką sužinojote? Kas ir kuo jus nustebino?
5. Ar radote objektų, kurie būtų susiję su skirtingomis kultūrinėmis ar religinėmis grupėmis? Ar šių laikų Europoje šios grupės gali visiškai naudotis žmogaus teisėmis?
6. Kaip manote, ar dauguma miesto gyventojų žino apie šiuos paveldo objektus ir jų reikšmę? Kodėl?
7. Ar manote, kad kokie nors kiti paveldo aspektai turėtų būti matomi viešojoje erdvėje, bet nėra? Kokie? Kaip manote, kodėl jų nėra?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Gana įprasta, kad daugybė žmonių praeina pro paveldo objektus savo mieste jų nepastebėdami. Kai kurie paveldo objektai yra puikiai žinomi, o kai kurie visiškai ignoruojami. Pavyzdžiui, kai kuriose Europos šalyse dalyviai gali rasti nebenaudojamų sinagogų ar memorialinių lentų, žyminčių vietas, kur stovėjusios sinagogos arba mečetės buvo sunaikintos. Praeiviai tokių memorialinių lentų dažnai nepastebi. Priklausomai nuo jaunimo grupių, su kuriomis dirbate, galite nuspręsti: neduoti jiems jokių gairių ir leisti rasti, kas pasitaikys, arba nurodyti tam tikras vietas, kurių reikėtų ieškoti. Gali būti naudinga dalyviams duoti Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos santraukos kopiją, ypač, jei žmogaus teisės grupei nėra gerai pažįstama tema. Taip bus lengviau identifikuoti, kokios žmogaus teisės susijusios su rastais paveldo objektais.

Pasirūpinkite, kad dalyviams pakaktų laiko nukeliauti į tyrinėjamas vietas. Jei vietos, į kurias reikia nuvykti, yra per toli, galite pirmąją užsiėmimo dalį (tyrinėjimą) suplanuoti dienos pabaigoje, o prezentacijoms ir apibendrinimui skirti laiko kitos dienos pradžioje.

Variacijos

Galite nuspręsti iš anksto grupėms nurodyti paveldo objektus, kurių reikia ieškoti. Tokiu atveju galite pateikti sąrašą klausimų, kuriuos reikės aptarti kiekvienoje vietoje. Kitas būdas – užsiėmimą galite organizuoti lobių ieškojimo stiliumi. Pavyzdžiui, pirma grupės užduotis yra nuėjus prie paveldo objekto padaryti nuotrauką, aptarti objektą ir atsakyti į vieną konkretų klausimą arba atlikti tam tikrą užduotį. Prie kiekvieno paveldo objekto laukia po vieną komandos narį, kuriam grupė turi pateikti atsakymą arba parodyti, kaip atlieka užduotį. Tuomet tas žmogus perduoda grupei voką su nurodymais, kaip rasti antrą objektą ir t. t.

Galite susitelkti vien į gatvių ar aikščių pavadinimų tyrinėjimą. Pavyzdžiui, dalyviai gali patyrinėti, kokie žmonės ar įvykiai prisimenami vietai suteikiant tam tikrą pavadinimą. Dalyviai taip pat gali analizuoti šiuos aspektus: Ar vyrai ir moterys reprezentuojami

lygiai? Ar kas nors iš šių žmonių prisidėjo prie žmogaus teisių kultūros puoselėjimo? O gal jie kaip tik susiję su žmogaus teisių pažeidimais? Apibendrinimo metu galite dalyvius pakviesti grupėse identifikuoti ir padiskutuoti, kokie, jų nuomone, žmonės turėtų būti pagerbti gatvės pavadinimais dėl indėlio į žmogaus teisių lauką.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jei norėtumėte plačiau patyrinėti atminties ir atminimo temą, galite rinktis užsiėmimą „Atminties žodžiai“. Dalyviai gali prisidėti prie Europos paveldo dienų. Tai – būdas įsitraukti į kultūrinį Europos paveldą, stiprinti priklausymo bendrai Europos erdvei jausmą ir dalytis įžvalgomis, kaip europinė vietinio paveldo dimensija suprantama visoje Europoje: https://www.europeanheritagedays.com

Idėjos veiksmams

Dalyviai galėtų sužinoti, kaip ir kas skiria pavadinimus gatvėms arba aikštėms, ir, parašę atsakingai vietinei institucijai, pasiūlyti naujų pavadinimų ar pakeitimų esamuose.

Svarbi data

Gegužės 21 d.
Pasaulinė kultūrų puoselėjimo diena

Diskriminacija ir netolerancija

Globalizacija

Žinisklaida

2 lygis

6–60 (mažos grupelės)

40 minučių

Visi skirtingi – visi lygūs

Visi žmonės yra visuotinai lygūs ir savaip skirtingi.
Visuotinę lygybę ir savus skirtumus reikia gerbti. [1]

Sudėtingumas	2 lygis
Trukmė	40 minučių
Grupės dydis	6–60 (mažos grupelės 3–4)
Temos	• Diskriminacija ir netolerancija • Globalizacija • Žiniasklaida
Apžvalga	Trumpa viktorina, pakankamai provokuojanti, kad būtų pati savaime įdomi, bet taip pat gali būti pagrindas veiksmingai grupinei diskusijai.
Susijusios teisės	• Lygybė orumu • Teisė į teises ir laisves be jokių skirtumų • Teisė į pilietybę
Tikslai	• Praplėsti žmogaus teisių visuotinimo supratimą • Lavinti įgūdį informaciją skaityti kritiškai ir nepriklausomai • Skatinti sąmoningumą apie etnocentrizmą bei išankstines nuostatas savyje ir kituose, plėtoti tarpkultūrinius mokymosi įgūdžius
Priemonės	• Dalomoji medžiaga • Pieštukai arba tušinukai, kiekvienam po vieną • Didelis popieriaus lapas (A3) ir žymiklis
Pasiruošimas	Padarykite dalomosios medžiagos kopijų – kiekvienam dalyviui po vieną. Arba užrašykite ją ant lentos, arba naudokite projektorių

Eiga

1. Pasakykite dalyviams, kad šis užsiėmimas – tai viktorina, bet jos tikslas nėra surinkti kuo daugiau teisingų atsakymų, ji yra tik įvadas.
2. Padalinkite arba ekrane parodykite dvi citatas. Duokite dalyviams penketą minučių jas perskaityti.
3. Tuomet kiekvienam jų individualiai leiskite nuspręsti:
   a) pirmojo teksto šaltinį: iš kokios knygos ar dokumento ši citata paimta?
   b) iš kurios šalies ar regiono yra kilęs (-usi) antrojo teksto autorius (-ė)?
4. Kai visi bus pasiruošę, paprašykite dalyvių pasiskirstyti mažomis grupelėmis, maždaug po tris. Duokite jiems 20 minučių padiskutuoti apie savo individualius pasirinkimus ir juos paanalizuoti. Dalyviai turėtų atsakyti į šiuos klausimus ir, jei įmanoma, sutarti dėl kolektyvinio atsakymo:
   - Kodėl jie pasirinko būtent tokį atsakymą, o ne kitokį?
   - Ką šie tekstai sako apie jų autorius?
   - Kodėl tie žmonės šiuos tekstus parašė?
   - Kokių komentarų šiems tekstams jie turi?

Jaunimo siūloma Žmogiškų būtybių teisių ir pareigų deklaracija (1989 m.)

5. Grupėms pabaigus, paeiliui kiekvienos grupelės paklauskite jų atsakymo į klausimą A. Paraginkite grupes išdėstyti savo pasirinkimų priežastis. Tuomet tai pakartokite su atsakymais į klausimą B. Atsakymus užrašykite ant didelio popieriaus lapo.
6. Atskleiskite teksto autorių Saidą Al-Andalusi (iš Ispanijos)ir pereikite prie aptarimo ir apibendrinimo.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite trumpu užsiėmimo aptarimu, o tuomet, jei jus atrodys, kad grupė tam jau pasiruošusi, pristatykite išankstinių nusistatymų ir etnocentrizmo sąvokas. Atsakykite į šiuos klausimus (visi kartu arba mažesnėse grupelėse):

- Ar sprendimas dalyvius nustebino?
- Kaip žmonės rinkosi? Ar jų pasirinkimai rėmėsi spėjimu, intuicija ar žinojimu?
- Ar kas nors pakeitė savo nuomonę diskusijų mažose grupėse metu? Kas juos privertė nuomonę pakeisti – spaudimas iš kitų? Geri argumentai?
- Kaip dalyviai gynė savo pasirinkimus per diskusijas mažose grupėse? Ar savo pasirinkimų jie laikėsi tvirtai, ar nedrąsiai?
- Kodėl teksto autorius būtent taip aprašė žmones iš Šiaurės?
- Kokių užuominų tekste randame apie jo autorių, išvaizdą ir kultūrą?
- Kiek autoriaus požiūrį lemia jo paties etnocentristinės nuostatos ir išankstiniai nusistatymai? O galbūt teisinga teigti, jog anuo metu šiaurės Europoje gyvenusios kultūros buvo mažiau „civilizuotos“ nei tuometinė jo kultūra?
- Ar dalyviai gali prisiminti kitų pavyzdžių, kai jie skaitė ar girdėjo, kad panašiai kreipiamasi ir į kitus? Kaip jie jaustųsi, jei juos laikytų kažkokiais prastesniais žmonėmis?
- Kokių pasekmių dažnai galima sulaukti, kuomet žmonės nevertinami už tai, kokie jie yra? Ar yra kokių nors istorinių pavyzdžių? O pavyzdžių iš dabarties?
- Ką turėtume daryti, kad atremtume išankstinius nusistatymus? Ar dalyvių mieste arba šalyje yra žmonių ar jų grupių, prieš kurias gajūs išankstiniai nusistatymai? Kokios tai grupės?
- Švietimas yra vienas iš būdų kovoti su išankstiniais nusistatymais. Ko dar galima būtų imtis?

Patarimai fasilitatoriui (-ei)

Šios ištraukos yra iš knygos, kurią parašė žymus mokslininkas iš Andalūzijos (dabartinė Ispanijos teritorija), gimęs 1029 m. e. m. (420 m. pagal islamiškąjį skaičiavimą). Mokslininkas Saidas Al-Andalusis buvo gerai žinomas dėl savo išminties ir turimų žinių. Jam civilizacija ir mokslas reiškė artimą šventojo Korano pažinimą. Jis buvo mokytas ir išsilavinęs ne tik religijos klausimais, bet ir puikiai išmanė arabų literatūrą, mediciną, matematiką, astronomiją bei kitus mokslus.

Derėtų atminti, kad tuo metu Vidužemio jūros baseiną ir ypač jį supančias arabų karalystes autorius laikė „civilizacijos“ centru. Mokslas ir žinios „Šiaurėje“, kaip Saidas vadina šiaurės Europą, nebuvo tiek pažengę, kiek arabų pasaulyje, Persijoje, Kinijoje ir Indijoje.

Svarbi data

Gegužės 5 d.
Europos diena
(Europos Taryba)

Atminkite, kad, priklausomai nuo grupės, jums gali tekti dalyviams paaiškinti, kaip kritiškiau žiūrėti į pateikiamus tekstus. Jums gali tekti atkreipti jų dėmesį į tai, kad antrasis tekstas iš tiesų daug atskleidžia apie jo autorių, jo išvaizdą ir kultūrą, pvz., kad greičiausiai jo plaukai buvo garbanoti, o oda tamsi. Kritiškas skaitymas – tai ne tik teksto turinio supratimas, bet ir mąstymas apie jo kontekstą, autorių (-ę), kodėl jis ar ji rašė būtent tai, ką rašė.

To suvokimas yra svarbus žingsnis norint suprasti, kaip skaityti visas žinutes (istoriją, naujienas, eilėraščius, dainų tekstus ir t. t.) bei suprasti, kokios vertybės jomis perduodamos.

Vienas iš būdų supažindinti dalyvius su etnocentrizmu yra atkreipti jų dėmesį į tai, kad garbanotų plaukų tamsiaodis Saidas yra puikus „kitokio“ – tokio, kurio dauguma Europoje nelaikytų „normaliu“, pavyzdys. Taip pat labai svarbu, kad diskusijos metu padėtumėte dalyviams suprasti, jog kultūriniai skirtumai nedaro žmonių „geresnių“ ar „blogesnių“ už kitus. Turėtumėte pabrėžti, kad sunku kitus vertinti be jokių išankstinių nuostatų, nes savo kultūrinį požiūrį laikome „norma“. Atpažinti etnocentrizmą savyje yra svarbus žingsnis norint atpažinti jį kituose žmonėse ir gebėti sėkmingai bendrauti su kitų kultūrų žmonėmis.

Užsiėmimo pabaigoje pasilikite papildomai laiko, kad galėtumėte lanksčiau padiskutuoti iškilusiais klausimais. Pavyzdžiui, galbūt norėsite paanalizuoti arba padiskutuoti apie istorijos mokymą mokyklose ir kiek (mažai) mes Europoje iš tiesų žinome apie kitas kultūras.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Jei norite giliau nagrinėti žmogaus teisių visuotinumą, galite pasinaudoti kūrybiškumo ir dramos reikalaujančiu užsiėmimu „Suvaidinkite“, esančiu 95 puslapyje.

Idėjos veiksmams

Laikraščiuose ir internete paieškokite skirtingų jūsų bendruomenėje ar šalyje vykusio istorinio ar dabarties įvykio versijų ir palyginkite, kaip skirtingai jį pateikia įvairios pusės ar interesų grupės. Jų galite rasti ir tinklalapyje „Voxeurop“, kuriame pateikiamos skirtingose šalyse įvairiomis kalbomis pateikiamos naujienos. voxeurop.eu

Kitas šaltinis yra „Indymedia“ – nepriklausomų žiniasklaidos organizacijų ir šimtų žurnalistų kolektyvas, pateikiantis naujienas nekorporaciškai, įvairiomis kalbomis. http://www.indymedia.org

Pastaba

Ištraukos paimtos iš Saido al-Andalusio veikalo „Tautų kategorijų knyga – Viduramžių pasaulio mokslas“ (vert. Sema'an I. Salem ir Alok Kumar, Teksaso universiteto leidykla, Ostinas, 1991 m.).

Dalomoji medžiaga

Viktorina „Visi lygūs – visi skirtingi“

1.Kas yra žemiau pateikiamo teksto šaltinis? Iš kokios knygos ar dokumento jis paimtas?

„Visi žmonės Žemėje, nuo Rytų iki Vakarų, iš Šiaurės ir iš Pietų, sudaro vieną grupę; [jie] skiriasi trimis pagrindiniais bruožais: elgesiu, fizine išvaizda ir kalba.“

Pasirinkite vieną atsakymų variantą:

a) UNESCO deklaracija dėl rasizmo, 1958 m.

b) Herodotas, „Istorija“, apie 430 m. pr. m. e.

c) Vedos, Indija, apie 3000 m. pr. m. e.

d) Jaunimo kampanijos „Visi skirtingi – visi lygūs“ ataskaita, Europos Taryba, 1996 m.

e) Saidas Al-Andalusis, 1029 AD / 420 AH

f) Marco Polo, „Kelionės“ 1300 m. e. m.

g) Nė vienas iš čia pateiktų

2. Iš kurio pasaulio krašto ar šalies yra kilęs šio teksto autorius (-ė)?

„Tie, kas gyvena pačioje (Europos) šiaurėje, kenčia nuo to, kad yra per toli nuo saulės. Ten oras šaltas, dangus debesuotas. Todėl jų temperamentas šaltas, o elgesys nemandagus. Todėl jų kūnai gerokai išaugo, spalva virto į baltą, o plaukai išsitiesino. Jie prarado norą suprasti ir suvokimo aštrumą. Juos užvaldė nemokšiškumas ir tingumas, apėmė nuovargis ir kvailumas.“

Pasirinkite vieną atsakymų variantą:

a) Kinija b) Europa c) Indija d) Afrika e) Persija f) Nė vienas iš čia pateiktų

Bendros žmogaus teisės

1 lygis

8+ (mažos grupelės 4–5)

45 minučių

Žaidimas „Nupiešk žodį“

Ne menininkai taip pat turi teisių!

Temos	• Bendros žmogaus teisės
Sudėtingumas	1 lygis
Grupės dydis	8+ (mažos grupelės 4–5)
Laikas	45 minutės
Apžvalga	Komandinis žaidimas, kurio dalyviai turi kūrybiškai nupiešti su žmogaus teisėmis susijusį žodį.
Susijusios teisės	• Nuomonės ir išraiškos laisvė • Minties laisvė • Lygybė orumu ir teisėmis
Tikslai	• Praplėsti žinias apie VŽTD • Lavinti kūrybiško bendravimo ir mąstymo įgūdžius • Propaguoti solidarumą ir pagarbą įvairovei
Priemonės	• Plakatas, ant kurio surašyti visi VŽTD straipsniai • Didelis popieriaus lapas ir rašiklis taškams užrašyti • Popieriaus lapai (A4 dydžio) ir rašikliai grupiniams piešiniams, po vieną lapą kiekvienai komandai kiekvienam raundui • Lipni juosta arba smeigtukai piešiniams iškabinti
Pasiruošimas	• Pažiūrėkite į sutrumpintą VŽTD versiją, pateikiamą prieduose, ir nukopijuokite ją ant didelio popieriaus lapo • Paieškokite informacijos apie teises

Eiga

1. Paprašykite dalyvių susiskirstyti mažomis grupelėmis po keturis ar penkis ir sugalvoti savo komandai / grupei pavadinimą.
2. Paaiškinkite, kad šio užsiėmimo metu jie varžysis komandomis. Jūs duosite vienam komandos nariui VŽTD straipsnį, kurį jis turės nupiešti. Kiti komandos nariai turės atspėti, kokia tai teisė. Pirmoji atspėjusi komanda gauna tašką. Laimi komanda, surinkusi daugiausia taškų.
3. Liepkite komandoms pasiimti po keletą popieriaus lapų bei pieštuką ir kur nors kambaryje susėsti. Komandos turėtų sėdėti atokiau viena nuo kitos, kad negirdėtų, kas kalbama.
4. Pakvieskite po vieną kiekvienos komandos narį. Pateikite jiems vieną iš jūsų sąraše esančių teisių, pvz., „laisvė nuo kankinimų“.
5. Liepkite dalyviams grįžti į savo grupes ir nupiešti pateiktą teisę, o jų komandos draugai turi spėlioti, kokia tai teisė. Piešti galima tik vaizdus – negalima naudoti nei žodžių, nei skaičių. Neleidžiama ir kalbėti – tik patvirtinti, kad buvo pasakytas teisingas atsakymas.
6. Kiti komandos nariai gali tik spėlioti; jiems draudžiama uždavinėti klausimus.
7. Po kiekvieno raundo paprašykite kiekvieno piešėjo ant savo piešinio užrašyti, kokia tai teisė (nesvarbu, ar jie bus baigę piešinį, ar ne), ir padėti jį į šalį.

8. Surenkite antrą raundą; pakvieskite kitus dalyvius piešti ir duokite jiems kitokią teisę. Iš viso surenkite 7 ar 8 raundus. Per kiekvieną raundą piešti turi vis kitas žmogus. Stenkitės užtikrinti, kad visi būtų piešę po bent vieną kartą.
9. Pabaigoje paprašykite grupių pakabinti savo piešinius ant sienos, kad būtų galima palyginti ir aptarti skirtingas interpretacijas bei piešinius.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite aptardami patį užsiėmimą, o tuomet pakalbėkite apie tai, ką dalyviai žino apie žmogaus teises.

- Ar pavaizduoti žmogaus teises buvo lengviau, ar sunkiau, nei dalyviai įsivaizdavo?
- Kaip žmonės nusprendė būtent taip pavaizduoti konkrečią teisę? Kodėl paveikslėliai būtent tokie?
- Jei teisėms iliustruoti jie piešė teisių pažeidimus, ar tikėtina, kad tie pažeidimai vyksta jų šalyje?
- Kaip galima palyginti skirtingus vienos teisės piešinius? Kiek skirtingų būdų yra nupiešti ir interpretuoti tą patį konceptą?
- Peržiūrėjus visus piešinius, paklauskite dalyvių, kiek daug – ar mažai – jie suprato žinantys apie žmogaus teises.
- Ar jie mano, kad žmogaus teisės jų gyvenime yra aktualios? Kurios?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Prieš šį užsiėmimą turėtumėte perskaityti VŽTD (žr. priedus) ir susipažinti su tuo, kas vadinama žmogaus teisėmis. Pvz., kad jos garantuojamos tarptautiniu mastu, yra teisiškai apsaugotos, fokusuojasi į žmogaus orumą, apsaugo tiek grupes, tiek individus, negali būti atimtos, yra lygios, tarpusavyje priklausomos ir visuotinės.

Kaip panaudoti sienos lentelę, spręskite patys. Jei dalyviai apie VŽTD žino labai mažai, geriau lentelę panaudokite prieš pradėdami užsiėmimą, kad dalyviai nors kiek susigaudytų, ką jie turi spėlioti! Jei dalyviai turi daugiau žinių, tuomet lentelę panaudokite pabaigoje – stimuliuoti diskusiją apie teises, kurios nebuvo nupieštos.

Turėkite omenyje, kad žmonės, nelaikantys savęs gerais menininkais, gali manyti, jog ši užduotis jiems per sunki. Užtikrinkite juos, kad meno kūrinių jūs ir nesitikite, ir padrąsinkite visus pabandyti. Jie gali labai nustebti!

Teises piešimui rasite pasiskaitę VŽTD psl. 507. Pasiūlymai: teisė į gyvybę, laisvė nuo kankinimų, teisė į sąžiningą teismą, laisvė nuo diskriminacijos, teisė į privatumą, teisė į švietimą, laisvė nuo vergovės, asociacijų laisvė, išraiškos laisvė, teisė į pilietybę, minties ir religijos laisvė, teisė balsuoti, teisė dirbti, teisė į sveikatą, teisė turėti nuosavybės, teisė susituokti ir sukurti šeimą, teisė pasirinkti, su kuo tuoktis.

Variacijos

Jei jūsų grupė maža (mažiau nei 8 žmonės), tuomet žaisti galite visi kaip viena komanda; paprašykite vieno žmogaus piešti pirmajame raunde, tuomet tas, kas teisingai jį atspėja, piešia antrame raunde ir t. t.

Vietoj piešimo galite pasportuoti: paprašykite dalyvių suvaidinti pasirinktas teises.

Svarbi data

Gruodžio 10 d.
Žmogaus teisių diena

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Užsiėmime „Gėlių galia“ psl. 161 taip pat naudojamas piešimas – jame nagrinėjama, iš kur kyla teisių koncepcija.

Jei grupei patinka kūrybinės veiklos, jai gali patikti ir užsiėmimas „Suvaidinkite“ (psl. 332), kuriame žmonės turi suvaidinti bendrą žmogaus teisių koncepciją.

Galbūt grupė norės panagrinėti su konkrečia grupe susijusias teises, pvz., žmonių su negalia teises; tai galima padaryti pasitelkiant užsiėmimą „Matyk galią“ (psl. 232).

Žaidžiant su paveikslėliais

Vienas paveikslėlis vertas tūkstančio žodžių, o kamera nemeluoja ar meluoja?

Sudėtingumas	1 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Laikas	30 minučių
Temos	• Bendros žmogaus teisės
Apžvalga	Dalyviai nustato paveikslėlius, iliustruojančius Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (VŽTD) straipsnius.
Susijusios teisės	• Visos
Tikslai	• Didinti suvokimą apie žmogaus teisių aktualumą kasdieniame gyvenime • Lavinti „vizualaus raštingumo“ gebėjimus, klausymosi ir komunikacijos įgūdžius • Propaguoti empatiją ir pagarbą žmogaus orumui
Priemonės	• Sunumeruotų fotografijų kolekcija (20–30) • Didelis stalas • Plakatas ant sienos su VŽTD straipsniais (galima nukopijuoti iš psl. 507)

Eiga

1. Ant didelio stalo išdėliokite nuotraukas.
2. Liepkite dalyviams dirbti individualiai.
3. Perskaitykite vieną kurį VŽTD straipsnį ir užrašykite jį ant lentos.
4. Paprašykite dalyvių pasižiūrėti į nuotraukas ir pasirinkti vieną, kuri, jų nuomone, geriausiai atspindi tą straipsnį.
5. Tuomet paeiliui paprašykite visų dalyvių pasakyti, kurią nuotrauką jie pasirinko ir kodėl.
6. Pasižymėkite, kurios nuotraukos buvo pasirinktos, ir užrašykite jų numerius ant lentos.
7. Surenkite dar keturis ar penkis raundus, perskaitydami skirtingus VŽTD straipsnius (pasirinkite pilietinių ir politinių bei socialinių ir ekonominių teisių mišinį).

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite užsiėmimo apžvalga, tęskite pokalbiu apie tai, ko dalyviai išmoko.

- Ar individai įvairiuose raunduose rinkosi skirtingas nuotraukas, ar manė, kad viena ar dvi viską pasako?
- Ar raunduose skirtingi žmonės rinkosi tas pačias nuotraukas, o gal žmonės labai skirtingai suvokė, kas atspindi įvairias teises? Ką mums tai sako apie pasaulį suvokiančius žmones?
- Peržiūrėkite lentoje esantį sąrašą. Kurias nuotraukas buvo renkamasi dažniausiai?

Kuo jos ypatingos? Kodėl jos dažnai pasirinktos? Ar tam įtakos turėjo jų dydis ar spalva, o gal svarbu buvo tai, kad jose vaizduojama?

- Ar kuri nors viena nuotrauka buvo pasirinkta atspindėti kelias skirtingas teises?
- Ar kas nors nesutiko su kieno nors kito konkretaus paveikslėlio interpretacija?
- Ar buvo nuotraukų, kurių niekas nepasirinko? Ar galėtų jos vis tiek būti interpretuojamos kaip reprezentuojančios kokią nors žmogaus teisę? Kurią?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Nėra jokių apribojimų, kiek kartų galima naudoti konkrečią nuotrauką. Viena nuotrauka gali būti pasirinkta keletą kartų per tą patį raundą arba skirtinguose raunduose. Kitaip tariant, ji gali reprezentuoti vieną iš straipsnių keliems žmonėms arba skirtingus straipsnius skirtingiems žmonėms.

Žr. 1 skyriaus užsiėmimą „Pagrindiniai metodai“ (psl. 59), kuriame rasite daugiau informacijos, kaip pasidaryti nuotraukų kolekciją. Šiam užsiėmimui skirtose nuotraukose turėtų matytis „gyvenimo žemėje“ aspektų įvairovė; tarp jų turėtų būti individų ir grupių, skirtingų amžių, kultūrų ir gebėjimų žmonių nuotraukų. Reikėtų turėti nuotraukų, vaizduojančių gyvenimą kaime ir mieste, pramonę ir žemės ūkį, taip pat įvairius darbus atliekančių ir laisvalaikį įvairiai leidžiančių žmonių nuotraukų. Numeruodami nuotraukas, nesistenkite jų dėlioti kokia nors tvarka. Numeravimo tikslas – tiesiog kad nuotraukas būtų lengviau atpažinti.

Visuomet atminkite, kad reikia patikrinti, ar jūsų naudojamiems paveikslėliams ir nuotraukoms taikomos autorinės teisės.

Nuo grupės ir jų „vizualinio raštingumo“ priklausys, kiek jums reikės padėti dalyviams analizuojant nuotraukas. Galite užsiėmimą pradėti bendra vienos ar dviejų nuotraukų analize. Kaip vedlį galite panaudoti skirsnelyje „Daugiau informacijos“ pateiktus klausimus.

Variacijos

Taip pat galite paprašyti dalyvių pasirinkti vieną nuotrauką, kuri jiems geriausiai reprezentuoja žmogaus teisių koncepciją. Visiems pasirinkus, paprašykite jų paaiškinti savo priežastis.

Galite padaryti Pancho karikatūrų (5 skyrius) kopijų ir paprašyti dalyvių pasakyti, kurias žmogaus teises jos reprezentuoja.

Jeigu norite vietoj nuotraukų naudoti vaizdo įrašus, tuomet pagalvokite apie užsiėmimą „Suvaidinkite“, kuriame naudojama drama (teatras) žmogaus teisių koncepcijai nagrinėti; tegu grupė savo etiudus nufilmuoja ir įdeda į portalą youtube.com.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Pasiskolinkite fotoaparatų (arba paieškokite išparduodamų vienkartinių) ir įgyvendinkite projektą – savo gyvenamojoje vietovėje fotografuokite „Požiūrius į žmogaus teises“.

Užsiėmimas „Pasikeisk akinius“, esantis psl. 281, padeda žmonėms savo gyvenamą vietovę tyrinėti ir fotografuoti iš žmogaus teisių perspektyvos.

Vaizdai kyla ne tik iš paveiksliukų, bet ir iš situacijų bei įvykių. Leiskite grupei „pamatyti“ diskriminaciją pasitelkiant užsiėmimą „Ženk žingsnį į priekį“, psl. 380.

Idėjos veiksmams

Surenkite projekto „Požiūriai į žmogaus teises“ nuotraukų parodą. Arba panagrinėkite kurias nors plakatų idėjas iš pateiktųjų žemiau ir parodai panaudokite jas.

Daugiau būdų, kaip žaisti su vaizdais

Vaizdo dalis

Priemonės/Pasiruošimas

- Raskite vaizdų, kurie pasakoja paprastą istoriją. Perkirpkite juos į dvi dalis taip, kad du atskiri paveikslėliai atrodytų iliustruojantys vienokią istoriją, o kartu – visai kitokią.
- Abi paveikslėlio dalis sudėkite į voką. Kiekvienam dalyviui reikės turėti po voką.

Eiga

1. Paprašykite dalyvių pasiskirstyti poromis.
2. Kiekvienai porai duokite po du vokus.
3. Pasakykite dalyviams, kad jie turi paeiliui atidaryti savo voką ir duoti savo porai vieną viduje esančio paveikslėlio dalį. Tegu jie leidžia partneriui pasakyti, kaip jam atrodo, kas tame paveikslėlyje vaizduojama, kas yra subjektas ir ką jis ar ji veikia.
4. Tuomet pirmasis dalyvis turi paduoti savo partneriui antrą dalį ir paklausti, kas, jų nuomone, ten vyksta dabar, kai matyti visumos vaizdas.
5. Padiskutuokite:
   - Kokių buvo siurprizų?
   - Kaip dažnai žmonės tiesiog priima tai, ką mato, ir pamiršta, kad tai galbūt nėra „visa istorija“?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šis pratimas gali būti naudojamas ir kaip ledlaužis.

Parašai

Priemonės/Pasiruošimas

- 5 sunumeruoti paveikslėliai
- 5 popieriaus juostelės ir kiekvienam dalyviui po rašiklį
- Klijai arba lipni juosta
- 5 dideli popieriaus lapai (A3)

Svarbi data

Spalio 25 d.
Tarptautinė menininkų diena

Eiga

1. Išdėliokite paveikslėlius ant stalo ir pakvieskite dalyvius – individualiai ar poromis – kiekvienai nuotraukai parašyti parašą; po parašą ant popieriaus lapelio.
2. Visiems pabaigus, po vieną iškelkite visas nuotraukas ir pakvieskite dalyvius garsiai perskaityti savo parašus.
3. Kiekvieną nuotrauką priklijuokite didelio popieriaus lapo viduryje ir paprašykite dalyvių aplink ją priklijuoti (klijais arba lipnia juosta) savo parašus; taip gausite plakatą.
4. Pakabinkite plakatus ant sienos.
5. Trumpai aptarkite nuotraukas ir jų parašus.
   - Ko reikia geram parašui po nuotrauka?
   - Jeigu nuotrauka verta tūkstančio žodžių, kam jai reikalingas parašas?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Rinkitės jūsų norimą aptarti temą atspindinčias nuotraukas, taip pat atsižvelkite, ar joms galima parašyti linksmų ir provokatyvių parašų.

Kai kurios iš Pancho iliustracijų 5-ame skyriuje labai tinka šiam užsiėmimui.

Kalbos burbulai

Priemonės/Pasiruošimas

- Paveikslėliai – vienas porai (bent dvi poros – arba daugiau – turi gauti tą patį paveikslėlį)
- Popierius ir rašiklis – dviem žmonėms vienas
- Klijai

Eiga

1. Paprašykite dalyvių pasiskirstyti poromis. Išdalinkite paveikslėlius, popieriaus lapus ir rašiklius.
2. Pakvieskite juos paanalizuoti paveikslėlio situaciją: Kas? Ką? Kur? Kada? Kaip?
3. Liepkite jiems priklijuoti paveikslėlį ant popieriaus ir paveikslėlio veikėjams parašyti kalbos burbulus.
4. Paprašykite porų parodyti savo darbus ir pereikite prie trumpo aptarimo:
   - Ar sunku buvo analizuoti paveikslėlius ir rašyti kalbos burbulus?
   - Tą patį paveikslėlį turėjusioms poroms – kaip galima jų analizes palyginti?
   - Kokių stereotipų dalyviai rado paveikslėliuose ir kalbos burbuluose?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Neprivalote grupės apriboti žmonių paveikslėliais. Kodėl gi neįtraukus ir paveikslėlių su gyvūnais? Tai gali būti ypač naudinga, jei norite, kad dalyviai kalbėtų apie stereotipus.

Pradžioje galite paaiškinti, kad dažnai gyvūnai karikatūrose vaizduojami stereotipiškai; tuomet tegu grupė paieško stereotipų pavyzdžių savo paveikslėliuose ir kalbos burbuluose.

Kai kurios iš Pancho iliustracijų 5-ame skyriuje labai tinka šiam užsiėmimui.

Tiesiog už kadro!

Priemonės/Pasiruošimas

- Popierius ir spalvoti flomasteriai bei rašikliai
- Dideli popieriaus lapai – kiekvienai porai po vieną
- Priemonės koliažui (nebūtinai)
- Paveikslėliai

Eiga

1. Išdėliokite paveikslėlius, kad visi juos matytų.
2. Paaiškinkite, kaip fotografai ir fotoredaktoriai apkarpo nuotraukas, kad pritrauktų žiūrovo dėmesį į tai, ką jie nori, kad tu žiūrėtum.
3. Tegu dalyviai dirba poromis; paprašykite jų pasirinkti kokią nors nuotrauką, su kuria jie norėtų dirbti. Liepkite nuotrauką paanalizuoti ir priklijuoti prie didelio popieriaus lapo. Tada tegu nupiešia tai, kas, jų nuomone, vyksta už nuotraukos ribų, t. y. tegu jie nuotrauką „apkarpo“.
4. Paprašykite dalyvių parodyti savo kūrinius ir padiskutuokite:
   - Kodėl fotografai ir fotoredaktoriai nuotraukas apkarpo?
   - Ar apkarpymas – tai tam tikra cenzūros forma?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Dalyviai gali laisvai savo nuožiūra nuspręsti, ar tuos praplėstuosius paveikslėlius piešti realistiškai, ar fantastiškai.

Jeigu yra galimybė, galite išbandyti šį užsiėmimą naudodami skaitmenines nuotraukas kompiuteryje.

Diskriminacija ir netolerancija

Skurdas

Bendros žmogaus teisės

2 lygis

10–30

60 minučių

Ženk žingsnį į priekį

Viskas išplaukia iš teisių, kurias turi kiti, ir mano nesibaigiančios pareigos jas gerbti.

Emmanuelis Lévinas

Temos	• Diskriminacija ir netolerancija • Skurdas • Bendros žmogaus teisės
Sudėtingumas	2 lygis
Grupės dydis	10 - 30
Laikas	60 minučių
Apžvalga	Visi esame lygūs, tačiau kai kurie yra lygesni nei kiti. Šiame užsiėmime dalyviai prisiima įvairius vaidmenis ir juda pagal tai, kiek galimybių gyvenime jie turi.
Susijusios teisės	• Teisė į lygybę orumu ir teises • Teisė į švietimą • Teisė į gyvenimo lygį, tinkantį gerai sveikatai ir gerovei palaikyti
Tikslai	• Didinti sąmoningumą apie galimybių nelygybes • Lavinti vaizduotę ir kritinį mąstymą • Skatinti empatiją tiems, kuriems mažiau pasisekė
Priemonės	• Vaidmenų kortelės • Atvira erdvė (koridorius, didelis kambarys arba laukas) • Kasečių arba kompaktinių diskų grotuvas ir lengva, atpalaiduojanti muzika • Kepurė
Pasiruošimas	• Atidžiai perskaitykite užsiėmimo eigą. Peržiūrėkite „situacijų ir įvykių“ sąrašą ir adaptuokite jį grupei, su kuria dirbate. • Pagaminkite vaidmenų korteles – kiekvienam dalyviui po vieną. (Pritaikytą) lapą nukopijuokite ranka arba kopijavimo aparatu, iškirpkite lapelius, juos perlenkite ir sudėkite į kepurę.

Eiga

1. Leisdami atpalaiduojamąją muziką sukurkite ramią aplinką. Arba paprašykite dalyvių tylos.
2. Paprašykite dalyvių iš kepurės išsiimti po vaidmens kortelę. Tegu jos niekam nerodo.
3. Pakvieskite juos atsisėsti (geriausia – ant grindų) ir atidžiai perskaityti, kas toje vaidmens kortelėje parašyta.
4. Dabar paprašykite jų įsijausti į savo vaidmenį. Padėti jiems galite šiais klausimais, po kiekvieno padarydami trumpą pauzę, duodami žmonėms laiko pamąstyti ir susikurti savo pačių bei savo gyvenimo vaizdą:
    - Kokia buvo tavo vaikystė? Kokiame name gyvenai? Kokius žaidimus žaidei? Kokį darbą dirbo tavo tėvai?
    - Koks tavo kasdienis gyvenimas yra dabar? Kur socializuojiesi? Ką veiki ryte, dieną ir vakare?

- Koks tavo gyvenimo būdas? Kur tu gyveni? Kiek pinigų uždirbi kas mėnesį? Ką veiki laisvalaikiu? Ką veiki atostogų metu?
- Kas tave džiugina ir ko bijaisi?

5. Dabar paprašykite žmonių visiškoje tyloje sustoti vienas šalia kito (tarsi prie bėgimo varžybų starto linijos).
6. Pasakykite, kad garsiai perskaitysite situacijų ar įvykių sąrašą. Kaskart, kai dalyviai su teiginiu sutinka, tegu žengia žingsnį į priekį. Jei nesutinka, tegu lieka kur buvę.
7. Po vieną perskaitykite situacijas. Po kiekvienos padarykite pauzę, kad dalyviai turėtų laiko žengti į priekį ir apsidairę pamatyti, kaip keičiasi visų kitų dalyvių pozicijos.
8. Pabaigoje pakvieskite dalyvius nepamiršti savo galutinės pozicijos. Prieš plenarinį aptarimą leiskite jiems porą minučių pabūti savimi, išeiti iš savo vaidmens.

Aptarimas ir apibendrinimas

Pradėkite klausimu dalyviams: kas vyko ir kaip jie jaučiasi?, tuomet pereikite prie iškilusių klausimų ir ko buvo išmokta.

- Koks jausmas žengti žingsnį į priekį arba jo nežengti?
- Tiems, kurie į priekį žengė dažnai: kuriuo metu jie pastebėjo, kad kiti nejuda taip greitai kaip jie?
- Ar kam nors atrodė, kad tam tikrais momentais jų pagrindinės žmogaus teisės buvo ignoruojamos?
- Ar dalyviai gali atspėti vienas kito vaidmenis? (šioje diskusijos dalyje leiskite visiems atskleisti savo vaidmenis)
- Ar buvo sunku, ar lengva būti tuose vaidmenyse? Kaip jie įsivaizdavo savo vaidinamą asmenį?
- Ar šis užsiėmimas yra tam tikra prasme visuomenės veidrodis? Kaip?
- Kurioms žmogaus teisėms kiekviename vaidmenyje gresia pavojus? Ar gali kas nors teigti, kad jų žmogaus teisės buvo negerbiamos arba jie negalėjo jomis pasinaudoti?
- Kokių pirmų žingsnių reikia imtis kovojant su nelygybėmis visuomenėje?

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Jeigu šį užsiėmimą vykdote lauke, įsitikinkite, ar dalyviai gerai jus girdi, ypač jei dirbate su labai didele grupe! Jums gali tekti paprašyti kofasilitatorių pagalbos, kad perduotų jūsų skaitomus teiginius toliau esantiems dalyviams.

Pradinėje įsivaizdavimo fazėje kai kurie dalyviai gali sakyti mažai žiną apie gyvenimą žmogaus, kurį jie turi vaidinti. Atsakykite, kad tai neturi didelės reikšmės, tegu tiesiog naudojasi savo vaizduote ir vaidina kaip galima geriau.

Šio užsiėmimo galia slypi poveikyje, kuris gaunamas iš tiesų pamatant atstumus tarp dalyvių, ypač pabaigoje, kai atstumas tarp tų, kurie į priekį žengė dažnai, ir tų, kurie nežengė beveik visai, jau turėtų būti labai didelis. Kad poveikis būtų dar didesnis, svarbu vaidmenis pritaikyti prie dalyvių gyvenimo realijų. Tai darydami, adaptuokite vaidmenis taip, kad tik minimalus skaičius žmonių galėtų žengti į priekį (t. y. atsakyti „taip“). Tai taip pat taikytina ir tada, kai dirbate su didele grupe ir turite sugalvoti daugiau vaidmenų.

Svarbi data

Spalio 16 d.
Pasaulinė maisto diena

Pastaba

Šis užsiėmimas išmoktas iš Els van Mourik („Something Els“) ir kitų.

Per aptarimą ir apibendrinimą svarbu panagrinėti, ką dalyviai žinojo apie veikėją, kurio vaidmenį jie gavo vaidinti. Ar tos žinios paremtos asmenine patirtimi, ar kitais šaltiniais (naujienų reportažais, knygomis, anekdotais)? Ar jie įsitikinę, kad ta jų turima informacija yra patikima? Šitaip galite pristatyti, kaip veikia stereotipai ir išankstinės nuostatos.

Šis užsiėmimas ypač tinka parodant sąsajas tarp skirtingų teisių kartų (pilietinių su politinėmis ir socialinių, ekonominių, kultūrinių teisių) bei jų prieinamumo. Skurdo ir socialinės atskirties problemos yra ne tik formalių teisių problemos, nors šios taip pat egzistuoja ir, pvz., pabėgėliams bei prieglobsčio prašytojams. Problema dažnai yra neveiksmingas tų teisių prieinamumas.

Variacijos

Pirmoji variacija nelygybės simbolizmui prideda dar vieną dimensiją. Jums reikės ilgo ir labai plono siūlo arba greitai plyštančios popierinės juostelės. Dalyviams išsirikiavus pačioje pradžioje, praeikite palei juos visus atvyniodami juostelę. Jums praeinant, kiekvienas paima juostelės dalį ir laiko, taip visi būna ja „sujungti“. Atėjus momentui žengti į priekį, kai kurie dalyviai susidurs su dilema: eiti į priekį ir suplėšyti juostelę ar ne? Gali nutikti ir taip, kad paliktieji kaltins išėjusius į priekį juostelės suplėšymu. Todėl gali prireikti priminti taisyklę, kad „kaskart, kai su teiginiu jie sutinka, tegu žengia žingsnį į priekį. Jei nesutinka, tegu lieka kur buvę.“

Antroji variacija: pirmą raundą žaiskite, kaip aprašyta, o tada sužaiskite antrą raundą, kuris gali atskleisti kartais nuvertinamus gebėjimus. Dalyviai išlieka savo vaidmenyse. Antrajame raunde perskaitykite iš anksto pasiruoštus teiginius, kuriuose atkreipiamas dėmesys į nuskriaustųjų galbūt turimas stiprybes – būtent dėl jų situacijos. Pvz.:

- Tu moki daugiau nei dvi kalbas ir kasdien jomis kalbi.
- Esi įveikęs fizinę ar psichikos negalią, tai tau suteikė pasitikėjimo ir vidinės stiprybės susitaikyti su faktu, kad tapai bedarbis.
- Tu sergi nepagydoma liga ir geriau nei kiti suvoki gyvenimo vertę.
- Užaugai atokiame kaime ir puikiai supranti gamtos krizę, su kuria pasaulis susiduria dėl klimato kaitos.
- Tu žinai, kaip gyventi su mažu biudžetu ir kur pigiausia apsipirkti.

Šį metodą galite pritaikyti ir nelygybėms kitose srityse pabrėžti, pvz., dėl prieigos prie vandens, dalyvavimo politiniame ar socialiniame gyvenime, lyties klausimų. Kitai temai turėsite sukurti atitinkamus vaidmenis ir teiginius. Tai darydami būkite atsargūs su potencialiai jautriais vaidmenimis ir teiginiais.

Vienas iš būdų praplėsti idėjų ratą ir pagilinti dalyvių supratimą – tai pirmiausia dirbti mažose grupelėse, o tuomet jų paprašyti savo mintimis pasidalyti su visais. Beveik būtina, kad tam turėtumėte kofasilitatorių. Išbandykite šį metodą antrąją aptarimo dalį po to, kai bus atskleisti visi vaidmenys, mažose grupelėse. Pakvieskite žmones pamąstyti apie tai, kas jų visuomenėje turi mažiau, o kas daugiau šansų ar galimybių ir kokie gali būti pirmieji žingsniai kovojant su nelygybėmis. Arba galite paprašyti dalyvių pasirinkti vieną iš veikėjų ir paklausti, ką galima šiuo atveju padaryti, t. y. kokias pareigas ir atsakomybes šiam žmogui turi jis pats, bendruomenė ir valdžia.

Pasiūlymai, ką daryti toliau

Priklausomai nuo socialinio konteksto, kuriame dirbate, galbūt norėsite pasikviesti advokacijos už tam tikrų kultūrinių ar socialinių mažumų grupių interesus atstovus, kurie pasikalbėtų su jūsų grupe. Paklauskite jų, kokias kovas jie šiuo metu kovoja ir kaip jaunimas gali jiems padėti. Toks gyvas susitikimas taip pat gali tapti galimybe aptarti per diskusiją galinčius iškilti stereotipus.

Jeigu grupei būtų įdomu daugiau sužinoti apie švietimo nelygybes pasaulyje ir kokių priemonių imamasi tam pakeisti, atsiverskite užsiėmimą „Švietimas visiems“, psl. 335.

Galbūt dalyviams reikės daugiau laiko pagalvoti apie stereotipinius vaizdinius, kuriuos jie turėjo susidarę apie savo atstovaujamus žmones šiame užsiėmime. Galite panaudoti užsiėmimą „Eurogeležinkelis a la carte“, esantį edukaciniame pakete „Visi skirtingi – visi lygūs“, ir paklausti, su kokiais žmonėmis jie labiausiai norėtų važiuoti viename traukinio vagone, o su kuriais – mažiausiai.

Idėjos veiksmams

Pasinaudodami aukščiau išdėstytomis idėjomis, supraskite, kaip jūs ir jauni žmonės galite padėti grupėms bei organizacijoms, dirbančioms su kultūrinėmis ar socialinėmis mažumomis, ir idėjas paverskite veiksmais.

Dalomoji medžiaga

Vaidmenų kortelės

Tu esi bedarbė vieniša mama.	Tu esi su politine partija susijusios jaunimo organizacijos prezidentas (o ta partija šiuo metu yra valdžioje).
Tu esi vietos banko vadovo dukra ir universitete studijuoji ekonomiką.	Tu esi sėkmingą greito maisto verslą turinčio imigranto iš Kinijos sūnus.
Tu esi arabė musulmonė mergaitė ir gyveni su labai religingais savo tėvais.	Tu esi JAV ambasadoriaus šalyje, kurioje dabar gyveni, dukra.
Tu esi kareivis kariuomenėje, atliekantis privalomą karinę tarnybą.	Tu esi sėkmingos importo-eksporto įmonės savininkas.
Tu esi negalią turintis jaunuolis, judantis tik su vežimėliu.	Tu esi į pensiją išėjęs batų fabriko darbininkas.
Tu esi 17-metė romė (čigonė), taip ir nebaigusi pradinės mokyklos.	Tu esi jauno į heroiną įnikusio menininko mergina.
Tu esi ŽIV teigiama vidutinio amžiaus prostitutė.	Tu esi 22-ejų metų lesbietė.
Tu esi ką tik universitetą baigęs bedarbis, ieškantis pirmojo darbo.	Tu esi iš Afrikos kilęs modelis.
Tu esi 24-ių metų pabėgėlis iš Afganistano.	Tu esi benamis jaunuolis, tau 27-eri.
Tu esi nelegalus imigrantas iš Malio.	Tu esi 19-metis ūkininko sūnus, gyveni atokiame kalnų kaimelyje.

Situacijos ir įvykiai

Garsiai perskaitykite čia pateiktas situacijas.

Po kiekvieno sakinio duokite dalyviams laiko žengti į priekį ir taip pat apsidairyti, kur yra kiti dalyviai.

- Tu niekada nesi susidūręs su finansiniais sunkumais.
- Tu turi padorius namus, juose yra telefonas ir televizorius.
- Tau atrodo, kad tavo kalba, religija ir kultūra yra gerbiama visuomenėje, kurioje gyveni.
- Tau atrodo, kad tavo nuomonė socialiniais ir politiniais klausimais yra svarbi ir tavo požiūrio klausomasi.
- Žmonės su tavimi konsultuojasi dėl įvairių dalykų.
- Tu nebijai, kad tave sustabdys policija.
- Žinai, kur prašyti patarimo ir pagalbos, jei jos prireiks.
- Niekada nesijautei diskriminuojamas dėl savo kilmės.
- Tu turi tinkamą socialinę ir medicininę savo poreikių apsaugą.
- Gali atostogauti dukart per metus.
- Gali pakviesti draugus pas save vakarienės.
- Tavo gyvenimas įdomus ir ateitis tau žada būti gera.
- Jauti, kad gali studijuoti ir įgyti norimą profesiją.
- Nebijai, kad prie tavęs priekabiaus ar užpuls gatvėje ar žiniasklaidoje.
- Gali balsuoti nacionaliniuose ir vietos rinkimuose.
- Gali švęsti pačias svarbiausias religines šventes su giminaičiais ir artimais draugais.
- Gali dalyvauti tarptautiniame užsienyje vykstančiame seminare.
- Į kiną ar teatrą gali eiti mažiausiai kartą per savaitę.
- Nesibaimini dėl savo vaikų ateities.
- Naujų drabužių gali nusipirkti bent kartą per tris mėnesius.
- Gali įsimylėti, ką tik nori.
- Jauti, kad tavo gebėjimai yra vertinami ir gerbiami visuomenėje, kurioje gyveni.
- Gali naudotis internetu ir gauti iš jo naudos.
- Nebijai klimato kaitos pasekmių.
- Gali laisvai atsidaryti bet kokią internetinę svetainę, nesibaimindamas cenzūros.

Žmogaus teisių kalendorius

Šis kalendorius – tai atnaujintas mėginimas sudaryti sąrašą dienų, kuriomis žmonės visame pasaulyje žymi žmogaus teises; kovotojai už teises yra pagerbiami, žmogaus teisių pažeidimai prisimenami, viltys ir džiaugsmas – švenčiami. Šios svarbiausios datos yra sudarytos iš oficialių JT tarptautinių dienų, NVO pripažintų pasaulinių dienų, istorinių įvykių datų ir kai kurių žymių žmogaus teisių aktyvistų gimtadienių. Kalendoriaus negalima laikyti pilnu ar baigtiniu sąrašu, o verčiau pradiniu tašku; raginame jus pačius į jį pridėti atmintinų datų.

Šis kalendorius gali būti nukopijuotas ir perkeltas į plakatą, kurį būtų galima pakabinti ant sienos pradiniam susidomėjimui žmogaus teisių klausimais stimuliuoti, ypač todėl, kad jis gerai parodo jų spektrą ir įvairovę. Pakvieskite žmones pakomentuoti: ar visi čia minimi įvykiai jiems asmeniškai ką nors reiškia? Kokias vietines ar nacionalines datas jie norėtų pridėti?

Kiekvienam 2-o skyriaus užsiėmimui yra priskirta svarbi data. Tikslas – kalendorių naudoti kaip įrankį metinei žmogaus teisių švietimo programai sukurti. Kiekviena savaitė ar mėnuo galėtų prasidėti teminiu užsiėmimu. Pvz.: gegužės 3-ią, Pasaulinę spaudos laisvės dieną, galite vesti užsiėmimą „Pirmasis puslapis“, lapkričio 25-ąją, Tarptautinę smurto prieš moteris panaikinimo dieną – užsiėmimą „Namų reikalai“. Arba galbūt grupė norės „imtis veiksmų“ įsitraukdama į renginius ar veiklas, kurias tomis dienomis organizuoja kiti, pvz., švęsti Žemės dieną (balandžio 22-ąją) kartu su aplinkosaugos grupe.

Pirminių idėjų veiksmams rasite edukacinio paketo „Visi skirtingi – visi lygūs“ skyrelyje „Veiksmų A-Z“, o patarimų ir gairių, kaip imtis efektyvių veiksmų, rasite šio vadovo 3-iame skyriuje „Imtis veiksmų“.

Kaip kasmet kinta žmogaus teisių supratimas, taip ir šis kalendorius turėtų kisti. Iššūkis jums, šio vadovo vartotojams, yra rasti naujų būdų žmogaus teises švęsti kiekvieną mielą dieną.

Data	Diena	Informacija apie šią dieną	Užsiėmimas
Sausio 27 d.	Holokausto atminimo diena	Sausio 27-oji – tai didžiausios nacių mirties stovyklos Aušvico-Birkenau išlaisvinimo diena. 2005 m. JT Generalinė Asamblėja šią dieną paskelbė Tarptautine holokausto atminimo diena, taip pagerbdama nacių aukas.	„Atminties žodžiai “
Antrasis vasario antradienis	Saugesnio interneto diena	Saugesnio interneto dieną organizuoja „Insafe“, skatindama saugesnį ir atsakingesnį skaitmeninių technologijų ir mobiliųjų telefonų naudojimą, ypač vaikų ir jaunimo tarpe.	„Mano gyvenimas nėra šou“
Vasario 12 d.	Raudonų rankų diena	Tarp organizacijų, remiančių Pasaulinę raudonų rankų kampaniją prieš vaikų karių naudojimą, yra „Human Rights Watch“, „Amnesty International“, „Youth Red Cross Germany“, „Terre des Hommes“ ir „Plan International“.	„Akmenų mėtymas“
Vasario 21 d.	Tarptautinė gimtosios kalbos diena	Nuo 1999 m. UNESCO šią dieną propaguoja skatindama platų tarptautinį įsipareigojimą puoselėti daugiakalbiškumą ir kalbinę įvairovę, taip pat ir kalbų, kurioms gresia pavojus išnykti, saugojimą.	„Kalbos barjeras“

Kovo 8 d.	Tarptautinė moterų diena	Pasaulinė diena, kurią švenčiami praeities, dabarties ir ateities moterų ekonominiai, politiniai ir socialiniai pasiekimai. Pirmoji TMD vyko 1911 m. JT Tarptautinę moterų dieną pradėjo minėti 1975 m.	„Kelias į Lygybės žemę“
Kovo 12 d.	Pasaulinė kovos su kibernetine cenzūra diena	Pirmą kartą minėta 2009 m. kovo 12 d. „Reporteriai be sienų“ ir „Amnesty International“ prašymu.	
Kovo 18 d.	Pirmieji parlamento rinkimai Europoje su visuotine teise balsuoti	Tai įvyko Suomijoje 1917 m.	„Balsuoti ar nebalsuoti“
Kovo 21 d.	Pasaulinė poezijos diena	Paskelbė UNESCO 1999 m. Jos tikslas – puoselėti poezijos skaitymą, rašymą, publikavimą ir mokymą.	
Kovo 21 d.	Tarptautinė rasinės diskriminacijos panaikinimo diena.	Šią dieną 1960 m. Šarpvilyje, Pietų Afrikoje, policija nušovė 69 taikius žmones, protestavusius prieš apartheidinius įstatymus. Skelbdama šią dieną 1966 m., Generalinė Asamblėja ragino tarptautinę bendruomenę darkart padvigubinti savo pastangas naikinant visų formų rasinę diskriminaciją.	„Atsakas rasizmui“
Kovo 22 d.	Pasaulinė vandens diena	Pirmąkart formaliai pasiūlyta dokumente „Agenda 21“ 1992 m. Rio de Žaneire vykusios JT aplinkos ir vystymosi konferencijos metu. Pradėta minėti 1993 m., ja siekiama skleisti žinią, kad vandens išteklių vystymas prisideda prie ekonominio produktyvumo ir socialinės gerovės.	
Kovo 23 d.	Pasaulinė meteorologijos dienay	Pasaulinės meteorologijos organizacijos darbas – orų prognozė – yra labai svarbus užtikrinant maisto saugumą, vandens išteklius ir transportą.	
Kovo 24 d.	Pasaulinė tuberkuliozės diena	Šią dieną 1882 m. dr. Robertas Kochas grupei Berlyno gydytojų pristatė savo atrastą TB bacilą. Oficialia diena ją 1992 m. paskelbė PSO.	
Antrasis balandžio antradienis	Europos lygaus atlyginimo diena	Ją paskelbė BPW Europa (Verslo ir profesionalės moterys).	„Skirtingi atlyginimai“
Balandžio 7 d.	Pasaulinė sveikatos diena	Pirmąkart paskelbta 1950 m. PSO, skleidžiant žinią apie nereikalingas kančias ir būtinas visų pastangas užtikrinti gyvenimą ir gerą sveikatą.	„Minutėlę“
Balandžio 8 d.	Pasaulinė romų diena	Oficialiai paskelbta 1990 m., siekiant švęsti romų kultūrą ir skleisti žinią apie problemas, su kuriomis jie susiduria.	„Dosta“
Balandžio 23 d.	Pasaulinė knygų ir autorinių teisių diena	Šios dienos pažymėjimu UNESCO siekia skatinti skaitymą, leidybą ir intelektinės nuosavybės apsaugą autorinėmis teisėmis. Pirmąkart ši diena švęsta 1995 m. Dar vadinama Pasauline knygos diena.	
Balandžio 28 d.	Pasaulinė sveikatos ir saugos darbe diena.	Ją paskelbė Tarptautinė darbo organizacija.	
Gegužės 1 d.	Tarptautinė darbininkų diena	Tarptautinio darbo judėjimo šventė.	„Profsąjungos susirinkimas“
Antras gegužės šeštadienis	Pasaulinė sąžiningos prekybos diena	Ją paskelbė Pasaulio sąžiningos prekybos organizacija.	„Atsargiai, mes stebime“

Gegužės 3 d.	Pasaulinė spaudos laisvės diena	Ją paskelbė UNESCO 1993 m., siekdama pasaulyje propaguoti spaudos laisvę ir pripažinti, kad laisva, pliuralistinė ir nepriklausoma spauda yra esminis bet kurios demokratinės visuomenės komponentas.	„Pirmas puslapis“
Gegužės 5 d.	Europos diena (Europos Taryba)	Kasmetinė taikos ir vienybės Europoje diena. Yra dvi atskiros Europos dienos: gegužės 5 d. (Europos Tarybai) ir gegužės 9 d. (Europos Sąjungai).	„Visi skirtingi – visi lygūs“
Gegužės 8 d.	Pasaulinė Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio diena	Prisimenamos ir pripažįstamos šių dviejų organizacijų pastangos visame pasaulyje.	„Teisių bingo“
Gegužės 8–9 d.	Atminimas ir susitaikymas tiems, kurie prarado gyvybę per Antrąjį pasaulinį karą	Paskelbta 2004 m. JT Generalinėje Asamblėjoje, pagerbiant visus tuos, kurie prarado gyvybę per Antrąjį pasaulinį karą.	„Atminties žodžiai“
Gegužės 15 d.	Tarptautinė šeimų diena	Paskelbta 1993 m. JT Generalinės Asamblėjos skleisti žinią apie šeimų problemas.	„Darbas ir kūdikiai“
Gegužės 15 d.	Tarptautinė prieštaravimo pagal sąžinę diena	Ją paskelbė organizacija „War Resisters International“, siekdama skatinti nesmurtinius veiksmus prieš karo priežastis ir remti bei suvienyti visame pasaulyje žmones, atsisakančius dalyvauti kare ar ruošiantis karui.	
Gegužės 17 d.	Tarptautinė kovos su homofobija ir transfobija diena	UNAID Jungtinė JT programa prieš ŽIV / AIDS. Ją koordinuoja Paryžiuje įsikūręs „IDAHO komitetas“.	„Pasikalbėkime apie seksą“
Gegužės 17 d.	Pasaulinė informacinės visuomenės diena	Ją JT paskelbė 2005 m. skleisti pasauliui žinią apie interneto ir naujų technologijų keliamus socialinius pokyčius. Ja taip pat siekiama sumažinti skaitmeninį atotrūkį.	„Interneto poveikis“
Gegužės 21 d.	Pasaulinė kovos su terorizmu diena	Priešinamasi visoms terorizmo ir smurto formoms. Inicijuota Indijoje, nes „tūkstančiai jaunų žmonių kasmet įviliojami į teroristines stovyklas ir organizacijas“.	„Terorizmas“
Gegužės 21 d.	Pasaulinė kultūrinės įvairovės diena dialogui ir vystymuisi	Paskelbta JT 2002 m., ja siekiama saugoti kultūrinę įvairovę kaip priemonę pasiekti klestėjimui, darniam vystymuisi ir pasauliniam taikiam sugyvenimui.	„Mūsų ateitys“
Gegužės 22 d.	Tarptautinė biologinės įvairovės diena	Paskelbta 2000 m. JT Generalinės Asamblėjos bioįvairovės klausimų skatinimui. Anksčiau buvo minima gruodžio 29 d.	
Gegužės 26 d.	Pasaulinė iššūkio diena	Ją organizuoja TAFISA (Tarptautinė „Sporto visiems“ asociacija). Bendruomenės iš viso pasaulio rungtyniauja ir motyvuoja kaip įmanoma daugiau kitų būti fiziškai aktyviems.	„Sportas visiems“
Gegužės 28 d.	Europos kaimynų diena	Jos rėmėja – Europos Taryba. Tikslas – miestams ir socialinio būsto asociacijoms stiprinti vietos bendruomenes skatinant kaimynų vakarėlius ir kitus panašius renginius.	„Gėlės ir teisės“
Gegužės 29 d.	Tarptautinė JT taikdarių diena	Paskelbta 2002 m. JT, pagerbdamos JT taikos palaikymo operacijose tarnavusius vyrus ir moteris už jų aukštą profesionalumą, atsidavimą ir drąsą ir žuvusiųjų už taiką atminimą.	

Gegužės 31 d.	Pasaulinė diena be tabako	Pradėta PSO 1987 m. skatinti 24-ių valandų susilaikymą nuo visų tabako formų ir atkreipti dėmesį į labai paplitusį tabako vartojimą bei jo keliamas grėsmes sveikatai.	
Birželio 4 d.	Tarptautinė nekaltų vaikų – smurto aukų diena	Minima nuo 1982 m. pripažįstant ir primenant apie daugybės vaikų kentėjimą nuo fizinio, psichologinio ir emocinio smurto bei apie būtinybę apsaugoti vaikų teises.	„Ar mes turime alternatyvų?“
Birželio 5 d.	Pasaulinė aplinkos diena	Generalinės Asamblėjos įkurta 1972 m. siekiant gilinti visuomenės žinias apie būtinybę apsaugoti aplinką.	„Pirštai ir nykščiai“
Birželio 12 d.	Pasaulinė kovos su vaikų darbu diena	Tarptautinė darbo organizacija ją pirmąkart paminėjo 2002 m.	„Ašikės istorija“
Birželio 17 d.	Pasaulinė kovos su dykumėjimu ir sausromis diena	JT paskelbta 1995 m. skleisti žinią apie tarptautinio bendradarbiavimo būtinybę kovai su dykumėjimu ir sausros poveikiu, įskaitant Kovos su dykumėjimu konvencijos įgyvendinimą.	
Birželio 20 d.	Pasaulinė pabėgėlių diena	Paskelbta 2000 m. Generalinės Asamblėjos paminėti 50-ąsias 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso metines.	„Ar galiu užeiti?“
Birželio 23 d.	Jungtinių Tautų viešosios tarnybos diena	JT ją paskelbė norėdamos pabrėžti viešosios tarnybos indėlį vystymosi procese.	
Birželio 26 d.	Tarptautinė kovos su narkomanija ir narkotikų kontrabanda diena	1987 m. Generalinė Asamblėja minėdama šią dieną paragino stiprinti veiksmus ir bendradarbiavimą siekiant tikslo – tarptautinės visuomenės, kurioje nepiktnaudžiaujama narkotikais.	
Birželio 26 d.	JT tarptautinė paramos kankinimų aukoms diena	Paskelbta 1997 m. JT siekiant panaikinti kankinimus ir dėl veiksmingo 1984 m. Konvencijos prieš kankinimus ar kitą žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar bausmę veikimo. Pirmąkart ši diena buvo minima 1987 m. birželio 26 d.	*„Chahalis prieš JK“*
Pirmas liepos šeštadienis	Tarptautinė kooperatyvų diena	Paskelbta 1992 m. JT Generalinės Asamblėjos. Žymi Tarptautinio kooperatyvų aljanso šimtmetį pripažįstant, kad kooperatyvai yra nepamainomas faktorius plėtrai.	
Liepos 11 d.	Pasaulio gyventojų diena	Paskelbta 1989 m. Jungtinių Tautų Vystymosi programos (UNDP), siekiant atkreipti dėmesį į populiacijos klausimų svarbą ir neatidėliojamumą.	
Liepos 18 d.	Tarptautinė Nelsono Mandelos diena	2009 m. JT liepos 18-ąją paskelbė Tarptautine Nelsono Mandelos diena, pripažindamos buvusio Pietų Afrikos prezidento indėlį į taikos ir laisvės kultūrą.	„Herojės ir herojai“
Rugpjūčio 2 d.	Romų ir sinčių genocido atminimo diena	Ši diena žymi vadinamosios „Čigonų šeimos stovyklos“ likvidavimą, kai 1944 m. naktį iš rugpjūčio 2-osios į 3-iąją Birkenau dujų kamerose naciai nužudė beveik tris tūkstančius vyrų, moterų ir vaikų.	
Rugpjūčio 6 d.	Hirošimos diena	Šią dieną prisimenamos pirmosios atominės bombos, 1945 metais numestos Hirošimoje (Japonija), aukos.	
Rugpjūčio 9 d.	Tarptautinė čiabuvių tautų diena	Paskelbta 1994 m. Generalinės Asamblėjos puoselėti ir saugoti pasaulio čiabuvių gyventojų teises.	„Makahų banginių medžioklė“

Rugpjūčio 12 d.	Tarptautinė jaunimo diena	JT paskelbta 1999 m. siekiant atkreipti dėmesį į jaunimo problemas visame pasaulyje.	„Mūsų ateitys“
Rugpjūčio 23 d.	Tarptautinė prekybos vergais ir jos panaikinimo atminimo diena	UNESCO ją paskelbė transatlantinei prekybai vergais atminti. Ji žymi 1791 m. rugpjūčio 23 d. prasidėjusį sukilimą, kai Santo Domingo vergai Karibuose pradėjo maištą, pasibaigusį Haičio revoliucija ir propagavusį žmogaus teises.	
	Europos stalinizmo ir nacizmo aukų atminimo diena	Europos Parlamentas ją paskelbė 2008 metais.	
Rugsėjo 8 d.	Tarptautinė raštingumo diena	Paskelbta UNESCO, pirmąkart minėta 1966 m. Jos tikslas – pabrėžti raštingumo svarbą individams, bendruomenėms ir visuomenėms.	„Švietimas visiems?“
Rugsėjo 15 d.	Tarptautinė demokratijos diena	JT ją paskelbė 2007 m.	„Ryšių mezgimas“
Rugsėjo 19 d.	Teisės balsuoti diena	Šią dieną 1893 m. Naujoji Zelandija suteikė moterims teisę balsuoti ir tapo pirmąja šalimi pasaulyje, įgyvendinusia visuotinę teisę balsuoti.	„Rinkimų triukai“
Rugsėjo 21 d.	Tarptautinė taikos diena	Paskelbta 1981 m. JT Generalinės Asamblėjos kaip pasaulinių paliaubų ir ne smurto diena, kvietimas šią dieną visoms šalims ir tautoms pagerbti kariavimo sustabdymą.	‚Mečetė Miegamiestyje“
Rugsėjo 28 d.	Teisės žinoti diena	Paskelbta prieigos prie informacijos advokatų iš viso pasaulio iniciatyva. Pirmąkart minėta 2003 m. skleisti žinią apie kiekvieno individo teisę į prieigą prie valdžios turimos informacijos.	
Pirmas spalio pirmadienis	Pasaulinė buveinių diena (Miestai be lūšnynų)	JT paskelbta diena, pirmąkart minėta 1986 m. Jos tikslas – atspindėti mūsų miestų ir miestelių būklę bei vieną pagrindinių žmogaus teisių – teisę į tinkamą būstą.	„Pasakojimas apie du miestus“
Antras spalio trečiadienis	Tarptautinė gamtos nelaimių sumažinimo diena	JT paskelbta 2002 m. propaguojant visuotinę gamtos nelaimių sumažinimo kultūrą, įskaitant prevenciją, švelninimą ir pasiruošimą.	„Gyvybės voratinklis“
Spalio 1 d.	Tarptautinė vyresnio amžiaus žmonių diena	1990 m. JT Generalinė Asamblėja šią dieną taip pavadino siekdama skleisti žinią apie vyresnio amžiaus žmonių problemas ir įvertinti vyresnių žmonių indėlį į visuomenę.	
Spalio 1 d.	Tarptautinė muzikos diena	Inicijuota 1975 m. Tarptautinės muzikos tarybos, tikslas – propaguoti muziką visuose visuomenės sluoksniuose.	
Spalio 2 d.	Tarptautinė smurto prevencijos diena	Nesmurtinis elgesys skatinamas gerinant švietimą ir didinant visuomenės sąmoningumą. Minima diena sutampa su Indijos lyderio Mahatmos Gandžio gimtadieniu.	„Smurtas mano gyvenime“
Spalio 5 d.	Pasaulinė mokytojų diena	UNESCO paskelbta 1994 m., tikslas – mobilizuoti paramą mokytojams ir užtikrinti, kad mokytojai patenkintų ateinančių kartų poreikius.	„Greitai bus pasenę“
Spalio 7 d.	Pasaulinė padoraus darbo diena	Pradėta minėti 2008 m. Tarptautinės profesinių sąjungų konfederacijos iniciatyva, tai diena, kai pasaulio profsąjungos pasisako už padorų darbą.	„Aš noriu dirbti“
Antras spalio ketvirtadienis	Pasaulinė regos diena	Pasaulio sveikatos organizacijos inicijuota sąmoningumo diena, siekiant atkreipti dėmesį į aklumą, silpnaregystę ir silpnaregių reabilitaciją.	„Pasikeisk akinius“

Spalio 10 d.	Pasaulinė kovos su mirties bausme diena	Nuo 2002-ųjų ją organizuoja Pasaulinė koalicija prieš mirties bausmę.	„Kai išauš rytojus“
Spalio 10 d.	Pasaulinė psichikos sveikatos diena	Pasaulio psichikos sveikatos federacijos iniciatyva švenčiama nuo 1992 m.	„Kas aš yra?“
Savaitė apie spalio 15 d.	Europos vietinės demokratijos diena	Ją propaguoja Europos Taryba. Tikslas – puoselėti vietos demokratijos kultūrą ir propaguoti demokratinio dalyvavimo vietos lygmeniu idėją.	
Spalio 16 d.	Pasaulinė maisto diena	Paskelbta 1979 m. JT siekiant plėsti žmonių suvokimą apie pasaulinę maisto problemą ir stiprinti solidarumą kovoje su alkiu, prasta mityba ir skurdu.	„Ženk žingsnį į priekį“
Spalio 17 d.	Tarptautinė kovos su skurdu diena	Paskelbta 1992 m. JT Generalinėje Asamblėjoje skleisti žinią apie būtinybę panaikinti skurdą ir vargingumą visose šalyse, ypač besivystančiose.	„Peštynės dėl turtų ir galios“
Spalio 24 d.	Jungtinių Tautų diena	Paskelbta 1947 m. per JT chartijos gimtadienį. Ši diena „bus skirta pasaulio žmonėms informuoti apie Jungtinių Tautų tikslus ir pasiekimus ir paramai jų darbui gauti“.	
Spalio 24–30 d.	Nusiginklavimo savaitė	1978 m. JT paskelbė Nusiginklavimo savaitę, taip pabrėždamos ginklavimosi varžybų keliamą pavojų, propaguodamos poreikį jas nutraukti ir didindamos suvokimą apie neatidėliotinas nusiginklavimo užduotis.	
Spalio 25 d.	Tarptautinė menininkų diena	Tarptautinė menininkų diena yra paprastų žmonių judėjimas. Ši diena – P. Picasso gimtadienis.	„Žaidžiant su paveikslėliais“
Lapkričio 3 d.	Pasaulio vyrų diena	arptautinė vyrų diena pradėta minėti 1999 m. Trinidade ir Tobage, ją remia JT. Jos tikslas – atkreipti dėmesį į vyrų ir berniukų sveikatą, gerinti santykius tarp lyčių, skatinti lyčių lygybę ir išskirti pozityvius vyriško elgesio modelius.	„Kelias į Lygybės žemę“
Lapkričio 4 d.	Europos žmogaus teisių konvencija	Ji pasirašyta šią dieną 1950 metais.	„Elektrinė“
Lapkričio 6 d.	Tarptautinė aplinkos apsaugos nuo išnaudojimo karo ir ginkluotų konfliktų metu diena	Šią dieną JT paskelbė 2001 m. siekdamos propaguoti mūsų bendros aplinkos apsaugą ginkluotų konfliktų metu, kai ekosistemos ir gamtos ištekliai lieka pažeisti dar ilgai po to, kai konfliktas pasibaigia, o pažeidimo mastas viršija nacionalinių teritorijų ir dabartinės kartos ribas.	
Lapkričio 9 d.	Tarptautinė diena prieš fašizmą ir antisemitizmą (Krištolinė naktis)	Šią dieną 1938 metais naciai pradėjo pogromą prieš žydus. Žydų parduotuvės (Dužusio stiklo) naktis. Šią dieną pripažįsta Europos Taryba.	
Lapkričio 9 d.	1989 m. griuvo Berlyno siena	Ši diena simbolizuoja barjerų tarp Rytų ir Vakarų Europos griovimo pradžią.	
Lapkričio 11 d.	Tarptautinė mokslo ir taikos diena	UNESCO paskelbta 2001 m. siekiant didinti žmonių suvokimą apie mokslo vaidmenį taikioms ir tvarioms visuomenėms; ji propaguoja nacionalinį ir tarptautinį solidarumą bendram mokslui tarp šalių.	
Lapkričio 16 d.	Tarptautinė tolerancijos diena	UNESCO paskelbta 1995 m. siekiant plėsti žmonių žinias apie tolerancijos stokos keliamus pavojus.	„Tikintieji“
Lapkričio 18 d.	Kovos su prekyba žmonėmis diena	Paskelbta 2007 m. Europos Parlamentui rekomendavus; tai proga skleisti žinią apie efektyvesnės politikos dėl prekybos žmonėmis prevencijos ir kovos su šia prekyba būtinybę.	

Lapkričio 20 d.	Pasaulinė vaikų diena	JT paskelbta 1954 m. kaip brolystės ir supratimo tarp pasaulio vaikų diena bei pasaulio vaikų gerovę propaguojančių veiklų diena.	„Vaikų teisės“
Lapkričio 21 d.	Pasaulinė televizijos diena	JT paskelbta 1996 m. siekiant paskatinti globalinį keitimąsi televizijos laidomis apie tokius dalykus kaip taika, saugumas, ekonominis ir socialinis vystymasis bei kultūrinių mainų puoselėjimas.	„Paveikslėlių žaidimai“
Lapkričio 25 d.	Tarptautinė smurto prieš moteris panaikinimo diena	Moterų teisių aktyvistai šią dieną mini nuo 1981 metų. JT ją paskelbė 1999 m. siekdamos didinti informuotumą ir „pasakyti NE smurtui prieš moteris“.	
Lapkričio 29 d.	Tarptautinė solidarumo su Palestinos žmonėmis diena	JT paskelbta 1977 m., siekiant išreikšti solidarumą su Palestinos žmonėmis – organizuojant parodas apie palestiniečių teises ir kitus kultūrinius renginius.	
Gruodžio 1 d.	Pasaulinė AIDS diena	Paskelbta JT (PSO) 1988 m. susirūpinus pandeminiu AIDS plitimu.	„Prieiga prie medikamentų“
Gruodžio 2 d.	Tarptautinė vergovės panaikinimo diena	Čia prisimenama 1949-ųjų diena, kai buvo priimta JT konvencija dėl prekybos žmonėmis ir išnaudojimo panaikinimo.	
Gruodžio 3 d.	Tarptautinė žmonių su negalia diena	JT deklaruota 1992 m. siekiant skleisti žinią ir įgyvendinti priemones, kurios pagerintų žmonių su negalia situaciją ir suteiktų jiems lygias galimybes.	„Matyk galią“
Gruodžio 5 d.	Tarptautinė savanorių už ekonominę ir socialinę plėtrą diena	JT paskelbta 1985 m. siekiant skleisti žinią apie savanorių indėlį ir skatinti visus žmones siūlyti savo kaip savanorių paslaugas tiek savo šalyje, tiek užsienyje.	„Kur stovi tu?“
Gruodžio 9 d.	Tarptautinė antikorupcijos diena	JT paskelbta 2003 m. siekiant skleisti žinią apie korupciją, nustoti laikyti ją neišvengiamu gyvenimo faktu ir identifikuoti kaip vieną didžiausių kliūčių vystymuisi.	
Gruodžio 10 d.	Žmogaus teisių diena	Visos valstybės ir susidomėjusios organizacijos 1950 m. buvo pakviestos į JT Generalinę Asamblėją paminėti šios dienos, nes 1948 m. gruodžio 10 d. buvo priimta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija.	Žaidimas „Nupiešk žodį“, „Suvaidink“, „Kovotojai už teises“
Gruodžio 18 d.	Tarptautinė migrantų diena	JT paskelbta 2002 m. siekiant užtikrinti pagarbą migrantų žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms.	„Trys dalykai“
Gruodžio 20 d.	Tarptautinė žmonių solidarumo diena	2005 m. JT iniciatyva kovoje su skurdu ir švenčiant mūsų vienybę, įvairovę bei propaguojant solidarumą Tūkstantmečio vystymosi tikslams pasiekti.	„Kiek mums reikia?“

Įvadiniai pratimai

Gera pradžia – pusė darbo.

Graikų patarlė

Temos	• Bendros žmogaus teisės
Sudėtingumas	2 lygis
Laikas	15 minučių
Apžvalga	Čia aprašomi įvadiniai pratimai ne tik padeda sukurti pozityvią aplinką grupėje, bet ir smagiai pristato žmogaus teisių idėjas.
Susijusios teisės	• Visos
Tikslai	• Pabudinti smalsumą, susidomėjimą žmogaus teisių idėjomis • Lavinti bendradarbiavimo įgūdžius • Skatinti kūrybiškumą, suteikti energijos ir motyvuoti

Bendros žmogaus teisės

2 lygis

15 minučių

„Kompasas“ yra daugiau nei knyga

Neverbalinis pratimas ir smagus būdas naujus žmones supažindinti su „Kompasu“.

Eiga

1. Padėkite „Kompaso“ kopiją ant grindų ir paprašykite dalyvių sustoti aplink ją ratu.
2. Paaiškinkite, kad tai – mimų pratimas ir kad dalyviai turi suvaidinti kokį nors veiksmą naudodami „Kompasą“ kaip tik nori – tik ne kaip knygą! Likę grupės nariai turi atspėti, ką knyga simbolizuoja.
3. Pademonstruokite: pakelkite knygą ir sakykite: „Tai ne knyga… Tuomet kas tai?“ Po to suvaidinkite, kad valgote sumuštinį. Kai kas nors atspėja: „sumuštinis“, vėl padėkite knygą ant grindų ir grįžkite į savo vietą.
4. Leiskite dalyviams vaidinti paeiliui. Leiskite jiems vieniems kitus įkvėpti idėjomis ir išeiti į priekį tada, kai jaučiasi esantys tam pasiruošę.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šį metodą galima naudoti mokymų metu, pradedant užsiėmimų ir metodų aptarimą.

Rask sau kėdę!

Šis pratimas skatina pasitikėjimą savimi išreiškiant savo nuomonę ir kartu supažindina su įvairiais žmogaus teisių klausimais.

Priemonės	• Erdvė • Kėdės: kiekvienam dalyviui po vieną, plius dar viena papildoma • Iš anksto paruošti teiginiai

Eiga

1. Paprašykite visų susėsti ratu ant kėdžių. Vieną kėdę palikite laisvą.
2. Perskaitykite pirmąjį teiginį ir liepkite tiems, kurie su juo sutinka, skubiai apsikeisti vietomis ir atsisėsti ant kitos kėdės. Tie, kurie nesutinka, turi likti kur sėdėję. Kas negali apsispręsti, turi atsistoti, apsisukti ir vėl atsisėsti.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Šis ledlaužis pats savaime yra geras ir smagus. Galite jo pabaigoje paklausti dalyvių, kaip išsakyti teiginiai susiję su žmogaus teisėmis, tačiau atminkite, kad tai – ledlaužis, tad nebandykite iš dalyvių ištraukti kokių nors diskusijų.

Šis metodas taip pat gali būti naudojamas kaip įžanga į gilią diskusiją. Tokiu atveju fokusuokitės į savo tikslus ir užtikrinkite, kad jūsų naudojami teiginiai tuos tikslus pasieks. Galite paklausti apie skirtingas dalyvių reakcijas į teiginius ir iš kur kyla skirtingi jų įsitikinimai.

Dar kitas variantas, jei dirbate su konkrečia tema, yra paprašyti dalyvių užrašyti savo teiginius ant popieriaus lapelių, tuomet juos sudėti į dėžę ar kepurę ir perskaityti.

Teiginius galite pasirinkti iš čia pateikto sąrašo arba leiskitės būti šio sąrašo įkvepiami ir sugalvokite savo teiginių:

- Mergaitėms turėti blogą reputaciją yra blogiau nei berniukams.
- Priimtina, kad merginos nešalina plaukelių nuo savo kūno.
- Blogai, kad parduotuvėse pardavinėjamos siaurikės vaikams.
- Priimtina, kad merginos ir vaikinai yra geri draugai.
- Moterys maistą gamina geriau nei vyrai.
- Homoseksualūs asmenys turi turėti teisę susituokti.
- Jeigu mano draugas (-ė) pasakytų, kad yra homoseksualus (-i), aš vis tiek su juo (ja) likčiau draugais.
- Gražios gali būti tik lieknos merginos.
- Grožis kyla iš vidaus.
- Dar vaikystėje aišku, kad mergaitėms geriau sekasi siuvimas, o berniukams – mechanika.
- Kartais dėl išprievartavimo kalta pati moteris / mergina.
- Būti raumeningam – vyriška.
- Vyrai gerai moka rodyti savo jausmus.
- Imigrantai visada sunkiai dirba, nes turi sunkiai dirbti.
- Baletas – vyrams nepriimtinas užsiėmimas.
- Natūralu, kad vyrai imasi kontrolės ir vadovavimo.
- Prezidentas vyras yra geriau nei prezidentė moteris.
- Vyras neturėtų uždirbti mažiau nei jo žmona.
- Jei pasisakysi draugams, kad kažko bijai, vadinasi, parodysi esąs silpnas.
- Kalbėti apie jausmus – visai nevyriška.
- Su laiku meilė išblėsta.
- Seksui reikia meilės.
- Suaugusiųjų požiūris į seksą yra atgyvenęs.
- Gerų patarimų apie seksą rasi pornografiniuose žurnaluose.
- Gerų patarimų apie seksą rasi paaugliams skirtuose žurnaluose.
- Visi žmonės yra vienodai vertingi.

„Aš gerai moku...“

Šis pratimas skatina pasitikėjimą savimi ir kartu demonstruoja įvairovę ir solidarumą grupėje.

Eiga

1. Paprašykite visų sustoti plačiu ratu.
2. Pakvieskite kurį nors (bet kurį) žmogų žengti į priekį pasakyti, ką jis / ji gerai moka.
3. Tada liepkite likusiai grupei taip pat žengti į priekį ir pakartoti to žmogaus vardą bei ką jis / ji gerai moka.
4. Po to pakvieskite kitą žmogų žengti žingsnį.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Tegu pirmasis ratas būna kaip įmanoma didesnis, nes po kiekvieno žengimo į priekį jis pamažu mažės. Pabaigoje dalyviai stovės labai arti vienas kito.

Brangusis Benjaminas ir lipšnioji Leila

Šį pratimą naudokite su žmonėmis, kurie susitinka pirmą kartą. Be vardų išmokimo, jis skatina solidarumą ir pagarbą.

Eiga

1. Paprašykite visų sustoti ratu.
2. Pakvieskite kurį nors (bet kurį) žmogų pasakyti savo vardą (pvz,. Benjaminas).
3. Likusių grupės narių paprašykite sugalvoti teigiamų būdvardžių, prasidedančių ta pačia raide – šiuo atveju B.
4. Paprašykite Benjamino pasirinkti vieną iš pasiūlymų.
5. Tada pakvieskite šalia Benjamino stovintį žmogų pasakyti: „Labas, brangusis Benjaminai. Mano vardas… (pvz., Leila)“.
6. Paprašykite grupės sugalvoti būdvardį Leilai (pvz., lipšnioji).
7. Dabar pakvieskite šalia jos stovintįjį pasakyti: „Labas, lipšnioji Leila. Mano vardas…“
8. Tęskite, kol visi bus prisistatę.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Svarbu atminti, kad sugalvoti reikia pozityvių būdvardžių, prasidedančių ta pačia raide, kaip ir žmogaus vardas, o ne rasti tą žmogų iš tikrųjų apibūdinančių būdvardžių.

Kiekvienas žmogus pats pasirenka sau labiausiai patinkantį būdvardį iš visų pateiktųjų.

Kaip fasilitatorius (-ė), būkite pasiruošę pasiūlyti pozityvių būdvardžių bet kuriam vardui, jeigu kartais niekas nieko nesugalvotų.

Smagi variacija – kiekvienam žmogui sakant savo vardą, pasirinkti ir kokį nors veiksmą. Pvz., Benjaminas gali patapšnoti sau per galvą. Tokiu atveju grupė turės atsiminti visus vardus, veiksmus ir būdvardžius.

Mazgai

Šiame užsiėmime bendradarbiaujama, jis simbolizuoja vieningą problemų sprendimų ieškojimą.

Eiga

1. Paprašykite dalyvių susiskirstyti į grupeles po 6–8.
2. Liepkite visiems petys į petį sustoti ratu, o rankas ištiesti priešais save.
3. Dabar tegu jie ištiesia ir suima vienas kito rankas. Sąlygos tokios: a) negalima abiem rankom laikytis su tuo pačiu žmogumi, b) negalima laikyti prie pat tavęs stovinčio žmogaus rankos (rezultatas atrodo kaip didžiulis rankų mazgas!).
4. Dabar liepkite dalyviams atrišti šį mazgą nepaleidžiant vienas kito rankų.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Dalyviai turės lipti per vienas kito rankas. Reikia turėti truputį kantrybės, tačiau stebinantis rezultatas vis tiek bus vienas arba du ratai.

Šis užsiėmimas labai tinka ir energijai sužadinti. Jeigu norite ką nors juo pasakyti, paklauskite grupelių, kaip jos jautėsi surišusios mazgą: ar atrodė beprotiška ir beviltiška bandyti jį atmazgyti? O atmazgius ar rezultatai juos nustebino? Galite pridurti, kad reikia atminti Mahatmos Gandžio žodžius: „Skirtumo tarp to, ką mes darome ir ką galime padaryti, užteks išspręsti didžiąją dalį pasaulio problemų."

Liečiant žemę

Šis energijos suteikiantis žaidimas skatina bendradarbiavimą ir grupinius sprendimų priėmimo įgūdžius. Jame yra daug artimo fizinio kontakto.

Eiga

1. Paaiškinkite grupei, kad šiame žaidime devyni kūno „taškai" gali liesti žemę: 2 pėdos, 2 plaštakos, 2 alkūnės, 2 keliai ir 1 kakta.
2. Liepkite dalyviams išsiskirstyti po kambarį. Pasakykite skaičių nuo 1 iki 9 ir pasakykite žaidėjams, kad jie turi liesti grindis tokiu skaičiumi taškų. Pakartokite tai dar dukart.
3. Liepkite dalyviams susirasti partnerį. Pasakykite skaičių nuo 2 iki 18. Poros turi dirbti kartu, kad žemę liestų reikalingas skaičius kūno vietų. Pakartokite tai dar dukart.
4. Kartokite raundus, dalyviams dirbant grupėse po 4, tada 8 ir net 16, arba kol visi dirbs kartu.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Galite leisti žmonėms kalbėti arba komunikuoti tik gestais – kaip norite. Žaidžiant keturiems, skaičius gali būti net ir du, jeigu du žmonės stovi ant vienos kojos ir rankose laiko kitus du! Žaidžiant keturiems , mažiausias praktiškas skaičius turbūt bus keturi (didžiausias bus 4x9 = 36). Kiekviename raunde didžiausias sušunkamas skaičius negali būti daugiau nei 9 kartus didesnis už grupės narių skaičių!

Tegu dalyviai dirba spėriai. Didelėse grupėse paprastai labai ilgai užtrunka žmonėms susiprasti, kas ką turėtų laikyti ant žemės. Smagiausia žaisti aštuoniese, ant žemės laikant 6 arba 8 taškus.

Abėcėlė ant grindų

Šis energijos suteikiantis žaidimas labai tinka vietoj „Sveiki atvykę". Per daug nekalbėdami, dalyviai sužino vienas kito vardus ir iš kur kilę. Taip pat tai geras įvadas diskusijai apie įvairovę ir pagarbą įvairovei.

Pasiruošimas

- Ant atskirų A4 dydžio popieriaus lapų surašykite visas abėcėlės raides.

Eiga

1. Atsitiktine tvarka išdėliokite raides ant grindų ir pakvieskite dalyvius aplink jas sustoti ratu.
2. Paaiškinkite, kad užduosite klausimų, pvz., koks tavo vardas? Tada kaip įmanoma greičiau dalyviai turi rasti pirmąją savo vardo raidę ir su kojos pirštu tą popieriaus lapą paliesti. Pvz., Laurė stovi ant raidės L, Rujus – ant raidės R ir t. t.
3. Visiems atradus savo raidę, surenkite raundą – raidė po raidės – ir paprašykite dalyvių greitai pasakyti savo vardą.
4. Pakartokite pateikdami kitus klausimus.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Raides plačiai išdėliokite taip, kad aplink kiekvieną jų liktų daug vietos, nes labai tikėtina, jog ant konkrečios raidės stovės daugiau nei vienas žmogus. Tiesą sakant, smagiausia būna tada, kai daugiau nei 3 žmonės bando išstovėti ant vienos raidės, nes tuomet jie turi vienas kito laikytis.

Raidžių išdėstymas atsitiktine tvarka reiškia, kad dalyviai vienas kitam padeda rasti reikalingą raidę.

Jeigu grupė tarptautinė, abėcėlę rinkitės atsargiai: įsitikinkite, kad visos raidės yra lengvai suprantamos ir perskaitomos. Tiesą sakant, skirtingų abėcėlių raidžių atitikmenų užrašymas ant to paties popieriaus lapo kelia smalsumą.

Priklausomai nuo grupės dydžio, galite daryti daugiau ar mažiau raundų. Neleiskite, kad tai užsitęstų pernelyg ilgai. Siūlomi klausimai:

- Koks tavo vardas?
- Kurioje šalyje gyveni?
- Kurioje šalyje gimei?
- Koks tavo mėgstamiausias patiekalas ar gėrimas?
- Kokia tavo mėgstamiausia spalva?
- Kokia tavo mėgstamiausia knyga / muzikos stilius?
- Koks tavo gyvenimo moto?

Daugiau informacijos

Daugiau įvadinių pratimų rasite šiose svetainėse:

- http://wilderdom.com/games/Icebreakers.html
- http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hrhandbook/activities/11.htm
- http://www.amnesty.ca/youth/youth_action_toolkit/icebreakers.php
- http://www.corrymeela.org/sitepage/icebreakers.aspx
- http://www.nationalserviceresources.org/taxonomy/term/183

Bendros žmogaus teisės

1 lygis

Bet koks

10 minučių

Užsiėmimai pabaigai

Niekas nėra laiko švaistymas, jei tą patirtį panaudosi išmintingai

Auguste'as Rodinas

Sudėtingumas	1 lygis
Grupės dydis	Bet koks
Apžvalga	Peržiūra – esminė patirtinio mokymosi ciklo dalis, o jo pagrindu šis žmogaus teisių švietimo vadovas ir yra parengtas. Čia pateikti užsiėmimai yra paprastas ir smagus būdas padėti žmonėms mokytis iš savo patirčių. Juos galima naudoti ir po vieno „Kompaso" užsiėmimo, tačiau nereikėtų jais pakeisti detalaus aptarimo ir apibendrinimo. Jie yra naudingiausi mokymų dienos pabaigoje, kad dalyviai galėtų kartu pamąstyti, ką ir kaip jie mokosi, ir kai fasilitatoriui norisi greito grįžtamojo ryšio.
Susijusios teisės	• Teisė į žmogaus teisių švietimą • Teisė į švietimą • Teisė dalyvauti
Tikslai	• Per patirtį suteikti žinių ir supratimą apie žmogaus teisių problemas • Ugdyti kritinį mąstymą • Ugdyti įprotį reflektuoti apie patirtį ir iš to mokytis • Padėti vertinti mokymosi procesus

Pabaiga

Laikas: 10 minučių

Eiga

1. Trumpai apžvelkite, kas vyko sesijos metu.
2. Liepkite dalyviams susėsti ratu.
3. Pasirinkite vieną iš teiginių ir paprašykite dalyvių paeiliui jį užbaigti. Neleidžiami jokie komentarai nei diskusijos.
4. Jeigu turite laiko arba norite daugiau grįžtamojo ryšio, surenkite kelis raundus.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Teiginių pavyzdžiai:

- Geriausia šio užsiėmimo dalis buvo... , o blogiausia – ... .
- Įdomiausia buvo... , o nuobodžiausia buvo... .
- Man labiausiai nepatinka... , o labiausiai vertinu... .
- Juokingiausia buvo... , o rimčiausia buvo... .
- Man norėjosi daugiau... , bet mažiau... .
- Išmokau... ir noriu daugiau sužinoti apie... .

- Dabar noriu... ir tikiuosi... .
- Supratau... ir turiu... .
- Mane labiausiai nustebino... .
- Man labiausiai patiko daryti... , o mažiausiai patiko daryti... .
- Geriausiai jaučiausi darydamas... , o sunkiausia man buvo daryti... .

Jei turite laiko, galite gauti gilesnį grįžtamąjį ryšį paprašę dalyvių pateikti savo priežastis. Pvz.: Geriausias dalykas buvo…, nes… . Blogiausias dalykas buvo…, nes… .

Aukštyn žemyn

Jei nebėra laiko, šitas labai greitas ir naudingas!

Laikas: 20 minučių

Pasiruošimas

- Sugalvokite 3 ar 4 klausimus. Pvz.: ar jums užsiėmimas patiko? Ar išmokot ką nors naujo? Ar tai, ką išmokote, galėsite panaudoti savo kasdieniame gyvenime?

Eiga

1. Paaiškinkite, kad užduosite klausimų apie tai, kaip dalyviams patiko užsiėmimas ir ko jie išmoko. Atsakymus jie pateiks be žodžių, naudodamiesi savo kūnu. Norėdami atsakyti „taip“, jie turi pakelti rankas virš galvų ir gal net pasistiebti ant pirštų galiukų, jei atsakymas labai teigiamas. Labai nesutinkantieji turi žemai atsitūpti arba net atsigulti ant žemės. Dalyviai turi rasti savo poziciją tarp šių dviejų atsakymų lygmenų.
2. Perskaitykite pirmąjį klausimą ir duokite žmonėms minutėlę atsistoti į atitinkamą poziciją.
3. Apsidairykite ir įsiminkite atsakymus, bet neprašykite ir neleiskite komentuoti.
4. Tuomet paprašykite dalyvių atsipalaiduoti ir perskaitykite kitą klausimą.

Požiūriai

Tai greitas metodas, suteikiantis dalyviams progą pakomentuoti, jei jie to nori.

Laikas: 20 minučių

Pasiruošimas

- Sugalvokite 3 ar 4 klausimus. Pvz.: ar jums užsiėmimas patiko? Ar išmokot ką nors naujo? Ar tai, ką išmokote, galėsite panaudoti savo kasdieniame gyvenime?
- Pagaminkite 4 ženklus ant A4 dydžio popieriaus lapų: „taip“, „ne“, „nežinau“ ir „noriu kai ką pasakyti“. Prikabinkite juos prie keturių kambario sienų.

Eiga

1. Parodykite ženklus ant keturių sienų ir paaiškinkite, kad jie atstoja keturis skirtingus požiūrius. Paaiškinkite, kad kalbėti gali tik tie, kurie stovi palei sieną su užrašu „noriu kai ką pasakyti“.

2. Pasakykite, kad garsiai perskaitysite klausimus ir kad dalyviai turi atsistoti prie sienos, kuri atitinka jų atsakymą. Pratimo metu galima keisti poziciją.
3. Užduokite pirmąjį klausimą apie užsiėmimą.
4. Duokite žmonėms laiko pasirinkti savo padėtį; tuomet pakvieskite kalbėti norinčiuosius ką nors pasakyti.

Orų pranešimas

Orai čia naudojami kaip jausmų metafora.

Laikas: 30 minučių

Priemonės

- Popierius ir pieštukai (nebūtina)

Eiga

1. Trumpai paaiškinkite, kad naudosite orus kaip savo jausmų metaforą.
2. Duokite dalyviams 5–10 minučių pagalvoti apie dieną / mokymus / projektą / darbą, į kurį jie yra įsitraukę, ir paklausti savęs: ar man smagu tai daryti? Ką aš iš to gaunu? Ar tai man bus naudinga?
3. Tuomet paprašykite jų po vieną paaiškinti, kaip jaučiasi, orų pranešimu.

Patarimai fasilitatoriams (-ėms)

Aiškinant metaforos idėją, pateikite keletą pavyzdžių. Pvz.: „Mano diena prasidėjo truputį miglotai. Prieš vidurdienį keletą kartų smarkiai nulijo. Popiet irgi nulijo, bet nesmarkiai, o vakarėjant pasirodė saulė.“ Tai reiškia, kad jūsų diena prasidėjo su trupučiu abejonių, nebuvote dėl kažko tikri, tuomet tapo labai sunku. Popiet viskas truputį pagerėjo, o pabaigoje jaučiatės daug ko išmokę.

Variacijos

Dalyviai orų pranešimą gali nupiešti, o ne nupasakoti.

Šią idėją galite naudoti savo projekto apžvalgai, tarsi komentuotumėte futbolo ar ledo ritulio rungtynes arba bet kokį kitą renginį, kuris dalyviams patiktų.

Kalk antraštes

Dalyviai dirba mažose grupelėse – gamina bulvarinio laikraščio pirmąjį puslapį.

Laikas: 60 minučių

Pasiruošimas

- Jums reikės A3 dydžio popieriaus lapo ir flomasterių kiekvienai grupelei.

Eiga

1. Liepkite dalyviams susiskirstyti mažomis grupelėmis po tris ar keturis. Jie kurs bulvarinio laikraščio pirmąjį puslapį: didelės antraštės, jokių ilgų straipsnių!
2. Pasiūlykite jiems padiskutuoti, ką veikė ir ką gavo iš projekto ar užsiėmimo, ir surengti minčių lietų apie geriausius ir prasčiausius dalykus.
3. Kiekviena grupelė tarpusavyje turi susitarti dėl 5 ar 6 „istorijų“. Kiekvienai istorijai jie kartu turi parašyti antraštę ir kelis sakinius – trumpą istorijos santrauką. Visos istorijos rašyti nereikia. „Nuotrauka“ nebūtina, bet ją įdėti – gera mintis.
4. Išdėliokite puslapius.
5. Prezentacija ir diskusija galima, bet nebūtina.

Kelioninė kuprinė

Šį užsiėmimą tinka naudoti mokymų pabaigoje. Nuotraukos visada pasako daugiau, nei gali pasakyti žodžiai.

Laikas: 40 minučių

Priemonės

- Popierius ir spalvoti rašikliai

Eiga

1. Paprašykite dalyvių pamąstyti apie tai, ko jie išmoko per šią sesiją ar susitikimą, nupiešti save, mojuojantį „iki“ ir nešantį didelę kelioninę kuprinę, kurioje, pvz., yra dalykai, idėjos ir viltys, kurias jie išsineša su savimi.
2. Tegu dalyviai apgalvoja viską, ką išmoko ir ką nori pasilaikyti. Tai gali būti daiktai, tokie kaip knygos ar nuotraukos, jausmai, žmonės, idėjos, nauji būdai matyti pasaulį, įveikus sunkumą įgyta stiprybė, vertybės.
3. Taip pat jie gali dalykus, kuriuos nori palikti, įmesti į šiukšlių dėžę. Tai gali būti blogi įpročiai, senos idėjos, sunkūs momentai ar prastas maistas – bet kas!
4. Nuraminkite dalyvius, kad jie neprivalo būti nuostabūs menininkai. Puikiausiai tiks žmogeliukai iš lazdelių, žodžiai ir simboliai.

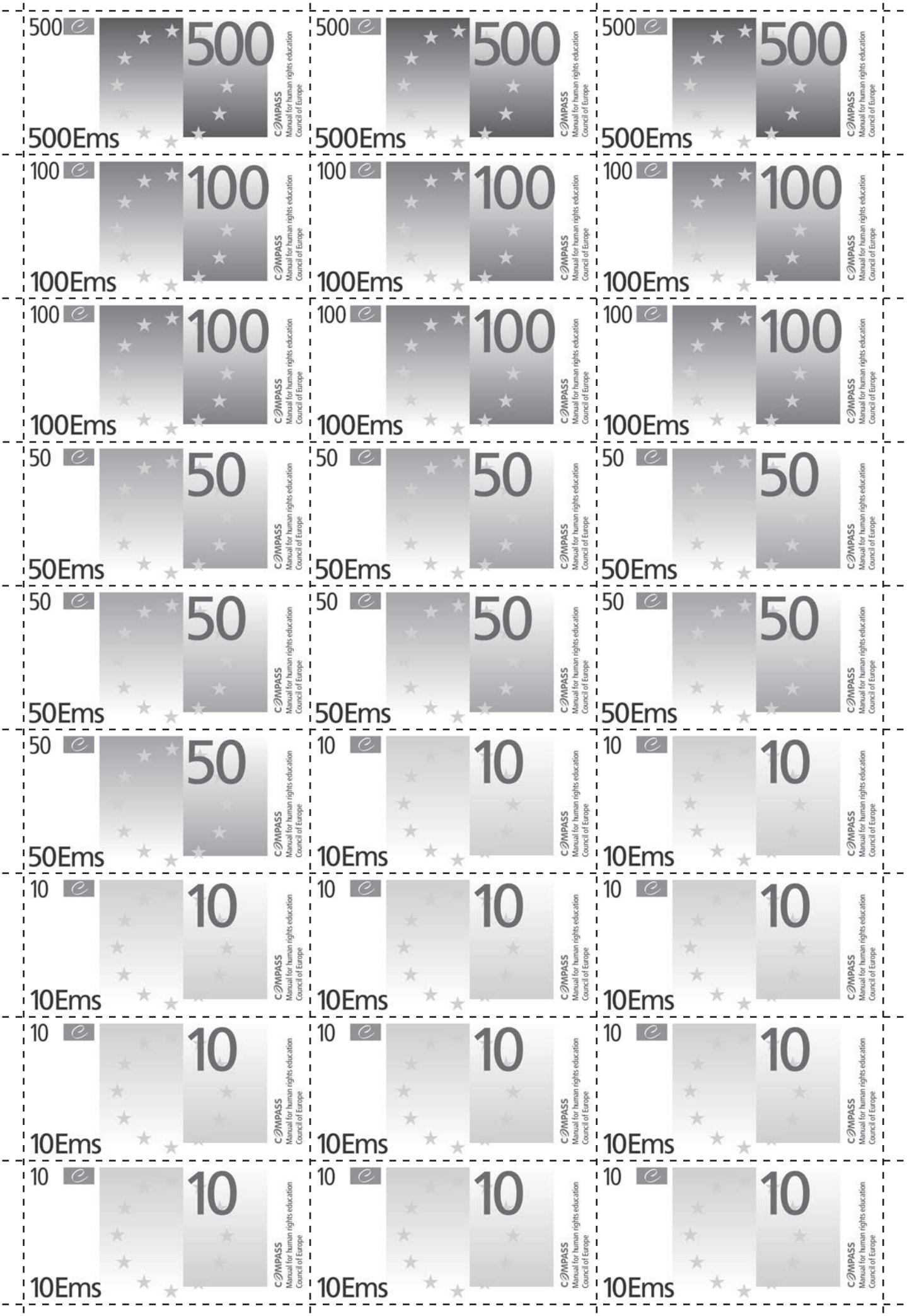
500
500Ems
100
100Ems
50
50Ems
10
10Ems
COMPASS
Manual for human rights education
Council of Europe

3 skyrius

Imtis veiksmų už žmogaus teises

Šio skyriaus turinys

Apie šį skyrių **405**

3.1. ŽTŠ ir aktyvizmas **406**

Kas yra aktyvizmas? 406
Ką reiškia „imtis veiksmų“? 407
Kada grupė gali imtis veiksmų? 409

3.2. Paprasti veiksmai dėl žmogaus teisių **410**

Vieši veiksmai 410
Jaunimas edukuoja 411
Padaryk pats 412
Valdžios atstovų politikos ar elgesio keitimas 413
Partnerystės su kitomis grupėmis ar judėjimais 415
Įrodymų rinkimas 416

3.3. Veiksmų plano parengimas **418**

Prieš pradedant… 418
Pažinkite save – SSGG analizė 418
Priimkite sprendimus 419
Žinokite problemą 420
Problemų medis 420
Problemų medžio pavyzdys 421
Žinokite sprendimą 421
Veiksmo planavimas 422
Kokią problemą norite spręsti? 423
Kas yra jūsų tikslinė auditorija? 423
Kokių pokyčių tikitės? 423
Kaip tikimasi, kad pokyčiai įvyks? 423
Kokias priemones naudosite, kad padarytumėte poveikį savo auditorijai? 424
Organizavimasis 424
Užduočių lentelės sukūrimas 425
Aptarimas ir apibendrinimas 426

Apie šį skyrių

Turbūt pastebėjote, kad kiekvienas 2-ajame skyriuje pateiktas užsiėmimas turi skiltį, pavadintą „Idėjos veiksmams“. Kodėl? Todėl, kad mes manome, jog klasėje ar jaunimo centre liekantis ŽTŠ yra nepilnas. Imtis veiksmų – tai neatskiriama ŽTŠ dalis: iš dalies dėl to, kad tokiu būdu žmogaus teisių tema jauniems žmonėms tampa „tikra“, o iš dalies ir dėl to, kad žmogaus teisių švietimas turėtų tapti švietimu pokyčiams. ŽTŠ siekiama, kad jis vestų prie veiksmų.

Žodžiai ir mintys apie atjautos kupinus darbus, netampančios veiksmais, yra kaip tos gražios gėlės, kurios spalvotos, bet nekvepia.

Thich Nhat Hanh

Iš 1-ojo skyriaus pamenate, kad ŽTŠ yra švietimas apie žmogaus teises, per žmogaus teises ir dėl žmogaus teisių. Todėl imtis veiksmų už žmogaus teises nėra kokia nors papildoma detalė, o esminė švietimo proceso dalis: imtis veiksmų reiškia ką nors daryti už tradicinio švietimo ribų, imtis ko nors, kad žmogaus teisės taptų realybe – geresniam žmogaus teisių pasauliui.

Šiame skyriuje susipažinsite su šiuo praktiniu ŽTŠ aspektu. Jį galite laikyti pereinamuoju tarp 2-ojo skyriaus užsiėmimų jaunimo klube ar klasėje ir „profesionalesnio“ aktyvizmo, kuris aprašomas 4-ajame skyriuje. Tai yra būdas pripratinti jaunimą prie aktyvesnio vaidmens ginant ir propaguojant žmogaus teises, tuo pat metu iš esmės orientuojantis į edukacinius tikslus.

- 1-ajame poskyryje aptariame, kas yra aktyvizmas, ką turime omenyje sakydami „imtis veiksmų“ ir viso to ryšį su ŽTŠ.
- 2-ajame poskyryje pateikiame paprastų metodų ir idėjų veiksmams, kurių galite imtis su grupe jaunų žmonių. Didžioji dalis 2-ajame skyriuje išdėstytų veiksmų pasiūlymų remiasi šiais metodais.
- 3-iajame poskyryje rasite planavimo įrankių, kurie padės grupei giliau įsitraukti į problemą sukuriant ilgalaikę strategiją ir remiantis konkrečiais savo turimais interesais bei gebėjimais.

Kiekvienas poskyris yra atskiras, tačiau 1-ojo ir 2-ojo poskyrių peržiūra gali padėti geriau suprasti 3-iąjį poskyrį.

Laisvasis universitetas

2008 m. pavasarį Lietuvos studentai ir kitos aktyvios jaunimo grupės organizavo protestų seriją prieš siūlomą reformą, kuri būtų reiškusi nemokamo aukštojo mokslo pabaigą. Nepatenkinti studentai dalyvavo įvairiuose veiksmuose ir okupavo centrinę Vilniaus universiteto aikštę. Nors sustabdyti reformos nepavyko, tie veiksmai juos suvienijo ir įtikino būtinybe užtikrinti, kad šviestis siekiantys žmonės neturėtų būti atstumti tik dėl to, kad neturi tam pakankamai pinigų. Todėl jie nusprendė sukurti alternatyvią erdvę, kuri būtų atvira visiems ir kurioje nebūtų tradicinių universitete dėstomų dalykų. Laisvasis universitetas (LUNI) tapo mokymosi centru visiems, norintiems mokytis ar mokyti; vieta be rasizmo, seksizmo ir diskriminacijos; vieta, kurioje žinios laikomos ne „ekspertų“ nuosavybe, o laisvai prieinamos visų dalijimuisi.

Interneto paieškos laukelyje įveskite frazę „Laisvasis universitetas LUNI“, ten rasite daugiau informacijos.

3.1 ŽTŠ ir aktyvizmas

Kas yra aktyvizmas?

Žodžiui „aktyvizmas“ tėra maždaug 100 metų, bent jau dabartine jo prasme; jis išvestas iš veiksmažodžio „veikti“ (angl. *act* → *activism*). Aktyvistas – tai žmogus, aktyviai pasisakantis už pokyčius, paprastai politinius ir socialinius. Aktyvizmas yra tai, kuo užsiima aktyvistai – t. y. jų naudojami būdai pokyčiams pasiekti.

Protestuotojai už taiką ir teisė protestuoti

Du taikos aktyvistai surengė viešą vardų skaitymą prie Dauning Stryto, kur gyvena Didžiosios Britanijos premjeras, vartų. Viena jų, 23-ejų metų Maya Evans, perskaitė visų nužudytų britų kareivių vardus, o jos draugas skaitė ilgą sąrašą irakiečių, kurie prarado gyvybes per karą Irake. Už šį veiksmą Maya buvo suimta, nes ji iš anksto policijai nepranešė apie būsimą protestą. Šis įvykis susilaukė šalies žiniasklaidos dėmesio ir įžiebė diskusijas apie žodžio laisvę ir teisę protestuoti. Po šio – ir daugybės kitų panašių veiksmų – valdžia sutiko peržiūrėti įstatymą, be išankstinio policijos leidimo draudžiantį žmonėms protestuoti Londono centre.

„Nenorėjau būti suimta, bet nemanau, kad dariau kažką blogo – tiesiog stovėjau ten krintant dulksnai tą antradienio rytą su savo kolega ir skaičiau vardus žmonių, kurie žuvo kare. Nelaikau to nusikalstama veika ir nemanau, kad už tai turėjau būti areštuota.“ Maya Evans

Žmogaus teisių prasme aktyvizmas – tai žmogaus teisių gynimas visur, kur jos bebūtų pažeidžiamos ar joms grėstų būti pažeistoms, ir bet kokiu lygiu. Todėl žmogaus teisių aktyvizmas – tai reagavimas į neteisybę, netinkamą elgesį, smurtą ar diskriminaciją ir bandymas tai ištaisyti. Tai pasiruošimas padėti ir pademonstruoti solidarumą su kitų žmonių kovomis, ypač kova siekiant užtikrinti, kad su jais būtų elgiamasi oriai ir pagarbiai, ir pasirengimas padėti palengvinti ėjimą link žmogiškesnės, lygesnės ir teises gerbiančios visuomenės. Efektyvūs aktyvistai – tai žmonės, pilni užsispyrimo, kūrybiškumo, atsidavimo ir neretai drąsos, tačiau labiausiai – tikėjimo žmonėmis ir žmogaus teisėmis. Jie tiki, kad pasaulis, kuriame žmogaus teisės gerbiamos, yra įmanomas, ir nori, kad tai taptų realybe.

? *Ar aktyvistai labai skiriasi nuo „normalių“ žmonių? Kokias aktyvisto savybes matote savyje?*

Be abejonės, aktyvizmas reikalauja atsidavimo idealui ar reikalui, ir paprastai tam būtinas nuolatinis ir ilgalaikis įsipareigojimas. Pavyzdžiui:

- Aplinkosaugos aktyvistai laimi vieną mūšį – sustabdo anglimi varomos elektros jėgainės statybą ir nedelsdami pradeda naują kampaniją – sustabdyti oro uosto pakilimo tako plėtrą.
- Taikos aktyvistai 30 metų kovoja už tai, kad būtų sukurta tarptautinė konvencija, draudžianti naudoti sausumos minas.
- Vietiniai aktyvistai, kovojantys už tai, kad nebūtų uždaryta jų ligoninė ar sporto salė, šiuos klausimus pateikia motyvuodami visapusiškai, o vienoms durims užsidarius ieško kitų.

Matyti, kas teisinga, ir to nedaryti – tai drąsos stoka.

Konfucijus

Nors mes tikime, kad kiekvienas žmogus yra „mini aktyvistas“, visą savo gyvenimą įsitraukęs į įvairias kovas, šiame vadove daugiau kalbame ne apie aktyvizmą, o apie „ėmimąsi veiksmų“. Tradicine prasme aktyvistai taip pat „imasi veiksmų“, bet jie tai daro nuolatos, naudoja įvairius metodus ir greičiausiai nesustos tol, kol jų veiksmai turės kokį nors poveikį. Jauni žmonės, su kuriais dirbate, tikėtina, šokinės tarp veiksmo ir ne veiksmo, kartais prisijungdami prie kitų aktyvistų, o kartais kovodami vieni dėl to reikalo, kuris jiems yra svarbus.

? *Ar galite įvardyti „dalykus-kovas“, dėl kurių kovojote ir kurias gynėte? Ar švietimą taip pat laikote viena tokių „kovų“?*

Būk tas pokytis, kurį nori matyti pasaulyje.

Mahatma Gandhi

Ką reiškia „imtis veiksmų“?

Kalbėdami apie tai, kad „grupė imasi veiksmų“, turime omenyje kai ką daugiau nei „formalus“ užsiėmimas (kaip tie, aprašytieji 2-ajame skyriuje) – kai ką, kas greičiausiai įtraukia ir platesnę bendruomenę, ne tik pačią grupę. Veiksmai, kaip ŽTŠ dalis, turėtų pasiekti ne tik edukacine prasme vertingų rezultatų, bet kur kas daugiau. Pavyzdžiui:

- Vizitas į apylinkės prieglaudą benamiams žmonėms arba į prieglobsčio prašytojų centrą gali padėti pašalinti kliūtis ar išankstines nuostatas ir tapti paguodos šaltiniu tiems, kurie yra lankomi.
- Žiniasklaidai adresuotas laiškas, pasirašytas jaunų žmonių ir kritikuojantis rasistines ar netolerantiškas nuostatas, gali informuoti žiniasklaidą apie jaunų žmonių požiūrį ir priversti žurnalistus stoti į akistatą su savo pačių šališkumu.
- Vietos bendruomenėje surengta nuotraukų paroda, vaizduojanti taršos poveikį rajonui, gali atverti žmonėms akis ir padėti įžiebti judėjimą šiai problemai spręsti.

Kiekvienas šių veiksmų turi tikslą ir poveikį už grupės ribų, tačiau kartu jie įgalina ir įtraukia į veiklą pačius jaunus žmones. Praktiniai veiksmai gali pagyvinti pamoką: suteikti žmogaus teisėms reikšmės ir paversti jas kažkuo itin pozityviu. Matyti, kad tavo veiksmai gali padėti kitiems – ir tau pačiam – yra veiksminga pamoka, motyvuojanti jėga ir paskatinimas, kad pokyčiai įvyks, jei mes juos vykdysime.

Teatras yra žinių forma; jis gali – ir turėtų – tapti ir būdu pakeisti visuomenę. Teatras gali mums padėti sukurti ateitį, o ne tik jos laukti.

Augusto Boal

? *Jei esate dirbę su grupe, kuri užsiėmė veiksmais, kokie buvo jų svarbiausi rezultatai, turint omeny poveikį ir mokymąsi?*

ŽTŠ, veiksmų ėmimasis ir aktyvizmas: kuo jie skiriasi?

- 2-ajame skyriuje pateikti mokomieji užsiėmimai yra daugiausia orientuoti į vidų, t. y. į grupę: jų tikslas – individualių dalyvių švietimas.
- Imtis veiksmų išoriniame pasaulyje grupei turi edukacinės vertės, be to, tai orientacija į išorę, į tikras pasaulio problemas.
- Aktyvistams – tiek profesionaliems, tiek „puse etato“ dirbantiems – vienintelis tikras tikslas yra jų sprendžiama problema ir išorinis pasaulis. Aktyvistai tęs veiklą tol, kol pasieks savo tikslą.

„Augantys vaikai“ (port. Putos qui a ta cria)

Grupė Lisabonos priemiesčiuose gyvenančių jaunų žmonių, kurių tėvai ar seneliai atvyko iš Afrikos, muziką panaudojo kaip įrankį siekiant įveikti visuomenės atstumtųjų jausmą ir šviesti kitus apie pagarbą kultūrinei įvairovei. Kaip jie patys paaiškina savo tinklalapyje, antros kartos imigrantai dažnai jaučiasi „visuomenės atstumti šalyje, kurioje jie gimė ir gyvena, ir visuomenės atstumti šalyse, kuriose gimė ir gyveno jų tėvai. Vienas iš būdų šiai dilemai ir jos sukeltai frustracijai įveikti visada buvo muzika.“

Tad jaunieji menininkai nusprendė pasinaudoti repu ir kitokiomis muzikos formomis kaip įrankiu socialiniam švietimui, kuris motyvuotų jaunus žmones ir propaguotų socialinę sanglaudą. Ritmu ir poezija jie iškomunikavo savo žinutę ir parėmė kitus reperius, ragindami juos muziką naudoti kaip įrankį socialinei transformacijai. Po keleto mokymo kursų ir gavę paramą iš Europos Sąjungos Jaunimo programos, grupė „Putos que a ta cria“ įrašė du CD ir vieną DVD, dalyvavo įvairiuose viešuose renginiuose , suorganizavo jaunimo festivalį apie žmogaus teises ir motyvavo kitus reperius. „Hiphopas smagu, bet kartu tai ir intervencija.“

http://www.myspace.com/putosquiatacria

ŽTŠ ir aktyvizmo „tikslas“

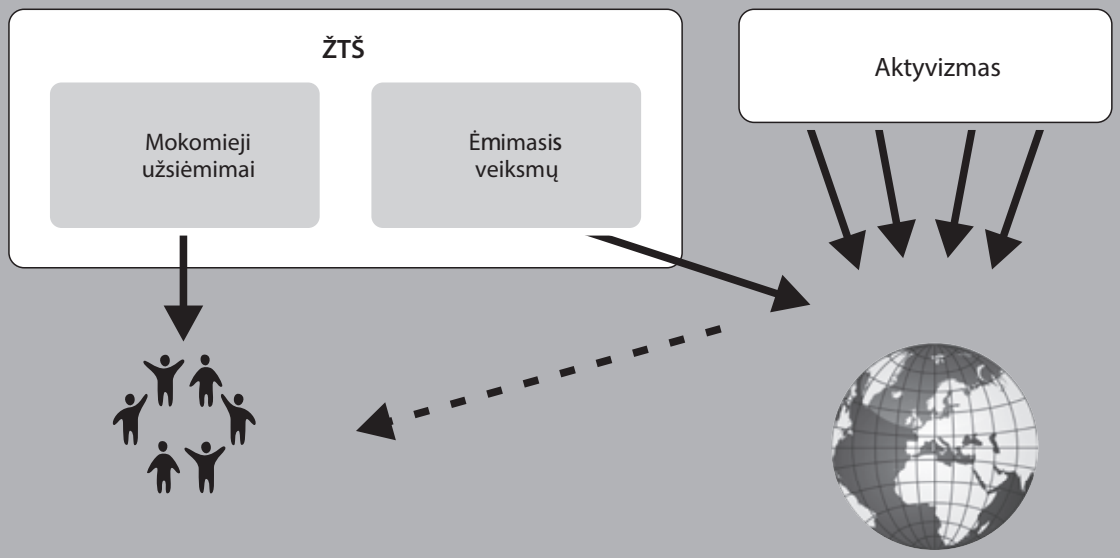

Kada grupė gali imtis veiksmų?

Trumpas atsakymas yra „bet kada“. Šio skyriaus 2-ajame poskyryje apibūdinti bendruomeniniai veiksmai gali būti naudojami ir prieš, ir po mokomojo užsiėmimo jaunimo klube ar klasėje. Veiksmo po užsiėmimo privalumas tai, kad grupė jau turėtų geriau bei giliau suprasti problemas ir gali tapti kūrybiškesnė sprendžiant, kokia veiksmo forma būtų efektyvesnė. Veiksmo prieš užsiėmimą privalumas yra tai, kad grupė gali geriau įsitraukti į užsiėmimą, nes dalyviai jau bus suvokę aptariamo klausimo svarbą.

Reguliariai su ŽTŠ dirbantys edukatoriai dažnai pereina nuo vieno modelio prie kito, priklausomai nuo konkrečios temos, grupės susidomėjimo ar supratimo ir galbūt net savo santykio su tam tikra grupe. Daug šiame skyriuje pateikiamų veiksmų bandėme susieti su konkrečiais 2-ojo skyriaus užsiėmimais. Jie pažymėti paraštėse, dauguma jų siejasi su „Idėjomis veiksmams“ užsiėmimų pabaigoje. Beveik visus galima vykdyti kaip įvadą prieš užsiėmimą ar po jo – nagrinėjamoms temoms suteikti praktinį, realybės jausmą.

Pilietinis aktyvizmas skatina kasdien daryti mažus gerus darbus. Kartais supranti, kad pakeisti šį pasaulį – tai tavo gyvenimo tikslas. Kartais atrodo, kad gali nuveikti daug, kad padėtum tiems, kuriems to tikrai reikia. Tampi laisvas ir matai pasaulį naujomis akimis.

Ivanas Kondratenko, Rusijos studentų laikraščio „Pirichod“ vyr. redaktorius

3.2 Paprasti veiksmai dėl žmogaus teisių

? *Jei matai neteisybę arba nemanai, kad tam tikra politika yra teisinga, ką tu dėl to darai? Kaip parodai kitiems, ką jauti?*

Nusigręžti nuo konflikto tarp galingųjų ir bejėgių reiškia susidėti su galingaisiais, o ne būti neutraliam.

Paulo Freire

Šioje dalyje aptariame keletą būdų, kuriais galima ŽTŠ įvesti į bendruomenę. Pasiūlymai nėra radikalūs, ir labai gali būti, kad jūs juos jau įgyvendinate savo veiklose: plakatų kūrimas, diskusijos, kultūrinių renginių organizavimas, susitikimai su skirtingomis organizacijomis, laiškų rašymas ir t. t. Tokius, regis, paprastus metodus naudoja ir profesionalūs aktyvistai, ir jie yra labai efektyvūs!

Žemiau pateiktame sąraše rasite įvairių dalykų, kuriuos galėtumėte nuveikti su grupe. Šis sąrašas turėtų įkvėpti jus kurti idėjas, o ne būti galutinis receptas veiksmui. Būkite kūrybiški, paklauskite dalyvių, kas, jų nuomone, būtų naudingiausia ar įdomiausia ir kas labiausiai tiktų tiems, kurie tą veiksmą atliks.

Vieši veiksmai

Vieši veiksmai, tokie kaip gatvės teatras, protesto maršas, peticijos, „užsisėdėjimai“ (angl. *sit-ins*), turi įvairiausių tikslų, tačiau patys svarbiausi turbūt yra šie:

- Skleisti sąmoningumą tam tikru klausimu
- Pritraukti naujų žmonių
- Pritraukti žiniasklaidos dėmesį
- Parodyti politikams ir valdžioje esantiems, kad žmonės juos stebi!

Jei ketinate imtis viešo veiksmo, atminkite, kaip svarbu yra patraukti dėmesį: prajuokinkite žmones arba priverskite juos sustoti ir įbesti akis; galbūt net norėsite juos šokiruoti. Turite priversti žmones apie tai kalbėti!

Kritinė masė

Daugelyje Europos miestų paprastai paskutinį mėnesio penktadienį dešimtys arba dažnai ir šimtai dviratininkų susirenka atsiimti miesto gatvių iš automobilių. Šis veiksmas kyla spontaniškai: renginio niekas neorganizuoja, nėra jokio iš anksto numatyto maršruto. Dviratininkų masė, kartu važiuodama miesto gatvėmis, sulėtina eismą ir taip pademonstruoja savo žinutę apie oro taršą arba automobilių pilnuose keliuose keliamą pavojų dviratininkams, o galbūt paprasčiausiai norėdami parodyti žmonių siekį sulėtinti įprastą miesto gyvenimą, patirti bendro tikslo ir bendrų idėjų teikiamą džiaugsmą. Žmonių motyvacija įvairi, daug dviratininkų vežasi savo plakatus ar kampanijas, į kurias jie nori atkreipti visuomenės dėmesį.

Tai prasidėjo nuo kelių dviratininkų, išvažiavusių kartu pasivažinėti, o tapo masiniu renginiu, kasmėnesine tradicija daugybėje miestų.

Daugiau informacijos: www.critical-mass.info.

Pasiūlymai grupei:

- Parašykite dainą, miuziklą ar savo pjesę ir atlikite ją gatvėje.
- Paruoškite didelį plakatą ir surenkite demonstraciją šalia vietinės verslo įmonės biuro – protestuoti galite prieš taršą, darbų perkėlimą, darbuotojų teisių pažeidimus arba bet ką kita, kas tinka.
- Paruoškite paprastų plakatų arba skrajučių su informacija apie tą problemą ir padalinkite jas viešoje vietoje (arba pakabinkite stende).
- Sukurkite feisbuko puslapį apie šią problemą, o tuomet pasinaudokite kitais socialiniais tinklais, kad pritrauktumėte sekėjų.

? *Dažnai sakoma, kad demonstracijos – tai tik laiko gaišimas, tačiau kokią žinią skelbtų tai, jei demonstracijų visai nebūtų?*

Nuorodos į užsiėmimus: daugybė užsiėmimų kelia globalius klausimus, kurie gali tapti sąmoningumo didinimo kampanijos subjektu, pvz., **Ašikės istorija** (vaikų darbas), **Pasikalbėkime apie seksą!** (lytis / homofobija), **Atsakas rasizmui** (rasė, diskriminacija).

„99%“ balsas

2011 m. judėjimas „Occupy“ (angl. Okupuokime) apėmė beveik 1 000 miestų daugiau nei 80-yje šalių. Iš dalies jį įkvėpė vadinamasis „Arabų pavasaris“, per kurį protestuojantys žmonės atsisakė skirstytis tol, kol bus įvykdyti jų reikalavimai. Aktyvistai, jaunimas ir daugelis kitų pasistatė palapines ir susibūrė į nedideles savarankiškas bendruomenes, „okupuodami“ atviras erdves miestų centruose visame pasaulyje. Naudodami šūkį „Mes esame 99 procentai“, jie norėjo paskelbti visuomenei žinią apie milžiniškus turtus, priklausančius labai nedideliam skaičiui „išrinktųjų“, demokratijos iškraipymą ir neteisybę, kurią sukelia didžiuliai viešųjų paslaugų, kuriomis naudojasi daugelis, biudžeto apkarpymai.

Jaunimas edukuoja

Vieši veiksmai, tokie kaip pateiktieji ankstesniame skyrelyje, iš tikrųjų nesiekia edukuoti: jie labiau skirti greitai ir nesudėtingai žinutei pateikti, skleisti informaciją ir sėti sėklas. Jauni žmonės yra nuostabūs edukatoriai, dažnai jie būna žymiai efektyvesni pritraukiant kitus arba keičiant nuostatas, ypač tarp savo bendraamžių. Aiškindami kokį nors dalyką kitiems, jauni žmonės taip pat pasitikslina savo pačių pozicijas ir įgauna daugiau pasitikėjimo.

Projektas „Powerpod“: http://www.edinburgh-powerpod.org

Edinburgo organizacija „The Edinburgh Woodcraft Folk“ laimėjo stipendiją, už kurią saulės baterijomis ir vėjo turbinomis aprūpintą treilerį, kaip apie tvarią energiją informuojantį praktinį edukacinį įrankį, vežiojo po Lodiano sritis Škotijoje. Treilerį, pavadintą „Powerpod“, pastatė vietos universiteto studentai, norėję pademonstruoti saulės elektrinę ir saulės terminę energiją bei alternatyvų vėjo energijos generavimą.

Pirmoji „Woodcraft Folk“ bendraamžių edukatorių grupė keliavo į Alternatyvių technologijų centrą, kuriame įgijo mokslinių ir techninių žinių apie „Powerpod“. Grįžę jie įkūrė dirbtuves, tinkančias vaikams ir bendraamžiam jaunimui. Po to buvo suplanuota ir įkurta keletas panašių dirbtuvių kitoms apylinkės „Woodcraft“ grupėms.

Dirbtuvės sukėlė didžiulį susidomėjimą tiek formaliojo, tiek neformaliojo švietimo sektoriuose.

Šaltinis: http://www.scotland.gov.uk/Topics/SustainableDevelopment/EWFenergytrailer

Tų, kurie moko, valdžia dažnai yra kliūtis tiems, kurie nori išmokti.

Ciceronas

Nuorodos į užsiėmimus: Naudokite **Kur stovi tu?** arba **Rinkimų triukai**, kad atrastumėte jauniems žmonėms įdomius dalykus ir padėtumėte jiems pritaikyti savo įgūdžius debatuose.

Užsiėmimą **Suvaidinkite** panaudokite kūrybiniam mąstymui apie žmogaus teises skatinti arba kaip pamatą mimų performansui arba dramai.

Užsiėmimas **Švietimas visiems** padės pradėti mąstyti apie švietimą – ką jis reiškia, kodėl yra svarbus ir kaip aktualus visais gyvenimo aspektais.

Pasiūlymai grupei:

- Suorganizuokite viešus debatus aktualia tema, pvz., apie švietimo biudžeto mažinimą, ar nusikaltėliai nusipelno žmogaus teisių, ar mažinant skurdą reikėtų nebefinansuoti karinių programų. Dalyvauti pakvieskite ir valdžios pareigūnus, ir savo draugus.
- Sukurkite vaizdo įrašą arba surenkite teatro pasirodymą kokia nors žmogaus teisių tema.
- Parašykite straipsnį vietiniam (arba nacionaliniam) laikraščiui arba paprašykite vietinės radijo ar TV stoties interviu. Galbūt galėtumėte rasti ir nuotrauką, kuri patrauktų akį?
- Sugalvokite dalyką, kurį grupė gerai supranta, ir su kitomis grupėmis ar moksleiviais iš rajono mokyklos parenkite bendraamžių edukacijos programą. Galbūt galėtumėte apie žmogaus teises papasakoti grupei jaunų žmonių arba surengti jiems užsiėmimą, aprašytą 2-ajame skyriuje?

Gyvoji biblioteka

Žmonių grupė Vroclave (Lenkija) suorganizavo Gyvąją biblioteką, kurioje vietoj knygų buvo žmonės iš skirtingų kultūrinių, socialinių ar kitokių grupių, juos buvo galima „pasiskolinti" 30 minučių pokalbiui. Renginyje dalyvavo grupės, kurios paprastai yra išstumiamos iš visuomenės ir kurių žmogaus teisės dažnai pažeidinėjamos, pvz., homoseksualūs asmenys, romai, žmonės su negalia, religinės mažumos ir t. t.

Per 2 bibliotekos veikimo dienas ją aplankė 600 žmonių, iš kurių daugiau nei 100 pasiskolino „knygą". Apie renginį reportažus parengė valstybiniai ir privatūs radijo ir televizijos kanalai bei spauda.

Gyvosios bibliotekos tikslas – griauti išankstines nuostatas leidžiant jų galbūt turintiems visuomenės nariams susitikti, pasikalbėti ir išklausyti asmenis iš tam tikrų bendruomenių. Štai ką po pokalbių su „knygomis" sakė jų „skaitytojai":

„Tai padėjo man priimti sprendimus savo gyvenime."
„Labai daug sužinojau. Kai kurie pokalbiai tikrai paneigė mano turėtus stereotipus."

Daugiau informacijos apie Gyvosios bibliotekos metodiką rasite adresu www.coe.int/compass.

Padaryk pats

Terminas „Partizaninis teatras" (angl. *Guerrilla theatre*) reiškia spontaniškus performansus netikėtose viešose vietose prieš nieko neįtariančią publiką. Paprastai tokiais performansais siekiama patraukti visuomenės dėmesį į kokį nors politinį ar socialinį reiškinį panaudojant satyros, protesto ir karnavalo technikas.

Vikipedija

Yra įvairių būdų, kaip jūsų grupė galėtų tiesiogiai prisidėti prie pokyčių be poreikio kreiptis į politikus, visuomenę ar kitus tarpininkus. Tai gali būti labiausiai džiuginantis veiksmas, nes jo rezultatai iškart akivaizdūs, o grupės nariai mato, kad būtent jų veiksmai lėmė pokyčius.

Pavyzdžiui, daugybė jaunimo grupių aktyviai siūlo tiesioginę pagalbą pažeidžiamiems žmonėms, kurių teisės negerbiamos. Tokiems žmonėms šiaip jau turėtų padėti valstybė, nes juk valstybė yra atsakinga už tai, kad teisės nebūtų pažeidinėjamos. Tačiau visuomenei dažnai tenka pačiai suteikti neatidėliotiną pagalbą, kai valstybė nesugeba įvykdyti savo įsipareigojimų.

Jauni žmonės gali padėti šią spragą užpildyti – dažnai užtenka tiesiog būti šalia, reguliariai susitikti su tais, kurie patiria sunkumų, išklausyti juos, pabūti drauge, pasikalbėti. Abiem pusėms tai yra visuomet praturtinanti patirtis. Lankydami pažeidžiamus žmones ir stebėdami netinkamą valstybės elgesį, jauni žmonės atsiduria

stipresnėje pozicijoje ir gali lengviau daryti įtaką tiems, kurie už tokią situaciją yra atsakingi, arba traukti į dienos šviesą tokius valstybės nesugebėjimo veikti pavyzdžius kreipdamiesi į žiniasklaidą.

? *Pagalvokite apie konkrečią grupę: kokias žmogaus teisių problemas galėtų padėti spręsti jaunimo apsilankymas?*

Nuorodos į užsiėmimus:
Mūsų ateitys padės žmonėms pradėti galvoti apie vietą ir kaip naudojama erdvė.

Ant kopėčių skirta apgalvoti, kaip jaunimas galėtų tiesiogiai dalyvauti vietos bendruomenėje.

Peštynės dėl turtų ir galios padeda patyrinėti, kas yra sąžiningumas, ir kokius jausmus patiria visuomenės atstumtieji.

Kiti pasiūlymai grupei:

- Sutvarkykite apleistą vietos bendruomenės dalį: pasodinkite gėlių ar daržovių ir padarykite tą vietą tokią, kad žmonės norėtų joje būti.
- Savo bendruomenės žmonėms pasisiūlykite padėti darže (arba pritaikykite kitokius savo įgūdžius). Gal jūsų grupė gali tapti mokymosi centru kaip šio skyriaus pradžioje paminėtas Laisvasis universitetas?
- Paklausinėkite žmonių, gal turi atliekamų dažų arba dekoravimo priemonių: papuoškite savo jaunimo centrą, vietos bendruomenės centrą, o gal net kieno nors namus!
- Iškepkite pyragą ir nuneškite jį į benamių žmonių centrą arba vienišam kaimynui. Arba padalinkite žmonėms pyrago gabalėlius kartu su skrajutėmis – taip labiau atkreipsite dėmesį į veiklą, kuria užsiimate.

Pasėti sėklas

Daugybėje šalių visame pasaulyje skelbiamos iniciatyvos atsiimti apleistas viešąsias erdves ir jose įkurti sodus. Kartais tai vadinama „partizanine sodininkyste“ (angl. *guerrilla gardening* – nuo ispaniško žodžio guerrilla, reiškiančio „mažas karas“). „Briuselio ūkininkais“ pasivadinusi grupė gegužės 1-ąją paskelbė Tarptautine saulėgrąžų partizaninės sodininkystės diena. 2010 m. apie 5 000 žmonių visame pasaulyje dalyvavo šiame renginyje – savo gyvenamajame rajone sėjo saulėgrąžų sėklas.

Valdžios atstovų politikos ar elgesio keitimas

Turint omenyje, kad būtent valstybė arba jos atstovai yra įpareigoti užtikrinti, jog žmogaus teisės būtų gerbiamos, politikos, įstatymo ar potvarkio pakeitimas dažnai yra galutinis žmogaus teisių kampanijos tikslas.

Jauniems žmonėms tai gali atrodyti „per rimtas“ reikalas, kuriame mažai tikėtina, jog jie gali ką nors pakeisti. Tačiau politikos pokyčiai nacionaliniu, tarptautiniu ar vietos lygiu įvyksta tik po nuolatinio spaudimo iš visų pusių. Jauni žmonės, tik susipažinę su žmogaus teisėmis, galbūt prie šio proceso prisidės tiek pat, kiek ir užkietėjęs aktyvistas. Greičiausiai jiems pavyks vietiniu arba instituciniu lygiu, nes ten tinklai mažesni, o prieiga prie esančiųjų valdžioje realesnė. Tačiau neatsisakykite dirbti nacionaliniu, o gal net ir tarptautiniu lygiu, jei jūsų grupė nuspręs tai pabandyti.

Pasaulis – pavojinga vieta, bet ne dėl tų, kurie daro bloga, o dėl tų, kurie mato tą blogį ir nieko nedaro.

Albertas Einšteinas

Kartais geriausias būdas daryti spaudimą valdžios atstovams – su jais bendradarbiauti ir stengtis, kad jie suprastų jūsų argumentus. Kita kartais geriausia priemonė – protestas arba spaudimas. Bendrai paėmus, politika keičiama tuomet, kai spaudimas vyksta iš įvairių pusių – tiek bendradarbiaujant, tiek konfrontuojant.

? *Ar jauni žmonės, su kuriais jūs dirbate, žino, kas yra jų politiniai atstovai vietos, nacionaliniu ir Europos lygiu?*

Švietimo reformos atidėtos dėl studentų protestų

Daugybėje šalių studentų protestai turi seną istoriją, o studentų veiksmai dažnai turėjo tiesioginės įtakos politikai arba padėjo ir kitoms grupėms išreikšti savo nepasitenkinimą politiniais sprendimais.

2008 m. Prancūzijos valdžia pasiūlė visą sąrašą pokyčių švietimo programose, įskaitant žymų mokytojų etatų ir mokymo valandų sumažinimą. Visos šalies miestuose ir miesteliuose studentai išėjo į gatves, ir vyriausybė buvo priversta reformas atidėti.

Nuorodos į užsiėmimus: naudokite **Kiek mums reikia?** pakalbėti apie Tūkstantmečio tikslus ir valdžios įsipareigojimą juos pasiekti.

Naudokite **Chahalis prieš JK** vaidmenų pratimui Europos Teisme. Dalyviai gali paskaityti prieš savo šalį priimtus sprendimus ir pamatyti, kokį poveikį jie padarė nacionalinei politikai.

Naudokite **Profsąjungos susirinkimas** derybiniams įgūdžiams praktikuoti ir darbdavio-darbuotojo santykiams suvokti.

Pasiūlymai grupei:

- Susisiekite su vietiniais asmenimis, atsakingais už tam tikrą sprendimą; susisiekite su opoziciniais politikais arba kitais, turinčiais įtakos politikai. Pakvieskite juos susitikti arba suorganizuokite viešą apklausą ir pakvieskite visus joje dalyvauti.
- Surašykite peticiją ir surinkite kaip galima daugiau parašų. Pakvieskite žiniasklaidos atstovus – tegu jie dalyvauja jums įteikiant peticiją asmeniui, kurį tikitės paveikti.
- Sužinokite apie valdžios teisinius įsipareigojimus gerbti žmogaus teises ir kokias sutartis ji yra pasirašiusi. Galbūt jums prireiks susisiekti su teisininkais arba šioje srityje dirbančia NVO ir paprašyti jų patarimo. Tuomet parašykite laišką savo Seimo nariui arba susijusiam vietos politikui ir paklauskite, ką jie ruošiasi daryti, kad tie įsipareigojimai būtų vykdomi. Papasakokite apie tai žiniasklaidai!
- Paieškokite kitų mechanizmų – tiek nacionalinių, tiek tarptautinių, kuriuos galėtumėte panaudoti skųsdamiesi savo klausimu, arba reikalaukite, kad į tai dėmesį atkreiptų oficiali institucija.

Policijos stebėjimas

„LegalTeam“ (Teisinė komanda) yra Rusijoje dirbanti jaunų teisinių konsultantų, aktyvistų ir ekspertų grupė. Jos specializacija – teisinės pagalbos teikimas viešose asamblėjose ar demonstracijose dalyvaujantiems žmonėms, kurie dėl savo dalyvavimo patiria policijos spaudimą, ir tų žmonių teisių gynimas. Panašios iniciatyvos egzistuoja daugelyje šalių.

Grupė Rusijoje buvo suburta stebėti ir užkirsti kelią žmogaus teisių pažeidimams per Sankt Peterburge 2006 m. vykusį G8 viršūnių susitikimą. Vėliau ji išsiplėtė į kolektyvą, kuris konsultuoja aktyvistus įstatymų dėl protesto klausimais bei pataria jiems, kaip pateikti kaltinimus valdžiai, kuri galimai piktnaudžiavo savo galia. Grupė organizuoja seminarus ir yra parengusi įvairios informacinės medžiagos. Jų paskyra platformoje „LiveJournal“ tapo virtualia susitikimų vieta diskusijoms ir konsultacijoms bei koordinaciniu įrankiu veiksmams.
(http://community.livejournal.com/legal_team).

Partnerystės su kitomis grupėmis ar judėjimais

Nors jauniems žmonėms tikrai naudinga patiems inicijuoti veiksmus, taip pat vertingas gali būti veiksmų ėmimasis būnant didesnio judėjimo dalimi arba patirties sėmimasis dirbant su kitomis organizacijomis. Egzistuoja daugybė organizacijų – tiek „profesionalių“ NVO, tiek spontaniškai susikūrusių judėjimų, kurios dirba žmogaus teisių labui, ir daugelis jų tik apsidžiaugs jaunimo noru prie jų prisijungti ir padėti. Atminkite, kad savo veiklą organizacijos nebūtinai vadina „žmogaus teisių“ veikla; tačiau, be abejonės, organizacija, dirbanti tokiose ar panašiose srityse kaip benamystė, vaikų skurdas, smurtas artimoje aplinkoje, rasizmas ir diskriminacija, iš tiesų dirba žmogaus teisių labui nepaisant to, ar ji tai aiškiai pabrėžia, ar ne.

Jauni žmonės gali dalyvauti tokių organizacijų rengiamose kampanijose arba, norėdami įsitraukti labiau, gali pasisiūlyti joms padėti planuojant ir organizuojant kokį nors renginį. Paprastų žmonių suburtos (angl. *grassroots*) organizacijos, neturinčios tinkamo finansavimo, visuomet apsidžiaugs sulaukusios pagalbos rankų iš entuziastingai nusiteikusių savanorių; be to, jos apskritai suteikia daugiau galimybių savanoriams patiems imtis iniciatyvos. Didesnės NVO galbūt gali pasiūlyti praktinės patirties mainais į keletą valandų savanoriškos pagalbos. Tokiu būdu jauniems žmonėms gali būti suteikiama galimybė dirbti su profesionaliais aktyvistais ir įgyti naudingos patirties, taip pat iš arčiau pažvelgti į trečiojo sektoriaus darbą.

Jei žmogui pasiseks, vieniša fantazija gali visiškai pakeisti milijonus realybių.

Maya Angelou

? *Ar žinote kokių nors žmogaus teisių srityje dirbančių vietos organizacijų? Gal yra tam tikrų klausimų, kurie nėra efektyviai sprendžiami?*

Maistas, ne bombos

„Maistas, ne bombos“ (angl. *Food not Bombs*) yra iš paprastų žmonių kilęs judėjimas už taiką, prasidėjęs Jungtinėse Amerikos Valstijose ir išplitęs į daugelį kitų šalių. Nedidelės savanorių grupelės, apsiginklavusios informacija apie maistą ir bombas, nemokamai dalija vegetarišką maistą ne tik benamiams, bet ir visiems kitiems. Jie tai daro ne tik norėdami padėti skurdžiai gyvenantiems žmonėms, bet ir siekdami atkreipti dėmesį į tai, kad maisto trūkumo problemą pasaulyje būtų galima išspręsti perskirstant karinius biudžetus ir nustojus švaistyti maistą. Šis judėjimas neturi jokios oficialios struktūros, bet skatina žmones įkurti „vietinius skyrius“ savo miesteliuose ir imtis kitų maitinimo kaip politinio gesto. „Maisto, ne bombų“ skyriai egzistuoja visose Jungtinėse Amerikos Valstijose ir daugybėje Europos miestų. Daugiau informacijos: http://www.foodnotbombs.net/.

„Manau, kad „Maistas, ne bombos“ išlieka dėl to, kad turi svarbų komponentą – žmonės mato savo pastangų rezultatus, ir tai juos keičia: tu supranti, kad gali surinkti maisto, juo pasidalyti ir taip daryti tiesioginį poveikį žmonių gyvenimams. Kitas aspektas, lemiantis judėjimo ilgaamžiškumą, yra mūsų principas neturėti vadovų ir skatinti kiekvieną atskirą grupę priimti sprendimus konsensuso principu. Savanoriai nesijaučia esantys verčiami kažką daryti ar turintys dirbti, kol kažkas sėdi biure sudėjęs rankas ir gauna už tai atlyginimą. Savanoriai prisiima asmeninę atsakomybę, kad „Maistas, ne bombos“ gyvuotų.“ Keithas McHenry'is, „Maisto, ne bombų“ įkūrėjas

Pasiūlymai:

- Išsiaiškinkite, kurios vietinės organizacijos savo veikloje sprendžia problemas, dominančias jūsų grupę: suorganizuokite susitikimą su jų atstovais ir pradėkite su grupe galvoti, kaip galėtumėte įsitraukti.
- Susipažinkite su kampanijomis, kurias organizuoja tokios didelės ir gerai žinomos žmogaus teisių organizacijos, kaip „Médecins sans Frontières“ („Gydytojai be

sienų“), „Amnesty International“, „Save the Children“, „International Federation of Human Rights League (FIDH)“ ar „Greenpeace“, ir su grupės nariais aptarkite, prie kokių kampanijų ar kokių problemų sprendimo jie norėtų prisidėti.

- Perskaitykite šiame skyriuje pateiktą skiltį „Veiksmo planavimas“ ir išsiaiškinkite, ar grupė norėtų įsteigti savo organizaciją darbui su konkrečia problema. Galbūt grupės nariai norės susisiekti su kitomis jaunimo grupėmis arba pakviesti savo draugus – tai praturtintų grupę naujomis idėjomis bei gebėjimais ir padidintų dalyvių skaičių. Juk taip žmogaus teisių organizacijos ir pradeda savo veiklą!

Tarptautinis jaunimo žmogaus teisių judėjimas

Tarptautinis jaunimo žmogaus teisių judėjimas (JŽTJ, angl. *International Youth Human Rights Movement (*YHRM)) yra tarptautinis jaunus žmones ir organizacijas, daugiausia veikiančias Centrinėje ir Rytų Europoje, jungiantis tinklas. Jauni žmonės kartu dirba tam, kad apgintų ir propaguotų žmogaus teisių idėjas bei principus, remtų vienas kito veiksmus ir suformuotų naują žmogaus teisių gynėjų kartą. JŽTJ savo veiklą pradėjo 1998 m., tuomet tai buvo mažos jaunimo grupelės iniciatyva. Šiandien ji vienija daugiau nei 1 000 žmonių 37-iose šalyse. Daugiau informacijos rasite čia: www.yhrm.org.

Įrodymų rinkimas

Jaunimas ir dalyvavimas: „Ko jums reikia?“

Viename mažame Lenkijos miestelyje vietinė jaunimo asociacija buvo susirūpinusi žemu jaunų žmonių dalyvavimo lygiu. Jie žinojo, kad vietinė valdžia nieko nenutuokia apie miestelio jaunimo poreikius, tad nusprendė surinkti tą informaciją ir taip susidaryti išsamesnį vaizdą. Grupelė naudojo įvairius įrankius bei metodus, pvz., socialinius tinklus, SMS žinutes, interviu gatvėse ir pokalbius su savo draugais, kolegomis, šeimomis. Tuomet ta grupė nusprendė suorganizuoti viešą parodą ir joje paskelbti apklausų rezultatus. Su vieno eksperto pagalba jie surašė oficialų dokumentą, kuriame pateikė rezultatus, ir nusiuntė miestelio merui. Tai buvo pirmas kartas, kai miesto jaunimo balsas buvo išgirstas.

Tyrimai ir stebėjimas yra svarbūs kiekvieno aktyvisto įrankiai, jie padeda ne tik aiškinantis poreikius ir problemas, pateikiamas susirūpinusiai grupei, kuri imsis veiksmų jas spręsti, bet ir kaip priemonė lobizmui arba būdas informuoti visuomenę. Suprasti skirtingus dalyko aspektus svarbu tam, kad būtų galima planuoti efektyvius veiksmus. Arba, kaip matome iš aukščiau pateikto pavyzdžio, pati informacija gali būti naudinga darant įtaką tiems, kurie yra valdžioje.

Kaip grupės gali rinkti informaciją ir užtikrinti, kad ta informacija bus naudinga ne tik joms pačioms, bet ir konkrečios problemos sprendimui? Kitaip tariant, kaip informacijos rinkimas gali tapti veiksmo pradžia, o kartu ir edukaciniu užsiėmimu?

- Užtikrinant, kad informacija yra šviežia, šokiruojanti arba nelabai gerai žinoma, pavyzdžiui, kiek jaunų žmonių jūsų gimtajame mieste neturi namų, kokio jie amžiaus, kaip atsidūrė gatvėje ir ką jie patys kalba apie savo poreikius.
- Apgalvojant, kam reikėtų tą informaciją žinoti, ir kaip, jūsų požiūriu, ta informacija turėtų būti naudojama. Ar panaudosite ją siekdami įtikinti vietos politikus, o gal pabandysite daryti spaudimą pasinaudodami visuomenės nuomone arba tarptautinėmis organizacijomis?

Nuorodos į užsiėmimus: išbandykite užsiėmimą **Balsuoti ar nebalsuoti?**, kad jauni žmonės patirtų, ką reiškia vykdyti nuomonės apklausą.

Naudokite **Gyvybės voratinklis** tyrinėti su aplinka ir tarša susijusius klausimus; internete susiraskite „anglies kalkuliatorių“ ir padėkite dalyviams apskaičiuoti savo išmetamo anglies dvideginio kiekį.

- Apgalvojant, kaip informacija bus pateikta: paroda – tokia, kokią surengė ano Lenkijos miestelio jaunimas – visuomenei gali pasirodyti žymiai įdomiau nei kalnas statistikos!
- Taip pat apie savo tyrimo rezultatus informuojant žiniasklaidą, net jei ji ir nėra pagrindinis jūsų taikinys. Žiniasklaida užtikrins, kad tas dalykas nebus tiesiog „pradangintas“.

Jaunimas stebi rinkimus

Armėnijos parlamento rinkimai tapo galimybe tos bei kitų šalių jaunimui dalyvauti rinkimų stebėjime. Pirmiausia buvo parengtas „Jaunojo stebėtojo vadovas“, kuriame pateikta visa reikalinga informacija, kurios dalyviams galėtų prireikti stebint rinkimų procesą. Tame vadove aprašyti teisiniai klausimai, rinkimų koncepcija ir poreikis, Armėnijos politinės partijos ir stebėjimo misijos uždaviniai.

Rinkimų stebėjime dalyvavo maždaug 82 jauni žmonės. Po rinkimų jie publikavo ataskaitą apie savo surinktą medžiagą, kuri buvo padalyta susijusioms šalims.

Medžiagą galite rasti internete, Armėnijos jaunimo klubų federacijos tinklalapyje: www.youthclubs.am.

3.3 Veiksmų plano parengimas

Žmogaus teisės istorijoje

Grupė moksleivių Pliusoje (Rusija) norėjo daugiau sužinoti apie stalinistinę epochą ir ką reiškė tokiame režime gyventi. Jie nusprendė to paklausti pačių tuo metu gyvenusių žmonių, tad per keletą susitikimų išsiaiškino, kaip su tais žmonėmis susisieks, kaip ims iš jų interviu, o tuomet surinks, išnagrinės ir visuomenei pateiks gautą informaciją.

Iš viso jie surengė daugiau nei 70 interviu su giminaičiais, kaimynais, mokyklų mokytojais ir kitais, kurie norėjo pasidalyti savomis bendros istorijos refleksijomis. Tuomet vaikai keliuose Pskovo regiono kaimuose suorganizavo parodą su nuotraukomis ir skirtingų interviu fragmentais. Kalbintiems žmonėms buvo smagu, kad jaunimas taip jais domisi, ir jiems patiko pasakoti apie tuos laikus, kurie buvo sunkūs, bet kartu tai buvo jų jaunystės laikai. Kai kurie pasakojimai buvo skausmingi ir liūdni tiek vyresnei, tiek jaunajai kartai. Tačiau abi pusės geriau suprato viena kitą ir pajuto didesnę tarpusavio empatiją bei geresnį tų įvykių, motyvuojančių faktorių, jų įtakos asmeniniam gyvenimui bei žmogiškosios tokių sudėtingų laikų patirties supratimą.
Interviu galima pasižiūrėti čia: http://wiki.antarchia.org/tiki-index.php.

Jei šauki „Pirmyn“, turi aiškiai nurodyti, kuria kryptimi. Argi nematai, kad, to nenurodžius ir šį žodį sušukus vienuoliui su revoliucionieriumi, jie abu pasuks visiškai priešingomis kryptimis?

Antonas Čechovas

Apskritai, bet koks veiksmas reikalauja išankstinio planavimo, be abejonės, to reikia ir geram aktyvizmui. Todėl grupėje surengta planavimo sesija jums padės susikoncentruoti į tai, ko norite ir ką galite padaryti bei koks būdas pasiekti tikslus yra geriausias. Jei turite kiek ambicingesnių tikslų, tai turbūt yra labai patartinas pirmas žingsnis, kadangi veiksmas, neteikiantis norimų rezultatų arba susiduriantis su nenumatytomis problemomis, gali atbaidyti nuo tolimesnių veiksmų. Tad pirmasis dalykas, kurio imsitės, privalo būti efektyvus.

Šioje skiltyje rasite, kaip galite struktūrizuoti savo planą, taip pat ji padės grupei susikoncentruoti į efektyviausią būdą savo nusistatytiems tikslams pasiekti. Šie metodai tinka pavieniams veiksmams, tokiems kaip aprašytieji ankstesnėje skiltyje, bet taip pat juos galima panaudoti mąstant apie ilgesnę kampaniją su keliais veiksmais, siekiančiais vieno ir to paties tikslo.

Prieš pradedant…

Pažinkite save – SSGG analizė

? *Ar žinote, kokių įgūdžių turi kiekvienas grupės narys? Ar žinote, kuo konkrečiai jie domisi?*

Gali tas, kuris mano, kad gali.

Buda

Kiekvienoje grupėje yra slaptų talentų ir kiekvienas individualus grupės narys turi savo mėgstamų ir nemėgstamų dalykų bei konkrečių įgūdžių. Taip pat yra dalykų, kurie jai ar jam sekasi itin sunkiai. Tam, kad grupė geriausiai pasinaudotų visais savo narių gebėjimais, reikėtų surengti specialią sesiją. SSGG analizė yra efektyvus būdas tai padaryti. Ši analizė taip pat apima išorines grupės aplinkybes, kurios gali daryti įtaką galutiniam jūsų veiksmo rezultatui.

Santrumpa SSGG reiškia:

- **S**tiprybės: tai, ką grupė moka daryti gerai
- **S**ilpnybės: tai, kas grupei sekasi ne taip gerai
- **G**alimybės: už grupės ribų egzistuojančios galimybės, galinčios padėti veiksmui
- **G**rėsmės: už grupės ribų egzistuojančios grėsmės, galinčios tapti kliūtimi tikslams pasiekti

Šiai analizei negailėkite laiko – patartina jai skirti bent valandą. Padalykite grupę į keturias mažesnes darbo grupeles ir paskirstykite joms užduotis: nustatyti visos grupės stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes. Tuomet pakvieskite grupę susėsti kartu ir išsiaiškinkite, ar visi sutinka su savo kolegų analize. Jei reikia, ką nors pridėkite ir patobulinkite tuos sąrašus.

Žemiau pateikta diagrama yra tokios analizės pavyzdys, kuris gali padėti jūsų grupei sugalvoti idėjų. Tačiau neleiskite grupės nariams pernelyg ja vadovautis! Atminkite, kad kiekviena grupė yra unikali, ir savo stiprybes (bei silpnybes) ji turi atrasti ir įvardyti pati.

SSGG analizės pavyzdys

Kokios yra grupės stiprybės?	Kokios yra mūsų grupės silpnybės?
• Ji didelė! • Turim laisvo laiko ir norim ką nors nuveikti • Mišos tėvas yra politikas • Turim, kur susitikti miesto centre • Gabrielai gerai sekasi kalbėti prieš auditoriją • Bojka turi kompiuterį	• Per daug vadovaujančių! • Neturim pinigų • Labai nedaug berniukų • Anksčiau nesame nieko panašaus darę ir mums baisu • Kai kurie mūsų gyvena toli nuo centro • Mums ne visada gerai sekasi dirbti komandoje
Kokios galimybės egzistuoja už grupės ribų?	**Kokios išorinės grėsmės kyla mūsų veiklai?**
• Greitai rinkimai • Suteikiamas finansavimas projektams dėl pabėgėlių • Europos Teismas neseniai paskelbė nuosprendį šiai šaliai už jos netinkamą elgesį su įkalintaisiais • Turime naujas savivaldybės patalpas, kurios puikiai tiktų teatro pasirodymui	• Ekonominė situacija yra siaubinga • Kai kuriems iš mūsų ne už kalnų egzaminai • Savivaldybė grasina uždrausianti viešus susitikimus • Žmonėms nepatinka, kad pabėgėliai neva atima iš jų darbus • Per šalta ką nors veikti lauke • Tėvai nenori, kad užsiimtume kuo nors pavojingu

Priimkite sprendimus

Kaip grupė pasirenka temą, prie kurios dirbs? Daugeliu atvejų grupės nariams tam tikri dalykai atrodo svarbūs ir jie nori būtent juos nagrinėti. Temas gali nulemti tikri įvykiai, tokie kaip žemės drebėjimas Haityje, badas Sudane ar tai, kad kaimynystėje gyvenanti šeima yra prievarta iškeldinama iš savo namų. Sunkiausia gali būti visiems drauge nutarti, kurią problemą pasirinkti ir kaip geriausia ją spręsti.

> Pradėk nuo to, kas teisinga, o ne nuo to, kas priimtina.
>
> *Franzas Kafka*

Jums reikės, kad visi grupės nariai palaikytų bendrą sprendimą, tad diskusijų neskubinkite: suteikite jiems užtektinai laiko išreikšti savo prioritetus ir aptarti, kuo jų pasirinkimas būtų geresnis nei kitų. Priminkite, kad ateityje gali pasitaikyti ir kitų progų spręsti jiems rūpimus klausimus. Taip pat priminkite, kad svarbiausias dalykas – grupė turi išlikti kartu viso veiksmo metu, tad net jei vienas žmogus labai stipriai prieštarauja kokiam nors pasirinkimui, galbūt neverta to pasirinkimo vykdyti. Pabandykite grupėje pasiekti konsensusą, o ne daugumos sutarimą.

? *Kaip galite užtikrinti, kad nesutarimai grupėje būtų naudingi, o ne griaunantys?*

Žinokite problemą

Problemų medis

Medžiai ir akmenys tave išmokys, kad iš meistrų niekad negali išmokti.

Šv. Bernardas iš Klervo (apie 1100 m.)

Naudingas įrankis, kad suvoktumėte dalyką, prie kurio dirbsite, yra problemų medis. Tai metodas, skirtas išskaidyti problemai, suprasti jos priežastis ir pasekmes ir pamatyti ją kitų visuomenėje egzistuojančių problemų kontekste. Šis įrankis gali būti naudingas tiek padedant grupei geriau suprasti dalykus, tiek strategiškai planuojant problemos sprendimą.

Problemų medžio pavyzdį rasite kitame puslapyje, išeities tašku jame pasirinkti gatvės vaikai. Štai procedūra, kuria grupė turėtų naudotis braižydama savo pačios problemų medį:

- Pirmiausia didelio popieriaus lapo viduryje užrašykite problemą, kurią norite išspręsti.
- Po ja surašykite visus prie jos prisidedančius faktorius ir susiekite juos nuo šaknų iki savo užrašytosios problemos.
- Po vieną aptarkite visas šaknis ir pamąstykite apie jų priežastis – taip atrasite faktorius, prisidedančius prie problemos egzistavimo.
- Nagrinėkite kiekvieną šaknį tol, kol daugiau nebegalėsite: atminkite, kad medžio šaknys gali būti gilesnės, nei jums atrodo.
- Galbūt norėsite tokiu pat būdu praplėsti ir medžio šakas: tai bus jūsų pagrindinės problemos pasekmės. Galbūt atrasite, kad tai, nuo ko viską pradėjote – t. y. pagrindinė jūsų įvardyta problema – iš tiesų yra kito medžio šaknis arba šaka.
- Pabaigę pasižiūrėkite į savo medį. Ar iškart turite imtis spręsti problemą, kurią pirma įvardijote, ar geriau pirmiau susidoroti su kuriuo nors iš ją lemiančių faktorių? Ar medis jums padėjo sugalvoti būdų, kaip šią problemą spręsti?

Problemų medžio pavyzdys

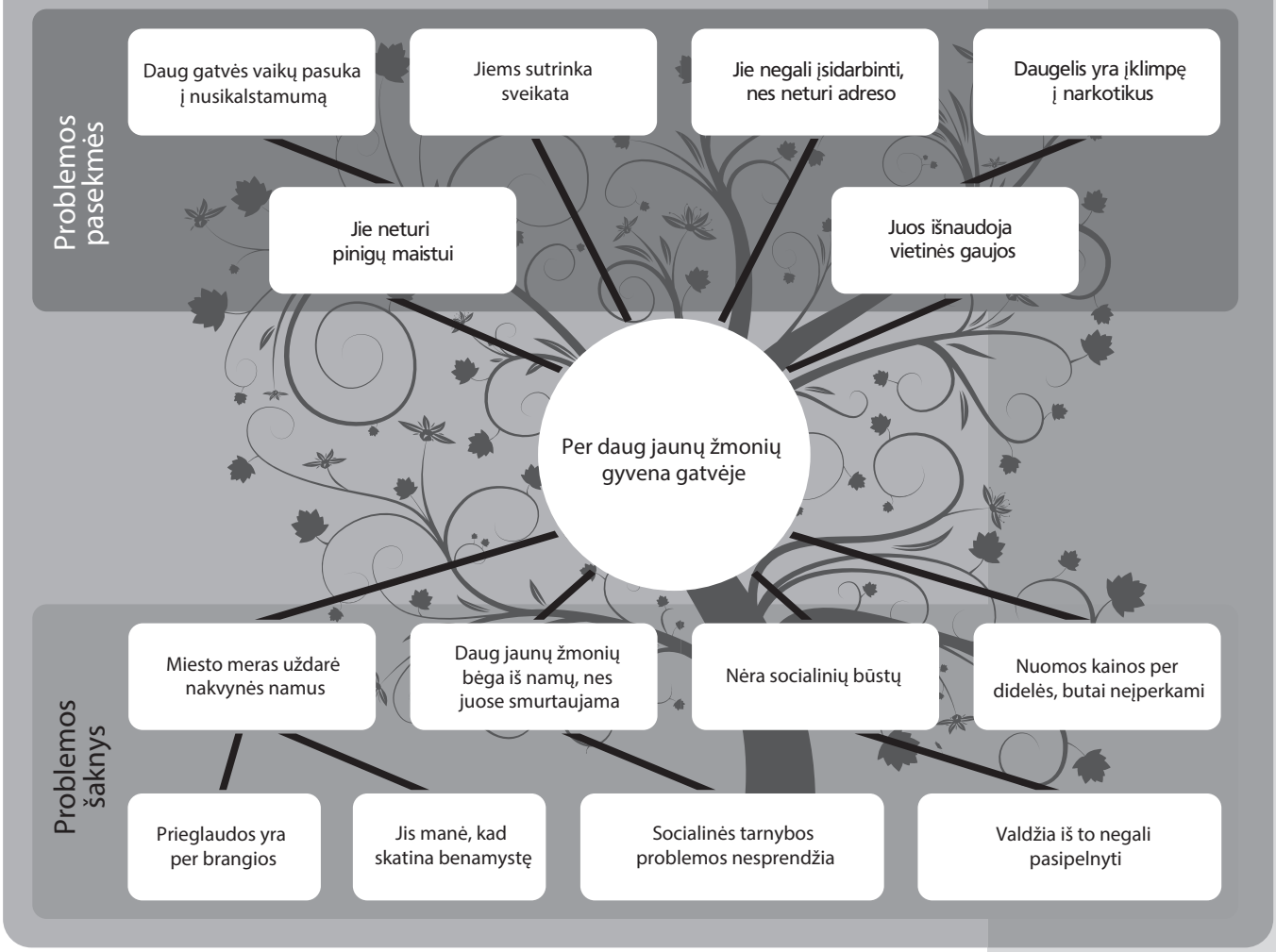

Žinokite sprendimą

Svarbu žinoti, kokių savo veiksmų rezultatų norite sulaukti! Ką vadintumėte pasiekimu? Pakvieskite grupę pamąstyti apie tai, ką jie bando pasiekti ir kaip išmatuos, ar tai pasiekė, ar ne. Galbūt jiems bus naudinga sugrįžti prie problemų medžio ir jį panaudoti identifikuojant konkrečius problemos sprendimus. Iš tiesų nagrinėjant problemos šaknis atsivers kelias į galimus jos sprendimus, pvz.:, jei būtų daugiau socialinių būstų arba nuomos kainos būtų mažesnės, žymiau daugiau jaunų žmonių įstengtų turėti stogą virš galvos.

Atminkite, kad sudėtingais atvejais dažnai būna sunku pakeisti valdžios politiką, ir tie pokyčiai labai retai atsiranda vos dėl vieno veiksmo. Grupės lūkesčiai turi būti realistiški: priminkite jiems, kad net ir „maži“ rezultatai gali būti neįkainojami, sprendžiant didžiąją problemą. Efektyvios kampanijos beveik visada kuriamos tokių „mažų“ veiksmų pagrindu, ir jūs savo grupės pasiekimais galėsite remtis vėliau arba jais pasinaudos kiti ta pačia problema susirūpinę aktyvistai.

Viena, kas man nepatiko – tai, kad tiek ilgai laukėme, idant šį protestą įvykdytume.

Rosa Parks

Grupei gali padėti minčių lietus apie bendras priežastis, dėl kurių jie imasi veiksmų. Tai gali padėti pasirinkti tinkamą problemą ir nustatyti skirtingus tikslus, kurie, jų nuomone, yra realiai pasiekiami.

? *Prisiminkite kokį nors protesto veiksmą, kurį neseniai matėte arba apie jį girdėjote: kaip manote, ką jo organizatoriai bandė pasiekti? Ar jiems pasisekė? Kodėl pasisekė arba kodėl nepavyko?*

Veiksmo planavimas

Dabar jūsų grupė jau nusprendė, kokią problemą bandys spręsti, ir jau daugmaž žino, kokių veiksmų imsis. Atėjo laikas nutarti, kokį mechanizmą naudos, kad pasiektų savo tikslą.

Čia pateiktą diagramą galima naudoti kaip pagalbą, žingsnis po žingsnio nurodančią, kaip priimti tą sprendimą, ir užtikrinančią, kad tai, ką grupė bando padaryti, yra išties įmanoma padaryti naudojant pasirinktą metodą. Šioje diagramoje pavaizduoti 5 žingsniai, parodantys, kaip nuspręsti, kuri veiksmo forma yra tinkamiausia jūsų veiksmui, ir kaip šis procesas galėtų vykti pasitelkiant 5 hipotetinius pavyzdžius.

Kiekvienas žingsnis yra detaliau paaiškintas kitame skyrelyje.

Veiksmo planavimas – diagrama

A. Kokią problemą norite spręsti?	B. Kas yra jūsų tikslinė auditorija?
1. Chemikalus gaminanti įmonė užteršė upę	1. Miestelio žmonės ir įmonės direktoriai
2. Prieglobsčio prašytoja mirė policijos areštinėje	2. Žmogaus teisių organizacijos
3. Rasizmas prieš imigrantus mūsų bendruomenėje	3. Mūsų bendruomenės gyventojai
4. Vaikų išnaudojimas darbe	4. Visuomenės nuomonė
5. Narkotikų vartojimo lygiai jaunimo tarpe	5. Vietos mokyklos administracija

C. Kokių pokyčių tikitės?	D. Kaip tikimasi, kad pokyčiai įvyks?
1. Kad įmonė upę išvalys	1. Juos sugėdins visuomenės nuomonė
2. Jos perims bylą ir sieks oficialaus tyrimo	2. Pamatys, kad įrodymai tvirti, ir nieko negalima padaryti
3. Kai kurie žmonės pradės kitaip mąstyti	3. Susitiks su bendruomenės nariais ir suvoks, kad jie irgi žmonės
4. Apie tai sužinos daugiau žmonių	4. Mes jiems suteiksime tą informaciją
5. Mokyklose vyks pamokos apie tai, kodėl narkotikai yra blogai	5. Mokyklos direktorius pamatys, kad tai didelė problema ir kad mes galime padėti

E. Kokias priemones naudosite, kad padarytumėte poveikį savo auditorijai?
1. Protesto akciją pagrindinėje gatvėje, kur rinksime parašus ir įteiksime įmonės direktoriams
2. Susisieksime su vietinėmis ir tarptautinėmis ŽT organizacijomis ir perduosime joms informaciją apie šį atvejį
3. Suorganizuosime „Gyvąją biblioteką“ su tų bendruomenių atstovais
4. Jaunimo centre surengsime parodą ir reklamuosime ją visame miestelyje
5. Mokykloje ir jaunimo centre surengsime mokymus apie narkotikų vartojimą

Kokią problemą norite spręsti?

Šis žingsnis yra labai paprastas: tai bus ta problema, kurią užrašėte problemų medyje. Jei to nedarėte, pasistenkite, kad grupė kuo tiksliau suformuluotų problemą, kurią nori spręsti.

Kas yra jūsų tikslinė auditorija?

Jūsų veiksmo tikslinė auditorija gali ir nebūti konkretus žmogus ar žmonės, galintys įgyvendinti tą didįjį pokytį, kurio siekiate, nebent tikitės problemą išspręsti tuoj pat. Labai tikėtina, kad jūsų veiksmas bus tik žingsnelis pokyčių kryptimi; pavyzdžiui, galbūt norite parodyti visuomenei, kad tokia problema apskritai egzistuoja ir reikia daryti spaudimą valdžiai. Arba galbūt mėginate suburti vietos žmonių grupę, kad ji galėtų dirbti prie projekto, kuris jums rūpi.

Jūsų tikslinė auditorija, žymima langelyje B, bus ta grupė žmonių, į kurią nukreipiate savo veiksmą. Tai gali būti daugiau nei viena žmonių grupė, pvz., remiantis pirmuoju diagramoje pateiktu pavyzdžiu, tiek miestelio gyventojai, tiek įmonės direktoriai yra jūsų veiksmo tikslinės auditorijos. Pats veiksmas remiasi tuo, jog miestelio žmonės pasirašys peticiją, kuri bus pristatyta įmonės direktoriams tikintis, kad ji paveiks juos ir direktoriai bus priversti upę išvalyti.

Kokių pokyčių tikitės?

Vėlgi, šis klausimas yra susijęs su jūsų veiksmu, nebūtinai su galutiniu pokyčiu, kurio siekiate. Pavyzdžiui, nėra tikėtina, kad dėl jūsų grupės veiksmo tarptautinės korporacijos nustos išnaudoti vaikų darbą! Tačiau jūs visgi galite sukelti didesnį susidomėjimą šia problema, o tai paskatins ir kitus imtis veiksmų, kurių savo ruožtu gali pakakti, kad būtų pakeista kompanijos politika arba toms kompanijoms taikomos valdžios sukurtos taisyklės.

Šioje vietoje jums reikia apgalvoti, ko savo veiksmu tikitės pasiekti ir kaip žinosite, pasisekė jums tai padaryti ar ne. Pabandykite paraginti grupę apie tai galvoti labai konkrečiai: ką iš tiesų realybėje reikštų tai, kad veiksmas „pavyko gerai“ arba „nepasisekė“? Pasinaudokite sufleriais iš ankstesnio skyrelio „Žinokite sprendimą“.

Kaip tikimasi, kad pokyčiai įvyks?

Tai vis dar ne klausimas apie mechanizmą, kurį grupė nuspręs naudoti, o apie tai, kaip veiksmas turėtų paveikti, ir tai dažnai susiję su žmonių nuomonės keitimo arba privertimo suprasti, kad turėtų kažką daryti kitaip, psichologija. Tai labai svarbus klausimas, nors dažnai ir užmirštamas, tačiau jo ignoravimas gali daryti įtaką jūsų veiksmo poveikiui.

Pavyzdžiui, grupei nerimą kelia augantis nacionalistinių ar profašistinių organizacijų populiarumas ir ji nori su tuo kažkaip kovoti. Galbūt aktyvistai toje vietovėje, kur šios organizacijos sulaukia daugiausia paramos, sugalvos po gyventojų namų durimis pakišti informacinių skrajučių. Tačiau jeigu jie nesupras, kodėl žmonės jungiasi prie nacionalistinių organizacijų, tos skrajutės gali turėti visiškai priešingą poveikį, nei

Simboliniai vieši veiksmai kaip protesto forma

- Vėliavų ir simbolinių spalvų demonstravimas
- Simbolių dėvėjimas
- Maldos ir meldimasis
- Simbolinių daiktų pristatymas
- Nusirengimas protestuojant
- Savo nuosavybės naikinimas
- Simbolinės šviesos
- Portretų demonstravimas
- Piešimas kaip protestas
- Nauji ženklai ir vardai
- Simboliniai garsai
- Simbolinės reklamacijos
- Nepadorūs gestai

Paimta iš: „198 nesmurtinių veiksmų metodai“ (angl. *198 Methods of Non-Violent Action*), http://www.peacemagazine.org/198.htm

norėta. Todėl grupei teks apgalvoti, kaip skrajučių kampanija gali pakeisti kieno nors nuomonę, ir kokios žinutės efektyviai paveiktų norimą tikslinę auditoriją. Aktyvistai turės suprasti bent kai kurias priežastis ir baimes, slypinčias už augančios paramos nacionalistinėms organizacijoms.

Šį langelį iš tiesų reikia pažymėti varnele: pagalvoti, kas turi įvykti, kad „rezultatas" neišvengiamai išsirutuliotų iš tos situacijos, kurioje esame dabar.

Moksleiviai prieš rasizmą: pagalba mokyklos administracijai

Vienoje kaimo mokykloje Portugalijoje naujokai moksleiviai iš Rumunijos ir Ukrainos iš kitų moksleivių sulaukė rasistinių komentarų ir veiksmų. Nei mokytojai, nei mokyklos valdžia nežinojo, kaip į tai reaguoti, nes tame regione su tokia problema susidurta pirmąkart.

Keletas moksleivių, sunerimusių dėl to, kas vyksta, pagalbos ir patarimų kreipėsi į jaunimo darbuotoją vietos laisvalaikio centre. Kartu jie mokykloje pradėjo vieną savaitę trukusią kampaniją, pavadintą „Skirtingos išorės, vienodas vidus" (port. Diferente por fora, Igual por dentro). Buvo pasinaudota kiekviena vaikų kasdienybės akimirka – pietų laiku, pamokomis, pertraukomis – ir per jas suorganizuotos įvairios veiklos, skirtos problemai spręsti. Teatro klubas naudojo forumo teatrą, buvo dalijami vaikų nupiešti plakatai ir ženkliukai, laisvalaikio centre buvo organizuojami meniniai užsiėmimai, rodomi filmai, kavinėje buvo galima paragauti pyragų iš skirtingų šalių. Ta savaitė buvo tokia sėkminga, kad mokykla nusprendė panašų renginį organizuoti kasmet.

Kokias priemones naudosite, kad padarytumėte poveikį savo auditorijai?

Štai kur veda ta diagrama! Šiame etape, sekdami prieš tai išdėstytais žingsniais, jau būsite sukonkretinę pasirinkimus, ką konkrečiai grupė turėtų daryti. Dabar grupė jau turėtų sugebėti sudaryti galimų veiksmų sąrašą, kuris padės įvykti tai tranzicijai, nurodytai ankstesniame laukelyje. Paraginkite grupės narius mąstyti kūrybiškai, darkart atsiverskite pasiūlymus, esančius šio skyriaus 2-ame poskyryje, taip pat atvejų analizes ir priminkite jiems, kad nepamirštų konkrečių savo grupės bruožų. Dar kartą pabandykite pasiekti konsensusą dėl galutinio pasirinkimo.

Naujos taktikos žmogaus teisėms

„Naujos taktikos" yra grupė tarptautinių organizacijų, patarėjų ir praktikų, egzistuojanti tam, kad propaguotų taktines inovacijas ir strateginį mąstymą tarptautinėje žmogaus teisių bendruomenėje. Nuo 1999 m. projektas „Naujos taktikos žmogaus teisėms" yra sukūręs unikalių išteklių ir orientuojasi į galimus sprendimus, o ne konkrečias problemas, geografinius regionus ar tikslines auditorijas. Ištekliai leidžia aktyvistams identifikuoti unikalius savo situacijos elementus ir ieškoti būdų, kurie sėkmingai suveikė kitur ir gali būti efektyvūs konkrečioje vietoje. Ištekliai padeda aktyvistams sujungti skirtingas taktikas į sudėtingas strategijas.

Daugybę išteklių skirtingomis kalbomis galima rasti čia: www.newtactics.org.

Organizavimasis

Iki grupės idėjų pristatymo viešai liko dar vienas žingsnis – jau paskutinis. Prieš pradedant praktinę dalį, primygtinai rekomenduojame nusibraižyti veiksmų planą, kuris padėtų išspręsti organizacinius klausimus. Nors paprastam veiksmui atlikti tai nėra būtina, tačiau vis tiek toks įprotis yra naudingas grupei: jis užtikrins, kad užduotys visiems padalintos lygiai – pagal kiekvieno įgūdžius ir norus. Veiksmų planas taip pat padės užtikrinti, kad nieko nepamiršite!

Grupei reikės nuspręsti:

- Kokias užduotis reikia įvykdyti?
- Kas jas vykdys?
- Kada tai bus padaryta?

Užduočių lentelės sukūrimas

Apačioje pateiktoje lentelėje iliustruotas įsivaizduojamas veiksmas, o užduotys suskirstytos pagal tris klausimus. Nubraižykite tokią lentelę su grupe, remdamiesi šiais punktais:

1. Užtikrinkite, kad viskas būtų užrašoma – kad galėtumėte sekti, kaip planai vykdomi. Tam jums reikės dviejų didelių popieriaus lapų ir žymeklio.
2. Įsitikinkite, kad aptariamas klausimas visiems aiškus. Pasirinkite vieną žmogų, kuris bus jūsų raštininkas ir popieriaus lapo viršuje užrašys antraštę. Surenkite minčių lietų ir sugalvokite visus darbelius, kuriuos reikia nuveikti, užrašykite juos ant vieno iš didžiųjų popieriaus lapų, kad visi matytų.
3. Su grupe aptarkite visą dieną: įsivaizduokite, kas įvyks, darkart pasitikrinkite, kad apgalvojote visus darbus.
4. Dabar peržiūrėkite sąrašą ir nuspręskite, ar tas užduotis reikia padaryti dabar, greitai, ar vėliau, ir atitinkamai prie jų prirašykite raides D, G arba V.
5. Antrąjį popieriaus lapą naudokite kaip „sprendimų lapą“. Jo kairėje iš viršaus į apačią surašykite visas užduotis, kurias reikia atlikti, o šalia – kas kiekvieną užduotį atliks. Paskiausiai trečiame stulpelyje lapo dešinėje pusėje parašykite, iki kada tos užduotys turi būti atliktos.
6. Užduotis pasidalykite tarpusavyje: nepalikite visų darbų tik vienam žmogui ar dviem. Įsivaizduokite, kas nutiktų, jei tas žmogus susirgtų arba nepajėgtų susidoroti su krūviu!

Sprendimų lapo pavyzdys

Renginys: Veiksmas gatvėje už mažumų teises		
Užduotis	**Kas tai daro**	**Kada**
Sukurti skrajučių dizainą	Sally, Johnas	Susitikimai rugsėjo 10 ir 17 d.
Suorganizuoti jų atspausdinimą	Rumenas, Benas	Po rugsėjo 20 d.
Pagaminti plakatus	Visi	Savaitė, prasidedanti rugsėjo 24 d.
Nupirkti priemones plakatams, t. t.	Shila, Karen, Ivanas	Savaitė, prasidedanti rugsėjo 17 d.
Sudominti ir kitus	Shila, Moca, Tania	Savaitė, prasidedanti rugsėjo 17 d.
Susisiekti su vietos savivaldybe	Damienas, Sue	Patvirtinus datą
Pranešti policijai	Damienas, Sue	
Pabandyti pasikviesti įtakingą vietos asmenį	Timas, Hannah	
Informuoti mažumų grupes	Lucy, Sanchita	
Pasirašyti kalbas	Natalie, Benas, Sally	
Organizuoti gaiviųjų gėrimų pristatymą	Petra, Paul	
Viską sutvarkyti po renginio	Natalie, Benas, Rumenas, Sanchita	

Aptarimas ir apibendrinimas

Kaip ir kiekvienoje ŽTŠ veikloje, tiesą sakant, bet kokioje veikloje, labai svarbu pasibaigus veiksmui skirti laiko grupės darbo aptarimui ir apibendrinimui, kas sekėsi gerai, o ką būtų buvę galima padaryti geriau. Tikėtina, kad po veiksmo grupė bus kupina stiprių emocijų – pozityvių ar negatyvių. Svarbu suteikti kiekvienam nariui galimybę apie visa tai pasikalbėti ir pasidalinti su grupe. Tai aktyvistams padės ateityje planuojant kitus veiksmus.

Čia pateikti klausimai gali būti naudingi aptariant grupės darbą.

- Kaip jaučiatės po veiksmo dienos? (to galima klausti paeiliui ratu, trumpai)
- Kaip jums atrodo, kas pavyko?
- Ar kas nors buvo sunkiau, nei jūs įsivaizdavote?
- Ar įvyko kas nors netikėto?
- Ar manote, kad kitą kartą turėtume ko nors pasimokyti?
- Ar pasiekėme tai, ką norėjome?
- Ar pasiekėme ką nors, ko net nebuvome numatę?
- Ar esate savimi patenkinti ir ar norėtumėte ką nors panašaus pabandyti dar kartą?
- Ką darysime dabar?!

Futbolo sportbačiai Afrikai

Emilis buvo Frederiksbergo mokyklos Soro mieste Danijoje septintokas, o Anakleitas buvo kviestinis mokytojas iš Pietų Afrikos. Klasėje kalbėdamas apie savo gimtinę ir mokyklos gyvenimą joje Anakleitas paminėjo, kiek daug, jo nuomone, galimybių ir daiktų turi Danijos vaikai ir jaunimas. Sakė, kad Pietų Afrikoje jo mokiniai neturi normalios futbolo aikštės, ką jau kalbėti apie sportbačius futbolui žaisti. Tai išgirdus moksleiviams kilo mintis surinkti dėvėtų futbolo sportbačių kolekciją ir nusiųsti juos į Anakleito mokyklą. Septintokai mokytojo paklausė, ar tokia idėja gera. Atsakymas buvo teigiamas, tad moksleiviai pakabino plakatų savo ir kitose mokyklose, prašydami padovanoti sportbačius. Išgirdęs apie šią iniciatyvą, vietos futbolo klubas padovanojo keletą porų, rastų neatsiimtų daiktų spintelėje.

Tokiu būdu Emilis ir jo draugai surinko didžiulę krūvą sportbačių – 100 porų, kurias nusiųsti paštu į Johanesburgą, didžiam jų nusivylimui, kainuotų 500 kronų (67 eurus)! Moksleiviai ėmė mąstyti, ką daryti. Pirmiausia jie peržiūrėjo visus batus, kad įsitikintų, ar visus juos išties verta siųsti. Tinkamų liko 75 poros. Tuomet reikėjo rasti pinigų pašto išlaidoms apmokėti, tad visa klasė rašė laiškus kelioms labdaros agentūroms ir vietos savivaldybei, apie juos parašė vietos laikraštis ir pranešė vietinė radijo stotis. Nusivylimo akimirkų neišvengta, tačiau galiausiai vietinės kelionių asociacijos, organizuojančios keliones į Pietų Afriką, pirmininkas susisiekė su laikraščiu ir pasisiūlė padėti. Tad po šešis mėnesius trukusių pastangų Emilis galėjo nunešti paketus su batais į paštą ir išsiųsti į Johanesburgą Anakleito mokiniams.

Šaltinis: Pasaulinis kviestinis mokytojas, „AFS Interkultur“, Danija

4 skyrius

Supratimas, kas yra žmogaus teisės

Šio skyriaus turinys

Įvadas **429**

4.1. KAS YRA ŽMOGAUS TEISĖS? **430**

Pagrindinės vertybės 431
Žmogaus teisių bruožai 431
Istorinė plotmė 432
Žmogaus teisės pasaulyje 436
Kaip galime naudotis savo teisėmis? 438
Žmogaus teisių dilemos 439

4.2. ŽMOGAUS TEISIŲ EVOLIUCIJA **443**

Pažadai, pažadai 443
Kokios yra mūsų teisės? 443
Mokslo pažanga 447

4.3. TEISINĖ ŽMOGAUS TEISIŲ APSAUGA **449**

Žmogaus teisės valstybių viduje 449
Žmogaus teisės pripažįstamos susitarimais 450
Svarbiausi tarptautiniai dokumentai 451
Žmogaus teisių užtikrinimas 459
Ar to pakanka? 465

4.4. ŽMOGAUS TEISIŲ AKTYVIZMAS IR NVO VAIDMUO **466**

Kas yra NVO? 466
Žmogaus teisių NVO tipai 466
Kaip jos daro įtaką procesams? 467
Sėkmingo aktyvizmo pavyzdžiai 469

4.5. KLAUSIMAI IR ATSAKYMAI APIE ŽMOGAUS TEISES **472**

4.6. GALVOSŪKIAI **475**

Įvadas

Žmogaus teisių švietimas neegzistuoja be žmogaus teisių. Supratimas, kas yra žmogaus teisės, yra vienas svarbiausių bet kurio žmogaus teisių švietėjo gebėjimų. Žmogaus teises galima suprasti ir paaiškinti tiek paprastai, tiek sudėtingai; apie jas galima kalbėti abstrakčiai ar konceptualiai, taip pat pateikiant realius, praktiškus pavyzdžius; į jas galima žvelgti iš pasaulinės perspektyvos arba vietos požiūrio taško. Tačiau labai svarbu, kad visi, užsiimantys žmogaus teisių švietimu, galėtų jas pristatyti ir atsakyti į su jomis susijusius klausimus.

Žmogaus teisės yra tai, ko niekas iš tavęs atimti negali.

René Cassin

Nors pagrindinis fasilitatorių darbas yra įtraukti jaunus žmones į mokymąsi apie žmogaus teises, jie taip pat turi pateikti teisingą informaciją, demistifikuoti žmogaus teisių sudėtingumą ir adresuoti daugelį jų keliamų dilemų. Tačiau to negalima daryti pagrindinių žmogaus teisių koncepcijų ir jas grindžiančių vertybių – visuotinumo, nedalomumo ir neatimamumo – kaina. Žmogaus teisių švietimo fasilitatorius taip pat yra ir žmogaus teisių „ambasadorius“. Jei bus nesugebėta atsakyti į esminius su žmogaus teisėmis susijusius klausimus, nebus įmanoma ir įgyvendinti žmogaus teisių švietimo. Kaip ir visais kitais su žmogaus teisėmis susijusiais atvejais, niekas nesitiki, kad fasilitatoriai turės atsakymus į visus klausimus. Tačiau sąžininga tikėtis, kad fasilitatoriai žinos, kur tuos atsakymus rasti, ir pakvies dalyvius atrasti ir savus atsakymus.

Klaidingos nuomonės apie žmogaus teisių kilmę, konkrečiai, neva jų „vakarietišką“ prigimtį, apie jų visuotinumą, pritaikomumą ir vykdymą lengvai gali gerų norų kupiną žmogaus teisių švietimo užsiėmimą paversti patyrimu, kuris tik patvirtins dvejones ir klaidingą supratimą, o ne juos išsklaidys ir pataisys. Žmogaus teisių švietime mokymasis apie žmogaus teises yra esminė ir nediskutuotina dimensija, be jos visa kita netenka prasmės.

Žmogaus teises turi suprasti visi, ne tik specialistai.

Šiame skyriuje „Kompaso“ naudotojams pateikiame platesnės informacijos apie žmogaus teises, kas tai yra, kaip jos vystėsi ir kaip jas galima saugoti ir propaguoti. Savaime suprantama, tai ne visa egzistuojanti informacija apie žmogaus teisių koncepcijas ir sistemas. Tačiau kaip ir kituose „Kompaso“ skyriuose skaitytojams čia pateikiami svarbūs išeities taškai ir pagrindinė informacija. Fasilitatoriai patys gali paieškoti daugiau informacijos pagal savo programos pobūdį ir besimokančiųjų poreikius. Šio skyriaus nederėtų suprasti ir kaip vadovo pavadinimu „Ką visi turėtų žinoti apie žmogaus teises“. Būtent šiame skyriuje apžvelgiami įvairūs svarbūs žmogaus teisių aspektai. Individualiai besimokantiesiems ir fasilitatoriams galbūt reikėtų žinoti daugiau (arba mažiau), ypač kalbant apie tai, kaip žmogaus teisės vystėsi ir yra saugomos jų pačių šalyse.

Šio skyriaus pabaigoje rasite klausimų, atsakymų ir galvosūkių apie žmogaus teises – tai yra vieni dažniausiai užduodamų klausimų ir su žmogaus teisėmis susijusių dvejonių.

Žmogaus teisės yra nuolatos kvestionuojamos, vystomos ir tobulinamos.

Būdamos (netobulų) žmonių (netobuli) kūriniai, žmogaus teisės yra nuolatos kvestionuojamos, plėtojamos ir tobulinamos. Esame tikri, kad „Kompaso“ naudotojai sugalvos savo versijas, ypač siedami viską su po šio „Kompaso“ išleidimo nutikusiais įvykiais.

4.1 Kas yra žmogaus teisės?

Žmogaus teisės – tarsi šarvai: jos tave apsaugo; tarsi taisyklės – nes pasako tau, kaip gali elgtis; ir tarsi teisėjai – nes gali į jas apeliuoti. Jos yra abstrakčios – kaip emocijos, ir kaip emocijos, jos priklauso visiems ir egzistuoja nepriklausomai nuo to, kas vyksta.

Jos yra kaip gamta, kurią galima pažeisti, ir kaip dvasia, kurios negalima sunaikinti. Kaip laikas, jos su mumis visais elgiasi taip pat – turtingais ir vargšais, senais ir jaunais, baltais ir juodais, aukštais ir žemais. Jos siūlo mums pagarbą ir už tai prašo sumokėti pagarba kitiems. Lygiai kaip gėris, tiesa ir teisingumas – kartais galime nesutarti, ką tai reiškia, tačiau atpažįstame jas matydami, kai yra pažeidinėjamos.

? *Kaip jūs apibrėžiate žmogaus teises? Kaip paaiškinate, kas tai yra?*

Kai ką nors vadiname asmens teise, turime omenyje tai, kad jis teisėtai gali reikalauti iš visuomenės ją apsaugoti arba įstatymu, arba švietimu.

John Stuartas Millis

Teisė – tai pateisinamas reikalavimas. Aš turiu teisę į visas gėrybes savo pirkinių krepšelyje, jei už juos sumokėjau. Piliečiai turi teisę išsirinkti prezidentą, jei tai garantuoja jų šalies konstitucija, ir vaikas turi teisę būti nuvestas į zoologijos sodą, jei tėvai pažadėjo tai padarysiantys. Tai yra dalykai, kurių žmonės turi teisę tikėtis, turėdami omenyje kažkieno kito duotus pažadus ar garantijas.

Tačiau žmogaus teisės yra superreikalavimai, ir jie kiek skiriasi. Jos nėra priklausomos nuo kieno nors pažadų ar garantijų. Vieno žmogaus teisė į gyvybę nėra priklausoma nuo ko nors, kas pažada jo nenužudyti: galbūt jo gyvybė nuo to ir priklauso, bet teisė į gyvybę – ne. Tas žmogus teisę į gyvybę turi tik dėl vieno dalyko: jis yra žmogus.

Priimti žmogaus teises reiškia priimti, kad visi turi teisę to reikalauti: aš turiu šias teises nepriklausomai nuo to, ką tu sakai ar darai, nes aš esu žmogus, kaip ir tu. Žmogaus teisės visiems žmonėms yra įgimtos. Kodėl šitokio teiginio nereikia paremti kokiu nors elgesiu? Kodėl neturime reikalauti, kad žmonės savo teisių nusipelnytų?

Žmogaus teisės iš esmės yra moralinis pareiškimas, kuris remiasi moralinėmis vertybėmis. Iš tiesų mano teisė į gyvybę reiškia tai, kad niekas negali iš manęs tos gyvybės atimti; būtų neteisinga ją atimti. Tokio teiginio nereikia niekuo pagrįsti. Turbūt visi skaitytojai su juo sutinka, nes mes visi pripažįstame, kad kai kurie mūsų gyvenimo, mūsų esybės aspektai turėtų būtų neliečiami, kad niekas neturėtų jų pažeisti, nes jie yra esmingi mūsų esačiai ir tam, kas mes esame; jie yra esminiai mūsų žmoniškumui ir orumui. Be žmogaus teisių mes negalime visiškai realizuoti savo potencialo. Žmogaus teisės paprasčiausiai šį suvokimą individualiu lygmeniu praplečia iki kiekvieno planetos žmogaus. Jei aš galiu taip teigti, tai taip teigti gali ir visi kiti.

Kaskart, kai teisingumas miršta, atrodo, kad jis niekada ir neegzistavo.

José Saramago

? *Kodėl yra blogai pažeisti kieno nors teisę į gyvybę? Kodėl yra blogai iš kieno nors atimti gyvybę? Ar tai – vienas ir tas pats klausimas?*

Pagrindinės vertybės

Dvi pagrindinės vertybės, sudarančios visą žmogaus teisių pagrindą, yra **žmogaus orumas ir lygybė**. Žmogaus teises galima suprasti kaip apibrėžiančias tuos pagrindinius standartus, reikalingus oriam gyvenimui, o jų visuotinumas kyla iš to, kad, bent jau šiuo atveju, visi žmonės yra lygūs. Mes neturėtume – ir negalime – jų atskirti.

Mirties bausmę laikau žiauria ir amoralia institucija, griaunančia moralinius ir teisinius visuomenės pamatus. Esu įsitikinęs, kad <...> žiaurumas tik sukelia daugiau žiaurumo.

Andrejus Sakharovas

Iš tiesų šie du įsitikinimai, arba vertybės, yra visa, ko reikia, norint įtikėti žmogaus teisių idėja, ir šie įsitikinimai yra visai ne kontroversiški. Būtent todėl žmogaus teisės susilaukia paramos iš visų pasaulio kultūrų, visų civilizuotų vyriausybių ir visų didžiųjų religijų. Beveik visuotinai pripažįstama, kad valstybės valdžia negali būti neribota ar užgaidi; ji turi būti apribota bent iki tiek, kad visi jos jurisdikcijoje gyvenantys individai galėtų gyventi turėdami tam tikrus minimalius žmogaus orumo reikalavimus.

Iš šių dviejų esminių vertybių kyla daugybė kitų, ir jos padeda konkrečiau apibrėžti, kaip praktiškai turėtų sugyventi žmonės ir visuomenės. Pavyzdžiui:

Laisvė: nes žmogaus valia yra svarbi žmogaus orumo dalis. Būti verčiamam ką nors daryti prieš savo valią – tai žmogaus dvasios niekinimas.

Pagarba kitiems: nes pagarbos kam nors stoka neleidžia įvertinti kieno nors individualumo ir esminio orumo.

Nediskriminacija: nes lygybė žmogaus orumu reiškia, kad neturėtume teisti kitų žmonių teisių ir galimybių pagal jų bruožus.

Tolerancija: nes netolerancija reiškia pagarbos skirtumui trūkumą, o lygybė nereiškia vienodumo.

Teisingumas: nes savo žmoniškumu lygūs žmonės nusipelno sąžiningo elgesio.

Atsakomybė: nes kitų žmonių teisių gerbimas reikalauja atsakomybės už savo veiksmus ir dėti pastangas dėl vieno ir visų teisių įgyvendinimo.

Žmogaus teisių bruožai

Filosofai ir toliau gali ginčytis dėl žmogaus teisių prigimties, tačiau tarptautinė bendruomenė apie savo ryžtingą įsipareigojimą žmogaus teisėms paskelbė 1948 metais, priimdama Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją. Nuo to laiko tarptautinė bendruomenė įtvirtino galingas VŽTD koncepcijas įvairiuose tarptautiniuose, regioniniuose ir vietiniuose teisiniuose instrumentuose. VŽTD nebuvo rašyta kaip teisiškai privalomas dokumentas, tačiau joje išdėstytų normų įtvirtinimas po jos pasirašytose privalomose sutartyse (dar žinomose kaip „konvencijos“ ar „paktai“) lemia tai, kad šiandien jų normų teisinis statusas yra nekvestionuojamas. Remiamasi šiais principais:

Kaip tau nepatinka skausmas, taip ir kitam jis nepatinka. Žinodami šį lygybės principą, elkitės su kitais pagarbiai ir atjaučiamai.

„Suman Suttam“

Žmogaus teisės yra neatimamos.

Tai reiškia, kad jų negalima prarasti, nes jos susijusios su pačiu žmogaus egzistencijos faktu ir yra įgimtos visiems žmonėms. Ypatingomis aplinkybėmis kai kurios – bet ne visos – gali būti sustabdytos arba apribotos. Pavyzdžiui, jei kas nors nuteisiamas už nusikaltimą, iš jo gali būti atimama laisvė; arba nacionalinės ypatingosios situacijos atveju valdžia gali tai viešai deklaruoti ir nukrypti nuo kai kurių teisių, pavyzdžiui, paskelbdama komendanto valandą, per kurią ribojama asmens judėjimo laisvė.

Žmogaus teisės yra nedalomos, tarpusavyje susijusios ir viena nuo kitos priklausomos.

Tai reiškia, kad skirtingos žmogaus teisės yra vidujai susijusios ir negali būti suprantamos kaip izoliuotos viena nuo kitos. Naudojimasis viena teise priklauso nuo naudojimosi kitomis teisėmis, ir nė viena teisė nėra svarbesnė už kitas.

Žmogaus teisės yra visuotinės.

Tai reiškia, kad jos lygiai taikomos visiems pasaulio žmonėms be jokių laiko apribojimų. Kiekvienas individas turi teisę naudotis savo žmogaus teisėmis be jokių išimčių dėl rasės ar etninės kilmės, spalvos, lyties, lytinės orientacijos, negalios, kalbos, religijos, politinės ar kitokios nuomonės, nacionalinės ar socialinės kilmės, gimimo ar kitokio statuso.

Valstybės suverenumas reiškia atsakomybę, tad pačiai valstybei ir tenka pagrindinė atsakomybė už žmonių teisių saugojimą.

Tarptautinės intervencijos ir valstybių suvereniteto komisijos pranešimas, 2001 m.

Reikėtų paminėti, kad žmogaus teisių visuotinumas jokiu būdu nekelia grėsmės didžiulei individų ar skirtingų kultūrų įvairovei. Visuotinumas nėra sinonimas vienodumui. Įvairovei reikalingas pasaulis, kuriame visi yra lygūs ir vienodai nusipelno pagarbos. Žmogaus teisės – tai minimalūs standartai, pritaikomi visiems žmonėms; kiekviena valstybė ar visuomenė gali laisvai apsibrėžti ir taikyti aukštesnius ir konkretesnius standartus. Pavyzdžiui, ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių srityje aptinkame įpareigojimą imtis veiksmų, siekiant progresyviai realizuoti visišką šių teisių įgyvendinimą, tačiau nėra nurodyta, kad dėl to reikia didinti mokesčius. Kiekviena šalis ir visuomenė turi nuspręsti, kokių priemonių ji turėtų imtis, turėdama omeny savo aplinkybes.

Istorinė plotmė

Visuose istorijos etapuose buvo girdėti protesto balsų prieš priespaudą; visais amžiais buvo temdomos žmogaus išsilaisvinimo vizijos. Judant link moderniųjų laikų, šie balsai ir vizijos buvo paversti socialinio veiksmo programomis, o kartais ir inkorporuoti į valstybių konstitucijas.

Micheline R. Ishay

Idėja, kad žmonės turi prigimtinių teisių, gaji daugybėje kultūrų ir tradicijų. Iš įvairiausių garbinamų lyderių ir įtakingų praktikos kodeksų matyti, kad žmogaus teisėse įkūnijamos vertybės nėra nei „Vakarų kūrinys“, nei XX a. išradimas. Jos yra atsakas į universalius žmogaus poreikius ir teisingumo troškimą. Visos žmonių visuomenės turėjo savo idealus ir sistemas teisingumui užtikrinti – tiek žodinėje, tiek rašytinėje tradicijoje, nors ne visos šios tradicijos išliko.

Senovės istorija

- Hamurabio teisynas Babilonijoje (dabartinis Irakas, apie 2000 m. pr. m. e.) buvo pirmasis rašytinis teisės kodeksas, sukurtas Babilono karaliaus. Jis žadėjo „priversti teisingumą valdyti visoje karalystėje, sunaikinti piktadarius ir smurtautojus, neleisti stipriesiems valdyti silpnųjų, <...> apšviesti šalį ir propaguoti gėrį žmonėse.“
- Vienas Senovės Egipto faraonas (apie 2000 m. pr. m. e.), teigiama, davė instrukcijas savo pavaldiniams: „Kai koks ieškovas atvyks iš Aukštutinio ar Žemutinio Egipto, <...> užtikrinkite, kad viskas būtų daroma pagal įstatymą, kad laikomasi papročių ir kiekvieno žmogaus teisės yra gerbiamos.“
- Kyro chartiją (dabartinis Iranas, apie 539 m. pr. m. e.) sukūrė Persijos karalius savo karalystės žmonėms, joje pripažino teises į laisvę, saugumą, religinę toleranciją, judėjimo laisvę, laisvę nuo vergijos ir kai kurias socialines bei ekonomines teises.

Laisvė – tai mūsų sau ir už save turima galia.

Huigas de Grootas

- Konfucijaus mokymuose (apie 500 m. pr. m. e.) pagrindinė tema yra atjautos ir meilės kitiems koncepcija. Konfucijus sakė: „Nedarykite kitam to, ko nenorite, kad jums darytų." Kinijos konfucianizmo ekspertas dr. Peng Chun Changas, suvaidinęs svarbų vaidmenį formuojant VŽTD, tikėjo, kad būtent konfucianizmas padėjo pamatus žmogaus teisių idėjoms.
- Imamas Ali Ibn Al Husseinas „Laišką apie teises" parašė VIII amžiuje. Mūsų žiniomis, šis laiškas – tai pirmasis dokumentas, kuriame išdėstytos žmogaus teisės taip, kaip tuo metu jos buvo suprastos, ir pirmasis bandymas, kuriame žmogaus teisių koncepcija nesuvokiama neigiamoje dimensijoje. Šiame laiške metodiškai išdėstyta 50 teisių. Jos grindžiamos ankstyvojo islamo sąvokomis.
- Mandeno chartija arba Kurukan Fugos chartija (apie 1236 m.), paremta žodinių Vakarų Afrikos tradicijų kodifikavimu, palaiko tokius principus kaip decentralizacija, aplinkosauga, žmogaus teisės ir kultūrinė įvairovė.
- Afrikietiška pasaulėžiūra „ubuntu" nusako buvimo žmogumi esmę. Ubuntu pabrėžia pagarbą visiems bendruomenės nariams, svetingumą ir dosnumą. Ubuntu požiūrį galima reziumuoti taip: „Žmogus yra žmogus per kitus žmones." Toks požiūris turi didžiulės reikšmės žmogaus teisėms. Jei esame žmonės per kitus žmones, tuomet nužmogindami kitus nužmoginame ir save – todėl ir reikia propaguoti kitų žmonių teises, atleisti ir gauti atleidimą, gerbti kitų žmonių teises.

Žmogus yra žmogus per kitus žmones.

Desmondas Tutu

? *Kokie asmenys (politikai, rašytojai, religijos atstovai) jūsų šalies istorijoje kovojo už žmogaus teisių vertybes?*

Nuo XIII iki XVIII a.

Visuotinių žmogaus teisių idėjos evoliucija per amžius rėmėsi orumo ir pagarbos sąvokomis kaip pamatinėmis įvairiose civilizacijose visame pasaulyje. Tačiau kol subrendo mintis šią pagarbą įteisinti įstatymu, turėjo pasikeisti daugybė kartų. Dažnai sprendimą įteisinti teisių sąvoką suprantame pagal tam tikras istorines patirtis. Tačiau jų sąrašas – tikrai negalutinis. Daugėjant žinių apie kitų kultūrų istoriją, nėra abejonės, kad jose atrasime istorinių postūmių teisių įteisinimui.

- 1215 m. Anglijos kilmingieji ir dvasininkijos atstovai privertė Anglijos karalių laikytis įstatymo – surašyti Didžiąją laisvių chartiją (lot. Magna Carta). Iš esmės Magna Carta saugojo tik privilegijuotųjų luomų (kilmingųjų) teises, tad ji nėra žmogaus teisių dokumentas. Tačiau ją pradėta plačiai cituoti kalbant apie laisves, nes ji apribojo karaliaus valdžią ir pripažino kitų žmonių laisves ir teises.
- 1689 m. Anglijos parlamentas priėmė įstatymą, skelbiantį, kad jis nebetoleruos karalių kišimosi į jo reikalus. Šis įstatymas, žinomas kaip „Teisių bilis" (angl. *Bill of Rights*), draudė monarchams stabdyti įstatymus be parlamento sutikimo, nurodė laisvus parlamento narių rinkimus ir paskelbė, kad parlamento žodžio laisvės kvestionuoti negalima nei teismuose, nei kitur.
- Huigas de Grootas (1583–1645 m.) plačiai laikomas tarptautinės teisės išradėju. Jo knygoje „Apie karo ir taikos įstatymus" (angl. *On the laws of war and peace*) siūloma bendrų, „prigimtine teise" (angl. *Natural Law*) grįstų principų sistema, kuri, jo nuomone, turėjo galioti visoms tautoms, nepaisant jų vietos įstatymų ar papročių. XVII ir XVIII a. Europoje įvairūs filosofai dar labiau išplėtojo „prigimtinių teisių" sąvoką.

Laisvė – tai mūsų sau ir už save turima galia.

Huigas de Grootas

- Johnas Locke'as (1689 m.) išplėtojo teoriją, teigiančią, kad kiekvienas žmogus turi tam tikras teises, kylančias iš jo prigimties, o ne iš valdžios ar jos įstatymų. Tiesą sakant, valdžios legitimumas remiasi tuo, kad ji tų natūralių teisių nepažeidinėja. Mintis, kad šios natūralios teisės turėtų suteikti žmonėms teisę į tam tikrą teisinę apsaugą, tapo vis plačiau priimtinos, ir jas pradėta atspindėti kai kurių šalių konstitucijose. Žmogaus teisės šią idėją performulavo ir taip pat patvirtino tą patį santykį tarp valdžios ir piliečių.

Teisių bilis yra tai, kas žmonėms priklauso nepaisant to, ką sako bet kuri valdžia šioje Žemėje, bendra ar konkreti, ir ko nė viena valdžia negali paneigti.

Thomas Jeffersonas, 1787 m.

- 1776 m. didžioji dalis Britanijos kolonijų Šiaurės Amerikoje paskelbė nepriklausomybę nuo Britų imperijos Jungtinių Valstijų Nepriklausomybės deklaracijoje. Ši daugiausia rėmėsi „natūralių teisių" teorijomis, kurias propagavo J. Locke'as ir Ch. L. de Montesquieu. Paremta įsitikinimu, kad svarbiausia yra sutramdyti valdžios galią ir apsaugoti laisvę, Deklaracija padėjo iškelti tokias sąvokas, kaip neperleidžiamos teisės, individo teisių apsauga, žodžio, spaudos, peticijų ir susirinkimų laisvė, privatumas, tinkamas teisinis procesas, lygybė prieš įstatymą ir religijos laisvė.

Bet kokios politinės asociacijos tikslas – prigimtinių ir neatimamų žmogaus teisių išlaikymas. Šios teisės – tai laisvė, nuosavybė, saugumas ir priešinimasis priespaudai.

Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija, 1789 m., Prancūzija

- 1789 m. Prancūzijos žmonės nuvertė savo monarchą ir įkūrė pirmąją Prancūzijos Respubliką. Prancūzų Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija gimė iš revoliucijos, ją parašė dvasininkijos, kilmingųjų ir paprastų žmonių atstovai, rašę, kad įkūnytų tokių Apšvietos laikotarpio figūrų kaip Voltaire'as, Ch. L. De Montesquieu, Enciklopedininkų ir J. J. Rousseau mintis. Deklaracijoje užsipulta monarchijos politinė ir teisinė sistema, natūralios žmogaus teisės įvardytos kaip „laisvė, nuosavybė, saugumas ir teisė priešintis priespaudai." Ji pakeitė aristokratinių privilegijų sistemą, egzistavusią monarchijos laikais, lygybės prieš įstatymą principu. Tačiau jos egalitariniai principai ir teorinė lygių teisių sąvoka ne iškart tapo realybe. Visuomenėje klestėjo nelygybė ir teisių įtvirtinimas užtruko dar daugybę metų.

Ankstyvieji tarptautiniai susitarimai: vergovė ir darbas

Žmogus <...> iš prigimties laisvas, lygus ir nepriklausomas <...> Niekas be savo sutikimo negali tapti kieno nors kito galios subjektu.

Johnas Locke'as

XIX ir XX a. daugybė žmogaus teisių problemų iškilo į viešumą ir buvo pradėtos spręsti tarptautiniu lygiu, pradedant tokiais dalykais kaip vergovė, baudžiava, žiaurios darbo sąlygos ir vaikų darbas. Maždaug šiuo metu buvo pasirašytos pirmosios su žmogaus teisėmis susijusios tarptautinės sutartys. Nors jose ir buvo įrašyta naudingų apsaugų, tokių susitarimų pagrindas buvo abipusis susitarimas tarp dviejų šalių. Tai visiškai priešinga moderniems žmogaus teisių susitarimams, kuriuose įsipareigojimai tiesiogiai galioja individualiems teisių turėtojams.

- Anglijoje ir Prancūzijoje vergovė tapo nelegali XIX amžiuje. 1890 m. Briuselyje vykusioje konferencijoje buvo pasirašytas antivergovės aktas, kurį vėliau ratifikavo aštuoniolika valstybių. Jame deklaruotas ketinimas sustabdyti prekybą vergais iš Afrikos.
- Tačiau tame akte visai nepaminėtas priverstinis darbas ir vis tebesančios žiaurios darbo sąlygos. Net ir 1926 m. Tarptautinė vergovės konvencija, kuria norėta panaikinti vergovę visomis jos formomis, iki pat XX a. ketvirtojo dešimtmečio pabaigos neturėjo jokio poveikio įprastai priverstinio darbo praktikai.
- Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) įkūrimas 1919 m. atspindėjo įsitikinimą, kad visuotinė ir ilgalaikė taika galima tik tuomet, jei ji bus paremta socialiniu

teisingumu. TDO sukūrė tarptautinių darbo standartų sistemą, pasisakančią už padorų ir produktyvų darbą, laisvę, lygybę, saugumą ir orumą.

- Viena iš TDO darbo sričių – pastangos kovoti su vaikų darbu, ypač blogiausiomis jo formomis. Organizacija iki šiol imasi įvairių veiksmų, įskaitant savo tarptautinių sutarčių dėl vaikų darbo propagavimą, tokių kaip TDO Konvencija Nr. 182 dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir TDO Konvencija Nr. 138 dėl minimalaus įdarbinamojo amžiaus.
- Nuo 1899 iki 1977 m. buvo pasirašyta daug tarptautinėje humanitarinėje teisėje svarbių sutarčių, o tai žymi dar vieną ankstyvojo bendradarbiavimo tarp tautų etapą. Tarptautinė humanitarinė teisė reguliuoja elgesį ginkluoto konflikto metu. Be abejo, daugybėje sričių žmogaus teises galima taikyti kartu su tarptautine humanitarine teise, pavyzdžiui, kaip elgiamasi su įkalintaisiais. Tačiau tarptautinė humanitarinė teisė yra labiau specializuota ir detalesnė kitose srityse, aktualiose konflikto metu, pvz., dėl leidžiamų naudoti ginklų ir karinės taktikos.

Geriau mirti iš bado laisvam, nei būti nutukusiu vergu.

Ezopas

? *Kaip manote, kodėl prireikė tarptautinių susitarimų, kodėl neužteko to, kad šalys pačios nusistatytų savo standartus?*

XX amžius

Mintis, kad žmonių teises reikia įstatymu ginti nuo valdžios, XX a. vis labiau stiprėjo, ypač įsteigus Tautų Lygą bei Tarptautinę darbo organizaciją ir šioms pradėjus propaguoti ir ginti mažumų, darbo ir kitas teises. Valstybės jau buvo pradėjusios pripažinti šių teisių įtvirtinimo rašytine forma svarbą ir tokiu būdu aukščiau aprašyti dokumentai tapo ankstyvaisiais daugelio dabartinių žmogaus teisių sutarčių pirmtakais. Tačiau žmogaus teises į tarptautinę areną labiausiai iškėlė Antrasis pasaulinis karas. Siaubingi šio karo metu vykdyti žiaurumai – įskaitant Holokaustą ir didžiulius karo nusikaltimus – paskatino dar vieno tarptautinės teisės kūrinio pasirodymą ir, svarbiausia, žmogaus teisių, kaip jas suprantame šiandien, sukūrimą.

Karai ir toliau bus kariaujami tol, kol žmonija nesuvoks, kad žmogaus prigimtis visur yra vienoda.

Pierre'as Daco

1945 m. birželio 26 d. pasirašytoje Jungtinių Tautų chartijoje teigiama, kad esminis Jungtinių Tautų tikslas yra „išgelbėti būsimas kartas nuo karo rykštės" ir „vėl įtvirtinti tikėjimą pagrindinėmis žmogaus teisėmis, jo asmenybės orumu bei verte, lygiomis vyrų ir moterų <...> teisėmis."

Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją (VŽTD) surašė JT Žmogaus teisių komisija – vienas iš Jungtinių Tautų organų, o ją priėmė Generalinė Asamblėja 1948 m. gruodžio 10 d. VŽTD neabejotinai yra novatoriška ir toliau išlieka svarbiausiu žmogaus teisių instrumentu. Nors ir nebuvo tikimasi, kad ji taps teisiškai privaloma, vis dėlto VŽTD įkvėpė daugybę įvairiausių įsipareigojimų žmogaus teisėms tiek nacionaliniu, tiek regioniniu ar tarptautiniu lygiu. Nuo to laiko buvo sukurta įvairių kitų svarbių instrumentų, turinčių saugoti jos principus, ir tarptautinė bendruomenė dėl jų sutarė. Daugiau informacijos apie kai kuriuos iš šių tarptautinių susitarimų galima rasti toliau šiame skyriuje.

Žmogaus teisės pasaulyje

Priėmus Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, keletas pasaulio regionų sukūrė savas žmogaus teisių apsaugos sistemas, egzistuojančias šalia JT sistemos. Šiuo metu regioninės žmogaus teisių institucijos yra Europoje, Amerikoje ir Afrikoje. Taip pat arabų pasaulyje ir ASEAN regione (Pietryčių Azijos valstybių asociacija – liet. PAVA) žengiami žingsniai link regioninių žmogaus teisių standartų institucionalizavimo. Tačiau dauguma šios pasaulio dalies šalių taip pat yra ratifikavusios didžiąsias JT sutartis bei konvencijas, taip parodydamos, kad pritaria bendriems jų principams ir savanoriškai įsipareigoja laikytis tarptautinės žmogaus teisių teisės.

Europoje įvairius žmogaus teisių standartus ir mechanizmus palaiko Europos Taryba – žemyno žmogaus teisių stebėtoja. Daugiau apie jos vaidmenį, konkrečiai – per Europos Konvenciją ir Europos Žmogaus Teisių Teismą – parašyta žemiau.

Be Europos Tarybos, taip pat svarbų vaidmenį vaidina Europos Sąjunga bei Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO).

Europos Sąjunga

Europos Sąjungos pasiryžimas saugoti žmogaus teises sulaukė pastiprinimo priėmus Lisabonos sutartį, kuri įsigaliojo 2009 m. gruodžio 1 d. ir visiškai įteisino Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją. Pilietines, politines, socialines ir ekonomines teises apimanti Chartija reikalauja, kad tiek šalys narės, tiek pati Europos Sąjunga šias teises saugotų. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas atmeta visus ES teisinius reglamentus, jeigu jie prieštarauja Chartijai, ir peržiūrės, ar šalių narių teisiniai aktai atitinka ES teisę, nors dėl kasdienio Chartijos įgyvendinimo sprendžia vietiniai teismai. Chartijoje išdėstytos teisės yra sugrupuotos pagal šešis „pavadinimus“ arba antraštes: orumas, laisvė, lygybė, solidarumas, piliečių teisės ir teisingumas. Skyrelis „orumas“ garantuoja teisę į gyvybę ir draudžia kankinimus, vergovę ir mirties bausmę; „laisvė“ apima teisę į privatumą, santuoką, mintį, išraišką, susirinkimus, švietimą, darbą, nuosavybę ir prieglobstį; „lygybės“ skyrelyje aptariamos vaikų ir pagyvenusių žmonių teisės; „solidarumas“ gina socialines ir darbininkų teises, teisę į sąžiningas darbo sąlygas, apsaugą nuo neteisėto atleidimo iš darbo ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą; į „piliečių teises“ įeina teisė balsuoti, teisė į laisvą judėjimą, „teisingumo“ skyrelyje išdėstytos teisė į veiksmingą teisinę gynybą, teisingą bylos nagrinėjimą ir nekaltumo prezumpciją.

Pagrindinių teisių agentūra (PTA) yra ekspertinė institucija, renkanti įrodymus apie pagrindinių teisių situaciją visoje Europos Sąjungoje ir teikianti patarimus bei informaciją, kaip tą situaciją pagerinti. Ji neužsiima stebėjimu, tačiau bendradarbiauja su atitinkamomis institucijomis patardama, kaip geriau naudotis pagrindinėmis teisėmis.

ESBO
http://www.osce.org/odihr

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO) draugėn suburia 57 šalis iš Europos, Centrinės Azijos ir Šiaurės Amerikos. Nors ESBO neužsiima išskirtinai žmogaus teisių apsauga, jos visapusiškas požiūris į saugumą leidžia jai daryti įtaką daugeliui sričių, įskaitant žmogaus teises, nacionalines mažumas, demokratizaciją, policijos strategijas, kovą su terorizmu ir ekonomines bei aplinkosaugos veiklas. ESBO veiksmai žmogaus teisių srityje yra įgyvendinami per jos Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biurą. Varšuvoje įsikūrusio DIŽTB aktyvios veiklos visoje ESBO teritorijoje sritys – rinkimų stebėjimas, demokratinis vystymasis, žmogaus teisės, tolerancija ir nediskriminacija bei teisinė valstybė. Su jaunais žmonėmis susijusios veiklos – žmogaus teisių švietimas, kova su antisemitizmu ir islamofobija.

Amerikos Valstybių organizacija

Šiaurės ir Pietų Amerikos regione žmogaus teisių standartai ir mechanizmai kyla iš 1948 m. Amerikos žmogaus teisių ir pareigų deklaracijos ir 1969 m. Amerikos žmogaus teisių konvencijos. Taip pat yra priimti konkretūs instrumentai, susiję su pabėgėliais, kankinimų prevencija ir bausme už juos, mirties bausmės panaikinimu, dingimais, smurtu prieš moteris, aplinka ir kitais klausimais.

Afrikos Sąjunga

Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartija įsigaliojo 1986 m. spalį, šiuo metu ją yra ratifikavusios 54 šalys. Ši Chartija įdomi tuo, kad kai kurios jos dalys labai skiriasi nuo kitų sutarčių, priimtų kitose pasaulio dalyse:

- Priešingai nei Europos ar Amerikos konvencijos, Afrikos chartija tame pačiame dokumente apima ne tik socialines, ekonomines ir kultūrines, bet ir pilietines bei politines teises.
- Afrikos chartija apima ne tik individų teises, bet ir kolektyvias tautų teises.
- Chartijoje taip pat pripažįstama, kad asmenys turi ne tik teises, bet ir pareigas; joje išdėstytos konkrečios pareigos, kurias asmuo turi savo šeimai, visuomenei, valstybei ir tarptautinei bendruomenei.

Kiekvienas turi pareigas bendruomenei, kurioje vienintelėje yra galimas laisvas ir visokeriopas jo asmenybės vystymasis.

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija

? *Kaip manote, kodėl Žmogaus teisių chartijoje minimos ir pareigos? Ar manote, kad pareigos turėtų būti surašytos visuose žmogaus teisių dokumentuose?*

Arabų valstybių žmogaus teisių chartija

Regioninė Arabų valstybių žmogaus teisių komisija veikia nuo 1968 m., tačiau ji turi tik tam tikras ribotas galias propaguoti žmogaus teises. 2004 m. Arabų valstybių lyga priėmė atnaujintą Arabų valstybių žmogaus teisių chartiją, kuri įsigaliojo 2008 m.

Šiame dokumente įrašytos socialinės-ekonominės ir taip pat pilietinės-politinės teisės; be to, jame minima arabų šalių „bendra civilizacija“. Chartijos ir jos stebėjimo mechanizmų – Arabų valstybių žmogaus teisių komiteto ir Arabų valstybių žmogaus teisių pakomisės – įsigaliojimas buvo priimtas kaip žmogaus teisių pažangos regione viltį teikiantis ženklas. Tačiau jis sulaukė ir griežtos kritikos – pvz., dėl to, kad jame nėra uždraustos žiaurios bausmės, kad ekonominės ir socialinės teisės garantuojamos tik piliečiams, kad kai kurios teisės perduodamos islamo Šarijos teisei, kad leidžiama skirti mirties bausmę vaikams, jei nacionalinė teisė tam neprieštarauja, taip pat dėl to, kad jei įstatymas leidžia, tuomet galima riboti minties, sąžinės ir religijos laisvę.

ASEAN

ASEAN Tarpvyriausybinė žmogaus teisių komisija (ATŽTK) buvo įkurta 2009 m. kaip konsultacinis organas prie Pietryčių Azijos valstybių asociacijos. Žmogaus teisių komisija egzistuoja tam, kad propaguotų ir gintų žmogaus teises, taip pat regioniniam bendradarbiavimui žmogaus teisių srityje tarp 10 ASEAN narių. Šios komisijos veikimo nuostatose nurodoma, kad jos mandatas yra palaikyti „pagarbą tarptautiniams žmogaus teisių principams, įskaitant visuotinumą, nedalomumą, visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių tarpusavio priklausomybę ir sąveiką, taip pat nešališkumą, objektyvumą, neselektyvumą, nediskriminaciją ir dvigubų standartų bei politizavimo vengimą.“

Kaip galime naudotis savo teisėmis?

Žmogaus teisės egzistuoja mums visiems. Tad kaip galime jomis naudotis? Akivaizdu, jog vien jų egzistavimo neužtenka, kad būtų nustota jas pažeidinėti – juk visi puikiai žinome, kad visame pasaulyje žmogaus teisės pažeidinėjamos kasdien. Taigi, ar gali jos iš tiesų ką nors pakeisti? Kaip galime jomis naudotis?

? *Ar žinote, ką daryti, jei jūsų žmogaus teisės yra pažeidžiamos?*

Atpažinkite savo teises

Vertybės – nematomos kaip vėjas. Tik iš lapų šlamėjimo sužinai, kad vėjas yra. O vertybės įgyvendinamos žmonių veiksmais.

Éva Ancsel

Kitame skyrelyje aptarsime įvairius tarptautinės teisės ginamus teisių tipus. Žinodami, kurios žmogiškosios egzistencijos sritys yra susijusios su žmogaus teisių įstatymais, ir išmanydami valstybių įsipareigojimus pagal tuos įstatymus, galime įvairiais būdais daryti spaudimą. Tolesnis skyrelis parodo, kad beveik kiekviena sritis, kurioje kyla neteisybė, yra susijusi su žmogaus teisėmis: nuo nedidelio skurdo iki žalos aplinkai, sveikatos, darbo sąlygų, politinių represijų, balsavimo teisių, genų inžinerijos, mažumų problemų, konflikto, genocido… ir dar daugiau. O tų dalykų net ir šiandien kasdien vis daugėja.

Į kai kuriuos klausimus dėl žmogaus teisių teisinio reglamentavimo tiesiogiai atsakoma skyrelyje „Klausimai ir atsakymai“. Ten rasite trumpus atsakymus į kai kuriuos dažniau pasitaikančius klausimus apie žmogaus teises. Jei jums rūpi išsiaiškinti, kaip kokį nors konkretų dalyką, pvz., teisę į sveikatą, švietimą ar sąžiningas darbo sąlygas, galima geriau apsaugoti, tuomet jums pravers su ta tema susijusi papildoma informacija, kurią rasite www.coe.int/compass.

Teisinių mechanizmų naudojimas

Apžvelgsime teisinius mechanizmus, egzistuojančius skirtingų žmonių interesų apsaugai. Europoje (taip pat ir Afrikoje bei Amerikoje) yra teismas, užsiimantis skundais dėl žmogaus teisių pažeidimų – Europos Žmogaus Teisių Teismas. Net kai skundai nėra Europos teismo jurisdikcijoje, pamatysime, kad yra ir kitų mechanizmų, kaip padaryti, kad valstybės atsakytų už savo veiksmus, ir priversti jas laikytis savo įsipareigojimų pagal žmogaus teisių teisę. Įstatymo buvimas padeda net ir tada, kai nėra teisinių priemonių, kuriomis būtų galima priversti vyriausybes jo laikytis.

Lobizmas, kampanijos ir aktyvizmas

Vieną iš svarbių vaidmenų, padedančių daryti valdžiai spaudimą, vaidina asociacijos, nevyriausybinės organizacijos, labdaros organizacijos ir kitos pilietinių iniciatyvų grupės. Apie tai pasakojama skyrelyje apie aktyvizmą ir NVO vaidmenį. Tokių asociacijų vaidmuo yra ypač svarbus eiliniam vyrui ar moteriai gatvėje – ne tik dėl to, kad šios asociacijos dažnai užsiima individualiais atvejais, bet ir todėl, kad jos eiliniam žmogui suteikia galimybių įsitraukti į kitų žmonių žmogaus teisių apsaugą. Juk šias asociacijas sudaro eiliniai žmonės! Taip pat apžvelgsime, kaip jos veikia, kad pagerintų žmogaus teises, ir kai kuriuos sėkmingų veiksmų pavyzdžius.

? *Ar esate kada buvę įsitraukę į kokias nors kampanijas ar žmogaus teisių aktyvizmą?*

Įsitraukimas

3 skyrius „Imtis veiksmų“ tokius veiksmus priartina prie kasdienybės ir pasiūlo įvairių veiksmų pavyzdžių, į kuriuos jūs galėtumėte įsitraukti. Jaunimo grupės turi milžinišką potencialą daryti spaudimą valstybėms ar tarptautiniams organams ir užtikrinti, kad žmogaus teisių pažeidimams yra užkertamas kelias arba apie juos sužino visuomenė. Šiame skyrelyje pateikti pavyzdžiai turėtų jums padėti, nes aptartos konkrečios priemonės, kurių gali imtis jūsų ar kokia nors kita grupė, ir pateiktos įžvalgos apie kasdienę nevyriausybinių organizacijų veiklą.

Kiekvienam, kuris naudojasi savo teisėmis ir laisvėmis, gali būti taikomi tik tokie apribojimai, kokie yra nustatyti įstatymo, tik tam, kad būtų užtikrintas kitų teisių ir laisvių pripažinimas ir pagarba joms ir kad demokratinėje visuomenėje būtų laikomasi teisėtų moralės, viešosios tvarkos ir visuotinės gerovės reikalavimų.

VŽTD, 29 (2) str.

Žmogaus teisių dilemos

Teisių įgyvendinimas reiškia, kad teks įveikti kliūtis. Pirmiausia, kai kurios vyriausybės, politinės partijos ir jų kandidatai, socialiniai ir ekonominiai bei pilietinės visuomenės veikėjai vartoja žmogaus teisių kalbą, tačiau nėra įsipareigoję žmogaus teisių siekiams. Kartais taip nutinka dėl to, kad jie nelabai gerai suvokia, ko žmogaus teisių standartais siekiama. O kartais taip daroma tyčia, nes norima kitų akyse atrodyti geresniu: štai, žiūrėkit, aš gerbiu žmogaus teises. Antra, vyriausybės, politinės partijos ir jų kandidatai, pilietinės visuomenės veikėjai gali kritikuoti kitų vykdomus žmogaus teisių pažeidimus, tačiau ir patys nesilaikyti žmogaus teisių standartų. Tai vadinama dvigubu standartu ir yra kritikuojama. Trečia, gali nutikti taip, kad žmogaus teisės apribojamos teisinantis, jog taip bus apsaugotos kitų teisės. Žinoma, tokie teiginiai gali būti ir tikri. Žmogaus teisės nėra beribės, ir niekas, naudodamasis savo teisėmis, neturėtų kėsintis į kitų teises. Tačiau turime išlikti budrūs, kad teiginys „mes giname kitų asmenų žmogaus teises“ nebūtų tik tuščias pretekstas, siekiant teises apriboti. Tokių atvejų monitoringui reikalinga aktyvi pilietinė visuomenė ir nepriklausomi teismai. Ketvirta, būna atvejų, kai vienos grupės teisių saugojimas savaime apribotų kitų teises. Tai reikėtų atskirti nuo aukščiau minėto teisių ribojimo. Tačiau tokius atvejus vertinti ir teisti ne visada būna lengva.

Teisių konfliktai

Teisės taip pat gali konfliktuoti viena su kita. Teisių konfliktai – tai galimi susidūrimai tarp skirtingų žmogaus teisių ar tarp tos pačios skirtingų žmonių teisės. Pavyzdys: dviem pacientams išgyventi reikalinga nauja širdis, tačiau transplantacijai yra tik viena širdis. Šiuo atveju vieno paciento teisė į gyvybę konfliktuoja su ta pačia kito paciento teise. Kitas pavyzdys – eutanazija: žmogaus teisė į gyvybę gali konfliktuoti su jo ar jos teise mirti arba teise nepatirti žeminančio elgesio. Tokiu būdu konfliktuoja skirtingos to paties žmogaus teisės. Trečias atvejis – kai konfliktuoja skirtingos skirtingų žmonių teisės. Pavyzdžiu gali būti JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetui pateikta byla Oslo žydų bendruomenė et. al. prieš Norvegiją. 2000 m. grupė asmenų, žinoma „Aulinių batų berniukų“ pavadinimu (angl. *Bootboys*), marširavo nacių lyderio Rudolfo Hesso garbei. Maršo dalyviai dėvėjo „pusiau karines“ uniformas, o maršo lyderis ponas Terje Sjolie pasakė antisemitinę kalbą, po kurios minia keletą kartų ištiesė rankas į viršų kaip naciai ir sušuko: „Sieg Heil“. Šiuo atveju susidūrė p. Sjolie teisė į saviraiškos laisvę

ir žydų bendruomenės teisė nebūti diskriminuojamiems. JT komitetas nusprendė, kad p. Sjolie teiginiuose būta rasinės viršenybės ir neapykantos idėjų, todėl tokios ypač žeidžiančios kalbos teisė į saviraiškos laisvę neapima.

Kultūrinės tradicijos

Tampa vis labiau aišku, kad moterų lyties organų žalojimas, garbės nusikaltimai, priverstinės santuokos ir kitos praktikos nebus išnaikintos tol, kol moterys nebus laikomos visavertėmis ir lygiavertėmis dalyvėmis socialiniame, ekonominiame, kultūriniame ir politiniame savo bendruomenių gyvenime.

Halima Embarek Warzazi[1]

> Tradicinės kultūrinės praktikos atspindi bendruomenės narių vertybes ir įsitikinimus, dažnai besitęsiančius ištisas kartas. Kiekviena socialinė grupė pasaulyje turi savas tradicines kultūrines praktikas ir įsitikinimus, iš kurių vieni yra naudingi visiems nariams, o kiti – žalingi konkrečiai grupei, tokiai kaip moterys. Tarp tokių žalingų kultūrinių praktikų yra šie: moterų lytinių organų žalojimas, priverstinis moterų maitinimas, ankstyva santuoka, įvairūs tabu ir praktikos, neleidžiančios moterims pačioms kontroliuoti savo vaisingumo, mitybos tabu ir tradicinės gimdymo praktikos, pirmenybė sūnui ir to pasekmės vaiko-mergaitės statusui, moteriškos lyties kūdikių žudymas, ankstyvas nėštumas, kraičio kaina. Nepaisant jų kenksmingos prigimties ir to, kad jos pažeidžia tarptautinius žmogaus teisių įstatymus, tokios praktikos ir toliau gyvuoja, nes jos nėra kvestionuojamos ir jas praktikuojančiųjų akyse yra įgijusios moralės aurą.
>
> *Jungtinių Tautų Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras*

Žalingos tradicinės praktikos

Įvairios praktikos, neigiamai veikiančios moterų ir vaikų sveikatą ir pažeidžiančios tarptautinius žmogaus teisių standartus, dažnai vadinamos „žalingomis tradicinėmis praktikomis“. Tuo nenorima pasakyti, kad visos tradicinės praktikos yra žalingos ir pažeidžiančios žmogaus teises, tačiau kai jos išties tokios yra, turime galėti tai kvestionuoti ir su tuo dorotis.

Primestos santuokos daugelyje kultūrų yra įprasta praktika: jaunos moterys – taip pat ir jauni vyrai – turi tuoktis su tuo, ką jų šeimos jiems išrinko, dažnai – būdami labai jauni (atkreipkite dėmesį, kad primesta santuoka nėra tas pats, kas priverstinė santuoka). Ar tokias praktikas derėtų uždrausti, kad būtų apsaugotos vaikų ir jaunų žmonių teisės? O galbūt tai reikštų, kad negerbiama kultūrinė tradicija?

Kitų pavyzdžių galima rasti daugelyje šalių tebevykdomoje praktikoje žaloti moterų lytinius organus. Tūkstančiai žmonių kenčia tokių veiksmų pasekmes ir dauguma juos tikrai laikytų rimtu teisių pažeidimu. Ar moterų lyties organų žalojimą derėtų laikyti kultūriniu ypatumu, kurį reikia „toleruoti“, ar žmogaus teisės į savo kūno integralumą ir sveikatą pažeidimu?

Nors reikia turėti omenyje nacionalinius ir regioninius ypatumus bei įvairius istorinius, kultūrinius ir religinius kontekstus, valstybių pareiga – nepaisant jų politinės, ekonominės ar kultūrinės sistemos – yra propaguoti ir ginti visas žmogaus teises ir pagrindines laisves.

Vienos deklaracija (1993 m.)

Ginti visų žmonių visas žmogaus teises – tai atmesti žalingas tradicines praktikas. Iš nieko negali būti atimtos jo žmogaus teisės ir orumas, teisinantis tradicija ir kultūra, ir ne vien tik dėl to, kad nei tradicijos, nei kultūra nėra akmenyje iškaltos: jos kinta ir keičiasi; kas buvo priimtina prieš dvidešimt metų, šiandienos kartai jau atrodo beprasmiška. Žalingos tradicinės praktikos taip pat mums primena, kad žmogaus teisių propagavimas remiasi švietimo programomis ir pastangomis. Daugumos žalingų tradicinių praktikų neįmanoma įveikti vien tik smerkimu ir represijomis: tam, kad tai būtų veiksminga, reikalingas švietimas ir visų suinteresuotųjų šalių įsitraukimas. Net jei didžiausia atsakomybė ir tenka vyriausybėms, kurios ir pasirašinėja žmogaus teisių sutartis, tas tradicijas tęsia individai, kuriuos dažnai palaiko šeima ir bendruomenė. Pokyčių negalima „nuleisti iš viršaus“, jiems reikalingas reguliarus šviečiamasis darbas su šeimomis ir bendruomenėmis; tai – vienintelis būdas, kaip žmogaus teisių propagavimą

galima suderinti su tuo, kas gali būti laikoma ypatingomis kultūrinėmis teisėmis ir praktikomis.

? *Ar kultūrinės tradicijos turėtų būti svarbesnės už žmogaus teisių visuotinumą?*

Dėl gero tikslo

Tarptautinė bendruomenė kartais naudoja sankcijas kaip bausmę režimams, kurie laikomi sistemiškai pažeidinėjančiais žmogaus teises. Sankcijos gali drausti prekybą su šalimi pažeidėja – taip darant spaudimą jos vyriausybei modifikuoti savo elgesį. Kartais įvesti sankcijas vienašališkai nusprendžia viena šalis, kartais apie jų įvedimą paskelbia JT Saugumo Taryba. Kai kurias šalis tarptautinė bendruomenė yra visiškai izoliavusi: dėl savo pasibjaurėtinos apartheido sistemos Pietų Afrika buvo izoliuojama metų metus; dešimtmečius sankcijos buvo taikomos Irakui, Šiaurės Korėjai, Iranui ir kitoms valstybėms. Nėra abejonės, kad tų sankcijų poveikį jaučia eiliniai žmonės, tačiau labiausiai paveikiami itin pažeidžiami visuomenės sektoriai. Tad ar sankcijos yra priimtina priemonė tarptautinei bendruomenei sustabdyti tam tikrų valstybių vykdomus žmogaus teisių pažeidimus?

Savo ataskaitoje „Pareiga apsaugoti" Tarptautinės intervencijos ir valstybių suvereniteto komisija pasisakė už atsargumą ir pabrėžė prevenciją, o ne reakciją. Tačiau, kai tarptautinei bendruomenei nieko kito nelieka, tik imtis „ypatingų ir išskirtinių priemonių", t. y. „karinės intervencijos siekiant apsaugoti žmones", komisija primygtinai reikalauja masinio gyvybių praradimo ar etninio valymo slenksčio. Net ir tuo atveju, komisija deklaruoja šiuos „Atsargumo principus":

- Teisingi ketinimai. Pagrindinis intervencijos tikslas, nepaisant kitų tikslų, kurių gali turėti intervenciją vykdančios šalys, turi būti sustabdyti žmonių kančias. Teisingus ketinimus geriau užtikrina daugiašalės operacijos, kurias aiškiai remia regioninė nuomonė ir kenčiančios aukos.
- Galutinė priemonė. Karinę intervenciją galima pateisinti tik tuomet, kai buvo išbandytos visos kitos nekarinės priemonės krizei išvengti ar ją sustabdyti taikiai, ir pagrįstai galima manyti, kad mažesnio masto priemonės to tikslo nebūtų pasiekusios.
- Proporcingos priemonės. Planuojamos karinės intervencijos dydis, trukmė ir intensyvumas turi būti mažiausias būtinas, norint užtikrinti užsibrėžtą tikslą apsaugoti žmones.
- Pagrįstos perspektyvos. Privalo būti adekvati tikimybė sustabdyti ar išvengti kentėjimo, kuris pateisino intervenciją, ir tikėtinos šio veiksmo pasekmės turi būti ne blogesnės nei neveikimo pasekmės.

Teisingumas – tai silpnesniojo teisė.

Joseph Joubert

Vertinant retrospektyviai, kaip, jūsų manymu, šios atsargumo priemonės siejasi su, pvz., tarptautinės bendruomenės atsaku į 1995 m. žudynes Srebrenicoje, NATO vadovaujamą Kosovo bombardavimą 1999 m. arba 2001 m. intervenciją Afganistane? Ar tokius veiksmus galima pateisinti jų rezultatais, net jei dėl tų veiksmų žūsta daugybė žmonių?

Kuomet gyventojai kenčia nuo didžiulės žalos, padarytos dėl vidinių karų, sukilimo, represijų ar valdžios klaidų, ir suinteresuotoji valstybė negali ar nenori tų kančių sustabdyti ar išvengti, tuomet nesikišimo principas užleidžia kelią tarptautinei koncepcijai prisiimant pareigą apsaugoti.

Tarptautinės intervencijos ir valstybių suvereniteto komisijos pranešimas, 2001 m.

? *Ar galima karinę kampaniją pateisinti žmogaus teisėmis?*

2001 m. balandį Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komisija savo rezoliucijoje atmetė nuostatą, kad kova su terorizmu gali pateisinti žmogaus teisių apsaugos paaukojimą. Rezoliucija 2001/24 pasmerkė ginkluotas atakas, susijusias su konfliktu Rusijos Federacijos Čečėnijos Respublikoje, ir Čečėnijos kovotojų vykdytus humanitarinės teisės pažeidimus, taip pat ir tam tikrus metodus, kuriuos Rusijos federalinės pajėgos naudojo Čečėnijoje. Rezoliucija ragino Rusijos Federaciją įkurti nepriklausomą nacionalinę tyrimo komisiją, atitinkančią pripažintus tarptautinius standartus, tiems pažeidimams tirti.

Žmogaus teisės: nuolat besikeičiančios, visad besivystančios

Į praeitame skyrelyje pateiktus klausimus nėra aiškių ir vieningų atsakymų – net ir šiandien dėl jų įnirtingai ginčijamasi. Tam tikra prasme tokie ginčai yra svarbūs. Jie rodo ir pliuralistinį pobūdį, esmingai svarbų žmogaus teisių sąvokai, ir faktą, kad žmogaus teisės nėra mokslas, jos nėra nekintanti „ideologija“, o besikeičianti moralinės ir teisinės minties sritis. Nereikėtų visur ir visada tikėtis tik teigiamų arba neigiamų atsakymų. Kalbama apie sudėtingus dalykus ir tinkamai juos subalansuoti galima tik nagrinėjant kiekvieną atvejį atskirai.

Tačiau tai nereiškia, kad atsakymų visai nėra arba kad dėl nieko nėra sutariama. Kaip tik sutariama dėl daug ko ir beveik kasdien tų sutarimų daugėja. Štai dėl vergovės anksčiau būdavo ginčijamasi, tačiau šiais laikais tolerancija vergovei jau nebėra laikoma priimtina: visuotinai pripažįstama, kad teisė būti laisvam nuo vergijos yra viena esminių žmogaus teisių. Moterų lytinių organų žalojimas, nors kai kurie jį ir gina motyvuodami tradicine kultūra, yra plačiai smerkiamas kaip žmogaus teisių pažeidimas. Mirties bausmė irgi yra panašus dalykas – bent jau Europoje, kur Europos Tarybos šalys narės mirties bausmę yra arba panaikinusios, arba paskelbusios jai moratoriumą. Tiesą sakant, mirties bausmės panaikinimas šiais laikais yra vienas reikalavimų norint tapti Europos Tarybos nare. „Amnesty International“ duomenimis, daugiau nei du trečdaliai pasaulio šalių teisėje ar praktikoje yra panaikinusios mirties bausmę. Ir nors 2009 m. 58-iose šalyse mirties bausmė dar galiojo, daugumoje jų jau nebuvo taikoma.

Taigi, galime būti ramūs, kad į daugelį minėtų klausimų taip pat bus atsakyta. Tuo tarpu šiuos debatus galime palengvinti ir patys spręsti kontroversiškus klausimus prisimindami dvi esmines vertybes: lygybę ir žmogaus orumą. Jei koks nors veiksmas žemina žmogaus orumą, tuomet jis ir pažeidžia žmogaus teisių dvasią.

4.2 Žmogaus teisių evoliucija

„Visos teisės yra visuotinės, nedalomos, tarpusavyje priklausomos ir susijusios."
Vienos deklaracija, 1993 m.

Pažadai, pažadai...

Valstybių lyderiai mūsų vardu yra prisiėmę galybę žmogaus teisių įsipareigojimų! Jei kiekviena garantija, kurią jie pasirašė, būtų užtikrinta, mes gyventume saugiau, taikiai, sveikai ir patogiai; mūsų teisinės sistemos būtų sąžiningos ir visus vienodai saugotų, o mūsų politiniai procesai būtų skaidrūs, demokratiški ir tarnautų žmonių interesams.

Tad kas gi vyksta ne taip? Vienas tų menkų dalykėlių, dėl ko kas nors vyksta ne taip, yra tai, kad politikai yra tokie patys, kaip ir mes: jei tik galės išsisukti nuo atsakomybės, jie visada ką nors numuilins! Taigi, turime žinoti, kas tiksliai buvo mūsų vardu pažadėta, kad galėtume užtikrinti, jog tų pažadų bus laikomasi.

? *Ar visada padarai tai, ką sakei, kad padarysi – net jei niekas tau apie tai ir neprimena?*

Kokios yra mūsų teisės?

Problema nėra būti įkalintam.
Problema – kaip nepasiduoti.

Nazimas Hikmetas

Žinome, kad turime teisę į tai, jog visos mūsų žmogaus teisės būtų gerbiamos. VŽTD, EŽTC ir kiti susitarimai apima platų įvairių teisių spektrą, tad paeiliui jas visas apžvelgsime ta tvarka, kokia jos buvo išplėtotos ir pripažintos regione ar tarptautinės bendruomenės. Dažniausias būdas klasifikuoti šias teises – tai suskirstyti jas į „pirmos, antros ir trečios kartos" teises, tad šį būdą mes kurį laiką ir naudosime, tačiau, kaip paaiškės, tokia klasifikacija yra ribota ir kartais net gali klaidinti. Juk šios kategorijos nėra labai aiškios, tai tiesiog vienas iš būdų – iš daugybės būdų – klasifikuoti skirtingas teises. Dauguma teisių gali būti įtrauktos į daugiau nei vieną kategoriją. Pavyzdžiui, teisė reikšti savo nuomonę yra ir pilietinė, ir politinė teisė. Ji yra labai svarbi tiek dalyvavimui politiniame gyvenime, tiek mūsų asmeninei laisvei.

Pilietinės ir politinės teisės (pirmos kartos teisės)

Šios teisės ėmė rastis XVII ir XVIII a. kaip teorija ir daugiausia buvo grindžiamos politiniais interesais. Buvo pradedama suvokti, kad yra tam tikri dalykai, kurių visagaliai valdovai negali daryti, ir kad žmonės turėtų kažkaip paveikti jų politiką. Dvi pagrindinės idėjos buvo asmeninė laisvė ir asmens apsauga nuo valdžios veiksmų.

Šiandien pilietinės ir politinės teisės yra detaliai išdėstytos Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte (TPPTP) ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje (EŽTK), tarp jų – tokios teisės kaip teisė dalyvauti valdžioje ir kankinimų uždraudimas. Šias teises tradiciškai daug kas bent jau Vakaruose laiko svarbiausiomis žmogaus teisėmis. Kitame skyrelyje pamatysime, kad tai klaidingas požiūris.

Žmogaus teisėmis piktnaudžiaujama politiškai.

Šaltojo karo metu sovietinis blokas buvo labai kritikuojamas už tai, kad nekreipia dėmesio į pilietines ir politines teises. Bloko šalys į tai atsakė savo ruožtu kritikuodamos Vakarų demokratijas už tai, kad šios ignoruoja svarbias socialines ir ekonomines teises, kurias jau netrukus apžvelgsime. Abiejų pusių kritikoje būta bent krislelio tiesos. Tai taip pat parodo, kaip lengva žmogaus teisėmis manipuliuoti.

> „Tiek atskiros valstybės, tiek visa tarptautinė bendruomenė ir toliau dažnai toleruoja ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pažeidimus, kurie, jei taip būtų pažeidinėjamos pilietinės ir politinės teisės, išprovokuotų siaubo ir pasipiktinimo išraiškas bei vieningus šūksnius nedelsiant imtis veiksmų."
>
> *JT Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto pareiškimas Vienos konferencijoje, 1993 m.*

Socialinės, ekonominės ir kultūrinės teisės (antros kartos teisės)

Pirma reikia pavalgyt, o tada ateis laikas ir moralei.

Bertold Brecht

Šios teisės apima tai, kaip žmonės kartu gyvena ir dirba, bei pagrindinius gyvenimo poreikius. Jos grindžiamos lygybės ir garantuoto prieinamumo prie pagrindinių socialinių ir ekonominių prekių, paslaugų ir galimybių idėjomis. Tarptautiniu mastu jos tapo vis labiau pripažįstamos dar ankstyvosios industrializacijos laikais, kai iškilo darbininkų klasė. Atsirado naujų reikalavimų ir suvokimas, ką reiškia gyventi oriai. Žmonės suprato, kad asmens orumui reikia daugiau nei tik valdžios nesikišimo į jų reikalus – keliamas minimalus pilietinių ir politinių teisių reikalavimas. Socialinės, ekonominės ir kultūrinės teisės yra išdėstytos Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte (TESKTP) ir Europos Tarybos priimtoje Europos socialinėje chartijoje.

Socialinės ir ekonominės teisės yra grindžiamos lygybės ir garantuotos prieigos prie esminių socialinių ir ekonominių prekių, paslaugų ir galimybių idėjomis.

- Socialinės teisės – tai teisės, kurios reikalingos visaverčiam dalyvavimui visuomenės gyvenime. Tarp jų – teisė į švietimą, teisė sukurti ir išlaikyti šeimą, tačiau taip pat yra daugybė kitų teisių, paprastai laikomų „pilietinėmis": pvz., teisė į laisvalaikį, sveikatos priežiūrą, privatumą ir laisvę nuo diskriminacijos.
- Ekonominės teisės – paprastai manoma, kad į jas įeina teisė į darbą, tinkamą gyvenimo lygį, būstą, taip pat teisė į pensiją, jei esate senas arba turite negalią. Ekonominės teisės atspindi faktą, kad žmogaus orumui reikalingas tam tikras minimalus materialinio saugumo lygis, taip pat tai, kad, pavyzdžiui, prasmingo darbo ar būsto trūkumas žmogų sumenkina psichologiškai.
- Kultūrinės teisės reiškia bendruomenės kultūrinį „gyvenimo būdą" ir dažnai jos sulaukia mažiau dėmesio nei kitos teisės. Tarp šių teisių yra teisė laisvai dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime ir, tikėtina, taip pat teisė į švietimą. Tačiau daug kitų teisių, kurios oficialiai nėra klasifikuojamos kaip „kultūrinės", yra itin svarbios visuomenės mažumų bendruomenėms, kad jos galėtų išsaugoti sau būdingą kultūrą: pvz., teisė nebūti diskriminuojamam ir lygią įstatymo apsaugą.

Solidarumo teisės (trečios kartos teisės)

Tarptautiniu mastu pripažįstamų žmogaus teisių sąrašas nėra pastovus. Nors nė viena VŽTD išdėstytų teisių per pastaruosius 60 metų nebuvo rimtai kvestionuojama, naujose sutartyse ir dokumentuose buvo patikslintos bazinės koncepcijos, išdėstytos pirminiame dokumente.

Teisė į vystymąsi, teisė į taiką, teisė į sveiką aplinką, į humanitarinę pagalbą...

Šie papildymai – tai keleto faktorių rezultatas: iš dalies jie atsirado kaip atsakas į besikeičiantį žmogaus orumo supratimą, iš dalies – kaip naujai kylančių grėsmių ir galimybių pasekmė. O šiuo atveju, kalbant apie konkrečią, naują teisių kategoriją, siūlomą kaip trečios kartos teisės, jos yra gilesnio supratimo apie kliūtis, galinčias iškilti bandant įgyvendinti pirmos ir antros kartos teises, pasekmė.

Trečios kartos teisių pagrindas yra solidarumas; teisės apima kolektyvines visuomenės ar tautų teises, tokias kaip teisė į darnų vystymąsi, taiką ar sveiką aplinką. Didelėje pasaulio dalyje tokie dalykai kaip masinis skurdas, karas, ekologinės ir gaivalinės nelaimės prisidėjo prie to, kad žmogaus teisių srityje pasiektas progresas yra labai ribotas. Dėl šios priežasties daugybei žmonių atrodė, kad būtina pripažinti naują žmogaus teisių kategoriją: šios teisės užtikrintų tinkamas sąlygas visuomenėms, ypač besivystančiose šalyse, kad jos galėtų įgyvendinti jau pripažintas pirmos ir antros kartos teises.

Dažniausiai į trečios kartos teisių kategoriją patenka šios teisės: teisė į vystymąsi, į taiką, į sveiką aplinką, į naudojimąsi bendru žmonijos paveldu, į komunikaciją ir humanitarinę pagalbą.

Tačiau dėl šios teisių kategorijos kyla ginčų ir nesutarimų. Kai kurie ekspertai nepritaria šių teisių idėjai, nes tai – „kolektyvinės teisės“, t. y. jas turi bendruomenės ar net visos valstybės. Šie ekspertai tikina, kad žmogaus teises gali turėti tik individai. Šis argumentas – ne tik tušti žodžiai, nes kai kas bijo, kad terminologijos pokyčiai galėtų tapti „pasiteisinimu“ tam tikriems represiniams režimams ir jie galėtų neigti (individualias) žmogaus teises motyvuodami kolektyvinėmis teisėmis, pavyzdžiui, jie galėtų gerokai apriboti pilietines teises, kad užtikrintų „ekonominį vystymąsi.“

Pasigirsta ir kitų susirūpinusių balsų: kadangi trečios kartos teises turėtų ginti ir saugoti ne valstybė, o tarptautinė bendruomenė, atskaitomybės garantuoti yra neįmanoma. Kas turėtų būti atsakingas už taiką Kaukaze ar Artimuosiuose Rytuose, arba už tai, kad Amazonės atogrąžų miškai nebūtų iškirsti, kad būtų imtasi veiksmų prieš klimato kaitą?

Ir visgi, kad ir kaip nuspręstume tai vadinti, yra bendrai sutariama, kad šias sritis reikėtų dar patyrinėti ir kad tarptautinė bendruomenė joms turėtų skirti daugiau dėmesio. Kai kurios kolektyvinės teisės jau yra pripažintos, konkrečiai – Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartijoje ir JT deklaracijoje dėl vietinių tautų teisių. Pačioje VŽTD įrašyta teisė į savarankišką apsisprendimą, o žmogaus teisė į vystymąsi buvo kodifikuota 1986 m. JT Generalinės Asamblėjos deklaracijoje.

Teisė į vystymąsi yra neatimama žmogaus teisė, kuri suteikia visiems žmonėms ir visoms tautoms teisę dalyvauti, prisidėti ir džiaugtis ekonominiu, socialiniu, kultūriniu ir politiniu vystymusi, kuriame visos žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės gali būti visiškai įgyvendintos. (JT deklaracija dėl teisės į vystymąsi)

Ar kai kurios teisės yra svarbesnės nei kitos?

Skirtingi teisių tipai yra labiau vienas su kitu susiję, nei atrodo iš jų pavadinimų.

Socialinės ir ekonominės teisės buvo sunkiai priimamos kaip lygiavertės pilietinėms ir politinėms teisėms tiek dėl ideologinių, tiek dėl politinių priežasčių. Nors eiliniam piliečiui atrodo savaime suprantama, kad tokie dalykai, kaip minimalus pragyvenimo lygis, būstas ir priimtinos darbo sąlygos, yra svarbūs žmogaus orumui, politikai ne visada yra pasirengę tai pripažinti. Be abejo, iš dalies todėl, kad pagrindinių socialinių ir ekonominių teisių užtikrinimas visiems visame pasaulyje pareikalautų masiško išteklių perskirstymo. Politikai puikiai žino, kad tokios idėjos palaikymas jiems negarantuos daug balsų per rinkimus.

Todėl tokie politikai sako, kad antros kartos teisės skiriasi nuo pirmos kartos pilietinių ir politinių teisių. Dažniausiai aiškinama, kad socialinės ir ekonominės teisės nėra nei realistiškos, nei įgyvendinamos, bent jau ne iš karto, ir kad link jų turėtume judėti palaipsniui. Tokio požiūrio laikomasi TESKTP: valdžiai užtenka parodyti, jog ji imasi kažkokių veiksmų, kad šių tikslų pasiektų kada nors ateityje. Tačiau tokį teiginį, žinoma, galima ginčyti, nes jis paremtas politiniais išskaičiavimais, o ne kuo kitu. Daugybė nepriklausomų studijų rodo, kad pasaulyje yra užtektinai išteklių ir pakankamai žinių, kad, įdėjus tinkamų pastangų, kiekvieno žmogaus baziniai poreikiai būtų patenkinti.

Antrasis teiginys aiškina, kad tarp pirmos ir antros kartos teisių egzistuoja fundamentalus teorinis skirtumas: pirmojo teisių tipo atveju reikalaujama, kad valdžia nevykdytų tam tikros veiklos (tai vadinamosios „neigiamos“ teisės), o antrajam tipui reikalinga pozityvi valdžios intervencija (tai vadinamosios „teigiamos“ teisės). Argumentuojama, kad nerealu tikėtis, jog valdžia imsis teigiamų žingsnių, pvz., visiems išdalins maisto, todėl ji ir neįpareigota tai daryti. O jei niekas nėra įpareigotas nieko daryti, tuomet negali būti ir jokios ką nors reiškiančios „teisės“.

Tačiau toks mąstymas remiasi dviem pagrindiniais nesuvokimais.

Pirma, pilietinės ir politinės teisės jokiais būdais nėra tik neigiamos. Pavyzdžiui, tam, kad valdžia garantuotų apsaugą nuo kankinimų, neužtenka, kad valstybės pareigūnai veiktų nekankindami žmonių! Tikrajai laisvei šioje srityje reikia kontrolės ir patikrinimų sistemos: policijos stebėjimo sistemos, teisinių mechanizmų, informacijos laisvės ir prieigos prie įkalinimo įstaigų – ir dar daug ko. Tas pats pasakytina ir dėl balsavimo teisės užtikrinimo bei visų kitų pilietinių ir politinių teisių. Kitaip tariant, šioms teisėms įgyvendinti reikia, kad valdžia imtųsi teigiamų veiksmų, o ne tik nevykdytų neigiamų.

Antra, socialinėms ir ekonominėms teisėms, lygiai kaip ir pilietinėms bei politinėms teisėms, taip pat reikia, kad valdžia susilaikytų nuo tam tikrų veiksmų: pvz., neatleistų nuo mokesčių didelių kompanijų, neskatintų vystymosi tuose regionuose, kurie ir taip reliatyviai gyvena geriau nei kiti, nenustatytų besivystančias šalis smukdančių prekybos tarifų ir t. t.

? *Kokius teigiamus veiksmus valdžia turi autorizuoti, kad užtikrintų tikrai laisvus ir sąžiningus rinkimus?*

Tiek apsisprendimas, tiek teisė į vystymąsi… tuo pat metu yra ir individo, ir kolektyvinės teisės.

Chidis Anselmas Odinkalis

Tiesą sakant, skirtingi teisių tipai yra žymiai labiau tarpusavyje susiję, nei gali atrodyti į juos pasižiūrėjus. Ekonominės teisės susilieja su politinėmis; pilietines teises dažnai sunku atskirti nuo socialinių. Pavadinimai gali būti naudingi piešiant bendrą vaizdą, tačiau taip pat jie gali ir klaidinti. Daugelis teisių gali būti tiek vienoje, tiek kitoje

kategorijoje, o vienos kurios nors kategorijos teisių įgyvendinimas gali priklausyti nuo kitos kategorijos teisių įgyvendinimo.

Todėl čia tiktų prisiminti suvokimą, užrašytą 1993 m. Vienos deklaracijoje ir veiksmų programoje, kurios 5-oje pastraipoje pripažįstama, kad:

visos žmogaus teisės yra universalios, nedalomos, nepriklausomos ir tarpusavyje susijusios. Tarptautinė bendruomenė su žmogaus teisėmis turi elgtis sąžiningai ir lygiai, lygiavertiškai ir pagal tuos pačius principus.

Kitos nuomonės apie „pagrindines" ir „kitas" teises

„Kartų metodas" nėra vienintelis bandymas atskirti teises. Kai kurias teises nepaprastosios padėties metu galima apriboti, kitų – ne. Kai kurios teisės pripažįstamos kaip „jus cogens", arba normomis, kurias tarptautinė šalių bendruomenė pripažino normomis, kurių apriboti negalima; tarp pavyzdžių – draudimas vykdyti genocidą, vergovė ir sisteminė rasinė diskriminacija. Kai kurios teisės yra „absoliučios", t. y. jų pačių ar jų įgyvendinimo niekaip negalima riboti, pvz., draudimas kankinti. Sąsajoje su tam tikromis ekonominėmis ir socialinėmis teisėmis buvo nustatyti „minimalūs įsipareigojimai", pvz., būtinosios sveikatos priežiūros paslaugos, būstas ir švietimas. Kiti sako, kad kolektyvinės teisės yra pagrindinės, nes jos sukuria apsaugos mechanizmą, kuriam veikiant ir galima įgyvendinti individo teises. Šiuo klausimu nėra aiškaus konsensuso ar vienos teorijos, ir beveik visi stebėtojai patvirtintų, kaip svarbu pabrėžti teisių visuotinumą, nedalomumą ir tarpusavio sąsają.

Nepriklausomai nuo teisių platinimo, kartais mokslas sukelia poreikį žmogaus teises pritaikyti prie naujų iššūkių; apie tai bus kalbama toliau.

Mokslo pažanga

Dar viena sritis, kurioje pripažįstamos naujos teisės, yra sveikata ir medicinos mokslai. Nauji moksliniai atradimai kelia įvairių klausimų, susijusių su etika ir žmogaus teisėmis, ypač genų inžinerijos srityje, taip pat dėl organų ir audinių transplantacijos. Prireikė atsakyti į klausimus apie pačią gyvybės prigimtį, ir tie klausimai kilo dėl techninės pažangos šiose dviejose srityse.

> Kiekvienas turi teisę <...> dalytis mokslo pažangos laimėjimais ir jų teikiama nauda
>
> VŽTD, 27 str.

Į kai kuriuos iš šių iššūkių Europos Taryba atsakė nauja sutartimi – 1997 m. Konvencija dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje („Ovjedo konvencija"). Šią konvenciją pasirašė 35 Europos Tarybos narės, ratifikavo 29 (2019 m. gegužės mėn. duomenys). Joje išdėstomos gairės dėl kai kurių problemiškų dalykų, aptartų ankstesniame skyrelyje.

> Europos Tarybos „Ovjedo konvencija"

Pačių aktualiausių straipsnių santrauka:

- Draudžiama bet kokia diskriminacija dėl žmogaus genetinio paveldo.
- Prognozuojančius genetinius testus galima atlikti tik sveikatos tikslais, o ne, pvz., norint nustatyti vėliau gyvenime išsivystysiančias fizines vaiko charakteristikas.
- Žmogaus genomą siekiančias modifikuoti intervencijas galima daryti tik prevenciniais, diagnostiniais arba terapeutiniais tikslais.
- Mediciniškai vykdomas apvaisinimas neleidžiamas tais atvejais, kai juo norima

pasirinkti būsimo vaiko lytį.

- Gyvo žmogaus organų ar audinių išpjovimas transplantacijai galimas tik siekiant terapeutinės naudos jų gavėjui.

Draudžiama bet kokia intervencija, kuria siekiama sukurti žmogų, genetiškai identišką kitam žmogui, tiek gyvam, tiek mirusiam.

Konvencijos dėl žmogaus teisių ir žmogaus orumo apsaugos papildomas protokolas, Paryžius, 1998 m.

Genų inžinerija – tai metodas, kuriuo galima keisti paveldėtas organizmo charakteristikas iš anksto numatytu būdu, pakeičiant jo genetinę sudėtį. Progresas šioje srityje nulėmė intensyvius debatus įvairiais etiniais ir žmogaus teisių klausimais; pvz., ar galima leisti keisti gemalines/embrionines ląsteles, jei tai negrįžtamai pakeistų viso organizmo genetiką jam pačiam ir jo ateities kartoms; ar reikia leisti organizmo-klono reprodukciją žmoguje, jei tai leidžiama pelėse ir avyse.

? *Ar mokslo tyrimų objektams turėtų būti kokios nors ribos?*

Biomedicinos technologijų progresas taip pat atvėrė galimybes transplantuoti suaugusiojo arba vaisiaus (embriono) organus arba audinius iš vieno kūno į kitą. Kaip ir genų inžinerija, ši sritis turi daug potencialo pagerinti kai kurių žmonių gyvenimą ir net išgelbėti gyvybę, tačiau pasvarstykite apie keletą tokios pažangos keliamų probleminių klausimų:

- Jeigu galima išgelbėti gyvybę arba pagerinti gyvenimą naudojant iš lavono paimtą organą, ar tai visada reikėtų daryti? O galbūt mirę kūnai taip pat nusipelno pagarbos?
- Kaip užtikrinti, kad visi, kuriems reikia organo transplantacijos, turėtų lygias galimybes jį gauti, kai organų pasiūla yra ribota?
- Ar reikia įstatymų dėl organų ir audinių konservavimo?
- Ar genetiškai modifikuotam maistui ir pašarui taikomas teisių metodas? Jei taip, koks?

4.3 Teisinė žmogaus teisių apsauga

Jau žinome, kad žmogaus teisės yra neatimamos teisės, kurias turi kiekvienas žmogus. Tačiau kaip mes galime jas realizuoti? Kur įrodymai, kad valstybės šias teises yra formaliai pripažinusios? Kaip jos yra įgyvendinamos?

Žmogaus teisės valstybių viduje

Žmogaus teises labiausiai saugo nacionalinio lygio mechanizmai.

Nereikia nė sakyti, kad žmogaus teisių apsauga ir supratimas labiausiai remiasi įvykiais ir mechanizmais nacionaliniu lygmeniu. Nacionaliniu lygiu įtvirtinti įstatymai, politikos kryptys, procedūros ir mechanizmai yra gyvybiškai reikalingi naudojantis žmogaus teisėmis kiekvienoje šalyje. Todėl labai svarbu, kad žmogaus teisės būtų nacionalinių konstitucinių ir teisinių sistemų dalis, kad profesionalūs teisininkai būtų apmokyti ginti žmogaus teisių standartus ir kad žmogaus teisių pažeidimai būtų smerkiami bei už juos baudžiama. Nacionaliniai standartai turi labiau tiesioginį poveikį, o nacionalinės procedūros yra lengviau pasiekiamos nei esančios regioniniame ar tarptautiniame lygmenyje. Kaip pastebėjo Eleanora Roosevelt:

> „Na, ir kurgi žmogaus teisės prasideda? Mažose vietose, kuo arčiau namų – taip arti ir tokios mažos, kad jų jokiame pasaulio žemėlapyje neįžiūrėsi. Tačiau individualiam žmogui jos yra visas pasaulis: rajonas, kuriame jis gyvena; mokykla ar universitetas, kuriame jis mokosi, fabrikas, ūkis ar kontora, kurioje jis dirba. Tai – vietos, kuriose kiekvienas vyras, moteris ar vaikas ieško lygaus teisingumo, lygių galimybių, lygaus orumo be diskriminacijos. Jei šios teisės neturi prasmės ten, tuomet jos yra beprasmės visur."

Todėl valstybės pareiga gerbti, propaguoti, ginti ir įgyvendinti teises yra pati svarbiausia, o regioninių ir tarptautinių tribunolų pareiga – tik antrinė ir veikianti paprastai tik tada, kai valstybė tyčia arba nuosekliai pažeidinėja žmogaus teises. Visi žinome pavyzdžių, kaip kreipimasis į regionines ar tarptautines institucijas tampa būtinu tam, kad būtų pripažinta, jog pažeidimai vykdomi nacionaliniu lygiu. Regioninis ar tarptautinis rūpestis ar pagalba gali padėti užtikrinti teises savo šalies viduje, tačiau tai daroma tik tada, kai visi keliai joje jau yra išbandyti. Būtent dėl šios priežasties likusią šio skyriaus dalį paskyrėme konkrečiai šiam scenarijui. Kas belieka daryti, kai šalies sistemos negali užtikrinti tinkamos apsaugos naudojimuisi žmogaus teisėmis?

? *Kaip manote, kodėl net labai prastą reputaciją žmogaus teisių srityje turinčios šalys pasirašo tarptautines žmogaus teisių sutartis?*

Žmogaus teisės pripažįstamos susitarimais

Kiekviena siela yra savo pačios veiksmų įkaitė.

Koranas

Tarptautiniu lygiu valstybės susitiko ir pasirašė tam tikrus susitarimus žmogaus teisių tema. Tie susitarimai numato objektyvius šalių elgesio standartus ir priskiria joms tam tikras pareigas individų atžvilgiu. Susitarimai gali būti dvejopi: teisiškai privalomi arba neprivalomi.

Privalomas dokumentas, dažnai vadinamas sutartimi, konvencija arba paktu, parodo valstybių savanorišką įsipareigojimą įgyvendinti žmogaus teises nacionaliniu lygiu. Individualiai valstybės sutinka būti įpareigotos šių standartų susitarimą ratifikuodamos arba prie jo prisijungdamos (vien tik dokumento pasirašymas nereiškia, kad jis tampa teisiškai privalomu, nors tas veiksmas ir parodo norą link to eiti). Valstybės gali pareikšti išlygas arba sąlygas, remdamosi 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės, leidžiančia tam tikrų dokumento dalių joms netaikyti – tai daroma norint, kad kuo daugiau valstybių sutartį pasirašytų. Juk geriau, kad valstybė prižadės laikytis bent kai kurių žmogaus teisių reikalavimų nei išvis jokių! Tačiau šiuo mechanizmu kartais pasinaudojama arba jis naudojamas kaip pretekstas neigiant pagrindines žmogaus teises ir leidžiant valstybei išsisukti nuo tarptautinio tiriamojo žvilgsnio tose srityse.

Tačiau žmogaus teisės taip pat randa vietą ir teisės aktuose nacionaliniu lygmeniu. Tarptautinės žmogaus teisių normos įkvėpė vyriausybes jų standartus įtvirtinti nacionalinėse konstitucijose ir kituose teisės aktuose. Jie taip pat gali tapti keliais siekiant panaikinti žmogaus teisių pažeidimus nacionaliniu lygmeniu.

Teisiškai neprivalomas dokumentas – tai tiesiog vyriausybės deklaracija arba valstybių politinis susitarimas, kuriuo pareiškiama, kad bus dedamos visos padangos įgyvendinti numatytas teises, tačiau be jokio teisinio įsipareigojimo tai padaryti. Paprastai praktikoje tai reiškia, kad nėra jokių oficialių (ar teisinių) vykdymo mechanizmų, nors galbūt išreiškiamas stiprus politinis noras juos turėti.

? *Kokia prasmė yra tiesiog „pažadėti" laikytis žmogaus teisių standartų, jei jų nepalaiko jokie teisiniai mechanizmai? Ar tai yra geriau nei nieko?*

Įstatymas širdies nepakeis, bet sulaikys beširdžius.

Martinas Lutheris Kingas

Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos susitikimai ar specialiais klausimais rengiamos JT konferencijos dažnai baigiasi dar viena Jungtinių Tautų deklaracija arba teisiškai neprivalomu dokumentu, dar vadinamu „minkštuoju įstatymu". Laikoma, kad visos valstybės – tiesiog būdamos Jungtinių Tautų narės arba dalyvaudamos toje konferencijoje – sutinka su paskelbta deklaracija. Žmogaus teisių pripažinimas nacionaliniu lygiu taip pat turėtų būti susitarimo tarp valdžios ir žmonių rezultatas. Kai žmogaus teisės pripažįstamos nacionaliniu lygiu, pirmiausia tai yra politinis valstybės įsipareigojimas savo žmonėms.

Svarbiausi tarptautiniai dokumentai

Žmogaus teisių svarba vis labiau pripažįstama taikant platesnius tokią apsaugą siūlančius instrumentus. Tai turėtų būti laikoma ne tik žmogaus teisių aktyvistų, bet ir apskritai žmonių pergale. Tokios sėkmės rezultatas – tai didelio ir sudėtingo žmogaus teisių tekstų (instrumentų) korpuso sukūrimas ir vykdymo procedūros.

Žmogaus teisių instrumentai paprastai klasifikuojami į tris pagrindines kategorijas: pagal geografinę apimtį (regioniniai ar visuotiniai), apimamų teisių kategoriją ir, kur tai pritaikoma, konkrečią apsaugą gaunančių asmenų ar grupių kategoriją.

Vien tik JT lygiu yra parašyta daugiau kaip šimtas su žmogaus teisėmis susijusių dokumentų, o jei pridėtume dar ir skirtingus regioninius lygmenis, šis skaičius dar labiau padidėtų. Čia nėra vietos aptarti jiems visiems, todėl šiame skyriuje apžvelgsime tik tuos, kurie yra svarbiausi žmogaus teisių švietimo „Kompase“ kontekste:

- plačiai priimti dokumentai, kurie padėjo pamatus kitų žmogaus teisių instrumentų plėtotei ir tobulinimui, ypač Tarptautinė žmogaus teisių chartija. (Daugiau informacijos apie konkrečius instrumentus, tokius kaip Pabėgėlių konvencija, Genocido konvencija, ir instrumentus, skirtus tarptautinei humanitarinei teisei, rasite 5-o skyriaus tematiniuose skyreliuose čia: www. coe.int/compass.)
- dokumentai, susiję su konkrečiais klausimais arba naudos gavėjais, ir tyrinėjami šiame vadove
- svarbiausi Europos dokumentai.

Jungtinių Tautų instrumentai

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija yra pats svarbiausias žmogaus teisių instrumentas.

Pats svarbiausias žmogaus teisių instrumentas yra Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, kurią 1948 m. priėmė JT Generalinė Asamblėja. Ji yra taip plačiai priimta, kad pirminis teisiškai neįpareigojantis jos statusas pakito ir didelė jos dalis dabar jau laikoma teisiškai privaloma, remiantis paprotine tarptautine teise. Ši deklaracija yra pamatinis žmogaus teisių instrumentas, iš kurio įkvėpimo semiasi dešimtys kitų tarptautinių ir regioninių instrumentų bei šimtai nacionalinių konstitucijų ir kitų teisės aktų.

VŽTD sudaro preambulė ir 30 straipsnių, nurodančių žmogaus teises ir pagrindines laisves, į kurias teisę turi moterys ir vyrai visame pasaulyje be jokios diskriminacijos. Deklaracija apima tiek pilietines, tiek politines teises, taip pat ir socialines, ekonomines ir kultūrines teises. Tai yra:

- Teisė į lygybę
- Laisvė nuo diskriminacijos
- Teisė į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą
- Laisvė nuo vergovės
- Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio
- Teisė būti pripažįstamu asmeniu prieš įstatymą
- Teisė į lygybę prieš įstatymą
- Teisė būti teisiamam kompetentingo teismo
- Laisvė nuo nesankcionuoto sulaikymo ir tremties
- Teisė į nešališką viešą išklausymą

- Teisė būti laikomam nekaltu, iki bus įrodytas kaltumas
- Laisvė nuo trukdymo privatumui, šeimai, namams ir korespondencijai
- Teisė laisvai judėti šalyje ir už jos ribų
- Teisė į prieglobstį kitose šalyse nuo persekiojimo
- Teisė į tautybę ir laisvė ją keisti
- Teisė į santuoką ir šeimą
- Teisė turėti nuosavybės
- Tikėjimo ir religijos laisvė
- Nuomonės ir informacijos laisvė
- Teisė į taikų būrimąsi ir susirinkimą
- Teisė dalyvauti valdžioje ir laisvuose rinkimuose
- Teisė į socialinę apsaugą
- Teisė į norimą darbą ir narystę profesinėse sąjungose
- Teisė ilsėtis ir turėti laisvalaikį
- Teisė į tinkamą gyvenimo lygį
- Teisė į švietimą
- Teisė dalyvauti kultūriniame bendruomenės gyvenime
- Teisė į socialinę tvarką

Deklaracijoje taip pat yra aiški nuoroda į bendruomenės ir pilietiškumo pareigas, kurios yra gyvybiškai svarbios laisvam ir visavertiškam vystymuisi bei kitų žmonių teisių bei laisvių užtikrinimui. Kitaip tariant, deklaracijoje išdėstytomis teisėmis negalima naudotis siekiant pažeisti kitų teises.

Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas

Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP) ir Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (TESKTP) įsigaliojo 1976 m. ir tai yra du svarbiausi teisiškai privalomi pasauliniai instrumentai. Abu paktai buvo surašyti siekiant išplėsti VŽTD išdėstytas teises ir suteikti jos teisinės galios (sutartimi). Kartu su VŽTD ir atitinkamais jos neprivalomais protokolais paktai sudaro Tarptautinę žmogaus teisių chartiją. Kiekvienas jų, kaip rodo ir pavadinimai, aprašo skirtingą teisių kategoriją, nors juose abiejuose yra vienodų interesų, pvz., dėl nediskriminacijos. Abu instrumentai yra plačiai ratifikuoti: TPPTP buvo ratifikuotas 166 kartus, o TESKTP – 160 kartų (2010 m. lapkričio mėn. duomenys).

Be Tarptautinės žmogaus teisių chartijos, JT dar yra priėmusios septynias sutartis dėl konkrečių teisių arba jų gavėjų. Mintis apie konkrečias teises arba jų gavėjus, pvz., vaiko teises vaikams, sulaukė daug dėmesio, nes, nepaisant to, kad žmogaus teisės taikomos ir vaikams, ir jaunimui, vaikai vis tiek dar negali džiaugtis vienoda prieiga prie tų bendrų teisių, todėl jiems reikia konkrečios papildomos apsaugos.

Vaiko teisių konvencija (1989 m.) pripažįsta, kad vaikai taip pat turi žmogaus teises ir kad jaunesniems nei 18 metų žmonėms reikia specialios apsaugos, idant būtų užtikrintas jų visavertis vystymasis bei išgyvenimas ir kad jų interesai būtų gerbiami.

Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (1965 m.) draudžia ir smerkia rasinę diskriminaciją bei reikalauja, kad šią konvenciją pasirašiusios šalys imtųsi veiksmų ją šalinti visomis tinkamomis priemonėmis, prieinamomis tiek valdžios institucijoms, tiek kitiems.

Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW, 1979 m.) atkreipia dėmesį į diskriminaciją, nuo kurios dažnai sistemiškai ir reguliariai moterys kenčia per „skirtumų, išimčių ar apribojimų darymą lyties pagrindu siekiant varžyti ar panaikinti pripažintas moterų teises ir pagrindines laisves nepriklausomai nuo jų šeiminės padėties politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar kurioje nors kitoje srityje“ (1 str.). Valstybės prisiima atsakomybę pasmerkti tokią diskriminaciją ir nedelsiant imtis veiksmų lygybei užtikrinti.

Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ir žeminantį elgesį ir baudimą (1984 m.) kankinimą apibrėžia kaip „stiprų fizinį ar psichinį skausmą arba kančią“ (1.1 str.), kuris yra sukeliamas tyčia, siekiant išgauti informaciją, nubausti, priversti ką nors padaryti arba diskriminuojant. Ši sutartis reikalauja, kad ją pasirašiusios šalys imtųsi veiksmingų priemonių kankinimo prevencijai savo jurisdikcijoje, ir draudžia joms grąžinti žmones į savo gimtąsias šalis, jei yra pagrindo manyti, kad ten jie būtų kankinami.

Tarptautinė darbuotojų migrantų ir jų šeimos narių teisių apsaugos konvencija (1990 m.) apibūdina asmenį, kuris „bus, yra ar buvo įsitraukęs į apmokamą veiklą valstybėje, kurioje jis nėra pilietis“ (2.1 str.) ir jo šeimos narius. Be to, kad apibrėžia bendrąsias žmogaus teises, kuriomis tokie žmonės gali naudotis, taip pat patikslina sutartis, kad, nepaisant to, ar žmogus turi reikalaujamus dokumentus, ar yra teisėtoje situacijoje, ar ne, jis neturėtų kentėti diskriminacijos, kiek tai susiję su naudojimusi tokiomis teisėmis kaip laisvė ir saugumas, apsauga nuo smurto ir laisvės atėmimo.

Žmonių su negalia teisių konvencija (2006 m.) žymi svarbų posūkį ne tik dėl joje pateikto žmonių su negalia apibrėžimo, bet ir dėl to, kad jie pripažįstami kaip lygiaverčiai subjektai, turintys tokias pačias žmogaus teises ir pagrindines laisves. Ši sutartis paaiškina tokių žmonių teisių taikymą ir įpareigoja valstybes tinkamai reaguoti į žmones su negalia, kad jie veiksmingai galėtų naudotis savo teisėmis, pvz., kad jiems būtų užtikrintas paslaugų ir kultūrinio gyvenimo prieinamumas.

Konvencija dėl priverstinių dingimų (2006 m.) skirta fenomenui, kuris tapo pasauline problema. Ši sutartis draudžia „areštą, sulaikymą, pagrobimą ar bet kokią kitokią laisvės atėmimo formą“ (2 str.), kai ją vykdo tiek valstybės agentai, tiek kiti, veikiantys su valdžios žinia, o įvykdę atsisako pripažinti, kad laisvė iš asmens buvo atimta, arba slepia dingusio asmens likimą ar buvimo vietą. Konvencijoje skelbiama, kad negali būti jokių išskirtinių aplinkybių, dėl kurių būtų atsisakoma pripažinti, kad iš aukos buvo atimta laisvė, kad būtų slepiamas to asmens likimas ar buvimo vieta. Sutarties tikslas – užkirsti kelią ciniškoms gudrybėms ir bandymams rimtai pažeisti žmogaus teises ir už tai niekaip neatsakyti.

Svarbiausios Jungtinių Tautų žmogaus teisių sutartys

Sutartis	Stebėseną atlieka	Neprivalomi protokolai
Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (1965 m.)	Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas	
Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966 m.)	Žmogaus teisių komitetas	Pirmasis neprivalomas protokolas, nustatantis individualių skundų mechanizmą, ir antrasis neprivalomas protokolas, siekiantis panaikinti mirties bausmę
Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (1966 m.)	Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas	Neprivalomas protokolas, pripažįstantis komiteto kompetenciją gauti individų ar jų grupių pateiktą komunikaciją (2008 m.)
Vaiko teisių konvencija (1989 m.)	Vaiko teisių komitetas	Neprivalomas protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose (2000 m.); fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos (2000 m.); neprivalomas protokolas, leidžiantis vaikams skundus pateikti tiesiogiai komitetui (2011 m.)
Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (1979 m.)	Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas	Neprivalomas protokolas dėl teisės į individualius skundus
Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ir žeminantį elgesį ir baudimą (1984 m.)	Komitetas prieš kankinimus	Neprivalomas protokolas, nustatantis reguliariems nepriklausomų tarptautinių ir nacionalinių organų vizitams sistemą, kurios stebėjimą vykdo Kankinimų prevencijos pakomitetis (2002 m.)
Tarptautinė darbuotojų migrantų ir jų šeimos narių teisių apsaugos konvencija (1990 m.)	Visų migrantų darbininkų ir jų šeimų narių teisių apsaugos komitetas	
Žmonių su negalia teisių konvencija (2006 m.)	Žmonių su negalia teisių komitetas	Neprivalomas protokolas dėl komunikacijų leidžia individams ir jų grupėms pateikti peticijas komitetui
Konvencija dėl priverstinių dingimų (2006 m.)	Prievartinio dingimo komitetas	

Tam tikrų grupių JT ir Europos lygiu

Be pagrindinių individų teisių, kai kurie žmogaus teisių instrumentai pripažįsta ir tam tikrų grupių teises. Ši speciali apsauga egzistuoja dėl to, kad anksčiau būta diskriminacijos prieš grupes atvejų, taip pat ir dėl pažeidžiamos vietos, kurią visuomenėje užima kai kurios žmonių grupės. Speciali apsauga nesuteikia grupėms naujų žmogaus teisių, o tiesiog siekia užtikrinti, kad VŽTD teisės yra veiksmingai prieinamos visiems. Todėl neteisinga būtų apsimesti, jog mažumos turi daugiau teisių nei dauguma; jei mažumos turi ypatingų teisių, tai tik tam, kad joms būtų garantuotos lygios galimybės naudotis pilietinėmis, politinėmis, socialinėmis, ekonominėms ar kultūrinėmis teisėmis. Pateikiame keletą specialią apsaugą gaunančių grupių pavyzdžių.

Mažumos

Valstybės saugos savo teritorijose esančių mažumų etnines, kultūrines, religines ir lingvistines tapatybes ir skatins sąlygas tos tapatybės propagavimui.

JT deklaracija dėl mažumų teisių

Tarptautiniuose žmogaus teisių instrumentuose mažumos nėra galutinai apibrėžtos, tačiau tokiuose instrumentuose jos dažnai apibūdinamos kaip grupės žmonių, kurių etniniai, religiniai ar lingvistiniai bruožai skiriasi nuo daugumos gyventojų bruožų ir kuriuos jos nori išlaikyti. Jas saugo:

- JT lygiu – Pilietinių ir politinių teisių pakto 27 str., taip pat 1992 m. priimta Tautinėms arba etninėms, religinėms arba kalbinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių deklaracija;
- Europos lygiu privalomas instrumentas – Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija (TMAK), sukūrusi stebėsenos organą, sudarytą iš nepriklausomų ekspertų – TMAK patariamąjį komitetą. Kiti Europos Tarybos sektoriai užsiima veiksmais, susijusiais su mažumų apsauga: Europos regioninių arba mažumų kalbų chartija, Europos komisija prieš rasizmą ir netoleranciją (EKRN), Žmogaus teisių komisaras ir kt.;
- specialią vietą Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijoje (ESBO) užimantis Vyriausiasis tautinių mažumų reikalų komisaras ir susiję ESBO dokumentai.

Vaikai

Pagrindinė apsauga suteikiama JT lygiu – tai 1989 m. Vaiko teisių konvencija (VTK), daugiausia ratifikuota konvencija (jos neratifikavo tik Jungtinės Valstijos). Keturi pagrindiniai konvencijos principai yra šie: nediskriminacija, įsipareigojimas tam, kas geriausiai atitinka vaiko interesus; teisė į gyvybę, išgyvenimą ir vystymąsi; pagarba vaiko požiūriui.

Vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau.

JT Vaiko teisių konvencija

Afrikos vaiko teisių ir gerovės chartija Afrikos lygiu suteikia esmines vaikų teises, atsižvelgdama į unikalius šio žemyno situacijos faktorius. Chartija įsigaliojo 1999 metais. 2005 m. Islamo konferencijos organizacija priėmė Vaiko teisių islame paktą. 2010 m. balandį buvo inauguruota ASEAN Moterų ir vaikų teisių skatinimo ir apsaugos komisija.

2010 m. liepos 1 d. įsigaliojo Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinės prievartos ir išnaudojimo. Ši konvencija – tai pirmasis instrumentas, įvairias seksualinio vaikų išnaudojimo formas įvardijantis kaip baudžiamąjį nusikaltimą, įskaitant ir šeimoje ar namuose vykdomą tokį išnaudojimą.

Pabėgėliai

Pabėgėlių teises ypač garantuoja 1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso ir Jungtinių Tautų Vyriausiasis pabėgėlių komisaras (UNHCR, liet. JTVPK). Vienintelė regioninė sistema su specialiu pabėgėlių apsaugai skirtu instrumentu – tai Afrika, 1969 m. priėmusi Konvenciją dėl specifinių pabėgėlių problemų Afrikoje aspektų. Europoje tokią pačią suteikia apsaugą EŽTK.

Moterys

Siekiant visame pasaulyje propaguoti lyčių lygybę, moterų teises saugo 1979 m. JT konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (angl. *CEDAW*).

Europos Taryboje 2009 m. priimta deklaracija „Kad lyčių lygybė taptų tikrove“. Ši deklaracija pažymėjo 20 metų nuo to laiko, kai buvo priimta kita deklaracija – dėl vyrų ir moterų lygybės. 2009-ųjų deklaracijos tikslas – sumažinti lygybės tarp lyčių atotrūkį tiek realybėje, tiek įstatymuose. Ji ragina šalis nares eliminuoti struktūrines galios disbalanso tarp moterų ir vyrų priežastis, užtikrinti ekonominę moterų nepriklausomybę ir

įgalinimą, atsižvelgti į būtinybę naikinti įsigalėjusius stereotipus, efektyviais veiksmais prieš smurtą lyties pagrindu panaikinti moterų orumo ir žmogaus teisių pažeidimus bei integruoti lyčių lygybės perspektyvą valdyme.

Kiti

Tokioms grupėms kaip žmonės su negalia taip pat suteikiama speciali apsauga dėl jų pažeidžiamos pozicijos, kurioje juos tampa lengviau išnaudoti. Tai numatyta JT Žmonių su negalia teisių konvencijoje, kurią plačiau aptarsime 5-ajame skyriuje: www.coe.int/compass.

Kitos grupės, tokios kaip vietiniai / čiabuviai žmonės, taip pat sulaukė specialios apsaugos tarptautiniu lygiu, kai 2007 m. Jungtinės Tautos paskelbė Vietos gyventojų deklaraciją, nors ji ir tebėra teisiškai neprivaloma.

? *Ar jūsų visuomenėje yra kitų grupių, kurioms reikalinga speciali apsauga?*

Regioniniai instrumentai

Kaip matome, tarptautiniai ir regioniniai instrumentai paprastai palaiko tuos pačius minimalius standartus, tačiau jie skiriasi savo fokusu arba regioniniais rūpesčiais. Pavyzdžiui, susirūpinimas dėl šalies viduje perkeltųjų asmenų Afrikos regione iškilo anksčiau, nei šia problema susirūpino JT; panašiai ir su įkalinimo vietų lankymu siekiant kankinimų prevencijos – šis mechanizmas pirmiausia buvo sukurtas Europoje ir tik po to neprivalomas JT konvencijos prieš kankinimus protokolas leido sukurti tokį patį mechanizmą. Šie pavyzdžiai rodo, kaip regioninės ir tarptautinės normos bei mechanizmai gali padidinti žmogaus teisių skatinimą ir apsaugą.

Praktinis regioninių žmogaus teisių normų ir sistemų žmogaus teisių apsaugai privalumas tas, kad jos, tikėtina, bus sukurtos remiantis artimesniais geografiniais, istoriniais, politiniais, kultūriniais ir socialiniais panašumais. Šios sistemos yra arčiau „namų“ ir todėl tikėtina, kad bus labiau remiamos. Taip pat jos yra prieinamesnės politikos formuotojams, politikams ir aukoms. Todėl jas galime laikyti antruoju žmogaus teisių apsaugos frontu; pirmasis yra nacionalinis, antrasis regioninis, o trečiasis tarptautinis.

Keturi iš penkių pasaulio regionų yra sukūrę žmogaus teisių apsaugos sistemas. Regioninių instrumentų tikslas – pabrėžti žmogaus teisių standartus ir mechanizmus regioniniu lygiu, nesumenkinant žmogaus teisių visuotinumo. Besivystant regioninėms sistemoms, dėl ekonominio impulso, istorinių ar politinių priežasčių jos taip pat norėjo išreikšti regioninį įsipareigojimą žmogaus teisėms, dažnai įtvirtindamos JT sistemos mechanizmus ir garantijas. Iš tiesų yra daug atvejų, kai regioniniai standartai net aukštesni nei tarptautiniai, pvz., Afrikos sistemos pionieriškas pripažinimas, kad reikia saugoti ne tik pabėgėlius, bet ir šalies viduje perkeltus asmenis.

Regioniniai žmogaus teisių standartai dažnai yra aukštesni nei JT standartai ir šiuos sustiprina.

Amerikos žemynuose veikia Amerikos valstybių organizacija, pagrindinis privalomas dokumentas yra 1969 m. Amerikos žmogaus teisių konvencija.

Afrikoje taikoma Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartija, kurią 1986 m. priėmė Afrikos Sąjunga (anksčiau žinoma kaip Afrikos vienybės organizacija).

Azijos žemyne iki šiol nėra išvystyta jokia reali sistema, vienintelis regioninis žmogaus teisių instrumentas – tai teisiškai neprivaloma 1998 m. liaudies chartija, kurią inicijavo pilietinė visuomenė, tai yra Azijos žmogaus teisių deklaracija.

Europiniai instrumentai

Europos Sąjunga žmogaus teisių apsaugai turi gerai sukurtą sistemą, kurios pamatas – Europos žmogaus teisių konvencija ir Europos Žmogaus Teisių Teismas, įsikūręs Strasbūre.

? *Kaip manote, kodėl skirtingi regionai norėjo sukurti savas žmogaus teisių sistemas?*

Europos Taryba su savo 46 šalimis narėmis Europoje vaidina svarbiausią vaidmenį saugant žmogaus teises. Pagrindinis žmogaus teisių instrumentas yra Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (dar žinoma kaip Europos žmogaus teisių konvencija – EŽTK). Kadangi ji konvencija yra vienas iš narystės Taryboje reikalavimų, ją yra priėmusios visos Europos Tarybos šalys narės. Europos žmogaus teisių konvencija buvo priimta 1950 m. ir įsigaliojo po trejų metų. Dokumente aprašomos pilietinės ir politinės teisės, jo esminė stiprybė – įgyvendinimo mechanizmas, t. y. Europos Žmogaus Teisių Teismas. Šiuo teismu ir jo jurisprudencija žavimasi visame pasaulyje, jį dažnai mini JT ir daugybės šalių bei kitų regioninių sistemų konstituciniai teismai.

Kaip ir JT, socialinėms ir ekonominėms teisėms Europoje yra skirtas atskiras dokumentas. Europos socialinė chartija yra teisiškai privalomas dokumentas, aprėpiantis teises, ginančias Europos žmonių gyvenimo standartą. Šią chartiją pasirašė 45 šalys narės, o 2010 m. 30 buvo ratifikavusios.

Be šių dviejų pagrindinių instrumentų, kiti Europos Tarybos veiksmai žmogaus teisių srityje – tai specifiniai instrumentai ir konvencijos, papildančios EŽTK garantijas ir priemones orientuojantis į specifines situacijas ar pažeidžiamas grupes. Įprastines stebėsenos sistemas papildo kiti nepriklausomi organai, tokie kaip Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija ir Žmogaus teisių komisaras. Apskritai paėmus, Europos Tarybos veikla dėl žmogaus teisių turėtų apimti socialinę, mokslinę ir technologinę pažangą, taip pat ir galimus naujus iššūkius, kylančius žmogaus teisėms.

Žmogaus teisių pažanga

Žmogaus teisių instrumentai – tai mūsų kintančio supratimo apie tai, kas yra žmogaus orumas, metraštis. Tikėtina, kad tokie instrumentai visuomet vienu žingsniu atsilieka, nes jie atsako į jau pripažintus iššūkius, o ne tuos, kurie mūsų visuomenėse tebėra taip institucionalizuoti ir įtvirtinti, kad mes jų vis dar nelaikome teisėmis ir teisių pažeidimais.

Europos Tarybos standartus nustatantis dokumentas siūlo naujas teisines priemones šalyse narėse sprendžiant Ministrų komiteto kompetencijoje esančias problemas. Tarp tų priemonių gali būti naujų teisinių standartų siūlymas arba jau egzistuojančių pritaikymas. Taip kinta Europos Žmogaus Teisių Teismo procedūros, kad jis išliktų

veiksmingas, taip buvo priimti pataisymai dėl mirties bausmės panaikinimo ir atsirado nauji konvencija besiremiantys instrumentai, tokie kaip 2005 m. priimta konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis.

Šia prasme žmogaus teisių instrumentai bus peržiūrimi ir tobulinami nuolat. Mūsų supratimas, teismų praktika, o labiausiai advokacija žmogaus teises nuolatos diegs, tobulins ir plės. Dėl to, kad žmogaus teisių konvencijų ir sutarčių nuostatos kartais atrodo esančios nepakankamos, neturėtume pradėti kvestionuoti to, ką žmogaus teisės įkūnija kaip žmonijos viltį. Žmogaus teisių teisinė bazė nepasieks to, ko tikisi žmogaus teisių ekspertai, tačiau kartu ji yra ir patikimiausia jų parama.

Pagrindiniai Europos Tarybos žmogaus teisių instrumentai ir įgyvendinimo mechanizmai

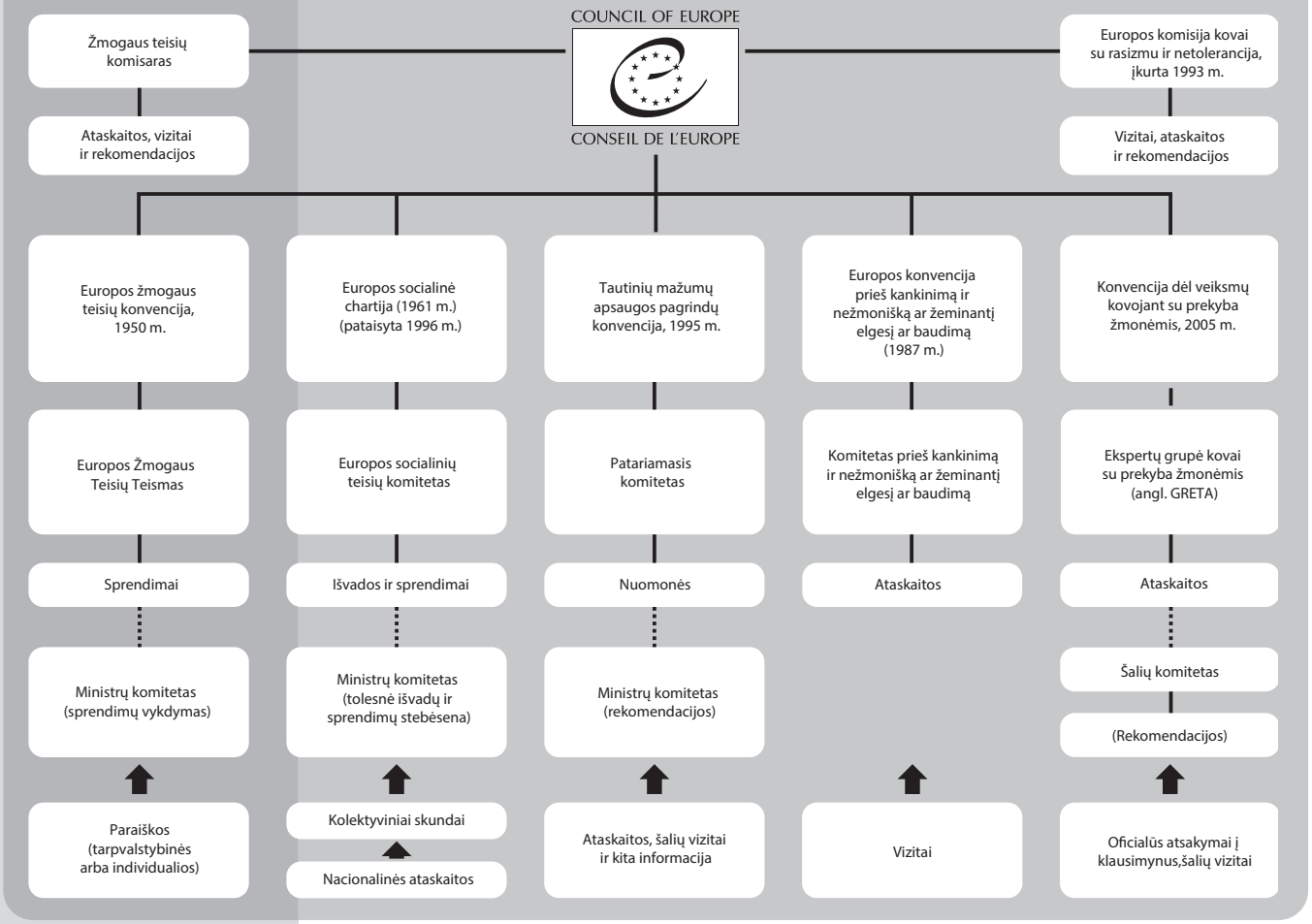

Kova su rasizmu ir netolerancija

Visuose žmogaus teisių instrumentuose – ar tai būtų JT, Europos Tarybos, ES ar ESBO standartai – yra lygybės ir nediskriminacijos garantijos. JT lygiu Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo įsigaliojo 1969 m., jos stebėseną vykdo ekspertinis organas – Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas. Jam šalys teikia ataskaitas, kurias komitetas peržiūri stebėdamas, ar laikomasi sutarties; jis turi išankstinio perspėjimo procedūrą, kuria siekiama užkirsti kelią netolerancijos sukeltoms situacijoms, galinčioms eskaluotis į konfliktus ir rimtus Konvencijos pažeidimus, taip pat procedūrą

individualiems skundams gauti – tais atvejais, kai su tuo sutinka skundžiamoji valstybė. Savo ruožtu Europos Sąjungos Rasinės lygybės direktyva taikoma įdarbinimui ir valstybės bei privačių veikėjų vykdomam prekių ir paslaugų tiekimui.

Europos Komisija prieš rasizmą ir netoleranciją (EKRN) yra Europos Tarybos mechanizmas, įkurtas 1993 m. EKRN užduotis – kovoti su rasizmu, ksenofobija, antisemitizmu ir netolerancija visos Europos lygiu ir iš žmogaus teisių gynimo perspektyvos. EKRN veiksmai apima visas būtinas priemones kovai su smurtu, diskriminacija ir išankstinėmis nuostatomis, su kuriomis susiduria individai ar jų grupės dėl savo rasės, spalvos, kalbos, religijos, tautybės ir nacionalinės ar etninės kilmės.

EKRN narius skiria šalių vyriausybės, remdamosi jų giliomis žiniomis kovojant su netolerancija. Nariai yra nominuojami asmeniškai ir veikia nepriklausomai.

EKRN pagrindinės veiklos yra:

- atskiras kiekvienai šaliai metodas, į kurį įeina gili situacijos kiekvienoje šalyje analizė siekiant sukurti konkrečius ir adekvačius pasiūlymus, vėliau – situacijos vertinimas
- darbas bendromis temomis (gerųjų praktikų pavyzdžių konkrečiomis temomis, atspindinčiomis EKRN rekomendacijas, rinkimas ir sklaida, bendrų rekomendacijų politikai priėmimas)
- veiklos kartu su bendruomene, įskaitant sąmoningumo didinimo ir informacijos sesijas šalyse narėse, koordinacija su nacionalinėmis ir vietinėmis NVO, antirasistinių žinių skleidimas ir švietiamosios medžiagos rengimas.

Europos žmogaus teisių konvencijos 12-asis protokolas

2000 m. buvo priimtas, o 2005 m. įsigaliojo papildomas EŽTK protokolas – tai 12-asis protokolas. 2011 m. pradžioje jį buvo pasirašiusios 19 valstybių, o ratifikavusios – 18. Pagrindinis protokolo tikslas – uždrausti diskriminaciją.

EŽTK jau ir taip garantuoja teisę nebūti diskriminuojamam (14 str.), tačiau manoma, kad to nepakanka, lyginant su kitų tarptautinių instrumentų, tokių kaip VŽTD ir TPPTP, nuostatomis. Pagrindinė to priežastis yra tai, kad 14-ajame straipsnyje – priešingai, nei kituose – nėra nepriklausomo diskriminacijos draudimo, t. y. diskriminacija jame draudžiama tik atsižvelgiant į Konvencijoje numatytą „naudojimąsi teisėmis ir laisvėmis." Kai šis protokolas įsigaliojo, diskriminacijos uždraudimas tapo nepriklausomas nuo kitų EŽTK nuostatų. Pirmą kartą Teismas nustatė šios nuostatos pažeidimą 2009 m. byloje Sejdičius ir Finci prieš Bosniją ir Hercegoviną (GC, nr. 27996/06 ir 34836/06, 2009 gruodžio 22 d.).

Žmogaus teisių užtikrinimas

Kaip galime užtikrinti, kad šie apsaugos mechanizmai veiktų? Kas priverčia valstybes laikytis savo įsipareigojimų?

Nacionaliniu lygiu tai atlieka teismai – tuomet, kai žmogaus teisių instrumentai yra ratifikuoti arba inkorporuoti į nacionalinę teisę, taip pat ir, priklausomai nuo šalies, ombudsmeno biurai, žmogaus teisių komitetai, žmogaus teisių tarybos, parlamentiniai komitetai ir t. t.

Pagrindiniai tarptautiniai priežiūros organai yra komisijos arba komitetai ir teismai; juos visus sudaro nepriklausomi nariai – ekspertai arba teisėjai – ir jie neatstovauja tik vienai valstybei. Pagrindiniai šių organų naudojami mechanizmai:

- Skundai (kuriuos teikia individai, jų grupės arba valstybės)
- Bylos teismuose
- Ataskaitų rengimo procedūros

Kadangi ne visuose žmogaus teisių instrumentuose ar regioninėse sistemose naudojamos tos pačios procedūros žmogaus teisėms užtikrinti, keletas pavyzdžių padės tai paaiškinti.

Skundai

Skundai prieš valstybę komisijai ar komitetui paprastai pateikiami taikant vadinamąją pusiau teisminę procedūrą. Priežiūros organas tuomet priima sprendimą ir yra tikimasi, kad vyriausybė jam paklus, tačiau nėra jokios sprendimo įgyvendinimo procedūros. Dažnai valstybė turi pateikti papildomą deklaraciją arba ratifikuoti neprivalomą protokolą, kad parodytų sutinkanti su skundų sistema.

Tokius skundus tvarkantys organai, pvz., yra Žmogaus teisių komitetas (arba TPPTP komitetas), Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas (Jungtinių Tautų sistemoje) ir Amerikos šalių žmogaus teisių komisija (Amerikos valstybių organizacijoje).

Kokios sankcijos galėtų egzistuoti, jei įkurtume Tarptautinį žmogaus teisių teismą?

Teismo bylos

Europos Žmogaus Teisių Teismas

Amerikos šalių žmogaus teisių teismas

Afrikos teisingumo ir žmogaus teisių teismas

Šiuo metu veikia trys nuolatiniai regioniniai teismai, užsiimantys konkrečiai žmogaus teisių užtikrinimo priežiūra: Europos Žmogaus Teisių Teismas, Amerikos šalių žmogaus teisių teismas ir Afrikos teisingumo ir žmogaus teisių teismas (ATŽTT). Amerikos šalių žmogaus teisių teismą 1979 m. įkūrė Amerikos valstybių organizacija įpareigodama aiškinti ir užtikrinti Amerikos žmogaus teisių konvenciją. Afrikos teismas yra pats naujausias iš regioninių teismų, įkurtas 2004 m. sausį. Jis sprendžia bylas remdamasis Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartija Afrikos Sąjungos šalyse. Arušoje (Tanzanija) įsikūrusio teismo teisėjai buvo išrinkti 2006 metais, o pirmąjį savo sprendimą ATŽTT paskelbė 2009-ųjų gruodį – paskelbė neturįs jurisdikcijos byloje Yogogombaye prieš Senegalą.

Tarptautinis Baudžiamasis Teismas

Romos statutą ratifikavus 60 valstybių, pirmasis nuolatinis Tarptautinis Baudžiamasis Teismas pradėjo veikti 2002 m. Jis nagrinėjo bylas, susijusias su karo nusikaltimais, nusikaltimais žmoniškumui ir genocidu. Tarptautinis Baudžiamasis Teismas (TBT, angl. *ICC – International Criminal Court*) teisia nusikaltimais žmoniškumui, genocidu ir karo nusikaltimais apkaltintus asmenis, bet tik tuo atveju, kai nacionaliniai teismai negali arba nenori šių nusikaltimų tirti ir už juos bausti. Šiuo metu TBT yra ištyręs penkias situacijas Šiaurės Ugandoje, Kongo Demokratinėje Respublikoje, Centrinės Afrikos Respublikoje, Sudane (Darfure) ir Kenijoje. Jo novatoriška teismų praktika padeda tobulinti žmogaus teisių supratimą, pavyzdžiui, genocido kurstymo arba teisės į laisvus ir teisingus rinkimus kontekste.

Tarptautinis Teisingumo Teismas

Tarptautinis Teisingumo Teismas (TTT, angl. *ICJ – International Court of Justice*) yra pagrindinis teisinis JT organas. Jo vaidmuo – dvigubas: pagal tarptautinę teisę išspręsti valstybių jam pateiktus teisinius ginčus ir teikti patariamojo pobūdžio nuomonę

teisiniais klausimais. Tik valstybės gali teikti ieškinius kitai valstybei, dažniausiai bylos būna susijusios su sutartimis tarp šalių – apima santykius tarp šalių (pvz., komercinius ar teritorinius) arba žmogaus teisių klausimus. TTT neleidžia teikti individams skundų dėl žmogaus teisių pažeidimų ar kt. Tačiau jis prisidėjo prie žmogaus teisių progreso aiškindamas ir plėtodamas žmogaus teisių taisykles ir principus valstybių ar tarptautinių organų jam pateiktose bylose. Jis svarstė tokias teises kaip apsisprendimas, nediskriminacija, judėjimo laisvė, draudimas kankinti ir t. t.

Dažnai kyla nesusipratimų dėl konkrečių vaidmenų, kuriuos atlieka Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT), Europos Teisingumo Teismas (ETT) ir Tarptautinis Teisingumo Teismas (TTT). Tačiau tiesa tai, kad šie trys organai labai skiriasi savo geografine jurisdikcija ir juose nagrinėjamų bylų tipais.

ETT yra Europos Sąjungos organas. Pagrindinė šio teismo užduotis – užtikrinti, kad Bendrijos teisė būtų vienodai aiškinama ir taikoma kiekvienoje šalyje narėje. ETT remiasi Bendrijos teise, ne žmogaus teisių teise, tačiau kartais Bendrijos teisė gali įtraukti žmogaus teisių klausimus.

Tarptautinis Teisingumo Teismas (TTT) yra pagrindinis Jungtinių Tautų teisinis organas, jo vaidmuo jau aptartas anksčiau.

Europos Žmogaus Teisių Teismas

Strasbūre įsikūręs Europos Žmogaus Teisių Teismas garsėja dėl įvairių priežasčių, bet turbūt labiausiai dėl to, kad suteikia gyvybės ir prasmės EŽTD tekstui. Vienas pagrindinių jo privalumų – privalomosios jurisdikcijos sistema, reiškianti, kad tik šaliai ratifikavus ar prisijungus prie EŽTK, ji automatiškai patenka į Europos Teismo jurisdikciją. Nuo ratifikavimo momento jau galima kelti žmogaus teisių bylas prieš valstybes.

2009 m. Teismas priėmė 1,625 nuosprendžių – tai reiškia, daugiau nei 4 per dieną (įskaitant savaitgalius ir šventines dienas!).

Kita EŽTT sėkmės priežastis – teismo nuosprendžio galia. Valstybės privalo laikytis galutinio nuosprendžio. Ar jos tai daro, prižiūri Europos Tarybos Ministrų komitetas.

Procedūrose numatyta galimybė kiekvienoje EŽTT pateiktoje byloje šalims pasiekti draugišką susitarimą. Laikui bėgant, šis teismas kito. Iškart po jo įkūrimo 1959 m. jis tebuvo puse etato dirbantis teismas, bendradarbiaujantis su Europos žmogaus teisių komisija. Augant bylų skaičiui, atsirado būtinybė teismui dirbti pilnu etatu – tai daryti jis pradėjo 1998 m. lapkritį. Išaugęs bylų skaičius yra akivaizdus teismo sėkmės įrodymas, tačiau toks didžiulis darbo krūvis kelia pavojų sistemos kokybei ir efektyvumui. Žmonės žino, kad toks teismas egzistuoja, ir gali kreiptis, kai jie jaučia, jog pažeidžiamos esminės jų teisės, tačiau turi būti užtikrintas EŽTT autoritetas ir veiksmingumas nacionaliniu lygiu, remiantis „subsidiarumo principu“, kuris numato, kad pagrindinė atsakomybė siekiant užkirsti kelią žmogaus teisių pažeidimams (o jiems įvykus nedelsiant ištaisyti) tenka valstybėms.

Bylų nagrinėjimas Europos Žmogaus Teisių Teisme

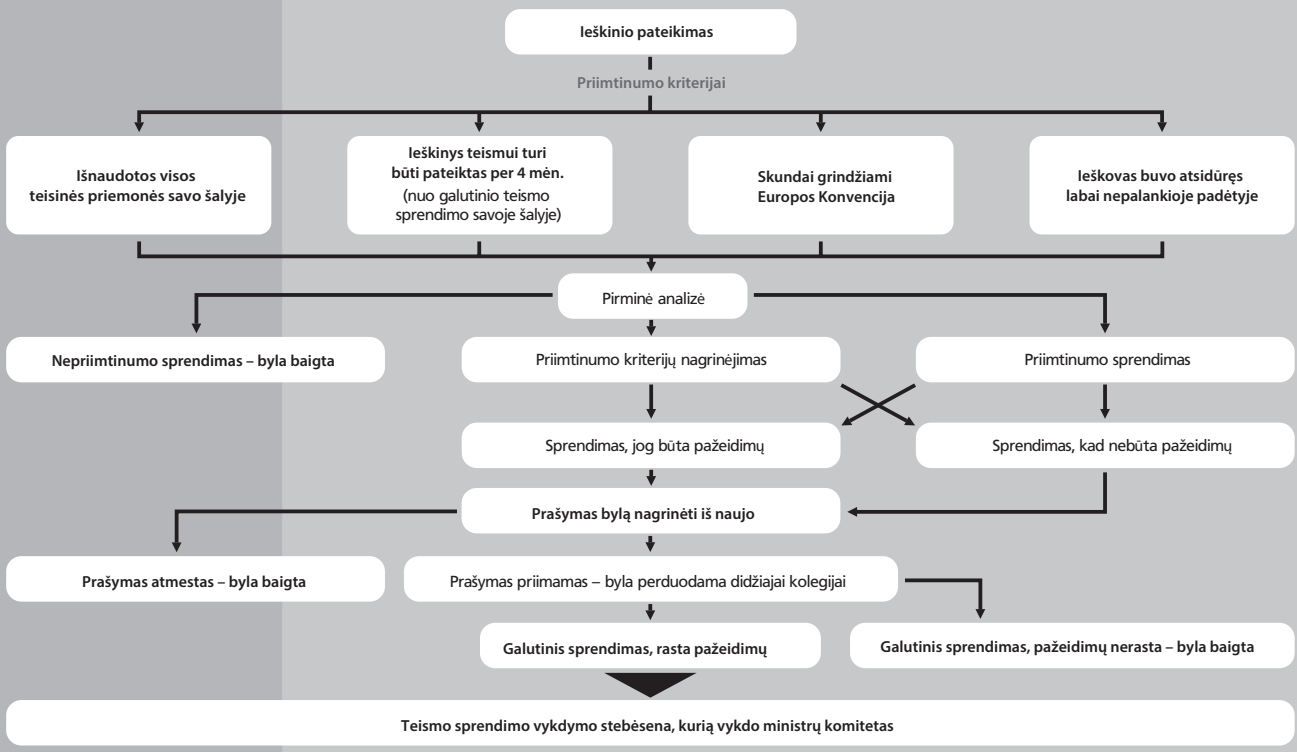

Keletas svarbių Europos Žmogaus Teisių Teismo bylų

Šaltinis: www.echr.coe.int

- **Soeringas prieš Jungtinę Karalystę** (1989 m. birželio mėn.): Šioje byloje dalyvavo vyras, kuriam grėsė būti perduotam JAV, kur jis būtų apkaltintas žmogžudyste – nusikaltimu, už kurį skiriama mirties bausmė. Teismas nusprendė, kad jo išsiuntimas į JAV prieštarautų kankinimo, nežmoniško ar kitokio žeminančio elgesio ir baudimo draudimui (EŽTK, 3 str.). Viena šio sprendimo pasekmių buvo tai, kad individo apsauga Europos Tarybos šalyje narėje peržengė Europos ribas. Šiuo principu jau pasiremta ir kitose bylose, pvz., Jabari prieš Turkiją (2000 m. liepos mėn.), ir jis leido prieglobsčio prašytojams nebūti išsiųstiems atgal į šalis, kuriose jų gyvybei kiltų pavojus.
- **Tyreris prieš Jungtinę Karalystę** (1978 m. kovo mėn.): Šioje byloje teismas nusprendė, kad fizinė bausmė kaip bausmė nepilnamečiams nusikaltėliams prieštarauja EŽTK, nes ji pažeidžia žmogaus teisę nebūti kankinamam ir nepatirti žeminančio bei nežmoniško ar kitokio elgesio arba bausmės, kurią garantuoja 3 straipsnis. Teismo žodžiais, „jo bausmė – kuomet su juo buvo elgiamasi kaip su valdžios galioje esančiu objektu – laikoma pažeidimu būtent to, ką 3 straipsnis (3 str.) siekia apsaugoti, t. y. žmogaus orumą ir fizinį neliečiamumą.“ Ši byla yra puikus lanksčios EŽTK prigimties pavyzdys, kuomet teismas atitinka besikeičiančias mūsų visuomenės vertybes.
- **Kokkinakis prieš Graikiją** (1993 m. balandžio mėn.): Tai buvo įdomi byla, kurioje nagrinėti konfliktai tarp skirtingų žmonių teisių. Ji rėmėsi atvertimu į kitą religiją ir nagrinėjo, ar religijos mokymas (kurį garantuoja EŽTK 9 str.) pažeidžia kito asmens teisę į religijos laisvę. Teismas nusprendė, kad reikia aiškiai atskirti mokymą,

pamokslavimą ir diskutavimą nemoraliomis ir apgaulingomis priemonėmis, siekiant įtikinti žmogų pakeisti religiją (pvz., siūlyti materialių ar socialinių privalumų, naudoti smurtą ar „plauti smegenis“).

- **DH prieš Čekijos Respubliką** (2007 m. lapkričio mėn.): Šią bylą iškėlė 18 romų vaikų dėl to, kad mokiniai romai buvo mokomi specialiose vaikams su mokymosi sutrikimais skirtose mokyklose nekreipiant dėmesio į jų gebėjimus. Tai reiškė, kad vėliau jie turėtų mažai galimybių tęsti mokslus aukštojoje mokykloje ar įsidarbinti. Savo nuosprendyje teismas pirmą kartą įžiūrėjo 14-o straipsnio pažeidimą (diskriminacijos draudimas) – sisteminę rasinės diskriminacijos „praktiką“ tam tikroje visuomenės gyvenimo sferoje, šiuo atveju valstybinėse mokyklose. Teismas nusprendė, kad tokia sisteminė rasinė diskriminacija mokyklose pažeidžia EŽTK suteikiamas nediskriminacijos garantijas (14 str.). Jis taip pat pažymėjo, kad bendra politika ar priemonė, pridengta neutralia terminologija, vis tiek gali diskriminuoti tam tikrą žmonių grupę ir netiesiogiai nulemti tai, kad jie bus diskriminuojami. Tai pirmoji sisteminę rasinę segregaciją mokyklose nagrinėjanti byla.

? *Ar žinote kokių nors svarbių bylų, jūsų šaliai iškeltų Europos Žmogaus Teisių Teisme?*

Ataskaitos ir apžvalgos

Didžioji dalis žmogaus teisių instrumentų reikalauja, kad šalys periodiškai pateiktų ataskaitas. Jas šalys paruošia remdamosi priežiūrą vykdančio organo nurodymais. Tokių ataskaitų ir po jų vykstančių apžvalgų su atitinkamu stebėsenos organu tikslas – nuoširdus pasidalijimas iššūkiais, su kuriais susiduriama stengiantis įgyvendinti atitinkamas teises. Ataskaitos nagrinėjamos viešai, šis procesas vadinamas „valstybių dialogu“. Valstybių ataskaitos nagrinėjamos kartu su NVO „šešėliniais pranešimais“, remiantis savais šaltiniais ir analize, svarstant valstybės reputaciją. Po dialogo tarp valstybės atstovų ir nepriklausomų stebėsenos organo ekspertų narių tas organas pateikia savo pastebėjimus apie tai, kaip valstybė laikosi privalomajame instrumente, pagal kurį ji tuo metu atsiskaito, nustatytų standartų. Pastebėjimuose svarstomi ir teigiami, ir kritiški valstybės reputacijos aspektai. Tokių periodiškai pateikiamų ataskaitų reikalaujančių instrumentų pavyzdžiai: TPPTP, TESKTP, Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW).

Be šios valstybių dialogo procedūros, stebėseną atliekantys organai taip pat gali vykdyti „in situ“ vizitus, t. y. lankytis šalyje su tikslu stebėti jos žmogaus teisių situaciją. Dauguma tokių vizitų privalo turėti išskirtinį valdžios leidimą jį vykdyti. Tačiau dedama pastangų leisti ir nuolatinius kvietimus, tarkime, vyriausybės galėtų viešai pasikviesti JT specialiųjų mandatų turėtojus.

Taip pat keleto instrumentų fone buvo sukurtos griežtesnės procedūros, kurios leidžia nuolatinius kišimosi vizitus siekiant ne tik atsakyti į žmogaus teisių pažeidimus, bet ir vykdyti jų prevenciją.

Vienas tokių pavyzdžių – Europos konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (1987 m.). Ji remiasi Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (KPK) narių

CPT vykdo blogo elgesio su žmonėmis, iš kurių Europoje atimta laisvė, prevenciją.

vizitų sistema į įkalinimo įstaigas, tokias kaip kalėjimus ir jaunimo įkalinimo įstaigas, policijos nuovadas, kareivines ir psichiatrines ligonines. KPK nariai stebi, kaip elgiamasi su įkalintaisiais, o prireikus rekomenduoja, kaip tą elgesį būtų galima pagerinti, kad jis atitiktų teisę nebūti kankinamam ar nežmoniškai laikomam. Šis mechanizmas įkvėpė ir panašaus JT mechanizmo vystymą. KPK delegacijos periodiškai lankosi Konvenciją pasirašiusiose šalyse, tačiau prireikus gali suorganizuoti ir papildomus ad hoc vizitus. 2012 m. rugpjūčio 9 d. duomenimis, KPK buvo įvykdžiusi 323 vizitus ir publikavusi 272 ataskaitas.

CPT ataskaitos paprastai yra viešos: http://www.cpt.coe.int

Svarbi KPK veiklos funkcija tapo akivaizdi bado streikų Turkijos kalėjimuose metu 2000–2001 m. Turkijos vyriausybei planuojant kalėjimų sistemos reformas, kai kurie kaliniai bado streiką naudojo kaip protesto prieš kai kurias tų reformų priemonę. Jų demonstracijose būta smurto. KPK aktyviai įsitraukė į derybas tarp vyriausybės ir bado streiką vykdančių kalinių, tyrė bado streikų aplinkybes ir kaip įstatymo projektai reformuotų Turkijos kalėjimų sistemą. Turkijoje KPK lankėsi kasmet nuo 1999-ųjų, išskyrus 2008 metus. KPK taip pat lankosi Serbijoje, Albanijoje ir Graikijoje.

Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras

Europos Tarybos žmogaus teisių komisaro biuras buvo įsteigtas 1999 m. Šios nepriklausomos institucijos tikslas – ir propaguoti žmogaus teisių koncepciją, ir užtikrinti veiksmingą pagarbą šioms teisėms Europos Tarybos šalyse narėse. Komisarą neatnaujinamai šešerių metų kadencijai renka Parlamentinė Asamblėja.

Komisaras yra neteisinė institucija, kurios veiksmai tik papildo kitų žmogaus teisių gynimu užsiimančių Europos Tarybos institucijų veiksmus. Komisaras savo pareigas privalo vykdyti būdamas visiškai nepriklausomas ir nešališkas, bet kartu gerbti įvairių priežiūros organų, įsteigtų pagal Europos žmogaus teisių konvenciją ar kitus Europos Tarybos žmogaus teisių instrumentus, kompetenciją.

www.coe.int/commissioner

Žmogaus teisių komisaras yra įgaliotas:

- skatinti veiksmingą žmogaus teisių laikymąsi ir padėti šalims narėms įgyvendinti Europos Tarybos žmogaus teisių standartus
- propaguoti švietimą ir sąmoningumą žmogaus teisių klausimais Europos Tarybos šalyse narėse
- nustatyti galimus trūkumus su žmogaus teisėmis susijusiuose teisės aktuose bei praktikoje
- remti nacionalinių ombudsmenų institucijų ir kitų žmogaus teisių struktūrų veiklas
- teikti patarimus ir informaciją dėl žmogaus teisių apsaugos visame regione.

Bet kokį savo kompetencijoje esantį klausimą komisaras gali svarstyti ex officio. Jis negali nagrinėti individualių skundų, tačiau gali imtis veiksmų gavęs bet kokios tinkamos informacijos dėl bendrų žmogaus teisių apsaugos aspektų, įtvirtintų Europos Tarybos instrumentuose.

Tokią informaciją ir prašymus ją svarstyti komisarui gali pateikti vyriausybės, nacionaliniai parlamentai, nacionaliniai ombudsmenai ar panašios institucijos, taip pat individai ir organizacijos. Tarp kitų komisaro darbų – ataskaitų, rekomendacijų, nuomonių ir požiūrių dėl prieglobsčio prašytojų, imigrantų ir romų žmogaus teisių publikavimas.

Europos Tarybos žmogaus teisių komisaro nereikėtų painioti su Jungtinių Tautų žmogaus teisių komisaru.

Jungtinių Tautų vyriausiasis žmogaus teisių komisaras

Daugybė NVO lobistų reikalavo įkurti JT vyriausiojo žmogaus teisių komisaro postą; sprendimas jį įkurti buvo priimtas 1993 m. Vienoje vykusioje JT Pasaulinėje žmogaus teisių konferencijoje, kurioje Generalinei Asamblėjai rekomenduota prioriteto tvarka apsvarstyti tokio visas žmogaus teises ginančio vyriausiojo komisaro posto įkūrimą. Tai buvo padaryta tais pačiais metais.

Jungtinių Tautų vyriausiąjį žmogaus teisių komisarą skiria JT Generalinis Sekretorius, o patvirtina Generalinė Asamblėja; jis turi būti „labai aukštos moralės žmogus“, turintis ekspertinių žmogaus teisių žinių, nes bus pagrindinis už JT žmogaus teisių veiklas atsakingas JT pareigūnas. Tarp kitų tikslų – skatinti, saugoti ir veiksmingai naudoti visas teises, įsitraukti ir vykdyti dialogą su vyriausybėmis dėl žmogaus teisių užtikrinimo bei pagerinti tarptautinį bendradarbiavimą ir JT koordinavimą, kad būtų skatinamos ir ginamos visos teisės. Tarp vyriausiojo komisaro, kaip pagrindinio JT žmogaus teisių pareigūno, veiklų yra vadovavimas Vyriausiajam žmogaus teisių komisaro biurui (VŽTKB, angl. *OHCHR*) ir jo regioniniams bei valstybių biurams. VŽTKB remia didelę JT žmogaus teisių veiklų įvairovę, siekia skatinti ir ginti žmogaus teises bei užtikrinti visuotines žmogaus teisių normas, įskaitant ir Pasaulinę žmogaus teisių švietimo programą.

Ar to pakanka?

Daug kas galėtų sakyti, jog dėl prastos žmogaus teisių situacijos pasaulyje kaltas tinkamų užtikrinimo mechanizmų trūkumas. Dažnai pačioms valstybėms paliekama nuspręsti, ar jos gali įgyvendinti rekomendacijas. Daugeliu atvejų tai, ar individo arba grupės teisės iš tikrųjų bus garantuojamos, priklauso nuo tarptautinės bendruomenės spaudimo ir didele dalimi nuo NVO darbo. Tokia situacija visiškai nėra patenkinama, kadangi gali tekti tikrai ilgai laukti, kol JT ar Europos Taryba apskritai ims svarstyti kokį nors žmogaus teisių pažeidimą.

Ar galima kaip nors tai pakeisti? Pirmiausia, labai svarbu yra užtikrinti, kad valstybės žmogaus teises garantuotų nacionaliniu lygiu ir kad jos turėtų tinkamus mechanizmus bet kokiems pažeidimams pašalinti. Tuo pačiu metu reikia daryti spaudimą šalims įsipareigoti priemonėms, kuriose yra numatytos užtikrinimo procedūros.

4.4 Žmogaus teisių aktyvizmas ir NVO vaidmuo

„Kiekvienas turi teisę, atskirai ar su kitais, skatinti ir siekti apsaugoti bei įgyvendinti žmogaus teises ir pagrindines laisves nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu."
JT Žmogaus teisių gynėjų deklaracijos 1-as straipsnis

Kas yra NVO?

Pakilk, kovok, kovok už savo teises.

Bobas Marley

Terminas „nevyriausybinė" ar „ne pelno siekianti" paprastai apima įvairias organizacijas, kurios sudaro pilietinę visuomenę. Tokios organizacijos dažniausiai išsiskiria tuo, kad jų egzistavimo tikslas yra ne finansinis pelnas. Tačiau gali būti daug visokių priežasčių organizacijoms egzistuoti ir vykdyti savo veiklą. NVO yra įvairių: nuo nedidelių spaudimą darančių grupių dėl, pvz., kokių nors aplinkosaugos klausimų ar konkrečių žmogaus teisių pažeidimų ir švietimo labdaros organizacijų, moterų prieglaudų, kultūrinių asociacijų, religinių organizacijų, teisinių fondų, humanitarinės pagalbos programų – šį sąrašą būtų galima tęsti iki pat didžiulių tarptautinių organizacijų su šimtais ar net tūkstančiais biurų ar narių skirtingose pasaulio dalyse.

Šiame poskyryje trumpai apžvelgsime tą svarbų vaidmenį, kurį vaidino ir tebevaidina tokios organizacijos, gindamos žmogaus teises visame pasaulyje. Beveik kiekviename įvairių pastangų apsaugoti individualių piliečių orumą nuo valstybės jam keliamos grėsmės lygmenyje NVO vaidina svarbų vaidmenį, nes jos:

- kovoja su individualiais žmogaus teisių pažeidimais tiesiogiai arba remdamos konkrečias „tęstines bylas" atitinkamuose teismuose
- siūlo tiesioginę pagalbą tiems, kurių teisės buvo pažeistos
- užsiima lobizmu siekdamos pokyčių nacionalinėje, regioninėje ar tarptautinėje teisėje
- padeda kurti tų įstatymų turinį
- tarp gyventojų propaguoja žinias apie žmogaus teises ir pagarbą joms.

NVO veikla svarbi ne vien dėl pasiektų rezultatų, taigi ir optimizmo, kurį žmonės gali jausti dėl žmogaus teisių gynimo visame pasaulyje, bet ir dėl to, kad NVO tiesiogine prasme yra individams bei jų grupėms visame pasaulyje prieinami įrankiai. Kaip ir daugelį organizacijų, NVO koordinuoja ir joms vadovauja individai, tačiau labai didelio pastiprinimo jos sulaukia iš bendruomenės narių, kurie savanoriškai prisideda prie NVO veiklų. Tai padidina jų populiarumą tarp tų žmonių, kurie norėtų prisidėti prie žmogaus teisių situacijos pasaulyje gerinimo.

Žmogaus teisių NVO tipai

1993 m. vykusioje JT Pasaulinėje žmogaus teisių konferencijoje, žinomoje kaip Vienos konferencija, dalyvavo 841 NVO iš viso pasaulio, ir jos visos save apibūdino kaip vykdančias žmogaus teisių misiją. Nors šis skaičius ir įspūdingas, iš tiesų jis reiškia tik nedidelę dalį visų pasaulyje veikiančių žmogaus teisių NVO.

Dauguma „žmogaus teisių organizacija“ save vadinančių organizacijų paprastai būna įsitraukę į pilietinių ir politinių teisių gynimą. Geriausiai tarptautiniu mastu žinomos tokios organizacijos yra „Amnesty International“, „Human Rights Watch“, „International Federation for Human Rights“, „Human Rights First“ ir „Interights“. Tačiau, kaip matėme, pilietinės ir politinės teisės yra tik viena iš daugybės skirtingų tarptautinės bendruomenės pripažintų žmogaus teisių, be to, naujų teisių vis dar atsiranda net ir dabar. Atsižvelgiant į tai ir skaičiuojant NVO, veikiančias, pvz., skurdo mažinimo, smurto, rasizmo, sveikatos problemų, benamystės ir aplinkosaugos klausimais, tikrasis vienaip ar kitaip žmogaus teisių gynimu užsiimančių NVO skaičius visame pasaulyje siekia šimtus tūkstančių.

? *Ar žinote kokių nors už žmogaus teises kovojančių NVO savo šalyje?*

Kaip jos daro įtaką procesams?

NVO gali bandyti įsitraukti į žmogaus teisių gynimą įvairiuose etapuose ir skirtingais lygiais, o jų naudojamos strategijos priklauso nuo tikslų: ar jie konkretūs, ar bendri; ar jie ilgalaikiai, ar trumpalaikiai; nuo jų vietinės, nacionalinės, regioninės ar tarptautinės sferos ir t. t.

Dievas duoda mums rankas, bet Jis nepastato tiltų.

Arabiška patarlė

a. Tiesioginė pagalba

Socialines ir ekonomines teises ginančioms NVO labai įprasta siūlyti tam tikrą tiesioginę pagalbą žmogaus teisių pažeidimų aukoms. Tai gali būti humanitarinė parama, apsauga ar naujų įgūdžių mokymas. Tais atvejais, kai žmogaus teisę saugo įstatymai, parama gali būti teikiama teisine advokacija arba patarimais dėl skundo pateikimo.

Tačiau daugeliu atveju tiesioginė pagalba pažeidimo aukai arba žmogaus teisių gynėjui yra arba neįmanoma, arba jos suteikimas nebūtų geriausias organizacijos išteklių naudojimo būdas. Tokiais atvejais, ir taip nutinka turbūt dažniausiai, NVO turi numatyti ilgalaikę perspektyvą ir sugalvoti kitų būdų, kaip ištaisyti pažeidimą arba užkirsti kelią tokiems pažeidimams ateityje.

b. Teisingos informacijos rinkimas

Jei reikėtų įvardyti bendrą įvairių NVO aktyvizmo formų pagrindą kaip jų esminę strategiją, tai turbūt būtų bandymas atskleisti neteisybės kaltininkus. Valdžios institucijos dažnai vengia vykdyti tarptautinėse sutartyse įrašytus savo įsipareigojimus ar kitus teisių standartus, kuriuos vykdyti sutiko pasirašydamos tuos dokumentus, nes visuomenei paprasčiausiai nėra žinomas jų politinių veiksmų poveikis. Todėl labai svarbu rinkti tokią informaciją ir naudoti ją siekiant skaidrumo vyriausybių veiksmuose dėl žmogaus teisių, kad jos būtų atskaitingos už savo veiksmus. Tai dažnai daro būtent NVO. Jos bando daryti spaudimą žmonėms ar vyriausybėms nustatydamos dalykus, kurie paveiks žmonių teisingumo pojūtį, ir juos viešindamos.

Dvi žinomiausios organizacijos, garsėjančios tikslia stebėsena ir ataskaitomis, yra „Amnesty International“ ir Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas. Abi šios organizacijos turi autoritetą ne tik visuomenėje, bet ir JT lygiu, kur į jų ataskaitas atsižvelgiama oficialaus vyriausybių, sutikusių laikytis tarptautinių sutarčių, stebėsenos proceso metu.

c. Kampanijos ir lobizmas

Gali būti labai smagu rašyti laiškus žmonėms, kurie vadovauja autoritariniams ar represiniams režimams, susirašinėti su diktatoriumi ir jį labai nervinti visais tais laiškais.

Stingas

Tarptautiniai veikėjai dažnai užsiima kampanijomis ir advokacija, siekdami politinių pokyčių. Vėlgi, tai galima daryti įvairiais būdais, ir kiekviena NVO pasirinks labiausiai jai tinkantį – priklausomai nuo savo tikslų, savo siekių pobūdžio ir, žinoma, turimų išteklių. Keletas dažnai pasitaikančių praktikų išdėstyta žemiau.

- Laiškų rašymo kampanijos yra metodas, kurį labai sėkmingai naudoja tiek „Amnesty International“, tiek kitos NVO. Žmonės ir organizacijos atakuoja valstybės pareigūnus tūkstančiais laiškų, kuriuos parašo jų nariai visame pasaulyje.
- Renginiai viešose vietose arba protesto akcijos / demonstracijos, kadangi paprastai jos patraukia žiniasklaidos dėmesį, gali būti naudojamos tada, kai organizacija nori pritraukti visuomenės paramą arba ką nors paviešinti, siekiant sugėdinti kurią nors už tai atsakingą valstybės instituciją arba visą valdžios aparatą.
- Žiniasklaida lobizmo praktikoje dažnai vaidina svarbų vaidmenį, o internetas ir socialiniai tinklai tampa vis svarbesni.
- JT žmogaus teisių stebėseną vykdantiems organams pateikiamos šešėlinės ataskaitos parodo NVO požiūrį į tikrąją žmogaus teisių situaciją kiekvienoje šalyje.

Be protesto akcijų ir visuomenės pasipiktinimo stiprinimo, NVO taip pat gali dalyvauti privačiuose susitikimuose su valdžios pareigūnais. Kartais tam, kad kokia nors netinkama praktika ar politika būtų pakeista, užtenka vien tik grasinimo, jog tai bus paviešinta – kaip parodo žemiau pateiktas pavyzdys. Anksčiau tai būdavo daroma naudojant kasetes, plakatus ir faksą, dabar tai vyksta per el. pašto kampanijas ir peticijas, internetinius tinklalapius, tinklaraščius ir interneto socialinius tinklus.

Apskritai paėmus, kuo daugiau visuomenės ar kitų įtakingų veikėjų (pvz., kitų šalių vyriausybių) palaikymo, tuo labiau tikėtina, kad kampanija pasieks savo tikslus. Net jeigu šios paramos ir nenaudoja tiesiogiai, NVO gali užtikrinti, kad jų žinutė bus išgirsta, tiesiog paprasčiausiai užsimindamos, jog prieš valdžią ar kelias valdžias būtų galima mobilizuoti didžiulį visuomeninį judėjimą.

? *Ar jūsų šalyje būta kokių nors žymių kampanijų? Kokie buvo jų rezultatai?*

d. Žmogaus teisių švietimas ir sąmoningumas

Iššūkis žmogaus teisių švietimui – fokusuotis į dalyvavimą, prieinamumą ir įtraukimą.

Forumas „Gyventi, mokytis, veikti už žmogaus teises“, 2009 m.

Dauguma žmogaus teisių NVO į savo veiklas paprastai įtraukia ir kokių nors sąmoningumo skatinimo ar šviečiamųjų projektų. Suprasdamos, kad jų paramos pagrindas yra visuomenė, NVO stengiasi visuomenės nariams perduoti kuo daugiau su žmogaus teisėmis susijusių žinių. Tikėtina, kad daugiau žinodami apie žmogaus

teises ir jų gynimo būdus žmonės tai labiau gerbs, o tai savo ruožtu padidins tikimybę mobilizuoti paramą konkrečiais žmogaus teisių pažeidimo atvejais. Būtent ta parama – arba potenciali parama – ir yra NVO bendruomenės sėkmės pagrindas gerinant žmogaus teisių aplinką.

Sėkmingo aktyvizmo pavyzdžiai

Teisių į būstą ir iškeldinimo centras (angl. *COHRE*)

Ši žmogaus teisių organizacija buvo įkurta 1994 m. siekiant ginti teises į būstą ir vykdyti priverstinių iškeldinimų prevenciją visame pasaulyje. „Būstą" COHRE įvardija kaip kai ką daugiau nei stogas virš galvos – toks „būsto" supratimas vyrauja ir tarptautinėje žmogaus teisių teisėje. COHRE pabrėžia, kad „maždaug pusė pasaulio gyventojų šiuo metu neturi tinkamo būsto, kurį jiems garantuoja tarptautinė žmogaus teisių teisė." Užtikrindama teisių į tinkamą būstą apsaugą, COHRE ir jos partneriai visame pasaulyje vykdo analizę, advokaciją, užsiima visuomenės švietimu, mokymais ir bylinėjimusi šiose sferose:

- prievartinis iškeldinimas
- teisė valdyti savo turtą
- prieiga prie žemės
- vanduo ir sanitarija
- moterys ir teisės į būstą
- bylinėjimasis ir teisinė advokacija
- restitucija ir sugrąžinimas
- megaįvykių poveikis teisėms į būstą.

Svarbiame 2010 m. lapkritį paskelbtame nuosprendyje byloje COHRE prieš Italiją, Europos Tarybos socialinių teisių komitetas (prižiūrintis pataisytą Europos socialinę chartiją) nusprendė, kad Italija pažeidė savo gyventojų romų teises, sugriaudama romų stovyklavietes ir išsiųsdama romus iš Italijos. Tokių masinių išsiuntimų, kuomet iš šalies išvaromi Italijos dokumentų neturintys romai, kurie yra kitų ES šalių piliečiai, žymiai padaugėjo po 2008 metų. Nustatyti pažeidimai susiję su diskriminacija ir romų teise į tinkamą būstą, socialine, teisine ir ekonomine apsauga, apsauga nuo skurdo ir socialinės atskirties ir migruojančių romų teise į apsaugą ir pagalbą. Taip pat buvo kritikuojama Italijos valdžios politika ir praktika, dėl kurių romai gyvena segregacijoje ir visiškai netinkamomis sąlygomis.

Apsilankykite COHRE svetainėje: http://www.cohre.org

31 straipsnis. Teisė į būstą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į būstą, šalys įsipareigoja imtis priemonių, skirtų:

1. Remti galimybes turėti atitinkamo standarto būstą.
2. Neleisti plisti benamystei ir ją mažinti, kol palaipsniui ji bus panaikinta.
3. Padaryti būsto kainą prieinamą tiems, kurie neturi pakankamai lėšų.

Europos socialinė chartija (pataisyta), 1996 m.

Aplinkosaugos klausimai Šveicarijoje

Toksiškas chemijos pramonės palikimas neturėtų tapti našta ateities kartoms.

Stefanas Weberis, „Greenpeace“ aktyvistas

1961–1976 m. keli chemijos pramonės gigantai išvertė daugiau nei 114 tūkst. tonų nuodingų pramoninių cheminių atliekų į buvusią Bonfolio molio kasyklą Šveicarijoje. Nors šiandien tokias atliekas mesti būtų nelegalu, 1961 m., kai sąvartynas buvo tik pradedamas naudoti, įstatymas to nedraudė. Toksiškos atliekos toje vietoje buvo paliktos ir visą tą laiką organiniais ir neorganiniais teršalais teršė aplinkines gyvenvietes bei gamtą.

2000 m. gegužės 14 d. apie 100 „Greenpeace“ aktyvistų užėmė šalia Bazelio miesto esantį Bonfolio cheminių atliekų sąvartyną reikalaudami, kad į jį toksines atliekas pylusios chemijos kompanijos prisiimtų už tai visišką atsakomybę ir teritoriją išvalytų. Aktyvistai paskelbė, kad jie liks užėmę tą vietą iki tol, kol chemijos kompanijos įsipareigos sąvartyną išvalyti nekeldamos dar didesnės grėsmės žmonių sveikatai ir gamtai.

Apsilankykite „Greenpeace“ svetainėje: www.greenpeace.org

Sąvartyno užėmimas privertė chemijos pramonę susitikti su bendruomenės atstovais ir „Greenpeace“; chemijos pramonė galų gale pasirašė sutikimą iki 2001-ųjų vasario užbaigti valymo studiją ir tais pačiais metais pradėti valymo procesą. Pramonė taip pat sutiko į valymą įtraukti vietos bendruomenes ir gamtosaugos organizacijas bei informuoti vietos bendruomenes apie gruntinio ir geriamojo vandens užteršimą. 2001 m. liepos 7 d. „Greenpeace“ nutraukė cheminio sąvartyno okupaciją.

Kova su diskriminacija: Europos romų teisių centras (ERTC)

Apsilankykite „ERRC“ svetainėje: http://www.errc.org

ERTC siekia užtikrinti, kad žmogaus teisių klausimai, su kuriais susiduria romų bendruomenės, būtų Europos ir kitų kraštų politinėje darbotvarkėje. Skrupulingi ERTC tyrimai pateikia detalizuotą informaciją apie romų žmogaus teisių situaciją, ypač apie jų patiriamą smurtą, struktūrinę diskriminaciją ir trukdymą naudotis ekonominėmis bei socialinėmis teisėmis. ERTC siekia pagerinti romų bendruomenių žmogaus teisių situaciją per sąmoningumą, politikos vystymą ir strateginį bylinėjimąsi. Kampanijos atskleidė smurtą ir neapykantos kurstymą prieš romus, segregaciją mokyklose, prievartinius iškeldinimus ir priverstinę sterilizaciją.

Savo žmogaus teisių švietimo veiklomis ERTC pirmiausia siekia įgalinti romų aktyvistus kovoti už lygybę. Tai daroma organizuojant stažuotes ir stipendijas moksliniams tyrimams, rengiant dirbtuves ir publikuojant vadovėlius, tokius kaip „Žinok savo teises ir už jas kovok: gidas romų aktyvistams.“

„2010 m. pradžioje kartu su policija, NVO ir prekybos žmonėmis ekspertais ERTC vykdyti tyrimai Bulgarijoje, Vengrijoje, Čekijoje, Slovakijoje ir Rumunijoje nustatė, jog gali būti, kad romai sudaro 50-80 proc. [prekybos žmonėmis] aukų Bulgarijoje, 40-80 proc. Vengrijoje, 70 proc. Slovakijoje ir iki 70 proc. Čekijos Respublikos dalyse.“

Romos teisių informacinis lapas, EHRR

Deimantų karai

Apsilankykite svetainėje: http://www.globalwitness.org

„Global Witness“ (Pasaulinis liudininkas) yra NVO, vykdanti kampanijas prieš su gamtos ištekliais susijusius konfliktus ir korupciją bei iš to kylančius gamtosaugos ir žmogaus

teisių pažeidimus. Ji savo veikla siekia atskleisti, kokių žiaurių pasekmių tai sukelia, ir priversti nusikaltimų vykdytojus atsakyti.

Viena jos kampanijų buvo skirta „kraujo deimantams“ (arba „konfliktų deimantams“) – tai yra brangieji akmenys, randami vietovėse, kurias valdo teisėtai ir tarptautiniu mastu pripažintai valdžiai prieštaraujančios pajėgos ar grupuotės, iš deimantų gautą pelną naudojančios kariniams veiksmams prieš nekenčiamą valdžią ar JT Saugumo Tarybos sprendimus finansuoti. „Global Witness“ atskleisti įrodymai patvirtino, kad tie deimantai buvo naudojami milijonų žmonių gyvybes nusinešusiems arba juos išsikelti privertusiems konfliktams Afrikoje finansuoti. Tokios teroristinės grupuotės kaip „al-Qaida“ taip pat deimantais finansavo savo veiklas ir dar naudojo juos pinigų plovimui. NVO bendradarbiavo su kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis ir nepailstamai užsiėmė lobizmu, kol pavyko suorganizuoti globalią kampaniją, kuri galėtų imtis globalios pramonės. 2000 m. gegužę didžiosios deimantus gaminančios ir jais prekiaujančios šalys, deimantų pramonės atstovai ir NVO, įskaitant ir „Global Witness“, susitiko Kimberlyje (Pietų Afrika) ir sukūrė tarptautinę deimantų sertifikavimo schemą, žinomą Kimberlio proceso vardu. Pagal šią schemą visi deimantai, kuriais prekiauja joje dalyvaujančios šalys, yra sertifikuojami, tad pirkėjai gali būti užtikrinti, kad jų įsigyti deimantai nėra konfliktiniai. „Global Witness“ yra oficiali šios schemos stebėtoja; organizacija ir toliau vykdo kampanijas siekdama sustiprinti schemos taisykles bei sėkmingą jų įgyvendinimą ir taip užtikrinti, kad deimantai, užuot kurstę konfliktus, taptų pozityvia jėga vystymuisi užtikrinti.

Už darbą kovojant su konfliktų deimantais „Global Witness“ kartu su kitais buvo nominuota 2003 m. Nobelio taikos premijai.

Rampos žmonių su negalia vežimėliams Tuzloje

1996 m. žmonių su negalia teisių NVO Tuzloje (Bosnija ir Hercegovina) nusprendė pradėti kampaniją už sąmoningumą eisme. Ši organizacija, kuri vadinosi „Lotos“, siekė didinti visuomenės sąmoningumą dėl žmonių su negalia ir eismo problemų; ji nustatė keletą konkrečių tikslų, įskaitant specialių parkavimosi vietų žmonėms su negalia, geresnės prieigos viešajame transporte ir tinkamų šaligatvių bei kelių įrengimą. Visą savaitę prieš pat rinkimus jie organizavo renginius. Po savaitės visuomenė jau buvo sąmoningesnė, ir ant visų Tuzlos šaligatvių buvo įrengtos rampos!

> Esu visiškai tikras sakydamas, kad Tuzla yra labiausiai asmenims, judantiems vežimėliu, prieinamas miestas visoje Bosnijoje ir Hercogovinoje.
>
> *Aktyvistas, Tuzla*

4.5 Klausimai ir atsakymai apie žmogaus teises

Kas yra žmogaus teisės?

Žmogaus teisės yra moralinės teisės (galėjimai), kurias kiekvienas individas pasaulyje turi vien todėl, kad yra žmogus. Reikšdami savo teises, mes išsakome moralinį pareiškimą, kuris paprastai būna skirtas mūsų valdžiai, kad „jūs negalite to daryti, nes tai yra mano moralinės erdvės ir mano asmeninio orumo pažeidimas“. Niekas – nei joks individas, nei jokia valdžia – niekuomet negali žmogaus teisių iš mūsų atimti.

Iš kur jos?

Iš to, kad mes esame ne tik fizinės, bet ir moralinės bei dvasinės būtybės. Žmogaus teisių reikia tam, kad būtų apsaugotas ir išsaugotas kiekvieno individo žmogiškumas, kad būtų užtikrinta, jog kiekvienas individas gali gyventi orų ir žmogaus vertą gyvenimą.

Kodėl jas reikia gerbti?

Iš esmės todėl, kad kiekvienas yra žmogus, tad ir moralinė būtybė. Dauguma asmenų, jeigu jiems parodysi, kad jie pažeidžia kieno nors kito asmeninį orumą, stengsis to nebedaryti. Apskritai žmonės nenori kenkti kitiems žmonėms. Tačiau be moralinių savo paties ar kitų žmonių sąžinės sankcijų, daugelyje šalių dabar jau yra ir teisės aktų, įpareigojančių vyriausybes gerbti pagrindines savo piliečių žmogaus teises, net jei jos to daryti ir nenori.

Kas turi žmogaus teises?

Absoliučiai visi. Nusikaltėliai, valstybių vadovai, vaikai, vyrai, moterys, afrikiečiai, amerikiečiai, europiečiai, asmenys be pilietybės, bedarbiai, dirbantieji, bankininkai, apkaltintieji terorizmu, labdaros organizacijų darbuotojai, mokytojai, šokėjai, astronautai...

Net ir nusikaltėliai bei valstybių vadovai?

Absoliučiai visi. Nusikaltėliai ir valstybių vadovai taip pat yra žmonės. Žmogaus teisių galia glūdi tame, kad joms visi yra lygūs, nes visi turi žmogiškąjį orumą. Žmonių, pažeidusių kitų teises ar keliančių grėsmę visuomenei, teisės gali būti tam tikru būdu apribotos siekiant apginti kitus, tačiau tam galioja tam tikros ribos. Tos ribos suprantamos kaip minimalios žmogiškojo orumo kupinam gyvenimui būtinos sąlygos.

Kodėl tam tikroms žmonių grupėms reikalingos specialios žmogaus teisės? Ar tai reiškia, kad jie turi daugiau teisių nei kiti?

Ne. Kai kurios žmonių grupės, tokios kaip romai Europoje ar dalitai ir kitos kastos Indijoje, mūsų visuomenėse ilgai kenčia diskriminaciją, todėl jiems reikalingos specialios priemonės, padedančios pasiekti bendrus žmogaus teisių standartus lygiavertiškai su kitais. Metų metais besitęsianti institucionalizuota diskriminacija ir stereotipai, atvira neapykanta ir kliūtys reiškia, kad būtų grynas farsas tiesiog paskelbti bendras jiems irgi galiojančias teises ir tikėtis, kad to pakaks.

? *Kodėl kalbame apie žmogaus teises, o ne atsakomybes?*

Nors kai kurie mąstytojai ir NVO yra pateikę stiprių argumentų už žmogaus atsakomybių surašymą ir net joms skirtų kodeksų ar deklaracijų priėmimą, žmogaus teisių bendruomenė į šiuos debatus reaguoja santūriai. Priežastis yra tai, kad, jei valdžia „suteiktų" žmogaus teises priklausomai nuo to, ar žmogus vykdo valdžios ar kokio valdovo nustatytas „pareigas", tuomet visa žmogaus teisių, kaip įgimtų teisių, idėja taptų beprasmiška. Tačiau nereikia nė sakyti, kad privalome elgtis atsakingai tiek kaip individai, tiek kaip jų grupės ir gerbti kitų teises, nepažeidinėti žmogaus teisių ir skatinti tiek savo, tiek kitų teises. Tiesą sakant, VŽTD 29 str. pripažįstama, kad: „1. Kiekvienas turi pareigas bendruomenei, kurioje vienintelėje yra galimas laisvas ir visokeriopas jo asmenybės vystymasis. 2. Kiekvienam, kuris naudojasi savo teisėmis ir laisvėmis, gali būti taikomi tik tokie apribojimai, kokie yra nustatyti įstatymo, tik tam, kad būtų užtikrintas kitų teisių ir laisvių pripažinimas ir pagarba joms ir kad demokratinėje visuomenėje būtų laikomasi teisėtų moralės, viešosios tvarkos ir visuotinės gerovės reikalavimų."

? *Kas rūpinasi žmogaus teisėmis?*

Tai daryti privalome visi. Tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu teisės aktai nustato apribojimus, ką valdžios institucijos gali daryti savo piliečiams, tačiau, jei niekas nepasakys, kad jų veiksmai pažeidžia tarptautines normas, tuomet valdžia ir toliau jas nebaudžiama pažeidinės. Kaip individai, mes privalome ne tik savo kasdieniame gyvenime gerbti kitų teises, bet ir stebėti tuos kitus bei valdžią. Apsaugos sistemos yra skirtos mums visiems, jei tik jomis pasinaudosime.

? *Kaip galiu ginti savo žmogaus teises?*

Pabandyk pasakyti, kad jos buvo pažeistos; pareikšk savo teises. Pasakyk jas pažeidusiam žmogui, kad tu žinai, jog jis neturi teisės taip su tavimi elgtis. Parodyk atitinkamus VŽTD, EŽTD ir kitų tarptautinių dokumentų straipsnius. Jei tavo šalyje yra susijusių teisės aktų, parodyk ir juos. Apie visa tai informuok kitus: papasakok žiniasklaidai, parašyk savo atstovui parlamente ir valstybės vadovui, informuok žmogaus teisių aktyvizmu užsiimančias NVO. Paklausk jų patarimo. Jei turi galimybę – pasitark su teisininku. Pasistenk, kad tavo valdžia žinotų, kokių veiksmų imiesi. Leisk jiems suprasti, kad nepasiduosi. Pademonstruok paramą, kuria gali pasikliauti. O galiausiai, jei visa tai nepavyks, galbūt norėsi kreiptis į teismus.

? *Kaip man nukeliauti iki Europos Žmogaus Teisių Teismo?*

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje yra aprašyta individualių skundų procedūra. Tačiau būtina atitikti griežtus leistinumo reikalavimus,

kad byla būtų svarstoma. Pavyzdžiui, norint pateikti bylą Europos teismui, reikia užtikrinti, kad tavo skundas jau buvo nagrinėtas šalies teismuose (įskaitant ir Aukščiausiąjį Teismą!). Jei visgi nori pabandyti ir tiki, kad atitinki bylos priėmimo svarstymui reikalavimus, tuomet gali pateikti skundą. Tačiau kad tavo skundas turėtų realų šansą, labai rekomenduotina pasitarti su teisininkais ar toje srityje dirbančiomis NVO. Suprask, kad nuosprendžio paskelbimo gali tekti labai ilgai laukti!

? *Iš ko galiu reikalauti savo teisių?*

Beveik visos tarptautiniuose dokumentuose surašytos pagrindinės žmogaus teisės yra reikalavimai iš valdžios ar valdžios pareigūnų. Žmogaus teisės gina jūsų interesus nuo valdžios, tad turite jų reikalauti iš valstybės ar jos atstovų. Jei manote, kad jūsų teises pažeidžia, pvz., jūsų darbdavys ar kaimynas, negalite iškart kreiptis į tarptautinius žmogaus teisių gynimo organus, nebent jūsų šalies valdžia turėjo ką nors padaryti, kad nei darbdavys, nei kaimynas taip nesielgtų, bet nepadarė.

? *Ar kas nors privalo ginti mano teises?*

Taip. Teisė būtų beprasmė, jei niekas nebūtų įpareigotas ją ginti ar atsakingas už gynimą. Kiekvienas asmuo turi moralinę pareigą nepažeisti tavo asmeninio orumo, tačiau pasirašydama tarptautinius susitarimus jūsų valdžia turi ne tik moralinę, bet ir teisinę pareigą.

? *Ar žmogaus teisės pažeidžiamos tik nedemokratinėse valstybėse?*

Net ir šiandien pasaulyje nėra nė vienos šalies, kurioje žmogaus teisių munduras būtų absoliučiai švarus. Galbūt kai kuriose šalyse pažeidimai dažnesni nei kitose arba jie daro įtaką didesnei gyventojų daliai, tačiau kiekvienas žmogaus teisių pažeidimas yra problema, kurios neturėtų būti ir kurią būtina spręsti. Žmogui, kurio teisės pažeidžiamos kurioje nors vadinamųjų demokratijų, nė kiek nėra geriau, net jei apskritai paėmus jo šalyje žmogaus teisių situacija geresnė nei kitose!

? *Ar pasistūmėjome į priekį mažindami žmogaus teisių pažeidimų kiekį?*

Taip, ir net labai, nors kartais tai gali atrodyti kaip lašas jūroje. Prisiminkime vergovės panaikinimą, moterims suteiktą balsavimo teisę, mirties bausmės panaikinimą daugelyje šalių, dėl tarptautinio spaudimo į laisvę išleistus sąžinės kalinius, apartheido režimo Pietų Afrikoje griūtį, Europos Žmogaus Teisių Teisme nagrinėtas bylas ir dėl jų pakeistus įstatymus. Prisiminkime, kad laipsniški pokyčiai tarptautinėje kultūroje reiškia tai, jog net ir labiausiai autoritariški režimai dabar turi atsižvelgti į žmogaus teises, jei nori būti priimti tarptautinėje scenoje. Išties būta daug teigiamų rezultatų, ypač per pastaruosius 50 metų, tačiau dar daug ką reikia nuveikti.

4.6 Galvosūkiai

Kaip galima teigti, kad žmogaus teisės yra visuotinės, kai pasaulyje tiek daug žmonių kenčia nuo jų teisių pažeidinėjimo?

Tie žmonės tebeturi savo teises. Tai, kad su jais blogai elgiamasi, prieštarauja ne tik moralinėms, bet ir tarptautiniu mastu sutartoms normoms. Jų valstybės atstovai yra kalti pagal tarptautinę teisę, o kai kurias šalis tarptautinė bendruomenė išties baudžia sankcijomis arba net ir karinėmis priemonėmis. Tačiau tokie procesai dažnai būna savavališki ir juos lemia ne žmogaus teisės pažeidimo dydis, o šalies interesai. Tarptautinio Baudžiamojo Teismo įkūrimas truputį šią prarają sumažino. Būdamas pirmas nuolatinis, sutartimi pagrįstas tarptautinis baudžiamasis teismas, įkurtas Romos statutu, jis yra įgalintas padėti užbaigti nebaudžiamumą tiems, kurie įvykdė pačius rimčiausius tarptautinei bendruomenei rūpimus nusikaltimus: genocidą, nusikaltimus žmoniškumui ir karo nusikaltimus.

Kokia nauda iš VŽTD, jei jos negalima įgyvendinti teisiškai?

Nors (dar) nėra tarptautinio teismo, kuriame vyriausybės galėtų būti teisiamos pagal VŽTD straipsnius, šis dokumentas istoriškai yra labai svarbus ir net iki pat šių dienų yra laikomas rodikliu, pagal kurį vyriausybės yra vertinamos tarptautiniu lygiu. Šiandien vyriausybės jau žino, kad jei jos tyčia pažeidinės tame dokumente įrašytas teises, gali būti, kad kitos vyriausybės jas pasmerks ir galbūt net paskelbs kokias nors sankcijas. Šis procesas ne visada yra labai objektyvus (!), bet tai tikrai yra pradžia. VŽTD taip pat suteikė pagrindą beveik visoms tarptautinėms sutartims, kurios yra daugiau ar mažiau įgyvendinamos teisiškai.

Kas man iš tų „žmogaus teisių“, jei mano šalies valdžia kasdien pažeidinėja paprastų žmonių teises ir jai visiškai nerūpi tarptautinės bendruomenės nuomonė?

Vėlgi – žmogaus teisės yra pradžia, jos yra geriau nei nieko ir susidarius tinkamoms aplinkybėms padės valdžiai pakeisti kai kurias, jei ne visas, savo praktikas. Kartais tai gali atrodyti kaip labai tolima viltis, kai valdžios vykdomi pažeidimai yra labai rimti arba itin dažni, tačiau istorija rodo, kad tai padaryti yra įmanoma. Be to, šiandien galimybės yra turbūt geresnės nei bet kada iki šiol. Pokyčių skatinimas gali būti labai lėtas procesas, tačiau tai, kad individai turi šias teises ir jos vis labiau pripažįstamos visame pasaulyje – ir todėl bent truputį kelia vyriausybėms susirūpinimą, suteikia mums galingą ginklą ir vertingą atskaitos tašką.

Jei aš gerbiu kitų žmonių teises, ar tai reiškia, kad leidžiu jiems daryti, ką tik užsigeidžia?

Ne, jei tai, ko jie geidžia, pažeistų tavo ar bet kieno kito teises. Tačiau reikia elgtis atsargiai ir perdėtai savo teisių nereikalauti: juk galbūt kažkieno elgesys tau nepatinka arba atrodo netinkamas, tačiau tai nebūtinai reiškia, kad tas žmogus pažeidinėja tavo teises. Todėl, jei nori,

kad kiti leistų tau elgtis taip, kaip užsigeidi, galbūt tau pačiam reikia išsiugdyti tolerantiškesnį požiūrį į kitų žmonių elgesį!

? *Ar, gindamas savo teises, galiu imtis bet kokių priemonių, įskaitant ir smurtą prieš kitus?*

Apskritai ne. Tačiau jei tai iš tiesų yra savigynos atvejis, tuomet teisėtas jėgos panaudojimas, adekvatus tau keliamai grėsmei, gali būti priimtinas. Jis neleistinas kaip „kerštas“ už blogį, kurį tu patyrei – tik kaip savigyna nuo dar didesnės žalos. Kankinimas niekada nėra priimtinas.

? *Kodėl turėčiau gerbti kitų teises, jei jie negerbia manųjų?*

Iš dalies dėl to, kad, jei negerbsi kitų žmonių teisių, pats gali pakliūti į bėdą; iš dalies todėl, kad kiti nusipelno tavo pagarbos jau vien dėl to, kad jie yra žmonės; ir iš dalies dėl to, kad kitiems gali parodyti pavyzdį, kuris, gali būti, pelnys tau didesnę pagarbą. Tačiau galų gale turbūt viskas atsiremia į tai, kokiu žmogumi tu nori būti ar kokiame pasaulyje nori gyventi. Tad galima pareflektuoti, kaip jaustumeisi pats, elgdamasis taip, kaip tau nepatinka, kai taip kiti elgiasi. Arba pagalvok, koks būtų šis pasaulis, jei visi pažeidinėtų vieni kitų teises „akis už akį“ metodu.

? *Kodėl tie, kurie nežmoniškais būdais pažeidinėja kitų teises, taip pat turi žmogaus teises?*

Tai – bene pati sunkiausia suvokti, bet ir svarbiausia žmogaus teisių teorijos dalis. Kartais išties gali atrodyti, kad kai kuriems asmenims taip trūksta žmogiškų bruožų, kad tik aklas tikėjimas padėtų juos laikyti žmonėmis. Tačiau svarbūs aspektai turbūt yra šie:

- Pirmiausia, nepaisant to, kad kai kurie žmonės atrodo visai nežmoniški, kiekviename individe yra nors dalelytė žmogiškumo. Blogieji myli savo mamas, vaikus, vyrus ir žmonas arba ką nors kita. Jie jaučia skausmą, atstūmimą, nusivylimą ir pavydą, trokšta būti įvertinti, vertinami, remiami, mylimi ir suprasti. Jie visi – kiekvienas jų – gali jausti kai kurias ar daugumą šių išskirtinai žmogiškų emocijų. Tai daro juos žmonėmis ir todėl jie nusipelno mūsų pagarbos.
- Antra, trokšdami pakenkti tiems blogiesiems taip, kaip jie pakenkė kitiems, nedarome sau jokios paslaugos: dėl tokių norų patys nebe taip nusipelnome pagarbos.
- Trečia, jei kažkokio atsitiktinumo dėka tas blogasis apsireikštų „žmogiška“ forma, bet neturėtų jokių žmogiškųjų bruožų (toks dar niekada nepasirodė), kas iš mūsų galėtų visiškai užtikrintai teigti, kad jis nėra žmogus? Pagal kokius kriterijus? Galbūt remiantis tuo, kad jis nesugeba mylėti arba būti mylimas? O kas, jei tas mūsų įsitikinimas pasirodys esąs klaidingas?

Trečiasis punktas mums primena, kad turėtume apsvarstyti grėsmes visai žmonijai, jei nuspręstume leisti kai kuriems žmonėms teisti kitus, kuomet to teisimo pasekmės gali būti siaubingos ir negrįžinamos. Ar tikrai norime gyventi pasaulyje, kur taip teisiama ir kur lengva ranka nusprendžiama, kad kai kurie žmonės neturi žmogaus teisių ir todėl jie net nėra žmonės? Be visiško žmogaus teisių visuotinumo būtent tokiame pasaulyje ir gyventume.

Išnašos

„Europe, Youth, Human Rights, Report of the Human Rights Week“, Yael Ohana (red.), Europos jaunimo centras, Budapeštas, 2000 m.

Garzón Valdés, E., „Confusiones acerca de la relevancia moral de la diversidad cultural“, CLAVES de Razón Práctica, No.74, Madridas, Liepa/Rugpjūtis, 1997 m.

„Human Rights, a basic handbook for UN staff“, Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras, Jungtinės Tautos, Ženeva, 2001 m. Prieinama čia: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HRhandbooken.pdf

Levin, L., „Human Rights, Questions and Answers“, Unesco, Paryžius, 1996 m.

Donnelly, Jack, „Universal Human Rights in theory and practice“, Cornell University Press, 1989 m.

Freeman, Michael, „Human Rights: Key Concepts, Polity Press“, Londonas, 2002 m.

Ishay, Micheline R. red., „The Human Rights Reader“, Routledge, Londonas, 1997 m.

Rishmawi, M., „The Arab Charter on Human Rights and the League of Arab States: An Update, Human Rights Law Review“, 10.1, pp. 169-178

Symonides, Janusz red., „Human Rights: New Dimensions and Challenges, Manual on Human Rights“, Unesco/ Dartmouth Publishing, Paryžius, 1998 m.

Robertson A. ir Merrills J, „Human rights in the world“, Manchester University Press, 1996 m.

Europos Tarybos bioetikos tinklalapis: www.legal.coe.int/bioethics

http://www.udhr.org/history/biographies/bioer.htm, Eleanoros Roosevelt citata.

Hanski, R., Suksi, M. (red.), „An introduction to the international protection of human rights: a textbook“, Åbo Akademi University Institute for Human Rights, 1999 m.

Informacinis biuletenis nr. 2 (Rev. 1), „The International Bill of Human Rights“, Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras, www.unhchr.ch/html/menu6/2/fs2.htm.

Jungtinių Tautų Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras, www.unhchr.ch.

„Short Guide to the European Convention on Human Rights“, Europos Taryba.

Europos Žmogaus Teisių Teismas, www.echr.coe.int.

Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ir baudimo prevencijos komitetas, www.cpt.coe.int.

Europos Tarybos lyčių lygybės tinklalapis, www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/default_en.asp

Europos socialinė chartija, www. coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter.

Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija, www. coe.int/t/dghl/monitoring/minorities.

Europos komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija tinklalapis, www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri.

JT Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras, www.ohchr.org.

Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras, www. coe.int/t/commissioner

Risse T., Ropp S., Sikkink K., „The Power of human rights“, Cambridge University Press, 1999 m.

Forsythe, D., „Human rights in International Relations“, Cambridge University Press, 2000 m. www.speaktruth.org

Hijab, Nadia, „Human Rights and Human Development: Learning from Those Who Act“, HDRO Background paper, 2000 m.

[1] JT specialusis pranešėjas dėl tradicinių praktikų, veikiančių moterų ir mergaičių sveikatą.

5 skyius

Papildoma informacija apie globalias žmogaus teisių temas

Šio skyriaus turinys

Įvadas į redaguotą 5-ą skyrių 481
Aplinka 483
Atminimas 484
Darbas 485
Demokratija 486
Diskriminacija ir netolerancija 487
Globalizacija 488
Karas ir terorizmas 489
Kultūra ir sportas 490
Lytis 491
Migracija 492
Negalia ir eiblizmas 493
Pilietybė ir dalyvavimas 494
Religija ir tikėjimas 495
Skurdas 496
Sveikata 497
Švietimas 498
Taika ir smurtas 499
Vaikai 500
Žiniasklaida 501

Įvadas į redaguotą 5-ą skyrių

2012 m. „Kompaso“ leidimo 5-ajame skyriuje buvo daugiau nei 150 puslapių papildomos informacijos, susijusios su visomis 19 žmogaus teisių temų, kurios buvo pripažintos ypač svarbiomis jaunimui. Siekta, kad ta informacija kiekviena tema pateiktų užtektinai svarbiausių žinių, jog užsiėmimai atsidurtų tinkamame politiniame, ekonominiame, socialiniame ir žmogaus teisių kontekste. Idėja buvo ta, jog tos informacijos turėtų pakakti, kad fasilitatoriai jaustųsi užtikrintai ir galėtų vesti užsiėmimus, be to, informacija neturėtų būti pernelyg detali, kad jų neapkrautų.

Šiame „Kompaso“ leidime ano 5-ojo skyriaus nebėra. Ne todėl, kad fasilitatoriams nebereikėtų papildomos informacijos, be abejonės, ji labai svarbi ir reikalinga, o todėl, kad ta informacija turi išlikti aktuali dabartinių įvykių, politikos pokyčių ir mąstymo apie žmogaus teises kontekste.

Laikui bėgant kinta ir žmogaus teisių problemos. Anksčiau vergovė buvo toleruojama, o mirties bausmė – ginama, tačiau šiandien jos abi yra laikomos žmogaus teisių pažeidimais. Tarp šiandieninių žmogaus teisių dilemų yra, pvz., konfliktas tarp teisės į saviraiškos laisvę ir tam tikrų kultūrinių praktikų, neigiamai atsiliepiančių moterų ir vaikų sveikatai. Apie visus dalykus reikia nuolatos diskutuoti ir juos peržiūrinėti, kad pagilintume savo žmogaus teisių supratimą, judėdami link visuotinės žmogaus teisių kultūros.

Geriausias būdas išlaikyti papildomą informaciją aktualią – tai sudėti į internetą, kur ją galima nesunkiai atnaujinti. Anksčiau internetas nebuvo taip lengvai prieinamas, tad kai kurie „Kompaso“ naudotojai būtų tos informacijos neturėję. Dabar visi turi internetą, tad logiška papildomą informaciją sudėti internete adresu www.coe.int/compass.

Ginti žmogaus teises yra kiekvieno pareiga, ir „Kompaso“ naudotojai yra kviečiami – tiksliau, raginami – suteikti grįžtamąjį ryšį, kad „Kompasas“ ir ypač jo 5-asis skyrius išliktų vertingu įrankiu. Grįžtamojo ryšio formą rasite internete adresu www.coe.int/compass.

Temos ir papildoma informacija

Šis „Kompaso“ leidimas apima 19 žmogaus teisių temų, kurios buvo pripažintos ypač įdomiomis jaunimui. Galutinis temų sąrašas buvo sudarytas diskusijų ir grįžtamojo ryšio proceso metu, kuriame dalyvavo Europos Taryba, „Kompaso“ iniciatyvinis komitetas, šio vadovo autoriai ir žmogaus teisių aktyvistų tinklas.

„Kompasas“ – tai žmogaus teisių švietimo vadovas, kuriuo gali naudotis visi, nepriklausomai nuo jų turimų žinių. Todėl papildomą informaciją reikėjo surašyti taip, kad ji atitiktų su žmogaus teisėmis ir šiomis temomis anksčiau nesusidūrusių žmonių poreikius; informacija turi būti paprasta, bet ne supaprastinta, fokusuota ir pakankama. Todėl įvairių straipsnių rašymas, redagavimas ir užbaigimas buvo labai ilgas procesas, kad būtų užtikrinta, jog čia pateikta informacija yra teisinga, aktuali ir subalansuota. To rezultatas – 5-asis skyrius, kuriame pristatoma kiekviena iš devyniolikos žmogaus teisių temų ir kur yra pateikta:

- Apibrėžimai ir svarbiausios koncepcijos
- Žmogaus teisių problemos, instrumentai ir institucijos

- Jaunimui ypač aktualūs dalykai
- Klausimai skaitytojams, padedantys reflektuoti apie dilemas ir problemas
- Europos Tarybos vaidmuo ir veikla
- Išnašos, naudingos organizacijos, nuorodos ir ką skaityti toliau

Visas 5-asis skyrius yra prieinamas internete adresu www.coe.int/compass.

Toliau pateikiame trumpus aprašymus to, ką rasite internete. Tikimės, kad šios „degustacijos“ paskatins skaitytojus prieš ruošiantis užsiėmimams apsilankyti tinklalapyje www.coe.int/compass. Svarbu pastebėti, kad internetinio 5-ojo skyriaus tekstai neturėtų būti laikomi galutiniais ir išbaigtais. Jie – tik bandymas pateikti tai, kaip tie klausimai buvo suprantami rašymo metu.

Papildomos informacijos atnaujinimas

Siekdami papildomą informaciją išlaikyti šviežią bei aktualią, remiamės šio vadovo naudotojais, tad laukiame jūsų komentarų ir įžvalgų. Kviečiame jus su mumis susisiekti adresu www.coe.int/compass, kur galite užpildyti grįžtamojo ryšio formą. Ačiū!

Aplinka

„Žmogus turėtų turėti esminę teisę į laisvę, lygybę ir tinkamas sąlygas gyventi kokybiškoje aplinkoje, leidžiančioje gyventi oriai ir gerai." Ši citata – iš 1972 m. vykusios Stokholmo konferencijos dėl žmogaus aplinkos, ją galima laikyti išeities tašku teisėmis grįstam požiūriui į aplinkosaugą.

Žmonės supranta, kad, ką bedarytume – kastume, kirstume, statytume, ūkininkautume, terštume – mūsų veiksmai turi pasekmių tiek lokaliai, tiek globaliai, tiek dabar, tiek ir ateityje. Todėl susirūpinimo dėl aplinkos negalima atskirti nuo rūpinimosi žmonija, ir jis turi būti paremtas lygybės, teisių ir atsakomybės principais.

Jauni žmonės paprastai būna labai susirūpinę dėl aplinkos, juk tai – jų ateitis. Dažnai jų rūpesčiai būna susiję su vietine problema, tačiau klimato kaitos problemą jaučia visi ir visur, tik kai kurie – labiau nei kiti. Tai – lygybės klausimas, kaip ir gyventojų skaičiaus augimas.

5-ajame skyriuje internete galite pasiskaityti apie šiuos jaunus žmones jaudinančius dalykus ir pažeidimų pavyzdžius, kaip, tarkim, teisės į gyvybę pažeidimas per anksti mirštant dėl įvairiausios taršos, arba prieigos prie saugaus ir tinkamo naudoti vandens tiekimo trūkumas. Teisės turėti trokštamą darbą, teisės į maistą ir į dalyvavimą kultūriniame gyvenime pažeidimų gali atsirasti dėl žemės panaudojimo žemės ūkiui, kasybai, kitoms pramonėms šakoms, transporto sistemoms ir miestams.

Taip pat galite pasiskaityti apie siūlomą ekocido nusikaltimo apibrėžimą, reiškiantį didelio masto natūralios aplinkos naikinimą, kuris galėtų būti pripažįstamas kaip tarptautinis nusikaltimas taikai kartu su genocidu ir nusikaltimais žmoniškumui, ir už jį galėtų būti pareikšti kaltinimai Tarptautiniame Baudžiamajame Teisme.

Susiję užsiėmimai:
3 dalykai
Atsargiai, mes jus stebime
Pirštai ir nykščiai
Pirmasis puslapis
Makahų banginių medžioklė
Mūsų ateitys
Pasakojimas apie du miestus
Gyvybės voratinklis

Atminimas

Susiję užsiėmimai:
Dosta!
Atminties žodžiai
Laiko juostos

Nelengva pamiršti ar atleisti už šiurkščius žmogaus teisių pažeidimus, tokius kaip Holokaustas, prekyba vergais, genocidai ir etninis valymas. Tinkamai palaikomas atminimas gali padėti tiems, kuriuos tai palietė, užverti tą skaudulį, o jaunimui, kuris to tiesiogiai neišgyveno, tai yra proga sužinoti, kokias pasekmes gali sukelti veiksmai arba neveiksnumas, netolerancija, rasizmas ir religinis fanatizmas. Atminimas turėtų būti įspėjimas visuomenei, jis turėtų mums padėti mokytis iš praeities ir nebekartoti tų klaidų ateityje.

Žmogaus teisės į atminimą nėra, tačiau įvykiai, kurie prisimenami, visuomet susiję su individų ar jų grupių žmogaus teisių nepaisymu. 5-ajame skyriuje internete sudarėme sąrašą įvykių, kurie ne visuomet prisimenami, nors to nusipelno, ir apibūdiname veiksmus, kurių būtų galima imtis norint atkurti teisingumą jų aukoms. Taip pat aprašome į jaunimą nukreiptą švietimo veiklą neapykantai įveikti ir tarptautiniam solidarumui skatinti.

Pati Europos Taryba išniro iš po Antrojo pasaulinio karo griuvėsių; jos veikla – propaguoti demokratiją, žmogaus teises ir įstatymo viršenybę – mums primena pirmajame XX a. dešimtmetyje vyravusių totalitarinių ideologijų pasekmes. 1954 m. Europos kultūros konvencijoje buvo pabrėžta istorijos mokymo visoms šalims narėms europinėje dimensijoje svarba. 2001 m. Europos Taryba paskelbė Holokausto atminimo ir nusikaltimų žmoniškumui prevencijos dieną.

Darbas

Teisė į darbą – tai žmogaus teisė, dažnai vadinama socialine arba ekonomine teise. Padorus darbas yra gyvybiškai svarbus norint gyventi oriai, jis mus išlaiko, prisideda prie asmeninio tobulėjimo ir stiprina visą visuomenę.

5-ajame skyriuje internete aprašyta, kaip teisė į darbą reiškia daugiau nei tik galėjimą dirbti. Visi turi teisę džiaugtis sąžiningomis ir palankiomis darbo sąlygomis, saugumu darbovietėje, sąžiningu atlyginimu, vienodu užmokesčiu už tos pačios vertės darbą, lygiomis galimybėmis, adekvačiomis darbo ir poilsio valandomis, taip pat – teise organizuotis ir kolektyviai derėtis. Pateikta informacijos apie profesines sąjungas, Tarptautinę darbo organizaciją (TDO) ir Europos socialinę chartiją.

Skaičiuojama, kad 2011 m. ES apie 7,5 milijono jaunų žmonių buvo vadinamieji NNJ (nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai, angl. *NEET – not in employment, education or training*). Neturėdami darbo, daugelis jaunų žmonių susiduria su socialinėmis ir sveikatos problemomis, tokiomis kaip smurtavimas, nusikalstamumas, savižudybė, narkotikų ir alkoholio vartojimas. Jauniems žmonėms turėti darbą reiškia daugiau nei tik save išlaikyti – darbas jiems yra įrankis kaupti gyvenimo patirtį. Tą spragą iš dalies gali užpildyti stažuotės, tačiau jaunimas dažnai jaučiasi sistemos išnaudojamas.

Su jaunais žmonėmis susijusi ir vaikų darbo problema. 2010 m. apie 215 milijonų vaikų visame pasaulyje buvo vienaip ar kitaip įsitraukę į darbą, susijusį su vergove ir priverstiniu darbu, seksualiniu išnaudojimu, neteisėta veikla ar pavojingu darbu. Europoje yra reglamentų, tačiau daug vaikų ir jaunimo vis dar turi dirbti šeštadieniais ar popamokinius darbus – kartais tam, kad užsidirbtų papildomų kišenpinigių, tačiau dar dažniau, kad prisidėtų prie šeimos pajamų.

Susiję užsiėmimai:
Ašikės istorija
Atsargiai, mes jus stebime
Skirtingi atlyginimai
Aš noriu dirbti!
Pasakojimas apie du miestus
Profsąjungos susirinkimas
Darbas ir kūdikiai

Demokratija

Susiję užsiėmimai:
Rinkimų triukai
Beieškant ryšių
Balsuoti ar nebalsuoti?
Profsąjungos susirinkimas

Demokratija yra sunkiai apibrėžiamas terminas; paprasčiausiai ją galima suvokti tiesiog kaip „žmonių galią“. Ryšys tarp žmogaus teisių ir demokratijos yra gilus ir abipusis: jos viena nuo kitos priklauso, o viena be kitos nėra visavertės. Teisė į minties, sąžinės ir religijos laisvę (VŽTD 18 str.), saviraiškos laisvė (VŽTD 19 str.) ir laisvė burtis į taikius susirinkimus ir asociacijas (VŽTD 20 str.) – visos jos yra neatsiejamai susijusios su demokratijos idėja. Tačiau kitų teisių pažeidimai taip pat paveiks ir žmonių galimybes dalyvauti valdyme. Skurdas, prasta sveikata ar namų neturėjimas gali užkirsti kelią bet kokiai veiklai. Dalyvavimas demokratijoje yra svarbus klausimas ir jaunimui, citata: „Jei 16-metis laikomas pakankamai brandžiu tuoktis ir įsidarbinti, tai ar jis negalėtų ir balsuoti?“

5-ajame skyriuje internete rasite informacijos visais šiais klausimais, taip pat – informacijos apie demokratijos vystymąsi, skirtingus moderniame pasaulyje egzistuojančius jos modelius bei įvairias demokratijos problemas.

Diskriminacija ir netolerancija

Susiję užsiėmimai:
Mečetė Miegamiestyje
Prieiga prie medikamentų
Visi skirtingi – visi lygūs
Tikintieji
Ar galiu užeiti?
Skirtingi atlyginimai
Dosta!
Herojės ir herojai
Aš noriu dirbti!
Kalbos barjeras
Pasikalbėkime apie seksą!
Kelias į Lygybės žemę
Atsakas rasizmui
Matyk galią!
Ženk žingsnį į priekį
Kas aš yra?
Darbas ir kūdikiai

Diskriminacija ir netolerancija – tai dvi dažniausiai pasitaikančios ir žmogaus teisių pažeidimą sąlygojančios elgesio formos. Diskriminacija vyksta tada, kai su žmonėmis elgiamasi mažiau palankiai nei su kitais panašioje situacijoje vien dėl to, kad jie priklauso – arba manoma, kad priklauso – tam tikrai grupei ar kategorijai. Netolerancija – tai pagarbos stoka praktikoms ar įsitikinimams, kurie skiriasi nuo savųjų.

Lygybės ir nediskriminacijos principai yra išdėstyti VŽTD 1-ajame ir 2-ajame straipsniuose bei EŽTD 14-ajame straipsnyje. Diskriminacija turi tiesioginių pasekmių žmonėms ar grupėms, diskriminuojamoms dėl amžiaus, negalios, etniškumo, kilmės, politinių įsitikinimų, rasės, religijos, lyties, seksualinės orientacijos, kalbos, kultūros ar dar ko nors. Kartais diskriminuojama pozityviai (pozityvūs veiksmai), norint išlyginti nelygybę, pvz., skiriant daugiau lėšų nuskurdintoms kaimo vietovėms, tokiu būdu padedant kaimo jaunimui rasti darbo ir įgyti galimybę šviestis. Užduodame klausimą: ar diskriminacija gali būti pateisinama?

5-ajame skyriuje internete yra diskusija šiuo bei kitais klausimais, įskaitant ir mechanizmus, kurie demokratijose išlaiko struktūrinę nelygybę per „daugumos tironiją“. Taip pat ten rasite detalios informacijos apie stereotipus, išankstines nuostatas ir skirtingus diskriminacijų tipus, taip pat ir antisemitizmą, romafobiją ir antičigonizmą.

Globalizacija

Susiję užsiėmimai:
Prieiga prie medikamentų
Visi skirtingi – visi lygūs
Ašikės istorija
Atsargiai, mes jus stebime
Pirštai ir nykščiai
Pirmasis puslapis
Kiek mums reikia?
Makahų banginių medžioklė
Peštynės dėl turtų ir galios
Greitai bus pasenę
Terorizmas
Gyvybės voratinklis
Kai išauš rytojus

Net jei dauguma mūsų ir nujaučia, kas yra globalizacija, ši sąvoka yra sudėtinga ir turinti įvairialypių sąsajų su žmogaus teisėmis. Iš vienos pusės, globalizacija kaltinama dėl žmogaus teisių pažeidimų, bet kita vertus, globalizuotas žiniasklaidos tinklas leidžia žmogaus teisių judėjimams pasipriešinti negatyviam poveikiui. 5-ajame skyriuje internete galite pasiskaityti apie ekonomines globalizacijos pasekmes ir globalias tarptautines ekonomikos ir prekybos institucijas, taip pat kultūrinį bei socialinį jos poveikį ir judėjimus „globalizacijai su žmogaus veidu“ propaguoti.

Būtent atsakas į neigiamus globalizacijos poveikius lėmė keleto žmogaus teisių sferų progresą. Pavyzdžiui, paaiškinta teisė į vystymąsi, surašyti JT Pasaulinio susitarimo dešimt principų – strateginė politikos iniciatyva verslui.

Globalizacija ir ekonominės, socialinės, kultūrinės bei politinės santvarkos svyravimai neproporcingai paliečia jaunus, beveik suaugusius žmones. Viena vertus, daugybei jaunų žmonių globalizacija reiškia daugiau galimybių keliauti, dirbti, studijuoti ir pažinti skirtingus gyvenimo būdus bei kultūras. Europos Taryba vaidina svarbų vaidmenį organizuojant renginius, kurie draugėn suveda jaunus žmones iš įvairių jaunimo organizacijų.

Karas ir terorizmas

Karas arba terorizmas kelia tokią grėsmę žmogaus teisių sistemai, kad, regis, ji tuoj sugrius. Tačiau net ir žlungant žmonijai, žmogaus teisės ir toliau veikia, jos gali suteikti bent minimalią apsaugą ir kažkiek vilties sulaukti teisingumo.

5-ajame skyriuje internete bandoma, kad ir kaip sunku būtų, apibrėžti karą ir terorizmą. Diskutuojama apie jėgos panaudojimą tarptautinėje teisėje ir kontroversišką idėją apie „pareigą apsaugoti“. Pavyzdžiui, klausiame: „Ar šalies bombardavimas su visomis to pasekmėmis yra geriausias būdas apsaugoti taiką ir išspręsti tai, kas dažnai yra gilus konfliktas?“ Taip pat ten yra informacijos apie karo įstatymus, Ženevos Konvencijas, karo nusikaltimus ir Tarptautinį Baudžiamąjį Teismą.

Žmogaus teisių ir terorizmo kontekste žmogaus teisių ir terorizmo sąvokos gali atsidurti priešpriešoje viena kitai dviejose srityse. Pirma, tai pats terorizmo aktas, o antra – priemonės, kurių oficialieji organai gali imtis bandydami kovoti su terorizmu.

Verta paminėti, kad žmogaus teisių teisė sukurta apsaugoti individus nuo jų teisių ir laisvės pažeidimų, kuriuos vykdo valdžia, ir kad nėra jokios galimybės teroristinę grupuotę paduoti į Žmogaus Teisių Teismą.

Karas ir terorizmas – ypač aktuali tema jauniems žmonėms. Civiliai, ypač moterys ir vaikai, karo metu tampa ypač pažeidžiami, vaikai gali būti verčiami tapti kariais, o į jaunus žmones, ypač tuos, kurie ieško savo tapatybės, dažnai nusitaiko teroristinės grupuotės.

Susiję užsiėmimai:
3 dalykai
Chahalis prieš JK
Dosta
Kiek mums reikia?
Kalbos barjeras
Atminties žodžiai
Terorizmas
Akmenų mėtymas
Smurtas mano gyvenime

Kultūra ir sportas

Susiję užsiėmimai:
Tikintieji
Minutėlę
Makahų banginių medžioklė
Atminties žodžiai
Ant kopėčių
Atsakas rasizmui
Sportas visiems

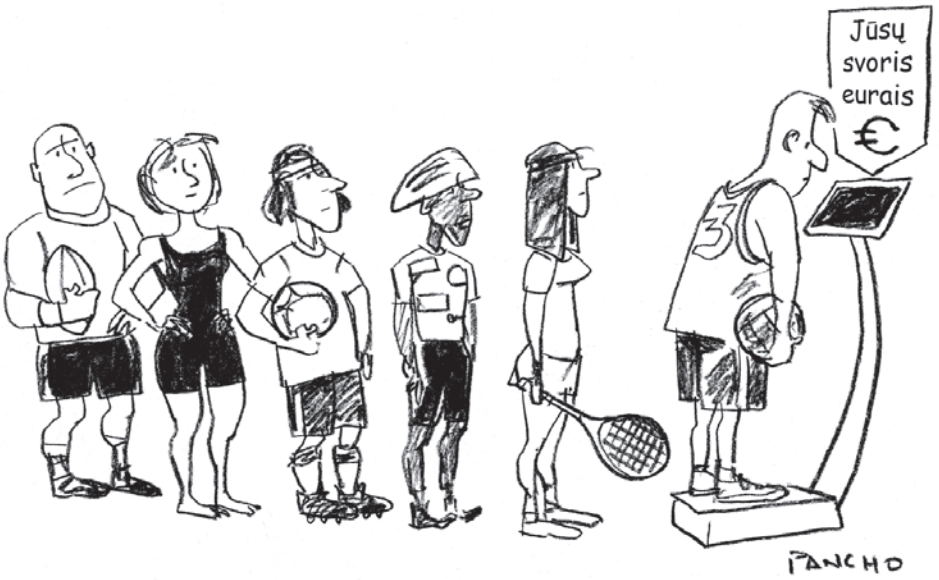

Pirmąkart kultūrinės teisės buvo įtvirtintos VŽTD 27 straipsnyje: „Kiekvienas turi teisę laisvai dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime, gėrėtis menu, dalytis mokslo pažangos laimėjimais ir jų teikiama nauda.“ Kita vertus, nė vienoje žmogaus teisių deklaracijoje ar pakte sportas nėra atskirai minimas. Tačiau sportas yra universalus visų kultūrų elementas, susijęs su daugybe įvairių žmogaus teisių ir populiarus tarp jaunimo – būtent todėl mes jį įtraukėme į „Kompasą“ kaip globalią žmogaus teisių temą. Pavyzdžiui, sportas yra svarbus teisės į sveikatą aspektas ir yra daug su juo susijusių žmogaus teisių pažeidimų, kurie menkina žmogaus orumą ir pagarbą, kaip, tarkime, stimuliuojančių medžiagų vartojimas, „profesiniai kvailiai“, rasizmas per futbolo varžybas – daugiau jų rasite 5-ajame skyriuje internete.

Taip pat ten rasite informacijos apie sporto žaidėjus kaip pavyzdinius modelius, paralimpines žaidynes ir diskusiją tema „Ar visos kultūrinės praktikos yra gerbtinos?“

Lytis

Susiję užsiėmimai:
Skirtingi atlyginimai
Namų reikalai
Herojės ir herojai
Pasikalbėkime apie seksą!
Kelias į Lygybės žemę
Kas aš yra?
Darbas ir kūdikiai

Lytis veikia visus sudėtingais, subtiliais ir atvirais būdais. Seksualumas ir lyties tapatybė yra integrali žmogaus prigimties dalis. Žodžiai lytis, lyties tapatybė ir seksualumas reiškia skirtingus dalykus, tačiau jie dažnai painiojami. 5-ajame skyriuje internete rasite šių ir kitų susijusių terminų paaiškinimus.

Lyčių lygybė yra esminė žmogaus teisė, visos tarptautinės žmogaus teisių sutartys lygiai taikomos tiek moterims, tiek vyrams. Žmonių teisės gali būti pažeidžiamos dėl jų lyties tapatybės ar seksualinės orientacijos, tačiau moterų teisės būna ypač pažeidžiamos. Svarbiausi dalykai susiję su dalyvavimu (švietime, darbe, priimant politinius ir viešuosius sprendimus), smurtu lyties pagrindu (pvz., smurtu artimoje aplinkoje, moterų lytinių organų žalojimu, prekyba žmonėmis, abortais pagal lytį), ginkluotais konfliktais (apie 90 proc. aukų būna civiliai, daugiausia – moterys ir vaikai), skurdu (daugiau nei 70 proc. pasaulio skurdžių yra moterys), taip pat seksualinėmis ir reprodukcinėmis teisėmis (priverstinės santuokos ir kontracepcijos priemonių pasirinkimas). Dėl ypatingo moterų pažeidžiamumo 1979 m. buvo priimta Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW).

LGBT žmonių teisės taip pat yra dažnai pažeidinėjamos, ir JT vis garsiau pasisako už LGBT žmonių teises. Tačiau JT dar nepripažino 2006 m. Tarptautinės teisininkų komisijos ir kitų žmogaus teisės ekspertų sukurtų Džokjakartos principų.

Migracija

Susiję užsiėmimai:
3 dalykai
Ar galiu užeiti?
Kalbos barjeras
Chahalis prieš JK

Šiandieniniame globalizuotame pasaulyje žmonės nuolat juda: kai kurie laisvalaikiu, kiti ieško darbo ar studijų galimybių, dar kiti bėga nuo karų ir diskriminacijos. Tačiau skirtumas tarp vadinamųjų savanoriškų ir priverstinių migrantų realybėje yra ne visai aiškus. Taip pat neaiškūs yra ir migracijos modeliai: ar žinojote, kad daugiau nei 12 milijonų rusų gyvena ne savo tėvynėje ir kad 12 milijonų užsienyje gimusių žmonių migravo į Rusijos Federaciją?

5-ajame skyriuje internete galite rasti įvairių migrantų tipų apibrėžimus ir apibūdinimus, pvz., laikini darbo migrantai (kviestiniai darbuotojai), aukštos kvalifikacijos verslo migrantai, neteisėti migrantai (neturintys dokumentų ir leidimų), priverstiniai migrantai, šeimos nariai, grįžtantys migrantai, taip pat šalies viduje perkelti asmenys, pabėgėliai ir prieglobsčio prašytojai.

Taip pat ten yra informacijos apie TMO ir ES migracijos politiką bei Europos Tarybos darbą, įskaitant ir pagrindinį dokumentą dėl jaunimo politikos – „Darbotvarkę 2020“.

Jauni žmonės, dalyvaujantys tokiose programose kaip „Erasmus Mundi“, yra laikomi prisidedančiais prie kultūrinės įvairovės. Kita vertus, manoma, kad Europoje yra maždaug 12 milijonų jaunų žmonių, laikomų imigrantais, nes jų tėvai buvo imigrantai, net jei jie patys jau gimė ir augo toje visuomenėje. Dėl to antrosios kartos imigrantai kenčia nuo diskriminacijos, rasizmo ir teisių pažeidinėjimo. Ypač jaučiasi skriaudžiami jauni pabėgėliai, prieglobsčio prašytojai ir perkeltieji asmenys.

Negalia ir eiblizmas (diskriminuojamasis elgesys)

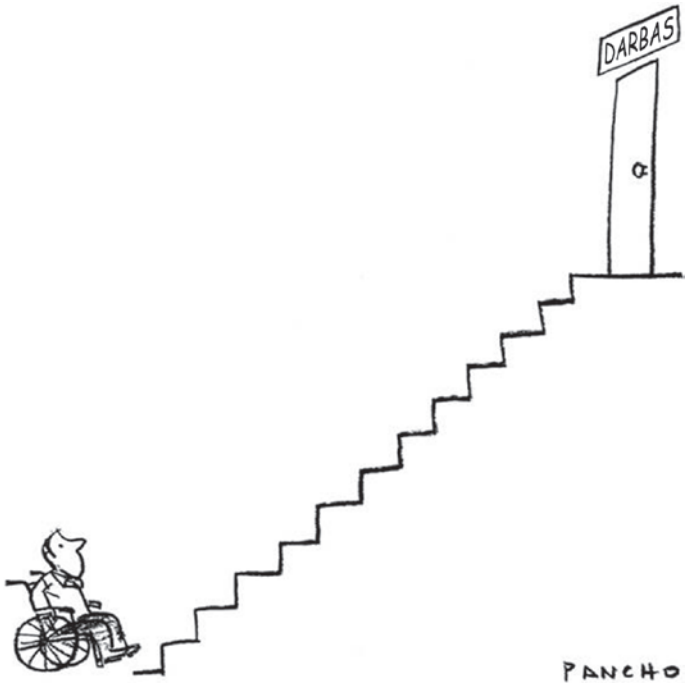

Nėra vieno, visuotinai priimto negalios apibrėžimo. JT Žmonių su negalia teisių konvencija (2006 m.) skelbia, kad „negalios sąvoka yra vis dar plėtojama ir kad negalia atsiranda dėl asmenų, turinčių sveikatos sutrikimų, ir požiūrio bei aplinkos sudaromų kliūčių sąveikos, trukdančios tokiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis."

Eiblizmas apibrėžiamas kaip diskriminuojantis, slegiantis, įžeidus elgesys, kylantis iš įsitikinimo, kad žmonės su negalia yra prastesni nei kiti.

Negalia yra žmogaus teisių klausimas, kai, pavyzdžiui, mažinama arba neigiama lygybė darbo, kultūros ar šeimos gyvenimo plotmėje. Eugenikos programos – kaip tos, kurias praktikavo naciai, nužudę 200 tūkst. žmonių su negalia – pažeidžia teisę į gyvybę. O kaip dėl priešgimdyvinių patikros procedūrų ir moters teisės į abortą? Visi šie kontroversiški klausimai aptariami 5-ajame skyriuje internete.

5-ajame skyriuje užduodame klausimą „kas yra žmogus su negalia?" ir pateikiame informacijos apie medicininį ir socialinį negalios modelius. Taip pat ten rasite informacijos apie negalios teisių judėjimą ir negalios „normalizavimą", o tai turi svarbių pasekmių, ypač jaunimui, švietimo ir prieigos prie paslaugų (įskaitant jaunimo organizacijas) bei darbo požiūriu.

Susiję užsiėmimai:
Pasikeisk akinius
Skirtingi atlyginimai
Aš noriu dirbti!
Matyk galią!
Sportas visiems

Susiję užsiėmimai:
Mečetė Miegamiestyje
Suvaidinkite
Atsargiai, mes jus stebime
Švietimas visiems?
Rinkimų triukai
Kovotojai už teises
Herojės ir herojai
Tegu kiekvieno balsas būna išgirstas
Beieškant ryšių
Ant kopėčių
Elektrinė
Pasakojimas apie du miestus
Balsuoti ar nebalsuoti?
Profsąjungos susirinkimas
Kur stovi tu?

Pilietybė ir dalyvavimas

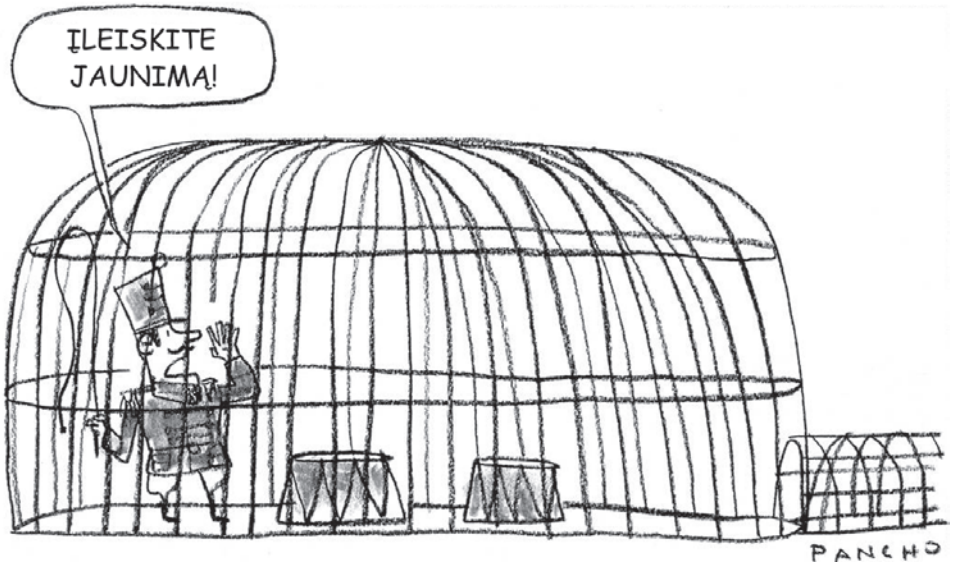

Kas yra pilietybė?

Tradicijos ir pilietybės supratimas skirtingais istoriniais laikotarpiais ir įvairiuose pasaulio kraštuose skiriasi priklausomai nuo šalies, istorijos, visuomenės, kultūros ir ideologijos, tad iš to kyla daugybė skirtingų pilietybės koncepcijų. Šiandien ši koncepcija dažniausiai pasireiškia teisiniais santykiais tarp individo ir valstybės; tautybe. VŽTD 15-as straipsnis pripažįsta teisę į pilietybę, teisę ją keisti ir teisę pilietybę išlaikyti, o ne jos netekti.

Dalyvavimas kultūriniame ir politiniame gyvenime pripažįstamas įvairiose tarptautinėse žmogaus teisių sutartyse. Prasta sveikata, švietimo stoka, saviraiškos laisvės apribojimai, skurdas ir t. t. – visa tai veikia mūsų gebėjimą dalyvauti procesuose ir struktūrose, kurios daro įtaką mums bei mūsų teisėms. Be to, be dalyvavimo neįmanoma sukurti ir žmogaus teisėmis grįstos visuomenės.

5-ajame skyriuje internete yra informacijos apie jaunimo teises ir realybę; apie galimybes skirtingoms jaunų žmonių grupėms naudotis savo pilietybe ir spektrą veiklų nuo manipuliacijos iki bendro sprendimų priėmimo, kurį būtų galima pavadinti „dalyvavimu“.

Europos Tarybos jaunimo politika yra labai tvirta, o pati Taryba į savo veiklas aktyviai įtraukia jaunimą.

Religija ir tikėjimas

Paprastai tariant, religija – tai „santykis tarp žmonių ir to, ką jie laiko šventu, dvasišku ar dievišku“. Tikėjimas yra platesnis terminas: tai proto būsena, kuomet kažką laikome tikru, nors nesame 100 procentų tikri ar galintys tai įrodyti. Tikėjimas arba įsitikinimai gali būti religiniai, filosofiniai arba ideologiniai. Religijos ir kitos mūsų aplinkos tikėjimo sistemos turi įtakos mūsų tapatybei nepaisant to, ar laikome save religingais ar dvasingais, ar ne.

Teisė į minties, sąžinės ir religijos laisvę yra įrašyta VŽTD ir daugelyje kitų žmogaus teisių instrumentų. Kaip ir visos kitos žmogaus teisės, ši laisvė nepažeidžia kitų laisvių ir kartais atsiduria įtampoje su kitomis žmogaus teisėmis, tokiomis kaip nuomonės ir saviraiškos laisvė bei laisvė nuo diskriminacijos lyties ar seksualinės orientacijos pagrindu.

Per visą istoriją daugybė religinių bruožų įsiliejo į vietos kultūrą ir atspindimi literatūroje, mene, muzikoje ir t. t. Religijų įtaka gali dar labiau sustiprėti, kai šalys paskelbia kurią nors religiją valstybine. Dažnai religija ir religiniai argumentai yra painiojami su politiniu, ekonominiu ar socialiniu mąstymu.

5-ajame skyriuje internete pateikta daug žmogaus teisių bendruomenėje vykusių diskusijų pavyzdžių, pvz., apie tradicines praktikas, į kurias įtraukiami vaikai, santuoką ir ištuoką reguliuojančius įstatymus, moterų lytinių organų žalojimą, kai kurių teisių atskyrimą nuo nepriklausančiųjų galingesnei religinei grupei. Tai, kad šios praktikos yra įsišaknijusios kultūroje ir religijoje, nepalengvina jų panaikinimo.

Musulmonų, krikščionių ir žydų netolerancija bei diskriminacija aptariama plačiau – tai matyti ir Europos Tarybos veikloje, ypač su jaunimu. Taip pat pateikta bylų, susijusių su Europos Žmogaus Teisių Teismo nuosprendžiais dėl religijos ir tikėjimo, švietimo ir karinės tarnybos, pavyzdžių.

Susiję užsiėmimai:
Mečetė Miegamiestyje
Tikintieji
Gėlių galia
Greitai bus pasenę
Laiko juostos
Kas aš yra?

Susiję užsiėmimai:
Pasikeisk akinius
Peštynės dėl turtų ir galios
Ženk žingsnį į priekį
Kur stovi tu?

Skurdas

Gyvename pasaulyje, kur vienas milijardierius per metus uždirba tiek pat, kiek visa valstybė. 5-ajame skyriuje internete galite paskaityti apie skirtingus skurdo apibrėžimo ir matavimo būdus. Visiškas skurdas – tai pagrindinių išgyvenimui reikalingų išteklių, tokių kaip saugus geriamasis vanduo, maistas ir sanitarija, stoka. Europoje skurdas paprastai suprantamas kaip santykinis: asmuo ar namų ūkis laikomas skurdžiu tuomet, kai jų pajamos yra mažesnės už tai, kas laikoma adekvatu ar socialiai priimtina toje visuomenėje, kurioje jie gyvena.

Skurdo mažinimui žmogaus teisės yra ypač svarbios. Pavyzdžiui, teisės į sveikatą, švietimą, padorų darbą, tinkamą maistą ir būstą, asmeninį saugumą ir lygų priėjimą prie teisingumo pažeidimai reiškia, kad daugybė žmonių yra priversti gyventi skurde. Ypač skurde augantys jauni žmonės yra labiau linkę į prastą sveikatą, turi mokymosi ir elgesio sunkumų, anksti pastoja, turi prastesnius įgūdžius ir pan., sąrašą galima tęsti be galo! Pagal „Eurostato“ duomenis, 2010 m. daugiau nei 20 proc. jaunesnių nei 24 metų amžiaus žmonių Europos Sąjungoje gyveno skurde.

1986 m. priimta JT Generalinės Asamblėjos Deklaracija dėl teisės į vystymąsi yra svarbus dokumentas, nes ji pateikia teisėmis grįstą požiūrį į vystymąsi ir skurdo panaikinimą. 2000 m. buvo paskelbti Jungtinių Tautų Tūkstantmečio vystymosi tikslai (TVT), kurių pats pirmasis siekė panaikinti didelį skurdą ir badą. Deja, dar liko daug ką nuveikti.

Sveikata

Teisė į sveikatą yra pripažįstama daugybėje tarptautinių ir regioninių žmogaus teisių instrumentų, įskaitant VŽTD (25 str.) ir Europos socialinę chartiją.

Teisės į sveikatą nereikėtų suprasti kaip teisės būti sveikam: neįmanoma apsaugoti nuo visų įmanomų nesveikatos priežasčių. Ji reiškia kiekvieno teisę be jokios diskriminacijos į sveikatos priežiūros paslaugas, kurios yra prieinamos, priimtinos ir geros kokybės, taip pat tinkamas gyvenimo sąlygas, būtinas tam, kad žmonės išliktų kaip įmanoma sveikesni.

Nepaisant gerų ketinimų, tiek lokaliai, tiek globaliai egzistuoja dramatiška nelygybė, kurios pavyzdžių pateikta 5-ajame skyriuje internete. Ten taip pat yra informacijos apie jaunimą ir sveikatą bei sveiką gyvenimo būdą. Augti skurde, valgyti prastą maistą, neužsiimti fizine veikla, turėti priklausomybių – tai gali turėti pasekmių sveikatai visą likusį gyvenimą. Jauniems žmonėms, kurie labai anksti pradeda dirbti, gresia profesinės ligos, ir jie dukart dažniau susižeidžia darbe nei vyresni žmonės.

Tarp kitų temų 5-ajame skyriuje internete minimi narkotikai, seksualinė ir reprodukcinė sveikata, psichikos sveikata, skurdas, medikamentų prieinamumas.

Susiję užsiėmimai:
Prieiga prie medikamentų
Ar turime alternatyvų?
Namų reikalai
Mūsų ateitys
Minutėlę
Pasikalbėkime apie seksą!
Peštynės dėl turtų ir galios
Sportas visiems
Smurtas mano gyvenime
Gyvybės voratinklis

Švietimas

Susiję užsiėmimai:
Vaikų teisės
Švietimas visiems?
Kiek mums reikia?
Tegu kiekvieno balsas būna išgirstas
Mano gyvenimas nėra šou!
Kelias į Lygybės žemę
Greitai bus pasenę

Švietimas – tai procesas, kurio metu visuomenė perduoda savo sukauptas žinias, įgūdžius ir vertybes iš vienos kartos į kitą. Švietimas pats savaime jau yra teisė, bet kartu tai ir nepamainoma priemonė kitų žmogaus teisėms įgyvendinti. Jis toks svarbus, kad net du JT Tūkstantmečio vystymosi tikslai yra susiję su švietimu: 2 tikslas (užtikrinti, kad iki 2015 metų visi berniukai ir mergaitės galėtų užbaigti visą pradinio mokymo kursą) ir 3 tikslas (skatinti lyčių lygybę ir įgalinti moteris sumažinant lyčių skirtumus ugdymo srityje). Tačiau, nepaisant gerų ketinimų, skaičiuojama, kad 2011 m. apie 57 milijonai vaikų visame pasaulyje vis dar nelankė mokyklos, 69 milijonams paauglių trūksta pagrindinių įgūdžių, įgyjamų pradinėse klasėse, o lyčių nelygybė išlieka daugybėje šalių.

Galimybė mokytis daro įtaką visiems jauniems žmonėms ir daugeliui šis klausimas yra labai opus. Visgi jaunimo padėtis unikali, leidžianti imtis veiksmų, todėl jauni žmonės privalo būti gerai informuoti apie savo teises ir suprasti politinį bei socialinį savo švietimo sistemos kontekstą. Informacija, pateikta 5-ajame skyriuje internete, yra gera pradžia. Ten aprašome „4 P“ švietimo koncepciją: tai prieinamumas, prieiga, priimtinumas ir prisitaikomumas, bei iššūkius, kylančius įgyvendinant UNESCO keturis ramsčius: mokytis gyventi kartu, mokytis žinoti, mokytis daryti ir mokytis būti.

Taika ir smurtas

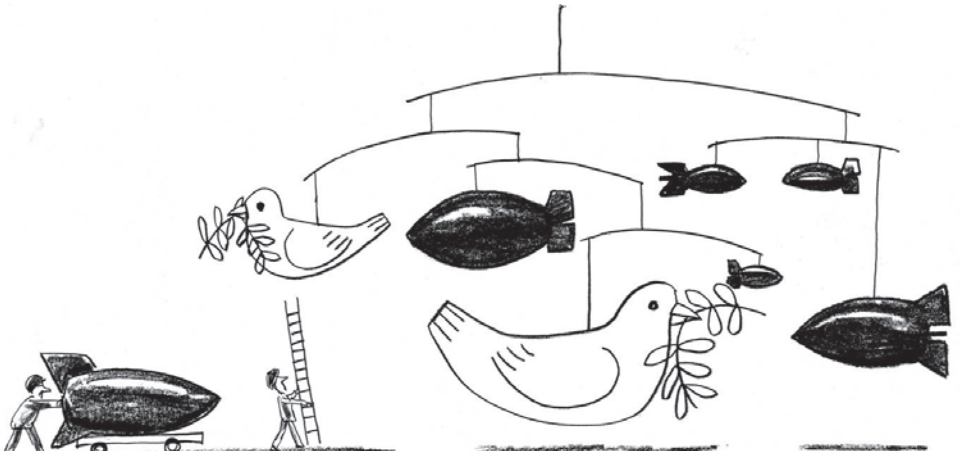

Susiję užsiėmimai:
Ar galiu užeiti?
Chahalis prieš JK
Vaikų teisės
Ar turime alternatyvų?
Pirštai ir nykščiai
Atminties žodžiai
Mano gyvenimas nėra šou!
Elektrinė
Atsakas rasizmui
Terorizmas
Akmenų mėtymas
Smurtas mano gyvenime
Kai išauš rytojus

5-ajame skyriuje internete pristatome išplėstinį smurto supratimą, į kurį įeina ne tik tiesioginis „elgesio“ smurtas, bet ir struktūrinis bei kultūrinis smurtas. Taip pat pateikiame platų taikos apibrėžimą, pagal kurį taika reiškia ne tik smurtinių konfliktų nebuvimą, bet ir teisingumo, lygybės, pagarbos teisėms ir Žemei užtikrinimą. Taika yra esminis visų žmogaus teisių įgyvendinimo elementas. Ji taip pat yra svarbus žmogaus produktas ir vis dažniau pati yra pripažįstama kaip žmogaus teisė – kaip nauja teisė arba vadinamųjų solidarumo teisių dalis.

Žmogaus saugumo sąvoka yra glaudžiai susijusi su taika ir smurtu. Ji apima individų apsaugą tiek nuo tiesioginės fizinio smurto grėsmės, tiek nuo netiesioginių grėsmių, kylančių dėl skurdo ir kitų socialinės, ekonominės, politinės nelygybės formų, taip pat dėl gaivalinių nelaimių ir ligų.

5-ajame skyriuje internete pateikiame argumentą, kad kartais smurto veiksmai yra būtini siekiant apsaugoti kitų žmonių teises, ir aptariame apsaugos priemones, reikalingas veiksmingoms ir teisingoms baudžiamosios teisės sistemoms.

Europos Tarybos jaunimo sektorius turi daugiau kaip 40 metų darbo patirties tarpkultūrinio mokymosi, konfliktų transformacijos ir žmogaus teisių švietimo srityse. Pavyzdžiui, kasmetinė Jaunimo taikos stovykla leidžia jauniems žmonėms akis į akį pasikalbėti su bendraamžiais „iš kitos pusės“, kartais – pirmą kartą gyvenime.

Vaikai

Susiję užsiėmimai:
Suvaidinkite
Ašikės istorija
Vaikų teisės
Ar turime alternatyvų?
Švietimas visiems?
Gėlių galia
Tegu kiekvieno balsas būna išgirstas
Mūsų ateitys
Matyk galią!
Akmenų mėtymas

Žmogaus teisių teisėje vaiku laikomas 18-os metų nesulaukęs žmogus. 2005 m. UNICEF apskaičiavo, kad visame pasaulyje yra apie 2,2 milijardo vaikų, iš kurių maždaug 200 milijonų – Europoje.

Pripažįstama, kad vaikus reikia ypač saugoti ir jais rūpintis, todėl jie turi „savo“ žmogaus teisių sutartį. Vaiko teisių konvenciją JT priėmė 1989 metais. Ji remiasi keturiais pagrindiniais principais: nediskriminacija, vaiko interesai, teisė į gyvybę, išgyvenimą bei vystymąsi ir pagarba vaiko nuomonei.

5-ajame skyriuje internete yra informacijos apie tokius dalykus kaip gatvės vaikai, prekyba žmonėmis, fizinės bausmės, priekabiavimas elektroninėje erdvėje, seksualinio pobūdžio vaizdai, seksualinė prievarta ir ombudsmenai vaikams.

Žiniasklaida

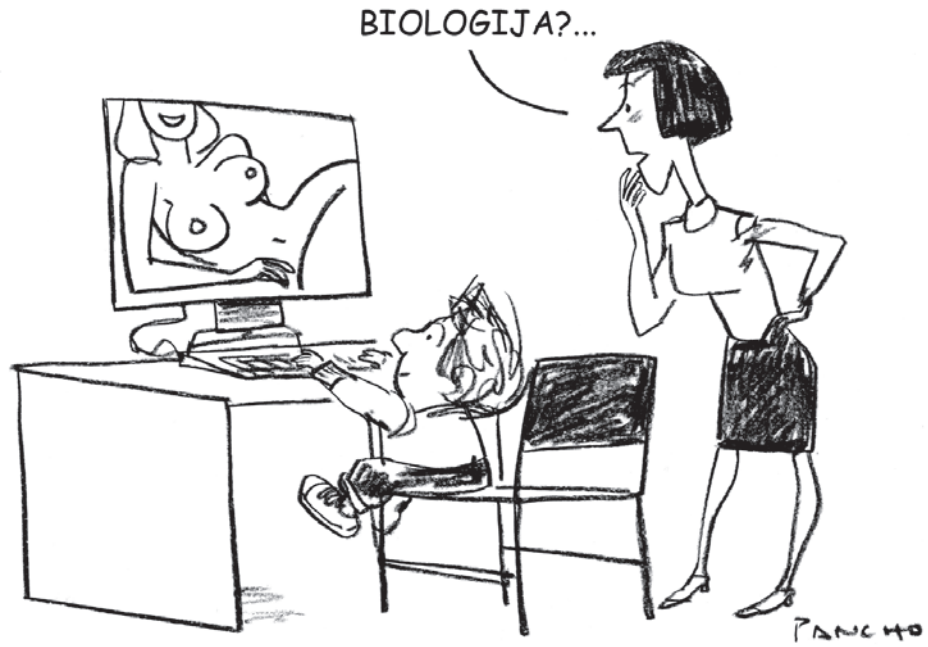

Žiniasklaida, spauda, televizija, radijas, filmai, kompaktiniai diskai, DVD ir internetas – tai mūsų modernieji informaciniai supergreitkeliai, galintys padėti didinti sąmoningumą, dalyvavimą ir globalų žmogaus teisių aktyvizmą, bet jie taip pat kelia pavojų ir gali skatinti neapykantą, stereotipus ir melagingą informaciją.

Labiausiai su žiniasklaida susijusi žmogaus teisė – tai teisė į nuomonės ir saviraiškos laisvę. 5-ajame skyriuje internete galite pasiskaityti apie teisę į saviraiškos laisvę ir jai kylančias grėsmes, tokias kaip valdžios sukurti žiniasklaidos kontrolės mechanizmai, smurtas prieš žurnalistus, komercinis spaudimas, prieiga prie informacijos ir komunikacijos technologijų. Europos Žmogaus Teisių Teismas labai daug nuveikė, kad pateiktų sistemą, pagal kurią galima riboti saviraiškos laisvę remiantis VŽTD 10 straipsnio 2 dalimi.

5-ajame skyriuje internete taip pat galite pasiskaityti apie tai, kaip saviraiškos laisvė gali konfrontuoti su kitomis žmogaus teisėmis, pvz., teise į privatumą, šeimyninį gyvenimą ir diskriminacijos uždraudimą. Taip pat ten yra informacijos apie vartotojiškumą, smurtą, vertybes, stereotipus ir savivertę, ypač jaunų žmonių, kurie kasdien aštuonias valandas praleidžia naršydami internete, atžvilgiu.

Susiję užsiėmimai:
Prieiga prie medikamentų
Pirmasis puslapis
Tegu kiekvieno balsas būna išgirstas
Greitai bus pasenę
Kai išauš rytojus
Kur stovi tu?

PRIEDAI

Šio skyriaus turinys

ATRINKTOS TARPTAUTINĖS ŽMOGAUS TEISIŲ PRIEMONĖS

Pagrindinių žmogaus teisių instrumentų ratifikavimo būklė 505

Jungtinės Tautos 505

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (santrauka ir pilna versija) 506
Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (neoficiali santrauka) 509
Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (neoficiali santrauka) 509
Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (neoficiali santrauka) 510
Vaiko teisių konvencija (neoficiali santrauka) 511
Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (neoficiali santrauka) 512
Tarptautinė konvencija dėl visų asmenų apsaugos nuo prievartinio dingimo (neoficiali santrauka) 513
Jungtinių Tautų žmonių su negalia teisių konvencija (neoficiali santrauka) 513

Europos Taryba 515

Europos žmogaus teisių konvencija (santrauka ir pilna versija) 515
Europos socialinė chartija (santrauka) 521
Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija (santrauka) 522
Europos regioninių arba mažumų kalbų chartija (santrauka) 522
Konvencija dėl veiksmų kovojant su prekyba žmonėmis 523
Europos Tarybos chartija dėl demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo 524

ŽODYNĖLIS 526

Pagrindinių žmogaus teisių instrumentų ratifikavimo statusas

Europos kultūros konvenciją pasirašiusios šalys (2023 m. gruodžio 1 d. duomenys)

ŠALYS	Jungtinės Tautos							Europos Taryba							
	Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas	Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas	Vaiko teisių konvencija	Tarptautinė konvencija dėl visų rasinės diskriminacijos formų panaikinimo	Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims Against Women	Konvencija dėl žmonių su negalia teisių	Tarptautinė konvencija dėl visų asmenų apsaugos nuo prievartinio dingimo	Europos žmogaus teisių konvencija	Europos socialinė chartija	Europos socialinė chartija (pataisyta)	Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija	Konvencija dėl apsaugos nuo kankinimo, nežmoniško ir žeminančio elgesio arba baudimo	Europos regioninių ir mažumų kalbų chartija	Konvencija dėl veiksmų kovojant su prekyba žmonėmis	Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo
Įsigaliojo	1976-01-03	1976-03-23	1990-09-02	1969-01-04	1981-09-03	2008-05-03	2010-12-23	1952-09-03	1965-02-26	1999-07-01	1998-02-01	1989-02-01	1998-03-01	2008-02-01	2014-02-01
Albanija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓
Andora		✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓		✓		✓	✓
Armėnija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	
Austrija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Azerbaidžanas	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓	
Baltarusija	✓	✓	✓	✓	✓	✓								✓	
Belgija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓
Bosnija ir Hercegovina	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
Bulgarija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓	
Kroatija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
Kipras	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Čekijos Respublika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	
Danija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
Estija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓	✓
Suomija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Prancūzija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓
Sakartvelas	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓	✓
Vokietija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Graikija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓
Šventasis Sostas			✓	✓											
Vengrija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Islandija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓		✓	✓
Airija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Italija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Kazachstanas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓						
Latvija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	
Lichtenšteinas	✓	✓	✓	✓	✓			✓			✓	✓	✓	✓	✓
Lietuva	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	
Liuksemburgas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓
Malta	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Monakas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓		✓	✓
Juodkalnija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
Nyderlandai	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Šiaurės Makedonija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Norvegija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Lenkija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
Portugalija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Rumunija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
Moldovos Respublika	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓	
Rusijos Federacija	✓	✓	✓	✓	✓	✓									
San Marinas	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓		✓	✓
Serbija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
Slovakijos Respublika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Slovėnija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ispanija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Švedija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Šveicarija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓		✓
Turkija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓		✓	
Ukraina	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	
Jungtinė Karalystė	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija

(santrauka)

1 straipsnis
Teisė į lygybę

2 straipsnis
Laisvė nuo diskriminacijos

3 straipsnis
Teisė į gyvybę, laisvę, asmens saugumą

4 straipsnis
Laisvė nuo vergovės

5 straipsnis
Laisvė nuo kankinimų ir žeminančio elgesio

6 straipsnis
Teisė būti pripažintam asmeniu prieš įstatymą

7 straipsnis
Teisė į lygybę prieš įstatymą

8 straipsnis
Teisė į gynybą kompetentingame teisme

9 straipsnis
Laisvė nuo savavališko suėmimo ir tremties

10 straipsnis
Teisė į sąžiningą viešą teismo procesą

11 straipsnis
Teisė būti laikomam nekaltu, kol kaltė neįrodyta

12 straipsnis
Laisvė nuo kišimosi į privatumą, šeimą, buitį ir susirašinėjimą

13 straipsnis
Teisė į laisvą judėjimą šalyje ir už jos ribų

14 straipsnis
Teisė į prieglobstį nuo persekiojimo kitose šalyse

15 straipsnis
Teisė į tautybę ir laisvė ją keisti

16 straipsnis
Teisė į santuoką ir šeimą

17 straipsnis
Teisė turėti nuosavybės

18 straipsnis
Tikėjimo ir religijos laisvė

19 straipsnis
Nuomonės ir informacijos laisvė

20 straipsnis
Teisė į taikų susibūrimą ir asociaciją

21 straipsnis
Teisė dalyvauti valdžioje ir į laisvus rinkimus

22 straipsnis
Teisė į socialinę apsaugą

23 straipsnis
Teisė į trokštamą darbą ir jungtis į profesines sąjungas

24 straipsnis
Teisė į poilsį ir laisvalaikį

25 straipsnis
Teisė į deramą gyvenimo lygį

26 straipsnis
Teisė į švietimą

27 straipsnis
Teisė dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime

28 straipsnis
Teisė į socialinę santvarką, kuri įgyvendina šį dokumentą

29 straipsnis
Pareigos bendruomenei, būtinoje laisvam ir pilnam vystymuisi

30 straipsnis
Laisvė nuo valstybės ar asmenų kišimosi į čia išdėstytas teises

Visos teisės saugomos © 1999 m. Žmogaus teisių išteklių centras, Minesotos universitetas. Publikuota su leidimu.

VISUOTINĖ ŽMOGAUS TEISIŲ DEKLARACIJA

Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948 m. gruodžio 10 d. rezoliucija 217 A (III)

Preambulė

Kadangi visų žmonių giminės narių prigimtinio orumo ir lygių bei neatimamų teisių pripažinimas yra laisvės, teisingumo ir taikos pasaulyje pagrindas;

kadangi žmogaus teisių nepaisymas ir niekinimas pastūmėjo vykdyti barbariškus aktus, kurie papiktino žmonijos sąžinę, ir didžiausiu paprastų žmonių siekiu buvo paskelbtas pasaulio, kuriame žmonės turi žodžio bei įsitikinimų laisvę ir yra išlaisvinti iš baimės ir skurdo, sukūrimas;

kadangi būtina, kad žmogaus teises saugotų įstatymo galia, idant žmogus nebūtų priverstas, nerasdamas jokios kitos išeities, sukilti prieš tironiją ir priespaudą;

kadangi būtina skatinti draugiškų tautų santykių plėtrą;

kadangi Jungtinių Tautų Chartijoje tautos vėl patvirtino savo tikėjimą pagrindinėmis žmogaus teisėmis, žmogaus, kaip asmenybės, orumu ir vertybe, lygiomis moterų ir vyrų teisėmis ir pasiryžo skatinti socialinę pažangą bei geresnio gyvenimo didesnės laisvės sąlygomis siekį;

kadangi valstybės narės yra įsipareigojusios bendradarbiaudamos su Jungtinėmis Tautomis siekti, kad būtų skatinama visuotinė pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms ir jų būtų paisoma;

kadangi bendras šių teisių ir laisvių supratimas yra nepaprastai svarbus, idant šis įsipareigojimas būtų visiškai įvykdytas,

Generalinė Asamblėja skelbia šią Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją kaip bendrą idealą, kurio turi siekti visos tautos ir visos valstybės, kad kiekvienas asmuo ir kiekvienas visuomenės organas, visuomet paisydami šios Deklaracijos, stengtųsi pasinaudodami mokymu ir švietimu skatinti pagarbą šioms teisėms ir laisvėms ir pažangiomis nacionalinėmis bei tarptautinėmis priemonėmis užtikrinti, kad jos būtų visuotinai ir tikrai pripažįstamos bei taikomos tiek pačių valstybių narių tautoms, tiek jų jurisdikcijai priklausančių teritorijų tautoms.

1 straipsnis

Visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis. Jiems yra suteiktas protas ir sąžinė, ir jie turi elgtis vienas su kitu kaip broliai.

2 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę naudotis visomis šioje Deklaracijoje paskelbtomis teisėmis ir laisvėmis be jokių skirtumų, pavyzdžiui, dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, turtinės, gimimo ar kitokios padėties.

2. Be to, neturi būti daroma jokio skirtumo dėl šalies ar teritorijos, kuriai priklauso asmuo, politinio, teisinio ar tarptautinio statuso, nesvarbu, ar ji būtų nepriklausoma, globojama, nesavavaldi arba jos suverenitetas būtų kaip nors kitaip apribotas.

3 straipsnis

Kiekvienas turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą.

4 straipsnis

Niekas negali būti laikomas vergijoje ar nelaisvas; visų formų vergija ir prekyba vergais yra draudžiama.

5 straipsnis

Niekas negali būti kankinamas arba patirti žiaurų, nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas.

6 straipsnis

Kiekvienas, kad ir kur būtų, turi teisę būti pripažintas teisinių santykių subjektu.

7 straipsnis

Visi žmonės yra lygūs įstatymui ir nediskriminuojami turi teisę į lygią įstatymo apsaugą. Visi turi teisę į lygią apsaugą nuo visokios diskriminacijos, pažeidžiančios šią Deklaraciją, ir nuo visokio tokios diskriminacijos kurstymo.

8 straipsnis

Kiekvienas, jei yra pažeistos konstitucijos arba įstatymo jam suteiktos pagrindinės teisės, turi teisę jas ginti kompetentinguose nacionaliniuose teismuose.

9 straipsnis

Niekas negali būti savavališkai suimtas, sulaikytas ar ištremtas.

10 straipsnis

Kiekvienas turi visiškai lygią teisę, kad, nustatant jo teises ir pareigas ir jam pareiškus baudžiamąjį kaltinimą, jo bylą teisingai ir viešai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas.

11 straipsnis

1. Kiekvienas, kaltinamas baudžiamojo nusikaltimo padarymu, turi teisę būti laikomas nekaltu tol, kol jo kaltumas įstatymo nustatyta tvarka neįrodomas viešame teismo procese, kuriame jam buvo suteiktos visos būtinos gynybos garantijos.

2. Niekas negali būti nuteistas už jokį veiksmą ar neveikimą, kuris pagal tuo metu galiojusius valstybės įstatymus arba tarptautinę teisę nebuvo laikomas baudžiamuoju nusikaltimu. Taip pat negali būti skiriama bausmė, sunkesnė negu taikytoji baudžiamojo nusikaltimo padarymo metu.

12 straipsnis

Niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo privatumą, šeimos gyvenimą, buitį ar susirašinėjimą arba kėsinimosi į jo garbę ir reputaciją. Kiekvienas turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba kėsinimosi.

13 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę laisvai judėti ir teisę pasirinkti gyvenamąją vietą kiekvienos valstybės teritorijoje.

2. Kiekvienas turi teisę išvykti iš bet kurios šalies, įskaitant savąją, ir grįžti į savo šalį.

14 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę kitose šalyse ieškoti prieglobsčio nuo persekiojimo ir juo naudotis.

2. Šia teise negali būti naudojamasi, kai persekiojama tikrai dėl nepolitinių nusikaltimų arba veiksmų, prieštaraujančių Jungtinių Tautų tikslams ir principams.

15 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę į pilietybę.

2. Niekam negali būti savavališkai atimta jo pilietybė arba teisė ją pakeisti.

16 straipsnis

1. Moterys ir vyrai, sulaukę pilnametystės, turi teisę be jokių apribojimų dėl rasės, pilietybės ar religijos tuoktis ir kurti šeimą. Sudarydami santuoką, gyvendami susituokę ir nutraukdami santuoką jie turi lygias teises.

2. Santuoka sudaroma tik laisva būsimų sutuoktinių valia ir visišku abiejų sutarimu.

3. Šeima yra natūrali ir pagrindinė visuomenės grupė, ir ji turi teisę būti visuomenės ir valstybės saugoma.

17 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę tiek vienas, tiek kartu su kitais turėti nuosavybę.

2. Iš nieko nuosavybė negali būti savavališkai atimta.

18 straipsnis

Kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; ši teisė apima laisvę keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat laisvę išpažinti ir skelbti savo religiją ar tikėjimą tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, mokant, praktikuojant tikėjimą, laikant pamaldas ir atliekant apeigas.

19 straipsnis

Kiekvienas turi teisę laisvai laikytis savo įsitikinimų ir juos reikšti; ši teisė apima laisvę nekliudomam turėti savo nuomonę ir ieškoti informacijos bei idėjų, jas gauti ir skleisti visokiomis priemonėmis ir nepaisant valstybės sienų.

20 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę laisvai burtis į taikius susirinkimus ir asociacijas.

2. Niekas negali būti verčiamas priklausyti kokiai nors asociacijai.

21 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę tiesiogiai arba per laisvai išrinktus atstovus dalyvauti valdant savo šalį.

2. Kiekvienas turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į savo šalies valstybinę tarnybą.

3. Žmonių valia yra valstybės valdžios pagrindas; ši valia reiškiama periodiškuose ir teisinguose rinkimuose, rengiamuose remiantis visuotine bei lygia rinkimų teise ir vykdomuose slaptu balsavimu arba lygiaverte laisvo balsavimo tvarka.

22 straipsnis

Kiekvienas, kaip visuomenės narys, turi teisę į socialinę apsaugą ir teisę, kad valstybės pastangomis bei bendradarbiaujant tarptautiniu lygiu ir pagal kiekvienos valstybės struktūrą bei išteklius būtų įgyvendinamos jo orumui ir laisvam asmenybės vystymuisi būtinos ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės.

23 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę į darbą, laisvą darbo pasirinkimą, teisingas ir tinkamas darbo sąlygas ir apsaugą nuo nedarbo.

2. Kiekvienas be jokios diskriminacijos turi teisę gauti vienodą užmokestį už vienodą darbą.

3. Kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę gauti teisingą ir tinkamą atlyginimą, užtikrinantį jam ir jo šeimai žmogaus orumo vertą gyvenimą, jei reikia, papildomą kitomis socialinės apsaugos priemonėmis.

4. Kiekvienas turi teisę steigti profesines sąjungas ir stoti į jas, kad būtų ginami savi interesai.

24 straipsnis

Kiekvienas turi teisę į poilsį ir laisvalaikį, taip pat į pagrįstą darbo valandų ribojimą ir periodines mokamas atostogas.

25 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę į savo ir savo šeimos sveikatai ir gerovei pakankamą gyvenimo lygį, įskaitant maistą, drabužius, būstą ir sveikatos priežiūrą bei būtinas socialines paslaugas, ir teisę į apsaugą nedarbo, ligos, negalios, našlystės, senatvės atveju arba kitomis nuo jo nepriklausančiomis aplinkybėmis, jam netekus pragyvenimo šaltinio.

2. Motinoms ir vaikams suteikiama ypatinga globa ir parama. Visi vaikai, santuokiniai ir nesantuokiniai, naudojasi vienoda socialine apsauga.

26 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę į mokslą. Mokslas, bent jau pradinio ir pagrindinio išsilavinimo lygmenų, yra nemokamas. Pradinis mokslas yra privalomas. Techninis ir profesinis mokymas yra visuotinai prieinamas, o aukštasis mokslas vienodai prieinamas visiems pagal kiekvieno sugebėjimus.

2. Mokslas yra skirtas tam, kad visais atžvilgiais būtų ugdoma žmogaus asmenybė ir kad būtų didinama pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms. Jis turi skatinti visų tautų, rasinių arba religinių grupių savitarpio supratimą, pakantumą ir draugystę, taip pat turi padėti toliau plėtoti Jungtinių Tautų taikos palaikymo veiklą.

3. Tėvai turi pirmumo teisę parinkti savo vaikams mokymą.

27 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę laisvai dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime, gėrėtis menu, dalytis mokslo pažangos laimėjimais ir jų teikiama nauda.

2. Kiekvienas turi teisę į savo moralinių ir materialinių interesų, atsirandančių iš mokslo, literatūros arba meno kūrinių, kurių autorius jis yra, apsaugą.

28 straipsnis

Kiekvienas turi teisę į tokią socialinę ir tarptautinę santvarką, kurioje gali būti visiškai įgyvendinamos šioje Deklaracijoje išdėstytos teisės ir laisvės.

29 straipsnis

1. Kiekvienas turi pareigas bendruomenei, kurioje vienintelėje yra galimas laisvas ir visokeriopas jo asmenybės vystymasis.

2. Kiekvienam, kuris naudojasi savo teisėmis ir laisvėmis, gali būti taikomi tik tokie apribojimai, kokie yra nustatyti įstatymo, tik tam, kad būtų užtikrintas kitų teisių ir laisvių pripažinimas ir pagarba joms ir kad demokratinėje visuomenėje būtų laikomasi teisėtų moralės, viešosios tvarkos ir visuotinės gerovės reikalavimų.

3. Šiomis teisėmis ir laisvėmis jokiais atvejais negali būti naudojamasi tam, kas prieštarauja Jungtinių Tautų tikslams ir principams.

30 straipsnis

Jokia šios Deklaracijos nuostata negali būti aiškinama kaip kuriai nors valstybei, grupei ar asmeniui suteikianti kokią nors teisę vykdyti veiklą arba atlikti veiksmus, kuriais siekiama panaikinti šioje Deklaracijoje paskelbtas teises ir laisves.

Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas

(neoficiali santrauka)

- Šį paktą priėmė Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 1966 m. gruodžio 16 d., jis įsigaliojo 1976 m. kovo 23 d. 2012 m. gegužę paktą buvo ratifikavusios 167 šalys.
- Pakte plačiau paaiškinamos Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje išdėstytos pilietinės ir politinės teisės.
- Pagal pakto 1-ąjį str., šalys įsipareigoja gerbti ir propaguoti teisę į apsisprendimą. Jame taip pat pripažįstama žmonių teisė laisvai turėti, prekiauti ir išmesti savo natūralius išteklius.

Tarp pakto garantuojamų asmens teisių yra:

2 straipsnis
Teisė į teisines priemones, kai asmens teisės buvo pažeistos, net jei pažeidėjas ir veikė oficialiai.

3 straipsnis
Teisė į lygybę tarp vyrų ir moterų naudojantis pilietinėmis ir politinėmis teisėmis.

6 straipsnis
Teisė į gyvybę ir išgyvenimą.

7 straipsnis
Teisė į laisvę nuo žiauraus ir orumą žeminančio elgesio arba bausmės.

8 straipsnis
Laisvė nuo vergijos ir prievartinio darbo.

9 straipsnis
Teisė į asmens laisvę ir saugumą bei laisvė nuo savavališko arešto ir sulaikymo.

11 straipsnis
Laisvė nuo įkalinimo dėl įsiskolinimo.

12 straipsnis
Teisė laisvai judėti ir pasirinkti gyvenamąją vietą

14 straipsnis
Teisė į lygybę prieš įstatymą. Teisė į nekaltumo prezumpciją ir į viešą, nešališką, sąžiningą teismo procesą.

16 straipsnis
Teisė būti pripažintam asmeniu pagal įstatymą.

17 straipsnis
Teisė į privatumą ir jo apsaugą pagal įstatymą.

18 straipsnis
Teisė į minties, sąžinės ir religijos laisvę.

19 straipsnis
Teisė į nuomonės ir išraiškos laisvę.

20 straipsnis
Draudžiama karo ir nacionalinę, rasinę ar religinę neapykantą skatinanti propaganda.

21 straipsnis
Teisė į taikius susirinkimus.

22 straipsnis
Teisė jungtis į asociacijas.

23 straipsnis
Teisė į santuoką ir šeimos kūrimą.

24 straipsnis
Vaikų teisės (mažamečių statusas, tautybė, registtracija ir vardas).

25 straipsnis
Teisė dalyvauti tvarkant viešuosius reikalus, balsuoti, būti išrinktam ir į prieigą prie viešųjų paslaugų.

26 straipsnis
Teisė į lygybę prieš įstatymą.

27 straipsnis
Religinių, etninių ar lingvistinių mažumų teisė praktikuoti savo kultūrą, religiją ir vartoti savo kalbą.

Šis paktas yra teisiškai privalomas; jo įgyvendinimą prižiūri 28-uoju straipsniu įsteigtas Žmogaus teisių komitetas.

Pirmasis neprivalomas protokolas įkūrė individualių skundų mechanizmą. 2012 m. gegužę protokolą buvo raitifikavusios 114 valstybių.

Antrasis neprivalomas protokolas ėmė galioti 1991 m.; juo siekiama panaiukinti mirties bausmę. 2012 m. gegužę jį buvo ratifikavusios 74 valstybės.

Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas

(neoficiali santrauka)

Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (1966 m.) kartu su Visuotine žmogaus teisių deklaracija (1948 m.) ir Tarptautiniu pilietinių ir politinių teisių paktu (1966 m.) sudaro Tarptautinį žmogaus teisių bilį. Pagal Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, pakte pripažįstama, kad „laisvos žmogaus asmenybės, kuri naudojasi pilietinėmis bei politinėmis laisvėmis ir yra atsikračiusi baimės bei skurdo pančių, idealas gali būti įgyvendintas tik sudarius sąlygas kiekvienam žmogui naudotis savo pilietinėmis ir politinėmis bei ekonominėmis, socialinėmis ir kultūrinėmis teisėmis“. Paktas ėmė galioti 1976 m., o 2012 m. gegužę jį buvo ratifikavusios 160 šalys.

1 straipsnis
Visos tautos turi apsisprendimo teisę, įskaitant teisę nustatyti savo politinį statusą ir laisvai vykdyti savo ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtrą.

2 straipsnis
Kiekviena valstybė įsipareigoja maksimaliai, kiek leidžia jos ištekliai, imtis visų atitinkamų priemonių, kad šiame Pakte pripažįstamos teisės palaipsniui būtų visiškai įgyvendintos. Visi turi teisę į tas pačias teises, be jokios diskriminacijos.

3 straipsnis
Valstybės įsipareigoja užtikrinti vyrams ir moterims lygias teises naudotis visomis šiame Pakte išvardytomis teisėmis.

4 straipsnis
Apribojimai šioms teisėms galimi taikyti tik tiek, kiek toks apribojimas atitinka šių teisių pobūdį ir tik visuotinės gerovės skatinimo demokratinėje visuomenėje tikslais.

5 straipsnis
Joks asmuo, jų grupė ar valdžia negali šių teisių atimti.

6 straipsnis
Visi turi teisę į darbą, įskaitant teisę užsidirbti pragyvenimui laisvai pasirinktu darbu.

7 straipsnis
Visi turi teisę į teisingas ir palankias darbo sąlygas, teisingą darbo užmokestį, kurio užtenka pragyvenimui; lygų atlyginimą už vienodą darbą; saugias darbo sąlygas; lygias galimybes visiems būti paaukštintiems; į poilsį ir laisvalaikį.

8 straipsnis
Visi turi teisę jungtis prie profesinių sąjungų ir teisę streikuoti.

9 straipsnis
Visi turi teisę į socialinę apsaugą, įskaitant socialinį draudimą.

10 straipsnis
Šeima turi būti apsaugota ir jai turi būti padėta. Santuoka turi būti sudaroma tik laisvu abiejų sutuoktinių sutarimu. Speciali apsauga turi būti skirta motinoms. Specialių priemonių turi būti imtasi dėl vaikų, be jokios diskriminacijos. Vaikai ir jaunimas turi būti apsaugoti nuo ekonominio išnaudojimo. Turi būti draudžiamas jų darbas pavojingomis ar žalingomis sąlygomis. Turi būti amžiaus limitai vaikų darbui.

11 straipsnis
Visi turi teisę į tinkamą gyvenimo lygį sau ir savo šeimai, įskaitant tinkamą maistą, apsirengimą ir būstą. Visi turi teisę būti laisvi nuo alkio.

12 straipsnis
Visi turi teisę turėti kuo geriausią fizinę ir psichinę sveikatą.

13 straipsnis
Visi turi teisę į švietimą. Pradinis išsilavinimas turi būti privalomas ir nemokamas visiems.

14 straipsnis
Šalys, kuriose nemokamas pradinis išsilavinimas nėra prieinamas visiems, turi imtis priemonių tai užtikrinti.

15 straipsnis
Kiekvienas turi teisę dalyvauti kultūriniame gyvenime ir naudotis mokslo pažangos laimėjimais.

Šį paktą prižiūri Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas.

Šaltinis: Minesotos žmogaus teisių resursų centras, paremta JT Žmogaus teisių centro tarptautinio teisių bilio faktų lapu nr. 2.

Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo

(neoficiali santrauka)

Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo remiasi 1963 m. Deklaracija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo.

Deklaracijoje pateikiami keturi pagrindiniai punktai:

- Bet kokia rasinio skirstymo ar viršenybės doktrina yra moksliškai klaidinga, morališkai smerktina, socialiai neteisinga ir pavojinga, ir neturi jokio nei teorinio, nei praktinio pateisinimo;
- Rasinė diskriminacija – ir dar daugiau, rasine viršenybe ar neapykanta grindžiama valdžios politika – pažeidžia pagrindines žmogaus teises, stato į pavojų draugiškus tautų santykius, bendradarbiavimą tarp tautų bei tarptautinę taiką ir saugumą;
- Rasinė diskriminacija kenkia ne tik jos objektams, bet ir ją praktikuojantiems;
- Pasaulinė visuomenė, laisva nuo rasinės segregacijos ir diskriminacijos – faktorių, kurie skatina neapykantą ir susiskaldymą – yra fundamentalus Jungtinių Tautų tikslas.

1 straipsnis

Rasinės diskriminacijos apibrėžimas: kokių nors skirtumų, išimčių, apribojimų darymą ar pranašumo teikimą, pagrįstą rasės, odos spalvos, giminės, tautybės ar etninės kilmės požymiais, siekiant panaikinti arba apriboti pripažintas žmogaus teises ir pagrindines laisves. Skatinamosios priemonės nelaikomos rasine diskriminacija.

2 straipsnis

Valstybės dalyvės smerkia rasinę diskriminaciją ir įsipareigoja visais tinkamais būdais nedelsdamos vykdyti visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo politiką. Jos įsipareigoja nevykdyti jokių rasinės diskriminacijos aktų ar veiksmų ir garantuoti, kad visi valstybiniai organai ir valstybinės įstaigos veiks pagal šį įsipareigojimą. Kiekviena valstybė dalyvė įsipareigoja neskatinti, neginti ir neremti rasinės diskriminacijos, nesvarbu, kokie asmenys ar organizacijos ją vykdytų. Kiekviena valstybė dalyvė turi imtis veiksmingų priemonių peržiūrėti vyriausybės nacionalinę ir vietinę politiką ir taisyti, atšaukti ar panaikinti visus įstatymus ar potvarkius, kurie padeda atsirasti rasinei diskriminacijai. Kiekviena valstybė dalyvė turi visais tinkamais būdais uždrausti ir panaikinti bet kokių asmenų, grupių ar organizacijų vykdomą rasinę diskriminaciją. Valstybės dalyvės prireikus turi imtis ypatingų ir konkrečių priemonių užtikrinti tam tikrų rasinių grupių ar joms priklausančių asmenų tinkamą vystymąsi ir apsaugą, kad jie galėtų vienodai naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis.

3 straipsnis

Valstybės dalyvės ypač smerkia rasinę segregaciją ir apartheidą ir įsipareigoja užkirsti kelią tokiai praktikai, ją uždrausti ir panaikinti jų jurisdikcijai priklausančiose teritorijose.

4 straipsnis

Valstybės dalyvės smerkia visokią propagandą ir visas organizacijas, kurios remiasi vienos rasės ar tam tikros odos spalvos ar tautybės žmonių grupės pranašumo idėjomis. Jos įsipareigoja imtis neatidėliotinų ir veiksmingų priemonių prieš bet kokį tokios diskriminacijos kurstymą ar diskriminacinius veiksmus.

5 straipsnis

Valstybės dalyvės įsipareigoja uždrausti ir panaikinti visų formų rasinę diskriminaciją ir garantuoti kiekvieno žmogaus lygiateisiškumą prieš įstatymą, ypač realizuojant šias teises: teisę būti lygiems prieš teismą; teisę į asmens saugumą; politines teises, ypač teisę dalyvauti rinkimuose – balsuoti ir iškelti savo kandidatūrą, teisę dalyvauti valdant šalį, taip pat tvarkant bet kokio lygio valstybės reikalus ir vienodą teisę dirbti valstybinėse įstaigose; teisę laisvai kilnotis ir gyventi savo valstybėje; teisę palikti bet kurią šalį, įskaitant savo, ir sugrįžti į savo šalį; teisę į pilietybę; teisę tuoktis ir pasirinkti sutuoktinį; teisę valdyti turtą individualiai ir kartu su kitais; paveldėjimo teisę; teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; teisę į įsitikinimų ir jų reiškimo laisvę; teisę į taikių susirinkimų ir asociacijų laisvę; teises ekonominėje, socialinėje ir kultūros srityje: teisę į darbą, laisvą darbo pasirinkimą, teisingas ir palankias darbo sąlygas, apsaugą nuo nedarbo, vienodą atlyginimą už vienodą darbą, teisingą ir patenkinamą apmokėjimą; teisę kurti profesines sąjungas ir stoti į jas; teisę į gyvenamąjį plotą; teisę į sveikatos apsaugą, medicinos pagalbą, socialinį aprūpinimą ir visuomenines paslaugas; teisę į mokslą ir profesinį parengimą; teisę vienodai dalyvauti kultūrinėje veikloje; teisę užimti bet kokią vietą ar naudotis visomis visuomeninėmis paslaugomis.

6 straipsnis

Valstybės dalyvės kiekvienam jų jurisdikcijai priklausančiam žmogui garantuoja veiksmingą apsaugą ir teisines apsaugos priemones nuo bet kokių rasinės diskriminacijos veiksmų.

7 straipsnis

Valstybės dalyvės įsipareigoja imtis priemonių mokymo, auklėjimo ir kt. srityse, kovoti su prietarais, kurie sukelia rasinę diskriminaciją.

Šaltinis: JT Žmogaus teisių ir žmonių judėjimo žmogaus teisių mokymuisi centras www.pdhre.org

Vaiko teisių konvencija

(neoficiali santrauka)

- Vaiko teisių konvencija (VTK) yra labiausiai visuotinai priimas žmogaus teisių instrumentas, kurį yra ratifikavusios visos pasaulio šalys, išskyrus dvi. Konvencija pilną žmogaus teisių spektrą – pilietines, politines, ekonomines, socialines ir kultūrines vaikų teises – apima viename dokumente. Konvencija buvo priimta JT Generalinėje Asamblėjoje 1989 m. lapkričio 20 d. ir įsigaliojo 1990 m. rugsėjį.
- Konvencijos 41-ame straipsnyje išdėstytos visų vaikų iki aštuoniolikos metų amžiaus žmogaus teisės, kurias reikia gerbti ir saugoti.

1 straipsnis
Vaiko apibrėžimas: „visi žmonės, jaunesni nei aštuoniolikos metų amžiaus“, nebent nacionaliniai įstatymai numato, jog pilnametystės sulaukiama anksčiau.

2 straipsnis
Konvencijos saugomos teisės bus užtikrinamos be jokios diskriminacijos.

3 straipsnis
Visuose su vaiku susijusiuose veiksmuose vaiko interesams turi būti teikiama pirmenybė.

5 straipsnis
Valstybė gerbs tėvų atsakomybes, teises ir pareigas.

6 straipsnis
Visi vaikai turi įgimtą teisę į gyvybę.

7 straipsnis
Vaikas turi teisę turėti vardą, įgyti pilietybę ir žinoti savo tėvus bei būti jų prižiūrimas.

8 straipsnis
Vaikas turi teisę į tapatybę ir tautybę.

9 straipsnis
Vaikas turi teisę nebūti atskirtas nuo savo tėvų, nebent tai būtų geriau jo interesams arba taip nuspręstų teismas.

12 straipsnis
Vaikas turi teisę reikšti nuomonę visais su juo susijusiais klausimais ir į jo nuomonę turi būti atsižvelgta.

13 straipsnis
Vaikas turi teisę į saviraiškos laisvę, įskaitant teisę ieškoti, gauti ir dalintis bet kokia informacija ir idėjomis.

14 straipsnis
Vaiko teisė į minties, sąžinės ir religijos laisvę turi būti gerbiama.

15 straipsnis
Vaikas turi teisę į asociacijų ir taikių susirinkimų laisvę.

16 straipsnis
Joks vaikas negali patirti neteisėto kišimosi į jo privatumą, šeimą, namus ar susirašinėjimą; vaikas turi būti apgintas nuo neteisėtų atakų prieš jo garbę ir reputaciją.

17 straipsnis
Valstybė turi užtikrinti vaiko teisę į prieigą prie informacijops ir medžiagos iš nacionalinių ir tarptautinių šaltinių.

18 straipsnis
Tėvai turi pagrindinę atsakomybę už vaiko auginimą ir vystymąsi.

19 straipsnis
Valstybė turi imtis visų teisinių, administracinių, socialinių ir edukacinių priemonių vaiko apsaugai nuo visų formų fizinio ir mentalinio smurto, sužeidimo, priekabiavimo, nepriežiūros, blogo elgesio ir išnaudojimo.

24 straipsnis
Vaikas turi teisę į pačios aukščiausios kokybės sveikatos priežiūrą, daugiausia dėmesio skiriant pirminei ir prevencinei sveikatos priežiūrai.

26 straipsnis
Vaikas turi teisę gauti naudos iš socialinės apsaugos.

27 straipsnis
Vaikas turi teisę į gyvenimo standartą, kuris leistų fizinį, mentalinį, dvasinį, moralinį ir socialinį vystymąsi.

28 ir 29 straipsniai
Vaikas turi teisę į švietimą. Valstybė pradinį išsilavinimą padarys nemokamą ir privalomą visiems, bei skatins skirtingų formų vidurinio išsilavinimo vystymą, ir padarys jį prieinamą visiems vaikams. Disciplina mokykloje atitiks vaiko orumą. Švietimu turi būti siekiama vaiko asmenybės, talentų ir gebėjimų lavinimo, pagarbbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, jis turi būti ruošiamas gyvenimui laisvoje visuomenėje taikos, draugystės, supratimo, tolerancijos ir lygybės, pagarbos gamtai dvasia.

30 straipsnis
Vaikas turi teisę naudotis savo kultūra.

31 straipsnis
Vaikas turi teisę į poilsį ir laisvalaikį, žaisti ir laisvai dalyvauti kultūriniame gyvenime bei menuose.

32 straipsnis
Vaikas turi būti apsaugotas nuo ekonominio išnaudojimo ir darbo, kuris daro žalą jo gyvenimui ir vystymuisi.

33 straipsnis
Vaikas turi būti apsaugotas nuo neteisėto narkotinių medžiagų vartojimo.

34 straipsnis
Vaikas turi būti apsaugotas nuoo visų formų seksualinio išnaudojimo, vaikų prostitucijos ir kitų neteisėtų seksualinių praktikų, nuo dalyvavimo pornografijoje ir jos priemonių.

38 straipsnis
Valstybė imsis visų tinkamų priemonių, kad apsaugotų vaikus nuo ginkluotų konfliktų.

40 (ir 37) straipsnis
Kiekvienam vaikui, apkaltintam įvykdžius nusikaltimą, turi būti garantuojama nekaltumo prezumpcija, jis turi gauti teisinę pagalbą savo byloje, negali būti verčiamas liudyti ar prisipažinti kaltu, turi būti pilnai gerbiamas jo privatumas, ir su juo turi būti elgiamasi atitinkamai pagal jo amžių, aplinkybes ir gerovę. Vaikams, kurie nusikaltimą įvykdė būdami jaunesni nei 18-os metų, negali būti taikoma mirties bausmė ar įkalinimas iki gyvos galvos be galimybės išeiti į laisvę anksčiau.

Pilną konvencijos ir jos papildomų protokolų tekstą galima perskaityti ir parsisiųsti iš daugybės interneto svetainių, tokių kaip UNICEF (www.unicef.org/crc).

Šaltinis: JT žmogaus teisių ir žmonių judėjimo už žmogaus teisių mokymąsi centras www.pdhre.org

Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (angl. *CEDAW*)

Priimta 1979 m. JT Generalinėje Asamblėjoje, įsigaliojo 1981 m. rugsėjo 3 d.

(neoficiali santrauka)

1 straipsnis

Moterų diskriminacija – tai „skirtumų, išimčių ar apribojimų darymas lyties pagrindu siekiant varžyti ar panaikinti pripažintas moterų teises ir pagrindines laisves nepriklausomai nuo jų šeiminės padėties politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar kurioje nors kitoje srityje, neleisti jomis naudotis ar jas įgyvendinti lygiomis teisėmis su vyrais."

2 straipsnis

Smerkia visų formų moterų diskriminaciją; valstybės dalyvės susitaria visais būdais nedelsdamos vykdyti moterų diskriminacijos panaikinimo politiką ir įtvirtinti lygybės principą.

3 straipsnis

Valstybės dalyvės visose srityse, ypač politinėje, socialinėje, ekonominėje ir kultūros, imasi vis atitinkamų priemonių garantuoti moterims visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių įgyvendinimą ir naudojimąsi jomis lygiomis teisėmis su vyrais.

4 straipsnis

Leidžia valstybėms dalyvėms imtis „laikinų specialiųjų priemonių" lygybei paskubinti.

5 straipsnis

Poreikis imtis tinkamų priemonių modifikuoti kultūrines elgsenos normas, taip pat šeimos švietimui pripažinti motinystės socialinę funkciją ir bendrą vyrų ir moterų atsakomybę auginant vaikus.

6 straipsnis

Įpareigoja valstybes dalyves imtis visų reikiamų priemonių, kad būtų nutraukta visų rūšių prekyba moterimis ir moterų prostitucijos panaudojimas.

7 straipsnis

Moterys turi lygią balso teisę, teisę dalyvauti valdyme ir pilietinėje visuomenėje.

8 straipsnis

Moterys turi tokią pačią teisę kaip ir vyrai dirbti ir atstovauti savo valdžios institucijoms tarptautiniu lygmeniu.

9 straipsnis

Moterys turi lygią su vyrais teisę įgyti, pakeisti ar išlaikyti savo ir savo vaikų tautybę.

10 straipsnis

Įpareigoja visų reikiamų priemonių, kad būtų panaikinta moterų diskriminacija ir jos turėtų lygias su vyrais teises mokslo srityje ir kad, pripažįstant vyrų ir moterų lygybę, būtų atsisakyta stereotipinių moterų ir vyrų vaidmenų idėjų.

11 straipsnis

Ragina valstybes dalyves imtis priemonių panaikinti diskriminaciją darbe ir užtikrinti visas teises šioje srityje, įskaitant teisę į darbą, darbo galimybes, lygų atlyginimą, laisvą profesijos ir darbo pasirinkimą, socialinę apsaugą.

12 straipsnis

Reikalauja, kad valstybės dalyvės imtųsi žingsnių panaikinti diskriminaciją sveikatos priežiūroje, įskaitant prieigą prie tokių paslaugų kaip šeimos planavimas.

13 straipsnis

Moterys turi tokias pačias teises kaip ir vyrai visose socialinio ir ekonominio gyvenimo srityje, tokiose kaip šeimos pašalpos, banko paslaugos ir dalyvavimas poilsinėje veikloje bei sporte.

14 straipsnis

Fokusuojasi į kaimo moterų problemas, įskaitant moterų dalyvavimą vystymosi planavime, teisę į tinkamą sveikatos priežiūrą, kreditą, švietimą ir tinkamas gyvenimo sąlygas.

15 straipsnis

Moterys ir vyrai yra lygūs prieš įstatymą. Moterys turi teisę į teisinius kontraktus, turėti nuosavybės ir rinktis savo gyvenamąją vietą.

16 straipsnis

Reikalauja imtis žingsnių, kad būtų užtikrinta lygybė santuokoje ir šeimos santykiuose, įskaitant lygias su vyrais teises laisvai rinktis santuoką, lygias teises ir atsakomybes vaikams, įskaitant teisę laisvai nuspręsti turimų vaikų skaičių ir kada jų turėti bei kaip, ir tas pačias teises į nuosavybę.

17-30 straipsniai

Konvencijos administravimas ir ataskaitų procedūros.

Tarptautinė konvencija dėl visų asmenų apsaugos nuo prievartinio dingimo

(neoficiali santrauka)

1 straipsnis draudžia prievartinį dingimą; jokios išimtinės aplinkybės, net jei tai būtų karo padėtis ar karo grėsmė, vidaus politinis nestabilumas ar bet kokia kitokia nepaprastoji padėtis, negali pateisinti priverstinio dingimo.

2-ame straipsnyje apibrėžiamas priverstinis dingimas: tai „suėmimas, sulaikymas, pagrobimas ar kitoks laisvės atėmimas, vykdomi valstybės atstovų arba asmenų ar asmenų grupių, veikiančių valstybės leidimu, palaikymu ar pritarimu, kai atsisakoma pripažinti laisvės atėmimą ar slepiamas dingusio asmens likimas ar buvimo vieta, ir dėl to toks asmuo nebeginamas įstatymų."

Plačiai paplitusi ar sisteminga priverstinio dingimo praktika yra nusikaltimas žmoniškumui, kaip nurodo 5-asis straipsnis .

Konvenciją pasirašiusios šalys įsipareigoja:

- tirti prievartinio dingimo atvejus ir jų kaltininkams įvykdyti teisingumą;
- užtikrinti, kad prievartinis dingimas baudžiamajame kodekse būtų įvardijamas kaip nusikaltimas;
- įkurti jurisdikciją prievartinio dingimo nusikaltimui, kai kaltinamasis yra jos teritorijoje, net jei jis nėra jos pilietis ar rezidentas;
- bendradarbiauti su kitomis valstybėmis užtikrinant, kad kaltininkai yra baudžiami arba išduodami, ir padėti prievartinio dingimo aukoms arba rasti ir grąžinti jų palaikus;
- gerbti minimalius teisinius laisvės atėmimo standartus, įskaitant teisę dėl įkalinimo kreiptis į teismą;
- sukurti šiuo metu kalinamųjų registrą ir leisti su juo susipažinti artimiesiems bei teisininkams;
- užtikrtinti, kad prievartinio dingimo aukos ar tiesiogiai to paliestieji turėtų teisę gauti reparacijas ir kompensaciją (str. 24.4)
- teisė į reparacijas apima materialius dalykus ir pavojus bei, kur tai taikytina, kitas reparacijų formas, tokias kaip: a) nuostolių atlyginimas; b) reabilitacija; c) pasitenkinimas, įskaitant orumo atstatymą ir reparacijas; d) garantiją, kad tai nepasikartos (str. 24. 5)

Šią konvenciją prižiūrės ją pasirašiusiųjų išrinktas Priverstinio dingimo komitetas. Šalys privalo teikti ataskaitas šiam komitetui dėl žingsnių, kurių jos ėmėsi ją įgyvendinti dvejus metus prieš tapdamos jos subjektais.

Į konvenciją įtraukta nebūtina skundų sistema, kuria naudodamiesi šalių dalyvių piliečiai gali prašyti komiteto pagalbos ieškant dingusio žmogaus buvimo vietos. Šalys gali prie šios sistemos prisijungti bet kuriuo metu, tačiau iš jos išeiti – tik parašu.

Šaltinis: Vikipedija, 2012 m. gegužės 25 d.

Jungtinių Tautų žmonių su negalia teisių konvencija

(neoficiali santrauka)

1 straipsnis: Tikslas

Šios konvencijos tikslas yra propaguoti, saugoti ir užtikrinti visas žmogaus teises ir pagrindines laisves žmonėms su negalia. Žmonės su negalia – tai tie, kurie turi ilgalaikių fizinių, psichikos, intelektualinių ar sensorinių negalių, kurios, sąveikaudamos su įvairiais barjerais, gali pakenkti jų pilnam ir veiksmingam dalyvavimui visuomenėje lygiaverčiai su kitais.

2 straipsnis: Apibrėžimas

Šiame straipsnyje apibrėžiami kai kurie konvencijoje vartojami terminai, įskaitant „komunikacija", „kalba", „diskriminacija negalios pagrindu",„atitinkamos priemonės" ir „universalus dizainas".

3 straipsnis: Bendrieji principai

Ši konvencija pagrįsta šiais principais: pagarba orumui; nediskriminacija; dalyvavimu ir įtrauktimi; pagarba skirtumams; galimybių lygybė; prieinamumas; lygybė tarp moterų ir vyrų; ir pagarba vaikams.

4 straipsnis: Bendrieji įsipareigojimai

Šalys privalo imtis įvairių priemonių, aktyviai įtraukiant žmones su negalia, užtikrinti ir propaguoti pilną naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis visiems žmonėms su negalia, be jokios diskriminacijos

5 straipsnis: Lygybė ir nediskriminacija

Visi yra lygūs prieš įstatymą. Visi turi teisę į lygią apsaugą ir įstatymo naudą be diskriminacijos.

6 straipsnis: Moterys su negalia

Moterys ir mergaitės su negalia patiria keliagubą diskriminaciją. Šalys privalo imtis visų tinkamų priemonių užtikrinti, kad moterys su negalia galėtų pilnai naudotis visomis konvencijoje išdėstytomis teisėmis ir laisvėmis.

7 straipsnis: Vaikai su negalia

Vaikai su negalia turi tas pačias teises, kaip ir visi kiti vaikai. Bet kokie veiksmai, liečiantys vaikus su negalia, turi būti pirmiausia daromi atsižvelgiant į vaiko interesus. Vaikai su negalia turi teisę išreikšti savo nuomonę visais juos liečiančiais klausimais.

8 straipsnis: Sąmoningumo didinimas

Šalys privalo didinti sąmoningumą apie žmonių su negalia teises, gebėjimus ir indėlį. Šalys privalo kvestionuoti stereotipus ir išankstines nuostatas apie žmones su negalia kampanijomis, švietimu, žiniasklaida ir sąmoningumo didinimo programomis.

9 straipsnis: Prieinamumas

Žmonės su negalia turi teisę į prieigą prie visų visuomenės aspektų lygiavertiškai su kitais, įskaitant prie fizinės aplinkos, transporto, informacijos ir komunikacijų bei kitų visuomenei suteikiamų paslaugų

10 straipsnis: Teisė į gyvybę

Žmonės su negalia turi teisę į gyvybę. Šalys privalo imtis visų reikalingų priemonių užtikrinti, kad žmonės su negalia šia teise galėtų džiaugtis lygiavertiškai su kitais.

11 straipsnis: Rizikos ir humanitarinių katastrofų situacijos

Šalys privalo imtis visų reikalingų priemonių užtikrinti žmonių su negalia apsaugą ir saugumą rizikos situacijose, įskaitant ginkluotą konfliktą, humanitarines katastrofas ir gamtos nelaimes.

12 straipsnis: Lygybė prieš įstatymą

Žmonės su negalia turi teisę į lygybę prieš įstatymą. Žmonės su negalia turi teisinį gebėjimą, kuris yra lygiavertis kitiems visuose gyvenimo aspektuose. Šalys privalo imtis visų reikalingų priemonių suteikti paramą žmonėms sunegalia, kad jie galėtų veiksmingai naudotis savo teisiniais gebėjimais.

13 straipsnis: Prieiga prie teisingumo

Žmonės su negalia turi teisę į veiksmingą prieigą prie teisingumo lygiavertiškai su kitais, įskaitant per tinkamų pagalbinių priemonių suteikimą.

14 straipsnis: Asmens laisvė ir saugumas

Žmonės su negalia turi teisę į laisvę ir saugumą lygiavertiškai su kitais. Vien tik negalios egzistavimas negali būti naudojamas laisvės atėmimui pateisinti.

15 straipsnis: Laisvė nuo kankinimų ar žiauriaus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar bausmės

Žmonės su negalia turi teisę į laisvę nuo kankinimų ar žiauriaus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar bausmės. Niekas negali būti verčiamas dalyvauti medicininiuose ar moksliniuose eksperimentuose be laisvo sutikimo.

16 straipsnis: Laisvė nuo išnaudojimo, smurto ir kabinėjimosi

Žmonės su negalia turi teisę būti apsaugoti nuo išnaudojimo, smurto ir kabinėjimosi, įskaitant ir jų lytimi grįstus aspektus, tiek namuose, tiek už jų.

17 straipsnis: Asmens integralumo apsauga

Žmonės su negalia turi teisę į pagarbą jo ar jos fiziniam ir protiniam integralumui lygiavertiškai su kitais.

18 straipsnis: Judėjimo laisvė ir tautybė

Žmonės su negalia turi teisę į tautybę. Vaikai su negalia turi teisę į vardą ir žinoti, kas yra jų tėvai, bei būti jų prižiūrimi.

19 straipsnis: Gyvenimas nepriklausomai ir įtraukimas į bendruomenę

Žmonės su negalia turi teisę gyventi nepriklausomai bendruomenėje. Šalys privalo užtikrinti, kad žmonės su negalia turėtų galimybė pasirinkti, kur ir su kuo gyventi, ir kad jiems būtų suteikta reikiama pagalba tai daryti.

20 straipsnis: Asmeninis mobilumas

Šalys privalo imtis veiksmingų ir tinkamų priemonių užtikrinti asmeninį žmonių su negalia mobilumą taip, kaip jie patys pasirenka, ir įperkama kaina. Žmonės su negalia taip pat turi teisę į kokybišką mobilumo įrangą, asistuojančias technologijas ir gyvos pagalbos bei tarpininkų formas.

21 straipsnis: Saviraiškos, nuomonės ir prieigos prie informacijos laisvė

Žmonės su negalia turi teisę išreikšti save, įskaitant laisvę suteikti ir gauti informaciją bei idėjas visomis komunikacijos formomis, įskaitant prieinamus formatus ir technologijas, gestų kalbas, Brailio raštą, augmentinės ir alternatyviosios komunikacijos metodus.

22 straipsnis: Pagarba privatumui

Žmonės su negalia turi teisę į privatumą. Informacija apie žmones su negalia, įskaitant asmeninę informaciją ir informaciją apie jų sveikatą, turi būti apsaugota.

23 straipsnis: Pagarba namams ir šeimai

Žmonės su negalia turi teisę tuoktis ir kurti šeimą. Šalys privalo suteikti veiksmingą ir tinkamą paramą žmonėms su negalia auginant vaikus ir suteikti alternatyvią priežiūrą vaikams su negalia, kai jų tėvai ir artimieji negali jais pasirūpinti.

24 straipsnis: Švietimas

Žmonės su negalia turi teisę į švietimą be diskriminacijos. Šalys privalo užtikrinti, kad žmonės su negalia turi prieigą prie įtraukaus, kokybiško ir nemokamo pradinio ir vidurinio švietimo savo bendruomenėje. Šalys taip pat privalo suteikti atitinkamas priemones ir individualizuotą pagalbą, kad būtų maksimizuotas akademinis ir socialinis vystymasis.

25 straipsnis: Sveikata

Žmonės su negalia turi teisę be diskriminacijos džiaugtis aukščiausiu įmanomu sveikatos standartu. Šalys privalo imtis visų atitinkamų priemonių, įskaitant lyčiai jautrias priemones, kad užtikrintų, jog žmonės su negalia turi prieigą prie tokio paties diapazono, kokybės ir standarto sveikatos priežiūros, kokia yra prieinama visiems kitiems, ir kuri būti arti jų bendruomenės

26 straipsnis: Mokymas ir reabilitacija

Šalys privalo imtis visų atitinkamų ir veiksmingų priemonių, kad įgalintų žmones su negalia vystyti, įgyti ir išlaikyti maksimalų gebėjimą, nepriklausomybę ir dalyvavimą per mokymo ir reabilitacijos paslaugas bei programas.

27 straipsnis: Darbas ir įdarbinimas

Žmonės su negalia turi teisę į darbą, įskaitant darbą atviroje, įtraukioje ir prieinamoje aplinkoje. Šalys privalo imtis visų atitinkamų priemonių skatinant žmonių su negalia įdarbinimo galimybes ir karjeros siekimą.

28 straipsnis: Tinkamas gyvenimo lygis ir socialinė apsauga

Žmonės su negalia turi teisę į tinkamą gyvenimo lygį, įskaitant maistą, vandenį, apsirengimą ir būstą, ir į veiksmingą socialinę apsaugą, įskaitant skurdo mažinimą ir socialinio būsto programas.

29 straipsnis: Dalyvavimas politiniame ir viešajame gyvenime

Žmonės su negalia turi teisę dalyvauti politikoje ir viešuosiuose reikaluose, taip pat balsuoti ir būti išrinkti.

30 straipsnis: Dalyvavimas kultūriniame gyvenime, poilsyje, laisvalaikyje ir sporte

Žmonės su negalia turi teisę dalyvauti kultūriniame gyvenime lygiavertiškai su kitais, įskaitant prieigą prie kultūrinių daiktų, performansų ir paslaugų bei poilsinių, laisvalaikio ir sporto veiklų.

31 straipsnis: Statistika ir surinkti duomenys

Šalys privalo rinkti informaciją apie žmones su negalia, aktyviai į tai įsitraukiant žmonėms su negalia, kad būtų geriau suprasti jų patiriami barjerai ir konvencijos teisės taptų realios.

32-50 straipsniai

32-50 straipsniai paaiškina, kaip konvencijos įpareigotos šalys privalo ją pilnai vykdyti. Juose taip pat paaiškinama šalių atsakomybė teikti ataskaitas Jungtinių Tautų žmonių su negalia teisių komitetui apie tai, kaip jos įgyvendina konvenciją.

Šaltinis: Žmonių su negalia žmogaus teisių centras www.disabilityhumanrights.org

Europos žmogaus teisių konvencija ir jos protokolai

Supaprastinta atrinktų straipsnių versija

Preambulės santrauka

Europos Tarybos šalių narių vyriausybės dirba vardan taikos ir didesnės vienybės, paremtos žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis. Šia konvencija jos nusprendžia imtis pirmų žingsnių įgyvendinti daugelį Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje įrašytas teises.

1 straipsnis – įpareigojimas gerbti žmogaus teises

Šalys turi užtikrinti, kad visi turi šioje konvencijoje įrašytas teises.

2 straipsnis – teisė į gyvybę

Tu turi teisę į gyvybę.

3 straipsnis – kankinimų draudimas

Niekas niekada neturi teisės tavęs žaloti ar kankinti. Net ir įkalinimo sąlygomis žmogaus orumas turi būti gerbiamas.

4 straipsnis – vergijos ir prievartinio darbo draudimas

Draudžiama su tavimi elgtis kaip su vergu arba versti tave dirbti.

5 straipsnis – teisė į laisvę ir saugumą

Tu turi teisę į laisvę. Jeigu esi areštuojamas, turi teisę žinoti, kodėl. Jeigu esi areštuotas, turi teisę į greitai įvyksiantį teismą arba turi būti paleistas iki jis įvyks.

6 straipsnis – teisė į sąžiningą teismą

Tu turi teisę į sąžiningą teismą su nešališku ir nepriklausomu teisėju. Jeigu esi apkaltintas padaręs nusikaltimą, esi nekaltas, kol bus įrodyta tavo kaltė. Tu turi teisę būti padedamas teisininko, kuriam atlyginimą mokės valstybė, jei tu esi skurdžius.

7 straipsnis – jokios bausmės be įstatymo

Negali būti laikomas kaltu dėl nusikaltimo, jeigu tuo metu, kai jį darei, nebuvo įstatymo, laikančio tą veiksmą nusikaltimu.

8 straipsnis – teisė į pagarbą privačiam ir šeimos gyvenimui

Tu turi teisę į pagarbą privačiam ir šeimos gyvenimui, savo namams ir susirašinėjimams.

9 straipsnis – minties, sąžinės ir religijos laisvė

Tu turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę. Turi teisę praktikuoti savo religiją tiek namuose, tiek viešai, ir, jei nori, savo religiją keisti.

10 straipsnis – saviraiškos laisvė

Tu turi teisę atsakingai sakyti ir rašyti tai, ką manai, ir gauti bei suteikti informacijos kitiems. Tai apima ir spaudos laisvę.

11 straipsnis – susirinkimų ir asociacijos laisvė

Tu turi teisę dalyvauti taikiuose susirinkimuose ir įkurti ar jungtis prie asociacijų, įskaitant profsąjungas.

12 straipsnis – teisė tuoktis

Tu turi teisę susituokti ir turėti šeimą.

13 straipsnis – teisė į efektyvią apsaugą

Jeigu tavo teisės pažeidžiamos, gali dėl to oficialiai pasiskųsti teismams ar kitoms viešoms įstaigoms.

14 straipsnis – diskriminacijos draudimas

Visas šias teises tu turi nepaisant tavo odos spalvos, lyties, kalbos, politinių ar religinių įsitikinimų ar kilmės.

15 straipsnis – nukrypimas ekstremalių situacijų metu

Karo ar ekstremalių situacijų metu valdžios veiksmai gali pažeisti tavo teises, bet tik kai tai būtinai būtina. Tačiau net ir tokiu atveju valdžia negali, pvz., tavęs kankinti ar šiaip sau įkalinti.

16 straipsnis – svetimšalių politinės veiklos apribojimas

Valdžia gali apriboti užsieniečių politinę veiklą, net jei tai ir prieštarauja 10, 11 ir 14 straipsniams.

17 straipsnis – draudimas niekinti teises

Niekas šioje konvencijoje negali būti naudojama šios konvencijos teisių ir laisvių niekinimui.

18 straipsnis – apribojimai riboti teises

Daugumą šios konvencijos teisių galima apriboti bendru įstatymu, kuris taikomas visiems. Tokie apribojimai leidžiami tik tada, kai yra būtinai būtini.

19–51 straipsniai

Juose paaiškinama, kaip veikia Europos Žmogaus Teisių Teismas.

34 straipsnis – individualus pritaikymas

Jeigu šioje konvencijoje išdėstytos tavo teisės pažeidžiamos vienoje šalyje narėje, turėtumei visų pirma kreiptis į visas kompetentingas nacionalines institucijas. Jei iš to nieko nepeši, tuomet gali kreiptis tiesiai į Europos Žmogaus Teisių Teismą Strasbūre.

52 straipsnis – Generalinio Sekretoriaus reikalavimai

Jeigu to reikalauja Europos Tarybos Generalinis Sekretorius, valdžia turi paaiškinti, kaip jos nacionaliniai įstatymai apsaugo šios konvencijos teises.

KONVENCIJOS PROTOKOLAI

1 protokolo 1 straipsnis – nuosavybės apsauga

Tu turi teisę turėti nuosavybės ir ja naudotis.

1 protokolo 2 straipsnis – teisė į švietimą

Tu turi teisę lankyti mokyklą.

1 protokolo 3 straipsnis – teisė į laisvus rinkimus

Tu turi teisę rinkti savo šalies valdžią slaptu balsavimu.

4 protokolo 2 straipsnis – judėjimo laisvė

Jeigu šalyje esi teisėtai, turi teisę joje eiti ir gyventi, kur nori.

6 protokolo 1 straipsnis – mirties bausmės panaikinimas

Valstybė negali tavęs pasmerkti mirčiai ar įvykdyti tau mirties bausmės.

7 protokolo 2 straipsnis – teisė į apeliaciją baudžiamuosiuose dalykuose

Jei buvai nuteistas už nusikaltimą, gali teikti apeliaciją aukštesnės instancijos teismui.

7 protokolo 3 straipsnis – kompensacija už neteisingą nuteisimą

Tu turi teisę į kompensaciją, jei buvai nuteistas už nusikaltimą, tačiau pasirodė, kad tu jo neįvykdei.

12 protokolo 1 straipsnis – bendras diskriminacijos draudimas

Tu negali būti diskriminuojamas valdžios institucijų dėl, pvz., tavo odos spalvos, lyties, kalbos, politinių ar religinių įsitikinimų ar kilmės.

1 Šią supaprastintą versiją parengė Europos Tarybos Komunikacijos direktoratas tik švietimo tikslais. Vieninteliai tekstai, turintys teisinį pagrindą, yra oficialiai paskelbtos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir jos protokolų versijos.

Europos žmogaus teisių konvencija

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija

Roma, 1950 metų lapkričio 4 diena

Vyriausybės, šios Konvencijos signatarės, Europos Tarybos narės, atsižvelgdamos į Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1948 metų gruodžio 10 dieną paskelbtą Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją; atsižvelgdamos į tai, jog ši Deklaracija siekia, kad joje skelbiamos teisės būtų visuotinai ir veiksmingai pripažįstamos ir jų būtų laikomasi; atsižvelgdamos į Europos Tarybos tikslą siekti didesnės savo narių vienybės ir kad vienas iš būdų siekti šio tikslo - ginti ir toliau įgyvendinti žmogaus teises ir pagrindines laisves; tvirtai tikėdamos šiomis pagrindinėmis laisvėmis, kurios yra teisingumo bei taikos pasaulyje pagrindas ir kurias geriausiai apsaugo, viena vertus, veiksminga politinė demokratija, ir, kita vertus, jas apsprendžiantis žmogaus teisių bendras supratimas ir jų laikymasis; būdamos Europos šalių vyriausybės, kurios yra tikros, jog laikydamosi vienodos nuomonės ir turėdamos politinių tradicijų, idealų, laisvių ir teisės normų bendrą palikimą, yra pasiryžusios žengti pirmą žingsnį siekdamos kolektyviai įgyvendinti tam tikras Visuotinėje deklaracijoje paskelbtas teises, susitarė, kad:

1 straipsnis

Aukštosios susitariančios šalys garantuoja kiekvienam jų jurisdikcijoje esančiam žmogui teises bei laisves, apibrėžtas šios Konvencijos pirmame skyriuje.

PIRMAS SKYRIUS

2 straipsnis

1. Kiekvieno žmogaus teisė gyventi turi būti saugoma įstatymo. Niekam negalima tyčia atimti gyvybės, išskyrus vykdant teismo nuosprendį už nusikaltimą, už kurį tokia bausmė įstatymo numatyta.
2. Gyvybės atėmimas negali būti laikomas prieštaraujančiu šiam straipsniui, jeigu tai įvyko neviršijant tokio jėgos panaudojimo, kai tai buvo neišvengiamai būtina:

a) ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto;

b) teisėtai suimant arba sutrukdant teisėtai sulaikytam asmeniui pabėgti;

c) nustatyta tvarka atliekamais teisėtais veiksmais malšinant riaušes ar sukilimą.

3 straipsnis

Niekas negali būti kankinamas, su niekuo neturi būti žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą elgiamasi, ar jis baudžiamas.

4 straipsnis

1. Niekas negali būti laikomas vergijoje ar nelaisvas.
2. Niekas negali būti verčiamas dirbti priverstinį ar privalomąjį darbą.
3. Šiame straipsnyje sąvoka "priverstinis ar privalomasis darbas" negali reikšti:

a) kokio nors darbo, kurį paprastai reikalaujama atlikti kalinimo metu, taikant šios Konvencijos 5 straipsnio nuostatas, ir darbo lygtinio atleidimo nuo tokio kalinimo laikotarpiu;

b) kokios nors karinės tarnybos arba tarnybos, kurios reikalaujama iš asmenų, atsisakančių nuo karinės tarnybos dėl įsitikinimų, vietoj karinės tarnybos tose šalyse, kur toks atsisakymas yra pripažįstamas;

c) kokios nors tarnybos, atliekamos dėl to, jog tai būtinai reikia, ar dėl stichinės nelaimės, kai kyla pavojus visuomenės egzistavimui ar gerovei;

d) kokio nors darbo ar tarnybos, kurie yra įprastinių pilietinių pareigų dalis.

5 straipsnis

1. Kiekvienas žmogus turi teisę į laisvę ir asmens neliečiamybę. Niekam negali būti atimta laisvė kitaip, kaip šiais atvejais ir pagal įstatymo nustatytą tvarką:

a) kai jis teisėtai sulaikomas, remiantis kompetentingo teismo sprendimu;

b) kai jis teisėtai suimamas ar sulaikomas už tai, kad neįvykdė teismo teisėto sprendimo, arba kai norima garantuoti kokio nors įstatymo numatyto įsipareigojimo vykdymą;

c) kai jis teisėtai suimamas ar sulaikomas, kad būtų pristatytas kompetentingam teismo pareigūnui, pagrįstai įtariant padarius nusikaltimą ar kai pagrįstai manoma, jog būtina užkirsti kelią padaryti nusikaltimą, arba manoma, kad jis gali pabėgti jį padaręs;

d) kai sulaikomas nepilnametis pagal teisėtą potvarkį jo auklėjimo priežiūros tikslais arba jo teisėto suėmimo tikslais dėl to, kad jis būtų pristatytas kompetentingam teismo pareigūnui;

e) kai asmenys teisėtai sulaikomi, siekiant užkirsti kelią infekcinėms ligoms plisti, arba kai sulaikomi psichiškai nesveiki asmenys, alkoholikai, narkomanai ar valkatos;

f) kai žmogus teisėtai suimamas ar sulaikomas dėl to, kad negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį, ar kai imamasi veiksmų jį deportuoti ar išduoti kitai valstybei.

2. Kiekvienam suimtajam turi būti nedelsiant jam suprantama kalba pranešama, dėl ko jis suimamas ir kuo kaltinamas.
3. Kiekvienas sulaikytasis ar suimtasis pagal šio straipsnio 1 (c) punkto nuostatas turi būti skubiai pristatomas teisėjui ar kitam pareigūnui, kuriam pagal įstatymą priklauso teisė vykdyti teismines funkcijas, ir turi teisę per priimtiną laiką į teisminį nagrinėjimą arba paleidimą iki teismo. Paleidimas gali būti sąlygojamas garantijų, kad jis atvyks į teismą.
4. Kiekvienas, kuriam atimta laisvė dėl sulaikymo ar suėmimo, turi turėti teisę kreiptis į teismą skųsdamasis, kad neteisingai sulaikytas, kuris nedelsdamas turi priimti sprendimą ir, jeigu asmuo sulaikytas neteisėtai, nuspręsti jį paleisti.
5. Kiekvienas asmuo, kuris yra sulaikymo ar suėmimo auka pažeidžiant šio straipsnio nuostatas, turi teisę į nuostolių atlyginimą.

6 straipsnis

1. Nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo. Teismo sprendimas turi būti paskelbtas viešai, tačiau spaudai ir publikai gali būti neleidžiama dalyvauti per visą teisminį nagrinėjimą ar jo dalį tiek, kiek to reikalauja visuomenės moralės, viešosios tvarkos ar valstybės saugumo interesai demokratinėje visuomenėje arba nepilnamečių ar bylos šalių privataus gyvenimo interesai, ar tada, kai, teismo nuomone, būtina dėl ypatingų aplinkybių, dėl kurių viešumas pažeistų teisingumo interesus.
2. Kiekvienas žmogus, kaltinamas nusikaltimo padarymu, laikomas nekaltu tol, kol jo kaltumas neįrodytas pagal įstatymą.
3. Kiekvienas asmuo, kaltinamas nusikaltimo padarymu, turi teisę mažiausiai į šias garantijas:

a) kad jam būtų skubiai ir nuodugniai pranešta tokia kalba, kurią jis supranta, apie pareiškiamo jam kaltinimo pagrindą ir motyvus;

b) kad jis turėtų pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai;

c) kad jis galėtų gintis pats arba per savo paties pasirinktą

gynėją arba, jei jis neturi pakankamai lėšų tam gynėjui atsilyginti, turi gauti pagalbą nemokamai, kai to reikalauja teisingumo interesai;

d) kad jis galėtų apklausti kaltinimo liudytojus arba turėtų teisę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir turėtų teisę, kad gynybos liudytojai būtų iškviesti ir apklausti tomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams;

e) kad jis galėtų nemokamai naudotis vertėjo pagalba, jeigu jis nesupranta ar nekalba teismo procese vartojama kalba.

7 straipsnis

1. Niekas negali būti nuteistas už veiksmus ar neveikimą, kurie pagal galiojusius jų įvykdymo momentu valstybės vidaus įstatymus arba tarptautinę teisę nebuvo laikomi nusikaltimais.Taip pat negali būti skiriama griežtesnė bausmė negu ta, kuri galėjo būti taikyta nusikaltimo padarymo momentu.
2. Šis straipsnis neturi kliudyti teisti ar nubausti kiekvieną asmenį už kokį nors veiksmą ar neveikimą, kurie jų vykdymo momentu buvo laikomi nusikaltimais pagal civilizuotų tautų visuotinai pripažintus bendrus teisės principus.

8 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.
2. Valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti.

9 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; tai teisė laisvai keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, laisvai skelbti savo religiją ar tikėjimą, laikant pamaldas, atliekant apeigas, praktikuojant tikėjimą ir mokant jo.
2. Laisvė skelbti savo religiją ar tikėjimą gali būti tik tiek apribojama, kiek yra nustatęs įstatymas ir kiek būtinai reikia demokratinėje visuomenėje visuomenės saugumui, viešajai tvarkai, sveikatai ir moralei ar kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.

10 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis neturi trukdyti valstybėms kelti reikalavimą licenzuoti radijo, televizijos ar kino įstaigas.
2. Naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai susiję su pareigomis bei atsakomybe, gali būti sąlygojamas tokių formalumų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kurias numato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje būtinos valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar viešosios tvarkos interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmonių sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui ar teisminės valdžios autoritetui ir nešališkumui garantuoti.

11 straipsnis

1. Kiekvienas turi teisę laisvai rengti taikius susirinkimus, jungtis į asociacijas kartu su kitais, taip pat teisę steigti ir stoti į profesines sąjungas savo interesams ginti.
2. Naudojimuisi šia teise negali būti taikomi jokie apribojimai, išskyrus tuos atvejus, kuriuos numato įstatymas ir kurie yra būtini demokratinėje visuomenėje valstybės ar visuomenės saugumo interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, gyventojų sveikatai ir dorovei ar kitų asmenų teisėms bei laisvėms apsaugoti. Šis straipsnis nekliudo įvesti teisėtus naudojimosi šia teise apribojimus asmenims, tarnaujantiems ginkluotosiose pajėgose, policijoje ar valstybės valdymo organuose.

12 straipsnis

Vyrai ir moterys, sulaukę santuokinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir sukurti šeimą pagal šią teisę reguliuojančius valstybės vidaus įstatymus.

13 straipsnis

Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, buvo pažeistos, turi teisę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba valstybiniuose organuose, nesvarbu, ar tai padarė einantys oficialias pareigas asmenys.

14 straipsnis

Naudojimasis šios Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso.

15 straipsnis

1. Kilus karui ar susidarius nepaprastajai padėčiai, dėl kurių iškilo grėsmė tautos gyvavimui, kiekviena Aukštoji susitarianti šalis gali imtis priemonių, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų pagal šią Konvenciją tik tiek, kiek to reikalauja padėties kritiškumas, su sąlyga, kad tokios priemonės neprieštarauja kitiems jos įsipareigojimams pagal tarptautinę teisę.
2. Ši nuostata negali būti pagrindas kokiam nors nukrypimui nuo 2 straipsnio, išskyrus mirties atvejus dėl teisėtų karo veiksmų, arba nuo 3, 4 (1 punktas) ir 7 straipsnių.
3. Kiekviena Aukštoji susitarianti šalis, pasinaudojusi šia nukrypimo teise, privalo išsamiai informuoti Europos Tarybos Generalinį sekretorių apie priemones, kurių ji ėmėsi, ir apie tokio nukrypimo priežastis. Ji taip pat turi informuoti Europos Tarybos Generalinį sekretorių, kai šios priemonės nutrauktos ir Konvencijos nuostatos vėl visiškai vykdomos.

16 straipsnis

Jokia 10, 11 ir 14 straipsnių nuostata negali būti laikoma kliūtimi Aukštosioms susitariančioms šalims apriboti užsieniečių politinę veiklą.

17 straipsnis

Jokia šios Konvencijos nuostata negali būti aiškinama kaip suteikianti kuriai nors valstybei, grupei ar asmeniui teisę vykdyti kokią nors veiklą ar atlikti kokius nors veiksmus, kuriais siekiama panaikinti kokias nors šioje Konvencijoje numatytas teises ir laisves ar jas daugiau apriboti nei numatyta šioje Konvencijoje.

18 straipsnis

Apribojimai, leidžiami pagal šią Konvenciją joje skelbiamoms teisėms ir laisvėms, negali būti taikomi jokiems kitiems tikslams negu tie, kuriems jie įvesti.

ANTRAS SKYRIUS

19 straipsnis

Siekiant laiduoti, kad būtų laikomasi įsipareigojimų, kuriuos prisiėmė Aukštosios susitariančios šalys šioje Konvencijoje, steigiama:

a) Europos žmogaus teisių komisija (toliau vadinama - Komisija);

b) Europos žmogaus teisių teismas (toliau vadinamas Teismu).

20 straipsnis

Komisijoje turi būti tiek narių, kiek yra Aukštųjų susitariančių šalių. Komisijos nariu gali būti tik vienas tos pačios valstybės pilietis.

21 straipsnis

1. Komisijos narius renka Ministrų komitetas absoliučia balsų

dauguma iš sąrašo, kurį sudaro Konsultacinės asamblėjos biuras; kiekviena Aukštųjų susitariančių šalių atstovų grupė Konsultacinėje asamblėjoje iškelia tris kandidatus, iš kurių ne mažiau kaip du turi būti jos piliečiai.

2. Ši procedūra, kiek įmanoma, turi būti taikoma ir sudarant Komisiją tais atvejais, kai kitos valstybės vėliau tampa šios Konvencijos dalyvėmis ar užpildomos laisvos vietos.
3. Kandidatai turi būti aukštos moralės ir turi turėti arba kvalifikaciją, reikalaujamą užimti aukštas teismines pareigas, arba asmenys, turintys pripažintą kompetenciją spręsti vidaus ar tarptautinės teisės klausimus.

22 straipsnis – Teisėjų rinkimas

Komisijos nariai renkami šešerių metų kadencijai. Jie gali būti perrenkami. Tačiau iš narių, išrinktų per pirmuosius rinkimus, septynių kadencija pasibaigs praėjus trejiems metams.

23 straipsnis - Kadencijos terminai ir atleidimas

1.Teisėjai renkami devyneriems metams. Jie negali būti perrenkami.
2. Teisėjų kadencija baigiasi, kai jie sulaukia 70 metų amžiaus.
3. Teisėjai eina savo pareigas, kol bus pakeisti. Jie turi, tačiau jie ir toliau nagrinėja tokias bylas, kurias jie jau nagrinėjamos.
4. Nė vienas teisėjas negali būti atleistas iš pareigų, išskyrus atvejus, kai kiti teisėjai dviejų trečdalių balsų dauguma nusprendžia, kad tas teisėjas teisėjas nebeatitinka reikalaujamų sąlygų.

24 straipsnis - Teismo kanceliarija ir pranešėjai

1. Teismas turi Teismo kanceliariją, kurios funkcijos ir kurio darbo tvarką ir struktūrą nustato Teismo reglamentas. Teismo reglamente.
2.Kai Teismas posėdžiauja vienasmeniškai, Teismas jam padedama pranešėjai, kurie veikia pagal Teismo pirmininko pavedimu. Jie sudaro dalį Teismo kanceliarija.

25 straipsnis - Plenarinė sesija

Plenarinė sesija

(a) renka savo pirmininką ir vieną ar du pirmininko pavaduotojus trejiems metams; jie gali būti perrenkami;
(b) steigia kolegijas, sudaromas nustatytam Laikas laikotarpiui;
(c) renka Teismo kolegijų pirmininkus; jie gali būti perrenkami;
(d) priima Teismo reglamentą;
(e)išrenka Teismo kanclerį ir vieną ar kelis kanclerio pavaduotojus;
(f) teikia Bet koks prašymas pagal 26 straipsnio 2 dalį.

26 straipsnis - Vieno teisėjo sudėtis, komitetai, kolegijos ir Didžioji kolegija

1. Nagrinėdamas jam pateiktas bylas, Teismas posėdžiauja
vienaskaita, trijų teisėjų komitetuose,
septynių teisėjų kolegijos ir didžioji kolegija
septyniolikos teisėjų didžiojoje kolegijoje. Teismo kolegijos sudaro komitetus nustatytam Laikas laikotarpiui.
2. Teismo plenarinės sesijos prašymu Ministrų komitetas gali vienbalsiu sprendimu ir nustatytam laikotarpiui, sumažinti kolegijų teisėjų skaičių iki penkių.
3. Kai teisėjas posėdžiauja kaip vienas teisėjas, jis negali nagrinėti prašymo prieš Aukštąją Susitariančiąją Šalį kurios atžvilgiu tas teisėjas buvo išrinktas.
4. Teisėjų kolegijoje posėdžiauja kaip ex officio narys ir Didžiojoje kolegijoje teisėjas, išrinktas dėl Aukštosios Susitariančiąją Šalį atitinkamos Susitariančiosios Šalies. Jei jo nėra arba jei tas teisėjas negali posėdžiauti, posėdžiauja asmuo, kurį išrenka Teisėjų kolegijos pirmininkas. Iš tos Šalies iš anksto pateikto sąrašo, posėdžiauja teisėjo pareigas.
5. Į didžiosios kolegijos sudėtį taip pat įeina Teismo pirmininkas Teismo pirmininkas, pirmininko pavaduotojai, kolegijų pirmininkai ir kiti teisėjai, parinkti pagal Teismo reglamentą. Teismo reglamentą. Kai byla perduodama Didžiajai kolegijai pagal 43 straipsnį, nė vienas teisėjas iš kolegijos, kuri priėmė sprendimą sprendimą priėmusios kolegijos teisėjas dalyvauja didžiosios kolegijos posėdžiuose, išskyrus

27 straipsnis - Vienų teisėjų kompetencija

1. Vienas teisėjas gali pripažinti nepriimtinu arba išbraukti iš bylos Teisingumo Teismo bylų sąrašą, kuriame pagal 34 straipsnį, kai toks sprendimas gali būti priimtas be papildomų nagrinėti.
2. Sprendimas yra galutinis.
3. Jeigu vienas teisėjas nepaskelbia prašymo
nepriimtinu arba jį išbraukia, šis teisėjas perduoda jį
komitetui arba kolegijai toliau nagrinėti.

28 straipsnis - Komitetų kompetencija

1. Pagal 34 straipsnį pateikto prašymo atžvilgiu komitetas gali vienbalsiai,

(a) paskelbti ją nepriimtina arba išbraukti iš savo bylų sąrašo, jei toks sprendimas gali būti priimtas be papildomų nagrinėjimo; arba
(b)paskelbti jį priimtinu ir priimti tame pačiame laike sprendimą dėl bylos esmės, jei pagrindinis klausimas byloje, susijęs su teisės aiškinimu ar taikymu Konvencijos ar jos protokolų, jau yra dalykas nusistovėjusios Teismo praktikos.

2. 1 dalyje nurodyti sprendimai ir nutarimai yra galutiniai.
3. Jeigu teisėjas, išrinktas dėl Aukštosios Susitariančiosios Šalies, nėra komiteto narys, teismas, išrinktas dėl atitinkamos komitetas bet kokiame proceso etape gali pakviesti tą teisėją užimti vieno iš narių vietą. komiteto narį, atsižvelgdamas į visus svarbius veiksnius, įskaitant tai, ar ta Šalis užginčijo taikymą procedūrą pagal 1 dalies b punktą.

29 straipsnis - Kolegijų sprendimai dėl priimtinumo ir esmės

1. Jei nepriimamas joks sprendimas pagal 27 ar 28 straipsnį arba nepriimamas joks sprendimas pagal 28 straipsnį, kolegija priima sprendimą dėl priimtinumo apie pateiktų atskirų prašymų pagrįstumą ir teisėtumą pagal 34 straipsnį. Sprendimas dėl priimtinumo gali būti priimtas atskirai.
2.Teisėjų kolegija priima sprendimą dėl priimtinumo ir pagrįstumo tarpvalstybinius prašymus, pateiktus pagal 33 straipsnį sprendimas dėl priimtinumo priimamas atskirai, išskyrus atvejus, kai Teismas išimtiniais atvejais išimtiniais atvejais nusprendžia kitaip.

30 straipsnis - Jurisdikcijos perleidimas Didžiajai kolegijai

Jeigu kolegijos nagrinėjamoje byloje kyla rimtas klausimas, turintis įtakos Konvencijos aiškinimui arba jos protokolus, arba kai klausimo sprendimas, nagrinėjamas kolegijoje gali būti priimtas sprendimas, nesuderinamas su teismo sprendimu anksčiau priimtam sprendimui Teismo priimtu sprendimu, kolegija gali Bet kokiu atveju Laikas prieš priimant sprendimą, atsisakyti jurisdikcijos

Didžiosios kolegijos naudai, nebent viena iš bylos šalių bylos šalis tam prieštarauja.

31 straipsnis - Didžiosios kolegijos įgaliojimai

Didžioji kolegija

(a) sprendžia prašymus, pateiktus pagal 33 straipsnį arba 34 straipsnį, kai kolegija atsisako jurisdikcijos pagal 30 straipsnį arba kai byla jai perduota pagal 43 straipsnį;
(b) priima sprendimus dėl klausimų, kuriuos Teismui perdavė Komitetas Ministrų komiteto pagal 46 straipsnio 4 dalį; ir
(c) svarsto prašymus dėl patariamųjų nuomonių, pateiktus pagal 47 straipsnį.

32 straipsnis - Teismo jurisdikcija

1. Teismo jurisdikcija apima visas bylas susijusios su Sutarties aiškinimo ir taikymo Konvencijos ir jos protokolų aiškinimo ir taikymo klausimais, kurie yra susiję su 33, 34, 46 ir 47 straipsniuose nustatyta tvarka.
2. Kilus ginčui dėl to, ar Teismas jurisdikciją, sprendimą priima Teismas.

33 straipsnis - Tarpvalstybinės bylos

Aukštoji Susitariančioji Šalis gali kreiptis į teismą dėl tariamą Konvencijos nuostatų pažeidimą ir protokolų nuostatas, kurias įgyvendina kita Aukštoji Susitariančioji Šalis.

34 straipsnis - Individualūs prašymai

Teismas gali priimti Bet koks asmuo, nevyriausybinė organizacija ar kitas asmuo, kuris kreipiasi į Teismą. organizacijos ar asmenų grupės, teigiančių, kad yra vienos iš Aukštųjų Susitariančiųjų Šalių padaryto pažeidimo auka. Konvencijoje ar jos protokoluose nustatytų teisių pažeidimo iš vienos iš Susitariančiųjų Šalių jos protokoluose. Aukštosios Susitariančiosios Šalys įsipareigoja netrukdyti bet kokiu būdu veiksmingai naudotis šia teise.

35 straipsnis - Priimtinumo kriterijai

1. Teismas gali nagrinėti bylą tik po to, kai visos vidaus vidaus teisinės gynybos priemonės buvo išnaudotos, remiantis visuotinai pripažintus tarptautinės teisės normas, ir per laikotarpį, kuris neviršija šešis mėnesius nuo tos dienos, kai buvo priimtas galutinis sprendimas priimtas.
2. Teismas nenagrinėja Bet koks prašymas, pateiktas pagal 34 straipsnį, kuris

(a) yra anoniminis; arba

(b) yra iš esmės toks pat kaip klausimas, kuris jau buvo jau išnagrinėtas Teisme arba jau pateiktas kitai tarptautinio tyrimo procedūrai arba ir jame nėra jokios naujos svarbios informacijos.

3. Teismas paskelbia nepriimtinu asmens prašymą, pateiktą pagal 34 straipsnį, jeigu jis mano, kad: (prašymas yra nesuderinamas su šio kodekso nuostatomis. Konvencijos ar jos protokolų nuostatomis, akivaizdžiai nepagrįstas arba piktnaudžiavimas teise į asmeninį prašymu; arba

(b) pareiškėjas nepatyrė reikšmingos žalos, išskyrus atvejus, kai pagarba žmogaus teisėms, kaip jos apibrėžtos Konvencijoje ir jos protokoluose, reikalauja, kad būtų išnagrinėta prašymo nagrinėjimas iš esmės ir su sąlyga, kad nėra šiuo pagrindu negali būti atmesta byla, kuri nebuvo tinkamai išnagrinėta vidaus teisme.

4. Teismas atmeta Bet koks prašymas, kurį jis laiko nepriimtinu pagal šį straipsnį. Jis gali tai padaryti Bet koks bylos nagrinėjimo etape.

36 straipsnis - Trečiųjų asmenų įstojimas į bylą

1. Visose bylose, kurias nagrinėja kolegija arba didžioji kolegija, aukštoji Susitariančioji Šalis, kurios vienas iš piliečių yra pareiškėjas turi teisę pateikti rašytines pastabas ir imtis dalyvauti teismo posėdžiuose.
2. Teisingumo Teismo pirmininkas, siekdamas tinkamai teisingumo vykdymo, pakviesti Aukštosios Susitariančiosios Šalį, kuri nėra bylos šalis, arba suinteresuotą asmenį, kuris nėra pareiškėjas, pateikti rašytines pastabas arba dalyvauti teismo posėdžiuose.
3. Visose bylose, kurias nagrinėja kolegija arba didžioji kolegija, Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras gali teikti rašytines pastabas ir dalyvauti posėdžiuose.

37 straipsnis - Prašymų išbraukimas

1. Bet kokiame proceso etape Teismas gali nuspręsti išbraukti prašymą iš savo bylų sąrašo, kai aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad

(a) pareiškėjas neketina nagrinėti savo prašymo; arba

(b) klausimas jau išspręstas; arba

(c) dėl Bet koks kitas Teismo nustatytas priežastis, tai yra nebėra pagrindo tęsti prašymo nagrinėjimo prašymo nagrinėjimas nebetęsiamas.

Tačiau Teismas tęsia prašymo nagrinėjimą
jei pagarba žmogaus teisėms, kaip jos apibrėžtos Konvencijoje
ir jos protokoluose, to reikalauja.

2. Teismas gali nuspręsti grąžinti pareiškimą į savo sąrašą bylų sąrašą, jei mano, kad aplinkybės pateisina tokį eigą.

38 straipsnis - Bylos nagrinėjimas

Teismas nagrinėja bylą kartu su atstovais šalių atstovais ir, jei reikia, atlieka tyrimą, kad kurio veiksmingą atlikimą Aukštosios Susitariančiosios Šalys atitinkamos Susitariančiosios Šalys sudaro visas būtinas sąlygas.

39 straipsnis - Draugiški susitarimai

1. Bet kokiame bylos nagrinėjimo etape Teismas gali sudaryti pasitarnauti suinteresuotoms šalims, kad galėtų užtikrinti draugišką bylos išsprendimą remiantis pagarba Konvencijoje apibrėžtoms žmogaus teisėms ir Konvencijoje ir jos protokoluose.
2. Pagal šio straipsnio 1 dalį atliekami procesiniai veiksmai yra konfidencialūs.
3. Jei pasiekiamas taikus susitarimas, Teismas išbraukia bylą išbraukia iš savo sąrašo sprendimu, kuris apsiriboja trumpu faktų išdėstymu ir pasiektą sprendimą.
4. Šis sprendimas perduodamas Komitetui Ministrų komitetui, kuris prižiūri, kaip vykdomos sąlygos sprendime išdėstytų draugiško susitarimo sąlygų laikymąsi.

40 straipsnis - Vieši svarstymai ir galimybė susipažinti su dokumentais

1. Teismo posėdžiai yra vieši, išskyrus atvejus, kai Teismas išimtiniais atvejais aplinkybėmis nusprendžia kitaip.
2. Su Teismo kancleriui deponuotais dokumentais galima susipažinti viešai prieinami, nebent Teismo pirmininkas nusprendžia kitaip.

41 straipsnis - teisinga satisfakcija

Jei Teismas nustato, kad buvo pažeistos Konvencijos ar jos protokolų pažeidimas ir jei vidaus teisė atitinkamos Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti žalą, Teismas, jei reikia, suteikia teisingą nukentėjusiajai šaliai teisingą kompensaciją.

42 straipsnis - Kolegijų sprendimai

Kolegijų sprendimai tampa galutiniai pagal 44 straipsnio 2 dalies nuostatas.

43 straipsnis - Bylos perdavimas Didžiajai kolegijai

1. Per tris mėnesius nuo teismo sprendimo priėmimo dienos kolegijos sprendimo priėmimo dienos, Bet koks bylos dalyvis gali, išimtiniais atvejais prašyti, kad byla būtų perduota Didžiajai kolegijai.
2. Penkių Didžiosios kolegijos teisėjų kolegija priima prašymą, jei byloje keliamas rimtas klausimas, turintis įtakos aiškinimą Konvencijos ar jos taikymo arba jos protokolus, arba rimtas visuotinės svarbos klausimas.
3. Jeigu kolegija priima prašymą, Didžioji kolegija bylą išsprendžia priimdama sprendimą.

44 straipsnis - Galutiniai sprendimai

1. Didžiosios kolegijos sprendimas yra galutinis.
2. Rūmų sprendimas tampa galutinis

(a) kai šalys pareiškia, kad jos neprašys, kad byla būtų perduota nagrinėti Didžiajai kolegijai; arba

(b) praėjus trims mėnesiams nuo teismo sprendimo priėmimo dienos, jei dėl bylos perdavimo nebuvo prašoma perduoti bylą Didžiajai kolegijai; arba

(c) kai Didžiosios kolegijos kolegija atmeta prašymą perduoti bylą pagal 43 straipsnį.

3. Galutinis sprendimas skelbiamas viešai.

45 straipsnis. Sprendimų ir nutarčių motyvai

1. Sprendimai ir nutartys turi būti motyvuojami kuriais prašymai pripažįstami priimtinais arba nepriimtinais.
2. Jeigu teismo sprendimas visiškai ar iš dalies neatitinka vienbalsiai teisėjų nuomonės, Bet koks teisėjas turi teisę pareikšti atskirąją nuomonę.

46 straipsnis - Teismo sprendimų privalomumas ir vykdymas

1. Aukštosios Susitariančiosios Šalys įsipareigoja laikytis galutinių teismo sprendimo byloje.
2. Galutinis Teismo sprendimas perduodamas Ministrų komitetui, kuris prižiūri jo vykdymą.

3. Jei Ministrų komitetas mano, kad priežiūra galutinio teismo sprendimo vykdymo priežiūrą trukdo aiškinimo problema sprendimo aiškinimo problema, jis gali kreiptis į teismą kreiptis į Teismą, kad šis priimtų sprendimą dėl išaiškinimo. Sprendimui perduoti bylą priimti reikia daugumos dviejų trečdalių atstovų, turinčių teisę dalyvauti teismo posėdyje, balsų komitete.
4. Jei Ministrų komitetas mano, kad Aukštasis Susitariančioji šalis Šalis atsisako laikytis galutinio teismo sprendimo, priimto byloje, kurioje ji yra šalis, jis gali, įteikęs oficialų pranešimą šiai Šaliai ir sprendimu priimtu balsų dauguma dviejų trečdalių atstovų, turinčių teisę posėdžiauti komitete, kreiptis į Teismą su klausimu, ar ta Šalis neįvykdė savo pareigos pagal 1 dalį.
5. Jei Teismas nustato 1 dalies pažeidimą, jis kreipiasi į bylą svarstyti Ministrų komitetui priemonių kurių reikia imtis. Jei Teismas nenustato pažeidimo 1 dalies pažeidimo, jis perduoda bylą svarstyti Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui. Ministrų komitetui, kuris baigia bylos nagrinėjimą.

47 straipsnis - Patariamosios nuomonės

1. Ministrų komiteto prašymu Teismas gali, teikti konsultacines nuomones teisiniais klausimais, susijusiais su aiškinimo Konvencijos ir jos protokolų aiškinimo.
2. Tokiose nuomonėse negali būti nagrinėjamas bet koks klausimas susijusių su teisių ar laisvių turiniu ar taikymo sritimi Apibrėžtomis Konvencijos ir jos protokolų I skirsnyje arba bet koks kitas klausimas, kurį Teismui ar Ministrų Komitetui gali tekti svarstyti.
3. Ministrų komiteto sprendimai prašyti Teismo patariamosios nuomonės, reikia balsų daugumos atstovų turinčių teisę posėdžiauti komitete.

48 straipsnis - Teismo konsultacinė kompetencija

Teismas nuspręs, ar Tarybos Ministrų komiteto pateiktas prašymas dėl konsultacinės nuomonės yra jo kompetencijoje, kaip apibrėžta 47 straipsnyje.

49 straipsnis - Patariamųjų nuomonių priežastys

1. Teismo konsultacinės nuomonės turi būti motyvuotos.
2. Jei konsultacinė nuomonė visiškai ar iš dalies neatitinka ar neatspindi vieningos teisėjų nuomonės, bet kuris teisėjas turi teisę pareikšti atskirąją nuomonę.
3. Apie Teismo konsultacines nuomones pranešama Ministrų komitetui.

50 straipsnis - Teismo išlaidos

Audito Rūmų išlaidas apmoka Taryba Europos Sąjunga.

51 straipsnis - Teisėjų privilegijos ir imunitetai

Vykdydami savo funkcijas, teisėjai turi teisę, 40 straipsnyje numatytomis privilegijomis ir imunitetais Europos Tarybos statute ir sudarytuose susitarimuose pagal jį priimtuose teisės aktuose.

III SKIRSNIS ĮVAIRIOS NUOSTATOS

52 straipsnis - Generalinio sekretoriaus atliekami tyrimai

Gavęs generalinio sekretoriaus prašymą Europos Tarybos Bet koks Aukštasis Susitariančioji Šalis pateikia paaiškinimą apie tai, kaip jos vidaus teisė užtikrina veiksmingą įgyvendinimą valstybių narių teisės aktai užtikrina Konvencijos nuostatas.

53 straipsnis - Esamų žmogaus teisių apsauga

Jokia šios Konvencijos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti ar nukrypstanti nuo bet kokių žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos principų ar laisvių, kurios gali būti užtikrintos pagal bet kokią Susitariančiąją Šalį arba pagal bet koks kitas susitarimas, kurio ji yra šios sutarties šalis.

54 straipsnis - Ministrų komiteto įgaliojimai

Jokia šios Konvencijos nuostata nepažeidžia įgaliojimų, suteiktų Ministrų komiteto įgaliojimų, nustatytų Ministrų Tarybos statute, ir įgaliojimų, nustatytų Ministrų Tarybos statute Europos Taryboje.

55 straipsnis - Kitų ginčų sprendimo būdų netaikymas

Aukštosios Susitariančiosios Šalys susitaria, kad, išskyrus specialius susitarimus, jos nesinaudos sutartimis, konvencijomis ar deklaracijomis tarp jų galiojančiomis sutartimis ir deklaracijomis pateikti peticiją dėl ginčo, kylančio iš šios Konvencijos aiškinimo ar taikymo, pateikimo teisminei priemonei sprendimui, išskyrus šioje Konvencijoje numatytas priemones.

56 straipsnis - Teritorinis taikymas

1. Bet kuri valstybė gali savo ratifikavimo laikotarpį paskelbti pranešimu, adresuotu Europos Tarybos generaliniam sekretoriui, kad ši Konvencija, atsižvelgiant į šios dalies 4 punktą, yra straipsnis, taikoma visoms arba Bet koks teritorijoms, dėl kurių ši Konvencija buvo priimta, už kurių tarptautinius santykius ji yra atsakinga.
2. Ši Konvencija taikoma teritorijai ar teritorijoms nurodytas pranešime, nuo trisdešimtosios dienos po to, kai šio pranešimo gavimo Generalinis sekretorius Europos Tarybos generalinis sekretorius.
3. Šios Konvencijos nuostatos taikomos tokiose teritorijose tačiau tinkamai atsižvelgiant į vietos reikalavimus.
4. Bet kuri valstybė, kuri yra pateikusi deklaraciją pagal šio straipsnio 1 dalį, gali Bet koks Laikas po to vienos ar kelių valstybių vardu deklaruoti teritoriją, su kuriomis deklaracija susijusi, kad ji sutinka Teismo kompetenciją priimti prašymus iš asmenų, nevyriausybinių organizacijų ar grupių asmenų, kaip numatyta Konvencijos 34 straipsnyje.

57 straipsnis - Išlygos

1. Bet kokia valstybė, pasirašydama šią Konvenciją arba deponuoti ratifikavimo dokumentą, padaryti išlygą bet kokios konkrečios Konvencijos nuostatos atžvilgiu tiek, kiek bet koks įstatymas, tuo metu galiojantis jos teritorijoje neatitinka tos nuostatos. Bendrojo pobūdžio pakitimai nebus leidžiami pagal šį Straipsnį.
2. Kiekvienoje pagal šį straipsnį padarytoje išlygoje glaustai išdėstomas atitinkamas įstatymas.

58 straipsnis - Denonsavimas

1. Aukštoji Susitariančioji Šalis gali denonsuoti šią Konvenciją tik praėjus penkeriems metams nuo tos dienos, kai ji tapo jos dalyve, ir praėjus šešiems mėnesiams po pranešimo išsiuntimo Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui, kuris apie tai praneša kitoms Aukštosioms Susitariančioms Šalims.
2. Toks denonsavimas neatleidžia Aukštosios Susitariančios Šalies nuo jos įsipareigojimų pagal šią Konvenciją dėl kiekvieno akto, kuris galėtų tokius įsipareigojimus pažeisti ir kuris galėjo būti padarytas iki denonsavimo įsigaliojimo.
3. Kiekviena Aukštoji Susitariančioji Šalis, kuri nebebus Europos Tarybos nare, tomis pačiomis sąlygomis nebebus ir šios Konvencijos šalimi.
4. Pagal ankstesnių dalių nuostatas Konvencija gali būti denonsuota kiekvienos teritorijos, kurioje ji veikė pagal 56 straipsnio nuostatas, atžvilgiu.

59 straipsnis - Pasirašymas ir ratifikavimas

1. Šią Konvenciją gali pasirašyti Europos Tarybos narės. Ji turi būti ratifikuota. Ratifikaciniai raštai deponuojami Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui.
2. Europos Sąjunga gali prisijungti prie šios Konvencijos.
3. Ši Konvencija įsigalios deponavus dešimtąjį ratifikacinį raštą.
4. Toms valstybėms, kurios šią Konvenciją ratifikuos vėliau, ji įsigalios joms deponavus savo ratifikacinius raštus.
5. Europos Tarybos Generalinis Sekretorius praneš visoms Europos Tarybos narėms apie Konvencijos įsigaliojimą, apie ją ratifikavusias valstybes ir apie vėliau gautus ratifikacinius raštus.

Sudaryta 1950 metų lapkričio 4 dieną Romoje anglų ir prancūzų kalbomis. Abu tekstai yra vienodai autentiški ir vienu egzemplioriumi deponuojami Europos Tarybos archyvuose. Generalinis Sekretorius kiekvienai signatarei siunčia patvirtintą nuorašą.

Europos socialinė chartija (pataisyta)

(santrauka)

1996 m. Europos socialinė chartija (pataisyta), įsigaliojusi 1999 m. liepos 1 d., viename instrumente įkūnija visas 1961 m. Europos socialinėje chartijoje ir jos 1988 m. papildomame protokole įrašytas teises bei prideda naujų teisių ir pataisų, kurias priėmė ją pasirašiusios šalys. Ji palaipsniui pakeičia 1961 m. sutartį.

Chartija garantuoja teises ir laisves, liečiančias visus individus kasdieniame gyvenime.

Pagrindinės chartijoje išdėstytos teisės yra šios:

Būstas:

- prieiga prie tinkamo ir finansiškai prieinamo būsto;
- benamystės sumažinimas; apgyvendinimo politika, nukreipta į nuskriaustas kategorijas;
- procedūros priverstiam iškeldinimui riboti;
- lygi prieiga prie socialinio būsto ir būsto pašalpų ne piliečiams;
- su šeimos poreikiais susijusio būsto statymas ir būsto pašalpos.

Sveikata

- prieinamos ir veiksmingos sveikatos priežiūros paslaugos visiems gyventojams;
- ligų prevencijos politika, įskaitant sveikos aplinkos garantiją;
- profesinių pavojų panaikinimas, kad būtų užtikrinta, jog įstatymas suteikia sveikatą ir saugumą darbe, ir tai garantuojama praktikoje;
- motinystės apsauga.

Švietimas

- nemokamas pradinis ir vidurinis švietimas;
- nemokamos ir veiksmingos profesinių gairių paslaugos;
- prieiga prie pirminio mokymo (bendras ir profesinis vidurinis išsilavinimas), universitetinio ir neuniversitetinio aukštojo mokslo, profesinio mokymo, įskaitant tęstinį mokymą;
- specialios priemonės rezidentams užsieniečiams;
- mokyklinė vaikų su negalia intergacija;
- prieiga prie švietimo ir profesinio mokymo žmonėms su negalia.

Įdarbinimas

Laisvė dirbti

- priverstinio darbo draudimas;
- draudimas įdarbinti jaunesnius nei 15 metų amžiaus vaikus;
- specialios darbo sąlygos vaikams nuo 15 iki 18 metų amžiaus;
- teisė užsidirbti pragyvenimui laisvai pasirinktame darbe.

Sąžiningos darbo sąlygos

- ekonominė ir socialinė politika, užtikrinanti pilną įdarbinimą;
- prieiga prie darbo žmonėms su negalia;
- sąžiningos darbo sąlygos atlyginimo ir darbo valandų atžvilgiu;
- apsauga atleidimo atveju;
- apsauga nuo seksualinio ir psichologinio priekabiavimo.

Kolektyvinės teisės

- laisvė kurti profesines sąjungas bei darbdavių organizacijas ginti ekonominius ir socialinius interesus; asmeninė laisvė nuspręsti, jungtis prie jų ar ne;
- bendrų konsultacijų, kolektyvinio derėjimosi, sutaikinimo ir ir savanoriško arbitravimo propagavimas;
- teisė streikuoti.

Teisinė ir socialinė apsauga

- teisinis vaiko statusas;
- jaunų nusikaltėlių gydymas;
- apsauga nuo blogo elgesio ir išnaudojimo;
- bet kokių išnaudojimo formų (seksualinių ar kitokių) draudimas;
- teisinė šeimos apsauga (sutuoktinių lygybė poroje ir vaikų atžvilgiu, vaikų apsauga šeimos suirimo atveju);
- teisė į socialinę apsaugą, socialinę rūpybą ir paslaugas;
- teisė būti apsaugotam nuo skurdo ir socialinės atskirties;
- vaikų priežiūra;
- specialios priemonės vyresnio amžiaus vaikams.

Asmenų judėjimas

- teisė į šeimos susijungimą;
- piliečių teisė palikti šalį;
- procedūrinės apsaugos išvijimo atveju;
- imigracijos formalų supaprastinimas.

Nediskriminacija

- moterų ir vyrų teisė į lygiavertį elgesį su jais ir lygias galimybes darbovietėje;
- visiems piliečiams ir teisėtai šalyje gyvenantiems užsieniečiams, kad visos šioje chartijoje išdėstytos teisės taikomos nepaisant rasės, lyties, amžiaus, spalvos, kalbos, religijos, nuomonių, nacionalinės kilmės, socialinės padėties, sveikatos būklės ar asociacijų su nacionaline mažuma;
- draudimas diskriminuoti dėl atsakomybių šeimoje;
- asmenų su negalia teisės į socialinę integraciją ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime.

Chartija turi kontrolės mechanizmus, kurie remiasi šalių dalyvių nacionalinių ataskaitų pateikimu (1991 m. protokolas), taip pat kolektyvinio skundo sistema (1995 m. protokolas), kuri leidžia inter alia profesinėms sąjungoms ir nevyriausybinėms organizacijoms kolektyviai pateikti skundus.

Europos socialinių teisių komitetas (ESTK) yra organas, atsakingas už šalių šios chartijos laikymosi stebėseną.

Komitetą sudaro 15 nepriklausomų, nešališkų narių, kuriuos renka Europos Tarybos ministrų komitetas šešerių metų periodui, kuris gali būti pratęstas vieną kartą.

Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija

(santrauka)

Ši konvencija yra pirmasis teisiškai įpareigojantis daugiašalis instrumentas dėl nacionalinių mažumų apsaugos. Jo tikslas – apsaugoti nacionalinių mažumų egzistavimą atitinkamų ją raitifakuvių šalių teritorijose. Konvencija siekia propaguoti pilną ir veiksmingą nacionalinių mažumų lygybę sukuriant tinkamas sąlygas jiems saugoti ir vystyti savo kultūrą ir išlaikyti savo tapatybę.

Konvencijoje išdėstyti principai susiję su priklausymu nacionalinėms mažumoms viešojo gyvenimo srityse, tokiose kaip:

- Nediskriminacija
- Veiksmingos lygybės propagavimas
- Kultūros, religijos, kalbos ir tradicijų propagavimas ir saugojimas
- Taikių susirinkimų laisvė
- Asociacijų laisvė
- Išraiškos laisvė
- Minties, sąžinės ir religijos laisvė
- Teisė vartoti žiniasklaidą
- Su kalba ir švietimu susijusios laisvės
- Sienas peržengiantys kontaktai ir bendradarbiavimas
- Dalyvavimas ekonominiame, kultūriniame ir socialiniame gyvenime
- Priverstinės asimiliacijos draudimas

Konvencijos monitoringo mechanizmas remiasi ataskaitomis, kurias pasirašiusios šalys privalo pateikti. Pagrindinė atsakomybė tas ataskaitas analizuoti tenka Europos Tarybos ministrų komitetui, bet jam padeda iš ekspertų sudarytas patariamasis komitetas. Jį sudaro iki 18 narių, kuriuos iš šalių pateiktų kandidatų renka ministrų kabinetas. Ne visų šalių nominuotieji gali būti komitete, tad neišrinkti kandidatai įrašomi į papildomų narių rezervo sąrašą. Patariamasis komitetas gali informacijos gauti ir iš kitų šaltinių, ne tik šalių ataskaitų, pvz., jis gali organizuoti susitikimus su valdžios atstovais ir nepriklausomais šaltiniais. Patariamasis komitetas taip pat gali vykdyti vizitus į šalis, kuomet analizuojamos jų ataskaitos, kurių metu komitetas susitinka su vyriausybės, NVO, mažumų bendruomenės atstovais, akademikais ir kitomis suinteresuotomis šalimis.

Europos regioninių arba mažumų kalbų chartija

(santrauka)

Šia chartija, iš vienos pusės, siekiama apsaugoti ir puoselėti regionines ir mažumų kalbas kaip Europos kultūrinio paveldo aspektą, kuriam gresia pavojus, o iš kitos pusės – įgalinti regioninės ar mažumų kalbos vartotojus ją vartoti tiek privačiame, tiek viešajame gyvenime. Ji apima regionines ir mažumų kalbas, neteritorines kalbas ir mažiau naudojamas oficialias kalbas.

Chartijoje išdėstyti pagrindiniai principai ir tikslai, kuriais valstybės privalo grįsti savo politiką, teisės aktus ir praktiką, ir kurie yra laikomi suteikiančias būtiną sistemą kalbų išsaugojimui.

Aštuoni pagrindiniai principai ir tikslai yra šie:

- Regioninių ar mažumų kalbų pripažinimas kultūrinio turto išraiška.
- Pagarba kiekvienos regioninės ar mažumų kalbos geografinei vietovei.
- Būtinybė imtis rimtų veiksmų tokių kalbų propagavimui.
- Raginimas vartoti tokias kalbas žodžiu ir raštu, viešai ir privačiai.
- Aprūpinimas tokių kalbų mokymui ir mokymuisi būtinomis priemonėmis ir formomis visais tinkamais lygiais.
- Atitinkamų transnacionalinių apsikeitimų skatinimas.
- Draudimas bet kokia forma nepagrįstai išskirti, atskirti, riboti ar teikti pirmenybę regioninei ar mažumų kalbai, kuo būtų ketinama sukelti pavojų jos išlaikymui ir vystymuisi.
- Valstybės vykdomas abipusis supratimas tarp visų šalies lingvistinių grupių.

Be to, šioje chartijoje išdėstytos konkrečios priemonės regioninių ar mažumų kalbų propagavimui viešose erdvėse. Jos apima šias sferas: švietimą, teisingumą, administracinį valdymą ir viešąsias paslaugas, žiniasklaidą, kultūrines veiklas, ekonomines ir socialines veiklas bei sienas kertančius apsikeitimus.

Chartijoje pateiktas stebėsenos mechanizmas, kuriuo vertinama, kaip chartija taikoma ją ratifikavusioje šalyje, o prireikus ir teikiamos rekomendacijos įstatymų, politikos ir praktikos tobulinimui. Pagrindinis stebėsenos mechanizmas yra nepriklausomų ekspertų komitetas. Šis komitetas:

- nagrinėja periodiškai pateikiamas šalių ataskaitas;
- prireikus pateikia šaliai klausimus dėl neaiškių ataskaitos vietų;
- organizuoja „netikėtus“ vizitus į šalį susitikti su valdžios pareigūnais, nevyriausybinėmis organizacijomis ar kitais kompetentingais organais, kad būtų įvertinamas chartijos taikymas;
- tiria kitą informaciją, kurią pateikia asociacijos ar kiti šalyje teisėtai įkurti organai, turintys interesų kalbų srityje;
- remiantis gauta informacija, rengia įvertinimo ataskaitą ir adresuoja ją ministrų komitetui, įskaitant ir rekomendacijų šalims pasiūlymus.

Kartą per dvejus metus Europos Tarybos Generalinis Sekretorius turi pateikti parlamentinei asamblėjai detalią ataskaitą apie chartijos taikymą. Taip užtikrinama, kad Europos parlamentų nariai yra informuojami apie chartijos taikymą, o tai padeda jiems daryti politinį spaudimą ir taip paraginti nacionalines valdžias imtis tinkamų priemonių.

Konvencija dėl veiksmų kovojant su prekyba žmonėmis

(neoficiali santrauka)

Europos Tarybos Konvencija dėl veiksmų kovojant su prekyba žmonėmis buvo pateikta pasirašymui Varšuvoje 2005 m. gegužės 16 d., trečiojo Europos Tarybos šalių viršūnių susitikimo proga. 2007 m. spalio 24 d. konvencija sulaukė dešimtosios ratifikacijos, taip pradėdama įsigaliojimo procesą – ji įsigaliojo 2008 m. vasario 1 d. Ši konvencija yra visapusiška sutartis, kurioje daugiausia dėmesio skiriama prekybos žmonėmis aukų apsaugai ir jų teisių gynimui. Ja taip pat siekiama prekybos žmonėmis prevencijos ir prekiautojų žmonėmis baudimo. Be to, konvencija padeda įkurti veiksmingą ir nepriklausomą stebėsenos mechanizmą, galintį kontroliuoti konvencijoje įrašytų įsipareigojimų vykdymą. Konvencija neapsiriboja tik Europos Tarybos šalimis narėmis; ne šalys narės ir Europos Sąjugna taip pat turi galimybę tapti konvencijos susitarančiasiomis šalimis.

Konvencijos tikslas ir aprėptis

Konvencija remiasi principo, kad prekyba žmonėmis yra žmogaus teisių pažeidimas ir žmogaus orumo bei integralumo įžeidimas, pripažinimu. Europos Tarybos konvencija yra visapusiška sutartis, kuria siekiama:

- Prekybos žmonėmis prevencijos
- Apsaugoti prekybos žmonėmis aukų žmogaus teises
- Bausti prekiautojus žmonėmis

Konvencija taikoma:

- visoms prekybos žmonėmis formoms: nacionalinėms ar transnacionalinėms, tiek susijusioms su organizuotu nusikalstamumu, tiek ne
- kas bebūtų auka: moterys, vyrai ar vaikai
- kokia bebūtų išnaudojimo forma: seksualinis išnaudojimas, priverstinis darbas, t. t.

Konvencijos suteikiamos priemonės

- Sąmoningumo kėlimas pažeidžiamiems žmonėms ir veiksmai, skirti atbaidyti „vartotojus“ yra pagrindinės priemonės prekybos žmonėmis prevencijai.
- Prekybos žmonėmis aukos turi būti tokiomis pripažintos, kad policija ir valdžios pareigūnai su jais nesielgtų kaip su nelegaliais migrantais ar nusikaltėliais.
- Prekybos žmonėmis aukoms bus suteikta fizinė ir psichologinė pagalba bei parama reintegruojantis į visuomenę. Tarp suteikiamų priemonių – medicininis gydymas, patarimai ir informacija, taip pat – tinkamas apgyvendinimas. Aukos taip pat turi teisę gauti kompensaciją.
- Aukos turi teisę mažiausiai 30 dienų atsigauti ir pabėgti nuo prekiautojų įtakos bei priimti sprendimą dėl galimo bendradarbiavimo su valdžios pareigūnais. Joms gali būti suteiktas atnaujinamas leidimas gyventi, jei to reikalauja jų asmeninė situacija arba jei jie turi likti, kad padėtų kriminaliniam tyrimui.
- Prekyba žmonėmis bus laikoma baudžiamuoju nusikaltimu, ir prekiautojai bei jų bendrininkai bus patraukti baudžiamojon atsakomybėn.
- Teisinio proceso metu prekybos žmonėmis aukų bus apsaugomas privatus gyvenimas ir užtikrinamas jų saugumas.
- Galimybė patraukti baudžiamojon atsakomybėn tuos, kurie naudojasi aukos teikiamomis paslaugomis, jei jie žino, kad tas asmuo yra prekybos žmonėmis auka.
- Konvencija suteikia galimybę nebausti aukų už dalyvavimą neteisėtoje veikoje, jei jie buvo priversti tai daryti.
- Pilietinė visuomenė vaidina svarbų vaidmenį prekybos žmonėmis prevencijoje ir jos aukų apsaugoje. Todėl konvencija skatina bendradarbiavimą tarp valdžios organų, nevyriausybinių organizacijų ir pilietinės visuomenės narių.

Stebėsena

Stebėsenos mechanizmai yra sudaryti iš dviejų ramsčių: GRETA – nepriklausomų veiksmų prieš prekybą žmonėmis ekspertų grupės – ir konvencijos šalių komiteto, kurį sudaro konvencijos šalių ministrų kabineto ir ne Europos Tarybos narių atstovai. GRETA atlieka konvencijos įgyvendinimo monitoringą; ji rašo ataskaitas, kuriose vertina šalių vykdomas priemones. Šalys, kurios nepilnai vykdo konvencijoje numatytas priemones, privalės tai daryti. Be to, GRETA ataskaitos pagrindu konvencijos šalių komitetas gali šaliai teikti rekomendacijas.

Europos Tarybos chartija dėl demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo

Priimta pagal Europos Ministrų tarybos rekomendaciją CM/Rec(2010)7

I SKYRIUS – BENDROSIOS NUOSTATOS

Apimtis

Ši Chartija kalba apie demokratinio pilietiškumo ugdymą ir žmogaus teisių švietimą, kaip šios sąvokos apibrėžtos žemiau. Chartijoje kryptingai nėra nagrinėjamos tokios susijusios sritys, kaip tarpkultūrinis švietimas, lygybės švietimas, darnaus vystymosi švietimas ir taikos švietimas, išskyrus tuos atvejus, kai šios sritys persidengia ir persipina su demokratinio pilietiškumo ugdymu ir žmogaus teisių švietimu.

Sąvokos

Šioje Chartijoje naudojamos sąvokos:

a. „Demokratinio pilietiškumo ugdymas“ apima švietimą, mokymus, sąmoningumo ugdymą, informavimą, praktikas ir veiklas, kuriomis siekiama, suteikiant žinių, įgūdžių ir supratimo bei ugdant jų požiūrį ir elgesį, įgalinti besimokančiuosius naudotis ir ginti savo demokratines teises ir pareigas visuomenėje, vertinti įvairovę ir aktyviai dalyvauti demokratiniame gyvenime, siekiant skatinti ir saugoti demokratiją ir teisinės valstybės principus.
b. „Žmogaus teisių švietimas“ apima švietimą, mokymus, sąmoningumo ugdymą, informavimą, praktikas ir veiklas, kuriomis siekiama, suteikiant žinių, įgūdžių ir supratimo bei ugdant jų požiūrį ir elgesį, įgalinti besimokančiuosius prisidėti prie visuotinės žmogaus teisių kultūros kūrimo ir apsaugos visuomenėje, siekiant skatinti ir ginti žmogaus teises ir pamatines laisves.
c. „Formalusis švietimas“ – tai struktūruota švietimo ir mokymo sistema, apimanti ikimokyklinio, pradinio, vidurinio ir aukštojo išsilavinimo etapus. Paprastai jis vyksta bendrojo lavinimo arba profesinio mokymo įstaigose ir baigiamas išduodant pažymėjimą.
d. „Neformalusis švietimas“ – tai bet kokia suplanuota švietimo programa, skirta skirtingiems įgūdžiams ir kompetencijoms tobulinti už formaliojo švietimo aplinkos ribų.
e. „Savaiminis švietimas“ – visą gyvenimą trunkantis procesas, kurio metu žmonės įgyja nuostatas, vertybes, įgūdžius ir žinias, naudodamiesi savo aplinkoje ir kasdieniame gyvenime (šeimos, pažįstamų, kolegų ar kaimynų rate, susitikimuose su kitais, bibliotekoje, žiniasklaidoje, darbe, laisvalaikio veiklose ir t. t.) esančiais švietimo pavyzdžiais ir ištekliais.

Demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo santykis

Demokratinio pilietiškumo ugdymas ir žmogaus teisių švietimas yra glaudžiai susijusios ir vienas kitą papildančios sritys. Jos skiriasi ne tiek tikslais ir praktika, kiek savo fokusu ir taikymo sritimi. Demokratinio pilietiškumo ugdymo atveju dėmesys pirmiausia skiriamas demokratinėms teisėms ir pareigoms bei aktyviam dalyvavimui pilietiniame, politiniame, socialiniame, ekonominiame, teisiniame ir kultūriniame visuomenės gyvenime, o žmogaus teisių švietimo atveju kalbama apie platesnį žmogaus teisių ir pamatinių laisvių spektrą visose žmogaus gyvenimo srityse.

Konstitucinės struktūros ir valstybių narių prioritetai

Toliau išdėstyti tikslai, principai ir politikos turi būti taikomos:

a. deramai paisant kiekvienos valstybės narės konstitucinių struktūrų ir naudojant šioms struktūroms tinkamas priemones;
b. atsižvelgiant į kiekvienos valstybės narės prioritetus ir poreikius.

II SKYRIUS – TIKSLAI IR PRINCIPAI

Tikslai ir principai

Valstybės narės, formuodamos savo politiką, teisės aktus ir praktikas, turėtų vadovautis žemiau išdėstytais tikslais ir principais.

a. Tikslas suteikti kiekvienam jų teritorijoje gyvenančiam asmeniui galimybę mokytis demokratinio pilietiškumo ir žmogaus teisių.
b. Mokymasis demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo atveju yra visą gyvenimą trunkantis procesas. Veiksmingas mokymasis šioje srityje apima daugybę suinteresuotųjų šalių, įskaitant politikos formuotojus, švietimo specialistus, besimokančiuosius, tėvus, švietimo įstaigas, švietimo institucijas, valstybės tarnautojus, nevyriausybines organizacijas, jaunimo organizacijas, žiniasklaidą ir plačiąją visuomenę.
c. Visos formaliojo, neformaliojo ar savaiminio švietimo ir mokymo priemonės atlieka tam tikrą vaidmenį šiame mokymosi procese ir yra vertingos skatinant jo principus ir siekiant jo tikslų.
d. Nevyriausybinės ir jaunimo organizacijos gali svariai prisidėti prie demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo, ypač per neformalųjį ir savaiminį švietimą, todėl joms reikia suteikti galimybių ir paramos.
e. Mokymo ir mokymosi praktika bei veikla turėtų būti grindžiama ir skatinama demokratijos ir žmogaus teisių vertybėmis bei principais; švietimo įstaigų, įskaitant mokyklas, valdymas turėtų atspindėti ir skatinti žmogaus teisių vertybes, taip pat skatinti besimokančiųjų, švietimo personalo ir suinteresuotųjų šalių, įskaitant tėvus, įgalinimą ir aktyvų dalyvavimą.
f. Esminis demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo elementas yra socialinės sanglaudos ir tarpkultūrinio dialogo skatinimas, įvairovės ir lygybės, įskaitant lyčių lygybę, vertinimas; šiuo tikslu būtina ugdyti žinias, asmeninius ir socialinius įgūdžius bei supratimą, kurie mažina konfliktus, didina skirtingo tikėjimo ir etninių grupių skirtumų vertinimą ir supratimą, ugdo abipusę pagarbą žmogaus orumui ir bendroms vertybėms, skatina dialogą ir neprievartą sprendžiant problemas ir ginčus.
g. Vienas iš pagrindinių demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo tikslų – ne tik suteikti besimokantiesiems žinių, supratimo ir įgūdžių, bet ir paruošti juos veikti visuomenėje ginant ir skatinant žmogaus teises, demokratiją ir teisinės valstybės principus.
h. Nuolatinis švietimo specialistų ir jaunimo lyderių, taip pat pačių lektorių mokymas ir tobulinimasis demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo principų ir praktikos srityje yra labai svarbi veiksmingo švietimo užtikrinimo ir tvarumo dalis, todėl turėtų būti tinkamai planuojamas ir finansuojamas.
i. Turėtų būti skatinama įvairių suinteresuotųjų šalių (įskaitant politikos formuotojus, švietimo specialistus, besimokančiuosius, tėvus, švietimo įstaigas, nevyriausybines organizacijas, jaunimo organizacijas, žiniasklaidą ir plačiąją visuomenę), dalyvaujančių demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo veikloje, partnerystė ir bendradarbiavimas valstybės, regiono ir vietos lygmeniu, kad būtų kuo geriau panaudotas jų indėlis.
j. Atsižvelgiant į tarptautinį žmogaus teisių vertybių ir įsipareigojimų pobūdį bei bendrus principus, kuriais grindžiama demokratija ir teisinė valstybė, svarbu, kad valstybės narės siektų ir skatintų tarptautinį ir regioninį bendradarbiavimą šioje Chartijoje numatytos veiklos srityje,

taip pat gerųjų praktikų nustatymą ir keitimąsi jomis.

III SKYRIUS – POLITIKA

Formalusis bendrasis ir profesinis mokymas

Valstybės narės turėtų įtraukti demokratinio pilietiškumo ugdymą ir žmogaus teisių švietimą į ikimokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo, taip pat bendrojo ir profesinio mokymo programas. Valstybės narės taip pat turėtų toliau remti, peržiūrėti ir atnaujinti demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo programas, kad užtikrintų jų aktualumą ir skatintų šios srities tvarumą.

Aukštasis mokslas

Valstybės narės, deramai laikydamosis akademinės laisvės principo, turėtų skatinti įtraukti demokratinio pilietiškumo ugdymą ir žmogaus teisių švietimą į aukštojo mokslo institucijas, ypač kalbant apie būsimųjų švietimo specialistų rengimą.

Demokratinis valdymas

Valstybės narės turėtų skatinti demokratinį valdymą visose švietimo įstaigose kaip pageidaujamą ir naudingą valdymo būdą ir kaip praktinę priemonę mokytis ir patirti demokratiją bei pagarbą žmogaus teisėms. Jos turėtų tinkamomis priemonėmis skatinti ir palengvinti aktyvų besimokančiųjų, švietimo darbuotojų ir suinteresuotųjų šalių, įskaitant tėvus, dalyvavimą švietimo įstaigų valdyme.

Mokymai

Valstybės narės turėtų suteikti mokytojams, kitiems švietimo darbuotojams, jaunimo lyderiams ir lektoriams būtiną pradinį ir tęstinį mokymą ir tobulinimąsi demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo srityje. Tai turėtų užtikrinti, kad jie disponuotų išsamiomis žiniomis ir supratimu apie atitinkamos disciplinos tikslus ir principus bei tinkamus mokymo ir mokymosi metodus, taip pat turėtų kitų pagrindinių įgūdžių, tinkamų jų švietimo sričiai.

Nevyriausybinių organizacijų, jaunimo organizacijų ir kitų suinteresuotųjų šalių vaidmuo

Valstybės narės turėtų skatinti nevyriausybinių organizacijų ir jaunimo organizacijų vaidmenį ugdant demokratinį pilietiškumą ir žmogaus teises, ypač neformaliojo švietimo srityje. Jos turėtų pripažinti šias organizacijas ir jų veiklą kaip vertingą švietimo sistemos dalį, teikti joms, jei įmanoma, reikiamą paramą ir visapusiškai naudotis patirtimi, kuria jos gali prisidėti prie visų švietimo formų.

Valstybės narės taip pat turėtų skatinti ir viešinti demokratinio pilietiškumo ir žmogaus teisių švietimą kitoms suinteresuotosioms šalims, visų pirma žiniasklaidai ir plačiajai visuomenei, kad jos kuo labiau prisidėtų prie šios srities.

Vertinimo kriterijai

Valstybės narės turėtų parengti demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo programų veiksmingumo vertinimo kriterijus. Besimokančiųjų atsiliepimai turėtų būti neatsiejama visų tokių vertinimų dalis.

Moksliniai tyrimai

Valstybės narės turėtų inicijuoti ir skatinti demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo mokslinius tyrimus, kad būtų įvertinta esama padėtis ir suinteresuotosioms šalims, įskaitant politikos formuotojus, švietimo įstaigas, mokyklų vadovus, mokytojus, besimokančiuosius, nevyriausybines organizacijas ir jaunimo organizacijas, būtų suteikta informacija, kuri padėtų įvertinti ir padidinti savo veiksmingumą bei efektyvumą ir patobulinti savo praktikas. Šie tyrimai, be kita ko, galėtų apimti mokymo programas, inovatyvias praktikas, mokymo metodus ir vertinimo sistemų, įskaitant vertinimo kriterijus ir rodiklius, kūrimą.

Valstybės narės turėtų dalytis savo tyrimų rezultatais su kitomis valstybėmis narėmis ir suinteresuotosiomis šalimis, reikalui esant.

Gebėjimai skatinti socialinę sanglaudą, vertinti įvairovę, spręsti skirtumus ir konfliktus

Visose švietimo srityse valstybės narės turėtų skatinti švietimo metodus ir mokymo būdus, kuriais siekiama mokytis gyventi kartu demokratinėje ir daugiakultūrėje visuomenėje ir suteikti besimokantiesiems žinių ir įgūdžių, kaip skatinti socialinę sanglaudą, vertinti įvairovę ir lygybę, vertinti skirtumus, ypač tarp skirtingų tikėjimo ir etninių grupių, ir spręsti nesutarimus bei konfliktus nesmurto būdu, gerbiant vieni kitų teises, taip pat kovoti su visų formų diskriminacija ir smurtu, ypač patyčiomis ir priekabiavimu.

IV SKYRIUS – VERTINIMAS IR BENDRADARBIAVIMAS

Vertinimas ir peržiūra

Valstybės narės turėtų reguliariai vertinti savo strategijas ir politiką, kurių jos ėmėsi atsižvelgdamos į šią Chartiją, ir prireikus jas pritaikyti. Jos gali tai daryti bendradarbiaudamos su kitomis valstybėmis narėmis, pavyzdžiui, regioniniu pagrindu. Bet kuri valstybė narė taip pat gali prašyti Europos Tarybos pagalbos.

Bendradarbiavimas vykdant tolesnę veiklą

Valstybės narės, siekdamos šios Chartijos tikslų ir principų, prireikus turėtų bendradarbiauti tarpusavyje ir per Europos Tarybą šiais būdais:

a. toliau nagrinėti bendro intereso temas ir nustatytus prioritetus;
b. skatinti daugiašalę ir tarpvalstybinę veiklą, įskaitant esamą demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo koordinatorių tinklą;
c. keistis gerosiomis praktikomis, jas, kodifikuoti ir užtikrinti jų sklaidą;
d. informuoti visas suinteresuotąsias šalis, įskaitant visuomenę, apie Chartijos tikslus ir įgyvendinimą;
e. remti Europos nevyriausybinių organizacijų, jaunimo organizacijų ir švietimo specialistų tinklus ir jų bendradarbiavimą..

Tarptautinis bendradarbiavimas

Valstybės narės turėtų dalytis su kitomis tarptautinėmis organizacijomis savo darbo demokratinio pilietiškumo ugdymo ir žmogaus teisių švietimo srityje rezultatais Europos Taryboje.

Žodynėlis

Šio žodynėlio tikslas – pateikti „Kompaso“ vartotojams trumpus šiame vadove naudojamų pagrindinių koncepcijų, konvencijų ir terminų apibrėžimus ar paaiškinimus. Detalesnės informacijos skaitytojas ras atitinkamose 5-o skyriaus skiltyse bei internete.

Advokacija: vieša parama idėjai, įvykiui ar būdui kažką daryti.

Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartija: (Afrikos chartija, kartais dar vadinama Bandžiulio charija); Afrikos vienybės organizacijos (AVO) 1981 m. priimta regioninė Afrikos žemyno žmogaus teisių sutartis.

Amerikos žmogaus teisių konvencija: (Amerikos konvencija); Amerikos valstybių organizacijos (AVO) 1969 m. priimta žmogaus teisių sutartis. Ji apima Šiaurės, Centrinę ir Pietų Amerikas.

Antisemitizmas: žydų kilmės ar išpažįstančių judaizmą žmonių baimė, neapykanta jiems, piktavalystė, įtarimai, prietarai jų atžvilgiu, jų diskriminacija ir nesąžiningas elgesys su jais.

Tam tikra samprata apie žydus, kuri gali pasireikšti neapykanta žydams. Žodinės ir fizinės antisemitizmo apraiškos yra nukreiptos į žydus arba nežydų tautybės asmenis ir (arba) jų nuosavybę, žydų bendruomenės institucijas ir religinius objektus. (IHRA darbinė apibrėžtis https://holocaustremembrance.com). Diskriminacija, išankstinis nusistatymas, priešiškumas ar smurtas prieš žydus kaip žydus arba žydų institucijas kaip žydiškas (Jeruzalės deklaracija dėl antisemitizmo www.jerusalemdeclaration.org).

Antros kartos teisės: teisės, į viešąjį diskursą patekusios maždaug XX a. pradžioje ir daugiausia apimančios ekonomines, socialines ir kultūrines teises, tokias kaip teisė į tinkamą gyvenimo lygį, sveikatos priežiūrą, būstą ir švietimą. Pagrindinis šias teises kodifikuojantis dokumentas yra Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas.

Apartheidas: nežmoniški žudymo, prievartavimo, kankinimo, įverginimo veiksmai ir kiti nusikaltimai žmoniškumui, vykdomi institucionalizuoto sisteminės priespaudos ir vienos rasinės grupės dominavimo prieš kitą ar kitas režimo kontekste, ir vykdomi su tikslu tą režimą išlaikyti.

Aplinkos teisės: paprastai taip įvardijamos individų teisės į saugią, sveiką ir ekologiškai tvirtą aplinką. Kartais vartojama turint omenyje „teises“, kurias gali turėti pati aplinka – įskaitant gyvūnų, augalų ir ekosistemų teises išgyventi žmogaus veiksmų poveikį.

Aptarimas: struktūrizuotas pokalbis tarp fasilitatorių ir dalyvių, siekiant apžvelgti patyriminį ir dalyvaujamąjį užsiėmimą; pasikalbėti apie tai, kas įvyko ir kaip žmonės jautėsi. Tikslas – padėti dalyviams patikslinti savo mintis ir jausmus saugioje aplinkoje.

Arabų žmogaus teisių chartija: Arabų valstybių lygos tarybos priimta 2004 m. gegužės 22 d., ji patvirtina VŽTD, Tarptautiniuose žmogaus teisių paktuose ir Kairo deklaracijoje dėl žmogaus teisių islame pateiktus principus.

Arbitražas: procesas, kuomet, vietoj ėjimo į teismą, nesutariančios šalys paprašo trečio asmens išklausyti jų argumentus ir priimti sprendimą, kurio jos pažada laikytis.

Asociacija: individų grupės sukurta organizacija, siekianti nustatytų tikslų. Tokios organizacijos gali būti vadinamos savanoriškomis organizacijomis, savanoriškomis asociacijomis ir neinkorporuotomis asociacijomis. Nevyriausybinės organizacijos (NVO) yra asociacijos. Asociacijos sudaro vadinamosios „pilietinės visuomenės“ pagrindą.

Atskaitomybė: procesas, kuomet valdžios institucios parodo, paaiškina ir pateisina savo vykdomus įsipareigojimus tautai.

Autokratija: vieno asmens ar mažos grupės valdžia, turinti neribotą galią.

Bendroji konvencija: konvencija, nustatanti principus ir normas, kuriomis bus imamasi tarptautinių veiksmų, ir numatanti derybų dėl detalesnių susitarimų, reikalingų problemai spręsti, procedūrą.

Chartija: dokumentas, kuriame išdėstomos suteikiamos teisės ar privilegijos.

Čiabuviai (vietiniai) žmonės: juos apibrėžia tiek jų santykis su žeme, tiek įgimti bruožai, kurių jie gali turėti. Jie kenčia nuo kolonizacijos, visuomet savo valstybėse atsiduria paraštėse ir dažnai yra gentiniai. Daugybė čiabuvių žmonių nori, kad jų, kaip atskirų tautų, teisės būtų pripažįstamos – tokios teisės kaip laisvo apsisprendimo teisė ir teisė kontroliuoti savo visuomenių vystymąsi. Jungtinių Tautų deklaracija dėl vietos tautų teisių, 2007 m.

Dalyvavimas: dalyvavimas bendruomenės ar visuomenės viešajame gyvenime. Europos Tarybos pataisyta Europos chartiją dėl jaunimo dalyvavimo vietos ir regioniniame gyvenime yra tarptautinės politikos dokumentas, skatinantis jaunimo dalyvavimą vietos lygmeniu; jį 2003 m. priėmė Europos Tarybos vietos ir regionų valdžios institucijų kongresas.

Darnus vystymasis: vystymasis, patenkinantis šiandienos poreikius nestatant į pavojų ateities kartų gebėjimo patenkinti savuosius. Terminą pirmą kartą pavartojo Pasaulinė aplinkos ir vystymosi komisija, kurią JT sukvietė 1983 m.

Daugiakultūris: žmonės iš skirtingų kultūrų gyvena šalia vieni kitų bendruomenėje, įvairiai sąveikauja, tačiau tuo pat metu išlaiko savo išskirtinius bruožus.

Deklaracija: teisiškai neįpareigojantis dokumentas, skelbiantis sutarus principus bei standartus. JT konferencijose, tokiose kaip 1993 m. JT žmogaus teisių konferencijoje Vienoje ir 1995 m. Pasaulinėje moterų konferencijoje Pekine, paprastai sukuriamos dviejų tipų deklaracijos: vieną parašo valstybių atstovai, kitą – nevyriausybinės organizacijos (NVO). JT Generalinė Asamblėja dažnai publikuoja įtakingas, bet teisiškai neįpareigojančias deklaracijas.

Demokratija: valdymo forma, kuomet teisė valdyti gaunama iš žmonių – arba tiesioginiu referendumu, arba per atstovus, kuriuos žmonės išrenka balsuoti.

Derybos: procesas, kurio metu susiginčiję žmonės vienas su kitu kalbasi, kad išspręstų savo problemą.

Didėjantis pajėgumas: Vaiko teisių konvencijoje naudojamas principas, kuris rekomenduoja didesnį vaiko teisių panaudojimą santykyje su jo ar jos didėjančia kognityvia ir emocine branda.

Dingimas: šis žodis vartojamas, kai žmonės pradingsta, nes jie buvo nužudyti arba slapta įkalinti valdžios organų ar kitų institucijų. Jie pradanginami dėl savo politinių nuomonių arba veiklų prieš neteisingus režimus ar organizacijų doktrinas.

Diskriminacija: bet koks atskyrimas, išstūmimas arba preferencijos apribojimas, grindžiamas rase, kultūra, etnine kilme, tautybe, seksualine orientacija, religija, fizine negalia ar kitu bruožu, kuris nėra susijęs su aptariamu klausimu.

Eiblizmas: (kartais dar vadinamas nugalinimu) diskriminacinis, slegiantis ar išnaudojantis elgesys, kylantis iš įsitikinimo, kad žmonės su negalia yra prastesni už kitus.

Ekonominės teisės: teisės, susijusios su gyvenimui būtinų dalykų gamyba, vystymu ar valdymu. Jos yra paskelbtos VŽTD ir jas saugo TESKTP bei Europos socialinė chartija.

Ekonominis (-ė): susijęs su materialinių turtų gamybos, vystymo ar valdymo faktoriais.

Europos Sąjungos Teisingumo teismas: (dažnai vadinamas tiesiog „teismu“); įkurtas 1952 m. Su būstine Liuksemburge, jo darbas yra užtikrinti, kad ES teisės aktai visose ES šalyse yra interpretuojami ir taikomi vienodai – t. y. kad įstatymas yra vienodas visiems. Pvz., jis užtikrina, kad tuo pačiu klausimu nacionaliniai teismai nepriimintų skirtingų sprendimų.

Europos konvencija prieš kankinimą ir nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą: 1987 m. Europos Tarybos priimta regioninė žmogaus teisių sutartis, kuria siekiama užkirsti kelią įvairiems valdžios organų sulaikytų ir tokiose vietose kaip kalėjimas, jaunimo pataisos namai, policijos nuovados, pabėgėlių stovyklos ar psichiatrinės ligoninės laikomų žmonių teisių pažeidimams.

Europos kultūros konvencija: (Europos Tarybos priimta 1954 m.; įsigaliojo 1955 m.); regioninė sutartis, kuria suteikiama oficiali sistema Europos Tarybos veiklai švietimo, kultūros, paveldo, jaunimo ir sporto srityse. Priedas prie Europos konvencijos, Kultūros konvencija siekia apsaugoti Europos kultūrą ir išvystyti visapusį jos skirtingų tautų kultūrinės įvairovės supratimą ir vertinimą.

Europos parlamentas: tiesiogiai renkama parlamentinė Europos Sąjungos institucija. Turi dvi susitikimų vietas – Strasbūrą ir Briuselį. EP yra 705 nariai (MEPai).

Europos Sąjunga (ES): ekonominė ir politinė Europoje įsikūrusių šalių narių sąjunga, siekianti regioninės integracijos ir socialinio bendradarbiavimo. ES buvo įkurta 1993 m. Mastrichto sutartimi.

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO): į saugumą orientuota tarpvyriausybinė organizacija, suburianti kartu beveik visas Europos ir Centrinės Azijos šalis, o taip pat JAV ir Kanadą. Jos mandatas apima tokius dalykus kaip ginklų kontrolė, žmogaus teisės, spaudos laisvė ir sąžiningi rinkimai.

Europos socialinė chartija: (Europos Tarybos priimta 1962 m.; peržiūrėta 1996 m.); regioninė sutartis, garantuojanti socialines ir ekonomines žmogaus teises; papildo Europos konvenciją, kurioje pagrinde atspindimos pilietinės ir politinės teisės.

Europos socialinių teisių komitetas: organas, prižiūrintis, kaip valstybės laikosi Europos socialinės chartijos. Jį sudaro 15 nepriklausomų ir nešališkų ekspertų, kurie reguliariai susitinka apsvarstyti šalių dalyvių pateiktų socialinės chartijos įgyvendinimo ataskaitų.

Europos Taryba: įkurta 1949 m. ginti ir puoselėti žmogaus teises, demokratiją ir teisinę valstybę. Šiandien 46 jos šalys narės padengia beveik visą Europos žemyną. Jos būstinė yra Strasbūre.

Europos Tarybos parlamentinė asamblėja (ETPA): įsikūrusi Strasbūre, ETPA susitinka keturis kartus per metus aptarti aktualių klausimų ir paprašyti Europos vyriausybių imtis iniciatyvos ir pateikti ataskaitas. 318 atstovų skiriami iš 46-ių Europos Tarybos narių nacionalinių parlamentų.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (EŽTK): (Europos konvencija, Europos žmogaus teisių konvencija) Europos Tarybos 1950 m. priimta regioninė žmogaus teisių sutartis. Visos Europos Tarybos šalys narės yra ir EŽTK dalyvės, o naujos narės turi ratifikuoti konvenciją pasitaikius pirmai progai.

Europos Žmogaus Teisių Teismas: įsikūręs Strasbūre ir įkurtas Europos žmogaus teisių konvencijos pagrindu, tai yra viršnacionalinis teismas, suteikiantis paskutinę galimą teisinę pagalbą asmenims, kurie jaučia, kad jų žmogaus teisės buvo pažeistos konvenciją pasirašiusios valstybės.

Fasilitatorius (-ė): asmuo, paruošiantis ir koordinuojantis „Kompaso" veiklas. Fasilitatorius:ė – tai tas, kuris „padaro, kad dalykai įvyktų", kuris „padeda", skatina kitus mokytis ir vystyti savo potencialą. Fasilitatoriaus vaidmuo – sukurti saugią aplinką, kurioje dalyviai gali mokytis eksperimentuodami, tyrinėdami, duodami ir imdami. Visi turi augti dalydamiesi patirtimi – tiek dalyviai, tiek ir fasilitatoriai.

Fašizmas: valdžios sistema, pagrįsta nacionalinės ar rasinės viršenybės ideologija ir visų politinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo aspektų kontrolės svarba. Tarp jo bruožų – priverstinis opozicijos ir kritikos malšinimas, masinės žiniasklaidos priemonių kontrolė, valstybės kontroliuojama pramonė, verslas ir t. t., ir agresyvus nacionalizmas ir dažnai – rasizmas.

Formalus švietimas: struktūrizuota švietimo ir mokymo sistema, prasidedanti prieš pradinę mokyklą ir pasibaigianti po vidurinės mokyklos keliaujant į universitetą. Kaip taisyklė, jis vyksta bendrojo ar profesinio švietimo institucijose ir suteikiami sertifikatai.

Galių atskyrimas: valdžios galių atskyrimas į skirtingas atšakas, kad niekas neturėtų absoliučios kontrolės. Įprastinė divizija yra tokia: teisėkūros šaka, kuri kuria įstatymus, vykdomoji šaka, kuri juos vykdo; ir nepriklausoma teisinė šaka, vykdanti įstatymų laikymosi stebėseną.

Genocidas: sisteminis žudymas su tikslu sunaikinti – visiškai arba iš dalies – žmonių grupę dėl jų tautybės, rasės, etninės kilmės ar religijos. Taip pat rimtos žalos kūnui ar psichikai darymas ir priverstinis tos grupės vaikų perkėlimas kitai grupei.

Gyvenimo pozicija: idėjų sistema, padedanti suprasti pasaulį ir rasti gyvenime prasmę bei vertę; bendras pavadinimas, apimantis tiek religijas, tiek alternatyvas religijoms, nė vienos jų nediskriminuojant.

Globalizacija: bendrai apibūdina augančios tarpusavio priklausomybės ir apsikeitimo tarp tautų procesą, ypač – ekonominėje, socialinėje ir kultūrinėje sferose. Šis terminas taip pat vartojamas apibūdinti specifinę tarptautinės integracijos formą, kuri sukurta taip, kad atitiktų privačios galios, gamybos korporacijų ir finansinių institucijų, glaudžiai susijusių su galingomis valstybėmiss, interesus.

Humanitarinė teisė: teisynas, daugiausia pagrįstas Ženevos konvencijomis, kuris apsaugo tam tikrus asmenis ginkluoto konflikto metu, padeda aukoms ir riboja kovos metodus bei priemones, kad būtų iki minimumo sumažinta destrukcija, gyvybių praradimas ir bereikalingos žmonių kančios.

Įgalinimas: individų ir bendruomenių dvasinės, politinės, socialinės ar ekonominės stiprybės didinimas. Žodis čia vartojamas tokia prasme: suteikti marginalizuotiems individams ar grupėms gebėjimą teigti savo teises pilnai dalyvauti visuomenėje per, pvz., įstatymų bazė, pozityvius veiksmus ir mokymus.

Įgūdis: gebėjimas gerai atlikti kokį nors darbą, ypač dėl to, kad jį praktikavaisi. Pvz., gebėjimas ginti žmogaus teises apima komunikacijos, problemų sprendimo, kūrybiško mąstymo, derybų ir komandinio darbo įgūdžius.

Informalus švietimas: visą gyvenimą trunkantis procesas, kurio metu individas įgyja požiūrius, vertybes, įgūdžius ir žinias iš kasdienės patirties ir edukacinių patirčių bei išteklių savo aplinkoje (šeimoje, bendraamžių grupėje, kaimynystėje, turguje, bibliotekoje, žiniasklaidoje, darbe, žaidime, t. t.).

Instrumentai: bet kokie formalūs rašytiniai valstybės ar valstybių dokumentai, pateikiantys teises kaip neįpareigojančius principus (deklaracija) arba kodifikuojantys teises, kurios yra teisiškai įpareigojančios jas ratifikavusias valstybes (paktas, sutartis arba konvencija). Gali būti nacionaliniai arba tarptautiniai.

Įsigaliojimas: procesas, kuomet sutartis tampa pilnai įgaliojančia ją ratifikavusias šalis. Tai įvyksta, kai pasiekiamas minimalus sutarties reikalaujamas ratifikavimo skaičius.

Įstatymo viršenybė: joks asmuo – nei valdžios pareigūnas, nei karalius, nei prezidentas – nėra aukščiau įstatymo. Tie patys įstatymai galioja tiems, kurie valdo, ir tiems, kurie yra valdomi.

Išlyga: išimtys, kurias valstybė daro sutarčiai, pvz. priemonės, kurių ji nesutinka imtis. Tačiau išlygos negali kenkti fundamentaliai sutarties prasmei.

Apibendrinimas: struktūrizuotas pokalbis tarp fasilitatorių ir dalyvių, kuriuo siekiama įgalinti dalyvius analizuoti tai, ką jie išmoko per patirtinį ir dalyvaujamąjį užsiėmimą. Proceso metu dalyviai reflektuoja, kaip šis išmokimas siejasi su jų jau turimomis žiniomis ir kaip jie gali panaudoti tai ateityje.

Jaunimo dalyvavimas: žr. Dalyvavimas.

Jungtinės Tautos: tarptautinė tarpvyriausybinė organizacija (TTO), įkurta 1945 m. po Antrojo pasaulinio karo su tikslu išlaikyti tarptautinę taiką ir saugumą, vystyti draugiškus santykius tarp tautų ir skatinti socialinį progersą, geresnius gyvenimo standartus ir žmogaus teises.

Jungtinių Tautų Chartija: sutartis, kuria įkurtos Jungtinės Tautos. Vieningai priimta 1945 m. birželio 25 d. Joje išdėstomos šalių narių teisės ir įsipareigojimai, taip pat – JT organai ir procedūros.

Jungtinių Tautų Saugumo Taryba (JTST): vienas iš pagrindinių Jungtinių Tautų organų, atsakingas už tarptautinės taikos ir saugumo palaikymą. Turi penkias nuolatines nares, kurių kiekviena gali vetuoti bet kokį Saugumo Tarybos sprendimą, ir 10 nenuolatinių narių.

Juridinės teisės: (t. p. vadinamos statutinėmis teisėmis); įstatyme deklaruotos teisės, kurias galima ginti teisme ir jam skųsti. Taip pat šis terminas vartojamas apibūdinant su teisiniu procesu susijusias žmogaus teises, pvz., teisę į sąžiningą teismo procesą.

Jurisprudencija: teisinis terminas, reiškiantis bylų bei tomis bylomis konkrečiame teisme įtvirtintų principų rinkinį, pvz. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija.

Karo nusikaltimai: vidinio ar tarptautinio konflikto metu įvykdyti nusikaltimai, sunkiai pažeidžiantys humanitarinę teisę ar su ginkluotu konfliktu susijusius įstatymus. 1899 m. ir 1907 m. Hagos konvencijos kartu su 1949 m. Ženevos konvencija yra vieni pirmųjų formalių tarptautinių karo, karo nusikaltimų ir humanitarinio elgesio su karo aukomis įstatymų.

Kodifikavimas, kodifikuoti: įstatymo ar teisių formalizavimas rašytiniuose instrumentuose.

Kolektyvinės teisės: grupių teisės ginti savo interesus ir tapatybes, kartais vadinamos „trečios kartos teisėmis". Šios teisės egzistuoja papildomai prie individualių teisių.

Kompetencija: gebėjimas atlikti darbą ar užduotį. Santykyje su žmogaus teisių gynimu – žinios ir supratimas, kurių reikia, kad jauni žmonės įgytų gilesnį žmogaus teisių reikalų supratimą bei įgūdžiai, požiūriai ir vertybės, kurių reikia ginant žmogaus teises.

Konflikto prevencija: veiksmai, kurių imamasi artimuoju laiku, kad būtų sumažintos įtampos ir užkirstas kelias smurtinio konflikto įsižiebimui ar atsinaujinimui.

Konflikto rezoliucija: veiksmai smurtiniam konfliktui užbaigti, kurių imamasi artimuoju laiku.

Konflikto valdymas: veiksmai, kurių imamasi su pagrindiniu tikslu – vertikalios (smurto suintensyvėjimo) ar horizontalios (teritorinio sklidimo) egzistuojančių smurtinių konfliktų eskalacijos prevencijos.

Konfliktų transformacija: procesas, kuriuo tokie konfliktai kaip karai bei smurtas etniniu ar religiniu pagrindu yra pakeičiami arba transformuojami į teigiamas išdavas. Tai – ilgalaikis procesas, sprendžiantis pačias konflikto priežastis, taip pat ir dalyvaujančiųjų pusių elgesį bei požiūrius.

Konstitucija: įstatymų rinkinys, pagal kurį valdoma šalis ar organizacija. Daugumoje šalių konstitucija yra užrašyta ir sutarta būti „šio krašto įstatymu"; joje išdėstytas valstybės ir jos politinės sistemos pagrindas. Maždaug keturiose šalyse rašytinės konstitucijos nėra – jose įstatymų bazė vystoma teisiniais sprendimais ir precedentais.

Konvencija: įpareigojantis susitarimas tarp valstybių, pakto ir sutarties sinonimas. Konvencija yra stipresnė nei deklaracija, nes ji ją ratifikavusias valstybes įpareigoja.

Ksenofobija: (neracionali) užsieniečių ar daiktų iš užsienio baimė. Ji gali privesti prie diskriminacijos, rasizmo, smurto ir net ginkluoto konflikto prieš užsieniečius.

Kultūra: platus bendrų požiūrių, vertybių, tikslų ir praktikų rinkinys, dažnai remiantis istorinėmis institucijos, organizacijos ar grupės tradicijomis.

Kultūrinės teisės: teisė išsaugoti savo kultūrinę tapatybę ir vystymąsi.

LGBT: akronimas: lesbietės, gėjai, biseksualūs ir translyčiai žmonės.

Lyčių aspekto integravimas: globaliai priimta strategija lyčių lygybei skatinti. Ji pati nėra tikslas, tik priemonė pasiekti lyčių lygybę užtikrintant, kad lyties socialiniu aspektu perspektyvos ir dėmesys lyčių lygybei yra pačiame visų veiklų centre, įskaitant politikos vystymą, išteklių paskirstymą ir programų bei projektų planavimą, įgyvendinimą ir stebėseną.

Lytis (biologinė): biologiniai skirtumai tarp vyrų ir moterų, kurie yra visuotiniai ir nekintantys. Tai skiriasi nuo lyties socialiniu aspektu, kuris reiškia per socializaciją, būnant tam tikros bendruomenės nariu, išmoktus ar įgytus socialinius atributus.

Lytis (lytis socialiniu aspektu): socialinis konstruktas, formuojantis vyrų ir moterų vaidmenis, požiūrius, vertybes ir santykius tarp jų. Fizinę lytį nulemia biologija – biologiniai skirtumai tarp vyrų ir moterų, – o lytį socialiniu aspektu apsprendžia visuomenė, beveik visuomet moteris subordinuojanti vyrams.

Mažuma: bet kokia etninė, lingvistinė ar religinė grupė valstybėje, nesanti dominuojančioje pozicijoje, sudaryta iš individų, kurie jaučiasi tai grupei priklausą, ir pasiryžusi išsaugoti ir vystyti savo tapatybę.

Migrantas: Europos migracijos komiteto veiklos kontekste dažnai vartojamas terminas, reiškiantis, priklausomai nuo konteksto, emigrantus, sugrįžtančius migrantus, imigrantus, pabėgėlius, perkeltus asmenis ir imigracinės kilmės asmenis ir/arba imigracija sukurtų etninių mažumų populiacijos narius.

Mirties bausmė: valdžios sankcionuotas gyvybės atėmimas kaip bausmė už nusikaltimą. Europos žmogaus teisių konvencija iš pradžių mirties bausmę leido, tačiau dabar savo teritorijoje ją draudžia (6 protokolas) net ir karo metu (13 protokolas). Dauguma pasaulio šalių mirties bausmę jau panaikino.

Mokymai: procesas, kurio metu įgyjamos žinios, įgūdžiai ir požiūriai, reikalingi konkrečiam darbui ar veiklai, pvz. įgalinti tave ginti žmogaus teises.

Mokymų vadovas: asmuo, ruošiantis mokymosi užsiėmimų programą, pvz. debatus, vizitus, filmų peržiūras ar „Kompaso" užsiėmimo vedimą grupei dalyvių. Dirbant su „Kompasu", mokymų vadovas arba mokytojas demokratiškai dirba su jaunų žmonių grupe, jo vaidmuo tampa būti fasilitatoriumi.

Moralinės teisės: teisės, kylančios iš bendrų etikos principų, tokių kaip sąžiningumas ir teisingumas.

Neatimama: teisės, priklausančios visiems asmenims, kurių jokiomis aplinkybėmis negalima atimti.

Nedaloma: turima omenyje svarba laikyti visas žmogaus teises nedalomo ir neatskiriamo vienio dalimi. Iš žmogaus negalima atimti kurios nors konkrečios teisės remiantis tuo, kad ji „ne tokia svarbi" nei kita arba „nebūtina".

Neformalusis švietimas: bet kokia švietimo programa, supranuota už formalaus švietimo ribų ir skirta pagerinti įvairius gebėjimus ir įgūdžius, pvz. jaunimo darbas. Neformalusis švietimas taip pat vadinamas neformaliuoju mokymusi.

Neonacizmas: reiškia po Antrojo pasaulinio karo veikiančius kraštutinės dešinės politinius ar socialinius judėjimus bei ideologijas, siekiančias atgavinti nacizmą arba kokį nors jo variantą, grindžiamą rasiniu ar etniniu nacionalizmu.

Neprivalomas protokolas: sutartis, keičianti kitą sutartį, pvz. pridedant papildomų procedūrų ar provizijų. Vadinamas „neprivalomu", nes sutartį ratifikavusi vyriausybė gali nuspręsti, ratifikuoti protokole pateiktus pokyčius, ar ne.

Neteisėta migracija: terminas, kurį dauguma migracijos tyrinėtojų vartoja vietoj termino „nelegali", „nedokumentuota" ar „neleistina" migracija – taip pažymima, kad joks asmuo pats iš savęs nėra nelegalus.

Nevyriausybinės organizacijos (NVO): organizacijos, įkurtos nepriklausomai nuo valdžios, paprastai turinčios lobistinį, labdaros arba aktyvistų vaidmenį. Kai kurios yra didelės ir tarptautinės, pvz. Raudonasis Kryžius, „Amnesty International", skautų judėjimas, „Human Rights Watch", Europos jaunimo forumas. Kitos gali būti mažos ir vietinės, pvz. kokiame nors mieste veikianti organizacija, besirūpinanti žmonių su negalia teisėmis; moterų teises ginanti koalicija kokioje nors pabėgėlių stovykloje. Galite patyrinėti savo šalies NVO Europos Tarybos duomenų bazėje http://ngo-coe.org

Nukrypimas: sutartį pasirašiusios šalies deklaracija, leidžianti tai šaliai sustabdyti ar apriboti tam tikras teises, pvz. karo metu. Nuo kai kurių teisių nukrypti negalima niekada – pvz., nuo teisės būti laisvam nuo kankinimų.

Nusikaltimai taikai: tarptautinėje teisėje jais vadinama: (i) agresija, karas arba tarptautines sutartis, susitarimus ar užtikrinimus pažeidžiančio karo planavimas, ruošimasis, pradėjimas ir vykdymas; (ii) dalyvavimas bet kurių (i) dalyje minimų veiksmų planavime ar sąmoksle juos vykdyti. Taip pat vadinama Niurnbergo principais.

Nusikaltimai žmoniškumui: plačiai vykdomi arba sisteminiai smurto veiksmai prieš bet kurią civilinę populiaciją. Pvz., žmogžudystė, naikinimas, vergovė, kankinimas, prievartavimas, seksualinė vergovė, priverstinis nėštumas, žmonių grupės persekiojimas dėl jų rasės, etninės kilmės, lyties ar kitko, priverstinis asmenų dingimas, apartheido nusikaltimas ir kiti panašūs nežmoniški veiksmai, tyčia sukeliant dideles kančias, rimtus kūno sužeidimus ar fizinės bei psichikos sveikatos sužalojimus.

Oligarchija: mažos, galią turinčių žmonių grupės valdžia.

Ombudsmenas: nepriklausomas pareigūnas, kurį paprastai skiria vyriausybė ar parlamentas. Jam paskirta tirti individualių piliečių pateikiamus skundus. Žodis ombudsmenas kilęs iš senovės norvegų kalbos ir reiškia „atstovas".

Pabėgėlis: asmuo, kuris dėl pagrįstos baimės būti persekiojamam dėl rasės, religijos, tautybės, narystės konkrečioje socialinėje grupėje ar politinės nuomonės yra kitoje nei jo gimtoji šalis ir negali – arba, dėl tos baimės, nenori – savo gimtosios šalies apsaugos. Terminas taip pat vartojamas bendrąja prasme, apibūdinant asmenį, atsidūrusį tokioje kaip pabėgėlio situacija, pvz. prieglobsčio prašytojai.

Pagrindinių teisių chartija: Europos Sąjungos piliečių politines, ekonomines ir socialines teises apimanti sutartis. ES šalims narėms taikant ES teisę, ji yra privaloma.

Paktas: įpareigojantis susitarimas tarp valstybių, konvencijos ir sutarties sinonimas. Svarbiausi tarptautiniai žmogaus teisių paktai, abu priimti 1966 m., yra Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP) ir Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (TESKTP).

Paprotinė tarptautinė teisė: teisėje papročių ir tradicijos pagrindu pripažįstama praktika. Tam, kad ji taptų paprotine tarptautine praktika, praktika privalo turėti du elementus: vienodą ir tolygią valstybės praktiką laikui bėgant bei tikėjimą, kad tokia praktika yra privaloma (opinio juris). Tai yra svarbus ir naudingas tarptautinės teisės šaltinis, nes ji įpareigoja visas šalis nepriklausomai nuo to, ar jos sutiko su tam tikra sutartimi.

Pasaulio sveikatos organizacija (PSO): tarpvyriausybinė organizacija Jungtinėse Tautose, puoselėjanti sveikatą visame pasaulyje.

Pasirašymas: sutarties pasirašymas yra pirmas žingsnis tapti sutarties šalimi, o tai neabejotinai reiškia žingsnį link ratifikavimo. Pasirašydama sutartį valstybė išreiškia ketinimą ateityje priimti visus įsipareigojimus, kylančius iš tos sutarties, ir tuo pat metu nedaryti nieko, kas tų įsipareigojimų neatitinka.

Pilietybė: a) teisiniai santykiai tarp asmens ir valstybės, kai abi pusės turi ir teisių, ir pareigų, arba b) bendrieji santykiai tarp individų ir valstybės, prie kurios jie yra „pririšti", įskaitant elgesio bei požiūrio formas, kurių yra tikimasi.

Pilietinė visuomenė: šiuo žodžiu kolektyviai vadinamos savanoriškos pilietinės ir socialinės organizacijos, asociacijos ir institucijos, pvz. registruotos labdaros organizacijos, nevyriausybinės organizacijos, bendruomenės grupės, moterų organizacijos, tikėjimo pagrindu įkurtos organizacijos, profesinės organizacijos, profesinės sąjungos, savipagalbos grupės ir advokacijos grupės – visa tai formuoja funkcionuojančios demokratinės visuomenės pagrindą. Pilietinė visuomenė laikoma atskira nuo valdžios komercinių rinkos institucijų.

Pilietinės teisės: (kartais vadinamos pilietinėmis laisvėmis); teisių ir laisvių kategorija, apsauganti individus nuo neleistinų valdžios veiksmų ir užtikrinanti jų galėjimą dalyvauti šalies pilietiniame gyvenime be priespaudos ir be diskriminacijos.

Pirmos kartos teisės: teisės, bendrai paėmus pripažintos žmogaus teisėmis XVII-XVIII a. Jos apima visas pilietinės ir politines žmogaus teises, tokias kaip teisė balsuoti, teisė į gyvybę ir laisvę, išraiškos, religijos ir susirinkimų laisvė. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP) iš esmės šias teises kodifikuoja. Kadangi pats terminas gali nurodyti pilietinių ir politinių teisių hierarchiją lyginant su antros kartos – ekonominėmis ir socialinėmis – teisėmis, jis vis rečiau vartojamas.

Plutokratija: valdžios sistema, kurioje valdžią turi turtingiausieji.

Politinės teisės: individų teisė dalyvauti politiniame savo bendruomenės ir visuomenės gyvenime, tokia kaip balsuoti už valdžią.

Pozityvi diskriminacija: terminas, reiškiantis tą patį, ką ir teigiamas veiksmas.

Pozityvūs veiksmai: valdžios ar privataus verslo veiksmas, kuriuo siekiama atstatyti skriaudą už praeities diskriminaciją, pvz. švietime ir darbe prieš, pvz., moteris, tam tikrų rasių, etninių grupių, religijų ar negalių žmones. Pozityvūs veiksmai yra vienas iš būdų duoti skriaudžiamoms grupėms tam tikrą lygybę. Jis yra laikina priemonė, naudojama tol, kol bus pasiekta lygybė.

Prieglobsčio prašytojas: tarptautinės apsaugos prašantis asmuo, kurio prašymas dėl formalaus pabėgėlio statuso dar nėra nuspręstas.

Prigimtinės teisės: teisės, priklausančios visiems žmonėms vien dėl to, kad jie – žmonės. Taip pat vadinamos neatimamomis teisėmis, jos laikomos savaime suprantamomis ir visuotinėmis, ir nėra sąlygojamos kurios nors konkrečios kultūros ar valdžios įstatymų, papročių ar įsitikinimų.

Prisijungimas: pakeičia klasikinį dviejų etapų procesą, kuomet pasirašoma ir ratifikuojama jau galiojanti sutartis. Prisijungiant prie sutarties, valstybė iškart jai įsipareigoja. Pavyzdys – klausimas, ar Europos Sąjunga turėtų prisijungti prie EŽTT.

Profesinė sąjunga (profsąjunga): konkretaus amato ar profesijos darbuotojų asociacija, kuri rūpinasi bendrais darbuotojų interesais, pvz. geresnėmis darbo sąlygomis. Teisė kurti profesines sąjungas ir prie jų jungtis, taip pat teisė kolektyviai derėtis dėl atlyginimo yra plačiai pripažintos žmogaus teisės.

Rasizmas: įsitikinimas, kad žmonių savybes lemia jų etninė grupė ar gentis, ir kad kitų grupių ar genčių („rasių") žmonės yra prastesni, arba iš to kylantis nesąžiningas elgesys su kitų „rasių" nariais.

Ratifikacija, ratifikuoti: procesas, kai šalies teisėkūros organas patvirtina vyriausybės veiksmą – sutarties pasirašymą; formali procedūra, kuria šalis įsipareigoja vykdyti sutartį, ją priėmusi. Po ratifikavimo šalis tampa sutarties šalimi.

Saviraiškos laisvė: laisvė reikšti nuomonę spaudoje ir kitoje žiniasklaidoje, taip pat gauti ir komunikuoti idėjas. Terminas „saviraiškos laisvė" apskritai dažnai naudojamas bendrai kalbant apie vieną arba abu VŽTD straipsnius – 19-ąjį ir 18-ąjį.

Simuliacija: išplėstinis ir struktūrizuotas vaidmenų pratimas, dalyvius įvedantis į nepažįstamas situacijas bei vaidmenis.

Socialinės teisės: teisės, būtinos pilnam dalyvavimui visuomenės gyvenime. Socialines teises garantuoja VŽTD, Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (TESKTP) bei Europos socialinė chartija.

Solidarumo teisės: žr. Kolektyvinės teisės.

Specialusis pranešėjas: žmogaus teisių organo, tokio kaip JT žmogaus teisių taryba, pasirinktas asmuo, kuris teikia ataskaitas konkrečia tema, pvz. dėl tinkamo būsto, vaikų prostitucijos ir pornografijos, smurto prieš moteris ar dėl žmogaus teisių situacijos konkrečioje šalyje.

Stereotipas: pernelyg supaprastinta, apibendrinta ir dažnai pasąmoninė nuostata apie žmones ar idėjas, galinti nulemti prietarus ir diskriminaciją. Apibendrinimas, kuomet kai kurių grupės narių turimi bruožai laikomi visos grupės bruožais.

Sutartis: (vartojama sinonimiškai su konvencija ir paktu); formalus susitarimas tarp valstybių, apibrėžiantis jų pareigas ir įsipareigojimus. Šaliai ratifikavus priimtą sutartį, tos sutarties straipsniai tampa jos vidinių teisinių įsipareigojimų dalimi.

Svarstymas: procesas, kurio metu suuinteresuosios pusės bei bet kurie kiti asmenys, kuriuos ta išdava gali paveikti, gauna galimybę pateikti savo teiginius, užduoti klausimus arba registruoti prieštaravimus tam tikru klausimu. Pvz., svarstymą gali surengti vietinės ar nacionalinės valdžios departamentas, tarptautinis organas ar specialiai sukurta komisija.

Šalys narės: šalys, tarpvyriausybinės organizacijos narės (pvz. JT ar Europos tarybos).

Šešėlinė ataskaita: neoficiali ataskaita, kurią ruošia pilietinei visuomenei atstovaujantys institutai arba individai ir pateikia žmogaus teisių sutarties stebėseną vykdančiam komitetui. Tokios ataskaitos paprastai prieštarauja arba papildo oficialias ataskaitas dėl sutarties vykdymo ir įgyvendinimo, kurias vyriausybė teikia pagal savo prisiimtus sutarties įsipareigojimus.

Taikos kūrimas: (įskaitant pokonfliktinį taikos kūrimą); veiksmai, kurių imamasi vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu, skirti spręsti smurtinių konfliktų priežastis.

Tarpininkavimas: procesa, kuomet trečias asmuo padeda ginčo pusėms išspręsti savo nesutarimus diskutuojant tuo klausimu ir ieškant bendro vardiklio, su kurio abi pusės sutinka.

Tarpkultūrinis: reiškia įvairių lingvistinių ir etninių bendruomenių tarpusavio priklausomybę ir saveiką tarp jų. Tarpkultūrinė perspektyva reikalauja pripažinti, kad realybė yra pliuralistinė, kompleksiška ir dinamiška, ir kad sąveika yra integrali viso gyvenimo ir kultūros dalis.

Tarptautinė darbo organizacija (TDO): įkurta 1919 m., tai yra iš trijų dalių susidedanti JT agentūra, kartu suburianti savo šalių narių vyriausybes, darbdavius ir darbuotojus, propaguojant tinkamą darbą žmogaus orume visame pasaulyje.

Tarptautinis Baudžiamasis Teismas (TBT/ angl. *ICC*): nuolatinis tribunolas, įkurtas 2002 m. Hagoje (Nyderlandai), kuris teisia asmenis už genocidą, nusikaltimus žmoniškumui, karo nusikaltimus ir agresijos nusikaltimą (nemaišyti su Tarptautiniu teisingumo teismu).

Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (TESKTP): (priimtas 1966 m., įsigaliojo 1976 m.); viena pagrindinių tarptautinių žmogaus teisių sutarčių, TESKTP deklaruoja, kad visi žmonės turi platų ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių spektrą.

Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP): (priimtas 1966 m., įsigaliojo 1976 m.); viena pagrindinių tarptautinių žmogaus teisių sutarčių, TPPTP deklaruoja, kad visi žmonės turi platų pilietinių ir politinių teisių spektrą, ir nurodo, kaip bus stebima, ar valstybės jas gerbia.

Tarptautinis teisingumo teismas (TTT): (Pasaulinis teismas); pagrindinis Jungtinių Tautų teisinis organas. Įsikūręs Hagoje (Nyderlandai). Pagrindinės jo funkcijos yra spręsti teisinius konfliktus, kuriuos jam pateikė valstybės, ir pateikti patariamąsias nuomones teisiniais klausimais, kuriuos jam pateikė visiškai autorizuoti tarptautiniai organai, agentūros ir JT Generalinė Asamblėja (nepainioti su Tarptautiniu Baudžiamuoju Teismu).

Tarptautinis žmogaus teisių bilis: neformalus pavadinimas, kolektyviai suteiktas Visuotinei žmogaus teisių deklaracijai (VŽTD), Tarptautiniam pilietinių ir politinių teisių paktui (TPPTP) ir Tarptautiniam ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktui (TECKTP) bei jų neprivalomiems protokolams.

Tarpusavyje susijęs: turima mintyje, kad naudojimasis viena konkrečia žmogaus teise priklauso nuo naudojimosi visomis kitomis. Pvz., tavo gebėjimui dalyvauti valdyme tiesioginę įtaką daro tavo teisė save išreikšti, tavo teisė į sveikatą, laisvą judėjimą ir diskriminacijos nebuvimą.

Tarpvyriausybinės organizacijos (TVO): keleto vyriausybių finansuojamos organizacijos, kuriomis siekiama koordinuoti jų veiksmus. Jungtinės Tautos yra tarptautinė TVO. Kai kurios TVO yra regioninės, pvz. Europos Taryba, Afrikos vienybės organizacija; kai kurios yra aljansai, pvz. Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija (NATO), o kai kurios yra skirtos konkrečiam tikslui, pvz., Tarptautinė migracijos organizacija (TMO).

Teisė į vystymąsi: grupių teisė tobulėti kultūriškai, politiškai ir ekonomiškai taip, kad jų žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės būtų visiškai ir progresyviai įgyvendintos. JT deklaracija dėl teisės į vystymąsi, 1986 m.

Teisių bilis: pareiškimas žmogaus ar pilietinių teisių konstitucijoje, išdėstantis apsaugas nuo valdžios kišimosi. Taip pat žr. Tarptautinis žmogaus teisių bilis.

Tolerancija: noras priimti elgesį ir įsitikinimus, kurie skiriasi nuo tavųjų, nors tu galbūt su jais nesutinki. Tolerancijos principų deklaracija (UNESCO, 1995 m.).

Trečios kartos teisės: antroje XX a. pusėje iškilę teisės, kurių negalima paprastai klasifikuoti kaip pilietinių-politinių arba socialinių-ekonominių. Tarp jų – teisė į sveiką aplinką, teisė į taiką, teisė į vystymąsi ir teisė į natūralius išteklius. Žr. t. p. Kolektyvinės teisės.

UNICEF: (Jungtinių Tautų Vaikų Fondas); ragina ginti vaikų teises, padėti patenkinti esminius jų poreikius ir praplėsti galimybes jiems pasiekti pilną savo potencialą. UNICEF, vedina Vaiko teisių konvencijos kaip gairių, siekia sukurti tarptautinį elgesio su vaikais standartą.

Vaidmenų pratimas: trumpas vaidinimas, kuriame vaidina dalyviai. Žmonės remiasi savo gyvenimiškomis patirtimis ir suvaidina kokią nors situaciją; dažniausiai tai būna improvizacija. Vaidmenų pratimo tikslas – įgalinti dalyvius patirti situacijas ir panagrinėti problemų sprendimus saugioje aplinkoje.

Vaiko teisių deklaracija: JT Generalinės Asamblėjos priimtas 1959 m., šis neįpareigojantis instrumentas nustato dešimt bendrų principų, kurie vėliau tapo Vaiko teisių konvencijos (VTK), priimtos 1989 m., pagrindu.

Valstybės suverenumas: idėja, kad valdžiai teisiškai priklauso teisė spręsti, kas daroma su jos jurisdikcija. Tarptautiniai žmogaus teisių dokumentai, kaip ir narystė tarptautiniuose organuose, tokiuose kaip ES, nustato tam tikrus suverenumo apribojimus.

Vergija: galios ir paklusnumo santykiu pagrįsta praktika, kuomet vienas žmogus yra kito savininkas ir gali naudotis darbo ar kitomis to žmogaus vykdomomis paslaugomis. Tarp modernių vergijos formų yra: vaikų pardavimas, vaikų prostitucija, vaikų darbo išnaudojimas, vaikų naudojimas ginkluotuose konfliktuose, vergavimas už skolas, prekyba žmonėmis, prostitucijos išnaudojimas ir priverstinis darbas.

Viduje perkeltieji asmenys (VPA): žmonės arba jų grupės, kurie buvo priversti palikti savo namus ar gyvenamąsias vietas, ypač dėl – arba norėdami išvengti – ginkluoto konflikto, smurtinių situacijų, žmogaus teisių pažeidimų ar gamtos ar žmogaus sukurtų nelaimių, ir kurie nekirto tarptautinės sienos.

Vyriausiasis žmogaus teisių komisaras: pagrindinis Jungtinių Tautų žmogaus teisių pareigūnas. Vyriausiasis komisaras vadovauja Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biurui, kuris buvo įkurtas padėti JT žmogaus teisių mechanizmams (nesupainiokite su žmogaus teisių komisaru – Europos Tarybos institucija).

Vystymasis: išsamus ekonominis, socialinis, kultūrinis ir politinis procesas, kuriuo siekiama nuolatos gerinti visos populiacijos ir visų individų gerovę remiantis aktyviu, laisvu ir prasmingu dalyvavimu vystymesi ir sąžiningame dalijimesi iš to kylančios naudos. T. p. žr. Teisė į vystymąsi.

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (VŽTD): (Visuotinė deklaracija); priimta JT Generalinėje Asamblėjoje 1948 m. gruodžio 10 d. Pagrindinis JT dokumentas, nustatantis žmogaus teisių standartus ir normas. Visos šalys sutarė VŽTD laikytis. Nors ši deklaracija ir neturėjo būti įpareigojanti, laikui bėgant įvairios jos nuostatos tapo taip plačiai pripažįstamos, kad dabar jau galima teigti, jog ji tapo tarptautinės teisės dalimi.

Visuotinumas: principas, teigiantis, kad visi asmenys visose pasaulio šalyse ir visuomenėse turi visas žmogaus teises.

Ženevos konvencijos: 1949 m. po Ženevoje (Šveicarijoje) įsikūrusio Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto (TRKK) vardu priimtos keturios sutartys, kuriose išdėstytos ginkluotame konflikte galiojančios taisyklės, ypač – dėl sergančių ir sužeistų kareivių, jūrininkų, lakūnų, karo belaisvių ior prieš kontroliuojamų civilių gydymo.

Žmogaus teisės: teisės, visuotinai priklausančios visiems žmonėms. Žmogaus teisės yra nedalomos, neatimamos ir visuotinės, ir gerbia visų asmenų lygybę ir orumą.

Žmogaus teisių komisaras: nepriklausoma Europos Tarybos institucija, kurios mandatas – propaguoti pagarbą žmogaus teisėms Europos Tarybos šalyse narėse. Taip pat žr. Vyriausiasis žmogaus teisių komisaras.

Žmogaus teisių komisija: JT organas, kurį pakeitė Žmogaus teisių taryba.

Žmogaus teisių komitetas: Jungtinių Tautų organas, kurį sudaro 18 ekspertų, susitinkantis tris kartus per metus apsvarstyti 162-ų JT narių kas penkerius metus pateikiamų ataskaitų dėl Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto laikymosi.

Žmogaus teisių sistema: besikeičiantis ir tarpusavyje susijęs tarptautinių ir regioninių instrumentų organas žmogaus teisėms apibrėžti ir įkurti mechanizmams, kurie jas saugotų ir propaguotų.

Žmogaus teisių taryba: tarpvyriausybinis organas JT sistemoje, kurį sudaro 46 šalys, atsakingos už žmogaus teisių stiprinimą ir puoselėjimą visame pasaulyje. Taryba buvo sukurta JT Generalinės Asamblėjos 2006 m. ir pakeitė Žmogaus teisių komisiją. Jos pagrindinis tikslas – kalbėti apie situacijas, kuriose pažeidžiamos žmogaus teisės, ir teikti rekomendacijas.

Žmogaus teisės turi būti ginamos ne tik teisinėmis priemonėmis. Jas saugoti ir globoti privalo visi, įskaitant ir jaunus žmones. Žmogaus teisės labiausiai gerbiamos ir vertinamos tada, kai mes jas žinome, giname ir pritaikome savo gyvenime.

„Kompasas“ žmogaus teisių švietimu užsiimantiems jaunimo lyderiams, mokytojams ir fasilitatoriams – tiek profesionalams, tiek savanoriams – pateikia konkrečias idėjas ir praktinius užsiėmimus, kurie įtraukia ir motyvuoja jaunus žmones gyventi, mokytis ir veikti žmogaus teisėms. Jis propaguoja visapusišką žmogaus teisių švietimo supratimą ir jaunus žmones laiko veikėjais visuotinių žmogaus teisių kultūrai sukurti.

Pirmąkart „Kompasas“ pasirodė 2002 m., šiuo metu jis yra prieinamas daugiau nei 30 kalbų. Panašia sėkme džiaugiasi ir specialiai vaikams skirtam žmogaus teisių švietimui sukurta jo versija „Kompasiukas“. Šis leidimas yra visiškai peržiūrėtas ir atnaujintas užsiėmimais bei informacija apie tokius žmogaus teisių klausimus kaip negalia ir eiblizmas, migracija, religija, atminimas, karas ir terorizmas. Penktasis skyrius taip pat buvo iš esmės peržiūrėtas ir supaprastintas, o visa papildoma informacija perkelta į interneto tinklalapį adresu www.coe.int/compass.

„Kompasas“ yra praktinis pilietiškumo ir žmogaus teisių švietimo įrankis ir resursas. Tai svarbus bendražygis visiems tiems, kurie yra smalsūs ir nori įgyvendinti visų teisę į žmogaus teisių švietimą.

LEARNING EQUALITY
LIVING DIGNITY
Human Rights Education
Youth Programme

www.coe.int/compass

LIT

www.coe.int

Europos Taryba yra pagrindinė žemyno žmogaus teisių organizacija. Ją sudaro 46 šalys narės, įskaitant visas Europos Sąjungos šalis nares. Visos Europos Tarybos šalys narės yra pasirašiusios Europos žmogaus teisių konvenciją, kurios tikslas – ginti žmogaus teises, demokratiją ir įstatymo viršenybę. Europos Žmogaus Teisių Teismas prižiūri šios konvencijos laikymąsi šalyse narėse.

https://nėpatogauskinoklasė.lt/lėidinys/kompasas/

https://žtcentras.lt/

ISBN 978-9955-473-23-7

Youth – Jeunesse

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE